Concept Gebiedsprogramma Noordoost-Twente

Versie voor de bestuurlijke gebiedstafel van 8 mei 2023

Vooraf

Noordoost-Twente wordt gevormd door de gemeenten Dinkelland, Losser, Oldenzaal en Tubbergen. Deze grensregio staat bekend om haar kenmerkende coulisselandschap, authenticiteit en gastvrijheid van inwoners en ondernemers. Het gebied heeft haar karakteristieke kleinschaligheid mede dankzij de talrijke landgoederen. Singraven, Schultenwolde en Huis te Breckelenkamp zijn hiervan bekende voorbeelden. De kleinschaligheid brengt met zich mee dat natuur- en cultuurwaarden goed in het landschap combineren. Natuurlijk in het landschap opgenomen zijn ook de vele, vaak eeuwenoude, hoeven (erven) die Noordoost-Twente rijk is. Maar er is veel meer dat het landschap zo rijk maakt. De stuwwallen zorgen voor hoogteverschillen met de Tankenberg nabij Oldenzaal als hoogste punt. Daarnaast wordt het gebied gekenmerkt door haar unieke bronnen en beken die het gebied doorsnijden.

Het coulisselandschap en de natuurgebieden hebben een sterke toeristische aantrekkingskracht. De van oudsher geologische afwisseling van natuurgebieden, landbouw en (dorps)kernen wordt ervaren als ‘on-Nederlands mooi’. De natuurgebieden waaronder het Lutterzand, ’t Springendal en recreatiepark het Hulsbeek trekken veel bezoekers die er graag komen voor ontspanning. In dit gebied ervaart men het authentieke Twente.

Het platteland is meer dan ooit in beweging, dit geldt ook voor Noordoost-Twente. We constateren dat de variatie van soorten flora en fauna en afwisseling van landschapsstructuren afneemt. Ook heeft de verandering van het klimaat gevolgen voor de biodiversiteit.
De druk op dit mooie en waardevolle landschap heeft zo ook zijn schaduwzijde. De hoogwaardige kwaliteit van het landschap is een zorg, maar ook de leefbaarheid van dorpen en het platteland vragen meer aandacht. De directe ligging van Noordoost-Twente aan de Duitse grens is een extra uitdaging om voor de doelen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel (PPLG) tot maatschappelijk geaccepteerde oplossingen te komen.

Met het PPLG willen we investeren in ons landelijk gebied. We hebben daarbij aandacht voor een goed sociaaleconomisch perspectief, het herstel van het watersysteem, de verbetering van de biodiversiteit én een krachtige toekomstbestendige landbouwsector.

We vinden het van groot belang om als gebiedspartijen in Noordoost-Twente op te komen voor onze belangen en ervoor te zorgen we met het PPLG werken aan onze toekomst in dit bijzondere gebied.

CONCEPT

Samenvatting 4
1. Inleiding 5
2. De PPLG-doelen 7
2.1 Realiseren van natuurherstel 7
2.2 Een robuust watersysteem 11
2.3 Klimaat 14
2.4 Sociaaleconomische kwaliteit 16
2.5 Perspectief voor de landbouw 17
3. Aanpak 19
Bijlagen 25

CONCEPT

Samenvatting

Met dit gebiedsprogramma leveren wij een uitwerking van het Overijsselse PPLG voor het deelgebied Noordoost-Twente. Het hoofddocument van het PPLG en dit gebiedsprogramma als bijlage vormen samen één geheel. Dit is daarom ook de leeswijzer. Het hoofddocument vormt het provinciaal kader en het gebiedsprogramma de uitwerking van het PPLG voor Noordoost-Twente.

Noordoost-Twente staat voor verstrekkende maatschappelijke opgaven in het PPLG. Het realiseren van het natuurherstel, het bouwen aan een robuust watersysteem en de klimaatmaatregelen hebben een grote impact op het gebied. In het programma beschrijven we wat de opgaven betekenen voor Noordoost -Twente (*inzicht*), welke maatregelen en instrumenten we geschikt vinden om de opgaven te realiseren (*perspectief*) en hoe we de maatregelen op een gebiedsgerichte manier kunnen realiseren (*uitvoering*).

De natuur in Noordoost-Twente staat onder druk. Daarom geeft het PPLG voor het gebied verschillende opgaven om de natuur in stand te houden en te versterken. Voor het watersysteem zijn ingrepen nodig die moeten leiden tot een robuuster watersysteem. Het opvangen van de extremen van de klimaatverandering, water van goede kwaliteit en een duurzaam watersysteem staan hierbij centraal. De klimaatdoelen voor landbouw en landgebruik zijn het verminderen van de broeikasgasemissies en het vastleggen van koolstof in bos en natuur. In het gebiedsprogramma hebben we de provinciale PPLG-doelen opgenomen als kader. De uitwerking per gebied hebben we opengelaten. De doelen en opgaven per (deel)gebied willen we in samenspraak met de gebieden uitwerken en bepalen.

Het PPLG betekent ook veel voor de sociaaleconomische kwaliteit van het gebied. Wat moet er gebeuren? Hoe kan het sociaaleconomisch perspectief voor het gebied worden behouden? Hoe versterken we de sociaaleconomische draagkracht van het gebied? Dit zijn daarbij belangrijke vragen. Het doorlopen van een zorgvuldig proces, waarbij de menselijke maat centraal staat voor het gebied én haar inwoners, vinden wij van groot belang.

De Nederlandse landbouw staat voor grote en complexe ontwikkelingen. Wijzigingen in bedrijfsvoering hangen samen met het bodem- en watersysteem, het historisch landgebruik, de nabijheid van natuur en het type landbouw. Belangrijk bij deze veranderingen is dat de landbouw perspectief wordt geboden, zowel voor de ondernemers die hun bedrijfsvoering afbouwen, de agrariërs die blijven en zij die hun bedrijf verplaatsen. Met name in de periode tot 2035 ondersteunt de overheid hen structureel in de vorm van het beschikbaar stellen van financiële en organisatorische ondersteuning uit het PPLG.

We beschrijven tenslotte uitvoerig hoe we een gebiedsproces van het PPLG willen vormgeven. Een vertrouwensrelatie moet daarbij centraal staan. Werken vanuit vertrouwen betekent ook loslaten, het geven van ruimte voor een alternatieve invulling en accepteren dat doelen op een andere manier gehaald kunnen worden. In de afgelopen periode hebben de gebiedspartijen randvoorwaarden beschreven die zij belangrijk vinden voor het PPLG in Noordoost-Twente. Deze randvoorwaarden hebben we opgenomen.

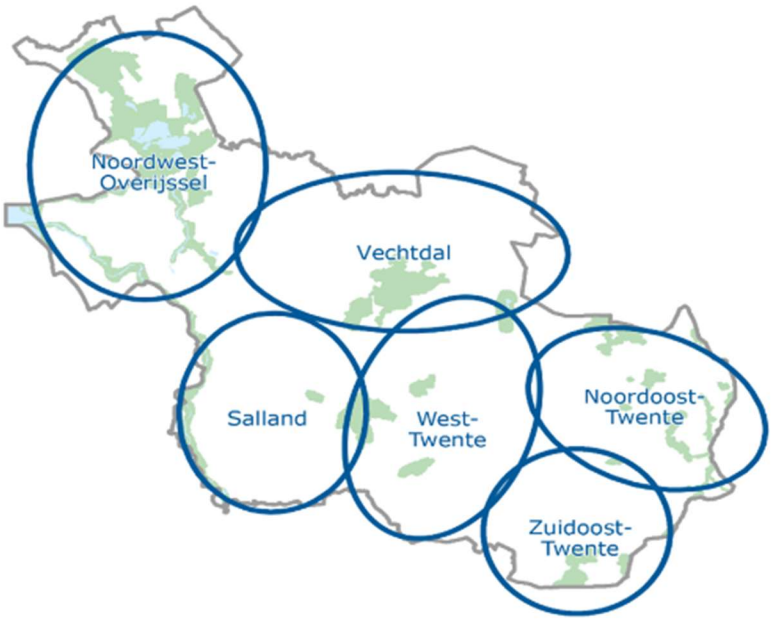
CONCEPT

1. Inleiding

Aanleiding

De aanleiding voor het Provinciaal Programma Landelijk Gebied is een aantal opgaven voor het landelijk gebied die nauw met elkaar samenhangen. Voor Overijssel zijn de verbetering van de waterhoeveelheid en -kwaliteit, biodiversiteit, een leefbaar platteland en een toekomstbestendige agrarische sector onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Het Rijk heeft provincies de opdracht gegeven een programma te ontwikkelen, waarmee we deze knelpunten kunnen aanpakken. Omdat de provincie Overijssel veel landschappen met sterk verschillende eigenschappen kent, werkt ze op gebiedsniveau. Provincie Overijssel onderscheidt zo zes gebieden. Noordoost-Twente is daar één van.

Figuur 1 Deelgebieden PPLG in Overijssel

Doel

Het doel van dit gebiedsprogramma is tweeledig:

1. *Het is een verfijning van het provinciale PPLG voor Noordoost-Twente.*
2. *Het is een eerste aanzet van de aanpak hoe de doelen kunnen worden gerealiseerd.*

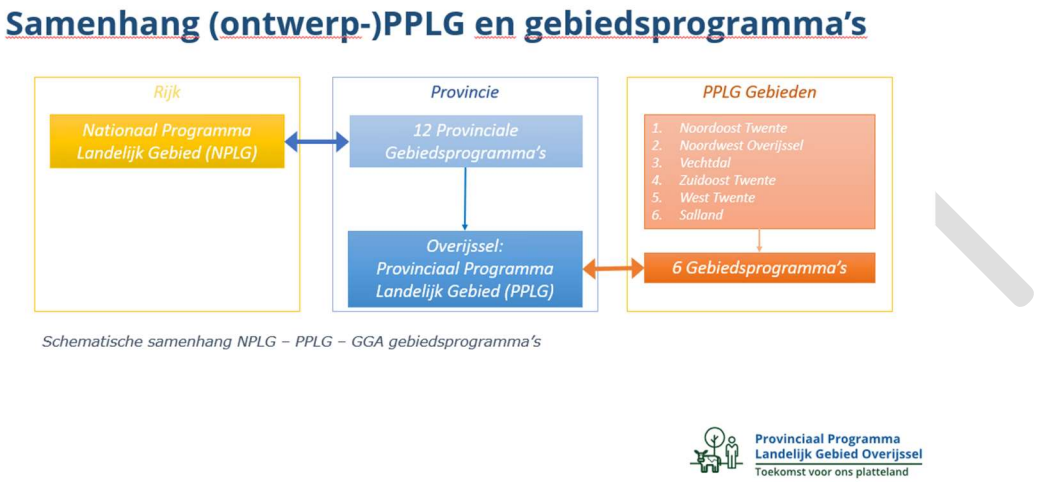
Werkwijze

Dit concept gebiedsprogramma is geen blauwdruk, maar een ontwikkelproces. Een proces dat tijd vergt en flexibiliteit vraagt van ons allen om stappen te zetten in de transitie van het landelijk gebied in Noordoost-Twente. Om tot een gebiedseigen plan te komen, hebben wij informatie opgehaald tijdens de gebiedsdagen, bij de ambtelijke en bestuurlijke gebiedstafels, maar ook bij verschillende individuele gesprekken met personen en organisaties in Noordoost-Twente. De gebiedspartners hebben een waardevolle bijdrage gegeven voor het gebiedsprogramma. Het ontwikkelproces willen we voortzetten omdat er altijd nieuwe inzichten komen hoe je een programma tot uitvoering kunt brengen.

Het concept gebiedsprogramma Noordoost-Twente is onderdeel van het hoofddocument bij het PPLG-Overijssel, versie 11-4-2023. Het wordt als één van de zes bijlagen van het PPLG ingediend bij het Rijk. In de eerste versie van het concept gebiedsprogramma worden de kaders en opgaven voor Noordoost-Twente beschreven en hoe die gerealiseerd kunnen worden. Hieraan wordt de komende tijd nog verder aan gewerkt.

Voor wie is het?

Het gebiedsprogramma is als eerste opgesteld voor het gebied en haar inwoners. Doel is dat men via het gebiedsprogramma kennismaakt met het PPLG en wat de plannen concreet zijn voor Noordoost-Twente. Daarnaast legt de provincie dit plan ter kennisname voor aan Provinciale Staten en het Rijk, zodat zij erover een besluit over kunnen nemen.

Schematische samenhang NPLG – PPLG – GGA gebiedsprogramma's

Figuur 2 Samenhang (ontwerp) PPLG en gebiedsprogramma's

We werken het gebiedsprogramma verder uit en leveren het in december 2023, samen met het PPLG-hoofddocument, op. Het PPLG-hoofddocument beschrijft de kaders van het PPLG voor de provincie Overijssel en hoe de provinciale opgaven kunnen worden gerealiseerd.

Leeswijzer

De opbouw van dit document volgt de lijn van het hoofdocument PPLG van Overijssel. Hiermee hanteren we een vergelijkbare structuur om de lezers de verbinding te geven tussen beide documenten. Beide documenten vormen samen één verhaal.

2. De PPLG-doelen

Inleiding

Om tot een transitie te komen van het landelijk gebied heeft de provincie Overijssel drie doelen centraal gesteld (concept ontwerp-PPLG Overijssel, dd. 11-4-2023). Deze gelden ook voor Noordoost-Twente en zijn:

1. De maatschappelijke opgaven: het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen.
2. Het versterken van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.
3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw.

In het landelijke gebied zijn meer ontwikkelingen, zoals de energietransitie en de behoefte aan en noodzaak tot woningbouw. Deze zaken vallen primair buiten onze opdracht. Waar dat mogelijk is, zullen we deze zaken combineren.

Opzet van het hoofdstuk

Voor de opzet van dit hoofdstuk hanteren we een vaste structuur. Elk gesteld doel is als volgt uitgewerkt:

- Algemene toelichting en beschrijving van de opgaven in Noordoost-Twente.
- Alleen voor de maatschappelijke opgaven: een tabel met de provinciale doelen en de uitwerking voor Noordoost-Twente.
  Hierbij merken we op dat de doelen voor Noordoost-Twente op dit moment nog niet zijn uitgewerkt. Het invullen van de provinciale doelen voor Noordoost-Twente willen we in samenspraak met het gebied vormgeven bij de uitvoering van de gebiedsprocessen.
- Per doel/opgave een beschrijving van:
  - *Inzicht*: wat betekent de opgave voor Noordoost-Twente?
  - *Perspectief*: welke maatregelen en instrumenten vinden we geschikt om de opgaven te realiseren?
  - *Uitvoering*: hoe kunnen we de maatregelen op een gebiedsgerichte manier realiseren?

2.1 Realiseren van natuurherstel

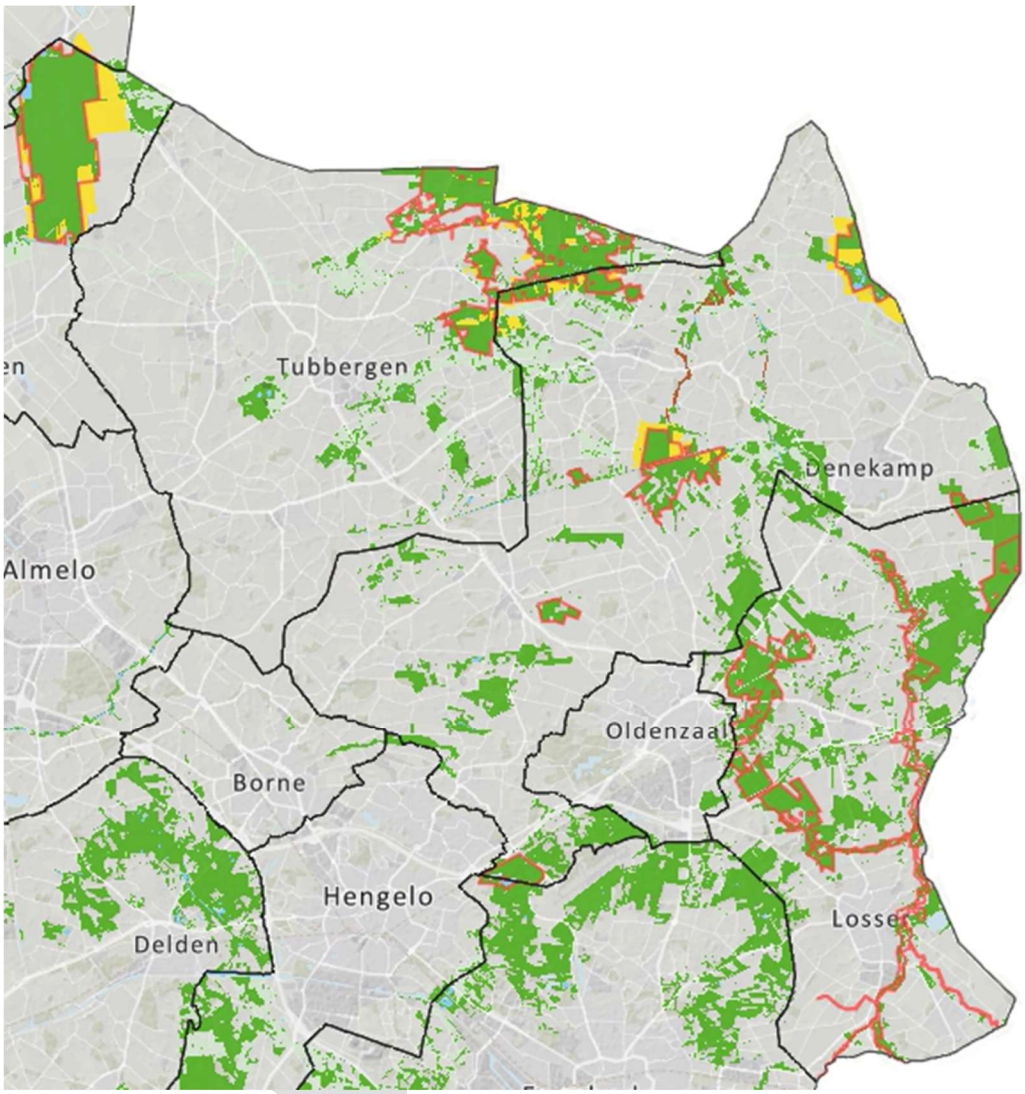
Noordoost-Twente kenmerkt zich door een coulisselandschap waarbij natuur en landbouw in meer of mindere mate met elkaar zijn verweven.

Natuurbeleid is gericht op het versterken en verbeteren van begrensde natuur in het Natuurnetwerk Nederland (NNN), inclusief Natura 2000-gebieden en de directe omgeving. Het Natuurnetwerk vormt de robuuste ruggengraat van de natuur in Nederland en de Rijksambitie is deze te vergroten, te verbeteren en verbindingen tussen natuurgebieden tot stand te brengen. Europese wet- en regelgeving is tegelijkertijd gericht op het beschermen van soorten (VHR). Dit beperkt zich niet tot de begrensde natuurgebieden. Het natuurbeleid is ook gericht op verbreding naar andere sectoren, gebaseerd op water- en bodem sturend. Het agrarisch natuurbeheer en de groen-blauwe dooradering in het gebied passen hierbij als maatregelen. Er kan bovendien een verbinding worden gelegd met de verbetering van de kwantiteit en kwaliteit van water (KRW en Nitraatrichtlijn)
Bron: Natuurbeheerplan Overijssel 2023

CONCEPT

Noordoost-Twente heeft een uitgebreid natuurnetwerk met daarbinnen zeven N2000-gebieden: Achter de Voort, Agelerbroek en Voltherbroek; Bergvennen en Brecklenkampseveld; Dinkelland met de deelgebieden Dinkeldal en Punthuizen en Stroothuizen; Landgoederen Oldenzaal; Lemselermaten; Springendal / Dal van de Mosbeek en Lonnekermeer. Ook het uitwerkingsgebied van het N2000-gebied *Engbertsdijkvenen* ligt voor een gedeelte in Noordoost-Twente. Dit betekent dat er voor dit gebied afspraken moeten worden gemaakt met het deelgebied *Vechtdal* over het proces en de maatregelen in het gebied Noordoost-Twente.

.

Figuur 3 Kaart met de ligging van Natuurnetwerk en N2000 in Noordoost-Twente/ Provincie Overijssel 2023. Noordoost-Twente wordt gevormd door de gemeenten Dinkelland, Tubbergen, Losser en Oldenzaal.

De natuur in Noordoost-Twente staat onder druk en daarom worden er in het Nationale Programma Landelijk Gebied (NPLG) verschillende opdrachten aan Noordoost-Twente toegewezen om de natuur in stand te houden en te versterken.

De doelen voor Noordoost-Twente moeten nog nader worden ingevuld. Dat is mede afhankelijk van de staat van de natuur op dit moment en de verwachte effecten die gepaard gaan met de maatregelen worden uitgevoerd volgens onder andere de Ontwikkelopgave N2000) en KRW. Mogelijk kunnen de opgestelde Natuurdoelanalyses een rol spelen. De eerste resultaten zijn echter

onvoldoende voor het gebied om te dienen als gezamenlijk vertrekpunt voor de nog te nemen maatregelen.

In de onderstaande tabel (Overzicht van de stand van zaken van de doelen van het PPLG (natuurherstel) staan de opdrachten genoemd.

Thema		Doel	Doel voor Noordoost-Twente
Natuurherstel	1.1	Bijdragen aan 30% biodiversiteitherstel VHR-richtlijn in 2030 (zie 1.2-1.8)	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.2	Uitbreiden van het Natuurnetwerk cf. afspraken Natuurpact.	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.3	Realiseren instandhoudings-doelen Natura 2000 in de Natura 2000-gebieden cf. aanwijzingsbesluiten.	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.4	Verminderen ammoniakemissie vanuit de landbouw met 50% in 2035	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.5	Realiseren van 10% groenblauwe dooradering van het landelijk gebied in 2050, ook voor verbindingen tussen natuurgebieden. In 2030 50% van de overbrugging naar 10% dooradering voor 2030 te realiseren.	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.6	Realiseren 8.200 ha nieuwe natuur (ook voor verbindingen tussen natuurgebieden) voor VHR, waarvan ca 7.015 ha buiten bestaande natuurgebieden in de periode tot 2050. Hiervan 30%, 2460 ha, te realiseren voor 2030.	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.7	Realiseren aanvullend 58.300 ha leefgebied voor VHR-soorten (ook voor verbindingen tussen natuurgebieden) in boerenland tot 2050, waarvan ca 17.500 ha voor 2030	Nader te bepalen / in te vullen.
	1.8	Aanvullende opgaven -op 1.1 - 1.6 – voor de doelen voor 2030 van de Europese Biodiversiteitsstrategie (en de nog vast te stellen Europese Verordening Natuurherstel).	Nader te bepalen / in te vullen.

Tabel 1 Overzicht van de stand van zaken van de doelen van het PPLG (natuurherstel)(bron: werkdocument ontwerp PPLG). Toelichting op de tabel:

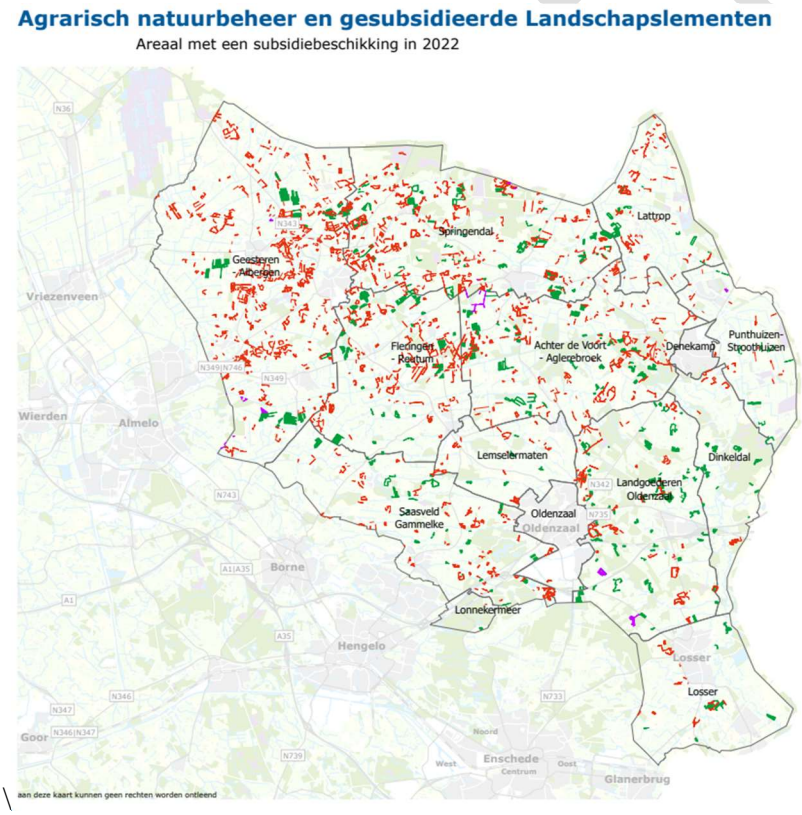
- Blauw = doelen die door het Rijk al zijn toebedeeld aan Overijssel;
- Oranje = doelen die naar verwachting door het Rijk bij vaststelling NPLG aan het Overijssel zullen worden toebedeeld;
- Geel = doelen die naar verwachting later in het NPLG zullen worden opgenomen en die zullen doorwerken in het PPLG;
- Groen = Provinciale doelen.

De staat van de natuur hangt samen met de emissie en uitspoeling van stikstof en nitraat - naast ander mineralen - die terechtkomen in de natuurgebieden. Bij de maatregelen van het PPLG wordt vooral gekeken naar het terugdringen van de emissie van stikstof vanuit de landbouw. In Noordoost-Twente is dit een belangrijke factor. Naast de landbouw zijn ook andere sectoren van belang zoals

het verkeer, de industrie en de consument. Ook voor deze sectoren zijn landelijke afspraken gemaakt over de zaken die zij moeten oppakken als bijdrage aan het natuurherstel in Nederland. De stikstofopgave volgt uit de Wet stikstofreductie en natuurherstel die doelstellingen voor de omgevingswaarde bevat voor 2025, 2030 en 2035. De wet vraagt een daling van ongeveer 40% van de stikstofemissies uit de landbouw bovenop de verwachte daling uit het basispad (10%) ten opzichte van het ijkjaar 2019.

Naast de emissiereductie zijn en worden veel maatregelen uitgevoerd (met name volgens de Ontwikkelopgave N2000) aan de instandhouding en versterking van de natuurgebieden. Afgelopen jaren is gewerkt aan uitbreiding van het Natuurnetwerk in Noordoost-Twente en momenteel rest nog een opdracht, waarvan het nog niet duidelijk is of en in welke mate die in Noordoost-Twente zijn beslag krijgt.

Niet alleen de grootte van de natuurgebieden is van belang, maar ook de verbinding van met name de N2000-gebieden kan de uitwisselingen van planten en dieren bevorderen. Daarom wordt in Noordoost-Twente al via diverse initiatieven gewerkt aan het versterken van de groen-blauwe dooradering, een netwerk van landschapselementen en agrarisch natuurbeheer. Zie daarvoor onderstaande afbeelding. Onder andere via het gebiedscollectief Noordoost-Twente wordt hieraan gewerkt.

Figuur 4: Overzichtskaart areaal met subsidiebeschikking in 2022 Agrarische natuurbeheer en landschapselementen – Paars = regeling natuur en landschap; rood = regeling groen-blauwe diensten; groen = regeling agrarisch natuurbeheer

In Noordoost-Twente is ongeveer 6% van het landelijk gebied in gebruik voor de groen-blauwe dooradering. De PPLG-doelstelling is 10%. Daarbij gaat het om ongeveer 1.200 hectare. In Noordoost-Twente kan dit percentage mogelijk hoger liggen vanwege de aanwezigheid van veel N2000-gebieden en beken die in het NPLG als urgente gebieden zijn aangewezen en waaraan de groen-blauwe dooradering bij voorkeur wordt gekoppeld.

Inzicht	De Natuurdoelanalyses laten zien dat de tot nu toe uitgevoerde maatregelen uit de Ontwikkelopgave naar verwachting bijdragen aan het oplossen van een groot aantal knelpunten in de Natura 2000-gebieden. Monitoring moet uitwijzen of de effecten van de maatregelen daadwerkelijk optreden. Maar de Natuurdoelanalyses laten ook zien dat alleen de uitvoering van de natuurherstelmaatregelen niet volstaat. Er zijn aanvullende maatregelen nodig om bijvoorbeeld de stikstofdepositie te reduceren. De Natuurdoelanalyses laten ook zien dat in een deel van de gebieden ook extra natuurherstelmaatregelen nodig zijn. In Noordoost-Twente zijn dat de gebieden: Bergvennen en Brecklenkampse Veld, Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek en Dinkelland. Het gaat bijvoorbeeld om het verbinden van natuurgebieden of om het verbeteren van de hydrologische omstandigheden.
Perspectief	De beoogde maatregelen voor ammoniakemissie zijn volgens het PPLG, en dat wordt vanuit het gebied onderschreven, in de juiste onderlinge verhouding (grondgebondenheid, gecombineerde aanpak en bedrijfsaanpassingen) toereikend om de vereiste reductie te realiseren. In lijn met het PPLG en de VHR -strategie denken wij dat er ruimte is voor een samenhangend netwerk van natuurgebieden door in te zetten op de groen-blauwe dooradering. We verwachten dat de Ontwikkelopgave N2000 zorgt voor goede condities voor de natuur in dit netwerk door het nemen van maatregelen in de natuurgebieden. In welke mate aanvullende maatregelen nodig zijn, moet voortkomen uit een gedegen nulmeting qua staat van de natuur. Ons doel is te zorgen voor samenhang tussen het beheer van de natuurgebieden en het omliggende agrarisch- en stedelijk gebied. In deze samenhang heeft agrarisch natuurbeheer of extensivering van de landbouw een rol.
Uitvoering	Naast de maatregelen die genomen zijn of de komende tijd worden genomen door het natuurprogramma Ontwikkelopgaven N2000, maar ook het KRW-programma van het waterschap, zijn er al veel lopende private initiatieven voor bijvoorbeeld de realisatie van landschapselementen en agrarisch natuurbeheer. We vinden het van belang deze energie, versterkt door goede ontsluiting van kennis en middelen vanuit het PPLG, te benutten bij de verdere uitvoering.

2.2 Een robuust watersysteem

In Noordoost-Twente ontspringen op diverse plaatsen bronnen. Het opborrelende grondwater vormt zich tot beken die het gebied doorsnijden. Andere beken ontspringen in Duitsland en komen Nederland binnen en verlaten die vaak ook weer vele kilometers later.

Het gebied wordt gekenmerkt door de afhankelijkheid van regentoevoer. Water vasthouden, speelt daarom een centrale rol in het behoud en het verbeteren van waterkwantiteit en -kwaliteit. Voor de wateropgaven hanteren we ‘water en bodem sturend’ als leidend principe in de ruimtelijke ordening. Dat betekent dat er ruimte gereserveerd moeten worden voor waterveiligheid, het zorgen voor voldoende zoetwater en het beschermen van strategische grondwatervoorraden. Op basis van

CONCEPT

‘water en bodem sturend’ staat het stroomgebied centraal met de onderdelen bodem, haarvaten / bronnen / vennen, bovenlopen, zijbeken (waardevolle kleine wateren) en de rivier de Dinkel.

Een goede waterkwaliteit, zowel ecologisch als chemisch, is een basisvoorwaarde voor een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Schoon en ecologisch gezond water is belangrijk voor de landbouw, natuur en recreatie. De Kaderrichtlijn Water (hierna KRW) is het belangrijkste wettelijke kader voor een goede waterkwaliteit. Het programma dient eind 2027 gerealiseerd te zijn. Een korte uitleg is opgenomen in bijlage 3.

Thema		Doel	Doel voor Noordoost-Twente
Water	2.1	Concentraties nutriënten (P en N) in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027), of zoveel lager als nodig is voor specifieke VHR-doelen	Nader te bepalen / in te vullen.
	2.2	Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027)	Nader te bepalen / in te vullen.
	2.3	Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve toestand (2027).	Nader te bepalen / in te vullen.
	2.4	Goede zoetwaterbeschikbaarheid (koppeling met hydrologische maatregelen voor natuur, landbouw, beekherstel zandgronden en vernatting veenweide).	Nader te bepalen / in te vullen.

Tabel 2 Overzicht van de stand van zaken van de doelen van het PPLG (water)(bron: werkdocument ontwerp PPLG). Toelichting op de tabel:

- Blauw = doelen die door het Rijk al zijn toebedeeld aan Overijssel;
- Oranje = doelen die naar verwachting door het Rijk bij vaststelling NPLG aan het Overijssel zullen worden toebedeeld;
- Geel = doelen die naar verwachting later in het NPLG zullen worden opgenomen en die zullen doorwerken in het PPLG;
- Groen = Provinciale doelen.

Voor de wateropgaven maken we onderscheid in een wettelijk deel (de KRW) en wateropgaven voor het opvangen van de klimaatontwikkeling. Daarbij onderscheiden we:

1. Herinrichtingsopgaven KRW
2. Nutriënten
3. Klimaatrobuustheid
4. Drinkwater

<u>Herinrichtingsopgaven KRW</u>

De herinrichtingsopgaven voor KRW variëren van het maken van een vispassage tot het vergraven ofwel herinrichten van lengte- en dwarsprofielen in de waterlichamen (onder andere zijbeken en rivier). Vanuit de gecombineerde aanpak is inhoudelijk goed te motiveren de KRW-opgaven waar mogelijk te koppelen aan de herinrichtingsopgave van andere opgaven in het PPLG. Denk daarbij aan de bossentstrategie, de groenblauwe dooradering en de reductie van stikstof en broeikasgassen.

<u>Nutriënten</u>

Er zijn grote zorgen over de waterkwaliteit en de invloeden van menselijk handelen. Voor wat betreft de waterkwaliteit is er onbekendheid over het effect van generieke (rijks)maatregelen zoals de smalle bufferstroken (1, 3 en 5 meter) en de verlaging van de mestgiften (eindigen derogatie). Het Rijk heeft dit nog niet doorgerekend. Opschaling van bufferstroken tot brede zones is daarmee in

CONCEPT

deze fase niet helder. Het is verstandig om te onderzoeken op welke wijze eventuele bufferstroken t.b.v. nutriënten gecombineerd zouden kunnen worden met andere doelen (extensivering t.b.v. vernatting/vergroten grondwatervoorraad, natuurlijke herinrichting, bossenstrategie). De breedte van de bufferstrook in de beekdalen kan daarmee meer de uitkomst van een gebiedsproces worden vanuit stapeling van doelen / functies dan dat het sluitstuk is van het mestbeleid.

Klimaatrobuustheid

Ons klimaat verandert. De weersomstandigheden zijn steeds minder vaak gemiddeld. Dat merken we de laatste twee decennia steeds duidelijker. De winters worden natter en in de zomer zijn er langere hete en droge perioden en vallen de buien steeds meer lokaal. Het watersysteem is er niet goed op berekend deze extremen op te vangen.
In de afgelopen vijftig tot honderd jaar zijn maatregelen getroffen om laaggelegen gebieden met van nature hoge grondwaterstanden te ontwateren. Daarmee is er niet alleen voor gezorgd dat in deze gebieden verdroging is ontstaan. Ook zijn daarmee hoger gelegen gebieden 'droog getrokken'. In Noordoost-Twente is het daarom van belang om de sponswerking van de bodem te vergroten en te streven naar minder intensieve ontwatering. Gevolg kan wel zijn dat in de lager gelegen gebieden soms wateroverlast geaccepteerd zal moeten worden wat niet past bij het huidige grondgebruik. Minder ontwatering is wel positief voor de hogere delen en voor de grondwatervoorraad /zoetwaterbeschikbaarheid.

Drinkwater

In het gebied zijn vier drinkwaterwinlocaties gevestigd. Dit zijn winningen van waterleidingsbedrijf Vitens. Ze liggen bij Manderveen, Lemselo, Losser en Denekamp. Ook vlak over de grens liggen in Duitsland waterwingebieden die effect hebben op de situatie in Nederland.

	Doel
Inzicht	Waterkwantiteit: Het klimaat verandert. Als gevolg van klimaatverandering is in Noordoost-Twente de kans op droogteperioden gedurende het groeiseizoen (voorjaar en zomerperiode) groot, waardoor er onvoldoende water beschikbaar is voor landbouwgewassen en natuur. Waterkwaliteit Een goede waterkwaliteit, zowel ecologisch als chemisch, is een basisvoorwaarde voor een veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving.
Perspectief	Waterkwantiteit Deze opgave in Noordoost-Twente is tegelijkertijd eenvoudig en complex. Eenvoudig: als er minder water in het voorjaar en zomer valt, zal het weinige water dat er nog wel valt én het water dat tijdens andere perioden valt, zoveel mogelijk vastgehouden moeten worden. Complex: het gebied wordt sterk bepaald door de stuwwallen van Oldenzaal en Ootmarsum. Waterkwaliteit Noordoost-Twente kent veel KRW-beeksystemen. We richten ons op de ecologische kwaliteit om op korte termijn de beken opnieuw in te richten die nog niet voldoen aan hun doel. Er zal meer tijd nodig zijn om de chemische kwaliteit van de beken te verbeteren tot het gewenste niveau.
Uitvoering	Waterkwantiteit

CONCEPT

	Samenwerking Zoetwater Voorziening Oost-Nederland (ZON), Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), Haarvaten Op Peil (HOP) door waterschap en provincie met stakeholders. Inzet kan gericht zijn op onder andere bodemverbetering, extensivering ont- en afwateringsmiddelen. Waterkwaliteit: Waterschap Vechtstromen zal het initiatief nemen om samen met gebiedspartners de ecologische kwaliteit van de Beneden- en Midden-Dinkel, Tilligterbeek, Geelebeek en de bovenlopen van de Loolee te verbeteren. Dit in navolging van de verschillende herinrichtingsprojecten van beken in de gemeente Losser. Het verbeteren van de chemische kwaliteit moet nader worden verkend en bestudeerd om potentiële maatregelen beter in beeld te krijgen.

2.3 Klimaat

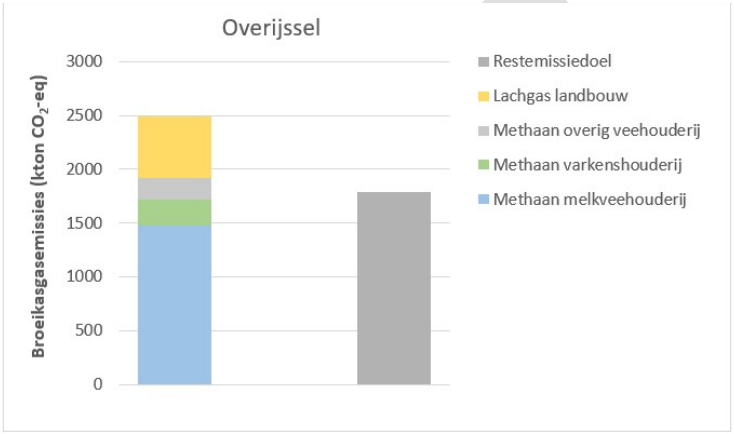
In het Klimaatakkoord is het doel gesteld dat de nationale uitstoot van broeikasgassen in 2030 is gedaald met 49% ten opzichte van 1990. Hiervoor zijn landelijk afspraken per thema gemaakt, zoals voor industrie en gebouwde omgeving. Voor dit gebiedsprogramma is het doel relevant voor het thema landbouw en landgebruik. Provinciale Staten van Overijssel hebben in 2019 ingestemd met de gemaakte afspraken voor Overijssel en die worden voor landbouw en landgebruik uitgewerkt in het PPLG.
In het PPLG zijn drie doelen voor het thema landbouw en landgebruik opgenomen, waarvan 3.2 en 3.3 aan de orde zijn in Noordoost-Twente:

Thema		Doel	Doel voor Noordoost-Twente
Klimaat	3.1	Verminderen broeikasemissies uit de veenweiden met ca 0,1 Mton CO2-eq per jaar in 2030 t.o.v. 2019	Niet van toepassing
	3.2	Verminderen van de broeikasgasemissies met 0,7 Mton CO2-eq. per jaar in 2030 t.a.v. 2020	Nader te bepalen / in te vullen.
	3.3	Bijdragen aan koolstofvastlegging in bomen/bos/natuur van 0,4 – 0,8 Mton CO_2 en door uitbreiding van het areaal bos in Overijssel met ca 3500-4000 ha bos t.o.v. 2019	Nader te bepalen / in te vullen.

Tabel 3 Overzicht van de stand van zaken van de doelen van het PPLG (klimaat)(bron: werkdocument ontwerp PPLG). Toelichting op de tabel:
- Blauw = doelen die door het Rijk al zijn toebedeeld aan Overijssel;
- Oranje = doelen die naar verwachting door het Rijk bij vaststelling NPLG aan het Overijssel zullen worden toebedeeld;
- Geel = doelen die naar verwachting later in het NPLG zullen worden opgenomen en die zullen doorwerken in het PPLG;
- Groen = Provinciale doelen.

In Noordoost-Twente is vooral de reductie van de emissies die vanuit de landbouw en landgebruik aan de orde. In Noordoost-Twente gaat het om het bekende CO2, maar vanwege de aanwezigheid van rundvee, ook om het terugdringen van methaan- en lachgas. Ook al is de opgave opgenomen in het PPLG, de terugdringing van de emissies is een verantwoordelijkheid van de betrokken partij en veroorzaker van de emissie. De opgaven zijn opgenomen, omdat maatregelen voor het PPLG ook een

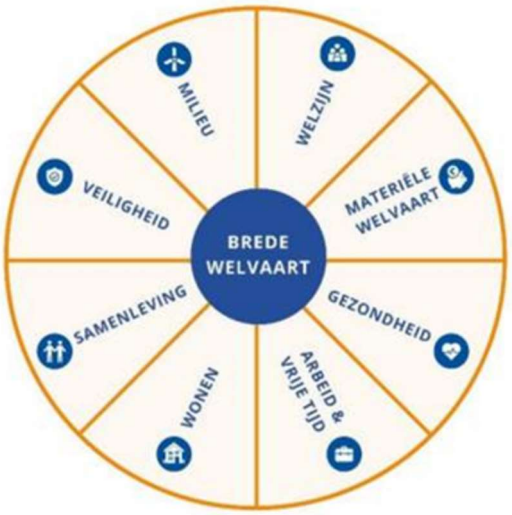
bijdrage kunnen leveren aan de reductie van de broeikasgassen. Zie onder in het overzicht onder uitvoering.

Inzicht	De landelijke opdracht voor de vermindering van broeikasgasemissies uit landbouw en landgebruik geldt voor 2030. Dit is een tussenstap in de uitwerking tot 2050. Gezien de inzet van klimaatneutraliteit in 2050 zal er na 2030 nog een forse reductie nodig zijn. De huidige emissie vanuit de landbouw in Overijssel bedraagt bijna 2,5 Mton CO2-eq per jaar, waarvan het grootste deel methaan. De voornaamste bronnen van methaanemissie zijn de pens fermentatie van runderen en de mestopslagen. De belangrijkste bron van lachgasemissies zijn het gebruik van zowel dierlijke mest als kunstmest en beweiding. Figuur 5: Inzicht in de grootste bronnen en de beoogde restemissie van bijna 1,8 Mton in 2030 in Overijssel. Naast de emissiereductie van de broeikasgassen moet volgens het klimaatakkoord de komende jaren een deel van de CO2 worden vastgelegd in bomen en bossen (0,4-0,8 Mton CO2 eq in 2030). Daarmee wordt tegelijkertijd de biodiversiteit versterkt. Met de uitvoering van de bossenstrategie Overijssel wordt hieraan gewerkt. De doelen van de bossenstrategie zijn opgenomen in het PPLG.
Perspectief	De belangrijkste maatregelen voor deze opgave zijn voer- en managementmaatregelen, aanpassingen in stallen en mestopslagen en de vermindering van de omvang van vooral de melkveehouderij. Voor Overijssel is een bossenstrategie vastgesteld, waarvan een deel van de opgave een plek zal krijgen in Noordoost-Twente.
Uitvoering	Het realiseren van de reductie is een gezamenlijke opdracht van het Rijk en provincies met een mix aan generieke en gebiedsgerichte maatregelen. Het generieke Rijksbeleid richt zich vooral op het normeren van bedrijfsemissies en bedrijfsgerichte maatregelen. Het is nog niet duidelijk hoe klimaatmaatregelen van het Rijk zullen doorwerken naar de agrarische sector. De provinciale inspanning loopt vooral via de gecombineerde aanpak met gebiedsgerichte maatregelen voor water, natuur en ammoniak, waarbij een

	zekere mate van extensivering van de veehouderij eveneens bijdraagt aan de methaanvermindering. Voor de vastlegging van CO2 voeren we de Bossenstrategie uit en dragen wij zo bij aan de NPLG-doelen. Met name de bosaanleg in combinatie met andere opdrachten en bosaanleg als onderdeel van gebiedsprocessen willen wij een plek geven in de gebiedsprocessen.

2.4 Sociaaleconomische kwaliteit

Bij de beoordeling van de sociaaleconomische kwaliteit gaan we uit van de acht elementen van de methodiek 'brede welvaart'. Brede welvaart is 'alles wat mensen van waarde vinden' (bron: Planbureau voor de Leefomgeving). Deze methodiek is mede tot stand gekomen na een pilot in Springendal & Dal van de Mosbeek (2022).

Figuur 6: Acht elementen van de methodiek van brede welvaart

Maatregelen voor groen-blauwe doelen dragen bijvoorbeeld bij aan een beter milieu en een betere gezondheid. Op andere indicatoren hebben de maatregelen mogelijk ook een negatief effect. Zo kunnen er minder arbeidsplekken beschikbaar komen in en rondom een agrarische onderneming, kan de materiële welvaart van regio's onder druk komen als er geen alternatieve werkgevers zijn of kan de sociale cohesie binnen de samenleving minder sterk worden.

Binnen het PPLG Overijssel wordt op dit moment gewerkt aan het zichtbaar maken van de sociaaleconomische effecten die het gevolg zijn van de maatregelen voor de groen-blauwe doelen.

Het behouden en versterken van de sociaaleconomische draagkracht in het gebied benaderen we lerend en iteratief: in gebiedsprocessen gaan bottum-up initiatieven, ervaringen en effecten hand in hand met, eventueel aanvullend, beleid, onderzoek en financiële impulsen. De samenwerking kan per gebiedsproces verschillen en wordt vanuit maatwerk vormgegeven.

Inzicht	Op gebiedsniveau zijn de maatregelen voor de groen-blauwe doelen nog niet precies duidelijk. Dat maakt ook dat we op dit moment alleen op een abstract niveau iets kunnen zeggen over de te verwachten effecten. We gaan uit van het door PPLG voorgestelde proces, waarbij we aansluiten bij de concrete maatregelen. We zullen in de tijd een steeds beter beeld krijgen van de effecten op het landelijk gebied, zodat we daar op kunnen inspelen met sociaaleconomische maatregelen. De economie in Noordoost-Twente kent een belangrijke basis in de landbouw (direct en indirect) en de toeristische sector. Toerisme en recreatie zijn voor inwoners en gasten van aanzienlijk economisch belang en kan door de PPLG-maatregelen worden beïnvloed.

	De vier gemeenten kennen een uitgestrekt landelijk gebied met grotere en kleinere kernen. Het gebied is voortdurend bezig met het behoud en versterken van de leefbaarheid van het gebied. Ook los van de PPLG-maatregelen hebben inwoners vanuit Programma Leefbaar Platteland en LEADER in Noordoost-Twente de afgelopen jaren al diverse initiatieven ontplooid. Goede voorbeelden zijn de verbouw van kerkgebouwen en realisatie van dorpshuizen. Ook is geïnvesteerd in initiatieven die een stem geven aan inwoners, zoals Focus op Leefbaarheid (voor leefbaarheid en gebiedsperspectief Springendal en Dal van de Mosbeek) en aan een gebiedsperspectief en grondbeleid voor Erve Austie in Beuningen.
Perspectief	Vanuit het PPLG kan, in navolging van de maatregelen voor de groen/blauwe doelen, blijvend worden geïnvesteerd in de kwaliteit van de samenleving op het platteland. Deze initiatieven gaan vergelijkbaar of zelfs samen met bijvoorbeeld LEADER en Focus op Leefbaarheid, die voor de komende tijd ook los van het PPLG al volop bezig zijn. Voor recreatie en toerisme willen we werken aan ontwikkelingen waarbij groei mogelijk is, maar wel met respect voor de leefomgeving van inwoners, het landschap en de natuur.
Uitvoering	De uitvoering van de sociaaleconomische maatregelen is maatwerk. Ook zullen ze per gebiedsproces verschillen, omdat het immers te maken heeft met de kenmerken van het gebied en identiteit van de bewoners. Vanuit het PPLG komen meerdere en complexe maatregelen met soms tegengestelde belangen in de gebieden. Hierdoor zal het vaak niet eenvoudig worden om tot een oplossing te komen. We willen daarom in alle gevallen een zorgvuldig proces doorlopen, waarbij de menselijke maat (op lokaal niveau) centraal staat en waarbij rekening wordt gehouden met het betreffende gebied en de inwoners van dat gebied. Alleen met draagvlak vanuit het gebied en met de kennis van de inwoners kunnen we gehoor geven aan de zorgen.

2.5 Perspectief voor de landbouw

In het Twentse landschap is de landbouw van oudsher aanwezig. In het gebied zijn veel karakteristieke erven te vinden die al vanaf de middeleeuwen zijn geworteld op dezelfde plek en waar de families het bedrijf van generatie op generatie voortzetten. Dit geeft aan dat de familiebedrijven een sterke binding hebben met het gebied.

Cijfers
Er ruim 1.200 landbouwbedrijven (CBS, 2022) in Noordoost-Twente, verder onder te verdelen in:

- 435 melkveehouderijen;
- 281 akkerbouwbedrijven;
- 400 overige graasdierbedrijven (mestkoeien, schapenhouderijen, etc.).

Verder kent het gebied nog 88 varkenshouderijen en 22 pluimveehouderijen. De landbouwsector is de grootste grondgebruiker (75%) in Noordoost-Twente. Daarna volgt bos met (10%) en bebouwing (5%). Van de ruim 1.200 bedrijven heeft naar schatting een kwart geen opvolger, waarvan we verwachten dat een deel zal stoppen.

In het kleinschalige landschap hebben de agrariërs veelal moderne bedrijven. De gemiddelde veebezetting in Noordoost-Twente is relatief hoog te noemen. In de gemeente Tubbergen en Dinkelland is deze ongeveer 2,2 GVE per hectare (GVE= grootvee-eenheid, waarbij 1 GVE 1 koe is). In de andere twee gemeenten is de gemiddelde veebezetting aanmerkelijk lager (1,6 – 1,8 GVE/hectare).

Naast de gangbare landbouw zetten veel ondernemers zich actief in voor de duurzame ontwikkeling van het bedrijf. Dit gebeurt op diverse manieren. Veel ondernemers zijn lid van het *Gebiedscollectief Noordoost-Twente* en sluiten beheercontracten af om de biodiversiteit te verbeteren. Dat doen ze door samen te werken met een van de terrein-beherende organisaties of door nieuwe verdienmodellen te helpen ontwikkelen zoals maatschappelijke diensten voor de landbouw. Een klein aantal houdt er een biologische bedrijfsvoering op na. Andere bedrijven zijn een neventak naast de hoofdinkomsten vanuit de landbouw begonnen. Denk daarbij aan zorgboerderijen, verblijfsrecreatie en verkoop van eigen producten.

De provincie verwacht (Perspectief voor de landbouw, 2022) dat landbouwkundig gebruik vooral innovatiever én extensiever gaat worden waarbij andere vormen van landbouw, zoals regeneratieve en biologische landbouw in omvang gaan toenemen. De provincie Overijssel zet in op een balans tussen land, vee, voer, (kunst)mest en andere externe inputs.

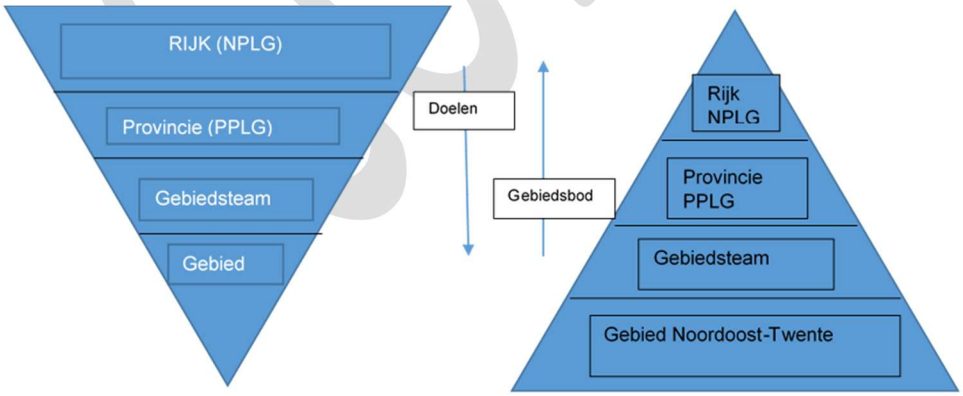
De agrarische sector is ook voor Noordoost-Twente van groot economisch en maatschappelijk belang. De sector staat voor flinke uitdagingen, zoals de beperking van broeikasgassen, het terugbrengen van stikstofemissie en de overstap naar een meer circulaire en grondgebonden manier van landbouw die bijdraagt aan de verbetering van de leefomgeving. Ook het saneren van de asbestdaken, het vinden van nieuwe bestemmingen voor vrijkomende agrarische bebouwing of sloop van overtollige gebouwen is nog een omvangrijke opgave. Dat vraagt om nieuwe bedrijfsmodellen voor circulaire bedrijfsvoering op lokaal of regionale schaal, nieuwe verdienmodellen en mogelijk ook nieuwe financieringsmodellen. Bijvoorbeeld voor het waarderen van maatschappelijke diensten met als toekomstbeeld een vitale en duurzame landbouwsector, in balans met omgevingskwaliteiten en een robuust natuurnetwerk (onder andere door een lage stikstofdepositie).

Inzicht	Het landbouwbeleid, PPLG en de Omgevingsvisie betekenen voor de landbouwsector een verandering voor de bedrijfsvoering van de toekomst. Een omslag die ingrijpend kan zijn en die we vanuit het gebiedsprogramma intensief willen ondersteunen. Zo zijn er diverse mogelijkheden hoe bedrijven met verschillende bedrijfsmaatregelen kunnen innoveren of juist extensiever willen gaan ondernemen als daar hun hart ligt. Het zijn keuzes die afhankelijk zijn van de mogelijkheden in het gebied en van de keuzes en voorkeuren van de ondernemers. Daar waar ondernemers overwegen om het bedrijf af te bouwen gaan we dit, indien gewenst, ook ondersteunen.
Perspectief	1. Voor alle agrarische ondernemers in Noordoost-Twente moet perspectief voor ontwikkeling worden geboden, zowel voor de ondernemers die hun bedrijf afbouwen als de blijvers en de agrariërs die hun bedrijf verplaatsen. 2. Het natuurlijk opbrengend vermogen en de draagkracht van een duurzaam Overijssels bodem- en watersysteem wordt leidend voor de landbouwproductie in onze provincie.

	3. Voor het toepassen van een 'goede landbouwpraktijk' wordt maximale ruimte geboden. Hierbij wordt gewerkt aan een beloningssystematiek (KPI-systematiek) om de maatschappelijke waarde van een 'goede landbouwpraktijk' financieel te kunnen waarderen. Hierbij hanteren we het principe 'de boer als oplossing'. 4. We willen ruimte geven aan het verbouwen van veevoedergewassen zoals granen en vlinderbloemigen. Deze leveren een essentiële bijdrage aan de bodemkwaliteit- en vruchtbaarheid. 5. In Noordoost-Twente willen we werken aan een leefbaar landelijk gebied met ruimte voor de agrarische sector die vanuit het beheer van landschap en bodem een belangrijke rol voor die leefbaarheid speelt. 6. In Noordoost-Twente willen we het ondernemerschap in de landbouw blijven stimuleren. Dat wil zeggen dat het aan de ondernemer zelf is om de keuzes te maken op zijn bedrijf, rekening houdend met de mogelijkheden en maatschappelijke randvoorwaarden van het gebied.
Uitvoering	De omslag in de landbouw in Noordoost-Twente vereist een behoorlijke periode en loopt tot minimaal 2035 (programmatermijn Landelijk Gebied) met een maximale uitloop tot 2050. Met name in de periode tot 2035 springt de overheid structureel bij in de vorm van het beschikbaar stellen van financiële en organisatorische ondersteuning uit het PPLG. Hierbij staan de (deel)gebiedsprocessen centraal waarmee de omslag in de landbouw in samenhang met de andere gebiedsopgaven kan worden uitgewerkt.

3. Aanpak

De doelen van het PPLG zijn zeer ingrijpend en complex voor Noordoost-Twente, doordat meerdere maatregelen samen komen in het gebied. Uitgangspunt is om de PPLG-doelen te realiseren samen met het gebied op basis van vrijwilligheid, maar geen vrijblijvendheid. Hiervoor worden gebiedsprocessen opgestart. Vertrouwen is hierbij een groot goed.

Figuur 7: Interactie Top-Down versus Bottum-Up

Gebiedsindeling

Het gebied Noordoost-Twente is te groot om dat in één proces op te pakken. Daarom wordt het gebied opgedeeld in kleinere gebieden van 500 tot 5000 hectare. De grootste opdrachten liggen

rondom de beekdalen en de N2000 gebieden. Deze kunnen dan ook de basis zijn voor de gebiedsindeling. De verdere indeling van het gebied wordt in overleg met het gebied bepaald.

Gebiedsproces

Om met het gebied van onderop te komen tot een gebiedsproces hebben wij vanuit het gebiedsteam een aantal stappen voor ogen. Deze stappen worden hieronder toegelicht. Deze fasering kan per gebied verschillen, afhankelijk van de behoefte die er is. Deze processen kunnen worden opgestart en gestimuleerd vanuit het gebiedsteam, maar kan ook begeleid worden door een van de partners of een extern bureau die door het gebied zelf is gekozen.

Fasering gebiedsprocessen:

1. Relatie opbouwen;
2. Wensen inventariseren;
3. Doelen per gebied bepalen;
4. Maatregelen bepalen;
5. Monitoring ;
6. Realisatie.

1. Relatie opbouwen

Om met elkaar te kunnen werken aan de doelen is wederzijds vertrouwen een voorwaarde. Het vormt de basis om met elkaar in gesprek te blijven en elkaar te informeren. Dit kan door algemene informatieavonden, als bijeenkomsten per gebied, of zelfs aan de keukentafel. Leden van het gebiedsteam voeren deze gesprekken. Afhankelijk van de vraag en de beschikbare capaciteit zullen we hiervoor partners en/of externen benaderen.
Werken vanuit vertrouwen betekent ook loslaten, het geven van ruimte voor een alternatieve invulling en accepteren dat doelen op een andere manier ook gehaald kunnen worden.

2. Wensen inventariseren

Hierbij wordt op gebieds-/erfniveau gekeken wat de wensen van de individuele (agrarische)ondernemers, partners en inwoners zijn. Hiervoor krijgen ondernemers de mogelijkheid om een bedrijfsplan te laten opstellen. Daarnaast geven de verschillende partners aan welke opgaven zij in het gebied hebben. Met deze informatie kunnen we kijken waar ruimte ontstaat of juist knelpunten zitten.

3. Doelen per gebied bepalen

Vanuit het Rijk en provincie worden de doelen naar de deelgebieden vertaald. Aan de hand van de inventarisatie kan worden gekeken hoe doelen voor het gebied gerealiseerd kunnen worden. Insteek is daar op basis van vrijwilligheid aan te werken. Maar als doelen niet behaald worden kunnen uiteindelijk dwingende of juridische instrumenten ingezet worden, .

4. Maatregelen

Afhankelijk van de gestelde doelen, kunnen per gebied maatregelen worden ingezet. Er wordt een ‘gereedschapskist’ met maatregelen samengesteld. Uit deze ‘gereedschapskist’ kunnen dan op gebieds-/erfniveau maatregelen worden gekozen. Als gebied kunnen er natuurlijk ook alternatieven worden aangedragen, die dezelfde doelen realiseren.
Deze maatregelen kunnen verschillend van aard zijn. Hieronder staan vooral maatregelen voor het doel natuurherstel, omdat de maatregelen voor de andere twee doelen (perspectief landbouw en sociaal economisch) volgen op basis van de gevolgen voor de maatregelen op natuurherstel. Die worden met het gebied opgesteld We denken nu aan de volgende maatregelen:

CONCEPT

- Stoppers faciliteren;
- Extensivering (minder dieren/meer grond);
- Bedrijfsmanagement en technische maatregelen;
- Mestvergisting;
- Grondcoöperatie;
- Subsidies;
- streekeigen landschapsbeheer;
- Landschapsdeal;
- Andere teelten/gewassen ;
- KPI systematiek uitwerken voor Noordoost-Twente.

5. Monitoring

Om te weten waar het gebied naar toe moeten werken is een nulmeting erg belangrijk. Op welk punt staan we nu en waar willen/moeten we naar toe? Daarom is extra aandacht nodig voor monitoring.

6. Realisatie

Als er een plan ligt voor het gebied kan men overgaan tot realisatie van het plan.
Door deze stappen met elkaar te doorlopen, ontstaat er een gebiedsproces van onderop. Dit proces is op basis van vrijwilligheid. Wanneer echter blijkt dat vanwege de complexiteit het erg lastig is om in overleg te komen tot realisatie van opgaven, volgens na een periode van één à twee jaar verplichte instrumenten.

Om enig tempo te behouden zullen uitvoeringstrajecten op voorrang gestimuleerd moeten worden die passen in de hoofdlijnen van de PPLG. De afweging zal gebaseerd kunnen zijn op tempo (te behalen snelheid), haalbaarheid (wel of niet een gecombineerde aanpak), effectiviteit (welke samenwerkingsvorm helpt ons), flexibiliteit (sta open om op initiatieven te anticiperen), doelmatigheid (combineer zoveel mogelijk, maar accepteer dat losse, sectorale onderdelen door moeten).

Partners

Om de doelen voor Noordoost-Twente te realiseren, werken we met heel veel partners vanuit het gebied samen.
Gebiedspartners die op dit moment in Noordoost-Twente worden uitgenodigd voor de ambtelijke en bestuurlijke gebiedstafel zijn: gemeente Losser, gemeente Oldenzaal, gemeente Dinkelland, gemeente Tubbergen, Waterschap Vechtstromen, waterleidingsbedrijf Vitens, Landschap Overijssel, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Natuur en Milieu Overijssel, Overijssels Particulier Grondbezit, LTO Noord, OAJK, Producenten Organisatie Varkenshouderij, Nederlandse Vakbond Pluimveehouderij, VNO-NCW midden, MKB-Nederland, erfcoaches Noordoost-Twente, gebiedscollectief Noordoost-Twente, de provincie Overijssel en het Rijk. Een aantal gebiedspartners is actief aanwezig, anderen wat meer op de achtergrond.

Planning

Hieronder geven we aan welke planning we aanhouden.

Korte termijn: 2023 – 2025

In deze periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Opstellen en afronden gebiedsprogramma;
2) Afspraken met partners over de wijze van samenwerking waaronder de governancestructuur;

3) Informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;
4) Fase van initiatief en verkenning voor gebiedsprocessen;
5) Inrichting uitvoeringsorganisatie;
6) werken aan 'gereedschapskist';
7) doen) opzetten van monitoring;
8) planfase KRW-waterlichamen opstarten.

Middellange termijn: 2025 – 2027
In deze periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Gebiedsprocessen in uitvoering;
2) Opschalen uitvoeringsorganisatie;
3) Blijven informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;
4) Monitoring effecten maatregelen;
5) blijven werken aan de 'gereedschapskist'.

Lange termijn: 2027 – 2035
In deze laatste periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Oplevering gebiedsprocessen;
2) Monitoring effecten maatregelen;
3) Afbouwen uitvoeringsorganisatie;
4) Rapportage en verantwoording.

Agenderende randvoorwaarden
Om in Noordoost-Twente tot een goede aanpak voor de uitvoering van het PPLG te komen, hebben de gebiedspartners zaken gesignaleerd die van groot belang voor de verdere invulling van het PPLG. Hieronder volgt een opsomming van deze punten.

1. In Noordoost-Twente lopen er diverse gebiedsprojecten (bijv. de N2000 gebiedsprojecten) die bijdragen aan de natuurdoelstellingen van het beleid. Deze projecten bevinden zich in de plan- en uitvoeringsfase waarbij de inrichting in veel gevallen nog moet gaan plaatsvinden. Hierdoor ontbreekt het overzicht wat de bijdrage van de gebiedsprojecten is aan de beleidsopgaven en wat de restopgave voor het PPLG is. Er is behoefte aan een duidelijk referentiepunt per N2000-gebied voor de PPLG-stikstofopgave voor het gebied.
2. We richten onze aandacht op het reduceren van de emissie (niet de depositie) en volgen daarbij de landelijke emissie-reductiedoelstelling zoals die nu is vastgelegd in de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering.
3. Voldoende ruimte voor ontwikkelen en testen van innovatieve technieken om stikstof te reduceren (inclusief versnelde goedkeuring) en registratiesysteem om de stikstofreductie en het bereiken van andere doelen vast te leggen.
4. Het belang van goed ondernemerschap; ondernemers maken zelf de keuze hoe ze willen ondernemen op hun bedrijf en in hun gebied waarbij ze ook zelf verantwoordelijk willen zijn voor de gebiedsdoelen van het PPLG.
5. Het inzicht in vergunningen (Wet Natuurbescherming) op gebiedsniveau. Er bestaat nu geen totaaloverzicht van de vergunde ruimte (gebruikt, latent, slapend).
6. De mogelijkheid om écht vanuit onderop invulling te geven en dus niet (direct) vanuit harde normeringen die top-down worden ingevoerd.
7. De te bereiken doelen voor het Noordoost-Twente moeten duidelijk zijn en moeten inhoudelijk goed zijn onderbouwd en uitlegbaar zijn.

CONCEPT

8. Instrumenten, financiën en planning moeten duidelijk zijn en de kaders voor gebruik en inzet van instrumenten moeten werkbaar zijn. Sturing op het doel en niet op procedures is hierbij essentieel. Instrumenten en procedures moeten ondersteunend zijn aan het proces en realisatie van de opgaven en zijn dus geen doel op zich.
9. Bevoegdheid en mandatering van projectverantwoordelijken moet zijn geregeld waarbij deze zo laag mogelijk moet worden belegd. Het mandaat ligt in het gebied. Dit onder voorwaarde van verantwoording en rapportage.
10. Er moeten tijdig voldoende mensen beschikbaar zijn die over voldoende kennis en expertise beschikken.
11. Wanneer agrarische grond met eventueel bedrijfsopstallen gekocht kan worden, moet er op aangeven van de verantwoordelijke, snel en zorgvuldig worden gehandeld om te komen tot aankoop. Grond in eigendom van de overheid moet beschikbaar zijn voor de gebiedsprocessen, waarbij een belangrijke inspraakrol vanuit het gebied van groot belang is.
12. Transitie naar meer akkerbouw vraagt om aanpassing van de norm voor het aandeel blijvend grasland vanuit de EU. Nu is deze norm in potentie beperkend voor een transitie.
13. Ondernemers die overwegen om te vormen naar (deels) andere bedrijfsvoering moeten helderheid hebben over de kaders waarbinnen omvorming kan plaatsvinden, maar ook over de vraag wat er met zekerheid gesteld kan worden over hun verdienmodel zodat de ondernemer een weloverwogen keuze kan maken.
14. Voor ondernemers die ervoor kiezen om grond met natuur(waarden) te beheren (ecosysteemdiensten), moet ook voor langere termijn zekerheid zijn over dekking van kosten voor beheer. Termijnen van twintig jaar of meer zijn hiervoor wenselijk.
15. De PIP gebiedsprocessen vanuit de Ontwikkelopgave N2000 die klaar zijn voldoen aan de doelstellingen. Aanvullende opgaven zijn niet nodig. De overige landelijke opgaven zoals emissiereductie van stikstof en methaan, zullen wel landen in deze gebieden.

<u>Grensoverschrijdende samenwerking</u>
Noordoost-Twente grenst voor een groot deel aan de Duitse deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen. De aanpak met Duitsland is in eerste instantie gericht op kennisdelen en een dialoog beginnen (in samenwerking met de Oostelijke provincies), met inhoudelijke samenwerking als doel. We vinden het primair de verantwoordelijkheid van het Rijk (de ministers van LNV) om met de Duitse deelstaten in overleg te treden over de afstemming van het PPLG-programma met het Duitse beleid. Wel willen we als gebiedspartijen ook in dit gebiedsprogramma de noodzaak nogmaals uitspreken om op korte termijn te komen tot concrete en goedwerkende oplossingen voor dit maatschappelijk zeer lastige probleem.

<u>Koploperprojecten</u>
Als er in de komende periode initiatieven zijn, willen we daaraan ruimte bieden om een koploperproject te starten. Die koploperprojecten kunnen we ondersteunen met geld, capaciteit en kennis. Dat zijn niet alleen initiatieven in het kader van de gecombineerde aanpak om de groenblauwe doelen te realisaren, maar zeer zeker ook initiatieven voor de sociaaleconomische kwaliteit en ontwikkeling van een toekomstbestendige landbouw. We willen hierbij voortborduren op mooie initiatieven die al uit het gebied komen zoals Focus op Leefbaarheid (FOL), het Leader programma, de Land Bouwers, etc.

Met de andere gebiedspartijen gaan we projectenmarkten organiseren om gebieden uit te nodigen PPLG-projecten voor te dragen.

<u>Middelen</u>

CONCEPT

De maatregelen voor Noordoost-Twente vragen om een fors pakket aan beschikbare middelen om deze te kunnen uitvoeren. Onder middelen wordt onder meer verstaan menskracht, tijd en financiën.

Voor 2023 heeft de provincie Overijssel een gebiedsbudget beschikbaar gesteld van € 300.000 voor koploperprojecten. De menskracht van het gebiedsteam kan daarbij worden ingezet.

Gebiedsprojecten kunnen worden gestart als er PPLG-middelen vanuit het Rijk worden toegezegd. We verwachten dat de eerste middelen in 2024 beschikbaar zijn. Daarvoor zullen concrete uitwerkingen opgesteld moeten worden conform die hiervoor geschetste werkwijze.

CONCEPT

Bijlagen

1. Jaarplan 2023-2024 (wordt later toegevoegd)
2. Communicatieplan (wordt later toegevoegd)
3. Toelichting KRW

CONCEPT

Bijlage 1 Jaarplan 2023-2024 (wordt later toegevoegd)

CONCEPT

Bijlage 2 Communicatieplan (wordt later toegevoegd)

CONCEPT

Bijlage 3 Toelichting Kaderrichtlijn Water

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft als doel de chemische en ecologische waterkwaliteit van het grond- en oppervlaktewater in Europa structureel te verbeteren. De KRW kent hiervoor meerdere planperioden van 6 jaar waarin maatregelen moeten worden genomen die leiden tot het behalen van de doelen. De derde planperiode eindigt eind 2027 en dat is het moment waarop de doelen bereikt moeten zijn. De KRW stopt daarna niet, en loopt dus door na 2027 (t.b.v. vasthouden van de doelen). De doelstellingen en maatregelpakketten en de daarbij behorende KRW-factsheets zijn vastgelegd in het Stroomgebiedsbeheerplan (voor ons: SGBP Rijn). Dit plan is opgebouwd uit de plannen van de rijksoverheid (Nationaal Waterprogramma en Beheerprogramma Rijkswateren), provincie (Regionaal Waterprogramma) en waterschap (Waterbeheer Programma). De uitvoering van de maatregelen en daarmee het behalen van de doelen zijn een wettelijke resultaatsverplichting. Tevens geldt er een rapportageplicht (3-jaarlijks). De rijksoverheid is verantwoordelijk voor de coördinatie, rapportage naar Brussel en het nemen van generieke maatregelen. De provincies stellen formeel de ecologische doelen vast (chemische doelen zijn voor het grootste deel voorgeschreven op Europees en deels nationaal niveau) en zijn verantwoordelijk voor de grondwaterkwaliteit- en kwantiteitsdoelen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor inrichtingsmaatregelen in het oppervlaktewatersysteem, emissiereductie op rwzi's, vergunningverlening en handhaving van puntlozingen en de monitoring van de oppervlaktewaterkwaliteit. Het terugdringen van diffuse lozingen zijn de verantwoordelijkheid van de sectoren waar dit speelt en/of generieke regelgeving vanuit de rijksoverheid (o.a. productenbeleid, mestbeleid en -wetgeving, gewasbeschermingbeleid– en regelgeving).

CONCEPT

Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Gebiedsprogramma Zuidoost Twente

Gebiedsteam Zuidoost Twente

Versie 17 mei 2023 (vierde concept)

Inhoud

Inhoud 2
1. Algemene toelichting 4
1.1 Doelen PPLG Overijssel 4
1.2 Beschrijving van het gebied 6
1.3 Korte procesbeschrijving tot heden met bijzonderheden 7
1.4 Leeswijzer 7
2. Uitwerking van de 3 PPLG doelen natuur, water en klimaat 8
2.1 Natuur 9
2.2 Water 12
2.2.1 WATERKWALITEIT 12
2.2.2 WATERKWANTITEIT 13
2.3.1 STIKSTOF 15
2.3.2 BROEIKASGASSEN 16
3. Sociaal economische impact 17
3.1 Impact deelgebied Zuidoost Twente 18
3.2 Uitzicht op perspectief 19
4. Landbouwperspectief 20
4.1 Landbouwvisie 20
4.2 Landgoederen 21
5. Realisatiestrategie 24
5.1 Visie en strategie om te komen tot realisatie 24
5.1.1 GEBIEDSGERICHTE AANPAK 24
5.1.1.1 Bod van de vijf gemeenten binnen Zuidoost Twente aan de provincie 25
5.1.2 WATEROPGAVEN IN RELATIE TOT UITVOERINGSSTRATEGIE 25
5.1.3 LANDBOUW 26
5.1.4 INDUSTRIE, VERKEER EN VERVOER, BOUW EN INFRA, LANDBOUW (NOX) 27
5.1.5 COMMUNICATIESTRATEGIE INCLUSIEF BETREKKEN INWONERS 28
5.2 Gebiedsprocessen 28
5.2.1 WELKE PROCESSEN PASSEN WAAR 28
5.2.2 LOPENDE GEBIEDSPROCESSEN 29
5.2.3 NIEUWE INITIATIEVEN VOOR GEBIEDSPROCESSEN 29
5.2.4 LEREN VAN VERSCHILLENDE AANPAKKEN VAN GEBIEDSPROCESSEN 30
5.5 Rollen en verantwoordelijkheden 30
5.6 Aandachtspunten 32
5.7 Aanpak 33

CONCEPT

5.8 Middelen 33
Bijlagen 35
BIJLAGE I - Communicatieplan voor Zuidoost Twente 36
BIJLAGE II - Het landgoedmodel voor Overijssel: verweving van natuur, landbouw, cultuur en maatschappij 37
BIJLAGE III - De landgoedaanpak, maatregelen, instrumenten en handvatten 40
Bijlage IV - Concept landbouw menukaart 43
Bijlage V - Definitielijst 45

CONCEPT

1. Algemene toelichting

Voor u ligt het gebiedsprogramma PPLG (Provinciaal Programma Landelijk Gebied) Zuidoost Twente. Het gebiedsprogramma Zuidoost Twente heeft een tweeledig doel. Enerzijds staat hierin de vertaling van de opgaven en de aanpak van het ontwerp-PPLG naar dit specifieke gebied Zuidoost Twente. Anderzijds geeft het inzicht in de uitvoeringsstrategie en de aansluiting op lopende en nieuwe initiatieven in dit gebied. Ook de eerder opgestelde gebiedsagenda in het kader van de gebiedsgerichte aanpak (GGA) stikstof is in het concept gebiedsprogramma geïntegreerd.

Het concept gebiedsprogramma is in de afgelopen maanden onder grote tijdsdruk tot stand gekomen. Daarbij kennen we een deel van de Rijksopgaven (zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn doelen) en essentiële randvoorwaarden (zoals de inhoud van het Landbouwakkoord) nog niet. Dit betekent dat ook het concept gebiedsprogramma een tussenproduct is. Wel geeft het gebiedsprogramma een duidelijk inzicht in de gebiedsspecifieke opgaven en de wijze waarop de uitvoering in dit gebied wordt voorzien.

Daarmee vormt het concept gebiedsprogramma Zuidoost Twente een eerste doorvertaling van het ontwerp-PPLG en de basis voor een gebiedseigen aanpak van de transitie van het platteland in dit gebied.

Het nu voorliggende concept gebiedsprogramma zal ter kennisname aan Provinciale Staten en het Rijk worden voorgelegd. De bespreking aan de bestuurlijke tafel in mei 2023 kan worden gezien als een gebiedsspecifiek ijkmoment in het komen tot een definitief gebiedsprogramma.

Het voornemen is om het gebiedsprogramma eind 2023, als bijlage bij het definitieve PPLG, door Provinciale Staten vast te laten stellen. Het streven is om de opgaven en het eigenaarschap in het gebiedsprogramma zo breed mogelijk in te vullen, partnerschap blijft het uitgangspunt. In de periode tot eind van het jaar blijven we als gebiedspartners daarom volop doorwerken aan de definitieve versie van het gebiedsprogramma.

Dit gebiedsprogramma is opgesteld door het Gebiedsteam Zuidoost Twente, met input van de gebiedspartners. Dit zijn momenteel agrarische organisaties, gemeenten, terreinbeheerders, particuliere landgoedeigenaren en waterschappen).

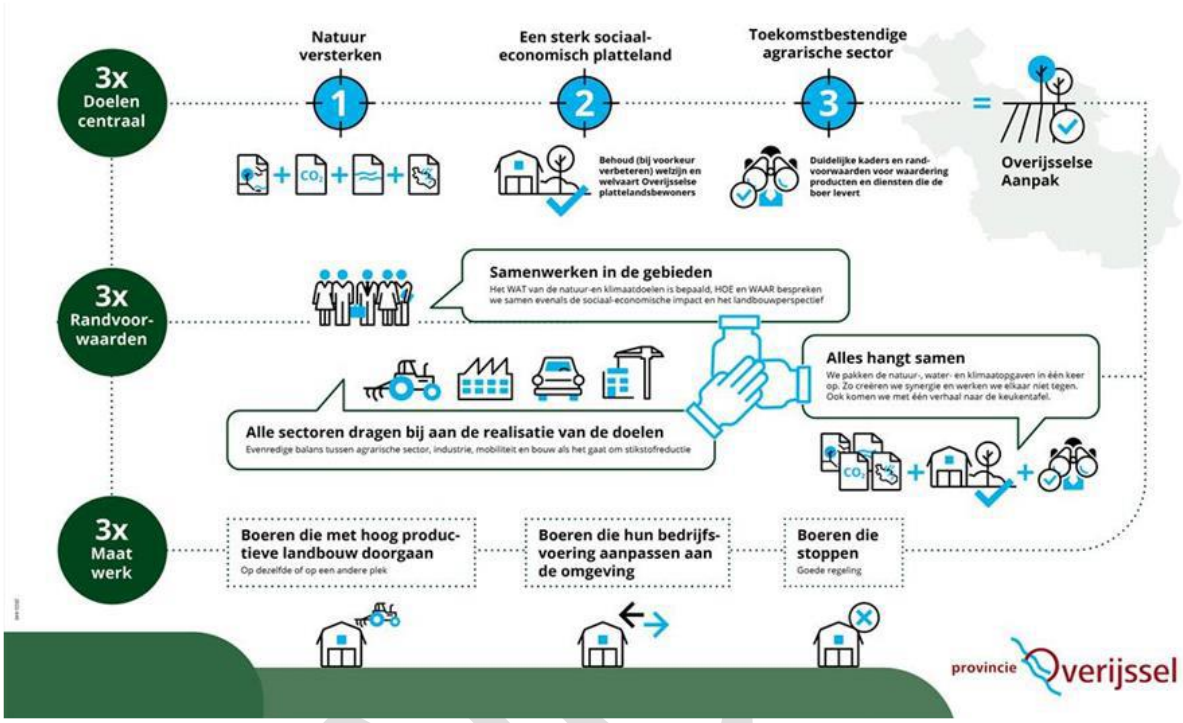
1.1 Doelen PPLG Overijssel

De provincie Overijssel gaat in het PPLG uit van 3 doelen. Deze zijn:

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het behoud en versterken van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland;
3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw.

CONCEPT

De doelen 2 en 3 zijn door de provincie Overijssel toegevoegd aan de doelen vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen valt of staat met het behoud van de sociaal- economische kwaliteit van het platteland en het bieden van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw. De 3 doelen zijn voor de provincie Overijssel onlosmakelijk met elkaar verbonden. Voor het realiseren van de doelen heeft de provincie een aanpak ontwikkeld met de naam 3 x 3 aanpak.

3 voorwaarden

Naast de 3 doelen, kent het PPLG 3 randvoorwaarden. De eerste is dat alle sectoren bijdragen aan de realisatie van de doelen. Zo worden er maatregelen genomen in onder meer de landbouw, industrie en mobiliteit. Zowel op het gebied van stikstofreductie, minder uitstoot van broeikasgassen als voor de verbetering van luchtkwaliteit. Ondanks dat de maatregelen bij de industrie en mobiliteit opgepakt worden onder andere programma's dan het PPLG, moeten uiteindelijk alle regionale doelen bij elkaar ervoor zorgen dat de landelijke verplichtingen voor klimaat, water, stikstof en natuur worden gehaald.

Een andere voorwaarde is dat opgaven integraal worden opgepakt. Dit houdt in dat we in gebieden de opgaven in samenhang realiseren en niet alleen voor natuur of alleen voor klimaat.

Ten slotte is de voorwaarde dat we als partners de opgaven gezamenlijk realiseren door goede samenwerking in de gebieden.

3 keer maatwerk voor agrarische ondernemers

De provincie onderkent in hoofdlijn drie soorten ondernemers, waarbij mengvormen uiteraard mogelijk zijn. De eerste is de ondernemer die wil doorgaan met hoogproductieve landbouw. Deze ondernemers ziet de provincie met name in de gebieden die zij in de omgevingsvisie heeft aangeduid als ‘hoogproductieve landbouw'. Ondernemers in deze gebieden hebben, net als elke ondernemer, wel te maken met opgaven vanuit het PPLG.

De tweede categorie ondernemers zijn degene die hun bedrijfsvoering aanpassen. Gedacht kan worden aan omslag naar biologisch boeren, extensief boeren of overschakelen van bijvoorbeeld melkveehouderij naar akkerbouw.

De derde categorie ondernemers zijn boeren die stoppen met hun bedrijfsvoering. In de visie van de provincie worden de gronden die bij de stoppende ondernemers mogelijk beschikbaar komen, ingezet voor de blijvende ondernemers.

Zuidoost Twente

Voor Zuidoost Twente is het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw de knop om ook de andere twee doelen te realiseren waarin emissiereductie wordt beloond. Een sterke toekomstbestendige sector kan als onderlegger van het PPLG worden gezien. Zeker in een gebied als Zuidoost Twente waar de agrariër een sleutelrol vervuld als landschapsbeheerder, in de lokale economie en in het dorpsleven in Zuidoost Twente.

Naast de opgaven vanuit het NPLG zijn er ook andere opgaven zoals waterwinning, waterveiligheid, woningbouw en de energietransitie. Dit grote aantal opgaven biedt kansen, maar is gelijktijdig ook een risico. Immers kunnen opgaven elkaar versterken, maar ook conflicteren. Duidelijk is dat we elkaar in Zuidoost Twente nodig hebben om samen te bouwen aan dit prachtige gebied.

Belangrijke partijen in het gebied zijn de agrarische sector, de particuliere landgoederen, veel particuliere inwoners in het buitengebied, de terrein beherende (natuur)organisaties, de recreatiesector, het MKB, de waterschappen en de gemeenten.

1.2 Beschrijving van het gebied

Het gebied Zuidoost-Twente omvat de gemeenten Enschede, Hengelo, Borne, Haaksbergen en Hof van Twente. De stedelijke gebieden verschillen in veel aspecten sterk met het landelijk gebied. Dit heeft ook invloed op de verschillende opgaven die er liggen. Zuidoost-Twente heeft de meeste industriële bedrijven van de provincie, voornamelijk gelegen rondom de steden Hengelo en Enschede. Voor de stedelijke gebieden liggen er opgaven op het gebied van woningbouw, niet-agrarische bedrijvigheid, klimaatadaptatie en energie. Voor het landelijk gebied zijn er andere opgaven: denk aan verduurzaming van de landbouw, Natura 2000-opgaven, de vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen, de leefbaarheid van het platteland en het versterken van landschap en biodiversiteit. Maar ook hier vragen klimaatadaptatie en de energietransitie om aandacht. Het aandeel van de landbouw in de totale stikstofemissie in het gebied is in Zuidoost-Twente met 67% aandeel het laagst ten opzichte van de ander Overijsselse deelgebieden. Dit hangt samen met het sterk stedelijke karakter van het gebied en een hoger aandeel verkeer en industrie.

In Zuidoost-Twente ligt een viertal Natura 2000-gebieden: Buurserzand-Haaksbergerveen, het Witte Veen, het Aamsveen en - op de grens met deelgebied West-Twente - De Borkeld. Het landelijk gebied kenmerkt zich verder grotendeels door afwisselende en redelijk kleinschalige landschappen. Van grote landschappelijke waarde zijn de essen-, hoeven- en beekdallandschappen. Opvallend is het grote aantal landgoederen. Verspreid over het gebied ligt een drietal grote zones met veel landgoederen: in en rondom Enschede, rondom Delden en rondom Diepenheim. De landschappelijke diversiteit staat onder druk door intensivering en schaalvergroting in de landbouw.

CONCEPT

Deze landschappen zijn al eeuwenlang in cultuur. Nederzettingen groeiden uit tot buurtschappen, samenlevingsvormen met een dorpskern. Met name in de kleine dorpskernen is sociale cohesie groot, 'noaberschap'. Sociaaleconomisch en –maatschappelijk perspectief is dan ook een belangrijke pijler voor Zuidoost Twente.

1.3 Korte procesbeschrijving tot heden met bijzonderheden

In september 2022 is de provincie Overijssel gestart met het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). In de twee jaren ervoor is gewerkt aan een gebiedsagenda in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof (GGA). Doordat meer opgaven gerealiseerd dienen te worden is het NPLG ontstaan. Het PPLG is de provinciale vertaling van dit NPLG. Het PPLG is vormgegeven in zes gebieden, die samen de hele provincie beslaan: Noordwest-Overijssel, Salland, Vechtdal, West-Twente, Noordoost-Twente en Zuidoost-Twente. Deze indeling is naar aanleiding van de GGA tot stand gekomen op basis van geografie en bestaande samenwerkingsverbanden. De gebieden zijn groot genoeg voor verbinden en klein genoeg om elkaar te kennen.

Gebiedsteam

Per PPLG-gebied vormt een gebiedsteam de werkorganisatie. Dit team heeft ook het proces van totstandkoming van de Concept gebiedsagenda's ondersteunt en begeleid. Vanuit de provincie is gezorgd voor de basisbemensing met gebiedsregisseurs en gebiedsondersteuners. De gebiedsteams bestaan verder uit enkele medewerkers afkomstig van andere gebiedspartners, waarbij deelname door de provincie wordt gefaciliteerd via een subsidieregeling.

Gebiedstafels

De afstemming in de gebieden vindt plaats aan zogenaamde Gebiedstafels die op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau worden georganiseerd. Aan de Gebiedstafels werken (vertegenwoordigende) organisaties met een belang bij het gebied samen op basis van 'noaberschap'. Draagvlak en gedeeld eigenaarschap zijn cruciaal voor het slagen van het PPLG.

Gebiedsprocessen

Uit de reacties blijkt dat in Zuidoost Twente veel energie aanwezig is om met gebiedsprocessen aan de gang te gaan. Er zijn en worden door de partners, in samenwerking met de provincie, informatie- en inspiratiebijeenkomsten voor met name de agrarische sector georganiseerd. Doel van de bijeenkomsten is het ophalen van informatie uit het gebied en het informeren van ondernemers en inwoners door inzicht te geven in opgaven en kansen. Van belang is dat deze vanuit de samenleving/landbouw komen.
Een overzicht van lopende gebiedsprocessen en potentiële initiatieven staan beschreven in paragraaf 5.2.

1.4 Leeswijzer

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 zijn de doelen en opgaven van het PPLG voor Zuidoost Twente nader uitgewerkt. In hoofdstuk 2 zijn de groen-blauwe doelen en opgaven beschreven (spoor 2). In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op het sociaal-economische impact met als doel behoud en versterking van het sociaal-economisch perspectief. In hoofdstuk 4 komt de landbouwvisie (sporen 1 en 3) en landgoederen aan de orde. Hoofdstuk 4 gaat in op de realisatiestrategie en hoofdstuk 5 gaat in op de aanpak voor de korte termijn, de middellange termijn en de lange termijn.

CONCEPT

2. Uitwerking van de 3 PPLG doelen natuur, water en klimaat

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de 3 doelen vanuit het PPLG (zie hoofdstuk 1 en schema hierboven). Per doel wordt aangegeven wat de opgaven zijn en wat deze betekenen. De tabel hieronder bevat een **eerste indicatieve** verdeling naar het deelgebied Zuidoost Twente van een aantal van de PPLG-doelen. Ook is aangegeven onder welk 'spoor' deze opgave valt in de visie van de provincie. Dit gebiedsprogramma geeft dan ook de nu bekende opgaven weer.

NR	Thema/doel	Zuidoost Twente
Spoor 1: Naar een grondgebonden melkveehouderij		
1.1	Landbouwareaal in gebied	27.194
1.2	Melkveehouderij grondgebonden in 2032; Uitgangssituatie (intensiteit bedrijven (GVE/ha): >2,1 GVE >2,5 GVE >3 GVE	 58% 29% 13%
1.3	Areaal landbouwstructuur-versterking/kavelruil (raming)	
Spoor 2: Gebiedsgerichte opgaven natuur, water, klimaat i.c.m. extensieve natuurinclusieve landbouw		
2.1	Areaal Natura 2000-gebieden met instandhoudings-doelen: voor maatregelen zie Beheerplannen/ Gebiedsanalyses (inclusief uitbreiding NNN in uitwerkingsgebieden)	2.028 ha
2.2	Zoekgebied maatregelen KRW-opgave oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces (zoekgebied betekend dat er voor genoemde oppervlakte, ruimte gezocht moet worden)	3.500 ha
2.3	Zoekgebied waterkwantiteit voor KRW-doelen oppervlakte- en grondwater en waterbeschikbaarheid (bij droogte)	Nader te bepalen
2.4	Overgangsgebieden: zoekgebied natuurinclusieve landbouw met leefgebied VHR soorten in boerenland i.c.m. vermindering stikstofemissie	2.698 ha
2.5	Veenweide opgave	n.v.t.
2.6	Uitbreiding bos /bossenstrategie (ruimtelijk binnen-2.3-2.5) (indicatieve meekoppelopgave) (klimaatopgave t.b.v. reductie CO2)	500 ha
2.8	Overlap van gebieden onder 2.2-2.5	414 ha (het aantal ha's is gebaseerd op de gebruikte GIS-kaarten van de provincie waarbij opvalt dat er niet heel veel overlap is)
2.9	Groen-blauwe dooradering	10% van de prioritaire gebieden (6% is in Overijssel aanwezig)
2.10	Areaal uitwerkingsgebieden natuurinclusieve landbouw in combinatie met water, natuur en klimaat opgaven als percentage van landbouwareaal (areaal met meervoudige opgave)	30%
Spoor 3: Bedrijfsgerichte- en ketengerichte maatregelen		
3.1	Maatregelen vermindering van ammoniakemissie	Aanvullend op de vermindering van de ammoniakemissies via spoor 1 en spoor 2 beogen wij via dit spoor ca. 40-66% van de Overijsselse opgave voor de vermindering van de ammoniakemissie te realiseren. Hiervan dienen streefwaarden voor 2030 en 2035 afgeleid te worden waarop ondernemers zich individueel of in samenwerking per gebied kunnen richten

CONCEPT

3 sporen

De provincie heeft een visie op realisatie van de opgaven. In deze visie wordt een groot deel van de opgave gerealiseerd door het instellen van een norm voor grondgebondenheid voor de Melkveehouderij. De inschatting is dat er een norm komt voor de toegestane veebezetting per hectare (GVE). Door instelling van deze norm zou een groot deel van de opgave voor de reductie van stikstof- en methaanemissies gerealiseerd worden.
Of deze norm er komt en hoe hoog deze is, is onderdeel van de gesprekken over het Landbouwakkoord. Bij een norm van bijvoorbeeld 2,4 GVE per hectare, zullen veel ondernemers genoodzaakt zijn om het aantal dieren terug te brengen of meer grond onder hun bedrijf te krijgen. Dit laatste is alleen mogelijk als er ook ondernemers zijn die stoppen en waarbij de vrijkomende grond wordt ingezet voor de blijvende melkveehouders.

Het tweede spoor gaat uit van realisatie van de diverse opgaven op het gebied van natuur en water. Dit zijn met name opgaven die, wederom in de ogen van de provincie, landen op specifieke hectares. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat een deel van deze opgaven op dezelfde hectares landbouwgrond kunnen vallen. Gedacht kan worden aan grond waarvoor een beperking geldt ten aanzien van bemesting en gebruik van bestrijdingsmiddelen omdat het een intrekgebied is voor drinkwaterwinning. De gedachte dat op deze grond wellicht ook leefgebied voor VHR-soorten gerealiseerd kan worden. In deze visie belast je dus een beperkter aantal hectares met meerdere opgaven. De consequentie van (de stapeling van) deze opgaven is dat deze leiden tot extensiever gebruik en daarmee tot verdere reductie van emissies van stikstof en methaan.

Het derde spoor doet ten slotte een beroep op het vakmanschap van de agrarisch ondernemer. Door aanpassing van bedrijfsvoering, voer- en stalmanagement en technische maatregelen, kan het laatste deel van de opgaven op het gebied van stikstof en methaan worden gerealiseerd.

De bovenstaande visie op realisatie van opgaven is niet bindend. Als gebied kunnen we kiezen voor een andere werkwijze. Uiteraard geldt wel dat hierbij, naast draagvlak, ook gekeken moet worden naar kosten. Hier zal steeds een afweging tussen gemaakt moeten worden. In de volgende hoofdstukken staat meerdere keren aangegeven dat we in Zuidoost Twente op onderdelen willen kiezen voor een andere realisatie strategie.

In onderstaande paragrafen worden de gebiedsopgaven onder spoor 2 toegelicht.

2.1 Natuur

Instandhoudingsdoelen Natura 2000

In Zuidoost Twente ligt een viertal Natura 2000-gebieden: Buurserzand-Haaksbergerveen, Witte Veen, het Aamsveen en de Borkeld. Het Natura 2000-gebied Lonnekermeer ligt op de grens met deelgebied Noordoost Twente en is in dat gebiedsprogramma opgenomen. In het westen, op de grens met deelgebied West-Twente, ligt N2000 gebied De Borkeld. Binnen de PPLG-aanpak is afgesproken dat maatregelen voor De Borkeld bij het gebiedsteam West-Twente ligt. De maatregelen ten behoeve van de Natura 2000-doelen hebben wel effect binnen het deelgebied Zuidoost Twente en andersom.

De maatregelen voor natuur en landschap in Zuidoost-Twente betreffen in eerste instantie uitvoering geven aan de beheer- en inrichtingsplannen voor de Natura2000-gebieden om zo invulling te geven aan de instandhoudingsdoelen. Het Natura 2000-gebied Buurserzand - Haaksbergerveen vormt samen met het Witte Veen (en het Duitse Witte Ven) en het Aamsveen een keten van

CONCEPT

hoogvenen op de Nederlands-Duitse grens. Het zijn restanten 'woeste grond' die als fragmenten verspreid in het jonge heide- en broekontginningslandschap liggen. Deze (grond)waterafhankelijke natuur gaat voornamelijk achteruit door verdroging, waardoor stikstofneerslag vervolgens een nog grotere impact heeft. Vooral de herstellende hoogvenen en vochtige heiden staan zwaar onder druk. Vanuit het programma Ontwikkelopgave N2000 worden er diverse maatregelen genomen in en rond deze gebieden om met name de hydrologische situatie voor de natuur te verbeteren.

Momenteel wordt onderzocht in hoeverre de maatregelen die genomen worden in het kader van het programma Ontwikkelopgave, dit zijn doelen vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (afgekort VHR) voldoende zijn. De verwachting is dat er nog meer nieuwe hectares natuur gerealiseerd moet worden binnen Zuidoost Twente. Aanvullend areaal nieuwe natuur (uitbreiding NNN) oor VHR-doelen is daarom nog niet toebedeeld aan de deelgebieden. Dit onderdeel wordt naar verwachting opgenomen in het algemeen gebiedsprogramma PPLG Overijssel

Overgangsgebieden

Naast de instandhoudingsdoelen kan de natuurkwaliteit ook versterkt worden via een vorm van natuur inclusieve/extensieve landbouw. In Zuidoost Twente is een opgave voor ca 2.700 ha die ingericht wordt voor natuur inclusieve landbouw met leefgebied Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) soorten in boerenland in combinatie met vermindering van stikstofemissies. Natuurinclusieve landbouw is een vorm van duurzame landbouw en onderdeel van een veerkrachtig eco- en voedselsysteem.

Deze extensieve landbouw zien we vooral in de volgende gebieden in Zuidoost Twente:
- In een zone rondom de Natura 2000-gebieden (de zogenoemde overgangsgebieden);
- Binnen de NNN-gebieden c.q. in de zone 'ondernemen met water en natuur';
- In de beekdalen langs de grotere KRW-watergangen;
- In het grondwaterbeschermingsgebied

Hoe deze extensieve vorm van landbouw er uit gaat zien kan verschillen per gebied. Dit moet nog verder uitgewerkt worden en zal vaak in een gebiedsproces worden uitgewerkt. Een passend verdienmodel van de betreffende bedrijven is daarbij een belangrijk uitgangspunt.
In de door de provincie Overijssel opgestelde landbouwvisie worden hiervoor oplossingsrichtingen genoemd zoals ecosysteemdiensten. Van belang is deze nieuwe inkomstenbronnen verder uit te werken in betrouwbare en langjarige overeenkomsten.

Om ondernemers te kunnen helpen bij een transitie richting extensivering is het ook van belang dat vergunningverlening mogelijk is. Er zijn binnen Zuidoost Twente verschillende ondernemers die willen investeren in een duurzame ontwikkeling van hun bedrijfsvoering. Door de huidige stop op vergunningverlening is omvormen nu en ook op korte termijn niet mogelijk. Dit is een zeer onwenselijke situatie.

Het realiseren van de opgaven moet centraal staan en niet zozeer de arbitrair vastgestelde begrenzing en bepalingen. Bedrijven buiten de beoogde overgangsgebieden die willen extensiveren of willen starten met regeneratieve landbouw dragen vrijwillig en met veel energie bij aan de opgaven. Hierdoor ontstaat er mogelijk ruimte voor bedrijven die juist willen blijven ondernemen binnen de zonering. In een gebiedsverkenning moet deze informatie opgehaald worden.
Voor Zuidoost Twente is het belangrijk dat de overgangsgebieden niet dwingend worden aangewezen en een doel op zich wordt. De vraag is hoe realistisch dit is omdat er ook opgaven zijn/komen voor het herstel van de natuur.

CONCEPT

Groenblauwe dooradering

Een netwerk van landschapselementen wordt ook wel groenblauwe dooradering genoemd. Naast een positieve bijdrage aan biodiversiteit (o.a. VHR-soorten) kan groenblauwe dooradering op veel manieren positief bijdragen aan de verduurzaming en beleving van het landelijk gebied. Zo kan het voorzien in natuurlijke plaagregulatie voor de landbouw, beschaduwing langs beken om de waterkwaliteit te vergroten, koolstofvastlegging, en vormt de dooradering leefgebied voor een groot aantal plant- en diersoorten, die vervolgens weer de basis zijn voor soorten hoger in de voedselketen.

Binnen het gehele deelgebied wordt gekeken waar op vrijwillige basis tot groenblauwe dooradering gekomen kan worden. De groenblauwe dooradering moet altijd passen bij het landschap. In de droge zandlandschappen zal het dan gaan om houtwallen en hagen, in de nattere gebieden gaat het om (verlaagde) natuurvriendelijke oevers. Hierbij maken we ook gebruik van de verplichte bufferstroken. Deze kunnen in sommige situaties verbreed en slim ingericht worden met een verlaagde oever en drempel, zodat ze veel efficiënter het afspoelende en uitspoelende water kunnen zuiveren (van deels historische vervuiling), waterpieken kunnen dempen om wateroverlast tegen te gaan en een bijdrage kunnen leveren aan de biodiversiteit.

Een voorbeeld van de invulling van de groenblauwe dooradering is Twente Bloeit (Groene Metropool Twente met haar gebiedspartners). Het betreft een plan waarbij verschillende financieringen en regelingen gestapeld worden, regelverlichting plaatsvindt en groenblauwe dooradering duurzaam belegd wordt in langjarige afspraken. In onze visie vindt deze groenblauwe dooradering dus niet enkel plaats binnen de zones waar extensieve landbouw voor de hand ligt, maar waar mogelijk ook in andere gebieden.

Zuidoost Twente wil de opgave van 10% groenblauwe dooradering zo veel mogelijk combineren met de opgave vanuit de bossenstrategie. Aanleg van (grote) oppervlaktes bos is minder passend. Landschapselementen dragen bij aan hydrologie, bodemherstel, biodiversiteit, etc.

Een voorstel vanuit een van de gebiedsdagen is om op basis van de regeling Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) een subsidieregeling uit te werken voor het gehele landelijke gebied om te komen tot de gewenste 10% groenblauwe dooradering. Dus ook in de hoogproductieve landbouwgebieden. Een vergoeding voor een langjarig af te sluiten contract tussen de provincie en de (particuliere) grondeigenaar. Bij langjarig denken we aan 20 tot 30 jaar.

Uitbreiding bos/bossenstrategie

Binnen Zuidoost Twente wordt ruimte gezocht voor het realiseren van ca 500 ha nieuw bos. Op kaart is niet aangegeven waar deze realisatie moet plaatsvinden. Gezocht wordt naar (deel-)percelen die minder productief zijn als landbouwgrond. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan percelen die door de verhoging van de drainagebasis te nat worden voor regulier landbouwgebruik of door boskernen uit te breiden waarbij ingezet wordt op streekeigen landschapstypen. Minder wenselijk is om bos aan te planten rondom N2000 met natuurdoeltypen die gevoelig zijn voor verdroging en waarvoor houtopstanden juist geveld zijn.

De gemeente Borne heeft een ambitie om 24.000 bomen te planten (raadsamendement). Dit zal komende jaren verder worden uitgewerkt (o.a. opgenomen in het landgoedversterkingsplan Weleveld). De gemeente Enschede wil voor elke inwoner, 170.000, een boom aanplanten.

CONCEPT

De voorkeur voor Zuidoost Twente is om de bossenstrategie in te vullen door aanleg van o.a. houtwallen in het gehele gebied. Hiermee wordt mede invulling gegeven aan de groenblauwe dooradering en aan doelen vanuit de Natuurherstelwet die naar verwachting in 2024 van kracht worden (Basiskwaliteit Natuur). Groene dooradering wordt pas als bos gezien, en kan worden meegeteld voor de bossenstrategie, als het minimaal 35 meter breed is met een oppervlakte van minimaal 0,5 ha.

De provincie is op dit moment in overleg met het Rijk over een nieuwe financiering voor nieuw bos om vanaf 2024 weer een subsidieregeling open te kunnen stellen. Het is echter nog afwachten of lijnvormige elementen dan via (subsidie vanuit) de bossenstrategie mogen worden aangelegd of dat we alleen maar bosvlakken mogen financieren.

2.2 Water

Voor de PPLG zijn de KRW-wateropgaven (Kader Richtlijn Water) onderdeel van de te behalen doelen. Voor de waterkwaliteitsdoelen binnen Zuidoost Twente is een voorlopige raming gemaakt van het areaal landbouwgrond rond de beken en waterlopen als zoekgebied voor maatregelen. De opgave voor waterkwantiteit speelt ook een belangrijke rol bij het halen van KRW-doelen. Zonder kwantiteit is kwaliteit niet mogelijk. De omvang en de gebieden waar dit speelt en waar maatregelen nodig zijn wordt momenteel uitgewerkt. Dit zal deels samenvallen met het zoekgebied voor waterkwaliteit.
De drinkwaterwinningsgebieden en de aanpak daarvan vallen ook direct onder de KRW (de zogenaamde ‘gebiedsdossiers’.

De waterkwaliteitsdoelen en waterkwantiteitsdoelen voor grondwater moeten uiterlijk 2027 worden gehaald.

2.2.1 WATERKWALITEIT

Voor waterkwaliteit is vooral de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) leidend, inclusief alle daarbij horende richtlijnen (bijv. de Grondwaterrichtlijn en de Richtlijn Prioritaire Stoffen). Daarnaast speelt de Nitraatrichtlijn die direct doorwerking heeft op het mestbeleid, en in zijn geheel gericht is op de waterkwaliteit van grond- en oppervlaktewater, en daarmee de doelen van de KRW. De KRW loopt na 2027 wel door. Dat is nodig om de gehaalde doelen vast te houden (en waar nodig aan te passen), in verband met nieuwe inzichten (bijvoorbeeld door klimaatverandering) en bijvoorbeeld ook om nieuwe stoffen aan de lijst met Prioritaire Stoffen toe te voegen.
De doelen gelden voor oppervlaktewater (ecologisch en chemisch) en grondwater (chemische kwaliteit én kwantiteit).

Totaal kennen we binnen Zuidoost Twente 13 KRW oppervlaktewaterlichamen. 11 vallen onder het waterschap Vechtstromen. Dat zijn Boven-Regge, Poelsbeek, Bolscherbeek, Hagmolenbeek, Azelerbeek, Drienerbeek en een aantal KRW-waterlichamen die deels in Zuidoost Twente vallen: dat zijn de Bornschebeek, oude Bornschebeek, Glanerbeek, Gammelkerbeek en Elsbeek. Binnen het waterschap Rijn en IJssel vallen 2 waterlichamen in dit gebied. Dit zijn de Buurserbeek en de Zoddebeek.

Opgaven voor de waterkwaliteit

Voor de opgave voor de KRW-kwaliteitsdoelen zijn in Zuidoost Twente zoekgebieden aangewezen rondom de Azelerbeek, Bolscherbeek, Elsbeek, Hagmolenbeek, Glanerbeek en de Gammelkerbeek. Deze KRW-maatregelen zijn onder te verdelen in inrichtingsopgaven (vistrappen, natuurlijke oevers e.d.) en opgaven die de chemische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater verbeteren (beperken

CONCEPT

emissies). De opgaven vanuit de KRW zijn in Zuidoost Twente grotendeels gereed. Wat daarvan nog resteert, betreft:

- Hagmolenbeek-Azelerbeek: verbinding realiseren tussen beide beken. De waterkwaliteit is nog niet op orde. Waterschap Vechtstromen bekijkt of in combinatie met de nog resterende verplichte inrichtingsmaatregelen het nutriëntenoverschot in deze beken naar beneden bijgesteld kan stellen door het inrichten van een nutriëntenbuffer.
- Hegebeek: herinrichting van de beek over een lengte van circa 4 km en het aanpakken van 4 vispassages;
- Buursebeek-Zoddebeek: 1 km (resterend) beekherstel vanaf de grens tot Twentekanaal is gerealiseerd. Uiterlijk in 2024 wordt het laatste traject tussen Schansweg-Watermolen van de Buurserbeek heringericht. Dit betreft een integrale herinrichting (natuur-, waterkwaliteit, landbouw, recreatie en landschappelijk).
- Buurserbeek: er ligt een opgave voor zware metalen en ammonium. In de loop van deze KRW-planperiode wordt deze opgave nader geduid en gekwantificeerd.

Bufferzones kunnen qua breedte variëren. In sommige documenten wordt gesproken over een breedte tussen 100 tot 250 m. Dit is echter voor de provincie geen hard gegeven. Een bufferzone kan ook smaller zijn. Uitgangspunt is het bereiken van het doel, namelijk een goede waterkwaliteit. Hoe de landbouwpercelen binnen deze bufferzones in de toekomst gebruikt kunnen worden moet nog nader uitgewerkt worden. Op basis van de huidige inzichten is er voor het realiseren van deze opgave ca. 3.500 ha nodig. Bufferzones kunnen een multifunctionele functie krijgen o.a. voor recreatiedoelen.

Voor het drinkwaterwinningsgebied Herikerberg geldt zowel een waterkwaliteitsdoel als een waterkwantiteitsdoel.

Opgave rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI)

Ook waterrioolwaterzuiveringsinstallaties spelen een rol bij het verminderen van de nutriëntenlast. Waterschap Vechtstromen werkt de komende jaren (voor 2027) aan een verbetering van de rioolwaterzuiveringsinstallaties in Haaksbergen en Glanerbrug. Hiermee wordt de nutriënten uitspoeling in de Bolscherbeek (RWZI Haaksbergen) en Glanerbeek (RWZI Glanerbrug) terug gebracht. Andere RWZI's behorende bij het waterschap Vechtstromen bevinden zich in Hengelo, Enschede en Goor.
Waterschap Rijn en IJssel heeft geen RWZI's in het gebied Zuidoost Twente.

Riooloverstorten

De aanpak van riooloverstorten is de verantwoordelijkheid van gemeenten. Hierover zijn landelijk afspraken gemaakt. Extreme buien als gevolg van de klimaatverandering leiden vaker tot ongezuiverd rioolwater in het watersysteem. De nutriëntenbelasting neemt daarmee toe.

2.2.2 WATERKWANTITEIT

Met de klimaatverandering is steeds vaker sprake van droogte en verdroging. Water is van groot belang voor landbouw, natuur, drinkwaterwinning, transport en recreatie. Het Deltaprogramma Zoetwater (ZON tot 2050) leidt tot maatregelen om de gevolgen van de klimaatverandering te beperken. Ook is waterkwantiteit in de kamerbrief Water en Bodem Sturend van 24 november 2022 genoemd als opgave voor het PPLG. Waterkwantiteit is een KRW-doel voor grondwater en voor de vaak droogvallende beken door de droge en lange zomers. Waterkwantiteit is in Zuidoost Twente vooral van belang in (overgangsgebieden), Natura2000-gebieden, intrekgebieden drinkwaterwinning, waardevolle kleine wateren, beeksystemen en de haarvaten van het watersysteem waaronder HOP (Haarvaten op Peil)-projecten.

CONCEPT

Voor alle beekdalen zijn verschillende scenario's van verhoging van het grondwaterpeil doorgerekend en op kaart gezet. Hiervoor bestaan kaartbeelden en daaraan gekoppeld de hectares die in een bepaalde grondwaterstand vallen na een verhoging. Bijvoorbeeld bij een keuze van 30 cm verhoging van het grondwaterpeil in beekdalen zal in Zuidoost Twente 3412 ha natter worden. Dit zal beperkingen gaan opleveren voor de landbouw (bron provincie Overijssel, M. Tonkes). De impact zal groot zijn. Met name ook voor woningen. In Zuidoost Twente zijn nu al woningen aanwezig waar in de natte perioden grondwater in de kruipruimte staat. Dit kan leiden tot gezondheidsproblemen en waardevermindering.

Opgaven voor waterkwantiteit

De opgaven voor waterkwantiteit worden genomen vanuit het ZON-beekdalenonderzoek. Maatregelen die vanuit dit onderzoek worden voorgesteld zijn: beekbodemverhoging, peilverhoging en dempen van waterlopen. Deze aanpak wordt nog effectiever als de haarvaten (de op de beekdalen afwaterende sloten en zijbeekjes) ook aangepakt worden (verondiepen, dempen, afvoer knijpen. Voor structurende keuzes met betrekking tot waterkwantiteit in Zuidoost Twente levert de provincie dit najaar een nadere uitwerking aan.

Waterschap Rijn en IJssel voert in het kader van de waterkwantiteitsopgave de volgende maatregelen uit:

- Herinrichting Buurserbeek-Schansweg-Oostendorper Watermolen: grondwaterstandsverhoging voor zowel landbouw als natuur;
- Groene plas en Hollenberger: watergang en het benedenstrooms bosperceel: maatregelen om water vast te houden.

Waterschap Vechtstromen neemt in 5 focusgebieden in het kader van het programma Haarvaten op Peil maatregelen om droogte op de hoge zandgronden waar geen wateraanvoer mogelijk is te verminderen. Twee gebieden daarvan zijn 'Landgoederen rond Enschede' en 'Beekdalen midden Twente'. Dit jaar wordt door Aveco de Bondt (Landgoederen rond Enschede) en MLG (Beekdalen midden Twente) verkenningen uitgevoerd. De verkenning moet resulteren in projecten in gebieden waar draagvlak is en het haalbaar is om maatregelen tegen droogtebestrijding uit te voeren. Deze projecten worden vervolgens uitgevoerd in de periode tot 2027.

Voor de agrarische bedrijfsvoering is veel water nodig. Op de hoge zandgronden moet meer aandacht komen voor opslag van regenwater voor eigen gebruik. Dit ter vermindering van het oppompen van grondwater en oppervlaktewater in droge periodes.

Wateropgaven landgoederen

Zuidoost Twente kent wateropgaven in de omgeving van natuurgebieden, al dan niet gelegen binnen landgoederen. In de natuurgebieden en landgoederen wordt de sponswerking vergroot door de detailafwatering op een hoger niveau te brengen. Realisatie kan eventueel plaats vinden binnen het programma Haarvaten Op Peil (HOP). Landgoederen kunnen sneller overgaan tot maatregelen. Landgoed Weleveld heeft onlangs een Landgoedontwikkelplan opgeleverd.

Wateropgaven binnen stedelijk gebied

Tenslotte hebben we in Zuidoost Twente ook stedelijke gebieden die zich steeds verder uitbreiden. De uitbreidingen zijn nu al standaard onderworpen aan strakke eisen voor de verwerking van hemelwater. Maar er ligt nog een forse opgave om in bestaande stedelijke gebieden hemelwater af te koppelen van de riolering. Deze opgave valt echter buiten de scope van dit gebiedsprogramma omdat dit programma zich richt op de opgaven in het landelijk gebied.

CONCEPT

Grensoverschrijdende wateropgave

Ook aan de Duitse kant zijn er waterdoelen te halen. In Duitsland is men verantwoordelijk voor het oplossen van hun eigen waterkwaliteitsproblemen. Er kan niet gevraagd worden aan de Nederlandse waterschappen en grondeigenaren het nutriëntenoverschot in het oppervlaktewater vanuit Duitsland op te lossen. Hier worden de Duitse partners ook op aangesproken in grensoverschrijdende werkgroep overleggen. Deze opgave is geen onderdeel van het PPLG maar is wel input voor dit programma. Voor Zuidoost Twente geldt dat de Hegebeek, Buurserbeek en Zoddebeek water vanuit Duitsland krijgt.

2.3 Klimaat

2.3.1 STIKSTOF

Grensproblematiek

Stikstof houdt niet op bij de grens. Het buitenland vormt een belangrijke bron van de stikstofdepositie in Nederland, en ook omgekeerd hebben Nederlandse activiteiten grote impact op de natuur in het buitenland.

In het coalitieakkoord van regering Rutte-IV is afgesproken dat in 2030, naast 50% minder stikstofemissie, driekwart van de stikstofgevoelige natuur in beschermde Natura 2000-gebieden op een gezond niveau moet zijn. Provincie Overijssel heeft ook als doel 50% van de stikstofemissie te reduceren. De overgang naar een meer extensieve veehouderij leidt naar verwachting tot een forse reductie van circa 30 à 35%. Aanvullend is er nog een reductie noodzakelijk die gehaald kan worden met bedrijfsmanagement en technische maatregelen.

De Natura 2000-gebieden in Zuidoost Twente hebben te maken met ‘grensproblematiek’. Herkomst stikstofdepositie Haaksbergerveen/Buurserzand vanuit het buitenland: 48,2 %, Witteveen: 57%, Aamsveen: 65,6%. Met alleen maatregelen in Nederland is het niet haalbaar om onder de Kritische Depositie Waarde (KDW) uit te komen. De gebiedsgerichte aanpak richt zich op het beperken van de stikstof-emissie. Daarmee richten we ons op datgene waar we invloed op hebben. In vergelijking met de andere deelgebieden valt op dat het aandeel “overig”, met daarin de industrie, in Zuidoost Twente duidelijk groter is dan in de andere gebieden, hoewel dit nog steeds klein is in vergelijking met de landbouw.

Samenwerking Rijk-provincies noodzakelijk

In de handreiking voor de gebiedsprogramma’s NPLG (17-03-23) wordt aangegeven dat bij stikstofdepositie afkomstig uit bronnen uit het buitenland, Rijk en provincies een gezamenlijk belang hebben bij de (uitvoering van de) buitenlandaanpak. Hierbij is het Rijk verantwoordelijk voor de nationale, bilaterale (buurlanden), EU- en internationale inzet, en de provincies voor de grens-regionale inzet op gebiedsniveau (richting aangrenzende medeoverheden). Bij de uitwerking van de diverse sporen van de buitenlandaanpak moeten het Rijk en provincies nauw samenwerken. Bijvoorbeeld bij het opstellen van een gezamenlijk feitenbeeld en het aandragen van mogelijke maatregelen in de gebiedsprogramma’s.

Uitvoering

In het Programma Stikstof en Natuur (PSN) zijn vijf sporen benoemd[1], waarin maatregelen en beleid gericht op de vermindering van stikstofdepositie zijn uitgewerkt. Voor het PPLG zijn op dit moment de volgende twee sporen van belang:

[1] Het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering bevat een buitenlandaanpak, gericht op vijf sporen. De sporen van de grensoverschrijdende samenwerking met de directe buurlanden, met de focus op Vlaanderen en Duitse deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen, staan centraal, en daarbij de grens-regionale vertaling hiervan in de gebiedsgerichte aanpak/ en gebiedsplannen van provincies.

CONCEPT

- Grensoverschrijdende samenwerking met Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen (spoor 2);
- Borging van de buitenlandaanpak in de gebiedsgerichte aanpak/gebiedsplannen (spoor 3).

De aanpak met Duitsland is in eerste instantie gericht op kennisdelen en een dialoog starten (in samenwerking met de Oostelijke provincies), met inhoudelijke samenwerking als doel. In Duitsland gaat het om de deelstaten Noord Rijn Westfalen (NRW) en Nieder Saksen (NS). Het ministerie van LNV is verder met aantal partners, waaronder provincies, in gesprek om de uitwisseling van inzichten, data en kennis verder vorm te geven (spoor 5).

Op dit moment wordt een bijeenkomst gepland (april, mei 2023) om de samenwerking tussen Nederlandse partijen met NRW te bespreken. Betrokken partijen zijn het Rijk (LNV, BZK, BuZa), provincie Overijssel en waterschap Vechtstromen betrokken. Belangrijkste onderwerpen zijn stikstof (lucht en water) en natuur/biodiversiteit[2]. Naast inhoud zal ook worden gesproken over de governance (taken, rollen, verantwoordelijkheden) in Nederland (Rijk, provincie, waterschap(pen)) en tussen Nederland en NRW. In een later stadium zal dit ook worden georganiseerd voor NS. Dat is nodig, omdat de bestuurs- en cultuurverschillen in beide deelstaten zelf en ten opzichte van Nederland groot zijn. Deze eerste bijeenkomst moet de basis vormen voor het vastleggen van grensoverschrijdende samenwerking (borging), inclusief een gezamenlijk feitenbeeld en mogelijke maatregelen.

In een aantal dossiers vindt al nauw overleg plaats tussen Overijssel en aangrenzende gebieden in Duitsland (denk o.a. aan Landsbezirke en Kreise). Op dit moment is er geen compleet overzicht van bestaande samenwerking dan wel overlegstructuren.

2.3.2 BROEIKASGASSEN

De uitstoot van methaan en lachgas moet landelijk met 6,7 Mton CO2 eq. worden verminderd. De doorvertaling naar Zuidoost Twente is nog niet bekend. Methaan komt voor ruim 80% voort uit het verteringsproces in de pens van melkkoeien. Het andere deel komt voort uit de mest en uit andere sectoren. Wanneer er een norm komt voor grondgebondenheid (spoor 1) zal reductie van het totaal aantal koeien, grote impact hebben op reductie van de methaanemissies. Deels zijn er ook maatregelen mogelijk door inzet van monovergisting en welllicht aanpassing van het voerregime (spoor 3)

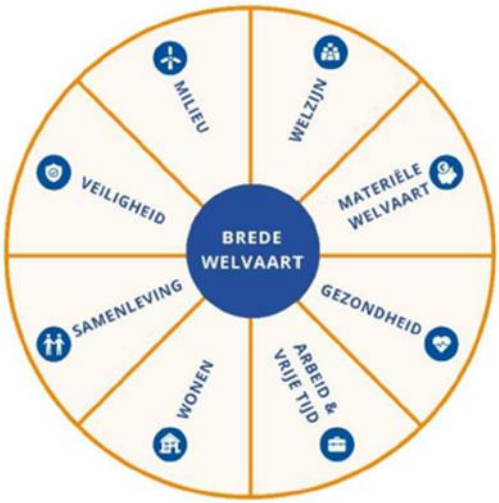
Lachgas tenslotte komt vrij bij het gebruik van met name kunstmest. Door dit gebruik te beperken, wordt ook de emissie beperkt.

CONCEPT

[2] Er vindt op meer dossiers grensoverschrijdende samenwerking plaats. 1. natuurbeheer, natura 2000; 2. duurzame landbouw; 3. milieu en gezondheid; 4. atlas leefomgeving; 5. circulaire economie; 6. klimaatadaptatie en stedelijke ontwikkeling. Bron: notitie 29.07.2022 YB.

3. Sociaal economische impact

Met de drie keer drie aanpak van het PPLG is als tweede en evenredig doel behoud en versterking van sociaaleconomisch perspectief vastgesteld. Het programma draagt bij aan een gezonde omgeving en een aantrekkelijk landschap om in te wonen, te werken en te recreëren. De transitie in het landelijk gebied zal van invloed zijn op de mensen die wonen, werken en hun vrije tijd besteden in Zuidoost Twente. Bij deze transitie van het landelijk gebied is het doel welzijn en welvaart van bewoners te behouden en bij voorkeur te versterken. Daarbij staan de 8 elementen van de Brede Welvaart centraal. Brede welvaart is 'alles wat mensen van waarde vinden'. De ambitie is om op meerdere aspecten het niveau te verhogen en op geen enkele van de aspecten het niveau te laten verslechteren.

De 8 elementen van Brede Welvaart

Werkgelegenheid en materiële welvaart hebben een sterke relatie met andere onderdelen van de brede welvaart zoals sociale cohesie en voorzieningenniveau. Algemeen wordt verwacht dat mede als gevolg van het PPLG, de agrarische sector een grote verandering door zal maken. Een aanzienlijk aantal agrarische bedrijven zal stoppen. Dit zal waarschijnlijk ook doorwerken in de werkgelegenheid binnen de gehele keten van toeleverende, afnemende en dienstverlenende bedrijven. Ten dele kan verlies aan werkgelegenheid in de veehouderij gecompenseerd worden door verbreding en andere verdienmodellen binnen de agrarische sector of vervangende werkgelegenheid in andere sectoren. Om de impact van het PPLG op dit aspect te kunnen bepalen is inzicht nodig in de huidige werkgelegenheid en economie van Zuidoost Twente en het belang van de landbouw daarin. De verschillen tussen de deelgebieden in Zuidoost Twente kunnen daarbij groot zijn. In samenwerking met de gemeenten brengen we in beeld hoe de huidige economie en werkgelegenheid in het landelijk gebied is opgebouwd, met daarbij een beeld van verschillende te onderscheiden (en nader te bepalen) "deelgebieden".

CONCEPT

Andere onderdelen van de brede welvaart, zoals de gevolgen voor sociale cohesie, bereikbaarheid en het voorzieningenniveau, zijn bekende aandachtspunten in veel kleine kernen.

3.1 Impact deelgebied Zuidoost Twente

De verwachting is dat Zuidoost Twente als gevolg van de realisatie van de PPLG opgaven, direct of indirect sociaaleconomische impact ondervindt in onder andere de bereikbaarheid van de voorzieningen, minder agrarische bedrijven wat een breder effect heeft op de lokale gemeenschap en economie, benodigde ruimte voor huizen en gevaar voor het verdwijnen van het typische Twentse landschap. Daarin zien wij een directe verwevenheid met de derde pijler (perspectief voor de landbouw). Nagenoeg alle kleinere dorpen en buurtschappen hebben veelal een sterke relatie met de agrarische sector (boeren, loonwerkers, andere beroepen/bedrijven gerelateerd daaraan).

Van belang is dat er **niet** gestuurd wordt op primair bedrijfsvergroting. ‘Kleinere’ bedrijven leiden tot meer diversiteit en passen beter bij het Twentse landschap.

Door vermindering van agrarische bedrijven komen de aan deze sector gerelateerde bedrijven wellicht ook onder druk te staan. Er moet ook aandacht komen voor nieuwe verdienmodellen voor bijvoorbeeld loonbedrijven.

Met rijks- of provinciaalinvesteringsbudget bereik je wellicht het instandhoudingsdoel van een kulturhus of sportclub, maar het sociale aspect en de cultuurhistorische waarde verdwijnt als een belangrijk deel van de inwoners geen reëel inkomen meer heeft na vermindering van de agrarische sector in en rond de dorpen. Of als vanuit stikstofopgaven lokale evenementen, volkstradities etc. onder druk komen te staan.

Veel inwoners van het platteland zijn sterk verbonden aan de grond waar ze leven, ‘oale groond’. Het noaberschap in het landelijk gebied vormt in veel kleine kernen de basis van het bestaansrecht, hier moet aandacht voor zijn en zal gebied specifiek zijn. Belangrijkste is dat iedereen die wil, deel kan blijven uitmaken van de gemeenschap. Voor agrariërs die stoppen dienen er goede mogelijkheden te zijn om te blijven werken en wonen in de omgeving. Nieuwe verdienmodellen voor stoppende agrarische ondernemers spelen hierin een sleutelrol.

Verder zal de transitie impact hebben op het landschap. Veranderend gebruik van het landschap, infrastructuur en bebouwing brengt ook een verandering van beleving van datzelfde landschap met zich mee. Nieuwe (sociaal)economische dragers hebben niet direct een positief effect op de beleving van het landschap en kunnen met elkaar in conflict zijn. Denk aan een meer industrieel gebruik en recreatie en toerisme. Hier zal ook de afweging tussen individueel en maatschappelijk belang gemaakt moeten worden. De andere kant is dat nieuwe economische dragers juist ook een positief effect kunnen hebben mits met passende architectuur en goede landschappelijke inpassing (bijv. terugbrengen houtwallen als KGO-opgave). Ruimere VAB-mogelijkheden kunnen kansrijk zijn.

CONCEPT

De vorm en mate van impact zal per gebied verschillend zijn. Van belang is om samen met de betrokkenen in het gebied de maatregelen voor versterking van het sociaaleconomisch perspectief te verkennen. In Zuidoost Twente wordt het sociaaleconomisch perspectief meegenomen in de gebiedsprocessen.

3.2 Uitzicht op perspectief

Er zijn veel initiatieven onder de programma's Leefbaar Platteland, Leader Zuidwest Twente en Sociale kwaliteit. Sociaaleconomische structuurversterkingsplannen kunnen dus voortbouwen op het dichte netwerk van Zuidoost Twentse initiatieven en vrijwilligers. Vanuit het programma Landelijk Gebied zoeken we verbinding met deze plannen om eventuele meekoppelkansen te signaleren en te onderzoeken of we hier een kwaliteitsimpuls aan kunnen geven. Bij de uitwerking van de gebiedsprocessen zal de lokale samenleving betrokken worden om de kansen hiervoor te benutten.

Er moet ook worden nagedacht over nieuwe economische dragers en gebruik van de nabijheid van de grote steden om die dragers te vinden. Direct voor de hand ligt de afzet van agrarische producten, nieuwe vormen van landbouw, zoals Herenboeren in allerlei vormen.
Voor stoppende agrarische bedrijven kunnen nieuwe bestemmingen worden gezocht. We denken hierbij aan erftransitie (VAB-beleid, rood-voor-rood), kwaliteitsimpuls groene omgeving, recreatieve routestructuren en toeristische toestroom en voorzieningen, benutten van erfgoed en landgoederen en werken vanuit de lokale kracht. Hierbij gaat het vooral om een passend planologisch instrumentarium, maar ook om goede advisering en begeleiding van stoppende ondernemers via bijvoorbeeld erfcoaches en gemeentelijke contactpersonen.

Naast advisering en begeleiding op planologisch gebied is ook begeleiding op sociaal emotioneel terrein noodzakelijk. Transitie gaat gepaard met verschillende ontwikkelstadia. Ook hier ligt een rol weggelegd voor de erfcoaches en eventueel tweedelijnszorg.

Een ander onderwerp is waar aandacht voor moet zijn, is de sociale cohesie. Deze kan onder druk komen te staan door veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van diverse relevante overheidsprogramma's, zoals Leefbaar Platteland en LEADER, en om deze in samenhang te benutten voor de brede welvaart in Zuidoost Twente. Afstemming tussen de diverse programma's is een aandachtspunt. Bij de sociaal-economische structuurversterking moet gericht geïnvesteerd worden in de sterke punten van Zuidoost Twente, bijvoorbeeld door omscholing naar beroepen in de techniek of de vrije tijdssector.

Als meekoppelkans bij de uitvoering van gebiedsprocessen kan in ieder geval gedacht worden aan maatregelen voor recreatieve toegankelijkheid en beleefbaarheid. Van belang is om bij nieuwe investeringen in natuur en landschap de recreatieve zonering en ontsluiting mee te nemen. Dit kan ook helpen om de recreatieve druk op bestaande natuurgebieden niet verder te laten toenemen.

De uitwerking van instrumentarium zal voortkomen uit de impactanalyse en in afstemming met de provincie, uitgewerkt worden.

CONCEPT

4. Landbouwperspectief

De landbouw is een grote en belangrijke sector in Zuidoost Twente. In het deelgebied zijn ruim 1.000 landbouwbedrijven gevestigd, waarvan het grootste deel melkveehouderijbedrijven (gegevens CBS). Dit is ook terug te zien in het landgebruik. Ruim 90% van de percelen is in gebruik als grasland en maisland ten behoeve van ruwvoederwinning. Het aantal melkkoeien is met 1,89 koeien per hectare gemiddeld.

Opvallend is het hogere aandeel intensieve bedrijven in Zuidoost Twente (12%) in vergelijking tot Overijssel (9%). Binnen het gebied is er daardoor ook sprake van een mestoverschot: het mestoverschot in Zuidoost Twente is met gemiddeld 2.750 kg stikstof per jaar 15% hoger dan in Overijssel (2.380 kg per jaar). Het teveel aan mest wordt nu conform de mestwetgeving afgevoerd.

4.1 Landbouwvisie

Voor het landbouwperspectief wordt voortgebouwd op de landbouwvisie van de provincie Overijssel. In deze visie, waarin een beeld is geschetst voor 2040, zijn de onderstaande doelen uitgewerkt. Per deelgebied worden deze doelen verder uitgewerkt. In Zuidoost Twente moeten de doelen passen bij het gebiedstype hoge zandgrond:

1. Het areaal blijvend grasland blijft rond de 70% (op provinciaal niveau, dit kan per gebied verschillen), de verdeling verschuift van hoogproductief gespecialiseerd (raaigras) naar tussenvormen en extensief divers (grassen-klavers-kruiden);
2. Toename areaal akkerbouw door een verschuiving van feed naar food;
3. Gebieden blijvend reserveren voor hoogproductieve landbouw;
4. Toename areaal biobased en teelt eiwitrijke gewassen;
5. Ruimte geven aan andere en/of extra verdienmodellen;
6. Het water en bodemsysteem zijn bepalend; niet alles kan dus meer overal.

De provincie neemt het initiatief om samen met de gebiedspartners (waaronder ook vertegenwoordigers van de plaatselijke agrarische grondeigenaren en bewoners) de bovengenoemde doelen uit te werken op gebiedsniveau, door:

- Grond (van stoppers) aan te kopen en aan te bieden aan de blijvende agrariërs om te kunnen extensiveren (hierbij is een goede fiscale regeling van belang)
- Bodem-, water-, natuur en landschapsbeheerdiensten op veel grotere schaal structureel af te nemen (vergoeding op basis van nieuwe en langjarige contracten)
- Meer planologische- en vergunningsruimte te geven voor de transitie (doordat vergunningverlening momenteel niet mogelijk is kunnen bedrijven op dit moment niet inspelen op wat de markt en de maatschappij wil)
- Lerende, innoverende omgeving aan te bieden (gericht op o.a. kennisdelen over natuur inclusieve verdienmodellen).

Voor Zuidoost Twente leggen we geen transitiepaden vast. Ondernemers bepalen hun eigen transitiepad op basis van intrinsieke motivatie passend bij het gebied. In een gebied met gestapelde opgaven wordt van de ondernemer wel verwacht dat er keuzes gemaakt worden. Gebieden met gestapelde opgaven liggen veelal rond Natura 2000 gebieden, in de beekdalen en rond de NNN-gebieden. Blijven op de bestaande plek zal in die gebieden veelal een aanpassing of transitie van het bedrijf vragen waarbij een duurzaam verdienmodel voor de ondernemer zelf een voorwaarde is.

CONCEPT

Omdat de landbouw en voedselproductie deel uitmaakt van de cultuur in Zuidoost Twente, drager is van een vitaal platteland en vormend is voor het Twentse landschap is het belangrijk dat er in alle gebieden wel een gezonde en toekomstgerichte landbouwsector overblijft. Niet alleen voor de individuele agrariër maar voor de gehele sociaaleconomische gemeenschap.

Om perspectief aan de keukentafel te kunnen bieden is er naast duidelijkheid over de te realiseren doelen, zekerheid nodig over de extensiveringsdoelen (bijvoorbeeld aantal GVE's, hoeveelheid stikstofreductie) in relatie tot de vergoedingen of nieuwe verdienmodellen. Op gebiedsniveau is van belang zicht te krijgen op het perspectief en de wensen van de individuele agrariërs. Dit door middel van zogenoemde keukentafelgesprekken. Wie wil door en wie wil stoppen? Wie wil extensiveren en wie voelt daar niets voor? Dat bij elkaar brengen met daarbij de opgaven geeft zicht op de ruimte die ontstaat voor de agrariërs die door willen en de ruimte die er is voor nieuwe initiatieven.

In paragraaf 5.2 wordt verder ingegaan op de gebiedsgerichte aanpak in Zuidoost Twente.

4.2 Landgoederen

Al generaties lang combineren landgoederen natuur en landbouw. Van oudsher gaat het om een systeem waarbij beide ook economisch een bijdrage leverden aan de instandhouding van het gehele landschap. Maar in de afgelopen decennia is de landbouw samen met wonen steeds meer de aanvullende financierder van het beheer en de ontwikkeling van natuur, landschap en biodiversiteit geworden op landgoederen.
Overigens is de oorsprong en ontstaansgeschiedenis per landgoed uiteenlopend. Zo is een groot gedeelte van de landgoederen rond Enschede geënt op een textielverleden. Op deze landgoederen werd sinds hun ontstaan al gewerkt met innovatieve wijzen van landbouw.

De landbouw op landgoederen werkt in een NSW-context, wat betekent dat men agrarisch onderneemt in een omgeving met omzoomde percelen, de nabijheid van bos en natuur, een hoge mate van openstelling en medegebruik van het landschap en veel aandacht voor landschap en erfgoed.

De landgoederen staan erom bekend dat zij een integrale benadering van vraagstukken hanteren. Dit betekent dat landgoederen in staat zijn om de verschillende beleidsvelden multidisciplinair en toekomstbestendig vorm te geven als zijnde een brug tussen landbouw en landschap. Deze integraliteit, samen met haar grondpositie, is de kracht van de landgoederen. Dit doen de landgoederen met hart voor het verleden, oor voor het heden en oog op de toekomst.

Landgoederen in Zuidoost Twente

Zuidoost Twente kent een aantal grote en minder grote landgoederen, onder meer gesitueerd in een aantal landgoederenzones. Deze landgoederen hebben een behoorlijke grondpositie in de regio (ca. 9.500 ha) in eigendom bij circa 50 OPG (Overijssels Particulier Grondbezit) leden. In percentages betekent dit:

- Ca. 48% bos en natuur (4.560 ha)
- Ca. 52% landbouwgrond (4.940 ha), waarvan het overgrote deel wordt verpacht.

Niet alleen in de landgoederenzones, maar ook verspreid daarbuiten. In sommige gevallen liggen de landgoederen in de directe nabijheid van dorpen en steden en vormen daarmee een belangrijk onderdeel van het uitloopgebied. De landgoederen rondom Enschede vormen hiervan een heel mooi voorbeeld.

Hierbij een nadere duiding van de landgoederenzones in het PPLG-deelgebied Zuidoost Twente drietal grote landgoedzones:

- In het oosten, in en rondom Enschede, ligt een grote zone die doorloopt in Noordoost-Twente (hier veel landgoederen van divers formaat, waaronder Hof te Boekelo, Het Stroot, Zonnebeek, Hof Espelo)

CONCEPT

- In het midden van het deelgebied, ten westen van Hengelo rondom Delden, ligt de tweede grote landgoedzone, met vooral eigendommen van Stichting Twickel, maar o.a. ook landgoed Het Warmtink en landgoed Weleveld in Borne
- In het westen, ten zuiden van Goor rondom Diepenheim, ligt een aantal grote(re) landgoederen aaneengeschakeld: Weldam, Huis Diepenheim en Nijenhuis-Westerflier
- Ook rondom Haaksbergen treffen we enkele landgoederen, waaronder Het Lankheet.

Kenmerkend voor de Twentse landgoederen is dat zij naar verhouding een behoorlijk areaal agrarische gronden verpachten (gemiddeld 60% is agrarische grond). Daarvan is een deel regulier verpacht. Een ander deel is in langjarige erfpacht of geliberaliseerde pacht. Een ontwikkeling die gaande is, is dat steeds meer landgoederen in samenwerking met hun pachters duurzame landbouw, waaronder natuur-inclusieve landbouw stimuleren. Uitgangspunten hierbij zijn het herstel van natuur, bodem en biodiversiteit, versterken van landschap en vasthouden van water. Dit zijn tevens ontwikkelingen die een bijdrage leveren aan de emissiereductie. Landgoederen zijn bereid hierin te blijven investeren als dit op lange termijn financieel-economische en sociaal-maatschappelijk bestaanszekerheid oplevert.

De impact van de klimaatopgaven voor de landgoederen – in de breedste zin de van het woord – is op dit moment nog niet goed te beantwoorden. Wel is duidelijk dat per landgoed de uitdagingen en de opgaven verschillen. Middels het project Proeftuin Opgewekt, mede gefinancierd door de Erfgoed Deal, de provincie Overijssel en de gemeente Enschede, wordt in 2023 en 2024 een start gemaakt met het in beeld brengen van de kansen voor de inbedding van erfgoed in het kader van het klimaat en energievraagstuk. Ook is er een relatie met het Haarvaten op Peil programma (HOP). Mogelijk kan Proeftuin Opgewekt een ‘puzzelstuk’ zijn binnen het PPLG en HOP programma.
Dat de opgaven per landgoed verschillen heeft te maken met de ligging (nabij Natura 2000-gebied of niet) en hoe een landgoed georganiseerd is. Qua organisatie verschillen de doelstellingen en mogelijkheden per type eigenaar (particulier, TBO, stichting of vastgoedbelegger). Bij de samenstelling gaat het o.a. om de areaalverdeling (verhouding landbouwgrond, bos, natuur en overig grondgebruik), type landbouwkundig gebruik, vergunning situatie van de pachters, type verpachting (regulier of geliberaliseerd) en de hoeveelheid en diversiteit aan economische dragers.

Het grootste deel van de landgoederen ligt op relatief grote afstand van Natura 2000 gebieden.

Omdat de impact van de klimaatopgaven voor de landgoederen heel divers is, vraagt dat allereerst om een aantal geen-spijt-maatregelen én een breed pallet aan instrumenten waardoor maatwerk per landgoed toegepast kan worden. Op deze manier kan vanuit de landgoederen een bijdrage geleverd worden aan onder meer de PPLG opgaven. Bijlage II en III geven meer informatie over de aanpak die het Overijssels Particulier Grondbezit bepleit voor eigenaren van landgoedeigenaren: het landgoedmodel.

Voor de landgoederen is het van belang dat hun terreinen multifunctioneel kunnen blijven. De mix van landbouw en natuur/landschap en recreatie vormt daar de basis. Voor de landgoederen zijn mee-koppelkansen van belang op gebied van bos (herstel, revitaliseren en aanleg) natuur, landschap, landbouw en water. Ook voor de landgoederen is het van belang de bezittingen financieel op orde te houden. De huidige verhouding landbouw versus natuur/bos zorgt in veel landgoederen voor voldoende financiële balans. Beperking van het verdienvermogen van de

CONCEPT

landbouw door extensivering, zorgt voor onbalans waar ander verdienvermogen tegenover moet staan.

CONCEPT

5. Realisatiestrategie

5.1 Visie en strategie om te komen tot realisatie

De realisatie van de kerndoelen vanuit het PPLG willen we via een aantal sporen realiseren. We doen dit vanuit de visie dat er in Zuidoost Twente voldoende ruimte en mogelijkheden zijn om in goed overleg met betrokkenen tot realisatie te komen. We gaan voor een gebiedsgerichte aanpak, waarbij processen van onderaf nadrukkelijk de voorkeur hebben. In deze gebiedsprocessen is er ook nadrukkelijk een rol voor de vertegenwoordigers van de plaatselijke agrarische grondeigenaren en inwoners.

Voor de realisatie van de doelen sluiten we aan op de voorgestelde sporen en denklijnen zoals gepresenteerd in de landbouwvisie van de provincie Overijssel en gebaseerd op de NPLG. Deze sporen en denklijnen bepalen met name WAAR kan WAT (doelen en uitdagingen). Voor de invulling van het HOE, kiest Zuidoost Twente voor de gebiedsgerichte aanpak. Dus samen met eigenaren, inwoners, overheden en overige partners in gesprek om samen te komen tot een plan voor realisatie van de opgaven. Op voorhand hanteren we hierbij drie denklijnen.

1. We werken naar een grondgebonden melkveehouderij op basis van landelijk/EU beleid;
2. Gebiedsgerichte opgaven (gebiedsgericht uitwerken van de opgaven vanuit KRW, Natuur en Klimaat);
3. Bedrijfsgerichte en ketengerichte maatregelen (bedrijfsgericht uitvoeren van maatregelen t.b.v. toekomstgericht landbouw binnen de randvoorwaarden voor milieu en met goede verdienmodellen.

5.1.1 GEBIEDSGERICHTE AANPAK

Voor denklijn één en drie liggen bevoegdheden bij het Rijk en provincie. Voor wat betreft de gebiedsgerichte aanpak zit in het gebied Zuidoost Twente veel energie om aan de slag te gaan met gebiedsprocessen en daarmee een bijdrage te leveren aan de PPLG-doelen. Het gebied geeft prioriteit aan gebiedsprocessen met de volgende kenmerken:

- Bestaande processen of gebieden met energie om aan de slag te gaan;
- Te starten in gebieden met ‘laaghangend fruit’ en/of een hogere urgentie aan opgaven;
- In te zetten op verschillende aanpakken met een spreiding in het gebied;
- In samenhang uitvoeren van de PPLG opgaven en eventuele meekoppelkansen.

Belangrijk element van de gebiedsgerichte aanpak in Zuidoost-Twente zijn de gebiedsprocessen die we op een kleinschalig gebiedsniveau willen opstarten. We verstaan onder gebiedsprocessen, initiatieven met een oppervlakte van 400 tot 4.000 hectare waar met meerdere grondeigenaren en partners een proces wordt doorlopen om te komen tot een gebiedsplan dat na realisatie bijdraagt aan de PPLG-doelen. Gebiedsprocessen kennen 6 fasen (initiatief, verkenning, uitwerking gebiedsplan, vaststelling gebiedsplan, realisatie en oplevering). Een vast onderdeel van de verkenningsfase is zicht krijgen op de toekomstvisie van de agrarisch ondernemer. Deze informatie kun je ophalen via zogenoemde keukentafelgesprekken. Door deze gesprekken ontstaat er een beeld over de ruimte die ontstaat in relatie tot de te realiseren doelen.
Deze keukentafelgesprekken zijn niet alleen tijdens de verkenningsfase van belang maar gedurende de gehele plan- en uitvoeringsfase.

CONCEPT

Kaart met voorstel van de verschillende deelgebieden voor het opstarten van een gebiedsproces.

Aan de start van elk gebiedsproces zal aan de ondernemers, overheden en overige betrokkenen worden gevraagd welke opgaven zij voor dit gebied zien, wat de kansen en knelpunten zijn en hoe volgens hen de toekomst van het gebied en de daar aanwezig bedrijven er uit ziet. Primair vindt dit gesprek plaats met grondeigenaren, pachters en bewoners. Vervolgens wordt bekeken welke overige opgaven, naast de PPLG-doelen, meegenomen kunnen worden, wanneer besloten wordt tot een gezamenlijk gebiedsproces. De inzet per gebiedsproces kan verschillen. Denk bijvoorbeeld aan de aanpak vanuit Hof van Twente en gemeente Enschede. Uiteindelijk resulteren beide aanpakken in een programma van eisen, waarin uitvoeringsmaatregelen zijn beschreven die bijdragen aan de PPLG-doelen.

5.1.1.1 Bod van de vijf gemeenten binnen Zuidoost Twente aan de provincie

Het werken van onderop, ruimte voor maatwerk en het gezamenlijk optrekken met inwoners en ondernemers is voor het gebied Zuidoost Twente een randvoorwaarde. De betrokkenheid en inzet vanuit de vijf gemeenten in Zuidoost Twente is daarbij essentieel. Op 19 april 2023 is tijdens een bestuurlijk overleg de inzet en samenwerking van de vijf gemeenten besproken. De vijf gemeenten hebben de handen ineengeslagen. In het bestuurlijk overleg op 8 mei 2023 is een voorstel voorgelegd, voor het vormen van een organisatie (Bureau Landelijk Gebied (BLG) Zuidoost Twente) met daarbij de benodigde financiering om de gezamenlijke aanpak vorm te geven.

Disclaimer:
Dit bod vanuit Zuidoost Twente is gedaan door de vijf gemeenten. Daarbij was overleg met de andere partners (waterschappen, TBO's, landgoederen, LTO, enz.) en bredere interne afstemming in die korte periode niet mogelijk. Na het bestuurlijk overleg van 8 mei 2023 zal deze afstemming plaatsvinden.

Naast de PPLG-doelen kunnen ook andere opgaven spelen in de gebieden zoals:
- Energietransitie (zon, wind, biogas);
- Stadsuitbreiding (wonen, werken) en maatregelen om het wegennet robuuster te maken zoals de Vloedbeltverbinding;
- Ook wonen in het landelijk gebied zoals via VAB en Rood voor Rood;
- Rijksopgaven op andere terreinen, denk aan de reservering voor buisleidingen;
- Recreatie (netwerk van paden, verblijfsrecreatie, horeca, evenementen)

Al deze opgaven kunnen onderdeel vormen van een gebiedsproces.

5.1.2 WATEROPGAVEN IN RELATIE TOT UITVOERINGSSTRATEGIE

Door de maatregelen neemt de grondwatervoorraad toe, bij het begin van het groeiseizoen en ook gedurende het groeiseizoen. Voor lage percelen leidt dit tot nattere (minder droge) omstandigheden voor het bestaande grondgebruik. Een groot deel van die nattere omstandigheden kan een plek hebben binnen een aangepaste bedrijfsvoering, zoals het werken met een goede mix van nattere en drogere percelen binnen hetzelfde bedrijf of cluster van bedrijven. Dan kan men op de lagere percelen de voorjaarsbewerking later doen en wellicht een natuurlijker beheer van graslanden toe te passen. In zeer droge perioden zijn dit dan juist de percelen waar nog wel normale productie mogelijk is. Te overwegen valt om voor dergelijke gebieden de (wateroverlast) normering aan te passen. Er ligt geen beperking op het grondgebruik vooraf. Het is onderdeel van het gebiedsproces om hier nader invullen aan te geven. Een mogelijke functiewijziging kan op voorhand niet worden uitgesloten.

Diverse andere actuele ruimtelijke opgaven laten zich naar verwachting goed combineren met de hier aangegeven delen van beekdalen waar een transitie nodig is. Denk aan het realiseren van

CONCEPT

nieuwe natuur en bossen (bossenstrategie), het bergen van water en extensivering voor het voldoen aan de KRW-normen. Tot slot zijn er mogelijkheden voor andere economische activiteiten, zoals zonneweides (bijvoorbeeld i.c.m. gestuurde waterberging), recreatie en kleinschalige klimaat adaptieve woningbouw.

5.1.3 LANDBOUW

Voor de landbouwsector is binnen het gebiedsproces Zuidoost-Twente een aantal elementen essentieel:

- PAS-melders voorzien van stikstofruimte en legaliseren in samenspraak met de sector;
- Realisatie van de doelen en ambities in gebiedsprocessen;
- Planologische ruimte met borging om te ondernemen voor bedrijven die willen omvormen;
- Beoordeling van natuurwaarden breder dan de KDW;
- Binnen gebiedsprocessen focussen op mogelijkheden voor blijvers, zoals innovatie, extensivering en verplaatsing waar nodig; opkoop wordt ingezet indien vrijwillig of wanneer echt niet anders mogelijk (nee, tenzij);
- Gebiedsgericht toekomstperspectief voor de landbouw, te ontwikkelen in samenspraak met de sector en de ondernemer.

Toekomstperspectief voor de landbouw

In de afgelopen jaren heeft in Zuidoost-Twente een daling plaatsgevonden van het aantal landbouwbedrijven. In de periode 2004-2020 is dit een afname van zo'n 2% per jaar geweest. De verwachting is dat de daling van het aantal bedrijven ook de komende jaren nog met gemiddeld 2-3% door gaat als gevolg van gebrek aan opvolging. Dat heeft als gevolg dat er hectares landbouwgrond van eigenaar wisselen en/of een ander gebruik krijgen (bijvoorbeeld meer akkerbouw). In Zuidoost Twente wordt gepleit voor een goede landelijke fiscale regeling waardoor agrarische ondernemers eerder geneigd zijn hun grond te verkopen in plaats van zelf in gebruik te houden. De ruimteclaims die volgen vanuit het proces wat moet leiden tot een transitie van het landelijk gebied zijn groot. Er is nog weinig (juridische) verankering en een concreet verdienmodel voor de agrariërs die door willen en kunnen gaan ontbreekt, met name in de overgangsgebieden rond de Natura 2000-gebieden en in de beekdalen. Een gezekerd toekomstperspectief voor het bedrijf is noodzakelijk. Agrarisch ondernemers maken immers strategische keuzes voor de langere termijn (minimaal 20 jaar). Beleid moet erop gericht zijn de strategische keuzes bij bedrijfsontwikkeling mogelijk te maken.

PAS-melders

De 58 agrarische bedrijven (aantallen gebaseerd op alle bedrijven die in de periode 2015 – 2018 een PAS melding hebben gedaan bij de Provincie Overijssel (https://ggahub-stikstof-overijssel.hub.arcgis.com)) in Zuidoost-Twente met een PAS-melding moeten snel worden gelegaliseerd. Voorgesteld wordt om binnen de provincie stikstofruimte vrij te maken, dat gebruikt kan worden voor legalisatie van de PAS-melders. Gedacht kan worden aan het opkopen en benutten van stikstofrechten bij gestopte bedrijven.

Reële ambities

Het Rijk heeft ambities op het gebied van stikstof, natuur, water en klimaat en wil deze op korte termijn formuleren (2023) en realiseren (2030-2035). Het Rijk verwacht dat maatregelen om te voldoen aan de KRW uiterlijk 2027 genomen zijn. Realisatie van de opgaven, inclusief toekomstperspectief voor de landbouw, wordt in Zuidoost-Twente gerealiseerd via

CONCEPT

gebiedsprocessen. Er moet echter voldoende tijd genomen worden om deze gebiedsprocessen zorgvuldig tot stand te brengen.

Kritische Depositie Waarde (KDW)

De KDW als enkel toetscriterium wordt vanuit de agrarische sector en het provinciaal bestuur als te enkelvoudig beschouwd. De inzet is om natuurherstel te realiseren. Daarbij speelt ook de grensproblematiek van de Natura 2000 gebieden in Zuidoost Twente. Vanuit de gebiedsagenda (gebiedsgerichte aanpak) is al aangegeven te werken vanuit emissiereductie, omdat hier invloed op uitgeoefend kan worden. Samenwerking met de 'buren' is noodzakelijk. Eenzijdige afrekening op KDW is niet haalbaar en doet afbreuk aan met name de sociaal economische doelen. Al haal je alle bedrijvigheid weg uit Zuidoost Twente, dan nog haal je de KDW-waarde niet.

Focus op mogelijkheden voor blijvers

Binnen de op te starten gebiedsprocessen focussen we ons op mogelijkheden voor de blijvers, zoals innovatie, extensivering en verplaatsing waar nodig. Opkoop wordt alleen ingezet indien vrijwillig of als dat echt niet anders mogelijk is, nee tenzij. Innovatie en het mogelijk maken daarvan op grond van valide regelgeving kan de sleutel zijn voor een toekomstige landbouwsector met lagere emissies voor onder andere ammoniak, broeikasgassen en nitraat. Extensivering van de bedrijfsvoering draagt daar ook aan bij. Het is mogelijk dat voor een groep bedrijven het beter is dat ze op een andere locatie verder gaan, de verplaatsers. Deze groep kan geleid worden naar locaties waar bedrijven stoppen.

Routekaart individuele adviezen agrariër

Vanuit de zes gebieden van de Gebiedsgerichte Aanpak stikstof in Overijssel is de wens naar voren gekomen een routekaart te ontwikkelen om individueel agrariërs te kunnen adviseren over de mogelijkheden om de uitstoot van stikstof tegen te gaan op hun bedrijf. Met de PPLG is de opgave breder en zo mogelijk nog complexer, maar biedt tegelijkertijd ook mogelijkheden. De routekaart voor stikstof zou daarom ook uitgebreid moeten worden met alle andere opgaven, zodat er een integrale keuze gemaakt kan worden

Landbouw instrumentenkoffer voor alle bedrijven en organisaties

Bij het opstellen van de Gebiedsagenda is nagedacht over een menukaart (zie bijlage IV) van keuzemogelijkheden voor stikstofreductie door techniek en/of innovatie en/of management. Waar de, hiervoor genoemde, routekaart de agrariër eerste instantie op weg helpt, biedt de menukaart vervolgens een overzicht van stikstofreducerende maatregelen. De menukaart heeft voor ieder type bedrijf en/of logische eenheid in het (deel)gebied iets te bieden passend bij het huidige en/of toekomstige bedrijfsmodel van de aanvrager(s). Van klein tot groot, land en/of dier, intensief of extensief, zand klei en/of veen. Er is veel aandacht voor de match van maatregelen met de karakteristieken van het (deel)gebied en/ of bedrijf. De menukaart wordt aan de provincie aangeleverd voor opname in de instrumentenkoffer.

5.1.4 INDUSTRIE, VERKEER EN VERVOER, BOUW EN INFRA, LANDBOUW (NOX)

Reductie van de stikstofemissie in Zuidoost Twente zal vanuit alle sectoren moeten komen. In geheel Zuidoost Twente is de landbouw verantwoordelijk voor het grootste deel van de emissies. Het aandeel van de sector Verkeer en Vervoer is in Zuidoost-Twente groter dan in de rest van Overijssel. Hiervoor worden vanuit het Rijk maatregelen genomen. Specifiek voor Zuidoost-Twente valt op dat er een relatief grote uitstoot is in de gemeenten Hengelo en Enschede op de sectoren Chemische

CONCEPT

industrie en afvalverwerking. Met Twence worden binnenkort gesprekken opgestart. Voor Nobian is het Rijk, in samenspraak met de provincie Overijssel, bezig met de toepassing van de Best Beschikbare Technieken. Hiervoor zijn de procedures inmiddels gestart.
De bouw en infra is slechts voor een klein deel van de stikstofemissie verantwoordelijk. Maar ook hier is winst te behalen door toepassing van machines die geen stikstof meer uitstoten. Dit kan bijvoorbeeld door elektrificatie of door toepassing van waterstof als energiedrager. Dit kan ook in de gebruikte machines in de landbouw worden toegepast.

5.1.5 COMMUNICATIESTRATEGIE INCLUSIEF BETREKKEN INWONERS

Voor Zuidoost Twente is een gebiedscommunicatieplan opgesteld die als bijlage is opgenomen (PM). In het gebied wordt door de partners constructief gewerkt aan de contouren van de transitie. De communicatie-opdracht ligt vooral in het informeren, communiceren en betrekken van inwoners, en dan met name agrarisch ondernemers. Onder een grote groep agrarische ondernemers is er een gebrek aan vertrouwen in de overheid. Er is behoefte aan duidelijkheid over gebruikte definities, consequenties en de uitvoerbaarheid van de beleidsvoorstellen. De roep vanuit de agrarische sector is een programmaplan voor de lange termijn met daaraan gekoppeld een langjarige samenwerking. Op basis daarvan kan een ondernemer voor de komende 15 tot 20 jaren een bedrijfsplan opstellen.

De opgave van het PPLG is breed en complex. Met de gebiedspartners worden al maanden gesprekken gevoerd en tijdens gebiedsdagen zijn ook externe partijen gehoord en geraadpleegd. Met name veel agrarische ondernemers, die in deze fase het meest met de uitvoering van het PPLG te maken krijgen, moeten vroegtijdig worden geïnformeerd. Het is de opdracht van de provincie om, zo mogelijk samen met gemeenten, aan deze informatievoorziening te voldoen. Agrarisch ondernemers hebben beperkt tijd om nog zelf op de ontwikkelingen te anticiperen. Vereist is dat ze daarvoor goed zijn geïnformeerd. Niet ‘actief de boer op’ betekent dat het vertrouwen kleiner wordt en de realisatie van de doelen in het PPLG lastiger. In andere deelgebieden zoals Salland en West Twente is/wordt ervaring opgedaan met een ingestelde boerenraad. In deze boerenraad zitten diverse agrariërs verspreid over het deelgebied en de verschillende soorten agrarische bedrijven die weten wat er in een bepaald gebied speelt. Zij kunnen de schakel vormen tussen het gebiedsteam, de ambtelijke en bestuurlijke tafel en het gebied. In Zuidoost Twente worden er gesprekken gevoerd om in dit deelgebied een soortgelijk overleggroep op te richten.

In het communicatieplan is e.e.a. verder uitgewerkt.

5.2 Gebiedsprocessen

5.2.1 WELKE PROCESSEN PASSEN WAAR

Binnen Zuidoost Twente is een inventarisatie gemaakt van een mogelijke indeling van het aantal processen en locaties. In totaal zijn er 25 gebiedsprocesgebieden gedefinieerd op basis van lopende projecten, logische landschappelijke indeling en initiatieven die reeds zijn ontstaan naar aanleiding van de opgaves binnen de PPLG. Deze indeling is niet in beton gegoten en kan in de tijd worden aangepast. Zeker omdat ten tijde van het definiëren van gebiedsprocessen de opgave nog niet volledig bekend was en niet alle stakeholders (voldoende) betrokken waren. Wel is van belang om een prioritering aan te geven hiervoor is een scoretabel gemaakt.

- We ondersteunen gebieden met inwoners en ondernemers die aan de slag willen:
  Samen kunnen we aan de slag met het PPLG in het gebied. Een gebiedsproces is van het gebied en geeft ruimte aan het gebied om zelf aan de slag te gaan en invulling te geven aan de PPLG-doelen. Om deze reden adviseren wij om gebieden met energie te ondersteunen.

CONCEPT

- Een bestaand gebiedsproces te continueren:
  In verschillende gebieden in Zuidoost Twente lopen al gebiedsprocessen die verbreed of gecontinueerd kunnen worden binnen de PPLG-aanpak.
- Huidig draagvlak in het gebied te versterken of te behouden:
  In de afgelopen periode zijn meerdere bijeenkomsten voor agrariërs georganiseerd. Dit zijn informerende bijeenkomsten over de PPLG aanpak en de groen-blauwe opgaven die op ons afkomen. Onder andere naar aanleiding van deze bijeenkomsten, maar ook vanuit bestaande samenwerkingsvormen, melden groepen initiatiefnemers zich bij (een van de) partners met ideeën om aan de slag te gaan. Deze energie van initiatiefnemers willen we graag behouden en versterken in het gebied.
- Te starten met 'laaghangend fruit' en/of in gebieden met een hogere urgentie aan opgaven:
  Een groot deel van Zuidoost Twente staat aangemerkt als prioritair gebied door de zandgronden. Dit zijn gebieden waar we snel aan de slag willen gaan. Aangezien dit een groot deel van Zuidoost Twente beslaat;
- Te starten in gebieden met een grote KRW-opgave. Daarnaast moet de KRW-opgave als eerste van de groen/blauwe doelen uitgevoerd zijn. Daarom is het verstandig om eerst in de gebieden aan de slag te gaan waar de KRW nog niet voldoet;
- In te zetten op verschillende aanpakken met een spreiding in het gebied.

5.2.2 LOPENDE GEBIEDSPROCESSEN

Binnen het deelgebied Zuidoost Twente lopen al verschillende gebiedsprocessen vanuit o.a. de provincie, gemeente en het waterschap. Enkele voorbeelden van lopende processen zijn de ontwikkelopgave Natura 2000-gebieden, KRW-opgave diverse beken, Haarvaten op Peil (HOP), gebiedsproces Broekheurne, kavelruil Markelo-Noord, kavelruil Twentse Maat en IBP vitaal platteland Groene Poort. De lopende processen zijn geïnventariseerd in het kader van het opstellen van de gebiedsagenda (versie 2 november 2022).

Twee pilotprojecten zijn in het kader van de Versnellingsopgave binnen Zuidoost Twente in uitvoering: biogashub Markelose Broek en Twents Reggedal.

Biogashub Markelose Broek

In de gemeente Hof van Twente wordt een analyse uitgevoerd naar de haalbaarheid van het realiseren van een biogashub. Binnen een groep van 20 melkveebedrijven in het gebied Markelose Broek worden de mogelijkheden geïnventariseerd voor een gezamenlijke biogashub.

Twents Reggedal

De Stichting Enters Reggedal heeft door Strootman Landschapsarchitecten een visie laten uitwerken op het beekdallandschap van de Regge. Doelstelling is een toekomstbestendig gebied van zo'n 5.000 hectare door gebiedsgerichte aanpak van het Twents Reggedal samen met de partners in het gebied. Dit moet leiden tot een aaneengesloten landschapspark met de Sallandse Heuvelrug met realisatie van waterberging en -infiltratie, kansen voor ontwikkeling NNN, met natuurinclusieve landbouw en stikstofreductie en een algehele verbetering van een historisch watersysteem en landschap en recreatief medegebruik. Door Aveco de Bondt is op basis van keukentafelgesprekken een inventarisatie uitgevoerd hoe de ondernemers binnen dit gebied denken over de opgestelde visie en of en hoe realisatie mogelijk zou kunnen zijn.

5.2.3 NIEUWE INITIATIEVEN VOOR GEBIEDSPROCESSEN

Vanuit het PPLG is voor 2023 per gebied procesgeld beschikbaar om in gebiedsprocessen aan de slag te gaan. Het gaat om een budget van 300.000 euro met een maximum van 50.000 per gebied. Begin

CONCEPT

februari 2023 is een oproep gedaan naar de partners van Zuidoost Twente om aan te geven welke initiatieven er spelen in het gebied en waar we in het komende jaar al mee aan de slag willen gaan. Dit heeft geleid tot input van 13 mogelijke gebiedsprocessen in de initiatief-, verkenning- of uitwerkingsfase.

Kanttekeningen

- Fasering van de gebiedsprocessen nodig over de jaren.
  Niet alles kan op hetzelfde moment. Voor een aantal van de voorgestelde gebiedsprocessen lukt het niet om in 2023 een start te maken. In de uitwerking van het gebiedsprogramma Zuidoost Twente hebben we hier aandacht voor en werken we naar een tijdsplanning voor de verschillende gebiedsprocessen.
- Uitvoeringsbudget is nog niet beschikbaar.
  Op dit moment is er in 2023 alleen nog procesgeld beschikbaar. Voor de eventuele uitvoering van gebiedsprocessen moeten we wachten op het beschikbaar komen van de Rijksmiddelen per, naar verwachting op zijn vroegst 1/1/2024.

Uit te werken initiatieven

Uit de 13 mogelijke gebiedsprocessen worden onderstaande vijf initiatieven verder uitgewerkt:

- Buurse: Initiatief vanuit de gemeenschap voor het behoud/versterken van een economisch en maatschappelijk vitaal en leefbaar landelijk gebied. Sterke verbinding met Natura 2000-opgave en projecten Groene Waaier en De Buursebeek op Dreef.
- Broekheurne: IBP-project voor realisatie van duurzame energievoorziening in de vorm van een zonneveld waarbij aanvullende doelen vanuit PPLG worden aangehaakt zoals: Bruninksbeek, peilverhoging, RES, natuur en landbouw.
- Weldam: Agrariërs Weldam werken aan het verduurzamen van hun bestaande bedrijven: kringlooplandbouw. Onderzocht wordt of dit project kan worden uitgebreid met landgoed Diepenheim.
- Landgoed Twickel: Diverse projecten gericht op kringloop/regeneratieve landbouw. Gebieden Oele, Woolde en Zenderse Es, KRW Hagmolenbeek.
- Groene Poort Borne: KRW-opgave Azelerbeek, IBP-project verbreden naar PPLG-project.

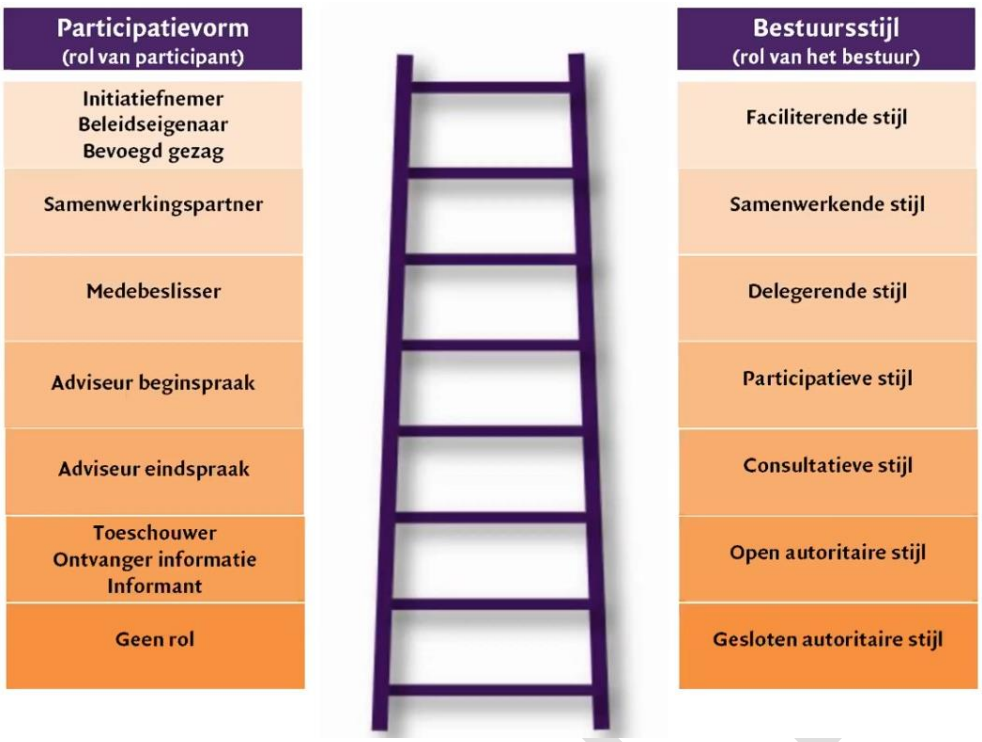
5.2.4 LEREN VAN VERSCHILLENDE AANPAKKEN VAN GEBIEDSPROCESSEN

Door in te zetten op verschillende aanpakken in Zuidoost Twente, kunnen we als gebied van elkaar leren. Belangrijk is om de uitwisseling van leerervaringen te organiseren en te werken naar uniformiteit in de op te leveren gebiedsplannen. Door de te starten gebiedsprocessen te spreiden over Zuidoost Twente werken we aan uitvoerbaarheid van de processen door de capaciteitsdruk te verdelen tussen de partners. Lopende gebiedsprocessen worden in het vervolg koploperprojecten genoemd

5.5 Rollen en verantwoordelijkheden

Zoals in de visie aangegeven werken we met elkaar aan de realisatie van de opgaven in Zuidoost Twente. Dit doen we door in de eerste plaats samen te werken met alle partners. Deze manier van samenwerking zal wel verschillen per partner. In de onderstaande afbeelding is de participatieladder opgenomen. Hieruit blijkt dat afhankelijk van de (gewenste) invloed van een partner (dit kunnen (grond)eigenaren zijn, maar ook gemeenten, belangenorganisaties etc.), de vorm van de participatie verschilt. Ook heeft de rol van de participant gevolgen voor de manier waarop de provincie, maar ook gemeente of waterschap, als overheid zich dient op te stellen.

CONCEPT

Participatieladder

Daarnaast kan het zijn dat de rol van eenzelfde partij per proces verschilt. Ten slotte hangt dit ook samen met het niveau waarop gesprekken plaatsvinden. Concreet kan hierbij worden gedacht aan gesprekken die Zuidoost Twente als geheel aangaan ten opzichte van gesprekken over een specifiek gebiedsproces met een meer geringe omvang. Ook kan het wenselijk zijn om in de gebieden die grenzen aan de deelgebieden Noordoost Twente en West Twente, met deze deelgebieden samenwerking en afstemming te zoeken.

In de afgelopen maanden zijn er eerste gesprekken gevoerd over hoe we als partners invulling willen geven aan de verschillende rollen en verantwoordelijkheden. Deze gesprekken lopen op dit moment nog. Het is in dit stadium dan ook niet mogelijk nu al een beschrijving te geven van de uitvoeringsorganisatie met daarbij de taken, rollen, verantwoordelijkheden en benodigd aantal fte's. In het tweede en derde kwartaal van 2023 zal hier meer duidelijkheid over komen.

Wel is nu al duidelijk dat er sprake zal zijn van een forse personele inzet om de opgaven tijdig te kunnen realiseren. Deze inzet zal ook vanuit de verschillende gebiedspartners moeten komen. Gedacht kan worden aan inhoudelijke expertise op het gebied van natuur, water en landbouw, maar ook aan expertise op het gebied van het leiden en begeleiden van projecten en processen. Het verzoek aan de gebiedspartners is dan ook om hier nu reeds over na te denken en dit in de eigen organisatie onder de aandacht te brengen.

Voor alle gebiedspartijen ligt de tijdsdruk op het gebiedsprogramma Zuidoost Twente hoog. Door de gebiedspartijen wordt aangegeven dat de redenen hiervoor begrijpelijk zijn maar dat het risico is dat partijen onvoldoende zijn betrokken en/of geïnformeerd. Dit geldt voor externe gebiedspartners (grondeigenaren, bewoners, gebruikers, etc.) en afstemming binnen de organisaties intern (collega's en bestuurders).

5.6 Aandachtspunten

Om gebiedsprocessen te kunnen starten en goed te kunnen doorlopen zijn er randvoorwaarden die moeten zijn ingevuld om dit succesvol te kunnen doen. Deze voorwaarden zitten enerzijds op de inhoud en anderzijds op het proces. Mochten randvoorwaarden wijzigen, dan kan dit gevolgen hebben voor draagvlak, doorlooptijd en benodigde financiën voor het doorlopen van een gebiedsproces Dit zijn de navolgende randvoorwaarden:

1) De te bereiken doelen voor Zuidoost Twente moeten duidelijk zijn en moeten inhoudelijk goed onderbouwd en uitlegbaar zijn;
2) Instrumenten, financiën en planning moeten duidelijk zijn en de kaders voor gebruik en inzet van instrumenten moeten werkbaar zijn. Sturing op het doel en niet op procedures is hierbij essentieel. Instrumenten en procedures moeten ondersteunend zijn aan het proces en realisatie van de opgaven en geen doel op zich zijn;
3) De te behalen doelen moeten tussen gebieden uitwisselbaar zijn (omwisselbesluit). Wanneer in een deelgebied de opgaven ruimschoots gerealiseerd worden, moet dit tot een verminderde opgave kunnen leiden in andere deelgebieden;
4) Bevoegdheid en mandatering van projectverantwoordelijken moet zijn geregeld waarbij deze zo laag als mogelijk moet worden belegd. Dit onder voorwaarde van verantwoording en rapportage;
5) Er moeten tijdig voldoende mensen beschikbaar zijn die over voldoende kennis en expertise beschikken;
6) Wanneer agrarische grond met eventueel bedrijfsopstallen gekocht kan worden, moet er op aangeven van de verantwoordelijke, snel en zorgvuldig worden gehandeld om te komen tot aankoop. Beschikbaarheid van grond is essentieel voor een gebiedsproces.
7) Grond in eigendom van de overheid, moet 1:1 kunnen worden toebedeeld aan ondernemers conform het plan voor uitvoering;
8) Naast dat er duidelijkheid moet komen over aard en omvang van maatregelen, moet er duidelijkheid komen over de (on)mogelijkheden van het samenvallen van meerdere opgaven op dezelfde vierkante meters grond;
9) Transitie naar meer akkerbouw vraagt om duidelijkheid over de norm met betrekking tot het aandeel blijvend grasland vanuit de EU. Nu is deze norm in potentie beperkend voor een transitie;
10) Voor ondernemers die overwegen om te vormen naar (deels) andere bedrijfsvoering moeten helderheid hebben over de kaders waarbinnen omvorming kan plaatsvinden, maar ook over de vraag wat er met zekerheid gesteld kan worden over hun verdienmodel zodat de ondernemer een weloverwogen keuze kan maken. Ideeën over omvorming zijn goed, maar moeten voor een ondernemer wel realistisch zijn;
11) Voor ondernemers die ervoor kiezen om grond met natuur(waarden) te beheren (ecosysteemdiensten), moet ook voor langere termijn zekerheid zijn over dekking van kosten voor beheer. Termijnen van 20 jaar of meer zijn hiervoor wenselijk;
12) Er moet perspectief blijven voor de landbouw, ook in de overgangsgebieden.
13) Vergunningverlening is nodig om beweging te kunnen creëren.
14) Vanuit de gebiedstafels/-dagen is de wens geuit om de vrijkomende stikstofruimte binnen Zuidoost Twente beschikbaar te houden voor de ondernemers/ontwikkeling binnen het deelgebied.
15) De KDW als enkel toetscriterium wordt vanuit de agrarische sector en het provinciaal bestuur als te enkelvoudig beschouwd. De inzet is om natuurherstel te realiseren. Daarbij speelt ook de grensproblematiek van de Natura 2000 gebieden in Zuidoost Twente.
16) Grondwaterverhoging heeft gevolgen voor woningen in het gebied. In natte periodes staat het grondwater al in kruipruimtes. Hiervoor moet meer aandacht komen.
17) Meer mogelijkheden bieden voor de invulling van VAB's. Dit biedt kansen.

CONCEPT

18) Meer aandacht voor de energietransitie in relatie tot de transitie van het landelijk gebied. Ook deze functie is onderdeel van gebiedsproces, maar komt niet (voldoende) terug in de PPLG.
19) De aanleg van houtwallen moet mogelijk zijn in het hele gebied als invulling van de bossenstrategie, groenblauwe dooradering en voorsorteren op eisen vanuit de Natuurherstelwet die naar verwachting volgend jaar van kracht wordt (Basiskwaliteit Natuur).

5.7 Aanpak

Hieronder is kort weergegeven aan welke zaken op korte, middellange en lange termijn primair aandacht wordt besteed in Zuidoost Twente.

a. Korte termijn: 2023 – 2025

In deze periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Opstellen en afronden gebiedsprogramma samen met gebiedspartners;
2) Afspraken met partners over de wijze van samenwerking waaronder de governancestructuur;
3) Informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;
4) Uitvoering communicatieplan
5) Fase van initiatief en verkenning voor een groot aantal gebiedsprocessen;
6) Toetsen van instrumenten en regelingen aan de praktijk;
7) Inrichting uitvoeringsorganisatie;
8) Aankopen eerste bedrijven;
9) Onderzoek t.b.v. detaillering opgaven;
10) (Doen) opzetten van monitoring;
11) Rapportage en verantwoording.

b. Middellange termijn: 2025 – 2027

In deze periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Gebiedsprocessen opstarten en in uitvoering;
2) Opschalen uitvoeringsorganisatie;
3) Blijven informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;
4) Aankopen bedrijven en inzetten t.b.v. herverkaveling/extensiveringsopgaven;
5) Monitoring effecten maatregelen;
6) Indien nodig verfijning/bijsturing opgaven;
7) Rapportage en verantwoording.

c. Lange termijn: 2027 – 2030 (uitloop 2035)

In deze laatste periode is de inzet gericht op de volgende zaken

1) Oplevering gebiedsprocessen;
2) Monitoring effecten maatregelen;
3) Afbouwen uitvoeringsorganisatie;
4) Rapportage en verantwoording.

5.8 Middelen

- Instrumentenmix: iteratief proces, samen opstellen
- Financiën: inclusief kosten en effecten (relatie doelen, maatregelen en draagvlak)
- Beschrijving van de uitvoeringsorganisatie in het gebied: taken, rollen, verantwoordelijkheden

CONCEPT

PM: verder aanvullen!

CONCEPT

Bijlagen

CONCEPT

BIJLAGE I - Communicatieplan voor Zuidoost Twente

PM

CONCEPT

BIJLAGE II - Het landgoedmodel voor Overijssel: verweving van natuur, landbouw, cultuur en maatschappij

Acht adviezen voor een vitaal, biodivers en leefbaar platteland

Wat is natuur eigenlijk? Is het een houtwal tussen twee weilanden waarin grasmussen nestelen? Is het een opengesteld bos aan de rand van een stad waar bewoners zich kunnen ontspannen? Is het een statige laan op een historisch landgoed, omzoomd met bloeiend fluitenkruid? Is het een natte weide die zo beheerd wordt dat de grutto er kan overleven? Of is natuur alleen een gebied dat officieel door Europa als zodanig is aangewezen?

Wij, de leden van Overijssels Particulier Grondbezit (OPG), bezitten en beheren 11% van het oppervlak van Overijssel. Wij zijn uitblinkers in het gezond houden van bossen en natuur en het onderhouden van cultureel erfgoed; gastvrij voor wandelaars en fietsers; hofleveranciers van publieke diensten tegen lage maatschappelijke kosten.

In Overijssel bestaat ongeveer 7% van het oppervlak uit Natura 2000-gebieden. Vanzelfsprekend zijn deze N2000- gebieden stuk voor stuk uniek en het behouden waard. De bedreigingen zijn echter ook buiten N2000-gebieden legio: stikstofdepositie, verdroging en de schokkende vermindering van biodiversiteit. Het is een slechte zaak dat het grootste deel van het provinciale budget dat bestemd is voor natuurbehoud, vloeit naar 'donkergroene' N2000-gebieden. De provincie trekt een harde grens tussen N2000 en de rest van het buitengebied. Zo ontstaan donkergroene eilanden in een oceaan van raaigras en mais, terwijl juist de verwevingsgebieden zo waardevol zijn en de identiteit van onze provincie bepalen.

Met de mond belijdt de provincie weliswaar het vergroenen van de landbouw, versterking van het landschap en van de biodiversiteit, maar GS geeft nauwelijks thuis als het aankomt op daadwerkelijke verandering, bijvoorbeeld door het betalen van ecosysteemdiensten aan boeren en grondeigenaren waarmee men graanakkers, natte weiden of nieuwe houtwallen kan aanleggen en duurzaam onderhouden.

Wij verzetten ons tegen de opstelling van de provincie, die zorgt voor een tweedeling tussen 'donkergroene' natuur en de rest. Help grondbezitters en boeren om een netwerk van kleinschalige natuurgebieden en natuurinclusieve landbouw te versterken, waardoor het historische coulisselandschap in grote delen van onze provincie weer (bio)divers én aantrekkelijk voor bezoekers wordt.

Landgoederen, zoals die van onze leden, laten al eeuwen zien dat verweving van natuur, landbouw en cultuurlandschap heel goed mogelijk is. Geen maximalisatie van één functie, maar optimalisatie van de combinatie van functies met lange termijn rendement. Dit zowel op economisch, ecologisch als op sociaal en cultureel gebied. Dit is wat wij het landgoedmodel noemen. Sterker nog, het landgoedmodel zou zeer goed toepasbaar kunnen zijn op grote delen van het Overijsselse buitengebied, waar nu mais en raaigras overheersen. Het is een uitstekend wapen om de enorme uitdagingen op het gebied van stikstofemissie, waterkwaliteit en klimaatadaptatie aan te gaan.

CONCEPT

In acht adviezen delen wij onze standpunten om het landgoedmodel breed te implementeren in Overijssel.

1 • Investeer in biodiversiteit overal
Verreweg het grootste deel van alle bestedingen voor natuur gaat naar de Natura 2000-gebieden (donkergroen) en is gericht op het instandhouden van een beperkt aantal zeldzame planten en dieren. Een fractie van dat bedrag wordt ingezet voor vergroting van de biodiversiteit in het agrarische cultuurlandschap. Een robuust natuurnetwerk inclusief de bijzondere topgebieden heeft een brede basis, de wederzijdse afhankelijk is groot. Erken dit en corrigeer deze scheve verhouding: investeer meer in biodiversiteit in de verwevingsgebieden van natuur en landbouw (lichtgroen).

2 • Ontwikkel landschapsgrond actief als nieuw instrument
In de landelijke politiek wordt nu gesproken over 'landschapsgrond'; een stelsel waarin boeren en grondbezitters eerlijk gecompenseerd worden voor een meer extensieve manier van grondgebruik. Landschapsgrond zou een nieuwe bestemming moeten worden die tussen ‘natuur’ en ‘landbouw’ in ligt en waarop enkel extensieve landbouw plaats vindt, die leidt tot kruidenrijk grasland en die zorgt voor biodiversiteit en klimaatbestendigheid. De provincie kan een voortrekkersol spelen om landschapsgrond als nieuw instrument in te zetten om natuurbeheer en landbouwactiviteit te combineren. De belangrijkste beperking op landschapsgrond zou een lage mestgift moeten zijn. De waardevermindering door bestemmingswijziging van landbouw naar landschapsgrond wordt in één keer door de provincie vergoed als een percentage van de marktwaarde. De vergoeding kan naar keuze bestaan uit geld, een bouwkavel of extra landbouwgrond. Landschapsgrond kan in gebruik worden gegeven aan boerenbedrijven die daarmee aan hun GLB-voorwaarden kunnen voldoen.

3 • Zorg voor duurzaam budget voor ecosysteemdiensten
Voor vergroting van de biodiversiteit in het agrarische cultuurlandschap moet naast de voornoemde bestemming landschapsgrond, voldoende vergoeding voor agrarisch natuurbeheer bestaan. Er is grote vraag bij boeren naar beheervergoedingen, maar het huidige systeem van beheervergoedingen is niet (financieel) stimulerend noch duurzaam genoeg om structurele veranderingen teweeg te brengen. Dus het budget voor maatschappelijke- en ecosysteemdiensten moet flink omhoog en voor een langere tijd gegarandeerd zijn. Nog steeds gaat dit om relatief kleine bedragen vergeleken met de geldstroom naar N2000. Hiervoor kunnen ook goed de stikstofgelden gebruikt worden, die eigenlijk bedoeld waren voor uitkoop.

4 • Behoud particulier eigendom
In het Nationaal Programma Landelijk Gebied zal een aantal boerenbedrijven worden uitgekocht, waarna de grond deels wordt verdeeld onder andere boeren en deels wordt omgezet in Natuur of Landschapsgrond. Het is zaak dat deze te herverdelen gronden beschikbaar komen voor de landbouwtransitie door particulieren middels een provinciale landinrichting (WILG). Op deze wijze kan sneller gehandeld worden en ontstaat draagvlak in het buitengebied. Deze te verdelen gronden worden toegevoegd aan natuurinclusief werkende agrarische bedrijven. Hiermee wordt actief invulling gegeven aan grondgebondenheid, door het faciliteren van de transitie van deze agrarische bedrijven naar natuur- en landschapsinclusief.

5 • Wees terughoudend en selectief met uitkoop
Het is lang niet altijd het bedrijf dat het dichtst bij een natuurgebied ligt dat de meeste schade aanricht aan dat gebied. Feitelijk hangt er een dikke ammoniakdeken in de lucht boven onze provincie en zijn oorzaken en gevolgen van uitstoot veel moeilijker vast te stellen dan waar in model

CONCEPT

AERIUS van wordt uitgegaan. Het gaat erom de totale ammoniakuitstoot in Overijssel te verminderen. Daarom moet uitkoop niet uitsluitend gericht zijn op bedrijven naast N2000 gebieden. Bij eventuele uitkoop zou prioriteit gegeven moeten worden aan bedrijven zonder opvolging of minder levensvatbare bedrijven die niet in staat zijn grote milieu-investeringen te doen. Maar beter dan uitkoop is een focus op verduurzaming van álle bestaande bedrijven met lokaal maatwerk.

6 • Stimuleer variatie in gebruik en verweef functies
Als uitkoop of functieverandering van boerenbedrijven niet alleen plaatsvindt naast N2000-gebieden maar ook in andere delen van het verwevingsgebied, betekent dit dat ook daar percelen de bestemming landschapsgrond kunnen krijgen: zo ontstaan stapstenen van extensieve landbouw in gebieden met intensieve landbouw (maar straks met een lagere emissie), die grotere natuurgebieden met elkaar gaan verbinden. Juist de variatie van extensief en intensief gebruik leidt naar een robuust natuurnetwerk en daarmee naar grotere biodiversiteit en een aantrekkelijk landschap voor bewoners en bezoekers.

7 • Start mitigerende maatregelen
Ook al zou morgen de ammoniakuitstoot van boerenbedrijven in Overijssel gereduceerd zijn tot nul, dan zal het nog vele jaren duren voordat de positieve effecten daarvan zichtbaar worden in de N2000 gebieden. Er heeft zich in de loop der jaren zoveel stikstof in de bodem opgehoopt en de achtergrond-depositie is zo hoog dat de achteruitgang voorlopig niet stopt. Daarom moet er nu in de tussentijd al gestart worden met mitigerende maatregelen, zoals bijvoorbeeld goed bodembeheer door boeren stimuleren en het strooien van steenmeel om de verzuring van bodems te verminderen.

8 • Benut het landgoedmodel
Landgoederen zijn van oudsher centra van verweving van landbouw, natuur en cultuur. Benut het landgoedmodel als instrument om samen te werken aan regionale vitaliteit, kringlooplandbouw en een robuust natuurnetwerk voor meer biodiversiteit, een mooier landschap en een leefbaar platteland.

CONCEPT

BIJLAGE III - De landgoedaanpak, maatregelen, instrumenten en handvatten

Het landgoedmodel

Landgoedeigenaren hebben door de eeuwen heen altijd gestreefd naar rendement. De instandhouding van het landgoed als geheel staat daarbij echter centraal, inclusief de (financieel) kwetsbare onderdelen. Het grootste deel van de baten wordt dan ook geherinvesteerd in het landgoed: een gebiedsgerichte verevening van kosten en baten. Het rendement voor de eigenaar zelf is beperkt. Traditioneel zorgden landerijen voor inkomsten uit landbouw én bosbouw. Deze inkomstenbronnen leveren tegenwoordig niet meer vanzelfsprekend voldoende op om het beheer van natuur, landschap en monumentale gebouwen (de (financieel) kwetsbare onderdelen) te blijven bekostigen. Het maakt dat het in stand houden van landgoederen een uitdaging is. De landgoederen mogen dan ook geen financieel nadelige effecten ondervinden van stikstofmaatregelen omdat instandhouding financieel nu al een uitdaging is. Een voldoende zekere jaarlijkse cashflow onder de landgoederen is een voorwaarde voor duurzame instandhouding.

Geen spijt maatregelen

Het succesvol inzetten van de hierna genoemde instrumenten staat of valt met het helder hebben van de uitgangssituatie: dit is dan ook de eerste geen-spijt-maatregel. Met de uitgangssituatie wordt de huidige situatie op de landgoederen op het gebied van stikstofemissie in beeld gebracht waarbij antwoord gegeven moet worden op vragen als:

- Hoeveel stikstof wordt er op de landgoederen geëmitteerd en van welke functies is de stikstof afkomstig?
- Op welke manier is het landbouwareaal in gebruik en binnen welke kaders?
- Voor welk aandeel bestaan de inkomsten van de landgoederen uit landbouwinkomsten?
- Wat zijn de ambities en toekomstplannen van de landgoedeigenaren en de pachters?

De verkregen informatie geeft inzicht in welke instrumenten geschikt zijn om toe te passen. De overheid (alle niveaus) speelt bij nagenoeg alle instrumenten een belangrijke rol in het succesvol toepassen van de instrumenten. De tweede geen-spijt-maatregel is dan ook het laten uitvoeren van een haalbaarheidsstudie van de instrumenten op de verschillende overheidsniveaus.

Instrumenten

Zoals beschreven is ieder landgoed uniek. Dit maakt dat er geen universele instrumenten zijn die op ieder landgoed passend zijn. De onderstaande instrumenten zijn dan ook bedoeld als keuzemenu. Op basis van deze instrumenten kunnen de landgoederen een plan maken/een bod doen om aan de ene kant stikstofreducerende te treffen en aan de andere kant het landgoed beter te beheren. De lijst is niet limitatief. In bijlage IV zijn aandachtspunten bij een aantal van de instrumenten opgenomen.

1) Ontwikkelingsruimte om vrijgekomen erven van stoppende of wijkende pachters te kunnen herontwikkelen met nieuwe functies. Vooral op de landgoederen die binnen en dicht nabij Natura 2000 gelegen zijn moet stikstofruimte beschikbaar zijn om de herontwikkeling mogelijk te maken. De herontwikkeling kan zorgen voor de compensatie van de inkomsten die weggevallen zijn door het stoppen of wijken van de pachters. De ontwikkelruimte moet ruimer zijn dan de mogelijkheden die de landgoederen al hebben.

2) Een regeling om pachters zonder opvolgers stapsgewijs af te laten bouwen en daarmee

CONCEPT

stikstofemissie stapsgewijs te verminderen. Gelijktijdig moet bij het afbouwen van de pachter voor het landgoed ruimte zijn om andere/nieuwe economische dragers te ontwikkelen of te creëren om daarmee de economische situatie op peil te houden. De pachtgrond die vrijkomt kan in de toekomst onder andere voorwaarden ('stikstof positievere') verpacht worden of een andere bestemming krijgen (bijvoorbeeld bos of natuur). Ook daarbij is het zaak voor de landgoederen om de economische dragers voldoende op peil te houden.

3) Pacht kan een instrument zijn om te sturen op de stikstofemissie. Dit zal waarschijnlijk gepaard gaan met lagere pachtopbrengsten. De pachtopbrengsten die de landgoederen hierdoor mislopen moeten aangevuld worden om hun toekomst te kunnen waarborgen. Dit kan op verschillende manieren: door extra grond (zie het volgende instrument) of de ontwikkeling van nieuwe economische dragers.

4) Landbouw op landgoederen extensiveren door bestaand landbouwareaal extensief te gaan gebruiken (bijvoorbeeld omvorming naar kruidenrijk grasland), hierdoor minder pachtopbrengsten en afwaardering voor de landgoedeigenaar. Met de inkomsten uit de afwaardering kan extra grond aangekocht worden door de landgoederen om pachters voldoende grond te bieden voor extensivering en pachtopbrengsten op hetzelfde peil te houden.

Aandachtspunten bij de instrumenten

Pacht

- Het merendeel van de landbouwgronden op de landgoederen is regulier verpacht. Daarmee is de zeggenschap van de verpachter, de landgoedeigenaar, over de grond beperkt in het huidige pacht. Bij stikstofwinst behalen op regulier verpachte grond valt of staat het slagen daarvan met het meewerken van de pachter.
- Invloed uitoefenen op de stikstofemissie kan ook via liberaal verpachte grond. Het flexibele pachtcontract van landgoed Vilsteren (GGA-gebied Vechtdal) is hier een goed voorbeeld van. Opgemerkt moet worden dat het pachtsysteem op dit landgoed is ingesteld om verduurzaming van de landbouw te stimuleren en pachters zekerheid te bieden voor de langere termijn. Een dergelijk systeem toepassen op andere landgoederen is alleen mogelijk indien er grond vrijkomt uit de reguliere pacht en bij nieuwe liberale pachtcontracten.
- Bij liberale verpachting van langer dan 6 jaar toetst de grondkamer aan de pachtprijs (regionorm) waardoor de landgoedeigenaar niet de maximale pachtprijs kan vragen.

Extensiveren i.c.m. de aankoop van extra grond

- Grond is schaars.
  De vraag naar grond is groot. Is er voldoende grond beschikbaar om dit mogelijk te maken?
- De grondprijzen zijn hoog.
  Is de afwaardeersom groot genoeg om extra grond aan te kopen?
- Landinrichting of kavelruil?
  De twee vorenstaande aandachtspunten kunnen door de provincie beïnvloed worden door het toepassen van landinrichting of kavelruil. Gelijkberechtiging is hierbij een belangrijk aandachtspunt.
- Vereisten Natuurschoonwet 1928 (NSW).
  Vooral voor particuliere landgoederen is het van belang dat de percelen ten hoogste een oppervlakte van 5 hectare hebben en voor tenminste 75% van de omtrek is omgeven wordt door houtopstanden of natuurterreinen. Wanneer niet direct aan deze voorwaarden

CONCEPT

voldaan wordt moeten er kosten gemaakt worden om wel aan de vereisten van de NSW te kunnen voldoen. Daarnaast moet het totale landgoed voor tenminste 30% van de oppervlakte bestaan uit houtopstanden en/of natuurterreinen, dit is ook een vereiste van de NSW.

- Indien de gronden omgevormd worden tot kruidenrijk grasland dan worden deze verschraald. Daar moeten beheermaatregelen op aangepast worden (o.a. bemestingsnorm). Om er nog een redelijke agrarische productie mee te kunnen behalen moeten niet de maatstaven van de Index Natuur en Landschap gehanteerd worden.

CONCEPT

Bijlage IV - Concept landbouw menukaart

Maatregelen landbouwmenukaart	**Mogelijkheden**	**Potentiele stikstofreductie**	**Termijn effect**		**Consequenties kostprijs**		**Inschatting kosten per maatregel**
Technische stalmaatregelen			Direct	≥ 1 jaar	Win-win	Stijging	
(A) Versnellen afvoer van mest/urine	Vloeren/mest-schuif/mestro-bot/koetoilet/	30%	X			X	50 – 150K (op basis van m2) Robot en toilet: 10 – 50K
(B) Verlagen van ammoniak-concentratie	Mest aanlengen met water in kelder of over de roosters/water toevoegen tijdens het bemesten/ moment van uitrijden, temperatuur en bewolkt of zonnig weer/ mestrobot met watersproeier	10%	X		X		PM
(C) Beïnvloeden mest/ chemische processen (stikstof-binder)	Stal/mestopslag koelen/ additieven, FIR	20-50%	X		X	X	PM
(D) Reduceren van besmeurd oppervlak	Aanpassen hokgrootte	25%	X			X	0
(E) Beperken van luchtuit-wisseling mest	Vloeren/ballen in de mestkelder	15%	X			X	10 – 150K
(F) *End of pipe*	Luchtwasser/ lely sphere/joz stikstofstripper/monovergister etc.	65%	X			X	20 – 600k
Management-maatregelen							
(G) Voermaat-regel	Verlagen ruw eiwit/verlagen ureumgetal/ additieven	20%		X	X		
(H) Overig	Weidegang/management, voersoort, ruwvoersamen-stelling, manier van inkuilen, manier van uithalen / kruidenrijk grasland, klavers verminderen de stikstofbehoefte / teelten die geen stikstof hoeven of	5 -10%		X	X		

CONCEPT

	beter benutten / fokkerij waarbij de voorefficiëntie wordt verbeterd etc.						

CONCEPT

Bijlage V - Definitielijst

- Basiskwaliteit Natuur is een in Nederland voorgestelde minimale vereiste waaraan condities van een landschap moeten voldoen om een gewenst niveau van bij dat landschap passende biodiversiteit duurzaam in stand te houden. Drie factoren zijn hierbij leidend: de milieucondities, de inrichting van het landschap en het beheer van het landschap. Het uitgangspunt is dat algemeen voorkomende soorten planten en dieren niet in aantal achteruit mogen gaan door negatieve menselijke invloeden, of daar waar dat al is gebeurd populaties kunnen herstellen.
- Kritische prestatie indicatoren (KPI's): Beloningssysteem waarbij een ondernemer een vergoeding krijgt voor een geleverde dienst. Bijvoorbeeld koeien in de wei, stikstofreductie of een biodiversiteitsopgave.
- Natuurinclusieve landbouw: vorm van duurzame landbouw en onderdeel van een veerkrachtig eco- en voedselsysteem. Deze maakt optimaal gebruik van de natuurlijke omgeving en integreert die in de bedrijfsvoering. Natuurinclusieve landbouw produceert voedsel binnen de grenzen van natuur, milieu en leefomgeving met een positief effect op de biodiversiteit.
- Prioritaire gebieden:
- Rood voor Roodregeling (RVR): Met de Rood voor Roodregeling wil de provincie Overijssel opkomende leegstand van agrarische bebouwing aanpakken. Het gaat tussen 2012 en 2030 om duizende leegkomende gebouwen, met een totale oppervlakte van 4 milj. m2. Dit zet de leefbaarheid, en daarmee ook de ruimtelijke kwaliteit, op het platteland onder druk.
- Vrijkomende agrarische bebouwing (VAB): Bij vrijkomende agrarische bebouwing gaat het om agrarische bedrijfsruimte die leeg komt te staan nadat een ondernemer is gestopt met zijn agrarische bedrijfsvoering.
- Graag duidelijkheid over de definitie van 'hoogproductieve landbouw'. Wordt hierbij alleen gekeken naar GVE/ha? En we missen in het stuk iets over de toekomst van de intensieve (niet grondgebonden) landbouw.

CONCEPT

Gebiedsprogramma West Twente
concept 3

Versie 4 – 2 mei 2023

Inhoud

Leeswijzer 3
1. Algemene toelichting 4
1.1 Omschrijving gebied 4
1.2 Algemene kenmerken 5
1.3 Korte procesbeschrijving met bijzonderheden 6
2. Uitwerking van de 3 PPLG doelen 7
2.1 Groen Blauwe doelen (inhoud) 7
2.2 Natuurherstel 8
2.2.1 N2000-gebieden 8
2.2.2 Stikstof 8
2.2.3 Robuust watersysteem 9
2.2.4 Bossenstrategie 12
2.2.5 Minder emissies van Broeikasgassen 12
2.3 Perspectief voor de landbouw (proces) 12
2.4 Sociaal economische impact (proces) 13
2.5 Impactanalyse sociaaleconomisch perspectief. 14
3. Realisatiestrategie: hoe deze vorm te geven (proces) 15
3.1 Visie/ strategie op realisatie 15
3.2 Communicatiestrategie 17
3.3 Rol/verantwoordelijkheid 17
3.4 Voorbeelden van lopende processen en hoe deze bijdragen 17
3.5 Agenderende randvoorwaarden (vanuit het gebied) 18
4. Aanpak 18
4.1 Korte termijn 2023 – 2025 18
4.2 Middellange termijn 2025 – 2027 en lange termijn 2027 – 2030 (of 2035) 20
5. Middelen 24
5.1 Instrumentenmix 24
5.2 Financiën 24

Leeswijzer

Dit document bevat het Concept Gebiedsprogramma voor West Twente. Dit programma betreft een conceptversie welke besproken is met de partners uit het gebied (zie paragraaf 1.3 voor een nadere toelichting hier op). Mede vanwege nieuwe informatie of inzichten (denk hierbij o.a. het landbouwakkoord – op het moment van schrijven nog niet tot stand gekomen) zal het gebiedsprogramma nog onderhevig zijn aan aanpassingen.

Het concept gebiedsprogramma West Twente wordt als bijlage bij het Ontwerp-PPLG (Provinciaal Programma Landelijk Gebied) gevoegd en toegezonden aan het Rijk. Het concept gebiedsprogramma geeft inzicht in wat West Twente uniek maakt, waar rekening mee moet worden gehouden en hoe het gebied zelf denkt uitvoering te kunnen geven aan de opgaven in het NPLG/PPLG.

1. Algemene toelichting

1.1 Omschrijving gebied

Het gebied West-Twente omvat de gemeenten Almelo, Hellendoorn, Rijssen-Holten, Twenterand en Wierden. Daarbinnen zijn Almelo, Nijverdal, Rijssen, Holten, Wierden en Vriezenveen de grotere woonkernen. In West-Twente liggen vier Natura 2000-gebieden: Engbertsdijksvenen, Sallandse Heuvelrug (Oost en West), Wierdense Veld en De Borkeld.

West-Twente is een agrarisch georiënteerd gebied waar relatief veel landbouwbedrijven gevestigd zijn ten opzichte van de andere GGA-gebieden. Ten noorden van Nijverdal bevinden zich de meeste bedrijven. Hier is een piek in dichtheid van het aantal landbouwbedrijven te zien. In de rest van het deelgebied is de hoeveelheid bedrijven lager. In West-Twente ligt de Sallandse Heuvelrug. Een bosrijk gebied met natuurlijk droog terrein. In het oosten van het gebied ligt de stad Almelo met veel bebouwing en een aantal bedrijfsterreinen. In het zuiden ligt de stad Rijssen dat ongeveer voor een derde bestaat uit bedrijventerrein. De rest van het deelgebied wordt het meest gebruikt in de landbouw.

In West-Twente liggen relatief weinig landgoederen, waarvan twee grotere landgoederen, één op de Sallandse Heuvelrug en één in Almelo (Landgoed Huize Almelo). Daarnaast ligt in het oosten van het deelgebied een klein gedeelte van een grote landgoedzone die grotendeels in Zuidoost-Twente ligt. Er is op meerdere locaties in West Twente sprake van waterwinningen, waarvan de effecten in de omgeving (op boer en natuur) duidelijk merkbaar zijn.

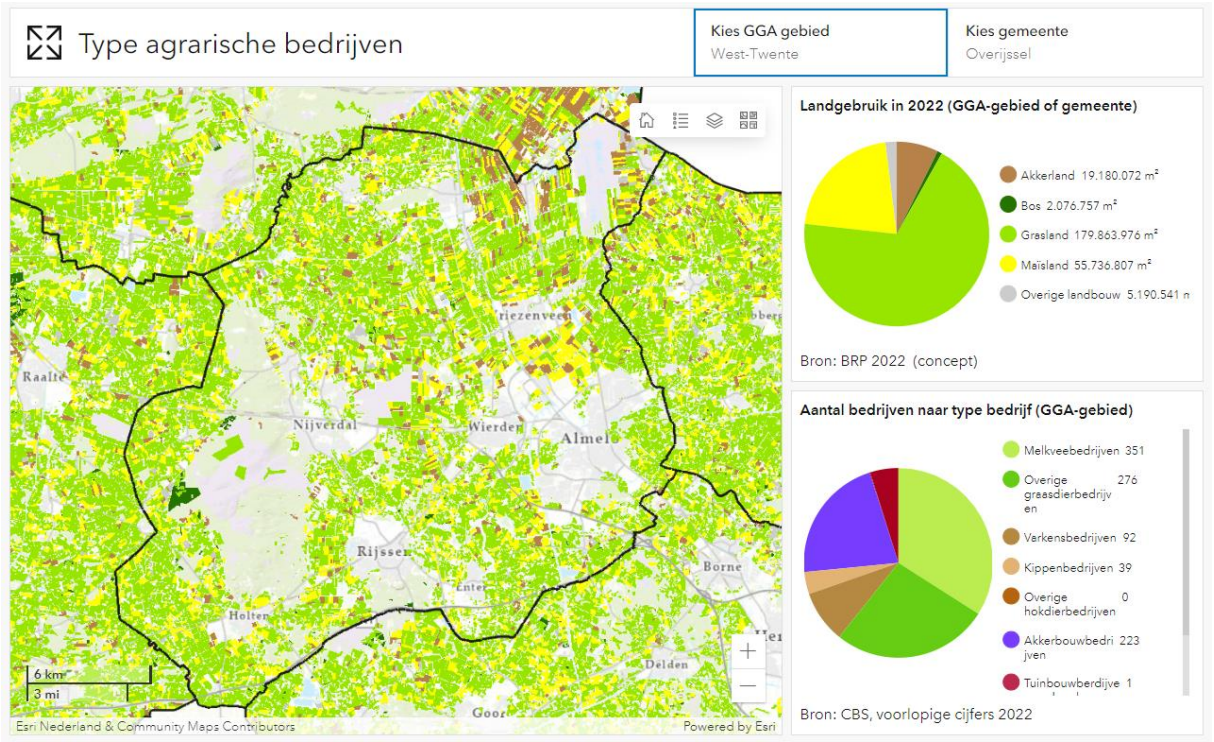
Er zijn veel melkveehouderijbedrijven (41%), maar ook een aanzienlijk deel overige graasdierbedrijven (15%) met veel grasland. Er zijn veel middelgrote bedrijven (41%) en grote tot zeer grote bedrijven (20%). Opvallend is de grote hoeveelheid hobbybedrijven (23%). Kenmerkend is dat er sinds 2004 (>1500 bedrijven) een afname is in het aantal landbouwbedrijven in West-Twente. In 2020 was dit gezakt tot onder de 1000 (933 bedrijven). Deze daling was in de gemeente Wierden het grootst, maar liefst 41%. De daling doet zich hoofdzakelijk voor bij melkveebedrijven. Verwachting is dat deze trend doorzet. Van de landbouwbedrijven in West-Twente hebben 259 bedrijven geen opvolger. Daarvan gaat het in 65% van de gevallen om een graasdierbedrijf (bron: data-hub).

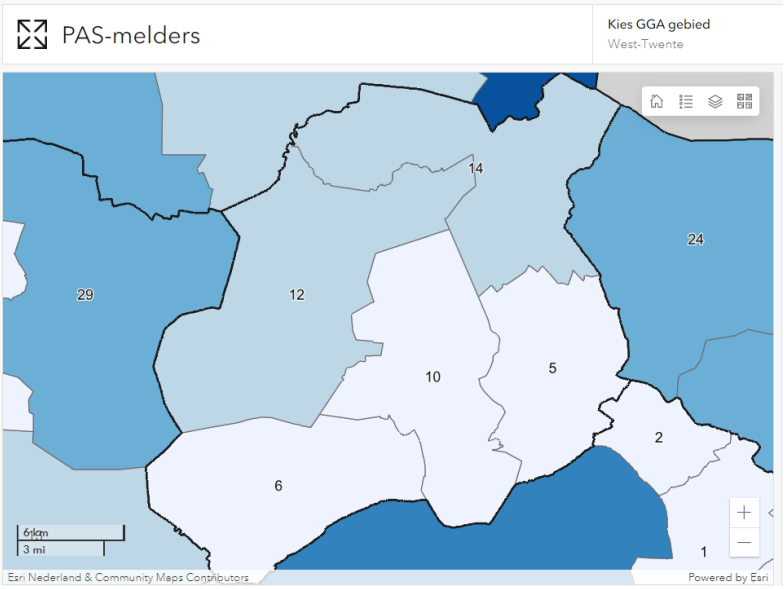
In de periode van 1996 tot 2015 is een deel van het landbouwareaal omgevormd naar ander ruimtegebruik. Dit deed zich vooral voor rondom de steden en dorpen waar landbouwgrond is gebruikt voor nieuwe bebouwing (uitbreiding van de woningvoorraad). Gebiedspartners in West-Twente zijn gemeente Almelo, gemeente Hellendoorn, gemeente Rijssen-Holten, gemeente Twenterand, gemeente Wierden, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Waterschap Vechtstromen, Vitens, Landschap Overijssel, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Natuur en Milieu Overijssel, Overijssels Particulier Grondbezit, LTO Noord, Producenten Organisatie Varkenshouderij, Nederlandse Vakbond Pluimveehouderij, VNO-NCW midden, MKB-Nederland, erfcoaches West-Twente, provincie Overijssel.

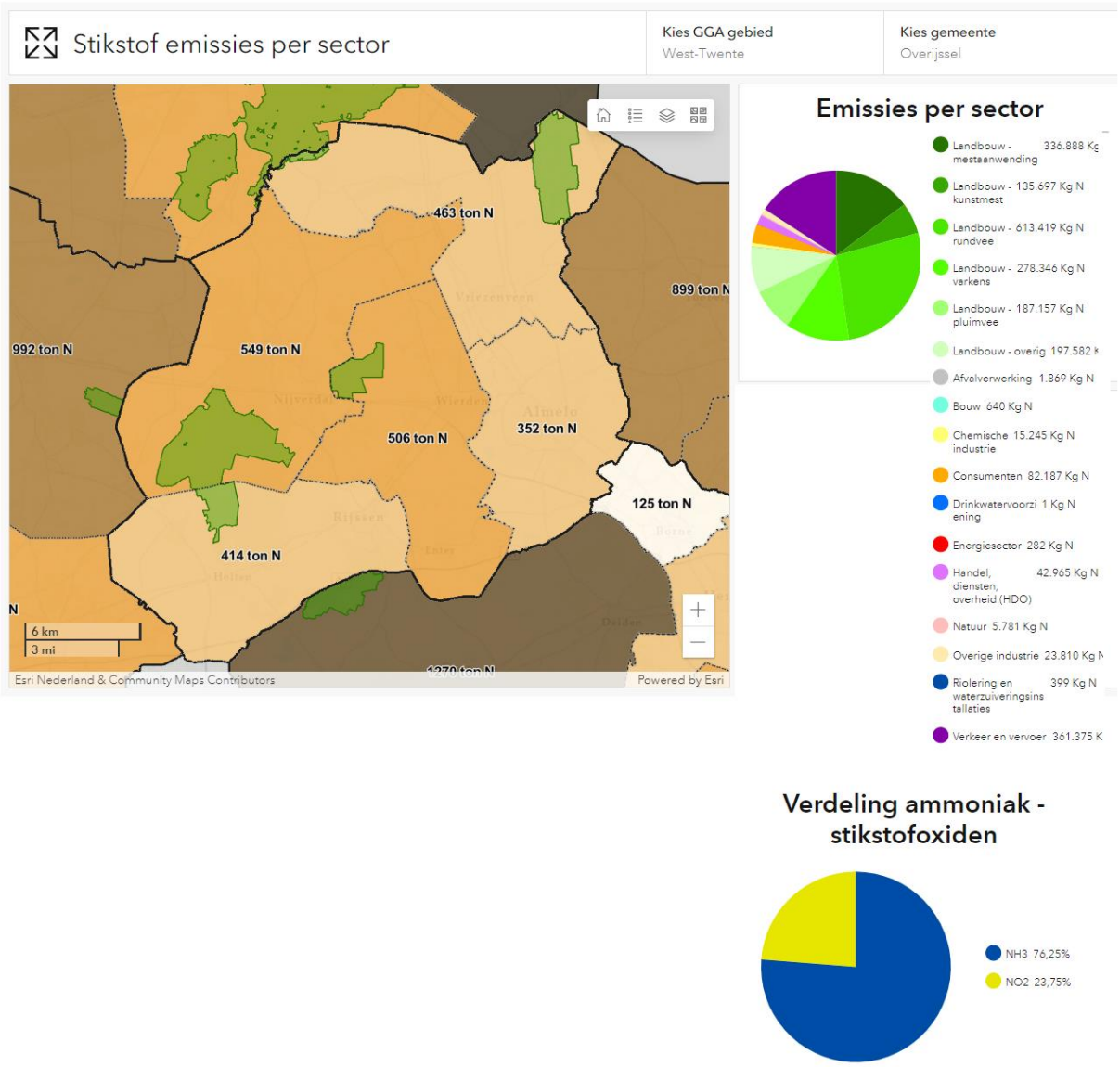
Natura 2000-gebieden
Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Overijssel heeft er maar liefst 24 van. In West-Twente gaat het om Engbertsdijksvenen, Wierdense Veld, De Borkeld en de Sallandse Heuvelrug.
Die natuur staat onder druk. Daarom werkt de provincie met partners de komende jaren aan het versterken en verbeteren ervan. Zo krijgen bijzondere planten en dieren betere kansen. En blijven er zoveel mogelijk verschillende dieren en planten of komen deze zelfs terug. Met de omgeving waarin ze horen te leven.

1.2 Algemene kenmerken

Op de website van de provincie Overijssel is een data hub beschikbaar gesteld waar veel informatie over West-Twente terug te vinden is [GGAHUB_stikstof (arcgis.com)](). Hieronder worden enkele gegevens die ook op deze data-hub terug te vinden zijn getoond.
In West-Twente is er een variatie in bodemtype. De meest voorkomende bodemtypen zijn Humuspodzolgronden en Kalkloze zandgronden, maar in het noordoosten van het deelgebied zijn er ook veengronden te vinden.

1.3 Korte procesbeschrijving met bijzonderheden

In september 2022 is de provincie Overijssel gestart met Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG is vormgegeven in zes gebieden, die samen de hele provincie beslaan: Noordwest-Overijssel, Salland, Vechtdal, West-Twente, Noordoost-Twente en Zuidoost-Twente. Deze indeling is naar aanleiding van de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof tot stand gekomen op basis van geografie en bestaande samenwerkingsverbanden. De gebieden zijn groot genoeg voor verbinden, klein genoeg om elkaar te kennen.

Gebiedsteam

Per PPLG-gebied vormt een gebiedsteam de werkorganisatie. Dit team heeft ook het proces van totstandkoming van de Concept gebiedsagenda's ondersteund en begeleid. Vanuit de provincie is gezorgd voor de basisbemensing met gebiedsregisseurs en gebiedsondersteuners. De gebiedsteams bestaan verder uit enkele medewerkers afkomstig van andere gebiedspartners, waarbij deelname door de provincie wordt gefaciliteerd via een subsidieregeling.

Gebiedstafels

De afstemming in de gebieden vindt plaats aan zogenaamde Gebiedstafels die op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau worden georganiseerd. Aan de Gebiedstafels werken (vertegenwoordigende)

organisaties met een belang bij het gebied samen op basis van ‘noaberschap’. Draagvlak en gedeeld eigenaarschap zijn cruciaal voor het slagen van het PPLG.

2. Uitwerking van de 3 PPLG doelen

Voor de uitvoering van het PPLG wordt gewerkt aan drie doelen:

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland;
3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw.

2.1 Groen Blauwe doelen (inhoud)

In het hoofddocument van het PPLG staat een uitwerking van de doelen vertaald naar de 6 gebieden. Voor West-Twente staat hierin de volgende tabel met opgaven uitgewerkt. In de volgende sub-hoofdstukken wordt per thema of doel ingegaan op de inhoud en wat dit betekent voor West-Twente.

NR	Thema/doel	West Twente
Spoor 1: Naar een grondgebonden melkveehouderij		
1.1	Landbouwareaal in gebied	21.175 ha
1.2	Melkveehouderij grondgebonden in 2032; Uitgangssituatie (intensiteit bedrijven (GVE/ha): >2,1 GVE >2,5 GVE >3 GVE	 68% 36% 15%
1.3	Areaal landbouwstructuurversterking/kavelruil (raming)	Nader te bepalen
Spoor 2: Gebiedsgerichte opgaven natuur, water, klimaat i.c.m. extensieve natuurinclusieve landbouw		
2.1	Areaal Natura 2000-gebieden met instandhoudings-doelen: voor maatregelen zie Beheerplannen/ Gebiedsanalyses (inclusief uitbreiding NNN in uitwerkingsgebieden)	3.640 ha
2.2	Zoekgebied maatregelen KRW-opgave oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces	6277 ha

2.4	Overgangsgebieden: zoekgebied natuurinclusieve landbouw met leefgebied VHR soorten in boerenland i.c.m. vermindering stikstofemissie	6277 ha
2.5	Veenweide opgave	n.v.t.
2.6	Uitbreiding bos /bossenstrategie (ruimtelijk binnen-2.3-2.5) (indicatieve mee-koppelopgave)	500 ha
2.8	Overlap van gebieden onder 2.2-2.5	403 ha
2.9	Groen blauwe dooradering	10% van de prioritaire gebieden
2.10	Areaal uitwerkingsgebieden natuurinclusieve landbouw in combinatie met water, natuur en klimaat opgaven als percentage van landbouwareaal (areaal met meervoudige opgave)	38%
Spoor 3: Bedrijfsgerichte- en ketengerichte maatregelen		
3.1	Maatregelen vermindering van ammoniakemissie	Aanvullend op de vermindering van de ammoniakemissies via spoor 1 en spoor 2 beogen wij via dit spoor ca. 40-66% van de Overijsselse opgave voor de vermindering van de ammoniakemissie te realiseren. Hiervan dienen streefwaarden voor 2030 en 2035 afgeleid te worden waarop ondernemers zich individueel of in samenwerking per gebied kunnen richten

2.2 Natuurherstel

2.2.1 N2000-gebieden

Nadere toelichting volgt in het najaar
- Inrichtingsplannen en PIPs (in hoeverre heeft dit nu al bijgedragen aan de PPLG doelen?)
- Lopende N2000-processen (en in hoeverre dit al heeft bijgedragen aan de PPLG doelen)
- Natuurdoelanalyses

2.2.2 Stikstof

In 2021 is een analyse uitgevoerd voor West-Twente ten behoeve van de GGA (https://overijssel.notubiz.nl/document/10977404/1/Stand van zaken en vooruitblik aanpak stikstof). Per GGA-gebied zijn de gebiedsdata in kaart gebracht. Het resultaat is een brede verzameling gedetailleerde statistische gegevens afkomstig uit openbare bronnen van RIVM, BIJ12, CBS, PBL, aangevuld met gegevens die bij de provincie bekend zijn en van partijen uit de GGA-gebieden. De data zijn bij elkaar gebracht in een digitale tool, te raadplegen via https://ggahub-stikstof-overijssel.hub.arcgis.com/. De gebiedsdata zijn niet statisch, maar voortdurend in ontwikkeling. Zodra nieuwe data beschikbaar komen, worden deze verwerkt.

West-Twente heeft een emissie-uitstoot van 4,2 miljoen kg. Dit is 14,9% van de totale uitstoot in de provincie Overijssel. Het aandeel vanuit de landbouwsector is 73,7%. Verkeer en vervoer volgt met 17,5%. De opgave is de stikstofemissie omlaag te brengen met het doel de stikstofdepositie in Natura

2000-gebieden omlaag te brengen zodat de staat van instandhouding van de natuur verbeterd wordt.

De stikstofopgave volgt uit de Wet stikstofreductie en natuurherstel, die doelstellingen voor de omgevingswaarde bevat voor 2025, 2030 en 2035. Bij de ruimtelijke vertaling van de stikstofreductie wordt landelijk uitgegaan van richtinggevend 39 kton NH3-reductie. Naar verwachting is 39 kton emissiereductie van NH3 nodig om ten minste de wettelijke omgevingswaarde voor 2035 van 74% onder de KDW te behalen. Dit komt overeen met een daling van ongeveer 40% van de stikstofemissies uit de landbouw, boven op de verwachte daling uit het basispad (circa 10 kton NH3) ten opzichte van ijkjaar 2019. Dit zijn landelijke gemiddeldes. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied is de stikstofopgave nader uitgewerkt en over de provincies verdeeld. Voor Overijssel kent het Rijk een aanvullende reductieopgave van provinciale emissies NH3 van 41% toe (ca. 5,7 kiloton). In totaal, het basispad plus de toegekende provinciale opgave, is de opgave een reductie van 50% ten opzichte van ijkjaar 2019.

2.2.3 Robuust watersysteem

Binnen het PPLG vormt de wateropgave 1 van de 4 groenblauwe hoofddoelen. Het gaat daarbij over waterkwaliteit en waterkwantiteit.

Waterkwaliteit
Voor waterkwaliteit is vooral de Europese Kaderrichtlijn Water (hierna: KRW) leidend, inclusief alle daarbij horende dochterrichtlijnen (bijv. de Grondwaterrichtlijn en de Richtlijn Prioritaire Stoffen). Daarnaast speelt de Nitraatrichtlijn die direct doorwerking heeft op het mestbeleid, en in zijn geheel gericht is op de waterkwaliteit van grond- en oppervlaktewater, en daarmee de doelen van de KRW. Al deze richtlijnen zijn door vertaald naar Nederlands wetgeving, veelal in Waterwet en Wet milieubeheer en bijbehorende AMvB's of MR'en, en per 1-1-2024 -in directe zin- overgenomen in de Omgevingswet.

De KRW is in werking sinds eind 2000. De eerste planperiode startte eind 2009. Elke planperiode heeft een duur van 6 jaar. Op dit moment zitten wij in de derde planperiode.
Nederland heeft tweemaal uitstel van 6 jaar gevraagd voor het halen van de doelen. Eind 2027 dienen die te zijn gehaald, na een looptijd van 18 jaar. De KRW loopt na 2027 door. Dat is nodig om de gehaalde doelen vast te houden, i.v.m. nieuwe inzichten en bijvoorbeeld ook om nieuwe stoffen aan de lijst met Prioritaire Stoffen toe te voegen.

De doelen gelden voor oppervlaktewater (ecologisch en chemisch) en grondwater (chemische kwaliteit, én kwantiteit). Overijssel heeft 88 KRW-oppervlaktewaterlichamen en 2 grondwaterlichamen (deels vallend in andere provincies). De drinkwaterwinningsgebieden en de aanpak (maatregelen) daarvan vallen direct onder de KRW (de zogenaamde 'gebiedsdossiers').
De 88 KRW-oppervlaktewaterlichamen zijn gekozen om daarmee een representatief beeld te krijgen voor al het oppervlaktewater in Overijssel, omdat de KRW overal geldt. Voor deze 88 en de 2 grondwaterlichamen geldt een rapportageverplichting aan Brussel. Dat gebeurt met zogenaamde 'factsheets'.

Voor de KRW hebben de provincie en de Waterschappen een grote rol en verantwoordelijkheid. De provincie is kader stellend voor het regionaal waterbeheer en stelt de ecologische doelen voor de regionale wateren vast. Dit na een watersysteemanalyse door de Waterschappen en doorvertaling door hen naar een voorgesteld maatregelenpakket waarmee de doelen voor oppervlaktewater kunnen worden gehaald. Voor provincie is dat gericht op grondwater (veelal de gebiedsdossiers). Voor Waterschappen is dat gericht op de herinrichting van de wateren, vistrappen, RWZI's, baggeren

etc. Dit wordt vastgelegd in zowel het provinciale Regionale Water Programma (RWP) als in de Water Beheer Programma's (WBP) van de Waterschappen.
Het halen van de doelen is alleen mogelijk als ook andere sectoren (w.o. landbouw) maatregelen treffen en het generieke beleid van het rijk (zoals op mest of gewasbescherming) tot resultaten leidt.

De normen en doelen voor chemie in oppervlaktewater en grondwater liggen vast in een AMvB. Alle KRW-doelen en -maatregelen die provincie en Waterschappen te doen hebben voor de periode 2022-2027 liggen dus vast in eind 2021 vastgestelde programma's/planfiguren.

Waterkwantiteit
Voor veel functies is de beschikbaarheid van water van groot belang. Dat geldt sowieso voor natuur en landbouw, voor drinkwaterwinning, voor overig bedrijfsleven (naast landbouw) en ook voor transport (scheepvaart) en recreatie. Met de klimaatverandering is steeds vaker sprake van droogte en daarnaast is er ook steeds meer sprake van verdroging (veelal natuur). Al enige tijd is sprake van het Deltaprogramma Zoetwater om tot maatregelen te komen om de gevolgen te beperken. Overijssel neemt deel aan Zoetwatervoorziening Oost-Nederland (ZON) wat de uitwerking van het Deltaprogramma is in het deelstroomgebied Rijn-Oost. Daarvoor loopt intussen een tweede planperiode (tot eind 2027), waarin voor Rijn-Oost 200 miljoen euro wordt geïnvesteerd in water vasthouden. Het Deltaprogramma loopt sowieso door tot 2050. Ook vanuit de kamerbrief Water en Bodem Sturend van 24 november 2022 (Minister Harbers van IenW) is waterkwantiteit heel concreet (via 33 'structurerende keuzes') benoemd als opgave voor de gebiedsprogramma's (PPLG's).

Wat daarnaast niet onbenoemd mag blijven, is dat waterkwantiteit een KRW-doel is voor grondwater. Waterkwantiteit is daarnaast cruciaal voor het halen van de KRW-doelen in onze beeksystemen. Deze beeksystemen zijn de afgelopen droge zomers in de periode 2018-2022 in sterke mate en langdurig drooggevallen. Dat heeft grote en soms blijvende negatieve gevolgen voor de daarin levende organismen, waaronder ook veel N2000-doelsoorten.

Waterkwantiteit is vooral van belang in (overgangsgebieden) N2000-gebieden, veengebieden, intrekgebieden drinkwaterwinning, waardevolle kleine wateren, beeksystemen en de haarvaten van het watersysteem (waaronder HOP-projecten; onderdeel van programma ZON) en zettingsgevoelige gebieden (waaronder én naast veen).

Wat is sinds januari 2022 tot nu gedaan?

Samen met Waterschappen en Vitens is door de provincie een waterdoelanalyse uitgevoerd voor de waterkwaliteit van resp. oppervlaktewateren en grondwater. En voor waterkwantiteit is gebruik gemaakt van het ZON-beekdalenonderzoek.

Waterdoelanalyse oppervlaktewater
Hieruit is duidelijk geworden dat WDOD en Rijn en IJssel geen directe knelpunten vanuit de landbouw kunnen aanwijzen. Wel lijkt dit indirect te gebeuren via sediment en voor zware metalen. Daar is nader onderzoek voor nodig dat regionaal of landelijk uitgevoerd dient te worden. Voor Vechtstromen is sprake van veel knelpunten in beeksystemen die mede door de landbouw veroorzaakt worden. De hierbij aangewezen maatregel zijn brede bufferstroken. Het gaat om beekdalen (niet alle en ook niet de volledige beekdalen) in Twente en twee in het Vechtdal.

De gekozen werkwijze voor oppervlaktewateren is getoetst door kennisinstituten (Deltares, WUR. KWR) en de eindrapportage is vrijwel gereed (deze wordt zodra mogelijk beschikbaar gesteld voor de

gebiedsregisseurs). Hieruit komen aanbevelingen voor een nadere onderbouwing/uitwerking die binnenkort gestart wordt maar niet gereed zal zijn voor 1 juli a.s.

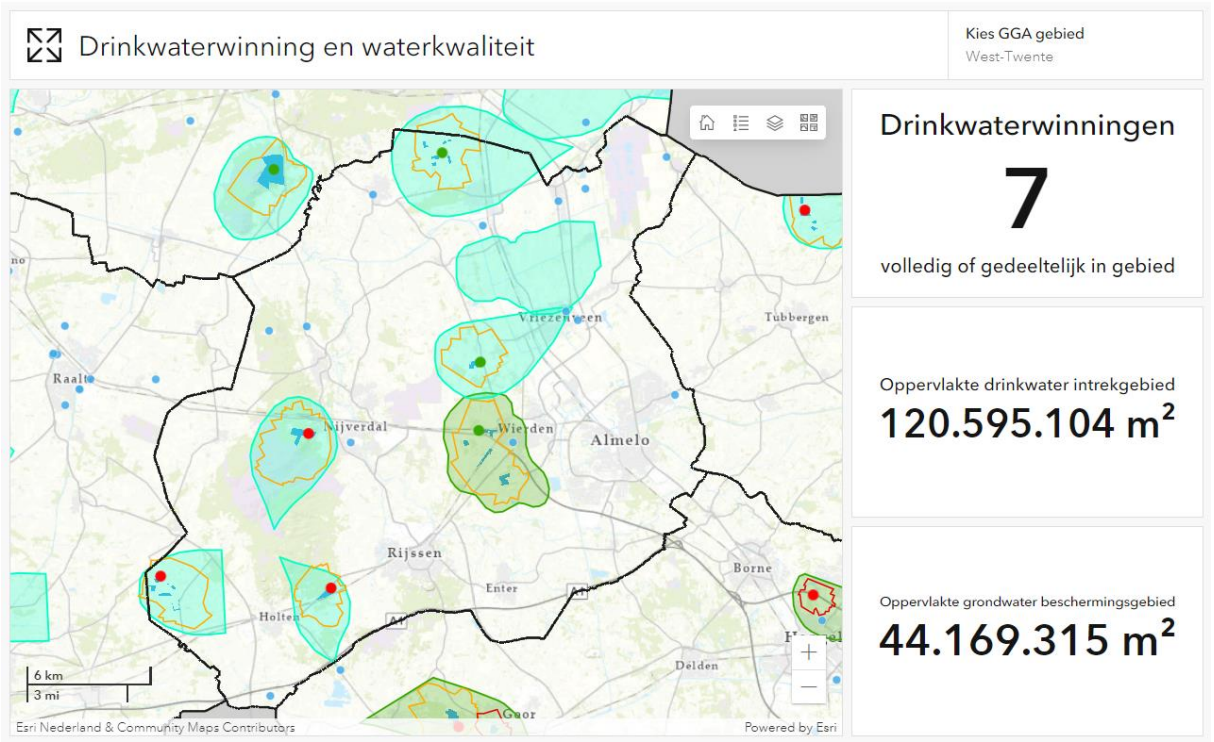
Voor grondwater zijn de drinkwaterwinningen bekeken. Het overige grondwater staat op dit moment op groen, alhoewel de grondwaterkwaliteit sterk en snel verslechterd, vooral door gewasbeschermingsmiddelen (uit landbouw). Dit is in geheel Nederland (in ieder geval de zandprovincies) gaande. Uit de 23 winningen (en 1 aanstaande) zijn 8 winningen gekomen die knelpunten hebben als gevolg van landbouw. Een deel hiervan was al in beeld vanuit de aanpak voor de Nitraatrichtlijn. Het gaat vooral om meststoffen, en daarnaast gewasbeschermingsmiddelen.

Waterkwantiteit
Hiervoor is gebruik gemaakt van het ZON-beekdalenonderzoek. Voor alle beekdalen in Overijssel (en Rijn-Oost) zijn verschillende scenario's van verhoging va het grondwaterpeil doorgerekend en op kaart gezet. Hiervoor bestaan kaartbeelden en daaraan gekoppeld ook de hectares die in een bepaalde grondwaterstand vallen na een verhoging.

Naast het ZON-beekdalen onderzoek is waterkwantiteit dus ook noodzakelijk voor andere gebieden naast de beekdalen. Dus: (overgangsgebieden) N2000-gebieden, veengebieden, intrekgebieden drinkwaterwinning, waardevolle kleine wateren en overige haarvaten van het watersysteem (waaronder HOP-projecten; onderdeel van programma ZON) en zettingsgevoelige gebieden (waaronder én naast veen).

West Twente
Er zijn in West-Twente meerdere intrekgebieden voor drinkwaterwinningen (Wierden, Hoge Hexel, Espelose Broek, Holten (en Daarle-Vriezenveen als nieuwe winning)). Hoewel de richtlijnen van de KRW breder een rol spelen, staat in die gebieden de waterkwaliteit extra op de kaart omdat water hier ook voldoende geschikt moet zijn voor drinkwatergebruik.
Naast waterkwaliteit, is ook de kwantiteit relevant. In West-Twente is met name droogte (en in sommige gevallen ook vernatting) een sterk aanwezig knelpunt. Er lopen diverse initiatieven die gericht zijn op het langer vasthouden van water. Het waterwin concept "De Eeuwige Bron" wordt momenteel verkend en kan potentieel veel invloed hebben in het gebied, mits uitvoering en werking van het concept haalbaar blijken te zijn. In West-Twente gaat het in verhouding tot andere gebieden in Overijssel niet slecht met de waterkwaliteit. De meeste wateren hebben een doelgat-percentage voor de KRW van 11-17% en in het oosten van het deelgebied zijn de percentages lager, namelijk 8-10%.

Voor wat betreft drinkwaterwinning en waterkwaliteit is de volgende data beschikbaar in de datahub op de provinciale website. Een duidelijk knelpunt hierin in is de drinkwaterwinning bij het Wierdense Veld, waar eveneens vernatting plaats moet vinden om te werken aan de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000. Ook andere drinkwaterwinning zorgen voor knelpunten (Daarle-Vriezenveen, Hoge Hexel, Espelose Broek, Holten).

2.2.4 Bossenstrategie

In de landelijke bossenstrategie hebben Rijk en provincies gezamenlijk een ambitie uitgesproken om 10% meer bos aan te leggen. Voor een groot deel is deze aanleg voorzien buiten het NNN en dus in het landelijk gebied. Een deel van deze opgave is al heel concreet ingevuld met hectares en budget (voor afwaardering en inrichting/aanleg). Een ander deel wordt nog verder uitgewerkt en daar wordt dekking voor gezocht. Als er op landbouwgrond bos wordt aangelegd wordt de grond afgewaardeerd en verandert de bestemming naar natuur waarmee er geen veldemissie meer zal zijn van stikstof. Daarnaast kunnen bomen door hun grote 'ruwheid' in het terrein ook stikstof afvangen en tevens CO2 binden. De omvang van alle bovenstaande effecten is mede afhankelijk van de ligging van de locatie voor bosaanleg ten opzichte van Natura 2000-gebieden en zal in sommige gevallen tegenstrijdig zijn met de doelen vanuit de Ontwikkelopgave (en dan kan het soms beter zijn om naar andere oplossingen te zoeken).

pm

2.2.5 Minder emissies van Broeikasgassen

De uitstoot van methaan en lachgas moet landelijk met 5 Mton CO2 eq. worden verminderd. Ook dit gebeurt deels via extensivering, maar er zal zeker nog een aanvullende opgave zijn. Het aandeel van provincie Overijssel hierin is nog niet bekend.

2.3 Perspectief voor de landbouw (proces)

Toekomstige situatie

Op 20 december 2022 heeft GS de Overijsselse visie op de landbouw vastgesteld. In deze visie heeft de provincie vier doelen centraal gesteld; Voedselproductie, Natuur, Klimaat en Water. Redenerend vanuit het principe; 'water en bodem' leidend vanuit het fundament van de omgevingsvisie, in combinatie met deze doelen komt er een verschuiving van ruimtegebruik van het landbouwareaal naar voren. De 'gangbare' landbouw zoals we dat nu in West-Twente kennen, zal voor een groot deel plaats moeten maken voor extensievere vormen van landbouw. Hierbij kan o.a. gedacht worden aan:

- Verbetering van het opbrengend vermogen van de bodem op basis van minder (kunst-)mest, door optimaal de natuur te benutten (die gul is: gratis zon en bodemleven);
- Verlaging van de kosten door minder externe inputs (zoals kunstmest, veevoer, adviseurs, dierenarts, ….);
- Lagere grondkosten (afwaardering tot landschapsgrond);
- Inkomsten uit andere teelten/diensten, zoals bio-based gewassen als olifantsgras of silphie;
- Vergoedingen voor beheerdiensten voor bodem, water, natuur en landschap (bijvoorbeeld weidevogelbeheer);
- Zorg, recreatie, educatie en verkoop via de korte keten;
- Duurzame energie en wonen.

Opgaven
Binnen de boven geschetste context betekent dit voor West-Twente dat voor de periode van nu tot 2040 in grote lijnen de volgende opgaven aan de orde zijn:

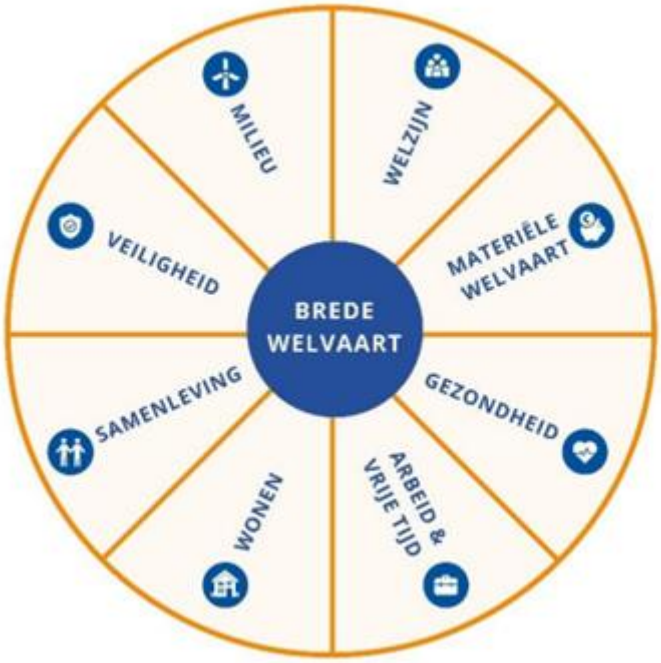
1. In extensievere gebieden, zoals rondom Natura 2000 en waterwingebieden, zal een basiskwaliteit natuur plus gehaald moeten worden, waarbij meer agrobiodiversiteit en ecosysteemdiensten financieel kunnen ondersteunen.
2. Ter versterking van de boer- burgerverbinding liggen er rondom steden zoals Almelo, kansen voor verbreding van agrarische bedrijfsmodellen (korte keten, zorg, recreatie, e.d.) en groen-blauwe - bruine (recreatiepaden) dooradering.
3. Landschappelijke achteruitgang kan worden gekeerd door invulling te geven aan groen-blauwe - bruine (recreatiepaden) dooradering.
4. Hoge veedichtheid – aandachtspunten als grondgebondenheid maatgevend wordt (om te kunnen voldoen aan de opgaves voor water, klimaat en natuur zal de veestapel krimpen)
5. In de hoogproductieve kringlooplandbouw gebieden zijn we zuinig op goede geschikte landbouwgronden, dus weinig extra nieuwe functies die belemmerend kunnen werken mogelijk maken.
6. Grond is goed en schaars… van stoppers aankopen… en grotendeels weer uitgeven aan andere agrariërs.

Ontwikkelingspaden voor de landbouw
Voor een handelingsperspectief voor de landbouw in West-Twente kunnen de hierboven genoemde doelen vertaald worden naar het niveau van boer en buurt. Hetzelfde geldt voor de eisen die het bodem- en watersysteem (omgevingseisen) stellen aan de ondernemer. De combinatie van beide zal een ondernemer doen beslissen of hij/zij kan en wil doorgaan met de huidige bedrijfsvoering (op dezelfde, of een andere plek), wil omvormen naar een andere bedrijfsvoering, of wil stoppen of afbouwen.

Vanuit de provincie worden deze keuzes uitgewerkt in ontwikkelpaden. De uitwerking hiervan is onderdeel van het PPLG-hoofddocument. De keuzes die een ondernemer maakt zijn enerzijds van belang op bedrijfsniveau en anderzijds belang voor het gehele gebied. Hoe dit onderdeel kan worden van een bredere ontwikkeling op gebiedsprocesniveau, wordt nader toegelicht in de uitvoeringsstrategie van dit document en de toelichting op het inzetten van het Markelo Model hiervoor.

2.4 Sociaal economische impact (proces)

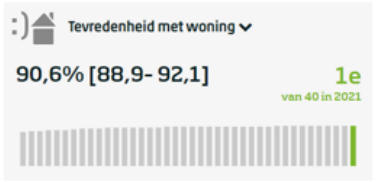
We nemen de ‘brede welvaart’ van een gebied als uitgangpunt bij plannen. Brede welvaart is ’alles wat mensen van waarde vinden’ (Planbureau voor de Leefomgeving).

Maatregelen voor natuur, stikstof, water en klimaat dragen bij aan een beter milieu en een betere gezondheid. Op andere indicatoren kunnen de maatregelen mogelijk ook een negatief effect hebben. Zo kunnen er minder arbeidsplekken beschikbaar komen in en rondom een agrarische onderneming, kan de materiële welvaart van regio's onder druk komen als er geen alternatieve werkgevers zijn of kan de sociale cohesie binnen de samenleving minder sterk worden.

Als het gaat over brede welvaart in Twente dan scoort de regio ten opzichte van andere Nederlandse regio's, gemiddeld. Een aantal zaken gaan heel goed, maar op een aantal indicatoren doen de gemiddelde Tukker het wat minder dan in de rest van Nederland. Twentenaren zijn heel tevreden over hun woning, er is geen andere regio in Nederland waarin mensen hun woning zo'n hoog cijfer geven. Ook als het gaat over het contact met naasten, scoren Twentenaren zeer hoog. Nadelig voor de brede welvaart in Twente zijn de relatief slechte (ervaren) gezondheid, die zich uit in gemiddeld een lagere levensverwachting en een hoog percentage mensen met overgewicht. Ook het besteedbaar inkomen in Twente ligt onder het mediaan van besteedbare inkomens in Nederland.

Alle data over brede welvaart in Twente vindt je hier.

2.5 Impactanalyse sociaaleconomisch perspectief.

In het PPLG wordt op dit moment hard gewerkt aan het zichtbaar én werkbaar maken van de sociaaleconomische effecten in de opgaven die we hebben in het landelijk gebied op natuur, water, klimaat en landbouw. We doen dit omdat de sociaaleconomische draagkracht in het landelijk gebied

randvoorwaardelijk is voor de uitvoering van de maatregelen die uit de genoemde opgaven zullen worden genomen. Doel in deze PPLG-werkwijze op het aspect sociaaleconomische impact is dat de uitkomsten daarvan in termen van indicatoren en monitoring brede welvaart, maar ook maatregelen én initiatieven in gebiedsprocessen, uiteindelijk inhoudelijk en effectief gaan bijdragen aan het te voeren beleid op het sociaaleconomisch perspectief.

De stand van zaken is dat we 2023 benutten om de sociaaleconomische effecten – naar model brede welvaart- gebiedsgericht (GGA), te inventariseren om daarna te verdiepen en waar data beschikbaar is, daar ook aan te toetsen. Het is onze ambitie dit uit te werken in een dynamisch factsheet per GGA Gebied om op deze manier de komende jaren transparant te monitoren hoe de brede welvaart in het landelijk gebied zich ontwikkelt, zodat er kan worden bijgestuurd en kansen benut.

Het behouden en versterken van de sociaaleconomische draagkracht in het gebied benaderen we lerend en iteratief: In gebiedsprocessen gaan, bottum-up, initiatieven, ervaringen en effecten hand in hand met, eventueel aanvullend, beleid, onderzoek en financiële impulsen. Er zijn reeds verschillende gebiedsprocessen in uitvoering (pilots) of verkennend in gesprek en doen we leerervaringen op. Daaruit blijkt tot nu toe dat de gekozen benadering kansrijk is. De samenwerking met het PPLG is overigens per gebiedsproces verschillend en wordt vanuit maatwerk vormgegeven.

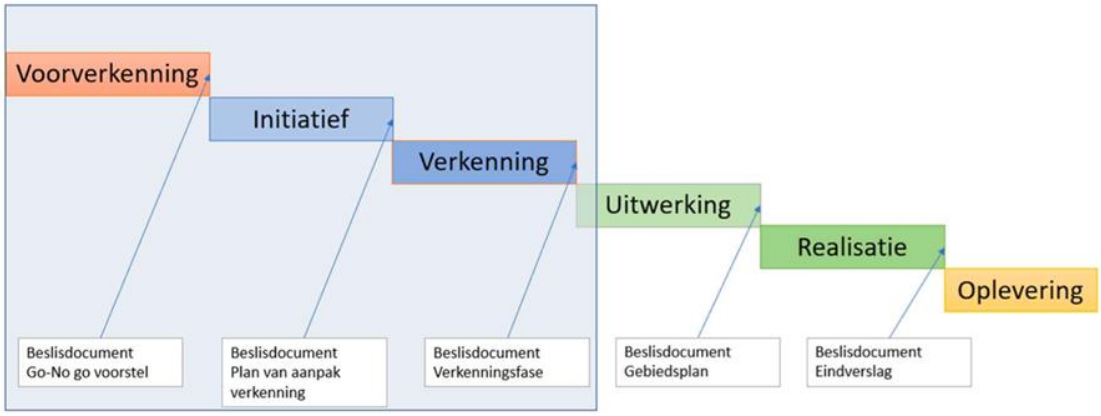
Daarnaast reikt het PPLG-tools aan om in de gebieden het gesprek over en het gebiedsplan te verbreden naar sociaaleconomische effecten. Ook wordt er instrumentarium ingericht, om de sociaaleconomische onderdelen van de gebiedsplannen te kunnen helpen uitvoeren.

Naast deze (proces)aanpak, kijken we ook nadrukkelijk naar wat er al is in het gebied. Hierbij wordt met name de LEADER netwerken maar ook de lokale ontwikkel strategie (LOS) die in West Twente is opgesteld als kans voor verbinding gezien.

3. Realisatiestrategie: hoe deze vorm te geven (proces)

3.1 Visie/ strategie op realisatie

Binnen West-Twente worden integrale gebiedsprocessen opgestart met een omvang van enkele honderden tot enkele duizenden hectares. Er wordt gezocht naar een logische omvang. De gebiedsgrootte is onder meer afhankelijk van de ruimtelijke indeling, de opgaven en wensen van grondeigenaren/bewoners.

Niet elk gebiedsproces in West-Twente zal op dezelfde manier verlopen. Qua proces zal er veel gelijk op gaan: een verkenning, het maken van een gebiedsplan, en de uitvoering. Maar niet elk proces zal even makkelijk zijn. Dit heeft zowel met de stapeling van opgaven te maken (die het maken van een

goed plan complex maakt), en het draagvlak in een gebied, waarbij historie en recente positieve of negatieve ervaringen heel bepalend zijn. Dit zorgt ervoor dat voor sommige processen meer middelen nodig zijn dan anderen. We sluiten bij het opzetten van gebiedsprocessen aan bij de 3 sporen uit het hoofddocument PPLG:

1. Naar een grondgebonden veehouderij (provinciegericht geleidelijk realiseren van een grondgebonden veehouderij)
2. Gebiedsgerichte opgaven (gebiedsgericht reageren op de opgaven vanuit KRW, stikstof en Natura 2000)
3. Bedrijfsgerichte en ketengerichte maatregelen (bedrijfsgericht uitvoeren van maatregelen voor toekomstgerichte landbouw binnen de randvoorwaarden voor milieu en met goede verdienmodellen

Er zal hierbij een aantal type gebiedsprocessen ontstaan, afhankelijk van de lokale situatie en de opgave:

a. Vrijwillige processen ('bottom-up')
b. Inrichtingsprojecten onder de Wet Inrichting Landelijk Gebied (wettelijk of vrijwillig)
c. Omgevingsplannen en projectbesluiten onder de Omgevingswet/Wro

We verstaan onder gebiedsprocessen de initiatieven in een gebied van 500 tot 4.000 hectare waar met meerdere grondeigenaren en partners een proces wordt doorlopen om te komen tot een gebiedsplan dat bijdraagt aan de PPLG-doelen en dat vervolgens kan worden gerealiseerd.

Om te komen tot een goede afbakening van een gebied, zal dit lokaal verschillen. Hierbij kan gekeken worden naar het stroom- of peilgebied, of naar een andere (natuurlijke) afbakening, zoals een N2000-gebied, een (grote) weg, of een bebouwd gebied.

Gebiedsprocessen kennen 6 fasen (initiatief, verkenning, uitwerking gebiedsplan, realisatie en oplevering). Aan de start van elk gebiedsproces zal aan de ondernemers en overige betrokkenen worden gevraagd welke opgaven zij voor dit gebied zien, wat de kansen en knelpunten zijn en hoe volgens hen de toekomst van het gebied en de daar aanwezig bedrijven er uit zien. Vervolgens wordt bekeken welke overige opgaven, naast de PPLG doelen, meegenomen kunnen worden, wanneer besloten wordt tot een gezamenlijk gebiedsproces. De inzet per gebiedsproces kan verschillen.

Landgoederen
Voor wat betreft landgoederen zijn een aantal zaken specifiek relevant. Kenmerkend voor de Twentse landgoederen is dat zij naar verhouding een behoorlijk areaal agrarische gronden verpachten (gemiddeld 60% is agrarische grond). Daarvan is een deel regulier verpacht. Dit betreft een vorm van verpachting met sterke wettelijke bescherming voor de pachter, die aan de verpachter weinig mogelijkheden voor wijziging geeft. Een ander deel is in langjarige erfpacht of geliberaliseerde pacht. Een ontwikkeling die gaande is, is dat steeds meer landgoederen in samenwerking met hun pachters duurzame landbouw, waaronder natuur-inclusieve landbouw stimuleren. Uitgangspunten hierbij zijn het herstel van natuur, bodem en biodiversiteit, versterken van landschap en vasthouden van water. Dit zijn tevens ontwikkelingen die een bijdrage leveren aan de emissiereductie. Landgoederen zijn bereid hierin te blijven investeren als dit op lange termijn financieel-economische en sociaal-maatschappelijk bestaanszekerheid oplevert.

Voor de landgoederen is het van belang dat hun terreinen multifunctioneel kunnen blijven. De mix van landbouw en natuur vormt daar de basis. Maar ook toegankelijkheid voor recreatieve doeleinden, zoals het mountainbikenetwerk dat de afgelopen jaren is ontstaan. Voor de landgoederen zijn mee-koppelkansen van belang op gebied van bos (herstel, revitaliseren en aanleg)

en water. Ook voor de landgoederen is het van belang de bezittingen financieel op orde te houden. De huidige verhouding landbouw vs. natuur/bos zorgt in veel landgoederen voor voldoende financiële balans. Beperking van het verdienvermogen van de landbouw door extensivering, zorgt voor onbalans waar ander verdienvermogen tegenover moet staan. In een gebiedsproces rondom of volledig binnen een landgoed, zal met deze punten rekening moeten worden gehouden en een passend proces worden georganiseerd.

3.2 Communicatiestrategie

Provincie Overijssel verzorgt de communicatie van het 'algemene' PPLG-verhaal via haar communicatiekanalen. Woordvoering ligt bij de provinciale woordvoerder. Het informeren van inwoners in de breedste zin gebeurt via de gemeenten en eventueel andere partners in het gebied. Zij worden daarbij gefaciliteerd door de provincie. Deze communicatie wordt via het gebiedsteam met provincie, gemeente, eventuele andere partners en gebied afgestemd. Het is zaak communicatie zo goed mogelijk af te stemmen. In de komende periode wordt daarom een communicatieplan uitgewerkt gericht op het gebied West Twente.

3.3 Rol/verantwoordelijkheid

Door de betrokken partners is gesproken over de wijze waarop de betrokkenheid van partners kan worden georganiseerd, hoe kan worden samengewerkt en hoe tot uitvoering kan worden gekomen en wie welke rol daarbij heeft. In de komende periode zal verder worden toegewerkt naar een wijze waarop dit uiteindelijk vorm kan krijgen. Voor nu zijn de volgende aandachtspunten/zaken hierover besproken:

1. Provincie Overijssel, gemeenten en Waterschappen zullen goed met elkaar moeten afstemmen om als één overheid te acteren. Ieder van hen heeft hierin wel een andere rol.
2. De gemeente is als eerste overheid vaak een aanspreekpunt voor inwoners (agrarische ondernemers, plaatselijk belang, etc.).
3. Partijen geven aan dat de provincie een taak heeft als het gaat om coördinatie tussen gebieden en soms ook in gebieden, hiervoor kan het gebiedsteam worden ingezet door de provincie (dat gebeurt nu met als coördinator een gebiedsregisseur).
4. Het gesprek op ambtelijke en bestuurlijke tafel op het schaalniveau West Twente is nodig om van elkaar te leren, uit te wisselen en processen goed op elkaar af te stemmen.
5. Gemeenten kunnen en willen in sommige gevallen in de lead zijn en samen met hun boeren de aanpak vormgeven. Ook hier kan het gebiedsteam eventueel worden ingezet voor ondersteuning en/of coördinatie.
6. Voor het begeleiden van gebiedsprocessen en de uitvoering van het PPLG zal voor meerdere organisaties een groot beslag worden gedaan op capaciteit en eventueel ook andere middelen. Dit vraagt om een nadere uitwerking hoe hiermee om te gaan.
7. Partners concluderen dat we afhankelijk zijn van elkaar en een goede samenwerking van groot belang is om tot een goede uitvoering van het PPLG te kunnen komen.
8. De rol van gebiedsprocessen/initiatiefnemers is van groot belang. Om de uitvoering echt bottom-up te kunnen organiseren zal er veel aandacht moeten zijn voor de organisatie hier omheen.

3.4 Voorbeelden van lopende processen en hoe deze bijdragen

Onder hoofdstuk 4, paragraaf 4.1 worden de lopende gebiedsprocessen kort toegelicht. Onder hoofdstuk 4, paragraaf 4.2 wordt toegelicht hoe de opbrengsten van de huidige processen kunnen helpen om ook in andere gebieden invulling te geven aan de opgaven. In geen enkel gebiedsproces wordt al aan uitvoering gewerkt, met name omdat de doelen nog niet zeker zijn en

uitvoering/resultaten juridisch nog niet geborgd kunnen worden (of vastgelegd in een monitoringssysteem).

3.5 Agenderende randvoorwaarden (vanuit het gebied)

Om in West-Twente tot een goede aanpak voor de uitvoering van het PPLG te komen, is een aantal zaken gesignaleerd, waarvan beantwoording of nadere duiding van groot belang is. Dat kan wellicht in de nadere uitwerking van het PPLG of door middel van duidelijkheid die nog door het Rijk moet worden gegeven. Hoe hier duidelijkheid op kan komen is niet direct helder, dat het van belang is voor het vervolg wel. Het gaat om de volgende zaken:

- De wijze waarop de doelen worden bereikt, moeten geen doel op zich worden, zoals bijvoorbeeld een GvE-norm.
- Duidelijkheid over de exacte opgaven (in ieder geval voor West-Twente en zo mogelijk ook per bedrijf) en de referentiedatum ten opzichte waarvan gereduceerd moet worden / het doelgat voor opgaven;
- Duidelijkheid over goedgekeurde technieken / mogelijkheden om in te zetten op technische maatregelen en de juridische borging hiervan;
- Een centraal borgings-/registratiesysteem om het bereiken van de doelen vast te leggen;
- Duidelijkheid over de brede maatschappelijke opgaven en het ruimtelijk beslag (zodat een ondernemer een lange termijn keuze kan maken);
- Aanpak op basis van eigen ondernemerschap tot 2030 of 2035, waarbij ondernemers dus zoveel mogelijk zelf nog mogelijkheden hebben om te kiezen op welke manier zij tot het bereiken van de doelen kunnen komen;
- Voldoende aandacht voor de sociaaleconomische gevolgen van de opgaven en gebiedsprocessen voor individuele agrariërs en gebieden;
- Mogelijkheid voor ondernemers om bedrijfsbegeleiding te krijgen bij het maken van toekomstplannen.
- Inzicht in vergunningen op gebiedsprocesniveau (het is nu lastig om dit vanuit overheden goed in beeld te krijgen).
- De mogelijkheid om écht vanuit onderop invulling te geven, bijvoorbeeld via het Markelo Model (zie later in dit document voor meer toelichting hierop) en dus niet (direct) vanuit harde normeringen die top-down worden ingevoerd.
- Een integrale aanpak rondom grond en grondmobiliteit
- Zekerheid op meerjarige financiering van ecosysteemdiensten

4. Aanpak

4.1 Korte termijn 2023 – 2025

Een aantal gebiedsprocessen kent inmiddels een dusdanige start, dat er al een verkenning plaatsvindt of kan plaatsvinden en er mogelijk zelfs al een uitwerkingsplan ligt of uitvoering van maatregelen kan plaatsvinden in 2023/2024. Voor deze plannen zijn ook fiches ingediend bij het Ministerie van LNV met de vraag om de benodigde middelen beschikbaar te stellen. Deze fiches zijn niet goedgekeurd (o.a. omdat het ook procesgeld betrof en omdat het Rijk de tweede tranche met fiches niet meer in behandeling heeft genomen). Procesgeld dat beschikbaar gesteld is vanuit de provincie wordt daarom in deze gebiedsprocessen ingezet.
We verkennen gebiedsindelingen, opgaven en gewenste aanpak per deelgebied. Daarnaast zorgen wij dat er instrumenten en middelen beschikbaar zijn. Wij doen dit in nauw overleg met de gemeenten en andere gebiedspartijen én lokale (groepen) mensen. De lopende processen ondersteunen wij en nieuwe initiatieven helpen wij op weg.
De volgende gebiedsprocessen kennen al een traject op korte termijn:

CATB Wierden
75 boeren uit Wierden en omstreken werken samen aan een toekomstbestendige landbouwsector in de omgeving. Zij zijn onder andere bezig met de organisatie van de coöperatie agrarische terreinbeheer (CATB). Hiermee willen ze de natuur beheren, de biodiversiteit versterken en het helpen opwekken van duurzame energie. Ze zijn boer en blijven ze voedsel produceren. De CATB wil in Wierden en omgeving verandering brengen en zelf invulling geven aan de doelen die vanuit de overheid op hen afkomt. Ze werken hierin nauw samen met de gemeente Wierden en hebben hiervoor een Manifest opgesteld. De aanpak biedt kansen om gemeente-breed een aanpak op te richten voor de doelen die op het landelijk gebied afkomen, waarbij ook de gemeente haar rol zichtbaar pakt en nauw samenwerkt met de boeren. Er worden stappen gezet om dit op inhoud en proces nader vorm te geven.

Wierdense Veld
Het gebiedsproces vanuit de Ontwikkelopgave Natura 2000 bij het Wierdense Veld heeft tijdelijk stilgelegen en is inmiddels weer opgestart. Omdat er o.a. een aanvullend gebied bekend is waar mogelijk vernatting zal plaatsvinden, lopen er met omliggende agrarische ondernemers gesprekken om te bezien hoe daar passende oplossingen kunnen worden gevonden. In die gesprekken geven deze ondernemers aan ook de stikstofproblematiek direct mee te willen nemen in de verkenning naar mogelijke oplossingen. Tijdens de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof is daarom een verkenning gestart door Aveco de Bondt. Een (eventueel) vervolg zal zich ook nog verder op de bredere PPLG-doelen moeten verbreden.
Er zijn, o.a. vanwege de vernatting, meerdere agrarische bedrijven die zullen stoppen of gaan extensiveren. Door in beeld te brengen wat “blijvers” willen en wat zij voor kansen zien, welke opgaven in het gebied nog zullen landen, en wat mogelijke oplossingen zijn, kan er gebiedsgericht aan een duurzaam en integraal perspectief worden gewerkt.

Duurzaam initiatief Markelo Noord (nabij De Borkeld)
Duurzaam initiatief Markelo Noord (DiMN) is een samenwerking van 20 grondeigenaren in het gebied Markelo Noord. Deze samenwerking heeft als doel een duurzamere landbouw, meer biodiversiteit, beter leefgebied voor weidevogels en een gezond bodembeheer. DiMN is opgericht om samen met deze grondeigenaren deze doelstellingen te bereiken. In de afgelopen jaren heeft DiMN al verschillende activiteiten ontplooid om toe te werken naar deze visie. Zo hebben meerdere veehouderijen langs percelen akkerranden ingezaaid (eenmaal met subsidie van de gemeente), is er een plas-dras gebied gecreëerd, worden er alternatieve gewassen verbouwd (veldbonen en tarwe in plaats van mais), wordt er kruidenrijk grasland geteeld, en wordt aan weidevogelbeheer gewerkt.
De huidige uitdaging is dat voor deze activiteiten geen langdurige vergoedingen beschikbaar zijn. Qua ligging valt het gebied buiten de benodigde begrenzingen. DiMN heeft dus als opgave hoe ze het gehele gebied dusdanig kunnen inrichten (wellicht ook qua kavelligging, maar met name qua financiële stromen) dat duurzame landbouw, meer biodiversiteit, beter leefgebied voor weidevogels en gezond bodembeheer samen kunnen bestaan en er ook invulling wordt gegeven aan de doelen vanuit het NPLG/PPLG.
Om deze volgende stap te zetten hebben ze met geld vanuit de GGA-stikstof een verkenning uitgevoerd en hierbij een model opgeleverd (het Markelo Model). Het model zou in meerdere gebieden toepasbaar kunnen zijn en wordt in hoofdstuk 5 nader toegelicht.

Haarle
Het gebiedsproces beslaat een gebied van circa 4000 ha tussen de Sallandse Heuvelrug en Boetelerveld. Er zijn ruim 30 agrarische ondernemers betrokken bij het proces. Er is een eerste start gemaakt met behulp van de gemeente Hellendoorn, waarbij in 2022 wordt uitgezocht in welke entiteit het initiatief verder wil en hoe de eerste uitdagingen het hoofd te bieden.
Het gebied heeft aanzienlijke invloed op de deposities van de Natura 2000-gebieden Sallandse Heuvelrug en Boetelerveld. In de eerste bijeenkomsten is al duidelijk geworden dat er zowel stoppers

als blijvers zijn, waaronder een opvallend hoog aantal jonge boeren die graag actief blijven als agrarisch ondernemer. Het gebied zoekt daarom naar een oplossing voor zowel de opgaven in het gebied als de mogelijkheid om een duurzaam toekomstperspectief voor de blijvers te creëren. Bedoeling is in 2023 te starten met een verkenning om inzicht in de problematiek te krijgen, de huidige situatie in beeld te brengen en een uitvoeringsplan uit te werken.

Er lopen daarnaast meerdere (prille) processen, waaronder (maar niet limitatief):

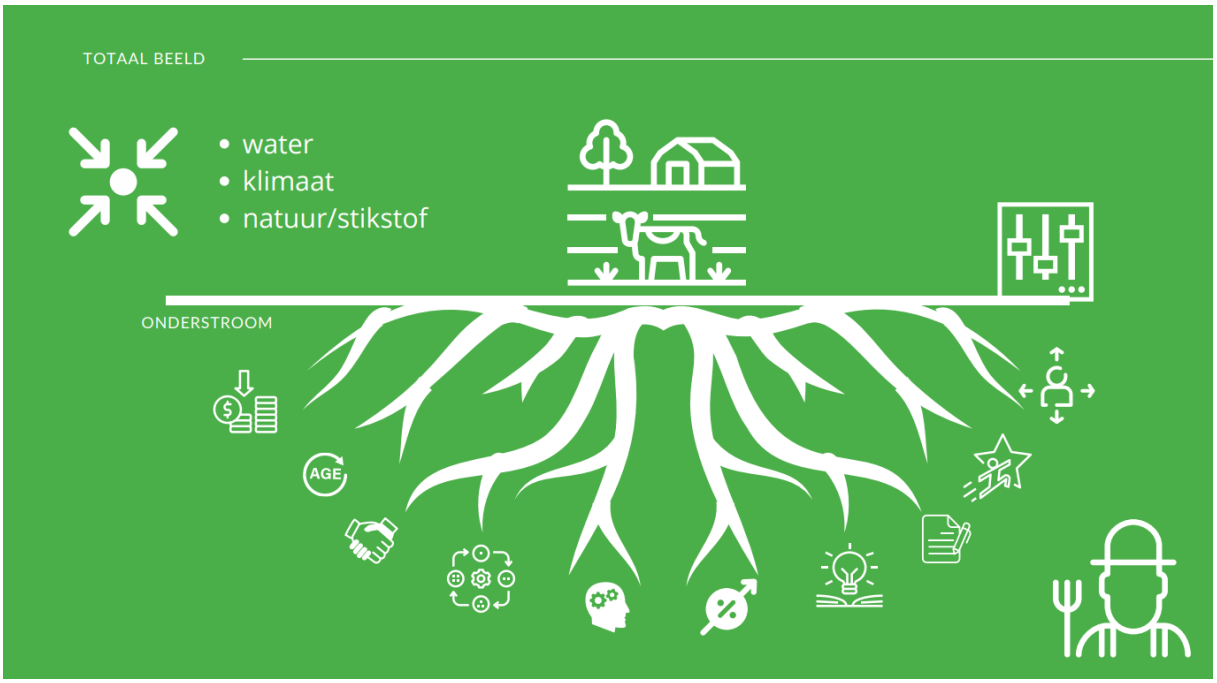
- Rijssen-Holten (oostflank Sallandse Heuvelrug, signalen via de gemeente)
- Bornerbroek (signalen via boeren)
- Engbertsdijksvenen (signalen via ondernemershuis)
- West Dammarke, Hellendoorn (signalen via boeren)
- Landgoed Huize Almelo (signalen via zowel gemeente als landgoed zelf)
- KPI's (loopt via De Land Bouwers)
- Boeren voor Drinkwater (signaal via facilitator)

4.2 Middellange termijn 2025 – 2027 en lange termijn 2027 – 2030 (of 2035)

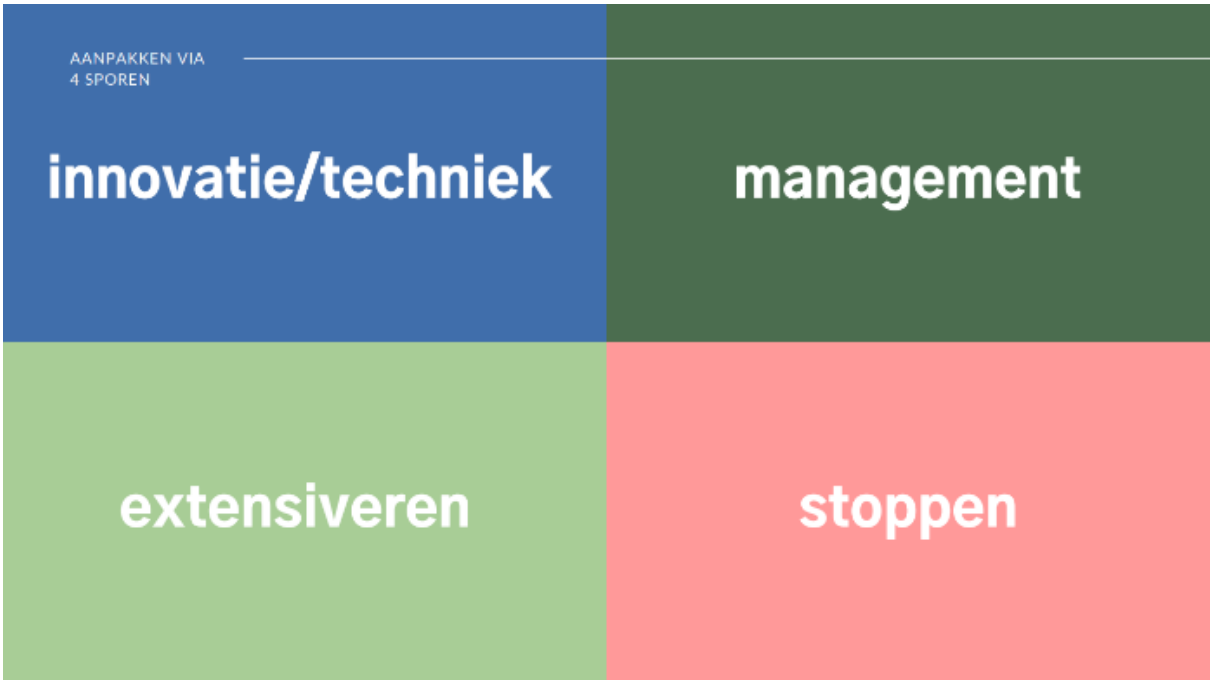
Voor de periode tot 2030 is voor de aanpak stikstof een doorrekening gemaakt met een breed maatregelenpakket in West-Twente. In de doorrekening is geen onderscheid gemaakt op basis van welke partij de maatregelen uitvoert en financiert en is er een inschatting van de kosten gemaakt, waardoor nog niet kan worden uitgesloten dat de daadwerkelijk benodigde financiering om de doelen te halen hoger uit vallen. Voor elk van de maatregelen is destijds ook een inschatting gemaakt van de effecten op andere doelen zoals water en klimaat.

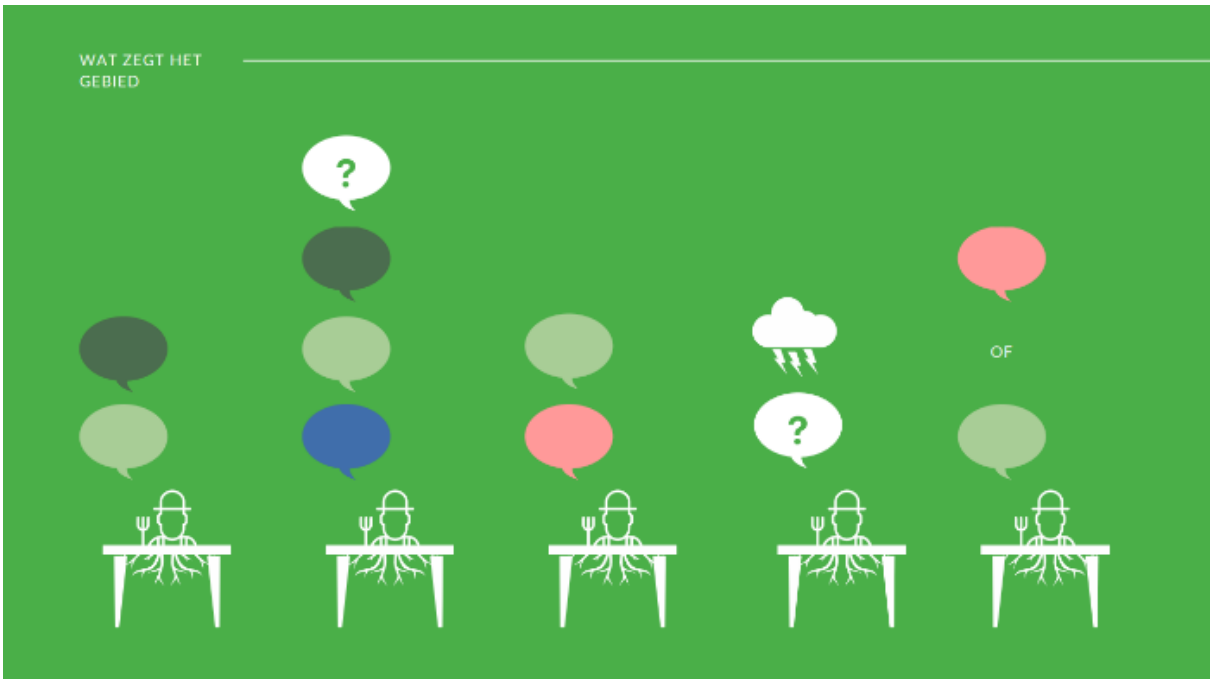
In deze fase is het nog lastig om een dergelijke doorrekening te maken voor de doelen vanuit het PPLG. Nog niet alle doelen zijn helder en ook effecten van mogelijke bronmaatregelen zijn nog niet duidelijk.
Eén van de manieren waarop toegewerkt kan worden naar een goede aanpak binnen de kaders die nu bekend zijn, is met de opbrengsten uit het Model wat in het gebiedsproces in Markelo Noord tot stand is gekomen. Er zullen zich mogelijk ook andere werkwijzen ontwikkelen binnen West Twente waarmee ook tot goede planvorming kan worden gekomen. Onderstaande toelichting geeft een beeld bij de mogelijke resultaten die met het Markelo Model in beeld kunnen worden gebracht.

Markelo Model als mogelijke aanpak voor een gebiedsproces
In Markelo Noord is een uitvoerige verkenning gedaan in het gebied. Er hebben keukentafelgesprekken plaatsgevonden en de opgehaalde informatie is tegenover de doelen vanuit het PPLG gezet. Dit leidt tot het volgende beeld. Er komt veel op het gebied af, doelen op het gebied van water, klimaat en natuur en stikstof. Deze doelen komen samen op het boerenbedrijf. Om hier invulling aan te geven, zijn er een aantal mogelijkheden (zie het mengpaneel). Er is echter ook sprake van een grote onderstroom, die relevant is voor elke boer. In onderstaand figuur is de onderstroom weergegeven als wortels van het bedrijf. Het kan om een veelheid aan zaken gaan, zoals de wijze waarop de financiering is geregeld, de leeftijd van de agrariër, eventuele overeenkomsten die bestaan, de fase waarin het bedrijf zich bevindt (afschaling, opschaling, overname, etc.), het kennisniveau van de agrarisch ondernemer, de mogelijkheid tot groei, mogelijkheid tot innovatie, etc. Deze zaken zijn allemaal aan het licht gekomen tijdens de verkenning en hebben voor het inzicht gezorgd dat niet elke boer dezelfde keuzes kan maken. Er is geen blauwdruk voor een agrarisch bedrijf om aan de doelen die op ze afkomen te voldoen. Er is inzicht nodig in de vele mogelijkheden die er bestaan om invulling aan de doelen te geven en dit passend te maken voor zowel het bedrijf als het gebied.

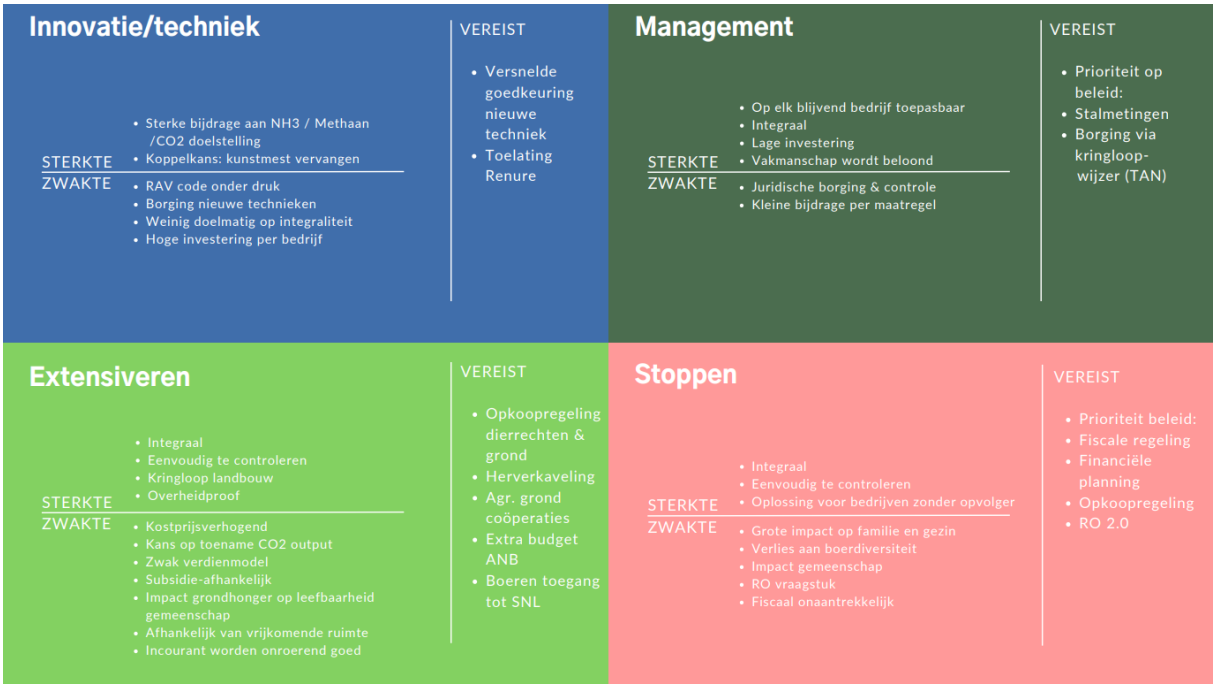

Dit inzicht heeft geleid tot de ontwikkeling van het Markelo Model. In dit model is een uitwerking gemaakt van de gevolgen die 4 verschillende sporen hebben op het agrarische bedrijf: innovatie/techniek, management, extensiveren en stoppen. In veel gebieden zie je aan de keukentafel terug dat boeren één of een combinatie van deze mogelijkheden onderzoeken. De gezamenlijke som van deze keuzes heeft impact in een gebied en zal tot invulling van de PPLG-doelen moeten leiden.

Het belang van een gecombineerde inzet van verschillende sporen wordt duidelijk in de volgende figuur, waarbij inzichtelijk wordt gemaakt dat alle keuzes sterke en zwakke kanten hebben en voorwaardelijkheden kennen.

Om deze keuzes specifieker inzichtelijk te maken voor de agrarisch ondernemer is een uitgebreid overzicht gemaakt op basis van de mogelijkheden die er zijn om emissies van NH3 en CH4 te reduceren, effect op water en klimaat te bewerkstelligen, in beeld te krijgen hoe sterk dit wel/niet juridisch geborgd is, wat de eenmalige kosten hiervan zijn en de jaarkosten (op basis van de KWIN). Onderstaande snapshots geven een beeld bij de opbouw van dit overzicht. In sommige gebiedsprocessen of gebieden wordt gesproken over een menukaart: dit is een gedetailleerde uitwerking van een dergelijk product.

Het overzicht onder de snapshots is een voorbeeld van hoe de keuzes die een ondernemer wil maken, vervolgens vertaald kunnen worden naar de opgaven, het effect op het eigen bedrijf, en in het verlengde daarvan het effect op het hele gebied. Het geeft een ondernemer ook inzicht in de mogelijkheden ten aanzien van juridische borging die horen bij de keuzes die hij/zij wil maken. Dit helpt om een realistisch beeld te vormen van de keuzemogelijkheden die een ondernemer wel of niet heeft.

SNAP SHOT

	Spoor: Innovatie/ techniek				€ per dier plaats	€ per dier plaats	Water	Klimaat
	Rundvee Stalsystemen	Omschrijving	emissie in KG NH3 per dierplaats per jaar	borging	eenmalige investering * KWIN	extra jaarkosten *KWIN		
	A.1.2.	loopstal met hellende vloer en glergoot of met roostervloer; beide met spoelsysteem	10,2	RAV	578	109	-	-
	A.1.3.	loopstal met hellende vloer en glergoot; max. 3 m2 mestbesmeurd oppervlak per koe	10,2	RAV	262	49	-	-
	A.1.4.	loopstal met hellende vloer en spoelsysteem; max. 3,75 m2 mestbesmeurd oppervlak per koe	9,2	RAV	376	69	-	-
	A.1.5.	loopstal met sleufvloer en mestschuif	11,8	RAV	113	13	-	-

SNAP SHOT

	Spoor: management					€ per dier plaats		
	Voerspoor	Omschrijving	% NH3 reductie	borging	% CH4 reductie	extra jaarkosten	water	klimaat
	Ruw eiwit	20 gram verlagen van ruw eiwit (van 165 naar 145)	15%	onderzoek -fase meten	• %		nee	ja
	Bemesten	Omschrijving	% NH3 reductie	borging \ bron	% CH4 reductie	extra jaarkosten	water	klimaat
	Mest verdunnen met water voor toediening (2:1 verdund)	Door verdunnen daalt de stikstofconcentratie in de mest, infiltreert de mest sneller in de bodem en daalt de emissie met meer dan 40% tot het niveau van zodebemesting (CDM, 2017).	40% bemesten	(CDM, 2017).	%	200/ha	ja	ja

DOORVERTALING
MENUKAART
BEDRIJFSNIVO
VOORBEELD

Doorrekening bedrijfsniveau

Adres	Dorpsweg 1 te 8096 RS Oldebroek
Type bedrijf	Melkveehouderij
Eigenaar	J. van Putten
Datum	11-8-2022
Type vergunning	NB-vergunning
Totaal vergunde ruimte in kg	3622 kg
Totaal hectaren	82 ha
Totaal productie	1700000 liter

PAKKET van MAATREGELEN	Maatregel
innovatie/techniek	S.1.34.
management	S.2.13.
extensiveren	S.3.1.
opkoop	S4.11.

Huidige situatie	**Huidige NB vergunning**	**Toename kosten**
KG NH3 per hectare	**in KG**	**per jaar**
69	3622	€ 9.160
Nieuwe situatie	**Nieuwe NB-vergunning**	**Toename kosten** 20 jaar
KG NH3 per hectare	**in KG**	**gekapitaliseerd**
40	1794	€ 183.200
Totaal gereduceerd	**Juridisch veilig**	**Juridisch onveilig**
in kg en %	in kg en %	in kg
2097 58 %	828 23 %	1269 35 %

Stalemissie vergund	aantal	code	emissie	totaal
Melkkoeien	180	A.100.	13,00	2340 kg
Jongvee	64	A.3.100	4,40	281,6 kg
Mestvarkens	500	D3.2.10.2.	2,00	1000 kg
Veldemissie huidig situatie	**aantal ha**		**NH3/ha**	
	82		25	2050 kg
Bedrijfsemissie huidige situatie				**5672 kg**

Totaal te reduceren kilogrammen NH3	
innovatie/techniek	828 kg
management	208,95 kg
extensiveren	60 kg
opkoop	1000 kg
Totaal	**2097 kg**

** Toelichting
De 'extra'investeringsbedragen van de NH3- emissie reducerende systemen zijn berekend ten opzichte van standaardstallen zonder geïmplementeer emissiearm systeem. De standaard stal telt 100 plaatsen voor melkkoeien. De inversteringsbedragen zijn gemiddelde waarden van meerdere mogelijke uitvoeringen van het betreffende systeem rundveestallen. De inverteringsbedragen zijn berekend voor de situatie nieuwbouw en afhankelijk van de uitvoering van de vloer en mestopslagvoorzieningen, staltype en de bedrijfsomvang. De jaarkosten bestaan uit rente, afschrijving, onderhoud en variabele kosten als energie en arbeid. Er is geen rekening gehouden met voor- en nadelen van neveneffecten als hygiene en ventilatie. De opgenoystemen zijn conform de Regeling ammoniak en veehouderij.

Norm: Investeringsbedragen en jaarkosten van NH3-emissie reducerende systemen (€ per dierplaats)
KWIN Veehouderij 2021-2022

Stalemissie nieuw situatie	aantal	code	emissie	totaal
Melkkoeien	180	A.1.35	8,4	1512 kg
Jongvee	64	A.3.100	4,4	281,6 kg
Veldemissie nieuwe situatie	**aantal ha**		**NH3/ha**	
	79,6		17,5	1393 kg
Bedrijfsemissie nieuwe situatie				**3187 kg**

Benodigd budget	
toename kosten gekapitaliseerd	€ 183200
innovatie/techniek	€ 72900
management	
extensiveren	€ 120000
opkoop	€ 25000
Totaal	€ **401100**

*** Maatregel draag bij aan overige opgaven:

K = klimaat
W = water
P = perspectief
S = stikstof

Integraliteit score	K	W	P	S
per onderdeel	3 I 4	2 I 4	1 I 4	4 I 4
totaal score	10 I 16		63 %	

SPOOR: inovatie/techniek		aantal	code	emissie	totaal kg	reductie	€ per dier *	totaal	prijs per kg NH3	extra jaarkosten **	totaal exta kosten	K	W	P	S	***
S.1.34.	emissie arme vloer	180	A.1.35.	8,4	1512	828 kg	405	72900	88	37	6660	j	n	n	j	
SPOOR: management					reductie %	reductie			prijs per kg NH3	extra jaarkosten *	totaal exta kosten	K	W	P	S	
S.2.13.	mestaanwending				30	208,95 kg			12		2500	j	j	n	j	
SPOOR: extensiveren		aantal		emissie	totaal kg	reductie	afwaardering /ha.	totaal	prijs per kg NH3	extra jaarkosten *	totaal exta kosten	K	W	P	S	
S.3.1.	Agr. Grond omzetten naar bos	2,4 ha		25	60	60 kg	50000	1E+05	2000			j	j	j	j	
SPOOR: opkoop		aantal	code	emissie	totaal kg	reductie	€/kg/NH3	totaal	prijs per kg NH3			K	W	P	S	
S.4.11.	opkoopregeling latente ruimte	500	D3.2.10.2.	2	1000	1000 kg	25	25000	25			n	n	n	j	

We willen in West-Twente inzetten op het nader uitwerken van deze werkwijze, en dit beschikbaar maken in heel West-Twente en ook agenderen in de andere gebieden in Overijssel. Een andere werkwijze om tot goede planvorming te komen wordt niet uitgesloten.

5. Middelen

5.1 Instrumentenmix

Voor de inzet van verschillende instrumenten wordt In West Twente gekeken naar de uitwerking van een aantal onderdelen.r

Er wordt ingezet op een combinatie van opkoopregelingen (gehele bedrijf of gedeeltelijk), opkoop van NB-vergunning (geheel of gedeeltelijk) en het extensiveren van landbouwgrond. Op basis van de gebiedsdata, kennis in de gebieden en ook de ervaringen die zijn opgedaan in de pilot projecten en startende gebiedsprocessen, is een inschatting gemaakt wat realistisch lijkt in West Twente. De volgende aantallen worden genoemd in dat licht en geven daarmee een indicatie van de mogelijkheden.

- Opkoopregeling van 40 bedrijven, geheel of gedeeltelijk
- Opkoopregeling van NB-vergunningen van circa 300 bedrijven, geheel of gedeeltelijk
- Extensivering van landbouwgrond, waarbij rekening wordt gehouden met 17079 ha (zie tabel met opgaven) wat 30% moet worden geëxtensiveerd (overlap met bossenstrategie)

Er wordt ingezet op het versterken van natuurinclusieve landbouw/extensiveren en voor een meerjaren-vergoeding voor het leveren van groene en blauwe diensten door de agrarische sector. Dit zorgt tevens voor perspectief in de komende jaren en geeft de sector de tijd om de transformatie te kunnen doorlopen.

- Inzetten op het versterken van natuurinclusieve landbouw voor circa 200 bedrijven
- Het opzetten van een fonds waaruit meerjaren-vergoeding van ecosysteemdiensten kan worden gerealiseerd. Hierbij moet rekening worden gehouden met omzetderving van 1580 per ha. Dit is uitgerekend door het CATB in Wierden. Indien dit 21175 ha betreft (zie tabel met opgaven) betekent dit een fors fonds van tenminste 400 mln / 12 jaar.

Er wordt ingezet op bedrijfsgerichte en ketengerichte maatregelen, voor zowel agrarisch als industrieel. Er zijn daarnaast uitvoeringskosten voorzien van circa €250.000 per proces, waarbij een groot verschil kan bestaan tussen processen die volledig op basis van vrijwilligheid worden doorlopen en processen waarbij dringende instrumenten (moeten) worden ingezet.

5.2 Financiën

Volgt.

Bijlagen:

1. Jaarplan 2024 (volgt)

2. Communicatieplan

Gebiedsprogramma Salland

Gebiedsambitie Salland

Ambitie met perspectief voor landbouw, water, klimaat, natuur, leefbaarheid en economie in Salland

concept 3

26 april 2023

Inhoud

0. Samenvatting ... 3

1. Algemene toelichting ... 4

1.1 Inleiding ... 4

1.2 Korte gebiedsomschrijving van Salland ... 5

1.3 Korte procesbeschrijving van de tot stand komen van dit plan ... 8

2. Uitwerking van de 3 PPLG sporen ... 10

2.1 Inleiding 3 PPLG sporen ... 10

2.2 Klimaat: Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen ... 13

2.2.1 Inleiding ... 13

2.2.2 Het realiseren van Natuurherstel ... 13

2.2.2 Het realiseren van een robuust watersysteem ... 17

2.2.3 Het realiseren van minder emissies van broeikasgassen ... 19

2.3 Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw ... 20

2.3.1 Inleiding ... 20

2.3.2 De landbouw in Salland ... 20

2.3.3 De opgaven voor de landbouw in Salland ... 21

2.3.4 Ontwikkelingspaden voor de landbouw in Salland ... 22

2.3.5 Perspectief voor de Sallandse landgoederen ... 23

2.4 Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland ... 23

2.4.1 Achtergrondinformatie sociaaleconomische kwaliteit ... 24

2.4.2 Visie De Kracht van Salland ... 24

3. Realisatiestrategie: hoe deze vorm te geven (proces) ... 28

3.1 Realisatie visie en strategie ... 28

3.3 Realisatie aanpak: Salland Loont ... 29

3.4 Rol/verantwoordelijkheid, uitvoering PPLG-gebiedsplan Salland ... 31

3.6 Agenderende randvoorwaarden (vanuit het gebied) ... 32

4. Aanpak ... 33

4.1 Inleiding ... 33

4.1.1 Organisatieontwikkeling, partnerschap, governance en instrumentarium 2023 ... 33

4.1.2 Communicatie en informatievoorziening ... 33

4.1.3 Uitvoeren Communicatie 2023 en ontwikkelingen communicatieplan 2024 en verder ... 34

4.1.4 Versterken van het sociaaleconomisch perspectief ... 35

4.1.5 Deelgebiedsprocessen PPLG 2023-2024 ... 35

4.1.6 Salland-brede processen ... 35

4.1.7 Monitoring en evaluatie en leren 37
4.1.8 Innovaties en beleidsvorming 37
4.2 Middellange termijn 2025 – 2027 en lange termijn 2027 – 2030 37
5. Middelen 38
5.1 Instrumentenmix 38
5.2 Financiën 38

0. Samenvatting

Dit concept gebiedsprogramma Salland is opgesteld als onderdeel van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) van provincie Overijssel. Provincie Overijssel dient op 1 juli 2023 een concept PPLG in bij het Rijk in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. In dit programma worden opgaven gerealiseerd op gebied van natuur, water en klimaat.

Provincie Overijssel heeft voor het PPLG gekozen voor een uitwerking op drie sporen die bijdragen aan een vitaal platteland. Deze zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden:

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw;
3. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.

Daarbij heeft provincie Overijssel ook gekozen om met zes gebieden een gebiedsprogramma te formuleren. Zo is dit document het concept gebiedsprogramma voor Salland.

Ook Salland, een agrarisch gebied met een zeer gevarieerd landschap rijk aan weteringen en landgoederen, krijgt te maken met de verschillende opgaven: grondgebonden veehouderij (vermindering aantal stuks vee per hectare en landbouwstructuurverbetering), gebiedsgerichte opgaven voor natuur, water, klimaat in combinatie met natuur-inclusieve landbouw (Areaal Natura 2000 gebied 1304 ha), opgaven in het kader van de Kader Richtlijn Water (50 ha) en waterkwantiteit (opgaven nog niet bekend), overgangsgebieden natuur-inclusieve landbouw (2.538 ha), uitbreiding bos/bosachtige elementen (400 ha), Groen Blauwe dooradering (258, 8 ha) en 12% natuur-inclusieve landbouw.

In Salland werken verschillende gebiedspartners al jaren goed samen en verkennen altijd de mogelijkheden voor een gezamenlijke aanpak. Salland gaat een aantal sporen in deze opgaven verder verkennen/ontwikkelen. Salland wil namelijk 10% groenblauwe dooradering realiseren in heel Salland om alle ondernemers de kans te geven hieraan mee te doen. Dit zou in totaal 2380,8 hectare zijn. Daarnaast gaat Salland verkennen over de doelen vertaald in de overgangsgebieden van N2000 ook Sallandbreed vertaald kunnen worden. Hiervoor worden scenario's uitgewerkt in het najaar van 2023. Tevens zet Salland stevig in op de het behoud en de versterking van de sociale kwaliteit door een direct link te leggen tussen dit programma en het bestaande netwerk en activiteiten van De Kracht van Salland.

In de uitvoering gaat Salland werken in deelgebieden (20-25 deelgebieden in Salland) waarbij gezien wordt dat deze op natuurlijk wijze ontstaan en met ondernemers en gebiedspartners samen een plan wordt gemaakt. Om zo samen de verschillende opgaven te realiseren. En vanuit de verschillende deelgebieden gezamenlijk de opgaven voor Salland te realiseren.

Dit is een concept dat samen met het PPLG aan het rijk voorgelegd wordt. Het Rijk zal reageren op deze plannen. Er wordt verwacht dat het definitieve plan in december aangeleverd moet worden. Vanuit het Rijk wordt p dit moment nog gewerkt aan de verschillende stoppersregelingen en met de landbouw aan een landbouwakkoord.

De periode na 1 juli zal ook in Salland nog gebruikt worden voor:

- Uitwerken scenario loslaten of vasthouden aan overgangsgebieden Natura 2000.
- Governance, rollen en verantwoording nu en in de uitvoering van het gebiedsprogramma samen met alle gebiedspartners.
- Starten met een aantal deelgebieden.
- Verder uitwerking van Salland Loont dat als loket van maatschappelijke diensten gaat fungeren.

Kortom, dit is een eerste aanzet voor een gebiedsprogramma waar nog veel onduidelijkheden zijn maar wel in grote lijnen aangegeven wordt welke opgaven er zijn en hoe Salland deze kan gaan oppakken. Op de voorwaarden dat er voldoende middelen voorhanden zullen zijn om deze te realiseren.

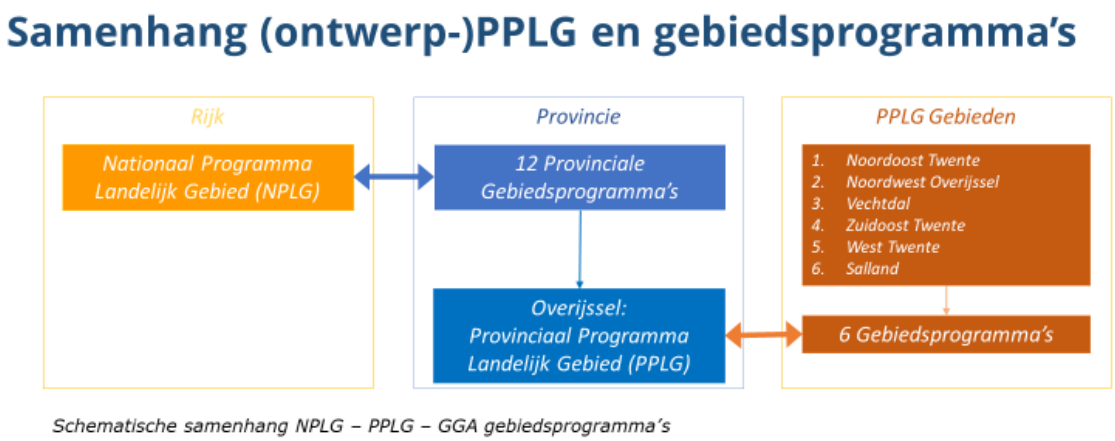
1. Algemene toelichting

1.1 Inleiding

De natuur en kwaliteit van water staan onder druk en het klimaat verandert. Dat brengt schoon drinkwater, schone lucht en een gezonde bodem in gevaar. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) biedt kaders die de provincies gebruiken om de provinciale gebiedsprogramma's op te stellen. Door meerdere opgaven tegelijk aan te pakken wil de overheid voorkomen dat ondernemers op meerdere momenten te maken krijgen met verschillende eisen en regels. Bovendien kunnen maatregelen elkaar versterken en helpen verschillende doelen te behalen. In de gebiedsprogramma's leggen provincies vast hoe ze de doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat gaan realiseren en welke maatregelen daarvoor nodig zijn.

Uiterlijk 1 juli 2023 moeten de provincies hun eerste versie ontwerp-Provinciaal Programma Landelijk Gebied (ontwerp-PPLG) klaar hebben voor het Rijk om in te dienen. Ook met als doel een bijdrage te krijgen uit het transitiefonds bestemd voor de transitie in het landelijk gebied. Het ontwerp-PPLG is een uitwerking van de eerste versie van het PPLG dat Gedeputeerde Staten op 4 januari 2023 publiceerden. Het ontwerp-PPLG bestaat uit een hoofddocument en een werkdocument met bijbehorende bijlagen. De vaststelling van het definitieve PPLG door Provinciale Staten van Overijssel is voorzien voor het eind van 2023, met een mogelijke uitloop naar het eerste kwartaal van 2024. Gedeputeerde Staten zal 1 juli 2023 het ontwerp-PPLG bij het Rijk indienen.

In september 2022 is provincie Overijssel gestart met het opzetten van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Er is een directe link naar het Nationaal Programma Landelijk Gebied zoals ook onder schematisch is weergegeven.

Schematische samenhang NPLG – PPLG – GGA gebiedsprogramma's

Provincie Overijssel heeft voor het PPLG gekozen voor een uitwerking op drie sporen die bijdragen aan een vitaal platteland. Deze zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden:

4. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
5. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw;
6. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.

Vanwege de verscheidenheid van gebieden in Overijssel (op basis van geografie, doelen, aanpak en organisatie) heeft provincie Overijssel besloten een aanpak te organiseren in zes gebieden. Er is gewerkt aan een Overijssels provinciaal programma en aan gebiedsprogramma's voor de zes Overijsselse gebieden. Dit document is het gebiedsprogramma voor Salland.

In dit gebiedsprogramma worden de opgaven weergegeven vanuit het PPLG maar ook de ambitie van de samenwerkende partijen in Salland. Deze gebiedsambitie Salland gaat perspectief bieden voor landbouw, water, klimaat en natuur en leefbaarheid. Salland heeft als uitgangspunt dat ontwikkeling van de klimaat- en maatschappelijke opgaven en ontwikkelingen in de landbouw onlosmakelijk aan elkaar verbonden zijn en dat de opgaven integraal aangepakt worden. De landbouw kan voor veel toekomstige opgaven een oplossing bieden waarbij zij natuurlijk als basis voedsel blijven produceren.

Het is duidelijk dat er vanuit het Rijk verschillende instrumenten komen waar gebieden gebruik van kunnen gaan maken. Salland zal optimaal van deze instrumenten gebruik maken en waar mogelijk ook eigen instrumenten en middelen inzetten. Dat is het samenspel dat de komende tijd verder uitgewerkt wordt. Top down en bottum up worden gecombineerd om de opgaven en ambities te realiseren.

Op het moment van het schrijven van dit plan zijn nog veel zaken onduidelijk. Er wordt op op het moment van schrijven van dit gebiedsprogramma nog gewerkt aan het Landbouwakkoord. Verder wordt in Overijssel een nieuwe coalitie gevormd. Mogelijk heeft dat in de toekomst nog invloed op de uitwerking van het programma. Daarnaast wordt dit gebiedsprogramma opgesteld aan de hand van de opgaven die nu bekend zijn. Er worden nog opgaven toegevoegd die nog niet in concrete doelen zijn geformuleerd. Een voorbeeld hiervan is de methaanemissie. Dit concept gebiedsprogramma Salland betreft een eerste doorvertaling van het ontwerp-PPLG en vormt de basis voor een gebiedseigen aanpak van de transitie van het platteland. Dit concept gebiedsprogramma Salland vormt een bijlage in het concept Overijssels Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Het nu voorliggende concept Overijssels Provinciaal Programma Landelijk Gebied wordt ter kennisname aan Provinciale Staten en het Rijk voorgelegd. In mei 2023 worden het concept Overijssels Provinciaal Programma Landelijk Gebied en het Gebiedsprogramma Salland aan de bestuurlijke gebiedstafel Salland voorgelegd. De bespreking aan de bestuurlijke tafel in mei 2023 kan worden gezien als een tussentijds product in het komen tot een definitief gebiedsprogramma eind 2023.

Het voornemen van provincie Overijssel is om het gebiedsprogramma eind 2023, als bijlage bij het definitieve PPLG door Provinciale Staten vast te laten stellen. In de periode tot eind van het jaar 2023 blijven de gebiedspartners doorwerken aan de definitieve versie van het gebiedsprogramma.

In hoofdstuk 1 wordt in het kort een omschrijving gegeven van Salland en een procesbeschrijving hoe dit conceptplan tot stand is gekomen. In hoofdstuk 2 wordt aangegeven wat de opgaven zijn voor Salland. Deze zijn vertaald vanuit de PPLG-doelen maar ook vanuit de ambitie van Salland zelf. In hoofdstuk 3 wordt de realisatiestrategie voor Salland beschreven. In hoofdstuk 4 wordt de concrete aanpak voor de korte, middellange en lange termijn weergegeven. De getallen gebruikt in dit plan zijn gebaseerd op gegevens uit de GGAHUB_stikstof (arcgis.com)

1.2 Korte gebiedsomschrijving van Salland

Regio Salland ligt in het oosten van Nederland, bestaat uit de gemeenten Raalte, Olst-Wijhe en Deventer en telt ruim 155.000 inwoners. Salland kent een grote diversiteit aan landschapstypen op een relatief klein oppervlak. Dit zorgt voor een afwisselend landschapsbeeld. De westelijke grens van het gebied wordt bepaald door de IJssel en haar uiterwaarden. Wanneer vanuit hier naar het oosten wordt gereisd volgen de verschillende landschapstypen elkaar snel op: oeverwallen, marken, enken, jonge ontginningen en dekzandruggen. Verschillende bodemsoorten en gradiënten tussen hoge en droge, versus lage en natte delen zorgden van oudsher voor een afwisselend landschap en bijbehorend grondgebruik. Daarnaast zijn verschillen zichtbaar in de wijze waarop het gebied ontgonnen is. De jonge ontginningen hebben bijvoorbeeld een relatief grootschalig en open karakter, terwijl de oeverwallen veel kleinschaliger van opzet zijn.

Kenmerkend voor Salland zijn ook de weteringen die in oost-west en zuid-noord richting door het gebied lopen. In het gebied is een grote verscheidenheid aan bodemtypen met gevarieerde waterstanden te vinden. De diversiteit en aantrekkelijkheid van het landschap worden versterkt

door een groot aantal landgoederen en buitenplaatsen en een aantal grote natuurgebieden. Salland kent aantrekkelijke landgoederen, buitenplaatsen en een aantal grote natuurgebieden. Van het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden de zogenaamde Natura 2000-gebieden vallen er twee in Salland: het Boetelerveld en de Rijntakken (het gebied aan weerszijden van de IJssel). Aan de oostgrens, net buiten het gebied, ligt het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug
Figuur 1: Topografische kaart Salland

Topografische kaart met rood omlijnd de landgoederen in Salland

Bron: CRa 2020

Salland kent een aantal grote en minder grote landgoederen. Grotendeel zijn deze verdeeld over grofweg twee landgoederenzones tussen Deventer en Zwolle. Deze landgoederen hebben een behoorlijke grondpositie in de regio. Niet alleen in de landgoederenzones, maar ook verspreid daarbuiten. Kenmerkend voor de Sallandse landgoederen is dat zij naar verhouding veel agrarische gronden verpachten (gemiddeld 60% is agrarische grond). Een ontwikkeling die gaande is, is dat steeds meer landgoederen in samenwerking met hun pachters duurzame landbouw, waaronder natuur-inclusieve landbouw stimuleren. Landgoederen zijn bereid hierin te blijven investeren als dit lange op termijn bestaanszekerheid oplevert.

Salland is een sterk agrarisch gebied. Met 75% van de totale oppervlakte is het agrarisch terrein groter dan gemiddeld (60%) in Nederland. Van dit terrein bestaat 75% uit grasland en 17% uit groenvoedergewassen waaronder snijmais (CRa2020). De melkveehouderij is sterk vertegenwoordigd. Van de 1063 bedrijven in totaal zijn er 396 Melkveebedrijven. De agrarische sector is van groot belang voor het landelijk gebied van Salland. Gekeken naar het aantal banen in het gebied, werkt in Raalte circa 8% in de landbouw, in Olst-Wijhe bijna 11% en in Deventer ongeveer 4%. Ten opzichte van het nationaal gemiddelde van 2,6% is dat aanmerkelijk meer, blijkt uit cijfers van het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen (LISA2019) (CRa 2020).

Figuur 2: Overzichtsfoto van een wetering nabij Raalte (JMK Media)

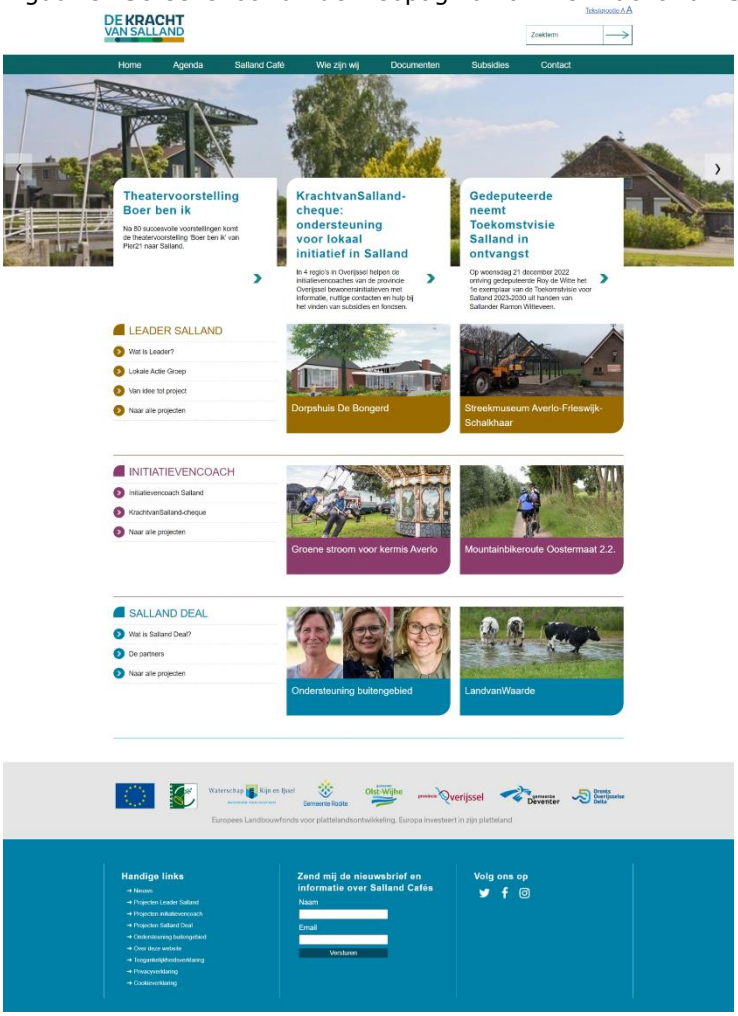

Bron: CRa 2020

1.3 Korte procesbeschrijving van de tot stand komen van dit plan

Salland: Ontwikkelingen vanuit bestaande samenwerking
In Salland zijn de verhoudingen tussen de gebiedspartijen goed en coöperatief. Vanuit het netwerk De Kracht van Salland waaronder ook Salland Deal[1], wordt al jaren op projectmatige basis gewerkt om de verschillende opgaven (landbouw, landschap, water, natuur, klimaat, leefbaarheid en economie) zoveel mogelijk via een integrale benadering gezamenlijk uit te voeren. In de Salland deal vergaderingen worden de ontwikkelingen van dit plan besproken en het gebiedsteam Salland van input voorzien.

Figuur 3: Screenshot van de webpagina van De Kracht van Salland

Bron: https://www.dekrachtvansalland.nl

In 2020 heeft Salland meegewerkt aan een onderzoek van het College van Rijksadviseurs. In dat onderzoek is een uitgebreid gebiedsprofiel met o.a. een landschapshistorie, landschappelijke kwaliteiten, situatie van de bodem en beschrijving van de landbouw weergegeven. Maar ook een doorkijk naar de transitie richting 2050. New Deal Salland geeft inzicht in een mogelijke toekomst voor Salland en onder welke voorwaarden deze bereikt kunnen worden.

[1] De gebiedspartners in Salland Deal zijn Stichting IJssellandschap, Pachtersvereniging, LTO-Noord Salland, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Waterschap Rijn en IJssel (agenda lid) Stichting Kostbaar Salland, Gemeente Deventer, Gemeente Olst-Wijhe, Gemeente Raalte, provincie Overijssel, Agrarische Natuur Vereniging Groen Salland, Terrein beherende organisaties vertegenwoordigd via Landschap Overijssel en Salland Boert en Eet Bewust

Figuur 4

In 2021 is een stikstofanalyse uitgevoerd voor Salland waarbij gebiedsdata in kaart zijn gebracht. Het resultaat is een brede verzameling gedetailleerde statistische gegevens. Deze zijn afkomstig uit openbare bronnen zoals RIVM, BIJ12, CBS en PBL, aangevuld met gegevens die bij provincie Overijssel en partijen uit Salland bekend zijn. De data zijn bij elkaar gebracht in een digitale tool, te raadplegen via https://ggahub-stikstof-overijssel.hub.arcgis.com/. De gebiedsdata zijn niet statisch, maar voortdurend in ontwikkeling. Zodra nieuwe data beschikbaar komt, wordt deze verwerkt.

Gebiedsteam Salland

Per PPLG-gebied in Overijssel vormt een gebiedsteam de werkorganisatie. Zo ook in Salland. Dit team heeft ook het proces ondersteund en begeleid van de totstandkoming van de gebiedsagenda's. Provincie Overijssel heeft de basisbemensing verzorgd met een gebiedsregisseur en gebiedsondersteuner. Verder bestaat het team uit een vertegenwoordiger van de drie gemeenten, een onafhankelijke landbouwadviseur en een vertegenwoordiger vanuit de terrein beherende organisaties. Recent is daar de Leadercoördinator aan toegevoegd voor de link naar de sociaaleconomische samenwerking in Salland. Het team richt zich op de inhoudelijke expertise van klimaat, landbouw, ruimtelijke ordening en sociale kwaliteit. Het team heeft ook ervaring in dialoogvoering, bottum up werken en project- en procesmanagement.

Gebiedstafels Salland

De afstemming in Salland vindt plaats aan de gebiedstafels die op zowel ambtelijk[2] als bestuurlijk niveau worden georganiseerd. In Salland wordt de ambtelijke en bestuurlijke tafel soms gecombineerd om de informatie goed te delen. Aan de gebiedstafels werken (vertegenwoordigende) organisaties met een belang bij het gebied samen. Dit gaat op basis van

[2] Organisaties vertegenwoordigd in de ambtelijke en/of bestuurlijke gebiedstafel zijn: Landbouwcollectie Salland, Vitens, Staatsbosbeheer, de drie Sallandse gemeenten, Vertegenwoordiging van uit Salland Deal, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta, het Overijssels Particulier Grondbezit, Landschap Overijssel, IJssellandschap, Natuurmonumenten, Leader Salland en vertegenwoordiging van provincie Overijssel waaronder de gebiedsregisseur.

'Gezamenlijke Ambitie' voor Salland. Draagvlak en gedeeld eigenaarschap zijn cruciaal voor het slagen van het PPLG maar ook om de eigen ambitie en kansen waar te maken.

Landbouwcollectief Salland
Al sinds de opgaven voor stikstof zijn de Sallandse agrarische belangenorganisaties intensief betrokken bij de ontwikkeling van dit programma. Een Sallandse vertegenwoordiging vanuit de grootste belangenorganisaties[3] (het landbouwcollectief) heeft besloten deel te nemen aan de gebiedstafels in het kader van het PPLG. Tijdens de stikstofcrisis is er even op een pauzeknop gedrukt maar deze vertegenwoordigers nemen nu weer deel aan de tafels om ook hun inbreng te leveren. Deze landbouworganisaties zijn zich bewust dat zij niet alle agrariërs in Salland vertegenwoordigen. Daarom hebben zij vanaf het begin vanuit de aanpak voor stikstof (GGA Salland) een boerenraad gevormd van 16 zeer verschillende ondernemers in Salland. Het landbouwcollectief en de vertegenwoordigers uit het gebiedsteam gaan met regelmaat in gesprek met de boerenraad. Zij halen op wat er speelt in de sector om deze door te geven aan de verschillende tafels.
Daarnaast is er een goede samenwerking met het landbouwcollectief, het gebiedsteam en de drie gemeenten in Salland om de agrarische sector te informeren. Vooral ook voor die ondernemers die niet bij een organisatie zijn aangesloten. Zo worden er nieuwsbrieven geschreven en zijn er avonden voor agrariërs in Salland georganiseerd om de voortgang van het PPLG te delen en kennis op te halen.

Gebiedsdagen en bijeenkomsten
De afgelopen periode zijn er verschillende bijeenkomsten georganiseerd in Salland.
In de startfase is er een bijeenkomst georganiseerd voor de raden van de drie gemeenten over het PPLG. Om raadsleden bij te praten over de doelen en aanpak van het PPLG.

In combinatie met de ontwikkeling van de omgevingsvisie[4] en het PPLG zijn er twee gebiedsdagen georganiseerd. Dagen waarbij het gesprek wordt aangegaan over de opgaven, de kansen en knelpunten maar ook randvoorwaarden voor de toekomst van Salland. De doelen van het PPLG kregen hier ook een plek.

Daarnaast was Salland pilotgebied in het kader van het monitoringsinstrument van het PPLG voor de impactmeting brede welvaart. Met een brede groep uit de samenleving is op twee avonden een try-out gedaan voor het monitoringsinstrument voor de PPLG van Universiteit van Wageningen voor het gebied Salland. Met de aanwezigen is de voorziene impact (voor zover mogelijk) in beeld gebracht en zijn er adviezen aan de onderzoekkers meegegeven over de gebruikte methodiek.

In Salland heeft ook een brede bijeenkomst (de zogenaamde Dorpsschoolbijeenkomst) plaatsgevonden. Deze ging over de sociaaleconomische impact en leefbaarheid op het platteland gezien vanuit de komende transitie. Wat gaat daar gebeuren en welke instrumenten zijn nodig om de sociale kwaliteit en brede welvaartsdoelen overeind te houden.

2. Uitwerking van de 3 PPLG sporen

2.1 Inleiding 3 PPLG sporen

Provincie Overijssel heeft voor het PPLG gekozen voor een uitwerking op drie sporen die bijdragen aan een vitaal platteland:

[3] LTO Salland, Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV), Agrarische Jongeren Kontact (AJK) en Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV).

[4] In het Fundament voor de nieuwe omgevingsvisie: Overijssel voor elkaar! wordt het volgende aangegeven: "Salland is van oudsher een agrarische regio en dat geldt ook voor de toekomst". Dat is een belangrijk statement om te bouwen aan de toekomst voor Salland. Dit Fundament is de basis voor de omgevingsvisie dat op dit moment verder uitgewerkt wordt en in 2024 vastgesteld wordt. De omgevingsvisie is een visie op lange termijn. Het PPLG is een uitvoeringsprogramma voor de middellange termijn.

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw;
3. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.

Deze drie opgaven zijn in het veld onlosmakelijk aan elkaar verbonden en zijn niet nieuw. Deze opgaven vragen fysieke ruimte maar ook maatregelen in de landbouw, natuurbeheer en waterbeheer om de gestelde doelen te halen. Dit vraagt om een integrale aanpak. In het Fundament voor de nieuwe omgevingsvisie: Overijssel voor elkaar! wordt het volgende aangegeven: "Salland is van oudsher een agrarische regio en dat geldt ook voor de toekomst". Dat is een belangrijk statement om te bouwen aan de toekomst voor Salland.

De opgaven en de Sallandse ambitie zijn weergeven in een tabel.
Voor Salland zijn verschillende doelen geformuleerd op Rijks- of Europees niveau (zie kolom "opgave" op de volgende pagina). Provincie Overijssel heeft binnen het PPLG een deel van de doelen vertaald naar Salland (zie de kolom "opgenomen in PPLG" op de volgende pagina). In de kolom (restant)opgave is weergegeven wat de opgave is na uitvoering van de plannen zoals opgenomen in het PPLG. Daarnaast is in deze kolom de Sallandse ambitie wat betreft de uitvoering van de opgaven weergegeven.

Tabel 1: Opgaven natuur-, water- en klimaat voor Salland(*)

Spoor 1: Naar een grondgebonden melkveehouderij				
1.1	Landbouwareaal in gebied (ha)		26.396	
1.2	Melkveehouderij grondgebonden in 2032;			
	Huidige situatie (intensiteit bedrijven (GVE/ha):			
	>2,5 GVE/ha 63%			
	>2,5 GVE/ha 32%			
	>3,1 GVE/ha 12%			
1.3	Areaal landbouwstructuur-versterking/kavelruil (raming)	niet bepaald	nader te bepalen	kavelruil/landbouwstructuur versterking wordt ingezet als onderdeel van de gebiedsprocessen in deelgebieden
Spoor 2: Gebiedsgerichte opgaven natuur, water, klimaat i.c.m. extensieve natuur-inclusieve landbouw				
		opgave	**opgenomen binnen PPLG**	**(restant) opgave**
2.1	Areaal Natura 2000-gebieden met instandhoudingsdoelen: voor maatregelen zie Beheerplannen/ Gebiedsanalyses (inclusief uitbreiding NNN in uitwerkingsgebieden)	1.304 ha	1.304 ha	n.v.t.
2.2	Zoekgebied maatregelen KRW-opgave oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces	Opgave op dit moment nog niet bekend. Plannen WDOD worden naar verwachting mei bekend gemaakt. Dan vertaling naar PPLG.	50 ha (voornamelijk bij waterwingebieden)	Zie opgave. Naar verwachting komen er extra opgaven voor verbeteren waterkwaliteit en -kwantiteit.
2.3	Zoekgebied waterkwantiteit voor KRW-doelen oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces	Opgave op dit moment nog niet bekend. Plannen WDOD worden naar verwachting mei bekend gemaakt. Dan vertaling naar PPLG.	Nader te bepalen aan de hand van de wateropgaven kwantiteit zoals ook in de tekst vermeld als start wordt gemaakt met de deelgebieden.	Zie opgave. Naar verwachting komen er extra opgaven voor verbeteren waterkwaliteit en -kwantiteit.
2.4	Overgangsgebieden: zoekgebied natuur-inclusieve landbouw met leefgebied VHR soorten in boerenland i.c.m. vermindering stikstofemissie	Gunstige staat van instandhouding N2000 gebieden realiseren	2.538 ha	Salland onderzoekt wat voor- en nadelen zijn van vasthouden aan overgangsgebieden. Ambitie is Sallandbreed faciliteren natuurinclusiefe landbouw (incl. agrarisch natuurbeheer).
2.6	Uitbreiding bos /bossenstrategie (ruimtelijk binnen-2.3-2.5) (indicatieve mee-koppelopgave)		400 ha	Salland wil gebiedsbreed, daar waar het passend is in het landschap, de aanplant van bos faciliteren
2.8	Overlap van gebieden onder 2.2-2.5		Nader te bepalen met de uitwerking in deelgebieden.	
2.9	Groen-blauwe dooradering	10% groenblauwe dooradering agrarisch gebied	258,8	2380,8
2.10	Areaal uitwerkingsgebieden natuur-inclusieve landbouw in combinatie met water, natuur en klimaat opgaven als percentage van landbouwareaal (areaal met meervoudige opgave)		12% Is ingegeven als leidraad. Het aantal stoppende bedrijven en de uitwerking in deelgebieden zal duidelijkheid geven in het totale areaal met een meervoudige opgave	Salland wil daar waar de wens er is grondeigenaren faciliteren richting natuurinclusieve landbouw
Spoor 3: Bedrijfsgerichte- en ketengerichte maatregelen				
		opgave	**PPLG opgave**	**restant opgave**
3.1	Maatregelen vermindering van ammoniakemissie		Zie boven in de tekst kg reductie moeten nog nader bepaald worden.	

Bron: factsheet aangeleverd door programmateam PPLG (februari 2023) aangevuld met de restopgaven voor Salland.

Naast de in de tabel opgenomen doelen afkomstig uit het PPLG, werkt men in Salland aan de volgende ambities:

- Voor het thema energie: Landbouw in 2030 100% zelfvoorzienend op het gebied van energie.
- Voor het thema sociaaleconomisch: Salland, een sociaaleconomisch vitaal gebied in een prachtig en toekomstbestendig landschap met een gezonde natuurlijke leefomgeving.

De periode tot eind 2023 wordt in Salland gebruikt om opgaven en de ambitie voor Salland te concretiseren en verder uit te werken. Naar verwachting worden in deze periode een aantal aanvullende opgaven vanuit het Rijk concreet gemaakt.

Plannen
In de volgende paragrafen wordt per spoor aangegeven wat de huidige situatie in Salland is t.a.v. de doelstellingen en wat de ambitie van Salland is.

2.2 Klimaat: Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen

2.2.1 Inleiding

Vanuit het NPLG is een vertaling gemaakt van de landelijke natuur-, stikstof- water- en klimaatopgaven (ook wel groen/blauwe opgaven genoemd) naar de opgaven voor provincie Overijssel en vervolgens naar de opgaven voor Salland. In de Tabel 1 zijn deze opgaven weergegeven. Het gaat hier om opgaven die een ruimtebeslag hebben. Het gaat niet over de opgaven waarbij er sprake is van reductie van de emissies van stikstof, lachgas en methaan. Deze komen wel terug in de paragrafen van dit hoofdstuk waarbinnen alle thema's worden toegelicht.

Vanuit het PPLG gaat men uit van een zonering rondom de Natura 2000-gebieden en KRW opgaven in waterwingebieden. Daarnaast een grondgebonden melkveehouderij met een lagere veebezetting per hectare. Salland wil onderzoeken of het mogelijk is van die zonering af te stappen. Het team werkt daarvoor twee scenario's uit: met en zonder zonering. Welke impact heeft dat op de doelen en uitvoering daarvan. Daarnaast worden er gesprekken gevoerd over de Sallandse ambitie. Ambitie is om de agrariërs die extensiever en/of natuur-inclusiever willen ondernemen maximaal te faciliteren. Geen zogenaamde "witte gebieden"[5]. Alle ondernemers moeten kunnen meedoen aan ecosysteemdiensten, agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering.

2.2.2 Het realiseren van Natuurherstel

De verplichting vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) is het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten (planten en dieren) en beschermde habitattypen. Om dit te bereiken worden noodzakelijke kleine en vaak ook grote ingrepen gedaan in en rond de natuurgebieden. Het doel is om op termijn alle condities op orde te hebben voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten. Vanwege de urgentie van natuurherstel wordt landelijk voor het PPLG als doel gesteld om 30% van de condities voor gunstige staat van instandhouding te overbruggen. Dat betekent dat er ook na 2030 nog opgaven liggen.

De Sallandse Natura 2000 gebieden Boeterveld en Rijntakken

Binnen Salland bevinden zich de Natura 2000-gebieden Boetelerveld en Rijntakken. Het Boetelerveld is een vochtig heidegebied in Salland. In het reservaat zijn naast de uitgestrekte natte en vochtige heide en de vochtige grove dennenbossen ook kleine oppervlakten aanwezig met blauwgrasland, zwak gebufferde vennen, hei schraalgrasland en jeneverbesstruweel. Het bos in het centrale deel verdeelt het natte heidegebied in twee stukken. Het Natura 2000-gebied Rijntakken ligt langs de rivieren de Waal, Neder-Rijn en IJssel. Het deelgebied Uiterwaarden IJssel, waar

[5] De witte gebieden zijn ook wel bekend als gebieden waar geen ondersteuning mogelijk is in het kader van agrarsich Natuurbeheer.

Salland deel van uitmaakt, omvat de oevers van de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied. Verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Het gebied kent hoge botanische waarden. Kenmerkende natuur voor de zuidelijke IJssel zijn rijk begroeide geïsoleerde geulen en strangen, vochtige graslanden, zacht- en hardhoutooibossen en soortenrijke droge graslanden op de oeverwallen.

Stikstof
De Wet stikstofreductie en natuurverbetering regelt onder meer drie resultaatsverplichtingen voor stikstofreductie: in 2025 moet minimaal 40% van het areaal van de stikstofgevoelige natuur in beschermde Natura 2000-gebieden een gezond stikstofniveau hebben; in 2030 minimaal de helft en in 2035 minimaal 74%. Het gezonde stikstofniveau wordt aangeduid met Kritische Depositie Waarde (KDW). Deze zegt iets over de neerslag van stikstof in een gebied. De depositiewaarde wordt uitgedrukt in kilogram of mol stikstof per hectare per jaar. Er wordt bij depositie soms gerekend met mol omdat een kilo ammoniak (NH3) niet vergelijkbaar is met een kilo stikstofoxide (NOx), terwijl met mol deze stoffen die allebei stikstof bevatten en in de natuur neerslaan wel vergelijkbaar zijn. De KDW verschilt per type habitat. Het varieert van 7 kg N/ha j voor actief hoogveen, tot meer dan 34 kg N/ha voor estuaria, slikwadden en zandplaten en rietlanden. De waardetoekenning aan gebieden vindt plaats in een hexagonaal rooster om in elk gebied ook habititatypen in kaart te brengen.

Maar ook de uitstoot NOx en andere stikstofhoudende stoffen vooral uit het verkeer en vervoer en industrie dragen bij aan de stikstofdepositie. De landbouwsector heeft een groot aandeel in de stikstofemissie door het uitstoten van Ammoniak (NH3). Naar verwachting is 39 kton emissiereductie van NH3 nodig om tenminste de wettelijke omgevingswaarde voor 2035 te behalen. Dit komt overeen met een daling van ongeveer 40% van de stikstofemissies uit de landbouw, boven op de verwachte daling uit het basispad (circa 10 kton NH3) ten opzichte van 2019. Dit zijn landelijke gemiddelden. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied is de stikstofopgave nader uitgewerkt en over de provincies verdeeld. Voor Overijssel kent het Rijk een aanvullende reductieopgave van provinciale emissies NH3 van 41% toe (ca. 5,7 kiloton). In totaal, het basispad plus de toegekende provinciale opgave, is de opgave een reductie van 50% ten opzichte van 2019. De Kritische Depositiewaarde (KDW) is daarbij de best beschikbare wetenschappelijke indicator: een overschrijding betekent dat er een risico is op aantasting van de kwaliteit van habitattypen.

Vanuit de Aerius monitor 2022 blijkt dat voor 13% van het areaal van het Boetelerveld de depositie lager is dan de kritische depositiewaarde. Voor de Rijntakken is dit 95% (bron: Aerius monitor 2022). De grootste stikstofopgave binnen Salland betreffende depositie heeft daarom betrekking op het Boetelerveld.

De emissie van stikstof in Salland wordt voor 81% veroorzaakt door de landbouw en 13% door verkeer en vervoer. Het overige deel 6% wordt veroorzaakt door handel en industrie, consumenten, energiesector, afvalverwerkende industrie etc. Zie ook Stikstof Emissies en deposities Emissies per sector | GGAHUB_stikstof (arcgis.com). De opgave voor de landbouw is dan ook groot om een bijdrage te leveren in de vermindering van de emissie van stikstof, specifiek ook voor het herstellen van de Natura 2000-gebieden.

Voor het Boetelerveld is een natuurdoelanalyse (NDA) uitgevoerd door provincie Overijssel (Natuurdoelanalyses - Provincie Overijssel). De natuurdoelanalyse maakt inzichtelijk welke factoren van invloed zijn op het tegengaan van verslechtering en het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Ook in hoeverre er nog maatregelen getroffen moeten worden om de gunstige staat van instandhouding te bereiken. De ecologische autoriteit heeft op de NDA Boetelerveld een advies gegeven (zie ook Adviezen - Ecologische Autoriteit) om nog meer te kijken naar de factoren bodem, water en lucht in relatie tot de habitattypen en specifiek naar de vernatting en stikstofdepositie in het gebied. Stikstof is een belangrijke, maar zeker niet de enige factor die van invloed is op de kwaliteit van de natuur. Er is een brede aanpak noodzakelijk, die gericht is op alle bepalende drukfactoren zoals verdroging, versnippering en verontreiniging.

Het Natura 2000-gebied Rijntakken ligt over meerdere provincies. Voor dit gebied zal provincie Gelderland een NDA opstellen.

Direct aangrenzend aan de oostkant van Salland ligt het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Deze ligging direct aan dit park zal ook invloed hebben op de transitie van het landelijk gebied van Salland als er gekeken wordt vanuit de opgaven van het PPLG.

Basiskwaliteit natuur

Basiskwaliteit Natuur is een in Nederland voorgestelde minimale vereiste waaraan condities van een landschap moet voldoen. Dit om de biodiversiteit die past bij het landschap op een gewenst niveau in stand te houden. Drie factoren zijn hierbij leidend: de milieucondities, de inrichting van het landschap en het beheer van het landschap. Naast de opgaven voor Natura 2000 draagt het nationaal natuurnetwerk, agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering bij aan het op orde brengen van de basiskwaliteit natuur. Daarnaast speelt nog de recent ontwikkelde bossenstrategie. Met de bossenstrategie wil provincie Overijssel tot 2030 10% extra bos in Overijssel aan leggen.

Nationaal natuurnetwerk

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. Binnen het NNN in Overijssel wordt gewerkt aan een grotere biodiversiteit en worden maatregelen getroffen om de leefgebieden van soorten te verbeteren. Met behulp van natuurbeheer wordt de kwaliteit van de aanwezige natuur in stand gehouden of verbeterd. In het Natuurpact (2013) is afgesproken dat de provincies uiterlijk in 2027 minimaal 80.000 ha nieuwe natuur in het Natuurnetwerk Nederland realiseren. De restantopgave per provincie maakt onderdeel uit van het NPLG. Financiering hiervan is al voorzien in het Natuurpact. De opgave voor Salland wordt in 2023 bekend gemaakt.

Groenblauwe dooradering en agrarisch Natuurbeheer

Landschapselementen zijn de dragers van het landschap met grote cultuurhistorische waarde doordat zij kenmerkend zijn voor specifieke gebieden. Ze versterken daarmee de landschappelijke identiteit en dragen bovendien bij aan de belevingswaarde van een gebied. Naast een positieve bijdrage aan VHR-soorten kan groenblauwe dooradering op veel manieren positief bijdragen aan de verduurzaming van het landelijk gebied. Zo kan groenblauwe dooradering voorzien in natuurlijke plaagregulatie voor de landbouw, beschaduwing langs beken om de waterkwaliteit te vergroten, koolstofvastlegging, en vormt de dooradering leefgebied voor een groot aantal plant- en diersoorten, die vervolgens weer de basis zijn voor soorten hoger in de voedselketen.

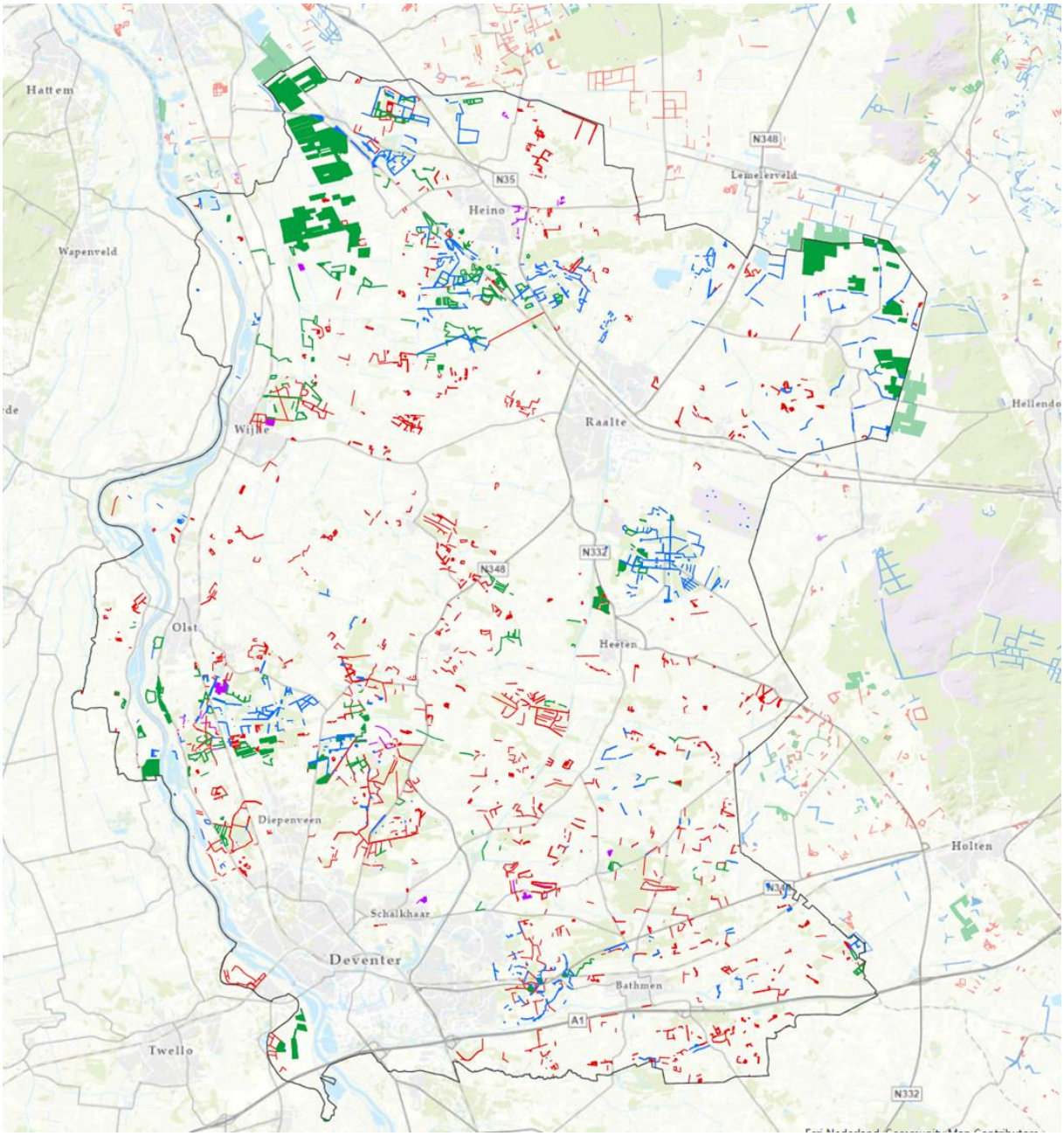
Houtige landschapselementen leveren daarnaast een bijdrage in het vastleggen van koolstof. Zo bedraagt de CO2-vastlegging van een houtwal in de vorm van biomassa gedurende de eerste 10 jaar na aanplant gemiddeld 4,6 ton/ha/ jaar en de jaren daarna 9,1 ton/ha/jaar. Voor een bomenrij is dit respectievelijk 3,1 en 6,3 ton/ha/ jaar (VBNE factsheet, 2020). Sinds de programmaperiode Investeringen in het Landelijk Gebied (ILG 2007-2014) is Salland blijven investeren in de groenblauwe dooradering van het gebied. Op dit moment zijn er minimaal 260 contracten groenblauwe diensten (21 jaar beheer) de afgelopen jaren afgesloten via Stichting Kostbaar Salland.

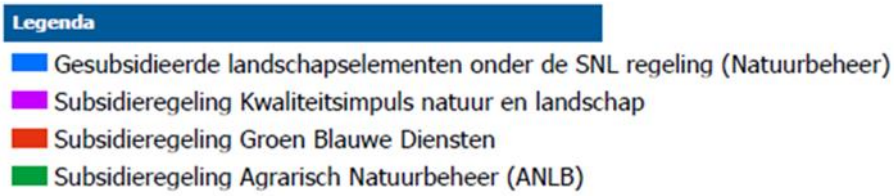
Salland wil voor 10% van het gehele cultuurlandschap een groenblauwe dooradering (GBDA) organiseren. Agrariërs en grondeigenaren die uitvoering geven aan de GBDA moeten hiervoor een goede beloning krijgen. Aan de voorkant gaat het om de aanleg van de GBDA en, indien van toepassing, de afwaardering van de ondergrond. Vervolgens gaat het om jarenlange zekerheid van een goede vergoeding voor het beheer. Op dit moment zijn er in Salland circa 260 contracten afgesloten voor langjarig beheer. Het gaat om het beheer van ruim 60 km houtwallen en -singels, 50 km lanen, 1800 knotbomen, 300 solitaire eiken, 115 poelen etc. De realisatie van de GBDA als betaalde ecosysteemdienst draagt bij aan een duurzaam toekomstperspectief voor de agrariërs.

Ook het agrarisch natuurbeheer (ANLB) is in trek in Salland. Echter, er zijn veel witte gebieden waar op moment geen contracten ANLB kunnen worden afgesloten om dat het “witte gebieden”

zijn. Hier zijn geen doelstellingen geformuleerd. Dit strookt niet met de ambitie van Salland om Sallandbreed natuurinclusief boeren te faciliteren. Het aantal hectares dat binnen Salland op dit moment onder een ANLB contract ligt betreft 832 hectare (hier valt (370 ha legselbeheer onder, waarbinnen de maatregelen beperkt zijn). Op onderstaande kaart is aangegeven waar deze elementen liggen in Salland. Op dit moment wordt geschat dat er al ongeveer 5% groen blauwe dooradering is. In de volgende fase wordt dit verder uitgewerkt.

Figuur 5: percelen en elementen die onder contract staan voor agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering in Salland(*)

(*) opgemerkt moet worden dat op deze kaart alleen de gesubsidieerde landschapselementen staan weergegeven. Er zijn ook landschapselementen die met privé middelen zijn betaald. De elementen die wel aanwezig zijn, maar (nog) niet onder contract staan zijn niet zichtbaar op de kaart.

Bossenstrategie

In de landelijke bossenstrategie hebben Rijk en provincies gezamenlijk een ambitie uitgesproken om 10% extra bos aan te leggen. Voor een groot deel is deze aanleg voorzien buiten het NNN en dus in het landelijk gebied. Provincie Overijssel werkt met de huidige Bossenstrategie. Daarbij richt provincie Overijssel zich op de aanplant van drie soorten bos: bos voor natuur, bos voor cultuurlandschap (boselementen op agrarische percelen die het landschap versterken) en bos voor inwoners (bomen dicht bij de directe woonomgeving met mogelijkheden voor recreatie). Als er op landbouwgrond bos wordt aangelegd, wordt de grond afgewaardeerd en verandert de bestemming naar natuur waarmee er geen veldemissie meer zal zijn van stikstof. Daarnaast kunnen bomen door hun grote 'ruwheid' in het terrein ook stikstof afvangen en tevens CO2 binden. In Salland liggen er kansen voor de 400 hectare bos die genoemd is in de doelstellingen. Koppelkansen liggen er wellicht met de energie en toekomstige waterbergingsopgave maar ook met de gewenste 10% groenblauwe dooradering in de vorm van streekeigen aanplant in het kader van groenblauwe diensten. Waar het bos komt wordt bepaald in de processen van de deelgebieden en ook aan de hand van wensen van individuele ondernemers en/of landgoederen. Hierbij wordt ook gedacht aan nieuwe systemen als agro-forestry zonder afwaardering in dit geval. De aanleg van bos wordt mede bepaald door factoren die meespelen: bodem, water en cultuurlandschap. Op dit moment loopt er bij provincie Overijssel een regeling waar initiatieven gebruik van kunnen maken. In deze regeling is ook de afwaardering van de grond meegenomen. Zie de regeling Meer bos in Overijssel - Loket provincie Overijssel

2.2.2 Het realiseren van een robuust watersysteem

Vanuit het PPLG-principe: "water en bodem leidend" is er veel aandacht voor water. Het gebied Salland wordt aan de westzijde begrensd door de IJssel. In het oostelijke deel van het gebied liggen de stuwwallen van de Sallandse heuvelrug. Het gebied bestaat uit relatief laaggelegen beekdalen en hoger gelegen oost-west lopende dekzandruggen. Het gebied kent plaatselijk een open tot zeer open karakter. Naar het zuiden en oosten toe wordt dit meer besloten.
Het grootste deel van het gebied ligt binnen het werkgebied van het Waterschap Drents Overijsselse Delta. Delen van Salland vallen in de werkgebieden van Waterschap Rijn en IJssel (gebied bij Oxe/Bathmen 10%) en het Waterschap Vallei en Veluwe (gebied bij Welsum langs de IJssel 6%)

Watersysteem

Het gebied van Salland bestaat uit de deelstroomgebieden Sallandse weteringen en Ankersmit. De Sallandse weteringen in de laaggelegen gebieden voeren het overtollige water, via de stadsgrachten van Zwolle en het Zwarte Water, in noordelijke richting af naar het IJsselmeer. In periodes van neerslagoverschot, hebben de hoofdwatergangen in Salland een afvoerfunctie. De afwatering vindt over het algemeen plaats onder vrij verval en in het benedenstroomse deel nabij Zwolle vindt bemaling plaats. Het gebied heeft een verhang van de hogere Sallandse heuvelrug richting de IJssel bij Zwolle. Voor het handhaven van de gewenste grond- en oppervlaktewaterstanden wordt in het groeiseizoen water ingelaten vanuit de IJssel, Vecht of Twenthekanalen. De relatief hooggelegen heuvelruggen en dekzanden zijn over het algemeen droger dan de lagergelegen beekdalen. Het peilbeheer in de hellende gebieden is vastgelegd door middel van streefpeilen. Voor de Molenpolder bij Windesheim geldt een Peilbesluitplicht.

Waterveiligheid
De lagere delen van Salland worden beschermd door de IJsseldijk (west), de dijken langs het Zwolle-IJsselkanaal, het Zwarte Water en de Vecht (noord), de hoge grond van Salland (oost) en de dijk langs de Schipbeek (zuid). Deze dijken zijn aangewezen als primaire waterkeringen. De kades langs de stadsgrachten van Zwolle, het Almelose Water, de Soestwetering en de Nieuwe Wetering hebben de status van regionale kering. Ter hoogte van het dijkvak Olst-Zwolle gaat gewerkt worden aan dijkversterking. Zie www.ijsselwerken.nl.

Oppervlaktewater en grondwater
De Kaderrichtlijn Water (KRW, 2000/60/EG) is sinds 22 december 2000 van kracht. Deze Europese richtlijn stelt als algemeen doel om de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater in een goede toestand te brengen en te houden. Voor grondwater stelt de KRW als doel dat grondwaterlichamen uiterlijk in 2027 in een goede kwalitatieve (chemische) en kwantitatieve (ecologische) toestand moeten verkeren. De waterkwaliteit mag niet verder verslechteren (stand-still) en er moeten maatregelen worden genomen om de toestand van het grondwater te beschermen, verbeteren of te herstellen. Het Waterschap Drents Overijsselse Delta heeft voor Salland een waterbeheerplan 2022-2027 opgesteld hoe zij de verschillende wateropgave wil realiseren. Zie ook: WDOD Waterbeheerplan Salland 2022-2027. In Bijlage xx is een kaart opgenomen van de KRW watergangen en opgaven.

Drinkwater
Samen met Waterschappen en Vitens is door provincie Overijssel een waterdoelanalyse uitgevoerd voor de waterkwaliteit van respectievelijk oppervlaktewater en grondwater. Hieruit is duidelijk geworden dat WDOD en WRIJ geen directe knelpunten vanuit de landbouw kunnen aanwijzen. Echter speelt droogte wel een factor in de waterkwaliteit. In verband met de huidige en toekomstige waterwinningen komen er wel opgaven. In de regio Salland liggen de bestaande winningen in Deventer, Diepenveen, Schalkhaar (wordt ontwikkeld), Boerhaar en Espelose Broek. Daarnaast is in de IJsselvallei aangewezen als zoekgebied voor drinkwaterwinning en is er voor deze regio ook relatie met de verkenning Panorama Waterland (“eeuwige bron”) op de Sallandse Heuvelrug. In Espelose broek loopt ook het project Boeren voor Drinkwater om de landbouwemissies in grondwaterbeschermingsgebieden aan te pakken Achtergronden - Boeren voor Drinkwater) Hoewel de richtlijnen van de KRW breder een rol spelen, staat in dit gebied de waterkwaliteit extra op de kaart omdat water hier ook voldoende geschikt moet zijn voor drinkwatergebruik. Hierover zijn binnen het 7e Nederlandse actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn van het Rijk bestuurlijke afspraken gemaakt voor een aanvullende aanpak van landbouwemissies.

De opgave zoals in de doelentabel aangegeven (categorie 2.2) betreft het Intrekgebieden voor drinkwaterwinning (50 ha). Sallands Diep, of de boring-vrije zone waarvoor de zoekgebieden die nu in de plan MER nu worden onderzocht liggen op de grens van Salland en Vechtdal. Hoewel diep, is dit wel iets wat gaat spelen en van belang is voor alle activiteiten aan het oppervlak.

Water en Bodem Sturend vanuit de omgevingsvisie 2050
Water en het waterpeil zijn essentieel voor de huidige bedrijfsvoering in de landbouw maar ook voor de toekomstige keuzes in een gebied. Grasland en akkerbouwgewassen vragen een ander waterregime en bodem. Maar ook het aanwijzen van gebieden voor vernatting en waterberging (korte termijn Haarvaten op Peil (HOP) en langere termijn droogteperiodes) kunnen aan de hand van de beschikbare waterpeilkaarten bepaald worden.

In de toekomst kunnen de doelen op waterkwantiteit door grondwaterpeilverhogingen in beekdalen een groot effect hebben op de landbouw. Stel dat in de beekdalen een peilverhoging van 30 cm wordt gerealiseerd dan heeft dit in Salland effect op 2968 hectare grond. Dit voorbeeld geeft aan dat de impact groot kan zijn. Verhoging/verbetering van de waterkwantiteit kan nodig zijn voor behalen van doelen van de N2000-gebieden, intrekgebieden drinkwater, zettingsgevoelige gebieden, Zoetwater Oost Nederland ZON-projecten (zoals Haarvaten Op Peil) etc. Er kan overlap zijn met waterkwaliteit en andere opgaven. Dat wordt in de uitvoering in de deelgebiedsprocessen (400-5000 ha) concreet. Dit wordt afgestemd met omringende gebieden vanwege het watersysteem, maar ook die in relatie staan met het grotere gebied.

Vanuit het WDOD is gepland om op 9 mei 2023 de position paper in het Dagelijks Bestuur te presenteren en te accorderen. Hierin zijn de lijnen uitgezet voor Wabos/GGOR, het bedienen van functies, maatregelen klimaatadaptatie, visie op de verschillende typologieën gebieden etc. Zodra deze openbaar wordt zal een betere kijk op watermaatregelen duidelijk worden.

2.2.3 Het realiseren van minder emissies van broeikasgassen

De uitstoot van methaan en lachgas moet landelijk met 6,7 Mton CO2 equivalenten worden verminderd. Dit gebeurt deels door extensivering, omdat dit leidt tot een lager gemiddelde veebezetting per hectare. Daarnaast zal er nog een aanvullende opgave zijn. De opgave voor Overijssel is nog niet bekend op het moment van dit schrijven.

Methaanemissie
In de huidige doelentabel van het PPLG is nog geen norm opgenomen voor het reduceren van de Methaanemissie uit de landbouwsector. Dit komt omdat het Rijk nog geen bedrijfsspecifieke klimaatnormen voor de landbouw heeft vastgesteld. Echter, voor Salland (grotendeels aangewezen als landbouwgebied) is het wel van belang om juist met de ondernemers deze in de gaten te houden. Dit ook in het kader van de toekomstige bedrijfsaanpak.

Energieopgave
De opgaven in de Regionale Energie Strategie zijn hoog. Salland valt betreffende de energie opgaven in de Regionale Energiestrategie West-Overijssel. De ruimtelijke puzzel in de verschillende opgaven (specifiek de ruimtevraag voor energieopgave) is groot. In de RES is het streven naar een opwekverhouding wind/zon van 60/40 opgenomen, vanwege de netcongestie en de veel hogere maatschappelijke kosten als alles met zonne-energie wordt opgelost. Daarbij komt het uitgangspunt dat Salland als landbouwgebied gezien wordt in het fundament van de omgevingsvisie en dat het gebied ook zoveel mogelijk als landbouwgebied gebruikt wordt.

In de gebiedsaanpak stikstof GGA Salland in 2022 is gesteld dat ten aanzien van de energie en klimaat opgave 100% van de benodigde energie op landbouwbedrijven door de agrariërs zelf wordt opgewekt in 2030. Het gaat daarbij om het duurzaam opwekken van dezelfde hoeveelheid energie als het huidige verbruik aan elektriciteit, gas en diesel op agrarische bedrijven in Salland. Of deze ambitie overeind kan blijven is een vraag die voor de ontwikkeling van het eindplan in december beantwoord moet worden. Maar ook kan de landbouwsector een belangrijke bijdrage leveren aan de klimaatopgaven voor de andere sectoren. In veel lokale energiecoöperaties die in de dorpen actief zijn, leveren de agrariërs de daken voor zonne-energiesystemen. Samenwerking tussen Sallandse energie-initiatieven wordt opgepakt voor de bundeling van krachten. Echter laat de energieopgave ook zien dat naast het produceren van energie op daken, er ook nog een opgave ligt voor het produceren van energie op land. Wat betreft de verkenning van kansen voor zonneparken zal dit een onderdeel zijn van de aanpak in deelgebieden. Het streven is om kostbare landbouwgrond voor landbouw beschikbaar moet blijven en dat zonneparken slechts daar mogelijk zijn waar de grond ongeschikt is voor de landbouw of waar slimme combinatie met bijvoorbeeld waterberging of andere doelen gerealiseerd kunnen worden. Elk type product op de juiste plek in het landschap is daarbij het uitgangspunt.

Voor wat betreft een bijdrage in de warmtetransitie leveren agrarische ondernemers vanuit het initiatief Oxe Geeft Gas al groen gas aan bedrijven in Deventer. Er zijn ook initiatieven van andere ondernemers die een verkenningsfase uitvoeren om Bathmen en Deventer te voorzien van groen gas. Een groot bijkomend voordeel hierbij is dat er tot 70% minder ammoniakemissie gerealiseerd Wordt.

Figuur 6: Screenshot website Oxe geeft gas

Bron: https://oxegeeftgas.nl

2.3 Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw

2.3.1 Inleiding

Salland wordt gezien als belangrijk gebied voor de landbouw. Echter heeft de landbouw in Salland ook verschillende opgaven te realiseren zoals in de doelentabel weergegeven. Het areaal landbouwstructuur versterking hangt heel erg af van de ontwikkelingen in de landbouw (opkoopregelingen, mogelijkheden tot grondverwerving, deelgebied aanpakken etc.)

In de onderstaande paragrafen wordt eerst de situatie van de landbouw in Salland beschreven. Wat de opgaven zijn en welke richtingen er zijn in toekomstgerichte keuzes op het bedrijf. Daarnaast is er specifieke aandacht voor de Landgoederen in Salland om daar ook veel landbouw plaats vindt en de landgoederen een prominente plaats hebben in Salland als het gaat over cultuurhistorisch landschap.

2.3.2 De landbouw in Salland

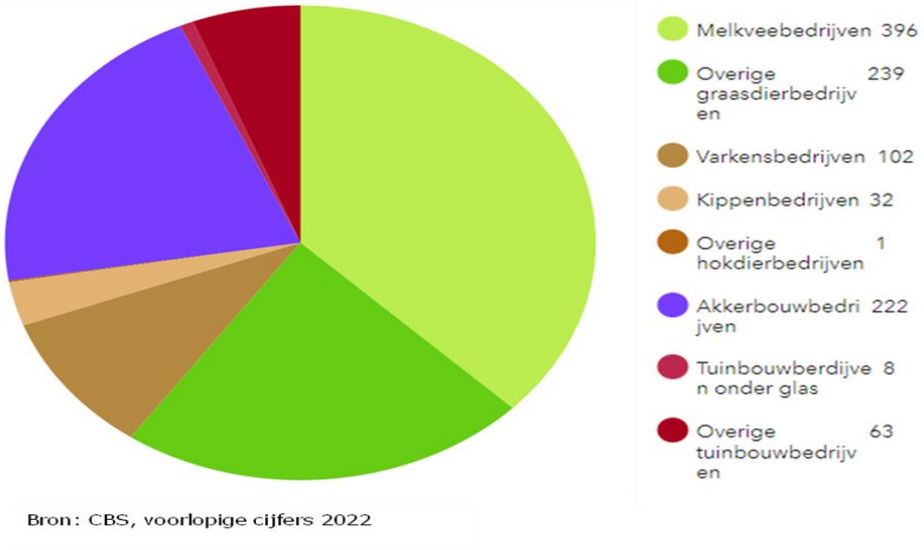
De agrarische sector is van groot belang voor het landelijk gebied van Salland. Gekeken naar het aantal banen in het gebied, werkt in Raalte circa 8% in de landbouw, in Olst-Wijhe bijna 11% en in Deventer ongeveer 4%. Ten opzichte van het nationaal gemiddelde van 2,6% is dat aanmerkelijk meer, blijkt uit cijfers van het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen (LISA2019) (CRa 2020).

De totale opbrengst van alle landbouwbedrijven in Salland is bijna 54 miljoen euro per jaar. Bijna driekwart van de opbrengst is afkomstig van graasdierbedrijven (73%).

De daling van het aantal agrarische bedrijven in Nederland vindt al plaats sinds de jaren 50 van de vorige eeuw. Zo ook in Salland waar vanaf 2006 het aantal landbouwbedrijven (>1400) tot in 2022 is gedaald tot 920 bedrijven (bron: CBS). De verwachting is dat deze trend zich stevig doorzet. In Salland hebben namelijk rond de 370 landbouwbedrijven ogenschijnlijk geen opvolger. Ruim 40% hiervan betreft een graasdierbedrijf en 25% melkveehouderijen. Het valt niet te zeggen of een bedrijf zonder opvolging ook daadwerkelijk afbouwt en stopt. Mogelijk dat agrarische ondernemers uit andere gebieden het bedrijf willen verplaatsen en daarvoor een nieuwe plek zoeken in Salland. Salland is in de Omgevingsvisie aangewezen als een 'hoogproductief landbouwgebied' en heeft daarom de potentie om als inplaatsingsgebied te fungeren.

Salland kent vooral melkvee- en overige graasdieren bedrijven. Daarnaast is er nog een aanzienlijk deel akkerbouw. Zo'n driekwart van de agrarische grond is in gebruik als grasland, wat veel hoger is dan het landelijk gemiddelde (54%).

Figuur 7: Aantallen agrarische bedrijven per type bedrijf in Salland

Salland heeft een redelijk gemiddelde leeftijdsopbouw, met een gemiddeld gezond bedrijfsprofiel. Salland heeft een goede landbouwgrond en is een sterke agrarische regio met veel familiebedrijven die een sterke binding hebben met het gebied. Het sluiten van kringlopen is een forse opgave, met name doordat Salland een relatief hoge veebezetting heeft.

PAS-melders zijn bedrijven en ondernemers die voor het Programma Aanpak Stikstof (PAS) een melding deden bij de overheid, bijvoorbeeld een melding van een uitbreiding. Zij hoefden daarvoor destijds geen vergunning aan te vragen, een melding van de berekende stikstofbelasting was voldoende. Maar door een uitspraak van de Raad van State in 2019 moeten PAS-melders nu alsnog over een vergunning beschikken. Als gevolg van deze uitspraak zijn PAS-melders in overtreding als de melding die is gedaan wordt uitgevoerd. Hierdoor zijn de PAS-melders buiten hun schuld om in grote onzekerheid gebracht.

Uit de gegevens van de GGA Hub stikstof van Overijssel blijkt dat in Salland er 47 PAS meldingen zijn gedaan bij de provincie in de periode 2015-2018. Ca. 95% van alle meldingen betreft agrarische bedrijven, de overige 5% is afkomstig van de industrie. PAS-melders konden zich tot 1 december 2022 melden voor legalisatie. Op dit moment is nog niet bekend hoeveel ondernemers door het ministerie van LNV gehonoreerd zijn als PAS-melder. Het kabinet heeft beloofd met een oplossing (legaliseren) te komen voor de PAS-melders. Voor meer informatie zie PAS-melders - Provincie Overijssel. Er zijn ook interimmers in Salland. Dat zijn Bedrijven of activiteiten waarbij geen vergunning-verlening heeft plaatsgevonden op basis van een Passende Beoordeling op grond van de Wet natuurbescherming (Interimmers - BIJ12).

2.3.3 De opgaven voor de landbouw in Salland

Op 20 december 2022 heeft GS (Gedeputeerde Staten) de Overijsselse visie op de landbouw vastgesteld. In deze visie heeft GS vier doelen centraal gesteld; Voedselproductie, Natuur, Klimaat en Water. Redenerend vanuit het principe; "water en bodem leidend" vanuit het fundament van de omgevingsvisie, in combinatie met de PPLG-doelen komt er een verschuiving van ruimtegebruik van het landbouwareaal naar voren. De landbouw in Salland zal veranderen.

Er zijn in Salland twee Natura 2000-gebieden, het gebied rondom de IJssel (Rijntakken) en het Natura 2000-gebied Boetelerveld. Ook het gebied ten westen van het Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug (deelgebied West-Twente) valt in het deelgebied Salland (Haarle e.o.).

Om deze gebieden zijn in PPLG overgangszones gepland (de zogenaamde zonering) om de kwaliteit van de natuur in deze gebieden te borgen. Als deze overgangszones als zodanig worden opgepakt, betekent dit een extensiveringsopgave voor ruim 10% van het landbouwareaal.

Binnen Salland speelt de discussie of men wil vasthouden aan deze zonering of dat men gebiedsdekkend de doelen wil halen. Dit kan betekenen dat er een extra reducerende opgave in het hele gebied komt te liggen voor wat betreft de stikstof emissie. De voor- en nadelen hiervan worden de komende tijd uitgewerkt. Dit zegt veel over Salland: solidair met elkaar, niet het één of het ander maar samen een oplossing zoeken zodat landbouw en landschap/natuur goed samengaan.

Verder zal in geheel Salland vanuit de landbouw voldaan moeten worden aan een grondgebondenheidsnorm en milieuopgaven om bij te dragen aan de gestelde doelen in het PPLG. Wat betreft de opgave in het kader van de waterkwaliteit concentreert die zich juist in de waterwingebieden die er in Salland zijn. Droogte en waterkwantiteit zijn aandachtspunten voor de toekomst. Daar zijn ondernemers zich van bewust.

2.3.4 Ontwikkelingspaden voor de landbouw in Salland

Men kan in grote lijnen uitgaan van een aantal keuzes voor het agrarisch bedrijf:

- Optimaliseren en verduurzamen van hoogproductieve, intensieve bedrijfsvoering (grondgebonden, extensief grondgeboden en niet grondgebonden)
- Omschakelen naar een meer extensieve en/of verbrede bedrijfsvoering
- Wellicht een combinatie van de eerste twee punten. Huidige intensieve bedrijven doen bijvoorbeeld aan energieproductie en hebben ook natuurrijk grasland. En sommige intensieve bedrijven hebben ook een vergaderzaal te huur. Het is maatwerk van de ondernemer en scheidslijnen in het één of ander zijn niet duidelijk maken.
- Afbouwen van het bedrijf

Deze keuzes zijn niet zomaar gemaakt. Het is een lang traject waar sociaal, emotioneel, bedrijfsmatig, fiscaal en financieel veel dingen voorbijkomen en veel vragen van de ondernemer en zijn gezin.

Bedrijfsoriëntatie; De ondernemer zal een traject ingaan. In veel gevallen gebeurt dit samen met zijn/haar opvolger of leden van de maatschap en zijn/haar gezin. Wil/ kan hij/zij doorgaan met de huidige bedrijfsvoering (op dezelfde, of een andere plek), wil hij/zij omvormen naar een andere bedrijfsvoering, of wil hij/zij afbouwen en stoppen.

Gebiedsoriëntatie; indien noodzakelijk of gewenst kan de persoonlijke keuze ook aangeven worden in het gebied om kansen te verkennen met andere ondernemers en organisaties. Dit om bijvoorbeeld een deelgebiedsproces te starten om ruimtelijk en vanuit bodem en water gezien de juiste functie op de juiste plek te krijgen. Tevens om te verkennen welke mogelijkheden er liggen voor de verschillende belangen.

Voor de gebiedsgerichte maatregelen stikstof emissiereductie wordt uitgegaan van een scenario voor melkveehouderijen (MVH) en intensieve veehouderijen (IVH). Voor beide groepen veehouderijen worden 4 gebiedsgerichte stikstofmaatregelen ingezet:

- **Stikstofmaatregel technologie en innovatie: deelname 80 MVH en 20 IVH** deze veehouders zullen kiezen voor technisch innovatieve oplossingen zoals een mestvergister al dan niet in combinatie met een stikstofstripper. Er wordt hierbij uitgegaan van een gemiddelde investering van €250.000 per installatie waarbij er 70% van de stalemissies gereduceerd worden op basis van de RAV lijst.
- **Stikstofmaatregel basismaatregelen stikstof: deelname 80 MVH en 20 IVH;** Er wordt verwachten dat deze veehouders kiezen voor eenvoudige direct emissiebeperkende maatregelen die simpel toe te passen zijn op het eigen bedrijf. Voorbeelden van gecombineerde maatregelen zijn: stalisolatie, stalventilatie, spoeling van de loopvloeren en daardoor een of een water bij de mest en een vergroting van de mestopslag. Hierbij wordt

uitgegaan van een lagere investering per bedrijf dan in de vorige variant (€100.000) waarbij er gemiddeld 35% van de emissies gereduceerd kan worden.
- **Stikstofmaatregel Natuur-inclusief:** verwachte deelname 40 MVH en 10 IVH; hebben interesse in regeneratieve maatregelen, zoals extensivering, overschakelen, gebruik van sobere koeienrassen, weinig tot geen gebruik van kunstmest en eiwitarme rantsoenen. Biologische landbouw is hiervan een mooi voorbeeld. Er wordt uitgegaan van een gemiddelde investering per bedrijf van maximaal €150.000, waarbij rekening gehouden wordt met een emissiereductie van 20-30% per bedrijf uit stalemissies. Voor een deel is dit via potstallen, vrijloopstallen of ook via de spoeling van loopvloeren.
- **Generieke maatregelen** Er wordt verwacht dat 30% van de agrariërs gaat kiezen voor de generieke maatregelen van het Rijk in de vorm van beëindigingsregelingen. Verwacht wordt dat ronde de 75 MVH en 45 IV bedrijven gebruik willen maken van deze regeling.

Economisch perspectief voor de landbouw is belangrijk voor behoud van de agrarische sector richting toekomst. Met de transitie komen de huidige verdienmodellen van de agrarische sector onder druk te staan. Vragen komen naar boven of ondernemers wel af kunnen bouwen, of de andere ondernemers de mogelijkheid hebben om landbouwgronden te kunnen verwerven en dat de landschappelijke diversiteit in Salland onder druk komt te staan juist door verdere schaalvergroting en extensivering in de landbouw. Daarnaast lopen de voorlopers aan tegen huidige wet- en regelgeving die nog niet toekomstgericht is ingericht. Dat brengt vertraging en kosten met zich mee voor de ondernemer.

Een integrale aanpak op bedrijfsniveau voor meerdere doelen komt steeds vaker voor. Er zal gezocht worden naar alternatieven naast voedselproductie. Er wordt nu al gewerkt aan nieuwe verdienmodellen voor de sector om naast voedselproductie nieuwe producten (vezelteelt) en maatschappelijke (eco)diensten te realiseren. Voor deze laatste wordt gezocht naar een verdienmodel via doelgerichte beloningen.

2.3.5 Perspectief voor de Sallandse landgoederen

De impact van de klimaatopgaven voor de landgoederen – in de breedste zin de van het woord – is op dit moment nog niet goed te beantwoorden. Wel is duidelijk dat per landgoed de uitdagingen en de opgaven verschillen. Dit heeft te maken met de ligging (nabij Natura 2000-gebied of niet) en hoe een landgoed georganiseerd is. Qua organisatie verschillen de doelstellingen en mogelijkheden per type eigenaar (particulier, TBO of verzekeraar). Bij samenstelling gaat het onder andere om de areaalverdeling (verhouding landbouwgrond, bos, natuur en overig grondgebruik), type landbouwkundig gebruik, vergunning situatie van de pachters, type verpachting (regulier of geliberaliseerd) en de hoeveelheid en diversiteit aan economische dragers.

Voor de landgoederen is het van belang dat hun terreinen multifunctioneel kunnen blijven. De mix van landbouw en natuur vormt daar de basis. Maar ook toegankelijkheid voor recreatieve doeleinden zoals het mountainbikenetwerk dat de afgelopen jaren is ontstaan. Voor de landgoederen zijn mee-koppelkansen van belang op gebied van bos (herstel, revitaliseren en aanleg) en water. Ook voor de landgoederen is het van belang de bezittingen financieel op orde te houden. De huidige verhouding landbouw versus natuur/bos zorgt in veel landgoederen voor voldoende financiële balans. Beperking van het verdienvermogen van de landbouw door extensivering, zorgt voor onbalans waar ander verdienvermogen tegenover moet staan mogelijk ook door nieuwe prestatiebeloningen voor maatschappelijke diensten.

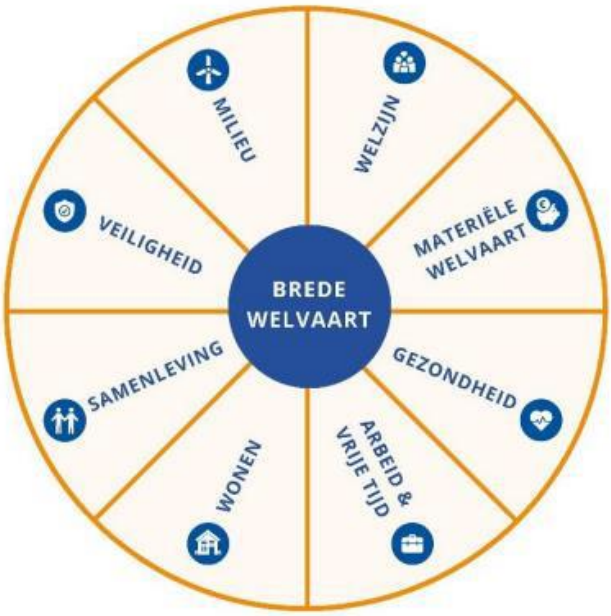
De landgoederen zijn proactief en gaan een plan maken hoe zij een bijdrage kunnen leveren aan de verschillende opgaven mét perspectief voor landgoederen. Dit is een belangrijke koppelkans ook in relatie tot de ontwikkeling van de landbouw op pachtbedrijven.

2.4 Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland

2.4.1 Achtergrondinformatie sociaaleconomische kwaliteit

Provincie Overijssel heeft gesteld dat zij de sociaaleconomische kwaliteit in Overijssel wil behouden en versterken als derde spoor in de PPLG. Er wordt ingezet op een vitaal platteland met hechte gemeenschappen. Bij sociaaleconomische kwaliteit wordt gekeken naar de 'brede welvaart' van een gebied. Dat is 'alles wat mensen van waarde vinden' (Planbureau voor de Leefomgeving).

Figuur 8: Onderwerpen 'brede welvaart' volgen Planbureau voor de Leefomgeving

Provincie Overijssel heeft als uitgangspunt dat maatregelen getroffen worden die binnen het brede welvaartsmodel vallen. Het doel is dat de brede welvaart minimaal op orde blijft en houden hier in het PPLG Overijssel rekening mee.

Samen met inwoners en gebiedspartijen worden per gebied drie stappen uitgewerkt:

1. Inzicht: Wat is de sociaaleconomische impact van het PPLG Overijssel?
2. Uitzicht: Hoe ziet het sociaaleconomisch perspectief er per gebied uit?
3. Uitvoering: Welke maatregelen voeren de gebieden uit om het sociaaleconomisch perspectief te realiseren?

2.4.2 Visie De Kracht van Salland

In Salland werken organisaties, ondernemers en bewoners al jarenlang nauw met elkaar samen op gebied van landbouw, landschap, water, natuur, leefbaarheid en economie. Dit is 'De Kracht van Salland'. In de loop der jaren is een uitgebreid en groot netwerk ontstaan. Doordat mensen elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan (onder andere in Salland Cafés) is er vertrouwen in elkaar. De sfeer in Salland is over het algemeen gemoedelijk, positief, oplossingsgericht en men is solidair met elkaar. Ook is er een sterke gemeenschapszin in Salland. Sallanders zijn initiatiefrijk, daadkrachtig en helpen elkaar als het nodig is. Dat zijn waarden om zuinig op te zijn. Een fundament om te koesteren en op voort te bouwen.

De afgelopen jaren heeft dit netwerk met succes verschillende programma's en projecten uitgevoerd. De resultaten zijn weergegeven in de Resultatenfolder Kracht van Salland 2014-2020. Een evaluatie is de basis geweest om te werken aan een nieuwe toekomstvisie. In 2022 hebben zo'n 400 Sallanders samen een toekomstvisie voor Salland 2023 – 2030 opgesteld.

"Onze visie is dat Salland in 2030 een sociaal en economisch vitaal gebied is in een prachtig en toekomstbestendig landschap en een gezonde, natuurlijke leefomgeving".

Hierin richt de ontwikkeling zich op de volhoudbaarheid op de lange termijn, of het nu gaat om welzijn, landschap, wonen, landbouw, voorzieningen, water, zorg, biodiversiteit, energie of toerisme. Mensen voelen zich verbonden en ondernemen zelf initiatieven. Er wordt gewerkt op basis van vertrouwen en transparantie. Door met elkaar in gesprek te gaan worden gezamenlijke doelen bepaald en concrete activiteiten en/of projecten opgepakt. De inzet vanuit het netwerk De Kracht van Salland richt zich op het behouden en versterken van die verbinding, zowel binnen als buiten Salland. "We doen het voor Salland en in Salland doen we het samen".

Figuur 9

In deze Toekomstvisie De Kracht van Salland zijn op basis van interviews en bijeenkomsten de volgende leidende thema's bepaald:

Thema 1 Wij Sallanders
De visie die voortvloeit uit het thema Wij Sallanders gaat over eigentijds noaberschap, waarbij oorspronkelijke Sallanders en nieuwe Sallanders, van jong tot oud, het (nieuwe) noaberschap samen vormgeven. Het is zaak Sallanders bij elkaar te brengen: integreren doe je samen. Op basis van een open houding leer je elkaar kennen en kun je elkaars verschillende talenten beter benutten.

Thema 2 Samen voor landbouw, landschap en water
Uitgangspunt voor de visie over Samen voor landbouw, landschap en water is dat er in Salland kansen zijn voor de landbouw, het landschap en het waterbeheer. Er is brede waardering voor het Sallandse landschap. Daar moeten we zuinig op zijn. Daarnaast is het uitgangspunt dat boeren een eerlijke prijs krijgen voor hun producten en maatschappelijke diensten die zij leveren. Het credo is 'Veur mekare en met mekare' door in Salland niet af te wachten, maar de regie te pakken en gebiedsgericht aan de slag te gaan.

Thema 3 Voor voorzieningen en wonen biedt creativiteit de oplossing
Vanuit de visie voor het thema "Voorzieningen en wonen" biedt creativiteit de oplossing. Deze zijn door lokale coöperaties ingezet en er wordt gestreefd naar een mix van wonen. Een mix van leeftijden en woonvormen zorgt voor diversiteit en leefbaarheid. Daarnaast wordt ook ingezet op het introduceren van bejaardenhuizen nieuwe stijl.

Thema 4 Onderwijs en werk basis voor leven
De visie over Onderwijs en werk als basis voor leven gaat uit van een meer open houding voor ieders talenten en dat eigenheid kansen biedt. Verder moet het principe van Meester-Gezel nieuw

leven ingeblazen worden. Daarnaast is het belangrijk dat leren ook buiten het klaslokaal plaatsvindt, zogenaamde leer-ecosystemen kunnen daarbij helpen.

Thema 5 Gezondheid en welzijn
Meer preventief werken (active aging en positieve gezondheid) staat centraal in de visie op het thema Gezondheid en welzijn. Positieve gezondheid is meer dan het voorkomen van ziekte. Aandacht voor mentaal welzijn, zingeving, meedoen, leefstijl, voeding en bewegen draagt bij aan een gezond en gelukkig leven. Verder is het streven om eenzaamheid te bestrijden en een gezonde recreatieve leefomgeving te behouden/ creëren. Een gezonde, groene leefomgeving heeft een positieve werking op de mentale en lichamelijke gezondheid.

Thema 6 Duurzame toekomst in Salland
Bij de visie over Duurzame toekomst in Salland staat de eigen verantwoordelijkheid centraal. Een betere wereld begint immers bij jezelf, maar de kracht zit in de dingen die je sámen doet. Samen kom je verder. Samen doen geeft energie. En is het zaak kansen voor een duurzame toekomst van Salland te benutten, waarbij 1 + 1 = 3.

Thema 7 Rust en reuring in Salland
Bij de visie over het thema Rust en reuring in Salland gaat het om een goed evenwicht te vinden bij het versterken van de verblijfsrecreatie. Streef naar balans door plannen van onderaf. Van onderaf werken, samen optrekken en plannen maken geeft de meeste energie. Benut kansen per gemeente. Het Overijssels Kanaal en de IJssel bieden kansen voor recreatie, water, natuur en… Salland mag dit koesteren en de kansen beter benutten.

Van visie naar uitvoering

De Kracht van Salland is een netwerkorganisatie, waarin bewoners, ondernemers en organisaties en overheden samenwerken. Deze visie is geen bestuurlijk vastgesteld stuk. Vanuit de gezamenlijke integrale visie worden verschillende programma's en projecten uitgevoerd. Het leggen van verbindingen en het makelen en schakelen binnen én buiten het netwerk was de afgelopen jaren succesvol, onder andere door organisatie van de Salland Cafés. Dit wordt voortgezet.

Reden om ook juist vanuit het gebiedsprogramma PPLG Salland al contact te zoeken met het netwerk De Kracht van Salland.

2.4.3 Impactmeting en impact in Salland

Om inzicht te krijgen in de sociaaleconomische impact ontwikkelt Wageningen Universiteit (WUR) een objectieve impactmeting. Afhankelijk van de uitkomsten van de impactanalyse worden in het gebied afspraken gemaakt met overheden, stakeholders en betrokkenen over de te nemen maatregelen.

Deze sociaaleconomische impactanalyse zal het vertrekpunt zijn voor de gesprekken met inwoners van het gebied om gezamenlijk te komen tot de uitvoering van sociaaleconomische versterkings-plannen.

Er wordt gewerkt op drie niveaus waarop het PPLG sociaaleconomische impact heeft. Per niveau wordt gekeken naar het economisch perspectief en het sociaalmaatschappelijk perspectief.

- Niveau 1: dit schaalniveau betreft het individu: De agrarisch ondernemer en zijn gezin.
- Niveau 2: het directe economische en sociaalmaatschappelijke systeem dat een relatie heeft met de agrariër: De impact voor de keten rondom het erf van de agrariër. Dit gaat over het economisch perspectief van bijvoorbeeld erf betreders. Sociaalmaatschappelijk bestaat het systeem rondom de agrariër uit zijn leefgemeenschap: sociale verbanden in het dorp en het gebied.
- Niveau 3: Regio Salland: Door de maatregelen van het PPLG en transitie in de landbouw kan de sociale en economische situatie in Salland onder druk komen te staan. Er moet geïnvesteerd worden in brede welvaart van Salland. Dit gaat bijvoorbeeld over het stimuleren van nieuwe ketens, nieuwe verdienmodellen, investeren in welzijn, gezondheid, materiele welvaart en samenleving.

Maatregelen voor natuur, stikstof, water en klimaat dragen bij aan een beter milieu en een betere gezondheid. Op andere indicatoren kunnen de maatregelen echter een negatief effect hebben. Zo

kunnen er minder arbeidsplekken beschikbaar komen in en rondom een agrarische onderneming, kan de materiële welvaart van regio's onder druk komen als er geen alternatieve werkgevers zijn, en kan de sociale cohesie binnen de samenleving minder sterk worden.

Tijdens bijeenkomsten (Dorpsschool Salland) hebben Sallanders de verwachte impact van de maatregelen van het PPLG in kaart gebracht. Dit wordt ingedeeld in effecten op de drie niveaus. Tevens zijn er ook tips gegeven voor maatregelen.

Niveau 1: Effecten voor de agrarische bedrijven
- De maatregelen van het PPLG gaan direct impact hebben op agrarische bedrijven. Ondernemers hebben zorgen over het voortbestaan van hun agrarisch bedrijf. De maatregelen vormen vooral bedreigingen, maar het kan ook kansen bieden. Op dit moment overheerst vooral de onzekerheid, waardoor keuzes worden uitgesteld. Er is behoefte aan duidelijkheid en een perspectief voor de toekomst.
- Onzekerheid over de toekomst heeft impact op de mentale gezondheid van agrariërs. Onzekerheid zorgt er ook voor dat er geen vernieuwing plaatsvindt. Alle keuzes worden uitgesteld.
- Verschillende meningen en polarisatie zorgen voor onrust in het gebied. Er hingen hier veel vlaggen.

Niveau 2: Effecten voor directe omgeving van agrarische bedrijven
- De maatregelen hebben gevolgen voor het economisch systeem rondom de agrarische ondernemer. Het perspectief voor de bedrijven die aan de landbouw gelieerd zijn, is afhankelijk van de ontwikkeling die de landbouw zal doormaken. Als veel boeren gaan stoppen, zal de werkgelegenheid in de brede agrarische sector krimpen.
- Er is onduidelijkheid over de grond. Wie beheert de grond die vrijkomt? Wie wordt eigenaar van de grond? Komen er boeren uit andere regio's naar Salland of ontwikkelaars die grond opkopen? Wat betekent dat voor de grondprijs en de Sallandse boeren die misschien grond erbij willen kopen?
- Lege erven kunnen leiden tot meer criminaliteit. Lege erven kunnen ook kansen bieden voor woningbouw en nieuwe verdienmodellen op het platteland.
- Goede samenhang tussen landbouw en landschap biedt perspectief op de langere termijn. Natuur- en landschapsbeheer kan een nieuw verdienmodel voor agrarische ondernemers vormen. Een eerlijke prijs is een belangrijke voorwaarde voor de slagingskans van deze nieuwe verdienmodellen. Daar is lange termijn financiering voor nodig, op basis van een lange termijnvisie. Ieder moet hierin verantwoordelijkheid nemen. Dat betekent ook, als het mogelijk is, bereid zijn om een eerlijke prijs te betalen.
- Inzet van erfcoaches is belangrijk. Zorg dat ook op lange termijn erfcoaches ingezet kunnen worden bij begeleiding van agrarische ondernemers en hun directe, lokale omgeving.

Niveau 3: Effecten voor regio Salland
- Als boeren stoppen en de grond verkopen, komt er misschien meer ruimte voor natuur, landschap, beweging, recreatie en nieuwe woonvormen. Dit biedt kansen op een vitale, gezonde leefomgeving (blue zone).
- Bij extensiever denk ik aan mooie mogelijkheden voor biodiversiteit (variatie in landschap) en water, en als de boer ook financieel voldoende ruimte heeft heb je win – win.
- De identiteit van de dorpen kan veranderen. Sommige dorpen kunnen veranderen van agrarische dorpen naar buitenwijken van steden. Andere dorpen kunnen gaan krimpen, waardoor voorzieningen zullen verdwijnen. Hier vindt verschraling plaats van voorzieningen, leefbaarheid en werkgelegenheid op het platteland.

Tips: Welke maatregelen zouden er genomen moeten worden.
- Het is belangrijk om te investeren in dorpen, zodat de sociale cohesie blijft bestaan. Investeer in het verenigingsleven en sociale ontmoetingsplekken, zodat de leefbaarheid in stand blijft.
- Versterk de culturele kwaliteiten. Denk aan verhaallijnen, het verhaal van Salland, het materiële en immateriële erfgoed, zoals oogstfeesten, carbid schieten. Maak feesten en festivals duurzaam. Dat houdt de dorpen en gemeenschappen aantrekkelijk.
- Maak gebruik van de lokale netwerken en omarm nieuwe bewoners op het platteland. Zij brengen nieuwe ideeën en nieuwe dynamiek. Luister naar de lokale bewoners en heb aandacht voor de nieuwe Sallanders.

- Salland ligt centraal in Nederland. Dat biedt economisch perspectief. Een nieuwe tijd vraagt ook innovatie. De innovatie kan weer ruimte geven voor nieuwe lokale werkgelegenheid.
- Biedt ruimte en zorg dat je wendbaar en weerbaar bent en blijft. Keuzevrijheid voor bewoners en ondernemers is belangrijk. Zorg dat er ruimte is voor maatwerk. Durf als overheid los te laten. Het gebied is goed in staat om goede initiatieven te laten ontplooien.
- Versterk elkaar door samen te werken, niet alleen plaatselijk maar ook verder regionaal en soms provinciaal. Benut De kracht van Salland! Laat het initiatief in het gebied. Blijf gesprekken voeren met elkaar.
- Zorg voor subsidiemogelijkheden. Maak deze kenbaar en gemakkelijk toegankelijk.
- Een betrouwbare overheid is belangrijk, waarmee op lange termijn afspraken gemaakt kunnen worden. Minder regelgeving zodat nieuwe ideeën gemakkelijker van de grond kunnen komen. Biedt ruimte om te leren, geef vertrouwen, luister naar elkaar en faciliteer goede initiatieven.

2.4.4 Salland mee-koppelkansen

Salland kent al langer een samenwerking vanuit het netwerk de Kracht van Salland. Met dit gebiedsplan wordt er voortgebouwd op die samenwerking. In de realisatiestrategie en aanpak wordt hier concreet op ingegaan. De aanpak in die drie sporen zijn in Salland onlosmakelijk aan elkaar verbonden.

3. Realisatiestrategie: hoe deze vorm te geven (proces)

3.1 Realisatie visie en strategie

In Salland wordt niet bij nul begonnen, de transitie is al langere tijd gaande. Er is een intensieve verbinding tussen verschillende partijen uit verschillende sectoren en het sociaaleconomisch netwerk, waaronder het Leaderprogramma. Dit blijkt ook uit de verschillende Leaderprojecten waar innovaties tussen verschillende sectoren (landbouw en toerisme bijvoorbeeld en landbouw en lokale voedselverwerking gecombineerd met landschapsversterking) al plaats vinden. Maar ook uit het eigen gebiedsfonds voor "Groen Blauwe Diensten" dat in 2008 is opgericht wordt nu doorontwikkeld voor een breder fonds en loket voor Salland: "Salland Loont". Dit met als doel om de transactie tussen samenleving en agrariërs en grondeigenaren voor het leveren van maatschappelijke diensten te organiseren.

Dat is de reden dat de Sallandse Gebiedspartners dan ook integraal aan de slag willen om slim combinaties te maken van de te behalen doelen die voorliggen in het kader van het Provinciaal Programma Landelijke gebied: Klimaatdoelen, perspectief voor de landbouw en sociaaleconomisch perspectief gecombineerd met het uitvoeren van activiteiten om de eigen visie te realiseren. De volgende strategische uitgangspunten worden gehanteerd:

- De governance voor het PPLG moet helder zijn. Hiervoor zal de komende tijd een traject opgestart worden in Salland. Het partnership wordt verder uitgewerkt en rollen en taken van de verschillende gebiedspartners duidelijk besproken en omschreven.
- Salland gaat via een integraal plan "Gebiedsambitie Salland" bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. Dat zijn de stikstofemissie reductie, klimaatopgaven, opgaven natuur en water, sociale kwaliteit, leefbaarheid en economie. Onderwerpen die voor ons allen op de langere termijn van wezenlijk belang zijn. Het perspectief voor de langere termijn voor het platteland van Salland staat voorop. Maar de directe korte termijn mogelijkheden voor aanpak zijn noodzakelijk om resultaten te zien en de energie en motivatie te behouden bij de initiatiefnemers van projecten en/of aanpakken/activiteiten.
- Sallandse partners zijn solidair naar elkaar, pakken zaken gezamenlijk op, en werken zoveel mogelijk integraal. Uitgangspunt in deze aanpak is dat men beschikbare middelen voor de transitie van het platteland efficiënt en effectief wil inzetten. Dit in nauwe samenwerking met provincie Overijssel als regisseur en het Rijk als opdrachtgever zodat de gestelde doelen gehaald kunnen worden.
- Salland heeft goede ervaring in het werken in deelgebieden. Ervaringen hebben geleerd dat wanneer er ergens in een gebied beweging is, dit kansen creëert om meerdere doelen te halen. De basis voor deze gebiedsgerichte aanpak is gelegd vanuit de ervaringen van bestaande samenwerking in Salland Deal, uitgevoerde gebiedsprocessen en ervaringen vanuit Kavelruilprojecten, het rapport van het College van Rijksadviseurs Landschapsinclusieve landbouw pilot Salland, en de pilot LandvanWaarde – Natuur in bedrijf

- Salland is vooruitstrevend, kijkt vooruit en vooral ook naar kansen. Ook ondernemers houden zich hiermee bezig. Zo zijn er al initiatieven voor de productie van groen gas en willen ondernemers aan de slag met gebiedsgericht werken in deelgebieden. Verder zijn er ondernemers die aangeven te willen stoppen en feitelijk wachten op de stoppersregeling van het Rijk.

3.2 Realisatie aanpak Deelgebied processen

In Salland wordt uitgegaan dat er in 20-25 deelgebieden (500-4000 hectare) gewerkt gaat worden aan een integrale aanpak voor het gebied. Niet elk gebiedsproces zal op dezelfde manier verlopen. Qua proces zal er veel gelijk op gaan: individuele verkenning van ondernemers over de keuze voor hun toekomst, een verkenning met het gebied, ondernemers en betrokken organisaties zoals waterschap en natuurorganisaties, het maken van een gebiedsplan, en de uitvoering. Maar niet elk proces zal even makkelijk zijn. Dit heeft zowel met de stapeling van opgaven te maken (die het maken van een goed plan complex maakt), en het draagvlak in een gebied, waarbij historie en recente positieve of negatieve ervaringen heel bepalend zijn. Dit zorgt ervoor dat voor sommige processen meer middelen nodig zijn dan anderen. Bij het opzetten van gebiedsprocessen wordt aangesloten bij de 3 sporen uit het hoofddocument PPLG:

1. Naar een grondgebonden veehouderij (provinciegericht geleidelijk realiseren van een grondgebonden veehouderij)
2. Gebiedsgerichte opgaven (gebiedsgericht reageren op de opgaven vanuit KRW, stikstof en Natura 2000). Indien hiervoor gekozen wordt in Salland aan de hand van het op te zetten scenario onderzoek.
3. Bedrijfsgerichte en ketengerichte maatregelen (bedrijfsgericht uitvoeren van maatregelen t.b.v. toekomstgerichte landbouw binnen de randvoorwaarden voor milieu en met goede verdienmodellen

Deelgebiedsprocessen zijn initiatieven in een gebied van 500 tot 4.000 hectare waar met meerdere grondeigenaren en partners een proces wordt doorlopen om te komen tot een deelgebiedsplan dat bijdraagt aan de PPLG-doelen en dat vervolgens kan worden gerealiseerd. Deze processen kennen 6 fasen (initiatief, verkenning, uitwerking gebiedsplan, realisatie en oplevering). Aan de start van elk gebiedsproces zal aan de ondernemers en overige betrokkenen worden gevraagd welke opgaven zij voor hun eigen bedrijf en het gebied zien, wat de kansen en knelpunten zijn en hoe volgens hen de toekomst van het gebied en de daar aanwezig bedrijven er uit ziet. Vervolgens wordt bekeken welke overige opgaven, naast de PPLG doelen, meegenomen kunnen worden, wanneer besloten wordt tot een gezamenlijk gebiedsproces. De inzet per gebiedsproces kan verschillen. De inzet is vrijwillig maar niet vrijblijvend.

3.3 Realisatie aanpak: Salland Loont

Via verschillende instrumenten maar ook particulier initiatief worden natuurdoelen in Salland gerealiseerd. De Terrein Beherende Organisaties (TBO's) en de Sallandse landgoederen bezitten veel natuurgebieden. Zij zorgen voor aanleg, herstel en beheer van deze natuur. Er zijn veel particuliere initiatieven van inwoners en bedrijven om de biodiversiteit te bevorderen. Bijvoorbeeld het 87 hectare weidevogelgebied van Lierderbroek BV. Een samenwerking van 11 ondernemers. Maar ook het initiatief van “Heel Broekland Bloeit” waar boeren en burgers samenwerkten voor de versterking van de biodiversiteit in hun eigen omgeving.

Figuur 10

Media Donderdag 27 januari 2022

Lierderbroek nog weidevogelvriendelijker na aankoop 28 hectare polder – De Stentor

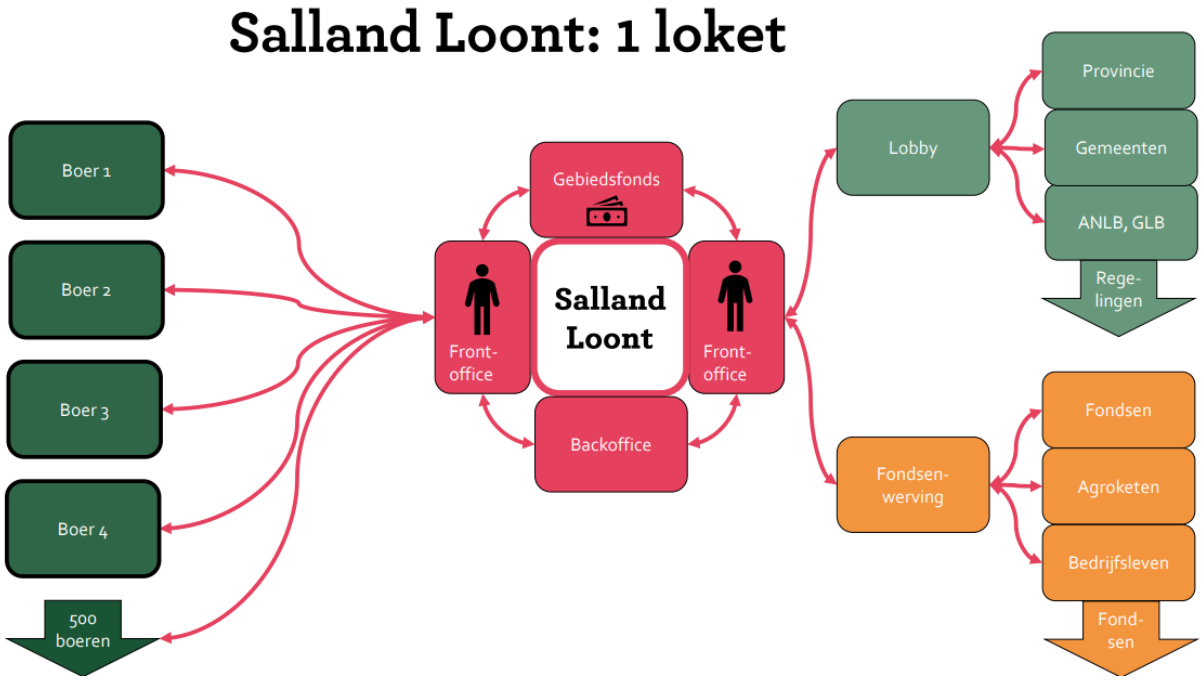
In Lierderbroek hebben elf lokale boerenbedrijven de handen ineengeslagen om de weidevogels in de polder te beschermen. De boeren, verenigd in Lierderbroek BV, kochten samen 28 hectare land van Staatsbosbeheer.

Ambitie van Salland is om naast het herstel van de robuuste natuur, agrarische ondernemers die dat wensen, te faciliteren in het extensiveren van hun bedrijfsvoering. Het aantal burgers op het platteland neemt steeds verder toe. Salland wil ook hen faciliteren in het vergroenen van de leefomgeving.

Er zijn veel organisaties in Salland die zich bezighouden met alles wat betreft landbouw, water, natuur en landschap. Deze organisaties werken al jaren samen via het netwerk "Salland Deal". Omdat de verschillende landelijke, provinciale en lokale overheden en organisaties allerlei initiatieven ondersteunen en financieren is er een wirwar aan loketten ontstaan. Voor agrariërs, grondeigenaren en initiatieven (waaronder de De eco-regeling 2023 (rvo.nl), ANLb van het Collectief Midden Overijssel de De Groen Blauwe Diensten regeling van Stichting Kostbaar Salland, Natuur voor Elkaar regelingen, Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) | Waterschap Drents Overijsselse Delta (wdodelta.nl) en allerlei stichtingen en fondsen die zich inzetten voor het landschap zoals Trees for all etc.) Daarom hebben de partners vanuit Salland Deal hun krachten gebundeld in "Salland Loont". Een unieke samenwerking tussen verschillende partijen om menskracht en middelen efficiënter en effectiever in te zetten.

Salland Loont organiseert de transactie tussen boeren en grondeigenaren en de samenleving voor het uitvoeren en belonen van maatschappelijke diensten in Salland. De beloning zal meer zijn dan een onkostenvergoeding en zal gebaseerd op een prestatiebeloning waarbij private en publieke middelen gestapeld worden. Salland Loont is in ontwikkeling en zal in directe afstemming met de ontwikkeling van de PPLG aanpak het lokale loket (voorkant in het gebied Salland) worden voor maatschappelijke diensten. Waarbij de achterkant prima op provinciaal niveau geregeld kan worden. Salland Loont heeft de ambitie van Salland waarmaken en laten zien dat 10% groenblauwe dooradering mogelijk is door slim private en publieke middelen te combineren. Hoe dat gedaan wordt staat in hoofdstuk 4 beschreven.

Figuur 11: Schematische weergave van Salland Loont Loket

3.4 Rol/verantwoordelijkheid, uitvoering PPLG-gebiedsplan Salland

Door-ontwikkelen van organisatie (organisatiestructuur, verantwoordelijkheden en afbakening, opleiden personeel voor de grote fase 2024-2035) in samenwerking met alle gebiedspartners. Op dit moment wordt er gewerkt vanuit de structuur van het PPLG. Daarnaast heeft de landbouw in Salland een eigen structuur ontwikkeld. Er bestaat al de samenwerkingsstructuur Salland Deal. In de komende tijd zal gekeken worden naar de meest praktische en werkbare structuur voor het ontwikkelen en uitvoeren van het programma. Gebruik makende van de kwaliteiten en netwerken van de bestaande organisaties. Belangrijke onderdelen hierin zijn:

- Bestuurlijk overleg Salland (bestuurlijk overleg keuze maken wie bestuurlijk aanhaakt bij de huidige bestuurlijk overleg PPLG).
- Positionering en rolverdeling van het PPLG-team en gebiedsteam Salland
- Uitvoerders/organisatie Kerngroep Salland (Vertegenwoordigers Salland Deal plus en Kerngroep KVS combinatie maken plus vertegenwoordigers Salland Loont en andere partijen in de ambtelijke tafel PPLG Salland) (daaronder vertegenwoordigers van boerenraad en burgerraad die ook deel uitmaken van Salland Loont)
- Organiseren Werkgroep "veldwerkers" voor de aanpak in deelgebieden (kavelruil coördinatoren, erfcoaches etc. meer uitvoerders)
- Werkgroep communicatie vanuit verschillende organisatie om zaken af te stemmen en communicatieprojectleider.
- Salland loont organisatie voor dienstenloket.

Duidelijke afbakening wie welke rol heeft is noodzakelijk. Waarin het ook belangrijk is om de rollen van provincie en gemeenten duidelijk te krijgen. Dit vooral ook i.v.m. het grote aantal stoppers, vergunningsvragen voor innovatieve concepten etc.

3.6 Agenderende randvoorwaarden (vanuit het gebied)

Om in Salland tot een goede aanpak voor de uitvoering van het PPLG te komen, is een aantal zaken gesignaleerd waar duidelijkheid over moet komen. Dat kan wellicht in de nadere uitwerking van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) of door middel van duidelijkheid die nog door het Rijk moet worden gegeven. Hoe hier duidelijkheid op kan komen is niet direct helder, dat het van belang is voor het vervolg wel. Het gaat om de volgende zaken:

Agrarische Sector

- In Salland wenst men geen zonering toe te passen. Op de bestuurlijke gebiedstafel is afgesproken scenario's uit te werken wat het betekent als de zonering wordt losgelaten.
- PAS-melders leven in grote onzekerheid en het Rijk moet ervoor zorgen dat ze gelegaliseerd worden.
- Aanpak op basis van verleiden waarderen en belonen i.p.v. opgelegde maatregelen.
- Principes van het Sallandse landbouwperspectief toepassen: ondernemerschap, behoud van de diversiteit van de Sallandse landbouw, noaberschap.
- De nulmeting en inventarisatie per bedrijf wat de status is van de huidige vergunning, gebruik van die vergunning en legale status van de vergunning. Hiermee kan de exacte stikstofopgave (in ieder geval voor Salland en zo mogelijk ook per bedrijf) en de referentiedatum ten opzichte waarvan gereduceerd moet worden bepaald worden;
- Duidelijkheid over goedgekeurde technieken en vastgestelde reductie per maatregel die mag meetellen;
- Voldoende ruimte voor ontwikkelen en testen van innovatieve technieken om stikstof te reduceren (incl. versnelde goedkeuring)
- Ruimte voor meten van emissie bij kansrijke technieken vooruitlopend op goedkeuring maatregel en emissienormen;
- Een centraal borgings-/registratiesysteem om de stikstofreductie en het bereiken van andere doelen vast te leggen;
- Duidelijkheid over de brede maatschappelijke opgaven en het ruimtelijk beslag (zodat een ondernemer een lange termijn keuze kan maken);
- Aanpak op basis van eigen ondernemerschap, waarbij ondernemers dus zoveel mogelijk zelf nog mogelijkheden hebben om te kiezen op welke manier zij tot het bereiken van de doelen kunnen komen;
- Mogelijkheid voor ondernemers om bedrijfsbegeleiding te krijgen bij het maken van toekomstplannen.
- Procesmiddelen voor ketenaanpak.

Voortzetten en versterken samenwerking in Salland en hiermee samenhangend:

- Ontwikkeling en versterking van de samenwerkingsorganisatie PPLG en De Kracht van Salland qua organisatie, communicatie, belangenbehartiging agrarische sector Salland, zorgen voor boer burger-verbinding en organiseren gezamenlijk beleid gemeenten en vergunningsverlening op orde qua capaciteit. Dit zal de komende tijd verder uitgewerkt worden.

Versterken sociaaleconomisch perspectief door optimaal gebruik te maken van de bestaande (Leader)structuur in Salland

- Uitvoer van het Leaderprogramma 2023-2027.
- Extra middelen voor Leader voor de periode 2024-2029 om projecten te kunnen ondersteunen en financieren.
- Extra middelen voor kleine projecten (Kracht van Salland check) en inzet initiatievencoach 2023-2035.
- Extra middelen voor de Leadergroep voor middelgrote projecten voor periode 2023-2035.

Deelgebiedsprocessen

- Voldoende aandacht voor de sociaaleconomische gevolgen van de opgaven en gebiedsprocessen voor individuele agrariërs (ondersteuning via erfcoaches, vertrouwenspersoon agrariërs etc.) en gebieden (procesbegeleiders, vertrouwenspersonen kavelruil etc.) in alle fase van planvorming en uitvoering.

- Inzicht in vergunningen op gebiedsprocesniveau (het is nu lastig om dit vanuit overheden goed in beeld te krijgen).
- Het door-ontwikkelen en ontwikkelen van de volgende instrumenten:
  - Grondbank Salland en/of grondcollectieven in Salland (verschillende organisatievormen mogelijk in de deelgebieden)
  - Vrijwillige Kavelruil Salland
  - Erfcoaches en contactpersonen agrarische ondernemers.
  - Versterken inzet gemeenten voor afhandeling van aanvragen.
  - Verbinding boer burger versterken
  - Monitoring, evaluatie en communicatie over deelgebiedsprocessen lokaal en provinciaal organiseren.

4. Aanpak

4.1 Inleiding

Dit document is een eerste aanzet om te komen tot een gezamenlijke gebiedsaanpak. Duidelijk is dat de transitie al begonnen is. Er zijn in Salland al initiatieven die lopen zoals de GLB-pilot en de ontwikkeling van Salland Loont. Daarnaast wil Salland aan de slag met de kansen die zich nu voordoen en de ondernemers die nu stoppen om integrale afwegingen in deelgebieden te kunnen maken. Maar niet onbelangrijk is te noemen dat Salland gaat voortbouwen op de brede samenwerking die er is vanuit het netwerk De Kracht van Salland. In de onderstaande paragrafen staan de onderwerpen die op korte termijn (2023-2024) opgepakt gaan worden.

4.1.1 Organisatieontwikkeling, partnerschap, governance en instrumentarium 2023

Zoals beschreven is het belangrijk de komende tijd te werken aan de organisatiestructuur en duidelijkheid te krijgen in verantwoording, rollen en taken van de verschillende gebiedspartners. Juist ook om helderheid te krijgen in de verantwoordelijkheid voor de uitvoer van dit plan. Salland Deal gaat voorstellen aan de gebiedstafel dit na de zomer op te pakken met externe ondersteuning zodat duidelijke afspraken zijn gemaakt over rollen en verantwoordelijkheden. Over vrijwilligheid maar niet vrijblijvend en hoe daarmee om te gaan. Over afstemming over opgaven vanuit de verschillende partners. Hoe die aan te pakken in de deelgebieden en te koppelen aan bestaand Sallands instrumentarium, instrumentarium dat door provincie Overijssel ontwikkeld wordt en het Rijk.

4.1.2 Communicatie en informatievoorziening

Communicatie en informatievoorziening is een essentieel onderdeel voor de ontwikkeling en uitvoer van de agenda. Herstel van vertrouwen in de overheid is een belangrijk basis om dit programma succesvol te kunnen uitvoeren. De afgelopen periode is met kunst- en vliegwerk geprobeerd de communicatie in Salland op peil te houden in ieder geval voor de agrarische sector. Maar men kan wel stellen dat de samenleving van Salland niet op de hoogte is van wat er allemaal speelt. Dit kan en moet beter. Op dit moment ontbreekt het volledig aan capaciteit hiervoor bij de verschillende partner organisaties om dat goed en gezamenlijk op te zetten. Daarom is er een communicatieplan voor dit Gebiedsperspectief Salland opgesteld:

In 2023 worden gewerkt aan de volgende twee sporen
- Het uitvoeren van het communicatieplan 2023
- Het opstellen van een communicatieplan voor 2024-2035 direct ook in relatie tot de te ontwikkelen organisatiestructuur.

In deze paragraaf worden de activiteiten die bij de sporen horen puntsgewijs uitgewerkt. Voor het gehele communicatieplan verwijzen wij naar de bijlage Communicatieplan Salland. Dit is een concept en zal ook verder uitgewerkt worden.

Voor 2023 zijn o.a. de volgende activiteiten voorzien als communicatieplan voor 2023:
- Inrichten website Kracht van Salland met een PPLG Salland tegel en Salland loont tegel.
- 4x Artikelen in nieuwsbrief Kracht van Salland van PPLG-partners.
- Minimaal 1 keer een Sallandcafé over onderwerpen aangaande de PPLG georganiseerd met gebiedspartners.

Doelgroep agrarische ondernemers

- Landbouwcollectief, gebiedsteam en gemeenten. Opzetten en verspreiden papieren nieuwsbrief voor agrarische ondernemers (x per jaar).
- Salland Loont heeft loket in orde en communiceert hierover in haar eigen plan maar informeert via andere kanalen ook.
- Gemeenten en anderen communiceren op eigen website en in agrarische nieuwsbrief met kennis en informatie voor bestuurders, werknemers en boeren en delen linken van partners.
- Landbouwcollectief leidt gesprekken met de landbouwraad en groepen ondernemers ook in afstemming met partners.

Doelgroep gemeenten

- 4 keer per jaar raadsinformatienotitie over PPLG
- 1 keer per jaar college en raadsavond over opzet en aanpak PPLG met partners en provincie.
- 1 keer per jaar bijeenkomst voor collega's over PPLG per gemeente

In 2023 zal een communicatieplan voor Salland voor het PPLG 2024-2023 opgesteld worden dit plan wordt samenhangend met de te ontwikkelen organisatiestructuur opgezet.

4.1.3 Uitvoeren Communicatie 2023 en ontwikkelingen communicatieplan 2024 en verder

Communicatie en informatievoorziening is een essentieel onderdeel voor de ontwikkeling en uitvoer van dit gebiedsprogramma. Herstel van vertrouwen in de overheid is een belangrijk basis om dit programma succesvol te kunnen uitvoeren. De afgelopen periode is met kunst- en vliegwerk geprobeerd de communicatie in Salland op peil te houden in ieder geval voor de agrarische sector. Maar men kan wel stellen dat de samenleving van Salland niet op de hoogte is van wat er allemaal speelt. Dit kan en moet beter. Op dit moment ontbreekt het volledig aan capaciteit hiervoor bij de verschillende partner organisaties om dat goed en gezamenlijk op te zetten. Daarom is er een concept communicatieplan voor dit Gebiedsperspectief Salland opgesteld:

In 2023 worden gewerkt aan de volgende twee sporen
- Het uitvoeren van het communicatieplan 2023
- Het opstellen van een communicatieplan voor 2024-2035 direct ook in relatie tot de te ontwikkelen organisatiestructuur.

In deze paragraaf worden de activiteiten die bij de sporen horen puntsgewijs uitgewerkt. Voor het gehele communicatieplan verwijzen wij naar de bijlage Communicatieplan Salland. Dit is een concept en zal ook verder uitgewerkt worden.

Voor 2023 zijn o.a. de volgende activiteiten voorzien als communicatieplan voor 2023:
- Inrichten website Kracht van Salland met een PPLG Salland tegel en Salland loont tegel.
- 4x Artikelen in nieuwsbrief Kracht van Salland van PPLG-partners.
- Minimaal 1 keer een Sallandcafé over onderwerpen aangaande de PPLG georganiseerd met gebiedspartners.

Doelgroep agrarische ondernemers

- Landbouwcollectief, gebiedsteam en gemeenten. Opzetten en verspreiden papieren nieuwsbrief voor agrarische ondernemers (x per jaar).
- Salland Loont heeft loket in orde en communiceert hierover in haar eigen plan maar informeert via andere kanalen ook.
- Gemeenten en anderen communiceren op eigen website en in agrarische nieuwsbrief met kennis en informatie voor bestuurders, werknemers en boeren en delen linken van partners.
- Landbouwcollectief leidt gesprekken met de landbouwraad en groepen ondernemers ook in afstemming met partners.

Doelgroep gemeenten

- 4 keer per jaar raadsinformatienotitie over PPLG
- 1 keer per jaar college en raadsavond over opzet en aanpak PPLG met partners en provincie.
- 1 keer per jaar bijeenkomst voor collega's over PPLG per gemeente

In 2023 zal een communicatieplan voor Salland voor het PPLG 2024-2023 opgesteld worden dit plan wordt samenhangend met de te ontwikkelen organisatiestructuur opgezet.

4.1.4 Versterken van het sociaaleconomisch perspectief

Om de brede welvaart in Salland op peil te houden en te versterken is een investeringsbudget nodig. Initiatieven vanuit de samenleving die bijdragen aan de sociale, economische en duurzame ontwikkeling in Salland kunnen ondersteund worden met een eenmalige bijdrage.

Uitgangspunten zijn:

- De initiatieven komen vanuit de samenleving (bottom up) en hebben breed draagvlak
- De initiatieven dragen bij aan de versterking van de brede welvaart in Salland (sociale, economische en duurzame ontwikkeling van Salland)

Mogelijke initiatieven die ondersteund kunnen worden zijn:

- Investering in nieuwe verdienmodellen zoals het opzetten van een keten voor teelt van vezelgewassen ten behoeve van bio-based woningbouw.
- Aanleg van boerenlandpaden in combinatie met aanplant van heggen en houtwallen
- Investering in voorzieningen om leefbaarheid van dorpen op peil te houden
- Nieuwe sociale en economische activiteiten op agrarische bedrijven
- Korte voedselketens en voedselcoöperaties
- Dorp & buitengebied ontwikkelingsplannen
- Nieuwe activiteiten op gebied van toerisme en recreatie
- De initiatieven zijn na eenmalige bijdrage financieel en organisatorisch duurzaam

De doelen van het investeringsbudget sluiten aan bij de doelen van het PPLG, de thema's van de Toekomstvisie Salland 2023-2030 en de Lokale ontwikkelingsstrategie van Leader Salland.

4.1.5 Deelgebiedsprocessen PPLG 2023-2024

Een aantal gebiedsprocessen kent inmiddels een dusdanige start, dat er al een verkenning plaatsvindt of kan plaatsvinden en er mogelijk zelfs al een uitwerkingsplan ligt of uitvoering van maatregelen kan plaatsvinden in 2023/2024. Procesgeld wat beschikbaar gesteld is vanuit provincie Overijssel wordt daarom in deze gebiedsprocessen ingezet. De volgende gebiedsprocessen kennen al een traject op korte termijn:

Deelgebied Oxe/Bathmen
* uitbreiding aantal ondernemers met biogas planvorming 10 extra.
* integrale aanpak met wateropgaven in het gebied 25 ondernemers.
Planfase: 2023
Uitvoering 2024-2025 en verder.

Aanpak 't Rozendael
20 ondernemers en het landgoed 't Rozendael
Doel ketenverkorting
Doel gebiedsontwikkeling, extensiever landbouw en natuur vorming.

Ontwikkeling Sallandse Landgoederen
Plan voor de toekomst van landgoederen en pachters van de landgoederen. Ontwikkelfase in 2023. Realisatiefase 2024-2030. Bossenstrategie, nieuwe natuur en extensivering landbouw. Water opgaven.

Gebiedsplan en biogasplan Averlo
Ontwikkeling productie groen gas en verkennen gebiedsplan.

N2000 't Boetelerveld
Verkennende gesprekken met agrarische ondernemers (stoppers en reguliere ondernemers) en gebiedspartners over de toekomst. Zeer precair proces in verband met de reeds gerealiseerde ontwikkelingen van het Natura 2000-gebied 't Boetelerveld die niet even soepel verlopen zijn. De uitkomsten van de recente NDA spelen daarbovenop nog. Procesmiddelen moeten ingezet worden om het gesprek te voeren met het gebied en kansen te verkennen.

4.1.6 Salland-brede processen

Salland Loont
Salland Loont wordt georganiseerd door de partners van Salland Deal. De missie van Salland Loont is: het organiseren van de transactie tussen boeren en grondeigenaren en de samenleving voor het uitvoeren en belonen van maatschappelijke diensten in Salland. Salland loont is het loket voor maatschappelijke diensten in Salland.

De visie van Salland loont is:

Salland Loont organiseert de transactie

- Salland Loont biedt meer door het werven en bundelen van publieke en private middelen
- Deze worden uitgezet in een aantrekkelijke beloning voor eco-diensten op basis van concrete maatregelen of bereikte Kern Prestatie Indicatoren
- Salland Loont doet geen gebiedsprocessen, maar werkt parallel aan/volgend op Provinciaal Programma Landelijk Gebied en andere processen
- Salland Loont organiseert geen grondtransacties

Er komt één uitvoeringsbureau voor Salland van Salland Loont met:

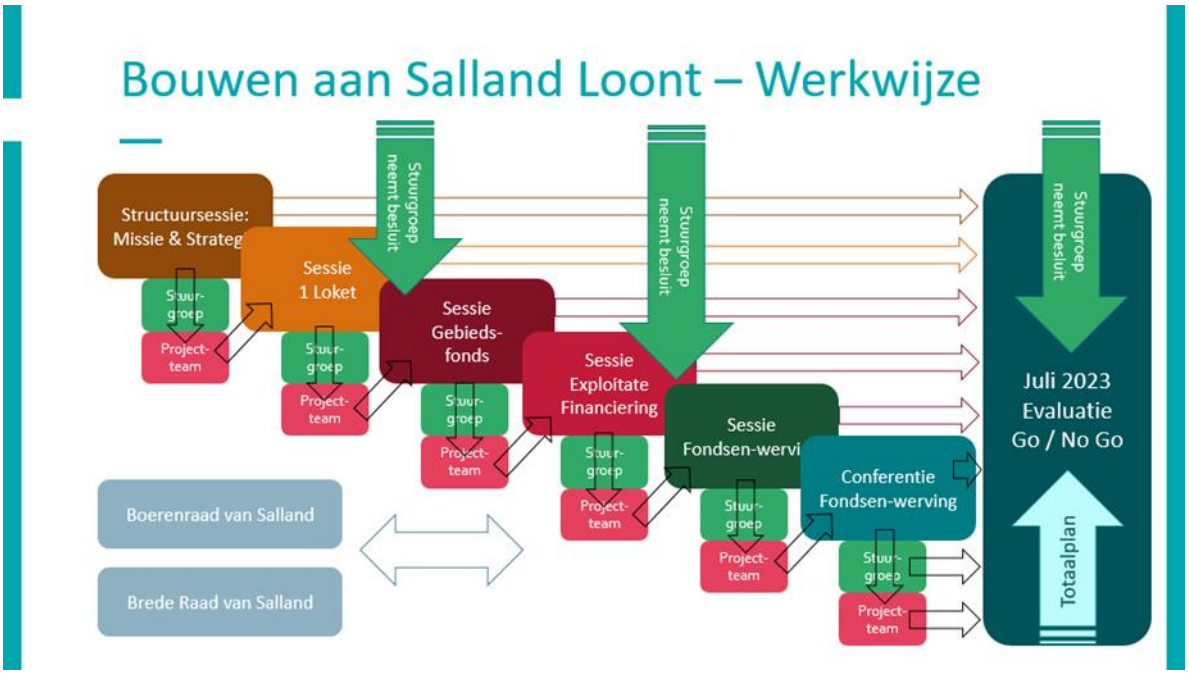
- Duidelijke, vaste menselijke gezichten naar grondgebruikers
- Duidelijk, menselijke gezichten richting overheden en bestaande beleidsregelingen
- Duidelijk, menselijke gezichten voor actieve lobby en fondsenwerving bij bedrijfsleven, investeringsfondsen, Schiphol, overheidsdiensten
- De partners van Salland Deal committeren zich aan het uitvoeringsbureau Salland Loont en bundelen hun middelen en uitvoeringskracht hierin.
- Gebruik maken van bovenregionale infrastructuur waar dat kan (achterkant loket); Sallands wat moet (voorkant loket)

Boeren en Grondeigenaren krijgen een passende beloning voor de lange termijn

- Integrale aanpak en stapelen van beloningen uit private en publieke bronnen levert een verdienmodel op voor grondgebruikers (totale beloning is meer dan onkostenvergoeding)
- Belonen naar prestatie via doelgerichte monitoring met KPÍ's

Als koploperproject is Salland Loont van start gegaan. Werkend vanuit bestaande organisaties en regelingen naar een toekomstige situatie om de transacties tussen agrariërs en grondeigenaren en samenleving die gaat belonen voor maatschappelijk diensten mogelijk te maken. Hierbij moeten een aantal flinke stappen genomen worden. Maar er moet ook zicht zijn op de realiteit van een dergelijk loket waarin ook vooral de overheden een rol hebben. In onderstaand schema is het voorlopig stappenplan weergegeven. Er is ambitie en vooralsnog wordt ingezet op de ontwikkeling van Salland Loont na juli 2023.

Figuur 12

4.1.7 Monitoring en evaluatie en leren

Grip houden op de doelrealisatie van jaar tot jaar en daarmee ook gedurende de periode tot 2030 kunnen bijsturen is belangrijk. Inzicht in de doelen waar het daadwerkelijk om te doen is, die achter de KPI's liggen is van belang. Bij bijvoorbeeld biodiversiteit wordt gestuurd op het aantal vlinders en broedvogels, bij stikstofreductie wordt gemeten met sensoren in de natuurgebieden. Dit moet ieder jaar zicht geven in hoeverre de doelstellingen gehaald worden en of bijsturen op één of meerdere doelen noodzakelijk is. Ook zou dit ertoe kunnen leiden dat her-allocatie van middelen nodig is. Daarnaast is belangrijk te leren van de aanpak. Van de aanpak in deelgebieden maar ook van andere gebieden en andere provincies. Hierbij kan aangesloten worden op de ontwikkelingen vanuit het PPLG Overijssel als lerende omgeving.

4.1.8 Innovaties en beleidsvorming

Er zijn allerlei innovaties in de agrarische sector maar ook innovaties van de agrarische sector in combinatie met water/natuur/energie opgaven bedacht worden die niet passen in het huidige beleid. Deze innovaties maar ook de integrale aanpak noopt tot aanpassing van beleidskaders of in ieder geval voorlopig tot maatwerk.

Het signaleren van knelpunten het vertalen van benodigde beleidskaders en visievorming op nog ontbrekende/te actualiseren onderdelen zal onderdeel zijn van deze agenda. Overheden vormen hierin een belangrijk onderdeel omdat zij met de input van onderop door het maken/aanpassen van beleid beweging en transitie kunnen versnellen.

4.2 Middellange termijn 2025 – 2027 en lange termijn 2027 – 2030

Op de middellange termijn zal de transitie volop in gang zijn. Is de organisatie en het instrumentarium volop op peil en wordt stevig ingezet op het werken in de deelgebieden.

- 2023-2025, 10 deelgebieden plannen en start uitvoeren,
- Uitvoering pilot Solar4Nature
- 15 deelgebieden start planning.
- Salland Loont functioneert
- Stoppende boeren krijgen mogelijkheid te stoppen

Lange termijn

- 2028-e.v. 15 deelgebieden uitvoeren (heel Salland)
- Salland Loont functioneert
- Ketenaanpakken gaan functioneren
- Etc.

5. Middelen

5.1 Instrumentenmix

In Salland zijn er goede ervaringen met de bestaande instrumenten zoals Leader, initiatevencoach, erfcoaches, kavelruilprojecten, opzet Sallandse grondbank etc. Er staan alweer veel initiatieven klaar om van start te gaan. Zaak is nu om van start te kunnen.

5.2 Financiën

Een Instrumentenmix van het Rijk, provincie, gemeenten en particuliere financiers moet ervoor zorgen dat de doelen gehaald worden.
De kosten zijn in grote lijnen onderverdeeld in:

- Investering stikstofemissiereductie melkveehouderij.
- Investeringen stikstofemissiereductie intensieve veehouderij
- Kosten voor versnellen/uitvoeren proces landgoederen
- PAS melders
- Investeringen in biodiversiteit
- Investeringen in energie en klimaatopgaven
- Investeringen in wateropgaven
- Beloningsinstrumenten voor kern prestatie indicatoren (KPI) te betalen door Salland Loont voor de maatschappelijke diensten die geleverd worden.
- Kosten voor de uitvoeringspilot Solar4Nature
- Investeringsbudget voor versterking brede welvaart in Salland (voor initiatieven uit de samenleving die bijdragen aan een sociaal, economisch en duurzaam platteland)
- Overige kosten voor monitoring, kennisverspreiding en organisatiekosten.

Belangrijk is dat de beloningen voor maatschappelijke diensten uitgevoerd door grondeigenaren, ook daarna doorlopen om grondeigenaren zekerheid te geven investeringen terug te verdienen.
Ook om het uitvoeren van maatschappelijke diensten langjarig te belonen. (Zowel bij boeren als landschapsorganisaties beheer en onderhoud is essentieel maar ook aanpassingen in verband met de klimaatveranderingen). Daarnaast worden extra middelen verwacht voor sociale kwaliteit om ook de sociaaleconomische ambities in Salland te kunnen realiseren.

Gebiedsprogramma Noordwest Overijssel

Overijssels programma landelijk gebied

CONCEPT

PPLG
gebiedsteam NWO i.s.m Programmateam

Vijfde concept, versie 15 mei 2023

Colofon

Datum
15 mei 2023

Auteur
gebiedsteam NWO i.s.m Programmateam

Adresgegevens
Provincie Overijssel
Luttenbergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
Telefoon 038 499 88 99
www.overijssel.nl
postbus@overijssel.nl

CONCEPT

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4
1.1. Aanleiding 5
1.2. PPLG staat voor een 3 x 3 aanpak 6
1.3. Samenwerking in Noordwest Overijssel 6
1.4. Leeswijzer 8

2. Uitwerking doelen PPLG 9
2.1. Inleiding 9
2.2. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen 10
2.2.1 Schoon water 10
2.2.2 Waterkwantiteit 12
2.2.3 Veenweide 15
2.2.4 Natuurherstel 20
2.2.5 Stikstof 21
2.3. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland 23
2.4. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw 26

3. Realisatiestrategie 30
3.1. Inleiding 30
3.2. Visie op de realisatie 30
3.3. Rollen en verantwoordelijkheden 38
3.4. Communicatie 39
3.5. Lopende gebiedsprocessen en initiatieven 40
3.5.1 Baarlingerpolder 41
3.5.3 Boeren Blokzijl 41
3.5.3 Pilot Veldiger Binnenlanden 43
3.5.4 Coöperatief plan Staphorst 43
3.5.5 Overige initiatieven en activiteiten 43

4. Aanpak 45
4.1. Inleiding 45
4.2. Fasering van de uitvoering 45
4.3. Kennisontwikkeling 46

5. Middelen 49
5.1. Inleiding 49
5.2. Instrumenten 49
5.3. Financiën en effecten 49
5.4. Uitvoeringsorganisatie 49

6. Jaarplan 2023-2024 51

CONCEPT

1. Inleiding

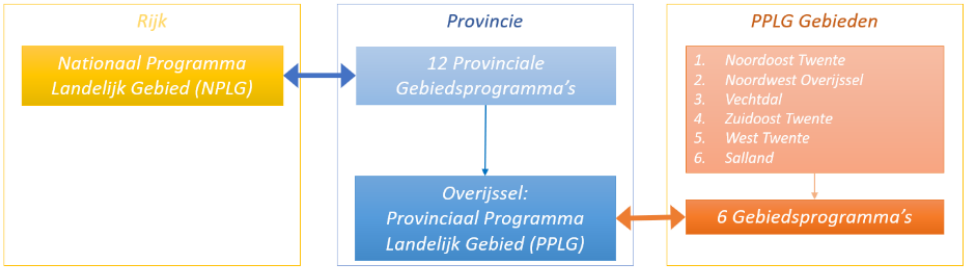
Voor u ligt het concept Gebiedsprogramma voor Noordwest Overijssel (Gebiedsprogramma NWO). Het is een eerste doorvertaling van het ontwerp Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel (ontwerp-PPLG Overijssel) voor Noordwest Overijssel (NWO). Dit concept Gebiedsprogramma is opgesteld door het Gebiedsteam Noordwest Overijssel, met input van de gebiedspartners van NWO.

In het Gebiedsprogramma NWO geven wij aan hoe wij in NWO invulling geven aan de realisatie van de 3 doelen van het PPLG Overijssel:
1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen. Dit zijn de doelen voor natuur, water en klimaat uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Deze wettelijke doelen volgen uit (inter)nationale verplichtingen als de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR), de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn).
2. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland;
3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw
Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen valt of staat met het behoud van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland en het bieden van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw. De drie doelen zijn onlosmakelijk verbonden (zie ook hieronder: de 3x3 aanpak).

Dit gebiedsprogramma is mede gebaseerd op de reeds eerder voor NWO opgestelde concept-Startdocument, Gebiedsanalyse en de Gebiedsagenda. Daarnaast is tijdens gebiedsdagen en ambtelijke en bestuurlijke tafels input opgehaald (zie de beeldverslagen van de gebiedsdagen in de bijlage). Ook zijn concepten van dit gebiedsprogramma aan deze tafels besproken.

Status
Het concept Gebiedsprogramma NWO is een tussenproduct. Een deel van de randvoorwaarden (zoals het Landbouwakkoord) en Rijksopgaven kennen we nog niet. Wel geeft het Gebiedsprogramma inzicht in de gebiedspecifieke opgaven en op welke manier we hieraan willen werken. Het concept gebiedsprogramma NWO is een eerste doorvertaling van het ontwerp-PPLG en de basis hoe we de transitie van het platteland in dit gebied willen aanpakken. Het nu voorliggende concept Gebiedsprogramma zal ter kennisname aan Provinciale Staten en het Rijk worden voorgelegd. In de periode tot eind van het jaar blijven we als gebiedspartners volop doorwerken aan de definitieve versie van het Gebiedsprogramma.

Nationaal Programma Landelijk Gebied en Provinciaal Programma Landelijk Gebied
Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) biedt kaders die de provincies gebruiken om het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) op te stellen. Het ontwerp-PPLG voor Overijssel is uitgewerkt in een algemeen deel en zes gebieden, die samen de hele provincie beslaan: Noordwest-Overijssel, Salland, Vechtdal, West-Twente, Noordoost-Twente en Zuidoost-Twente. Naast het PPLG Overijssel werkt ieder gebied een Gebiedsprogramma uit.

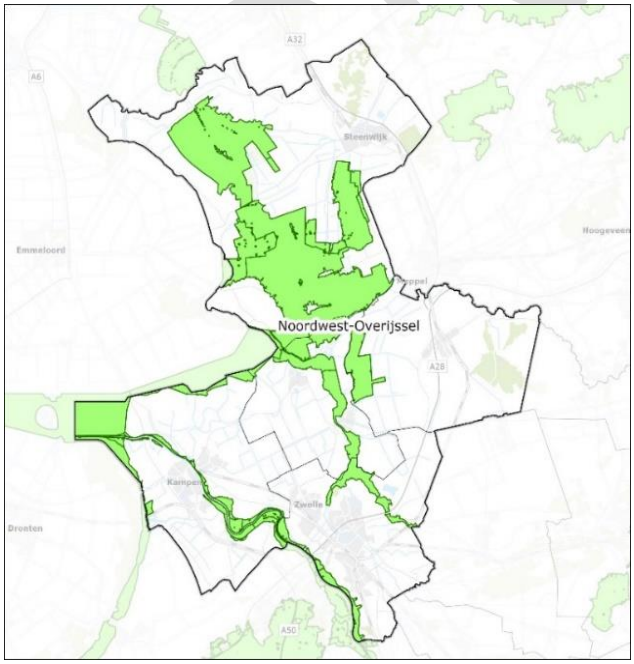
Schematische samenhang NPLG – PPLG – GGA gebiedsprogramma's

CONCEPT

1.1. Aanleiding

Noordwest Overijssel is een uniek gebied met en geheel eigen identiteit. Dat maakt het een prachtig gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Door de sterke combinatie van laagveen met landbouw, rietteelt, dorpen en (hanze)steden trekt Noordwest Overijssel veel gasten uit binnen- en buitenland. De toeristische sector heeft een economisch en sociaal belang in NWO. Het gebied beslaat de gemeenten Kampen, Staphorst, Steenwijkerland, Zwartewaterland en Zwolle. In het gebied ligt het grootste veenmoeras van Noordwest Europa. In het gebied liggen het Nationaal Landschap IJsseldelta en de Natura 2000 gebieden van Oldematen/Veerslootlanden, Wieden-Weerribben, Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht, Zwarte Meer en de IJssel uiterwaarden.

Noordwest Overijssel kenmerkt zich door de aanwezigheid van dorpen, diverse grotere kernen en de stad Zwolle. Tussen de kernen, de stad en het buitengebied ontstaat steeds meer een wisselwerking. Stad en land leken soms twee aparte werelden. Hier is steeds minder sprake van. In het buitengebied wekken we tegenwoordig onze duurzame energie op, vinden er ruimte om water af te voeren voor droge voeten in de stad als gevolg van klimaatverandering en recreëren er alsof het een lieve lust is. Dit naast de meer traditionele functies die het buitengebied heeft als plek voor natuur, landschap en agrarisch ondernemen. Bewoners van stad en land maken gebruik van elkaars 'voorzieningen'. De één winkelt in het centrum van dorp, kern of stad, de ander fietst door een fraai landschap in het landelijk gebied. Door toenemende verstedelijking in de stad en het ontstaan van een meer multifunctioneel buitengebied is het noodzakelijk die gebieden ook in samenhang te bekijken en in relatie tot het Daily Urban System[1]. Welke keuzes gaan we maken met het besef dat niet alles overal kan? Dat in samenhang bekijken doen we in het proces om te komen tot een Nieuwe Omgevingsvisie voor Overijssel. In stappen werken we, parallel aan het PPLG toe naar een Nieuwe Omgevingsvisie die de kaders biedt voor uitvoeringsprogramma's zoals het PPLG en Regionale Energie Strategieën. Daarnaast hebben gebiedspartners ook Omgevingsvisies of plannen voor het buitengebied of werken in regionaal niveau aan plannen zoals de verstedelijksstrategie regio Zwolle.

Noordwest Overijssel is uniek in kwaliteiten maar ook uniek in opgaven: de natuur moet worden hersteld, de broeikasgassen teruggedrongen, de bodemdaling tegengegaan, het watersysteem robuuster gemaakt waarbij de landbouw omvormt van voornamelijk gespecialiseerde, hoogproductieve voedselproductie naar het in samenhang produceren van duurzaam en gezond voedsel, het leveren van bodem- en waterbeheer en natuurdiensten en productie van bio-based grondstoffen. Op de website van de provincie Overijssel is een data hub beschikbaar gesteld waar veel informatie over Noordwest Overijssel terug te vinden is. Zie GGAHUB_stikstof (arcgis.com).

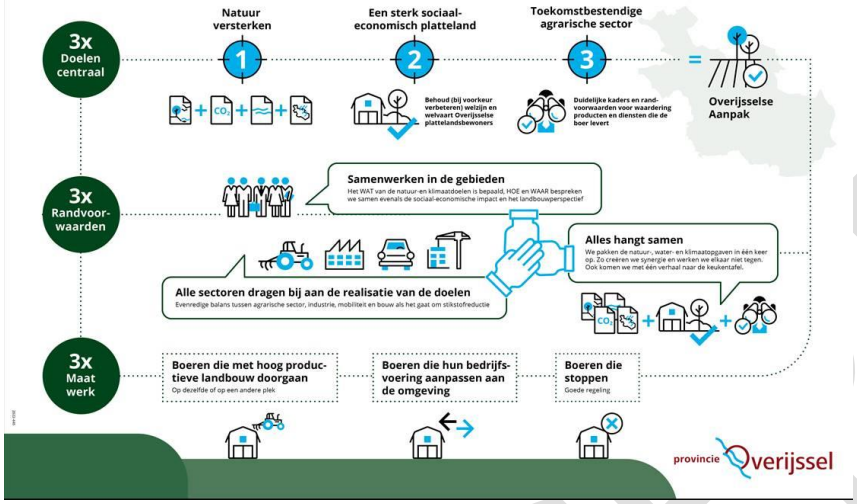
*Figuur: Kaart Noordwest Overijssel. Met groen is de situering van de Natura2000-gebieden aangegeven. Bron: Atlas van Overijssel (*https://geo.overijssel.nl/viewer/app/master/v1)

1 Daily Urban System (DUS): dit zijn grotere en kleinere steden en dorpen waar dagelijks gewoond, gewerkt en geleefd wordt, die liggen in regio's die elkaar aanvullen en versterken)

CONCEPT

1.2. PPLG staat voor een 3 x 3 aanpak

De afgelopen periode wordt gekenmerkt door grote onzekerheid en veel vragen die leven op agrarische erven. De provincie Overijssel kiest ervoor om te werken aan de landelijke doelen maar wel op een zodanige manier dat draagvlak, de leefbaarheid op het platteland en perspectief voor agrarische ondernemers centraal staan. Dat noemen we de 3 x 3 aanpak. (zie onderstaand figuur).

Figuur : 3x3 aanpak

1.3. Samenwerking in Noordwest Overijssel

Samenwerking met gebiedspartners vanaf 2018
In september 2022 is de provincie Overijssel gestart met het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). In Noordwest Overijssel werken gebiedspartners al langer samen in een gebiedsproces.

Voor het starten van dit gebiedsproces zijn er meerdere aanleidingen, zoals de aankondigingen van een lange termijnvisie Veenweide in het waterbeheerplan van WDODelta en in de Omgevingsvisie Overijssel (beide 2016). Ook in het kader van Samen Werkt Beter is afgesproken (2016) dat het waterschap een Veenweidevisie opstelt. Dat werd van nog groter belang toen de peilbesluiten herzien moesten worden. Het belang van een integrale benadering van de bodemdaling maakte dat het waterschap, samen met de provincie, een verkenning liet uitvoeren naar de bodemdaling in Noordwest Overijssel.

In 2018/2019 ontstond op landelijk niveau het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP) en het Klimaatakkoord. Met het IBP-VP startte een ambtelijk en bestuurlijk platform voor een gebiedsplan dat zich op een Vitaal Platteland in Noordwest Overijssel richt, dus met een bredere scoop dan alleen bodemdaling. In het Klimaatakkoord is vervolgens de opdracht verwoord om per veenweidegebied een strategie (een Regionale Veenweidestrategie) op te stellen. Waar het IBP is gericht op samenwerking tussen de vier overheidslagen, gaat het Klimaatakkoord uit van een gebiedsproces waarbij ook maatschappelijke partijen zijn betrokken.

Provinciale Staten van Overijssel hebben in oktober 2020 de doelstellingen en werkwijze van de stikstofaanpak vastgesteld. Er wordt gewerkt in zes gebieden, waarvan Noordwest Overijssel er één is. Om een aantal gebiedsprocessen, dat inhoudelijk ook nog sterk verbonden is (veenweidestrategie en GGA stikstof), in hetzelfde gebied naast elkaar te laten lopen, vinden de overheidsbestuurders geen goed idee. Besloten is dat in één gebiedsproces,

CONCEPT

nu geheten Gebiedsgerichte aanpak Noordwest Overijssel, op te pakken en verder te ontwikkelen.

Regiegroep, Programmateam en drie Deelgebiedscommissies
Binnen de Gebiedsgerichte aanpak Noordwest Overijssel werken de gebiedspartners op verschillen niveaus samen. Voor Noordwest Overijssel als geheel aan de bestuurlijke gebiedstafel (Regiegroep) en aan de ambtelijke gebiedstafel (Programmateam). Daarnaast in drie deelgebiedcommissies. Deze deelgebiedcommissies zijn georganiseerd rondom de drie grote veengebieden in NWO: Wieden Weerribben, Staphorsterveld en Polder Mastenbroek/ Kamperveen.

De Regiegroep (bestuurlijk) en de Deelgebiedscommissies (met lokale vertegenwoordiging van stakeholders) werken samen aan het Toekomstperspectief voor de middellange (2030) en de lange (2050) termijn. Daarbij is de inbreng van de Regiegroep vooral strategisch en vanuit de beleidskant en die van de Deelgebiedscommissies vooral operationeel, vanuit de praktijk en gericht op draagvlak. De volgende stappen zijn de afgelopen periode gezet:

- Uitgangspunten voor de gebiedsgerichte aanpak

In januari 2021 hebben de Colleges van B&W van de gemeenten Steenwijkerland, Staphorst, Zwartewaterland en Kampen en van Gedeputeerde Staten en het DB van waterschap Drents Overijsselse Delta de Uitgangspunten voor de Gebiedsgerichte aanpak Noordwest Overijssel vastgesteld en hun algemene besturen (raden. Staten en AB) hiervan in kennis gesteld (2020/0318469). In de Uitgangspunten staat dat overheden en maatschappelijke partners werken aan een integraal Toekomstperspectief voor een leefbaar en vitaal platteland, dat economisch, ecologisch, milieutechnisch en waterhuishoudkundig duurzaam is en goed is om te wonen, werken en recreëren.

- Gebiedsdata en gebiedsanalyse

Per GGA-gebied zijn de gebiedsdata in kaart gebracht. Het resultaat is een brede verzameling gedetailleerde statistische gegevens afkomstig uit openbare bronnen van RIVM, BIJ12, CBS, PBL, aangevuld met gegevens die bij de provincie bekend zijn en van partijen uit de GGA-gebieden. De data zijn bij elkaar gebracht in een digitale tool, te raadplegen via https://ggahub-stikstof-overijssel.hub.arcgis.com/. De gebiedsdata zijn niet statisch, maar voortdurend in ontwikkeling. Zodra nieuwe data beschikbaar komen, worden deze verwerkt. De in de Uitgangspunten benoemde opgaven, zijn uitgewerkt in de Gebiedsanalyse die in 2021 is uitgevoerd. Zie deze link voor de Gebiedsanalyse Noordwest Overijssel. https://overijssel.notubiz.nl/document/10977404/1/Stand van zaken en vooruitblik aanpak stikstof). Hierin zijn opgaven en (beleids-)wensen geïnventariseerd uit de verschillende beleidsvelden, zijn verbanden gelegd tussen de verschillende thema's, hebben we Rode Draden uitgewerkt en zijn er conclusies getrokken over de thematiek die voor het komen tot een Gebiedsagenda en Toekomstperspectief van belang zijn. De Gebiedsanalyse is een gezamenlijk product van de Regiegroep Noordwest Overijssel, de Deelgebiedscommissies en het Programmateam. Uit de Gebiedsanalyse volgen de opgaven voor Noordwest Overijssel. De hoofdopgaven van de Gebiedsgerichte aanpak Noordwest Overijssel zijn het tegengaan van bodemdaling en de reductie van broeikasgassen (veenweide) en de reductie van stikstofuitstoot.

- Concept Startdocument (tevens Regionale Veenweidestrategie 1.0 (februari 2022).

De Gebiedsanalyse is verder ontwikkeld naar een concept-Startdocument. Zie deze link voor het concept Startdocument en Investeringsvoorstel Statenvoorstel+investeringsvoorstel+Gebiedsgerichte+aanpak+Noordwest+Overijssel (notubiz.nl). Het Startdocument is het vertrekpunt voor het gebiedsproces in Noordwest Overijssel, dat zal leiden naar een Toekomstperspectief met een uitvoeringsstrategie voor het gebied. Zowel de opgaven (het wat) als het proces (het hoe) staan erin beschreven. Alle 19 partners in dit gebiedsproces, vertegenwoordigd in de Regiegroep Noordwest Overijssel, bespreken dit concept-Startdocument in hun besturen. Het Startdocument, met als bijlage de

CONCEPT

Verkenning bodemdaling veenweidegebieden in Overijssel, is tevens de Overijsselse invulling van de Regionale Veenweidestrategie 1.0. Het Toekomstperspectief voor Noordwest Overijssel zal in 2023 de basis zijn voor de Regionale veenweidestrategie 2.0.

- Concept gebiedsagenda stikstof (2022).

De gebiedsanalyse is uitgewerkt tot een concept Gebiedsagenda stikstof met een eerste verkenning van kansrijke maatregelen, effecten en kosten gericht op stikstofreductie. Deze is als concept besproken in de Regiegroep NWO en vormt input voor het voorliggende PPLG.

Participatie in 3 Gebiedsdagen in eerste helft 2023
De uitwerking van en participatie in het PPLG hebben we in het eerste kwartaal van 2023 vormgegeven, samen met onze gebiedspartners, door het organiseren van 3 gebiedsdagen en daaropvolgende gesprekken in de Regiegroep (RNWO). Tijdens deze gebiedsdagen en in de RNWO hebben we input opgehaald voor zowel de Omgevingsvisie als het PPLG. Een beeldverslag is opgenomen in de bijlage.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk twee worden de doelen van het PPLG en de opgave voor noordwest Overijssel uitgewerkt. Hoofdstuk 3 gaat in op de realisatiestrategie en hoofdstuk 4 gaat in op de aanpak voor de korte termijn, de middellange termijn en de lange termijn. In hoofdstuk 5 komen de middelen aan bod en in hoofdstuk 6 wordt het jaarplan beschreven.

CONCEPT

2. Uitwerking doelen PPLG

2.1. Inleiding

Voor de uitvoering van het PPLG werken we aan drie doelen:

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland;
3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw.

Deze doelen werken we in de achtereenvolgende paragrafen uit voor Noordwest Overijssel. Dit doen we mede in het licht van de 'Rode Draden' die Gebiedspartners voor NWO hebben benoemd.

Rode Draden

In 2021 is voor Noordwest Overijssel een Gebiedsanalyse uitgevoerd. De Gebiedsanalyse is een gezamenlijk product van de Regiegroep Noordwest Overijssel, de Deelgebiedscommissies en het Programmateam. Hierin hebben we 7 belangrijke thema's benoemd: landbouw, veenweide/bodemdaling, natuur, stikstof, water en overig ruimtegebruik. Uit de analyse van kansen en knelpunten, zijn de 'Rode Draden' gedestilleerd. Deze 'Rode Draden' worden in NWO herkend en erkend.

Inhoudelijke rode draden (uit de Gebiedsanalyse) zijn (op willekeurige volgorde, zoals vermeld in de Gebiedsanalyse):

1. Aanpak stikstof- en veenweide-/bodemdalingsproblematiek logische twee-eenheid in Noordwest-Overijssel. De uitdaging is samen plannen te maken met dalende emissies en broeikasgasssen en het tegengaan van bodemdaling gericht op de toekomst.
2. Naar een robuust watersysteem waarin gebruik en peil in balans zijn en maatwerk mogelijk is. Klimaatverandering maakt een robuust watersysteem noodzakelijk en we moeten op zoek naar een nieuw optimum waarbij gebruik en peil in balans zijn.
3. Bronmaatregelen zorgen voor reductie van stikstofemissie en robuustere natuur. Voor (deelgebieden in) Noordwest Overijssel is het de vraag hoe we de landelijke en lokale bronmaatregelen op de juiste wijze in kunnen zetten.
4. Versterken weidevogelgebieden biedt veel kansen. Weidevogels zijn indicatoren van het systeem (vernatting, passend beheer (maaien en bemesten), biodiversiteit). Het versterken van omstandigheden voor weidevogels biedt (koppel)kansen.
5. Samenwerking tussen natuur en landbouw levert voor allebei wat op. Agrariërs en natuurorganisaties werken lokaal samen om doelen te realiseren. In de gepolariseerde beeldvorming goede voorbeelden van hoe het óók kan. Natuurbeheerders en agrariërs kunnen van elkaar leren.
6. Verdienmodellen uit maatschappelijke diensten zijn voor duurzame landbouw van essentieel belang. Een betere vergoeding uit maatschappelijke diensten en het realiseren van maatschappelijke opgaven kan een belangrijke rol spelen voor de toekomst van de duurzame landbouw.
7. Spreiding recreatie en toerisme van belang voor leefbaarheid en sector zelf. Noordwest Overijssel is aantrekkelijk voor recreanten en toeristen, maar de drukte op en naar de twee concentratiegebieden is groot. Dat is niet aantrekkelijk voor de toeristen/recreanten noch voor de bewoners (leefbaarheid). Daarom wordt ingezet op spreiding door het jaar heen en fysiek door het aantrekkelijk maken van toeristische hotspots: de poorten aan de randen van de Wieden-Weerribben.

CONCEPT

2.2. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen

Inleiding
In deze paragraaf werken we de opgaven natuur- water- en klimaat voor NWO uit (hierna groen/blauwe opgaven). We beschrijven wat dit betekent voor Noordwest Overijssel. Achtereenvolgens komen de thema's water, klimaat (incl veenweide), natuurherstel en stikstof aan bod. Per thema beschrijven we:

- Wat is het knelpunt?
- Wat is de opgave?
- Wat zijn koppelkansen?
- Wat zijn mogelijke maatregelen?

Ruimtebeslag groen/blauwe opgaven
Het totale gebied is 82629 ha groot en onderverdeeld in 10776 ha stedelijk en 71853 ha landelijk (natuur en landbouw). In onderstaande tabel is het areaal van de groen/blauwe opgaven opgenomen. Het gaat hier om opgaven die een ruimtebeslag hebben en niet over de opgaven waarbij er sprake is van reductie van de emissies van stikstof, lachgas en methaan. Hieruit blijkt dat in ruim 60 % van NWO verschillende groen/blauwe opgave samenkomen.

	Thema	opgave	termijn
	Areaal Natura 2000-gebieden met instandhoudings-doelen: voor maatregelen zie Beheerplannen/ Gebiedsanalyses (inclusief uitbreiding NNN in uitwerkingsgebieden)	12.981ha	
	Zoekgebied maatregelen Kader Richtlijn Water (waterkwaliteit) opgave oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces	15 ha	2027
	Overgangsgebieden***: zoekgebied natuurinclusieve landbouw met leefgebied VHR soorten (zoals weidevogels) in boerenland i.c.m. vermindering stikstofemissie	11.823 ha	
	Veenweide opgave	19.000 ha	
	Uitbreiding bos /bossenstrategie (indicatieve meekoppelopgave)	200 ha	
	Overlap van gebieden onder 2-5	6376 ha	
	Groen blauwe dooradering	10% van de prioritaire gebieden*	
	Areaal uitwerkingsgebieden natuurinclusieve landbouw in combinatie met water, natuur en klimaat opgaven als percentage van landbouwareaal (areaal met meervoudige opgave) **	62 %	
	Programmatische Aanpak Grote Wateren IJsselvechtdelta		2050

*Prioritaire gebieden i.k.v. NPLG zijn de veenweidegebieden, de beekdalen en de overgangsgebieden. ** hieronder valt ook de opgave voor weidevogels. Zie ook aanvalsplan Grutto. ***Overgangszone / overgangsgebied. Komt uit Startnotitie NPLG voor gebieden waar doelen niet met sectoraal beleid gehaald kunnen worden. Hulpmiddel in de ruimtelijke ordening.

CONCEPT

2.2.1 Schoon water

Voor het PPLG Noordwest Overijssel komen de meest dwingende wateropgaven voort uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). Een korte uitleg hieronder:
De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft als doel de chemische en ecologische waterkwaliteit van het grond- en oppervlaktewater in Europa structureel te verbeteren. De KRW kent hiervoor meerdere planperioden van 6 jaar waarin maatregelen moeten worden genomen die leiden tot het behalen van de doelen. De derde planperiode eindigt eind 2027 en dat is het moment waarop de doelen bereikt moeten zijn. De KRW stopt daarna niet, en loopt dus door na 2027 (t.b.v. vasthouden van de doelen). De doelstellingen en maatregelpakketten en de daarbij behorende KRW-factsheets zijn vastgelegd in het Stroomgebiedsbeheerplan (voor ons: SGBP Rijn). Dit plan is opgebouwd uit de plannen van de rijksoverheid (Nationaal Waterprogramma en Beheerprogramma Rijkswateren), provincie (Regionaal Waterprogramma) en waterschap (Waterbeheer Programma). De uitvoering van de maatregelen en daarmee het behalen van de doelen zijn een wettelijke resultaatsverplichting. Tevens geldt er een rapportageplicht (3-jaarlijks). De rijksoverheid is verantwoordelijk voor de coördinatie, rapportage naar Brussel en het nemen van generieke maatregelen. De provincies stellen formeel de ecologische doelen vast (chemische doelen zijn voor het grootste deel voorgeschreven op Europees en deels nationaal niveau) en zijn verantwoordelijk voor de grondwaterkwaliteit- en kwantiteitsdoelen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor inrichtingsmaatregelen in het oppervlaktewatersysteem, emissiereductie op rwzi's, vergunningverlening en handhaving van puntlozingen en de monitoring van de oppervlaktewaterkwaliteit. Het terugdringen van diffuse lozingen zijn de verantwoordelijkheid van de sectoren waar dit speelt en/of generieke regelgeving vanuit de rijksoverheid (o.a. productenbeleid, mestbeleid en -wetgeving, gewasbeschermingbeleid– en regelgeving).

Een selectie van een aantal watersysteem gerelateerde opgaven en uitdagingen relevant voor het PPLG komen aan bod in deze paragraaf. Voor uitgebreidere informatie verwijzen wij u naar het Waterbeheerprogramma van het waterschap welke beschikbaar is via www.wdodelta.nl/waterbeheerprogramma.

Knelpunten
In het gebied NWO zijn de overschrijdingen van fosfaat en stikstof beperkt. De concentraties bevinden zich net iets boven of onder de norm voor de Kader Richtlijn Water (KRW). Voor ammonium wordt in polder Mastenbroek, Staphorsterveld en de Goot/Ganzendiep een grotere overschrijding geconstateerd. De oorzaak is niet geheel duidelijk. De ecologie is in meerdere wateren nog niet op orde. Deels komt dat doordat het herstel van de flora en fauna tijd nodig heeft en omdat de inrichting en (peil)beheer nog niet op orde zijn deels door een (na-ijlende) nutriëntenlevering. Vanuit de KRW gezien is de situatie gunstig maar is enige verdere daling van de nutriënten gewenst om op termijn een stabiele gunstige situatie te krijgen. Door de maatregelen vanuit de Rijksoverheid (mestvrije zones langs watergangen en de verlaging van de mestgift) en de extensivering van de landbouw die volgt vanuit dit generieke beleid zal deze gewenste daling naar verwachting vanzelf plaatvinden en zijn geen aanvullende maatregelen noodzakelijk. Van belang is wel dat de maatregelen doorgang vinden en dat er geen grootschalige verschuiving plaats vindt van grasland naar akkerbouw gecombineerd met bestrijdingsmiddelen (met negatief effect op de waterkwaliteit) en verlaging van het waterpeil.

Als gevolg van vernatting van veenbodems is er kans op tijdelijke achteruitgang van de waterkwaliteit.

Opgave/ maatregelen
De KRW-maatregelen zijn onder te verdelen in inrichtingsopgaven (vistrappen, natuurlijke oevers e.d.) en opgaven die de chemische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater verbeteren (beperken emissies). In het gebied zijn er nog waterlichamen waar herinrichting moet plaatsvinden in het kader van de KRW; Goot/ganzendiep en Dedemsvaart. Voor het

CONCEPT

waterlichaam Goot/Ganzendiep is hiervoor nog grond grenzend aan het waterlichaam noodzakelijk. Nadere invulling moet nog plaatsvinden maar er moet rekening gehouden worden met circa 10ha benodigde grond. Voor de herinrichting van het waterlichaam de Dedemsvaart zijn kansen in combinatie met de renovatie van de N377 en dient rekening te worden gehouden met circa 5ha benodigde grond.
Het KRW-waterlichaam Vecht heeft een opgave voor de KRW; 5,4 km ontstenen van oevers en 25 ha natuurlijk inrichten van uiterwaarden. Geografische valt deze opgave deels in Noordwest-Overijssel en deels in Vechtdal. In 2023 zal bepaald worden waar de KRW-opgave ingevuld gaat worden. Het is te verwachten dat van deze KRW-opgave slechts voor een klein deel in NWO komt te liggen.

Overige waterkwaliteitsaspecten
Alhoewel de fosfaatconcentraties in de boezem voldoen aan de KRW-eisen zijn deze toch te hoog voor de Natura2000 natuurdoeltypen. Hiervoor moeten de concentraties verder naar beneden worden gebracht. Er wordt onderzoek gedaan naar het zuiveren van inlaatwater rondom de landbouwpolders. Dit vindt plaats in het kader van de Natura2000 beheerplannen. Mogelijk komt hiervoor nog een claim van enkele tientallen ha voor de aanleg van helofytenfilters. Waar deze helofytenfilters komen is nog niet bekend. Mogelijk lenen zich deze helofytenfilters zich ook voor meervoudige doelstelling.
Naast nutriënten en ecologie stelt de KRW ook eisen aan bestrijdingsmiddelen en zware metalen. In het PPLG zullen de opgaven die hieruit voorvloeien voor het landelijk gebied en de landbouwsector verder geconcretiseerd worden. En zal bepaald worden of en welke gebiedsgerichte maatregelen (naast generiek landelijk beleid) nodig zijn om de waterkwaliteitsdoelen te bereiken in 2027.

Verwachte toekomstige ontwikkelingen
De KRW zal in de toekomst nieuwe stoffen normeren. Hierbij kan gedacht worden aan o.a. medicijnresten en/of microplastics. De doelen voor de eventuele nieuwe stoffen hoeven pas op de langere termijn gehaald te worden. Tevens is de verwachting dat de verwijdering van deze stoffen zal verlopen via de rioolwaterzuiveringsinstallaties.

Koppelkansen
De aanpak van de schoon water gerelateerde opgaven kent een aantal gekoppelde opgaven:

- Extensivering van de landbouw als gevolg van generiek beleid (mestbeleid/ derogatie eraf)
- Minder bemesting/minder uitspoeling van nutriënten
- Behoud/ vergroting beschikbaarheid van zoet water
- Hogere peilen en aanpassingen systeem kunnen maaivelddaling beperken en bijdragen aan behoud veen. NB Een risico van vernatting van veengebieden is dat dit de eerste jaren leidt tot meer uitspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater.

2.2.2 Waterkwantiteit

De klimaatontwikkeling (zowel extreem natter als droger) vraagt om maatregelen in het watersysteem. Uitgebreide informatie staat in het Waterbeheerprogramma van het waterschap (www.wdodelta.nl/waterbeheerprogramma).

Knelpunten

Klimaatverandering
De belangrijkste min of meer autonome ontwikkelingen met gevolgen voor het watersysteem in NWO zijn klimaatverandering en maaivelddaling. Klimaatverandering heeft gevolgen voor het watersysteem en het beheer ervan. Meer neerslag in de winter en drogere zomers, als ook de zomerse extreme piekbuien betekent dat het watersysteem kwetsbaarder wordt en het beheer ervan op het scherpst van de snede moet.

CONCEPT

In droge perioden en bij (dreigende) lage grondwaterstanden, streeft het waterschap met het (peil)beheer naar het maximum oppervlaktewaterpeil. In de hoger gelegen gebieden zonder wateraanvoer betekent dit dat we zoveel mogelijk water vasthouden en daarbij het maximum peil hanteren. In de lagergelegen gebieden is doorgaans wateraanvoer mogelijk. Samen met maatregelen voor het vasthouden van water in lagergelegen gebieden en deze wateraanvoer, hanteert het waterschap hier zo lang mogelijk het maximum peil. Dit kan met flexibel peilbeheer. Daarnaast dient spaarzaam omgegaan te worden met het beschikbare water. In geval van een (regionaal) watertekort zal het beschikbare water zo goed mogelijk worden verdeeld.

Maaivelddaling/veenweide
Door maaivelddaling ontstaan functie-conflicten. Rekening houdende met alle functies, de plaats in het watersysteem en de verschillende (water)opgaven is functiebediening niet altijd mogelijk.
In gebieden met veen geldt dat door de drooglegging het veen oxideert waardoor de bodem daalt. Deze veenoxidatie zorgt o.a. voor maaivelddaling, het verdwijnen van veen en CO2-uitstoot. Dit betekent voor het waterbeheer dat het steeds complexer en duurder wordt en in de huidige vorm op termijn mogelijk onhoudbaar is. Het waterschap richt zich op beperking van de maaivelddaling, een duurzaam beheer van het veenweidegebied en een bijdrage aan de landelijke klimaatdoelstelling voor het veenweidegebied. Ondersteunend hierbij is flexibel peilbeheer.

Toekomstbestendig (Water en Bodem Sturend)
De brief Water en Bodem Sturen van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat2 bevat 33 richtinggevende keuzes vanuit het water- en bodemsysteem voor een aantal thema's met het oog op toekomstbestendigheid: water en bodem (voldoende en schoon water, ruimte voor water), veenweide, verziltende kustgebieden, hoge zandgronden en bebouwd gebied. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om verhoging van het waterpeil in veenweidegebieden om CO2-uitstoot en bodemdaling tegen te gaan, verhoging van het grondwaterpeil in zandgebieden om verdroging tegen te gaan, ruimtelijk reserveren van 5-10% diepste polders voor waterberging en een richtinggevend kader voor bouwlocaties vanuit het water- en bodemsysteem. Met ruimtelijke inrichtingen geredeneerd vanuit de geschiktheid van de bodem moeten er keuzes worden gemaakt om nieuwe functies op de juiste plaats in te vullen.

Opgave

Klimaatverandering
Het is nodig om te blijven investeren in maatregelen om de waterbeschikbaarheid in het watersysteem te vergroten. Daarbij zoekt het waterschap uitdrukkelijk naar maatregelen om het water langer vast te houden of te bergen.

Maaivelddaling/veen*weide*
Het behoud van veen en het beperken van de maaivelddaling door klink en oxidatie van veen is in Noordwest Overijssel een belangrijk aandachtspunt bij het peilbeheer. Het is niet waarschijnlijk dat alle functies in het hele beheergebied kunnen worden bediend met de voor die functies gewenste peilen.

Water en Bodem Sturend
Met het uitgangspunt van Het waterschap vindt de toepassing van de principes van Water en Bodem Sturend bij ruimtelijke ontwikkelingen zeer waardevol. Met name het niet afwentelen van problemen in ruimte, tijd of van privaat naar publiek. De uitwerking van Water en Bodem Sturend naar de praktijk is nog volop in ontwikkeling binnen het waterschap.

[2] Brief I&W 25-11-2022 IENW/BSK-2022/283041

CONCEPT

Drinkwater
De drinkwatervoorziening staat onder druk als gevolg van droge zomers en een grotere vraag naar drinkwater. Vraag en aanbod zullen weer in evenwicht gebracht moeten worden. Stuurknoppen zijn de beïnvloeding van de vraagzijde en het op korte termijn realiseren van aanvullende wincapaciteit. Bovendien zal de kwaliteit bij bestaande winningen op orde gebracht moeten worden. De opgave is om te zoeken naar toekomstbestendige winningen die ingepast worden in de PPLG-plannen en gebiedsontwikkelingen.
In deze regio zijn een tweetal bestaande drinkwaterwinningen (Engelse Werk en Sint Jansklooster) en een reservering (Koppelerwaard) aanwezig. Gedacht kan worden aan vergroting van de wincapaciteit bij Sint-Jansklooster of bijvoorbeeld bijmenging van oppervlaktewater (om overschrijding van winvergunningen te voorkomen) of bijvoorbeeld nieuwe onttrekkingen in de IJsselvallei. Hierbij kan worden gezocht naar concepten die weinig gevolgen hebben voor het bodem- en watersysteem (zoals winning oppervlaktewater uit de IJssel) of concepten die als integraal onderdeel van het gebiedsproces worden ingepast waardoor nadelige gevolgen op functies kunnen worden voorkomen (combinaties met natuur of extensieve landbouw).

Koppelkansen
De aanpak van de water gerelateerde opgaven (klimaatverandering, maaivelddaling, veenweide, toekomstbestendig) kent een aantal gekoppelde opgaven:

Extensivering landbouw

- Kan in veenweidegebieden bijdragen aan klimaatadaptatie
- Behoud/vergroting beschikbaarheid van zoet water
- Hogere peilen en aanpassingen systeem kunnen maaivelddaling beperken en bijdragen aan behoud veen.
  NB Door het voeren van hogere peilen neemt de berging in het watersysteem af en verhoogt het risico op wateroverlast.
  NB Een risico van vernatting van veengebieden is dat dit de eerste jaren leidt tot meer uitspoeling van nutriënten naar het oppervlaktewater.
- Groenblauwe dooradering
- Biedt ruimte voor opvang van extreem natte en droge omstandigheden, vasthouden/bergen water langs waterlopen, schaduw voor koeien, infiltratie langs diepe doorworteling, betere beschikbaarheid grondwater door diepe doorworteling, bemestingsvrije stroken, KRW-zones, bosstrategie en/of ecosysteemdiensten.

Maatregelen
Een aantal van de 33 richtinggevende keuzes in de brief Water en Bodem Sturend zijn specifiek van belang voor laagveengebieden en zijn hieronder beschreven.

Nr. 25 Grondwaterstand 20 – 40 cm onder maaiveld.
We bewegen (waar passend) toe naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied. Hiermee wordt bereikt dat bodemdaling wordt geminimaliseerd en uitstoot van broeikasgassen wordt gereduceerd. Dit wordt in NPLG gebiedsprocessen door alle betrokken partijen samen uitgewerkt.

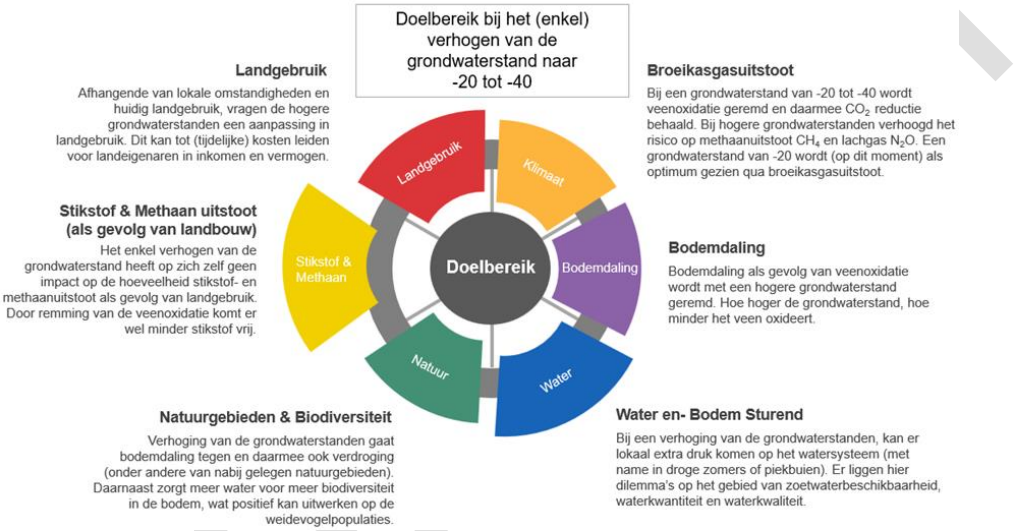
Nr. 26 Minder aanvoer gebiedsvreemd water.
We minimaliseren de aanvoer van gebiedsvreemd water. De provincies en waterschappen maken in gebiedsprocessen ruimte voor het vasthouden en bergen van zoveel mogelijk gebiedseigen water. Daardoor houden we zoveel mogelijk zoetwater beschikbaar voor peilopzet en tegengaan van verzilting. Met name in perioden van droogte zal externe aanvoer toch nodig blijven. Vanwege alle mogelijke vernattingsmaatregelen in de veenweidegebieden zal de vraag naar externe aanvoer toenemen. Juist in droge periodes neemt de veenoxidatie toe als de waterpeilen uitzakken.

CONCEPT

Nr. 27 Duurzaam beheer landbouwgronden en veengronden.
We beheren onze landbouwgronden duurzaam. We voorkomen hiermee onomkeerbare oxidatie van veen en behouden ook voor de toekomst waardevolle landbouwgronden. We werken maatregelen voor beheer van landbouwgronden op het gebied van materieel, nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen etc. uit. Het Rijk vraagt provincies stevig in te zetten op het behoud van grasland.

2.2.3 Veenweide

Knelpunten
Het veenweidegebied is een gebied waar veel opgaven samen komen en waar een grote transitiedruk op het gebied staat vanuit overheidsdoelstellingen. Er liggen in de veenweiden uitdagingen op het gebied van broeikasgasuitstoot, bodemdaling en -kwaliteit, waterkwaliteit en op nabij liggende natuurgebieden en de biodiversiteit. Vitaliteit van kleine kernen staat onder druk en heeft baat bij een stevige landbouwstructuur.

De veengronden kennen een aantal knelpunten die naar verwachting verergeren als gevolg van klimaatverandering.

Het veenweidegebied in NWO bestaat uit organische gronden, die volledig of gedeeltelijk uit veen bestaan. Door daling van het grondwater staat dat veen meer bloot aan lucht en oxideert de grond. Bij deze verbranding komen broeikasgassen vrij zoals koolstofdioxide (CO2) maar ook lachgas (N2O) en soms methaan (CH4). Deze broeikasgassen komen in de atmosfeer en dragen bij aan het opwarmen van het klimaat. Hierdoor daalt ook de bodem.

Voor de huidige gebruiksfuncties verlagen we kunstmatig de (grond)waterstand. Dit leidt tot bodemdaling waardoor opnieuw verlaging van het waterpeil nodig is (peil volgt functie). Dit proces van waterpeilverlaging, gevolgd door bodemdaling, is al eeuwen bezig. Het doorbreken van deze vicieuze cirkel is een probleem. De bodemdaling verschilt in de deelgebieden, maar wordt momenteel ingeschat op gemiddeld ca. 0,5-1,0 cm per jaar.

Toelichtend:
Ongeveer 3-4 % van de totale CO2 -eq. uitstoot komt uit de veenweidegebieden, als gevolg van veenoxidatie. Veenoxidatie vindt plaats boven de grondwaterstand, waar zuurstof in de bodem dringt. Er komt daarbij het broeikasgas CO2 vrij. Door het verdwijnen van veen in de vorm van CO2 treedt ook bodemdaling op. Veenoxidatie is een complex proces waarin veel factoren een rol spelen. Belangrijke factoren zijn de temperatuur, de zuurstofindringing en bodemvocht (bepaald door onder andere de grondwaterstand), de dikte van een eventueel

kleidek en het type veen. In warme droge zomers is er sprake van meer veenoxidatie, meer CO2 en meer bodemdaling.

Opgave
In de Klimaatwet is vastgelegd dat in 2030 de uitstoot van broeikasgassen uit veenweidegebieden in Nederland moet zijn gereduceerd met 49% ten opzichte van 1990, en in 2050 met 95% 1Mton CO2-reductie in 2030. Hierin is een CO2-reductiedoel voor veenweidegebieden afgesproken van 1 megaton in 2030. Indicatief wordt aangehouden dat Noordwest Overijssel 10% moet bijdragen. Dit komt overeen met een reductieopgave van 100.000 ton CO2-eq per jaar. Ter vergelijking, in Noordwest Overijssel leidt oxidatie van veenweidegebied momenteel alleen al tot een uitstoot van ca. 200.000 tot 300.000 ton per jaar van het broeikasgas CO2 3. Hierbij zijn andere broeikasgassen niet in meegenomen. NB. Opgemerkt dient te worden dat het bovengenoemde alleen (de reductie van) broeikasgasemissie uit het veenweidegebied in Noordwest Overijssel betreft en niet uit (veenhoudende) Natura2000-gebieden in Noordwest Overijssel.

Voor de veenweidegebieden wordt gestreefd naar vernatting tot een grondwaterstand van 20 tot 40 centimeter beneden maaiveld in de veenweidegebieden, zoals ook is meegegeven in de kamerbrief Water en bodem sturend van 28 november 2022. Hierop wordt gericht omdat deze grondwaterstand, volgens de huidige inzichten, zorgt voor een minimale uitstoot van emissies uit de veenbodem en daarbij een afremming van de bodemdaling. De opgave treft ca. 20.000 ha landbouwgrond in NWO, zo'n 10% van het totale landbouwareaal in Overijssel.

Werken aan de opgave betekent niet dat overal evenveel vernatting nodig is. Dit is afhankelijk van bodemsamenstelling, omstandigheden watersysteem en behoeften van het gebied. In een aantal polders in NW Overijssel zijn de peilen al ingeregeld op 20 tot 40 cm beneden maaiveld. Ook is in delen van het gebied een kleilaag op de veengrond aanwezig, waardoor het veen ter plaatse minder snel oxideert. In die specifieke gebieden is de opgave beperkt mits er geen peilverlagingen doorgevoerd gaan worden. Belangrijk aandachtspunt bij vernatting is de toenemende vraag naar (gebiedseigen)zoetwater voor het behalen van de hogere peilen. Een ander belangrijk aandachtspunt is de afnemende waterbergingscapaciteit als gevolg van de hogere peilen. Door de geringe drooglegging kan aan de norm voor wateroverlast niet worden voldaan en bieden de klassieke oplossingen (vasthouden, bergen, afvoeren) waarschijnlijk onvoldoende perspectief. Nader onderzoek moet uitwijzen wat dit betekent voor Noordwest Overijssel.

Koppelkansen
De aanpak van veenweideproblematiek haakt in op de aanpak van een aantal andere opgaven in Noordwest Overijssel. Een aantal belangrijke gekoppelde opgaven zijn:

- de aanpak van de stikstofemissie;
- de aanpak van droogte;
- waterkwaliteit (KRW);
- behoud natura2000 gebieden

[3] Afgeleid uit de rapportages 'Verkenning bodemdaling veenweidegebied Overijssel', juni 2020 door Inframen en 'Notitie CO2-emissieberekeningen voor de provincie Overijssel', juni 2022 door G. van Staveren, uitgaande van de berekeningsmethode van Infram. Er wordt gewerkt aan een landelijke berekeningsmethode SOMERS, die andere uitgangspunten hanteert, waardoor de berekeningsresultaten verschillen.

- weidevogelbeheer
- de energietransitie;

Een voorbeeld is dat het extensiever gebruik van de grond (lagere veebezetting per hectare) t.b.v. lagere stikstofuitstoot het mogelijk maakt om het grondwaterpeil plaatselijk te verhogen. Andersom biedt de aankoop van grond (incl. bedrijf) t.b.v. vernatting, mogelijkheden voor extensivering van omringende melkveebedrijven (qua veebezetting per hectare).

Maatregelen en instrumenten

Een belangrijke vraag die bij veel partijen leeft is welke maatregelen er op welk termijn getroffen worden in het veenweidegebied waar iemand woont, werkt of recreëert. Met name agrarische ondernemers willen een toekomstperspectief weten voor hun bedrijf. Het veenweidegebied in Noordwest Overijssel is complex en uniek. Hierdoor kan er niet simpelweg één 'goedwerkende' maatregel uitgerold worden over het gehele gebied. Uit opgedane kennis blijkt dat er veel maatwerk in de deelgebieden nodig is, doorgaans meer dan in andere veengebieden in Nederland. Dit komt voornamelijk doordat in Overijssel de gebieden plaatselijk sterk verschillen in eigenschappen van het bodem- en watersysteem. Wat in een bepaald deel van het veenweidegebied kan werken, werkt mogelijk in het andere gebied dus averechts.

Om deze reden worden dan ook plaatselijk praktijk proeven (pilots) uitgevoerd, vaak in combinatie met een gebiedsproces (zie ook paragraaf 3.5 voor toelichting en uitgebreidere voorbeelden). Een voorbeeld is het onderzoek naar onderwaterdrainage in veenweide in de omgeving van Rouveen. Uit deze proeven is o.a. gebleken dat deze maatregel, die in veenweidegebieden in west-Nederland wel goed werkt, lokaal in het veenweidegebied van Noordwest Overijssel niet goed of anders uitwerkt. Lokale verschillen in bodem, kwel en wegzijging vragen dus om verschillen in aanleg qua diepte afstand en type (met verzameldrain, of drukdrainage). Het dus belangrijk dat maatregelen goed worden onderzocht.

Vanwege de diversiteit van de gebieden in noordwest Overijssel wordt er gekeken naar een breed maatregelenpakket. De veenweide opgave is groot, alle maatregelen worden daarbij onderzocht. Technische maatregelen en bodemmaatregelen kunnen ongewenste effecten hebben, daarom is ook nodig om deze effecten te onderzoeken en in beeld te brengen. Maatregelen t.b.v. de veenweideopgave die momenteel worden onderzocht op toepasbaarheid zijn:

- technische maatregelen waarmee het grondwaterpeil gestuurd kan worden, zoals:
  - verhogen slootwaterpeil in combinatie met een onderwaterdrainagesysteem (passief waterinfiltratiesysteem)
  - Het aanbrengen van drukdrainagesysteem in het veenweideperceel (actief waterinfiltratiesysteem)
  - Slootafstand verkleinen en meer greppels aanleggen
  - Realiseren van hydrologische bufferzones.
- bodemmaatregelen, zoals:
  - Het inbrengen van klei in veenweidepercelen (klei in veen);
  - Het opbrengen van zandgrond of bezanden van veenweidepercelen (overlagen)
  - Het opbrengen van kleigrond op veenweidepercelen (klei op veen)
  - Het omkeren van het bodemprofiel van (dunne) veenbodems op zandgrond (profiel keren)

Ook wordt gekeken naar instrumenten die gebruikt kunnen worden in de veenweideopgave. Deze instrumenten zijn gericht op aanpassing in beheer en bedrijfsvoering van agrarische bedrijven en terrein beherende organisaties.
Instrumenten die beschouwd worden als instrumenten met potentie voor het gebied zijn:

- Compensatie inkomsten uit agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb)
- Compensatie inkomsten uit weidevogelbeheer
- Compensatie inkomsten uit stikstofgelden

CONCEPT

- Compensatie inkomsten uit Valuta voor Veen
- Overstap naar andere landbouwvorm, zoals natte teelten
- Compensatie inkomsten uit energieopwekking (zonnepanelen of windmolens)
- Compensatie uit of volledig overstappen naar overige inkomstenbronnen, zoals recreatie, toerisme, horeca en dienstverlening

Niet elke maatregel is op grote schaal wenselijk en even goed toepasbaar in elk gebied. Om te komen tot de juiste maatregel in een gebied moet zoals eerder aangegeven worden samengewerkt met alle (lokale) partijen.

Deelgebieden
Noordwest Overijssel is voor de veenweideopgave ingedeeld in 3 deelgebieden: Mastenbroek-Kamperveen, Wieden-Weerribben (en omgeving) en Staphorsterveld. Dit zijn dezelfde gebieden als in de gebiedsgerichte aanpak voor de stikstofopgave worden gebruikt. Het bodem- en watersysteem in de deelgebieden werkt verschillend. Ook binnen de gebieden zijn er lokaal verschillende subsystemen. Het is daarom van belang ook het plaatselijke bodem- en watersysteem te beschouwen bij het toepassen van een maatregel of een instrument.

- **Wieden-Weerribben en omgeving**

Binnen het deelgebied Wieden-Weerribben en omgeving is een grote diversiteit in bodem- en watersysteem. De Weerribben en Wieden zijn Natura2000 gebieden met veenmoeras gerelateerde natuurdoeltypen. Het waterpeil is er hoger dan de landbouwpolders die het natuurgebied omringen. Ten westen van de Wieden en Weerribben liggen landbouwpolders (veeteelt) tussen het natuurgebied en de Noordoostpolder in. Deze kenmerken zich door de aanwezigheid van een laag klei boven op het veen, die dikker wordt (tot circa 1 meter dik) in de richting van de oude zuiderzeedijk. Door een peilverschil van 3 à 4 m met de dieper gelegen Noordoostpolder zijgt hier veel grondwater weg richting het westen, waardoor bodemdaling plaatsvindt. Ook treedt er wegzijging op naar andere lager gelegen polders rondom Scheerwolde. Meebewegen met het oppervlaktewaterpeil met de bodemdaling om te voldoen aan de voor landbouw gewenste drooglegging of om te voorkomen dat laagste gelegen percelen in de polder inunderen betekent een groter peilverschil tussen natuurgebied en landbouwpolders. De consequentie daarvan is dat er nog meer water wegzijgt uit het natuurgebied. De bodemdaling in de klei-op-veen-polders kan deels worden geremd met een dicht netwerk van onderwaterdrainage (afstand 4 meter). Wel vraagt dit om de aanvoer van meer water naar het gebied met een goede kwaliteit als deze maatregel grootschalig wordt ingezet. Op grote schaal is deze maatregel dus niet haalbaar. Ook gaat aan de randen van de polders de wegzijging te snel, waardoor de maatregel hier niet werkt niet. Langs de randen van het natuurgebied is het vanwege kwelwater juist wel voldoende nat en is de veenweideopgave lokaal kleiner.

Een ander kenmerkend gebied bestaat uit de landbouwpolders ten oosten van de Weerribben, rondom Scheerwolde, en ten westen van Giethoorn. Veel van deze polders worden intensief gebruikt door agrarische bedrijven. Het veen is hier op diverse plekken dun en mogelijk al verdwenen. Sommige van deze polders hebben een veel lager peil dan het peil in het natuurgebied (meer dan 2 m peilverschil). Dit leidt tot wegzijging van relatief veel water uit het natuurgebied en veel kwel in deze diepe polders. Doordat het veen in deze polders grotendeels is verdwenen en het overgebleven veen snel oxideert, is het de verwachting dat ten aanzien van de veenweideopgave er geen grootschalige maatregelen genomen hoeven worden: er moet relatief veel geïnvesteerd worden om het resterende veen te behouden in de polders. Verwacht wordt dat bodemdaling de komende decennia hier stabiliseert. Echter, om wegzijging uit het natuurgebied, en daarmee verdroging en bedreiging van natuurwaarden, tegen te gaan is het wel nodig om lokaal hydrologische bufferzones te realiseren.

- **Kamperveen/ Mastenbroek**

De Mastenbroekerpolder is een veenpolder tussen de IJssel, het Zwarte Water, IJsselmuiden/Kampen en het Kampereiland die vooral bestaat uit landbouwgronden. In het noordwesten bevindt zich de Koekoekspolder, die veel lager ligt (circa 2 meter) dan de rest

CONCEPT

van de Mastenbroekerpolder. In de Koekoekspolder is glastuinbouw een belangrijke functie. Het Kamperveen bestaat uit de veengronden die ingeklemd liggen tussen IJssel en de hoge gronden ten zuiden van de IJssel. De bodemopbouw in de Mastenbroek en Kamperveen bestaat grotendeels uit veengrond met een kleidek. De dunste veenlagen bevinden zich aan de zuidrand. De dikste bevinden zich bij Genemuiden (plaatselijk meer dan 3 meter dik). In beide gebieden vindt bodemdaling plaats door drooglegging van het veen.

De veenweide opgave in Kamperveen is anders dan in de Mastenbroekpolder. Door grote wegzijging van water uit de Mastenbroekerpolder naar de Koekoekspolder daalt de bodem in de randzone rond de Koekoekspolder snel en kan er lokaal sprake zijn van water op maaiveld bij hoogwatersituaties. Bij het verlagen van het peil in de randzone om de landbouwfuncties te faciliteren daalt de bodem nog sneller en breidt deze zone zich steeds verder oostwaarts uit. Aan de zuidoostzijde van de Mastenbroekerpolder (en ook in het Kamperveen) treedt juist verdroging op van de gronden. Dit wordt veroorzaakt door de combinatie van grote peilvakken en ongelijkmatige bodemdaling.

Om bodemdaling in de beide polders te vertragen zijn meerdere maatregelen naar verwachting een optie, zoals peilvakverkleining, het opzetten van zomerpeil, het verkleinen van slootafstanden, het plaatselijk toepassen van waterinfiltratiesystemen, maar ook het gebruik van instrumenten zoals weidevogelbeheer. Een combinatie van maatregelen wordt als kansrijker gezien dan een enkele maatregel4. In de randzone van de Koekoekspolder in Mastenbroek wordt een hydrologische bufferzone ook als kansrijk beschouwd5. Deze zone zorgt naar verwachting voor een afname van 35% van de bodemdaling in de hele Mastenbroekpolder ten opzichte van de huidige situatie. Deze hydrologische waterbuffer kan in tijden van droogte worden ingezet voor Mastenbroek. Omdat de waterbuffer wordt gevuld met kwelwater vanuit de Koekoek, zal inzet bij droogte ook bijdragen aan de waterkwaliteit in Mastenbroek (geen inlaat van voedselrijker water vanuit IJssel en Vecht nodig). Daarnaast kunnen met deze waterbuffer nog andere doelen worden gerealiseerd: meerlaagsveiligheid (compartimentering - deltaprogramma), optimalisatie glastuinbouw (waterberging niet meer in Koekoek maar in waterbuffer), energieopwekking (drijvende zonnepanelen) etc. (rapport randzone Inframm).

- **Staphorsterveld**

Het gebied helt licht af van oost naar west. De afwatering vindt overwegend in oost-westelijke richting plaats richting het Zwarte Water. Kenmerkend voor het gebied is het dikker worden van het veenpakket van oost naar west. Tevens wordt het gebied van oost naar west minder zandig. Halverwege de Olde Maten wordt het veen bedekt met een dunne laag klei, die in de richting van het Zwarte Water steeds dikker wordt tot circa 3 meter dik. Ten zuiden en ten oosten van de Olde Maten is de veendikte ten hoogste circa 1.5 meter dik.

In het westen van het gebied is er sprake van een suboptimale situatie bij de overgang tussen landbouwpolders rondom Natura2000-gebied de Olde Maten. Het veen in de Olde Maten zelf wordt in sommige delen snel dunner. Met het huidig peilbeheer in het natuurgebied zal het veen op den duur geheel verdwijnen. De veengebieden rondom het natuurgebied zijn ook op de meeste plekken in droge situaties relatief nat. In deze gebieden is er sprake van goed doorlatende bodems en op diverse plaatsen een kwelsituatie. De bodemdaling en veenoxidatie in de veengebieden rondom het natuurgebied is over het algemeen beperkter. Dit komt doordat veel plekken rond het natuurgebied ook in droge periodes relatief nat zijn en de aanwezigheid van een laag klei op het veen, die veenoxidatie helpt te voorkomen.

In Staphorsterveld blijft het echter een suboptimale situatie voor met name het natuurgebied en de omliggende landbouwgronden. Plaatselijk kunnen maatregelen worden genomen, om de situatie te optimaliseren, of kunnen instrumenten worden gebruikt in het kader van de veenweideopgave. Op basis van praktijkproeven (pilots) met onderwaterdrainage in dit gebied is gebleken dat voor de toepassing hiervan goed gekeken moet worden naar de

4 Onderzoek behoud veenweidegebied Mastenbroek, v.0.9, Infram en BWZ, december 2022.
5 Aanpak randzone Koekoekspolder en behoud veenweidegebied Mastenbroek, v.1.0, Infram, februari 2022.

CONCEPT

(hydrologische) werking van het bodem- en watersysteem. Onderwaterdrainage heeft hydrologisch gezien namelijk beperkt effect in het Staphorsterveld vanwege de relatief hoge zomergrondwaterstanden in het gebied. Deze worden veroorzaakt door zowel de aanwezigheid van kwel als het feit dat in het westelijke deel de grondwaterstand sterk wordt beïnvloed door het peil van het oppervlaktewater. Doordat er al hoge grondwaterstanden zijn is het effect minder groot. Voor individuele percelen kan een maatregel als onderwaterdrainage nog wel interessant zijn.

Ook is in dit gebied in het verleden plaatselijk grondverbetering toegepast, zandgrond opgebracht of het bodemprofiel gekeerd. Bij het laatste wordt het zand onder het veen naar boven gehaald en zoveel mogelijk veen onder de grondwaterspiegel gebracht, met als doel de veenoxidatie- en daarmee de uitstoot van broeikasgassen en bodemdaling- te reduceren. Het keren van het bodemprofiel of overlagen met grond is mogelijk voor de oostelijke gronden met een relatief dunne veentoplaag interessant. Om deze reden worden in het gebied ook twee VIPNL pilots gestart op dit thema, waarbij deze maatregelen in de praktijk worden onderzocht.

2.2.4 Natuurherstel

Knelpunt
De natuur In NWO is niet op orde. In de beheerplannen Natura 2000 beheerplannen - BIJ12. staat de huidige toestand van natuur beschreven.

Opgave/ maatregelen

Natuurdoelanalyses
Uit de Natuurdoelanalyses blijkt dat er voor De Wieden en Weerribben aanvullende natuurherstelmaatregelen (o.a. verlaging concentraties fosfaat en stikstof) nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken. Maar ook de natuur in de Olde Maten / Veerslootlanden vraagt om monitoring (zie Brief van GS over vaststellen Natuurdoelanalyses Provincie Overijssel (notubiz.nl)).

Realisatie instandhoudingsdoelen Natura 2000
Dit is een bestaande opgave. In de Wieden worden in diverse deelgebieden maatregelen uitgewerkt. In de Weerribben zijn in Noordmanen en Kooi van Pen de natuurmaatregelen gericht op behoud en uitbreiding van verschillende verlandingsstadia. Daarvoor worden petgaten gegraven, bovengrond afgeschraapt en bosopslag verwijderd en het creëren en verbinden van leefgebied voor een aantal doelsoorten. Het waterpeil wordt verhoogd, met hydrologische effecten in de naastgelegen Baarlingerpolder. De uitstoot van stikstof en de uitstoot van koolstof a.g.v. de maatregelen in de Wieden en de Weerribben heeft aandacht. In Oldematen Veerslootlanden is de natuurontwikkeling afgerond met de realisatie van 1000 ha aaneengesloten nieuwe natuur. Ook de onderhoudstatus van bestaande natuur vraagt aandacht. De maatregelen zijn beschreven in de beheerplannen/ gebiedsanalyses. Deze opgave omvat ook de uitbreiding van het NNN conform de afspraken van het Natuurpact. In beheerplannen voor natuurgebieden zijn maatregelen beschreven die worden uitgevoerd (zie Natura 2000 beheerplannen - BIJ12)

Aanvullend areaal nieuwe natuur voor VHR-doelen
Deze opgave voor aanvullend nieuw areaal natuur is nog niet toebedeeld aan de PPLG-gebieden. In het voorjaar zal duidelijk worden om welke natuurdoelen het gaat. Dan kan bepaald worden waar deze gerealiseerd worden. Verwachting is dat het in Overijssel gaat om ca 6.000 tot 8.000 ha te realiseren in 2050. Opgave is een deel hiervan - ca 2.450 ha - voor 2030 te realiseren.

Aanvullend areaal natuurinclusieve landbouw voor leefgebied voor VHR-soorten (o.a. weidevogels) in boerenland. Voorjaar 2023 zal duidelijk worden om welke natuurdoelen het

CONCEPT

gaat en hoe groot het ruimtebeslag is. Dan kan bepaald worden waar deze gerealiseerd worden. De verwachting is dat het in Overijssel gaat om tot ca 58.000 ha in 2050, waarvan een derde te realiseren tot 2030.

Koppelkansen
In verschillende projecten en andere samenwerkingsvormen werken agrariërs en natuurorganisaties samen om doelen te realiseren die voor beide kanten voordeel opleveren. Dit natuurinclusief boeren gaat bijvoorbeeld om weidevogelbeheer en natuurbeheer door agrariërs en om het opbrengen van maaisel op akkerland ten behoeve van grondverbetering, met minder kunstmest en minder droogtestress tot gevolg. Vooral in een zone rondom Natura 2000-gebieden biedt samenwerking tussen natuur en landbouw kansen voor boeren die niet meer in dieraantallen groeien, maar wel een rol kunnen hebben in natuurbeheer. Wij zien kansen om de opgave vooral te realiseren in gebieden waar voor de landbouw sprake is van beperkingen vanuit veenweidebodem, stikstof en water. Langjarige beloning van agrarisch natuurbeheer kan een bouwsteen van het agrarisch verdienmodel zijn.

Weidevogels zijn iconen voor de veenweidegebieden. Het zijn indicatoren van het systeem (vernatting, stabiliteit in beheer, biodiversiteit). Met het versterken van de omstandigheden voor weidevogels werken we daarmee tegelijk aan verschillende opgaven. Denk hierbij aan duurzaam waterbeheer, tegengaan bodemdaling en de C02-uitstoot omlaag brengen, kansen voor reductie van stikstofuitstoot, een grotere biodiversiteit (naast vogels ook andere dieren en planten) en behoud van het unieke en kwetsbare open landschap. Wat je verliest door te extensiveren, kun je mogelijk verdienen uit maatschappelijke diensten (o.a. agrarisch natuurbeheer).

Bij de natuurmaatregelen komt veel organisch materiaal vrij. Een deel van dit organisch materiaal (maaisel) wordt afgezet in de landbouwketen als bodemverbetering. Een grote hoeveelheid vrijkomend veenmateriaal (aantal miljoenen m3's) bij het graven van petgaten wordt in de Beulakerwiede onder het wateroppervlak opgeslagen. Daardoor wordt de CO2-uitstoot van het uitgraven van de petgaten geminimaliseerd.

Ook in Overijssel zijn er recreatieondernemers die zich richten op natuurinclusief ondernemen. In de zones rondom natura2000 gebieden kan extensieve recreatie een goede invulling zijn.

2.2.5 Stikstof

Knelpunt
Een deel van de natuur in Noordwest Overijssel is (sterk) overbelast door stikstof die in de natuur neerslaat. Hierdoor gaat de natuurkwaliteit achteruit, vooral in de Natura 2000 gebieden de Weerribben en de Wieden en Olde Maten - Veerslootlanden.

Door jurisprudentie kunnen vergunningen voor ontwikkelingen die stikstof uitstoten alleen worden verleend wanneer voldoende concreet en gebiedsgericht onderbouwd kan worden dat door maatregelen de benodigde depositiedaling en daarmee de natuurdoelen worden bereikt. Om Nederland weer van het 'slot' te halen en de achterruitgang van de natuur tegen te gaan zijn maatregelen nodig om de stikstofemissie te reduceren.

Broeikasgassen
Naast CO2 uit veenweide moet de uitstoot van methaan en lachgas moet landelijk met 6,7 Mton CO2 eq. worden verminderd. Dit gebeurt grotendeels via extensivering, maar er zal zeker nog een aanvullende opgave zijn. Het aandeel van de Provincie Overijssel hierin is nog niet bekend.

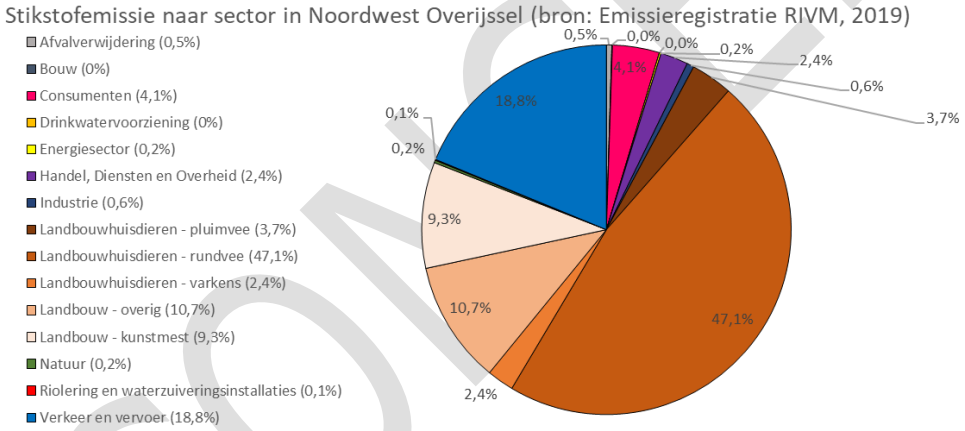
CONCEPT

Opgave
Noordwest Overijssel heeft een totale stikstofemissie van ca. 3.402 ton/jaar (emissieregistratie RIVM). Onderstaand figuur toont aan welk aandeel elke sector heeft in de totale stikstofemissie van Noordwest Overijssel.

We willen in Overijssel 50 % van de stikstofemissie reduceren. Dat komt voor Noordwest Overijssel overeen met circa 1700 ton stikstof per jaar. In de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (Wsn) staat dat in 2030 50 % van de omgevingswaarde moet zijn gerealiseerd moet zijn gereduceerd. Dat correspondeert met 26 % emissiereductie. In 2035 gaat het om 74 % van de omgevingswaarde, waarvoor 50 % emissiereductie nodig is. In de autonome ontwikkeling wordt circa 10 % emmissiereductie gerealiseerd. Aanvullend is een reductie van 40 % nodig.

Landbouw en verkeer en vervoer zijn de grootste uitstotende sectoren in Noordwest Overijssel. In Noordwest Overijssel hebben er ongeveer 200 agrarische bedrijven een grote stikstofuitstoot (>2.000 kg stikstof).

Meer feiten en cijfers van de gebiedsanalyse met betrekking tot de stikstofuitstoot in Noordwest Overijssel kunnen worden geraadpleegd via de volgende link: https://overijssel.notubiz.nl/document/10977404/1/Stand van zaken en vooruitblik aanpak stikstof).

Figuur: Stikstofemissie Noordwest Overijssel per sector, cijfers 2019. Bron: Emissieregistratie RIVM (www.emissieregistratie.nl).

Koppelkansen
De twee hoofdopgaven van de Gebiedsgerichte Aanpak Noordwest Overijssel, de aanpak van bodemdalingsproblematiek van veengronden en de aanpak voor de reductie van stikstofemissie, haken stevig in elkaar. In 2030/2035 dient de stikstofuitstoot gehalveerd te zijn en zal de bodemdaling geremd moeten zijn door met name hydrologische maatregelen. Het veenweidegebied zal dan veel natter zijn. Een hoger grondwaterpeil draagt bij aan het tegengaan van C02 uitstoot.

De uitdaging is samen een plan te maken met een dalende stikstoflijn en het tegengaan van bodemdaling gericht op de toekomst, waarbij we de verschillende schaalniveaus (watersysteem, deelgebied, polder) bekijken.

CONCEPT

2.3. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland

Deze paragraaf beschrijft de tweede pijler van het PPLG voor Noordwest Overijssel. Het behouden en versterken van de sociale en economische kwaliteit van het platteland. De derde pijler, het perspectief voor de landbouw, komt in de volgende paragraaf aan bod. Voor het behalen van de doelen van het PPLG zijn de drie pijlers essentieel en onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Noordwest Overijssel is uniek
De kop van Overijssel is een uniek gebied met bijzondere kwaliteiten. Het grootste veenmoeras van noordwest Europa, met de grootste toeristische trekker van ruraal Nederland: Giethoorn. De IJsseldelta is Nederland in het klein, een laaggelegen delta waarin veen, klei en zand tussen oude rivierarmen en hooggelegen stuwwallen en keileembulten het landschap en grondgebruik bepalen. Met een bijzondere verwevenheid van landbouw, natuur, bodem, cultuur en recreatieve infrastructuur. Met waardevolle kwaliteiten van natuur, water en landschap. In het gebied liggen daarom het Nationaal Park Wieden-Weerribben, het Nationaal Landschap IJsseldelta, een deel van de Unesco-waardige Koloniën van Weldadigheid en de Natura 2000 gebieden van de Oldematen/ Veerslootlanden, de Wieden-Weerribben, de Uiterwaarden Zwarte Water - Vecht. Onder de rook van steden als Zwolle, Kampen en Steenwijk, en met historische plaatsen als Hasselt, Zwartsluis, Staphorst, Vollenhove en Blokzijl. Het is een levend landschap, waarin wordt gewoond en gewerkt, recreanten worden ontvangen, bijzondere zuivel wordt geproduceerd en de rietcultuur nog leeft. En waar de hooi-winning en biezenverwerking deel uitmaken van de cultuurhistorie. Diverse organisaties en een groot aantal inwoners neemt de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan dit economisch, sociaal en landschappelijk vitale gebied.

Knelpunt
Doel van het PPLG is om vanuit dit unieke profiel de sociaaleconomische kwaliteit te behouden en te versterken. Dit betekent dat op zijn minst de negatieve impact op de sociaaleconomische kwaliteit van maatregelen uit het PPLG moet worden omgebogen naar een neutrale of positieve impact. Dit doen we samen met inwoners en gebiedspartijen in drie stappen:

1. Inzicht: Wat is de sociaaleconomische impact van het PPLG in Noordwest Overijssel?
2. Uitzicht: Hoe ziet het sociaaleconomisch perspectief eruit voor Noordwest Overijssel?
3. Uitvoering: Welke maatregelen voeren we uit in Noordwest Overijssel om het sociaaleconomisch perspectief te realiseren?

Opgave
Om te bepalen welke maatregelen bijdragen aan het vergroten van de brede welvaart in Noordwest-Overijssel werken we vanuit een aantal uitgangspunten:

- De maatregelen sluiten altijd aan bij plannen en voorkeuren van het gebied zelf.
- Perspectief voor de individuele agrariër gaat gelijk op met perspectief creëren met en voor het gebied.
- We maken de koppeling met bestaande instrumenten, processen en investeringen.
- We meten impact aan de hand van de brede welvaart methodiek (zie onderstaand figuur).

Gebiedspartners zetten actief in op:

- Stimuleren economische ontwikkelingen (inzet op nieuwe markten of uitbreiden bestaande markten zoals vrijetijdseconomie[6], innovatie, kansen voor de rietteelt, nieuwe verdienmodellen);

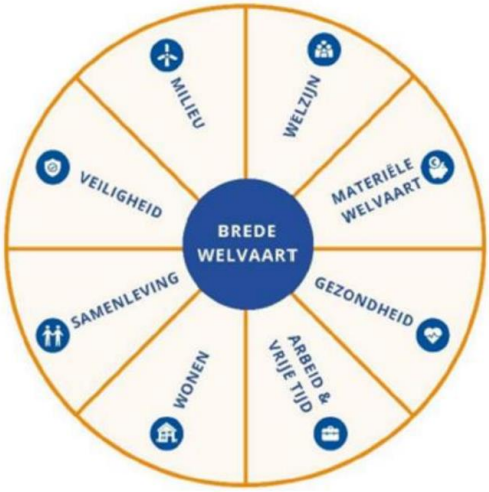
[6] Gebiedsonderzoek zou moeten uitwijzen of er voldoende vraag is naar recreatieve neventakken.

CONCEPT

- Aanpakken regionale woningopgaven;
- Verbeteren bereikbaarheid voorzieningen;
- Versterken van positieve gezondheid;
- Behouden en versterken van identiteit en erfgoed;
- Versterken van Lokale kracht en Sociale cohesie

In Noordwest Overijssel zien we hierbij in ieder geval vier aandachtsgebieden:
1. Blijvende boeren: ontwikkelperspectief blijvers (innovatie, verbreding, korte keten), in relatie met de omgeving;
2. Stoppende boeren: kwaliteit/ transformatie vrijkomende erven, in relatie met de omgeving;
3. Landschap: regie op kwaliteit en samenhang
4. Vrijetijdseconomie: spreiding recreatie en toerisme

Figuur: de 8 elementen van brede welvaart

Koppelkansen
Het platteland van Noordwest-Overijssel is levend en steeds veranderend. Er wordt in gewerkt en gewoond, met respect voor cultuurhistorie en met het vizier op de toekomst. Met de realisatie van de doelen van de PPLG willen we deze natuurlijke dynamiek versterken. Aandachtspunt is dat het gelijktijdig oppakken van de gelijksoortige vraagstukken in de gebiedsprocessen zal leiden tot gelijksoortige oplossingen. Er is weinig tijd om van elkaar te leren. Bovendien zal in de individuele gebiedsprocessen de impact van de maatregelen soms niet direct duidelijk zijn, maar zal uit de optelsom van alle gebiedsprocessen pas blijken wat de impact daadwerkelijk is. Dit is een risico voor de sociaaleconomische kwaliteit: de impact op het landschap, de toeristisch-recreatieve beleefbaarheid, de voorzieningen etc. zal aan de achterkant pas blijken. Dit vraagt om regie en om participatie.

- Regie vanuit de overheid, om voor een aantal voorstelbare ontwikkelingen beleidskaders op te stellen en vóóraf een afweging te maken waar wat kan. Als meekoppelkans bij de uitvoering van gebiedsprocessen denken we in ieder geval aan maatregelen voor recreatieve toegankelijkheid en beleefbaarheid. Van belang is om bij nieuwe investeringen in natuur en landschap de recreatieve spreiding en ontsluiting mee te nemen. Dit kan ook helpen om de recreatieve druk op bestaande natuurgebieden niet verder te laten toenemen.
- We betrekken de lokale samenleving. Het programma kan bijdragen aan een gezonde omgeving en een aantrekkelijk landschap om in te wonen, te werken en te recreëren. Bij de uitwerking van de gebiedsprocessen zal de lokale samenleving betrokken worden om de kansen hiervoor te benutten.

CONCEPT

Maatregelen

• Perspectief voor blijvende boeren in samenhang met omgevingskwaliteit bepalen

Voor de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland in Noordwest Overijssel is het essentieel dat er een duurzaam perspectief is voor de blijvende boeren. In de volgende paragraaf wordt gesignaleerd dat dit, vanwege de gestapelde opgaven in vrijwel geheel NWO, in de meeste gevallen een extensievere vorm van landbouw zal zijn. Extensief in de zin van een lage veedichtheid per hectare. Daarnaast zullen boeren kiezen voor innovatie en techniek, voor verbreding van hun inkomsten met andere activiteiten of voor specialisatie. Een ontwikkelperspectief in deze richtingen moet in samenhang met de omgevingskwaliteit worden bepaald. Zo kan rekening worden gehouden met aspecten als gezondheid, geur, geluid, landschappelijke inpassing, infrastructuur, etc. Dit is onderdeel van het gebiedsproces.

• Effect op werkgelegenheid en economie in beeld brengen

De blijvende boeren zullen met minder in getal zijn dan nu, en het is waarschijnlijk dat dit zal doorwerken in de gehele keten van toeleverende, afnemende en dienstverlenende bedrijven. Dit heeft effect op de (concurrentie) positie van de blijvers, en ook op de werkgelegenheid in de keten. Om de impact van het PPLG op dit aspect te kunnen bepalen is inzicht nodig in de huidige werkgelegenheid en economie van Noordwest-Overijssel en het belang van de landbouw daarin. De verschillen binnen Noordwest Overijssel kunnen daarbij groot zijn. In samenwerking met de gemeenten brengen we in beeld hoe de huidige economie en werkgelegenheid in het landelijk gebied is opgebouwd, met daarbij een beeld van verschillende te onderscheiden (en nader te bepalen) “deelgebieden”.

• Aandacht voor vrijkomende gebouwen en erven

Voor de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit is het belangrijk aandacht te hebben voor de vrijkomende erven (de woningen en bedrijfsgebouwen) van stoppers. Het is zeer gebiedsafhankelijk hoe waardevast vrijkomende erven zijn, en of er perspectief is op transformatie of juist sloop. Als er risico is op leegstand, verpaupering en ondermijning, dan heeft dit een negatieve impact op de leefbaarheid. Dit kan worden omgebogen door actief in te zetten op sloop, en met nieuwe woningen dorpen en kernen te versterken.
Bij transformatie gaat het om hergebruik van de zogenaamde Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB’s) of, in sommige gevallen, sloop en nieuwbouw volgens de principes van ‘rood voor rood’ (RvR) en de Kwaliteitsimpuls groene omgeving (KGO). Om dit te bereiken moet er enerzijds gekeken worden hoe er voldoende planologische ruimte geboden kan worden om plannen op vrijkomend erven te realiseren en is een goede digitale ontsluiting van het platteland een voorwaarde. Anderzijds moet er gekeken worden of nieuwbouw van woningen als resultaat van sloop van bedrijfsgebouwen geclusterd kan plaatsvinden bij bestaande kernen. Dit laatste vooral met het oog op de mogelijkheden voor de blijvende boeren, maar ook vanwege de kwaliteit van het landschap en de kernen.

In Noordwest Overijssel zullen we aansluiten bij de resultaten van de herijking van het VAB-beleid die op dit moment door de provincie Overijssel wordt uitgevoerd. In dit kader worden de gemeenten door de provincie gevraagd om tot samenhangende programma's voor de herontwikkeling van VAB's te komen. Ook ervaringen uit het provinciale programma Leefbaar Platteland, hoewel vooral gericht op dorpen en kernen, kunnen toegepast worden in NWO. Tot slot zullen we gebruik maken van de resultaten van het koploperproject Baarlingerpolder, waar nadrukkelijk naar de sociaaleconomisch impact van het PPLG is gekeken.

Bij de voorbereiding en uitvoering van plannen loopt een groot gedeelte van de mensen aan tegen belemmeringen, het gevolg hiervan is dat de aanpak wordt uitgesteld of de uitvoering stagneert. VAB-eigenaren geven aan dat zij behoefte hebben aan duidelijke informatie, ruimere regelgeving, duidelijk advies over de mogelijkheden en een persoonlijk gesprek. Daarnaast zijn er veel VAB-eigenaren die aangeven dat een of meerdere schuren op dit moment nog (gedeeltelijk) worden gebruikt, bijvoorbeeld voor (enkele) dieren of als opslag.

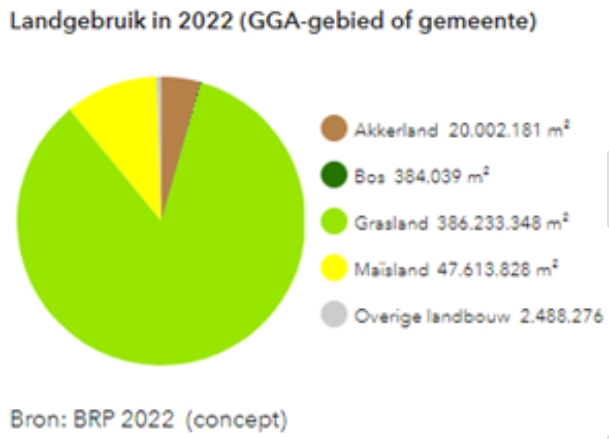
CONCEPT

Dit kan een verklaring zijn waarom deze VAB-eigenaren ook andere stallen laten staan, bij RvR geldt namelijk dat in de meeste gevallen alle stallen afgebroken moeten worden.

2.4. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw

Uit de beschrijving van de opgaven blijkt dat ruim 60% van het landbouwareaal te maken heeft met NPLG opgaven natuur, water en klimaat. Deze paragraaf gaat in op wat dit betekent voor het toekomstperspectief voor de landbouw in Noordwest Overijssel. De derde pijler van het PPLG. Voor het behalen van de doelen van het PPLG zijn de drie pijlers essentieel en onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Huidige situatie Noordwest Overijssel
In de onderstaande taartdiagrammen wordt het landgebruik en het aantal en type landbouwbedrijven weergegeven.

Type bedrijven.
Noordwest Overijssel is het deelgebied binnen de gebiedsgerichte aanpak met het grootste areaal landbouwgrond. In totaal 44.170 ha. Het overgrote deel hiervan wordt gebruikt door de melkveehouderij. De helft van alle agrariërs in Noordwest Overijssel is melkveehouder. Hiermee bestaat het overgrote gedeelte van de gronden uit grasland. Zo'n 85 % van de agrarische grond is in gebruik als grasland, wat veel hoger is dan het landelijk gemiddelde (54%). De resterende agrarische bedrijven bestaan intensive veehouderijen en akker- en tuinbouwers. Een bijzondere vermelding verdient het glastuinbouwgebied De Koekoek in de polder Mastenbroek bij IJsselmuiden. Tot slot is er een restpost van hobbymatige of in afbouw zijnde bedrijven. Ook in NWO heeft de sector zich gericht op intensivering en schaalvergroting.

Type boeren
Noordwest Overijssel is een sterke agrarische regio met veel familiebedrijven die een sterke binding hebben met het gebied. Noordwest Overijssel heeft in vergelijking met de rest van de provincie een relatief lage melkveedichtheid. Van het totale areaal landbouwgrond zit 47% boven de 2,1 GVE (grootvee – eenheden) per ha. Slechts 17% boven de 2,5 GVE en nog maar 4% boven de 3 GVE.

Knelpunten
In vergelijking met andere gebieden, zijn de natuur, water en klimaat opgaven in Noordwest Overijssel fors voor de landbouw. In Noordwest Overijssel liggen veenweidegronden. Om veenafbraak te verminderen en CO2- en methaanemissie te beperken zullen maatregelen genomen moeten worden. Daarnaast zijn er meerdere (grote) N2000 gebieden (Weerribben,

De Wieden, Olde Maten, Veerslootslanden, Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht, IJssel) en een relatief groot aantal bedrijven dichtbij (<1 km) Natura 2000 gebieden. Daarnaast ligt er een opgave voor verbetering van de waterkwaliteit.
Door al deze gestapelde opgaven zal ruim 60 % van het landbouwareaal in meer of mindere mate geëxtensiveerd moeten worden. De mate van extensivering kan per gebiedsdeel verschillen, afhankelijk van de huidige situatie ter plekke (m.n. bodemopbouw en waterkwaliteit en waterpeil). Per gebiedsdeel op boer- en buurtniveau zal dit nader ingevuld moeten worden.

Toekomstige situatie Noord West Overijssel
Op 20 december 2022 heeft GS de Overijsselse visie op de landbouw vastgesteld. In deze visie heeft GS vier doelen centraal gesteld; Voedselproductie, Natuur, Klimaat en Water. Redenerend vanuit het principe 'water en bodem' leidend (vanuit het Fundament van de nieuwe Omgevingsvisie) in combinatie met deze doelen komt er een verschuiving van ruimtegebruik van het landbouwareaal naar voren. De 'gangbare' landbouw zoals we die nu in NWO kennen zal richting de toekomst een transitie maken naar een 'natuurinclusieve' landbouw die in samenhang met natuur, bodem en water en omgeving zowel landbouwproducten als producten voor natuur bodem en landschap voortbrengt.
De overheid kan en wil de boeren helpen met ondersteuning in deze transitie naar een ander type bedrijfsmodel.

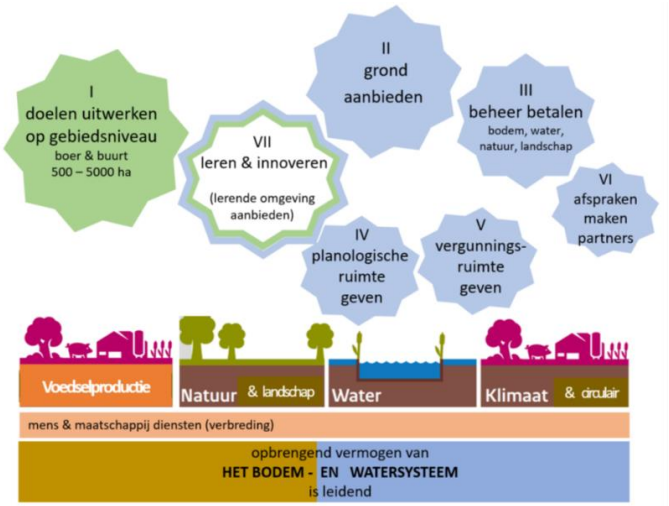
Opgave voor de landbouw

- In 60 % van het agrarisch gebied van NWO: in de veenweidegebieden en rondom Natura 2000, zal een basiskwaliteit natuur plus gehaald moeten worden. Hier ligt een opgave voor extensivering en waarbij meer agrobiodiversiteit en ecosysteemdiensten (zoals weidevogelbeheer) financieel en langjarig ondersteund moeten gaan worden.
- Ter versterking van de boer- burgerverbinding liggen er rondom steden zoals Zwolle en Kampen, kansen voor verbreding van agrarische bedrijfsmodellen (korte keten, zorg, recreatie, ed.) en groen- blauwe - bruine (recreatiepaden) dooradering.
- Landschappelijke achteruitgang kan worden gekeerd door invulling te geven aan groen- blauwe - bruine (recreatiepaden) dooradering.
- Hoge veedichtheid is een aandachtspunt. Als grondgebondenheid maatgevend wordt (om te kunnen voldoen aan de opgaves voor water, klimaat en natuur) zal de landelijke veestapel krimpen.
- In de hoogproductieve landbouw gebieden zijn we zuinig op goede geschikte landbouwgronden, dus weinig extra nieuwe functies die belemmerend kunnen werken, mogelijk maken.
- Grond is goed en schaars. Het is daarom zaak om grond van stoppers aan te kopen en zo veel mogelijk weer uit te geven aan agrariërs die door willen.

Mogelijke transitiepaden
We leggen geen transitiepaden vast. Ondernemers bepalen bij voorkeur hun eigen transitie pad op basis van intrinsieke motivatie. We verwachten in NWO wel van de ondernemer dat er keuzes gemaakt worden. Blijven op de bestaande plek kan een aanpassing of transitie van het bedrijf betekenen. De keuze van de ondernemer, in combinatie met de omgevingseisen leiden voor veehouders tot negen type 'ontwikkelpaden' (zie nevenstaande tabel en bijlage 1). Binnen deze ontwikkelpaden moeten de instrumenten (knoppen, zie onderstaande figuur en bijlage 2) zodanig worden ingericht dat het voor de ondernemer uitvoerbaar wordt de juiste stappen te zetten.

	in hoogproductieve gebieden (grondgebonden)	in extensiveringsgebieden (grondgebonden)	als intensief, niet-grondgebonden bedrijf
optimaliseren en verduurzamen van hoogproductieve, intensieve bedrijfsvoering	*ontwikkelpad*		
omschakelen naar meer extensieve en verbrede bedrijfsvoering			
afbouwen en stoppen van het bedrijf			

CONCEPT

Provinciaal landbouwbeleid via zeven draaiknoppen

Contouren van de landbouwvisie van provincie Overijssel: zie deze link: 2022-12-20+Landbouwvisie+Overijssel+DEFINITIEF (notubiz.nl)

De 'knoppen' bepalen **hoe** we deze ontwikkelpaden vorm kunnen geven in het PPLG. In bijlage 1 is een matrix opgenomen van ontwikkelrichtingen. Hieronder gaan we in op de ontwikkelpaden 'omschakelen en extensiveren', gericht op ontwikkeling richting 'natuurinclusieve' landbouw[7], en 'stoppen/ afbouwen'.

Omschakelen en extensiveren
In Noordwest Overijssel zal in de toekomst voor boeren die verder willen met hun bedrijf vooral ruimte zijn voor extensieve, natuurinclusieve landbouw. Hierbij krijgt de agrarisch ondernemer een sleutelpositie in het bijdragen aan voedselproductie, natuur, water en klimaat. Voedselproductie wordt hierbij niet meer wordt gezien als tegengesteld aan een gezonde leefomgeving maar juist als elkaar versterkend en onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ondernemers die verder willen met hun landbouwbedrijf zullen hun bedrijf hierop moeten afstemmen. Mogelijke ontwikkelingsrichtingen hiervoor zijn extensivering, verbreding met nieuwe producten of diensten en technische- en managementinnovaties.
Deze vorm van bedrijfstransformatie is niet van de ene op de andere dag ingezet. Daar komt een heleboel bij kijken. De overheid staat hierbij voor een aantal zaken aan de lat. Aan de hand van de zeven uitvoeringsknoppen kan de provincie bedrijven ondersteunen bij deze transitie. Drie elementen zijn bij de omvorming naar extensieve vormen van landbouw heel belangrijk:

1. Beschikbaarheid van grond/ grondbank (knop II)
2. Planologische ruimte (knop IV)
3. Vergoedingen voor ecosysteemdiensten (knop III)

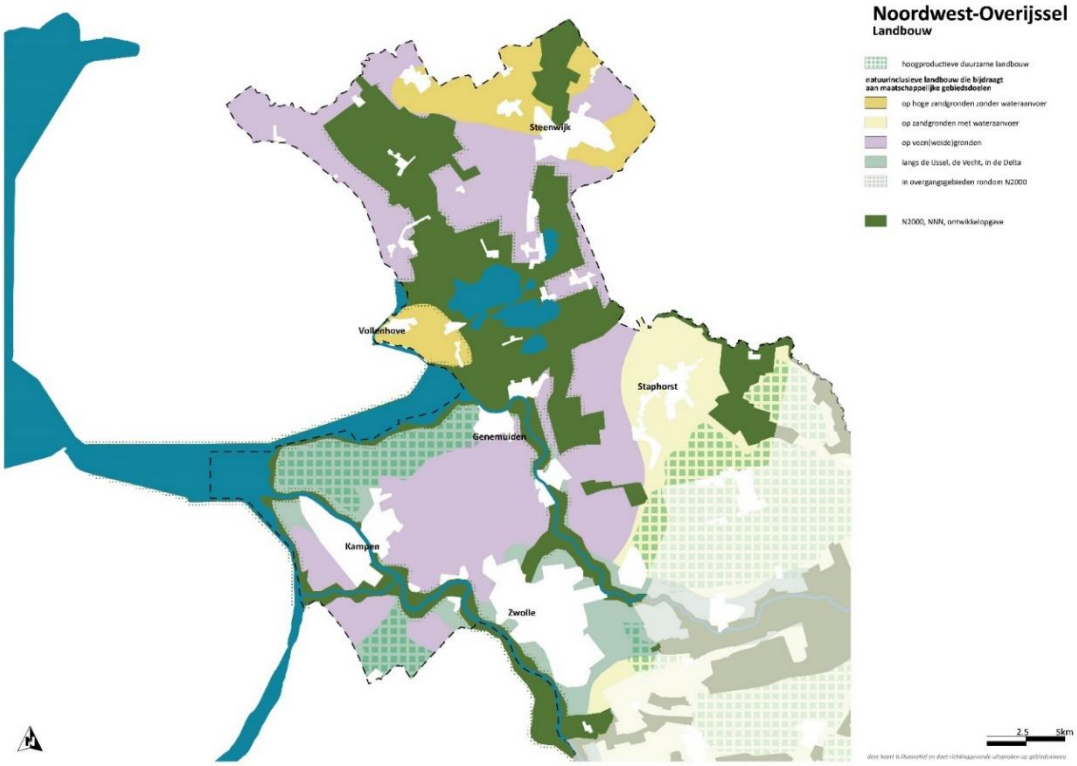
Stoppen/ afbouwen
Ieder jaar stoppen er boeren. Historisch gezien ca. 2 à 3 % per jaar. De komende jaren onder invloed van de grote transitieopgaven waarschijnlijk nog meer dan in de afgelopen jaren. We gaan er van uit dat in NWO circa 200 boeren stoppen in de autonome ontwikkeling en dat daar nog 50 boeren bijkomen door regelingen van het rijk. Grond van stoppers biedt ruimte voor de boeren die willen doorgaan en gaan extensiveren.
Het rijk wil door stoppersregelingen (eerder) stoppen stimuleren, waarbij ook de fosfaat- en dierrechten worden beëindigd en vrijgekomen agrarische bebouwingen worden hergebruikt of gesloopt en eventueel worden omgezet in (rood voor rood) woningen. Vervroegd stoppen doet een boer niet zomaar; ook hier moet voor de boer een aantrekkelijk/ realistisch perspectief worden geboden.

Een aantal delen van Noordwest Overijssel zijn vanwege de grond- en de wateromstandigheden ook op lange termijn geschikt voor productievere vormen van

[7] Natuurinclusieve landbouw is landbouw die in samenhang met natuur, bodem en water en omgeving zowel landbouwproducten als producten voor natuur bodem en landschap voortbrengt.

CONCEPT

landbouw. Daarbij gelden de nationale en internationale normen en regels. Ook is hier sprake van voldoende afstand tot woningen en natuur. In onderstaand figuur zijn de gebieden voor natuurinclusieve landbouw en hoogproductieve landbouw[8] weergegeven. Grootte en invulling van zogenaamde overgangszones zullen afhankelijk van gebleken noodzaak ter plekke verder worden ingevuld.

Themakaart Landbouw (Fundament Nieuwe Omgevingsvisie)

Hoogproductieve melkveehouderij
In hoogproductieve grondgebonden gebieden is het voor melkveehouders mogelijk om hun hoogproductieve bedrijfsvoering voort te zetten, als ze aan alle opgaves (gaan) voldoen. Zo geldt voor melkveehouders dat zij grondgebonden moeten zijn in 2032.

Bedrijven die dichtbij natuur liggen en te maken hebben met de stapeling van opgaven maar wel de ambitie hebben de hoogproductieve bedrijfsvoering te willen behouden, zullen moeten verplaatsen. Bijvoorbeeld naar bedrijven van eventuele stoppers in andere hoogproductieve grondgebonden gebieden (stoppers voor blijvers).

[8] Hoogproductieve landbouw. In een aantal delen van Noordwest Overijssel zijn vanwege de grond- en de wateromstandigheden de gebieden ook op lange termijn geschikt voor productievere gangbare vorm van (grondgebonden) landbouw.

3. Realisatiestrategie

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in de op de realisatiestrategie. Allereerst wordt ingegaan op de visie op de realisatie. Daarna gaan we achtereenvolgens in op de rollen en verantwoordelijkheden van gebiedspartners, de communicatie in het gebied en geven we voorbeelden van de lopende gebiedsprocessen en hoe deze bijdragen aan de doelen.

3.2. Visie op de realisatie

In het PPLG Overijssel gaan we uit van een gecombineerde aanpak. De natuur-, water- en klimaatopgaven hebben grote impact op de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw in Overijssel. Er is een andere koers voor de landbouw nodig zodat deze sector kan bijdragen aan het realiseren van de doelen. De sociaal economische draagkracht in het landelijk gebied is randvoorwaardelijk voor de uitvoering van de maatregelen die uit de genoemde opgaven zullen worden genomen. Het doel is een duurzame toekomstbestendige landbouwsector en een sector die naast voedselproductie ook bijdraagt aan manieren om biodiversiteit te versterken, koolstof vast te leggen, water vast te houden, de landschappelijke kwaliteit en culturele identiteit te versterken en een gezonde leefomgeving te bieden (ecosysteemdiensten). De verwachting is dat de komende tien jaar ongeveer 30% van de agrarische ondernemers het bedrijf beëindigt. Onze inzet is dat de gronden van deze stoppende bedrijven voor het grootste deel beschikbaar komen voor blijvende bedrijven. Zo ontstaat een basis voor een toekomstbestendige en meer grondgebonden bedrijfsvoering. De agrarische sector heeft op dit moment het overgrote deel van de Overijsselse grond in eigendom en/of gebruik (ca. 192.000 ha). Daar gaat als gevolg van autonome ontwikkelingen een klein deel vanaf, maar nog zeker 180.000 ha blijft primair in gebruik als landbouwgrond; voor hoogproductieve landbouw, natuurinclusieve en extensieve landbouw. Daarnaast zetten we in op vitaal platteland met hechte gemeenschappen.

Gecombineerde aanpak PPLG
Onze denklijn (vanuit het PPLG) voor de realisatie van de doelen is een gecombineerde aanpak met verschillende sporen:
1. Provinciebreed geleidelijk realiseren van een grondgebonden melkveehouderij (binnen de kaders van het verwachte Landbouwakkoord)
2. Gebiedsgericht realiseren van een aanpak voor de KRW-opgave op met name de droge zandgronden in Twente, de veenweide opgave in Noordwest Overijssel, de opgave voor minder stikstofemissie en extra (boerenland-)natuur in de overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden en de opgave voor de groenblauwe dooradering;
3. Bedrijfsgericht uitvoeren van maatregelen voor toekomstbestendige landbouw binnen de randvoorwaarden voor milieu en met goede verdienmodellen;

Daarbij geldt een drietal randvoorwaarden.

Randvoorwaarden vanuit het PPLG
1. We pakken de drie doelen vanuit het PPLG integraal op.
2. We werken de drie doelen gebiedsgericht en op verschillende niveaus uit.
3. Alle sectoren dragen naar rato bij aan de uitwerking van de natuur-, water- en klimaatdoelen en ook andere programma's dragen bij aan de realisatie en aan een aanpak die lerend en adaptief is. Zo kunnen we ook eventuele meekoppelkansen benutten. Het totaal moet een goede integrale mix van stimulerende, normerende en regulerende maatregelen

CONCEPT

worden, waarbij het Rijk aan zet is om hierin duidelijke keuzes te maken en de kaders te bieden voor de verdere invulling en uitvoering.

Realisatie in Noordwest Overijssel

Uit hoofdstuk twee blijkt dat in Noordwest Overijssel opgaven stapelen op het gebied van natuurherstel, bodemdaling, veenweide CO2-reductie en stikstof reductie. In bijna heel het gebied hebben boeren te maken met beperkingen van natuur die dichtbij ligt, water of veenweidebodems. In NWO zal moeten worden toegewerkt naar een natuur en water en bodem inclusief bedrijfs-/ beheersmodel. Daarvoor moet het gebied toewerken naar meer extensieve bedrijfsvoering. De opgave is om bedrijfs- of beheersmodellen te ontwikkelen die passen op basis van het water- en bodem systeem en wat er nodig is om het initiële inkomstenverlies wat met de omslag gepaard gaat af te dekken, en tegelijkertijd naar een reëel inkomstenmodel voor de toekomst te werken.

Focus op PPLG spoor 2

In NWO ligt de focus in deze gebiedsprocessen daarmee op de gecombineerde aanpak van opgaven (PPLG Overijssel spoor 2) door onder andere extensivering en vernatting. Voor het restant van de opgave betrekken we bedrijfsgerichte maatregelen (PPLG Overijssel spoor 3). Bedrijfsgerichte maatregelen dragen onder meer bij aan het sluitend maken van de stoffenbalans. Daarnaast werken we aan het zichtbaar én werkbaar maken van de sociaal economische effecten in de opgaven die we hebben in het landelijk gebied op natuur, water, klimaat en landbouw. Gebiedspartners investeren in projecten om sociaaleconomische versterking te realiseren.

Gebiedsprocessen

De opgaven realiseren we in gebiedsprocessen in kleinere werkgebieden van tussen de 500-5000 ha. Deze processen zijn gericht op een duurzaam sociaal economisch toekomstperspectief voor de bewoners en gebruikers en het realiseren van de diverse PPLG opgaven. Om de doelstellingen te halen, is extensivering over het hele gebied noodzakelijk: Minder intensief grondgebruik, minder intensief bemesten, minder dieren of tenminste minder afwenteling op de omgeving en/ of de toekomst in combinatie met vernatting om de veenweidebodemdaling en de uitstoot van CO2 tegen te gaan. Voor de boeren die extensiveren zullen inkomsten uit voedselproductie gecombineerd worden met andere inkomstenbronnen, zoals agrarisch natuurbeheer voor de (door het rijk nog te concretiseren) aanvullende doelen uit de VHR. Dit vraagt een bijdrage van de hele keten werkzaam in de voedselindustrie, maar ook van banken en het Rijk met wet- en regelgeving.

Concreet denken we in circa 25 kleinere werkgebieden in NWO de komende jaren integrale gebiedsprocessen op te starten. Het aantal van 25 is een indicatie (zie onderstaande kaart), dat zullen er in de praktijk mogelijk meer kunnen worden. Voor Noordwest Overijssel is het van belang dat een gebiedsproces aansluit bij een waterhuishoudkundige eenheid, bv polder niveau. Hier worden meerdere opgaven aangepakt in balans met de diverse belangen, noden en wensen uit de gebieden, met draagvlak en kennis uit het gebied.

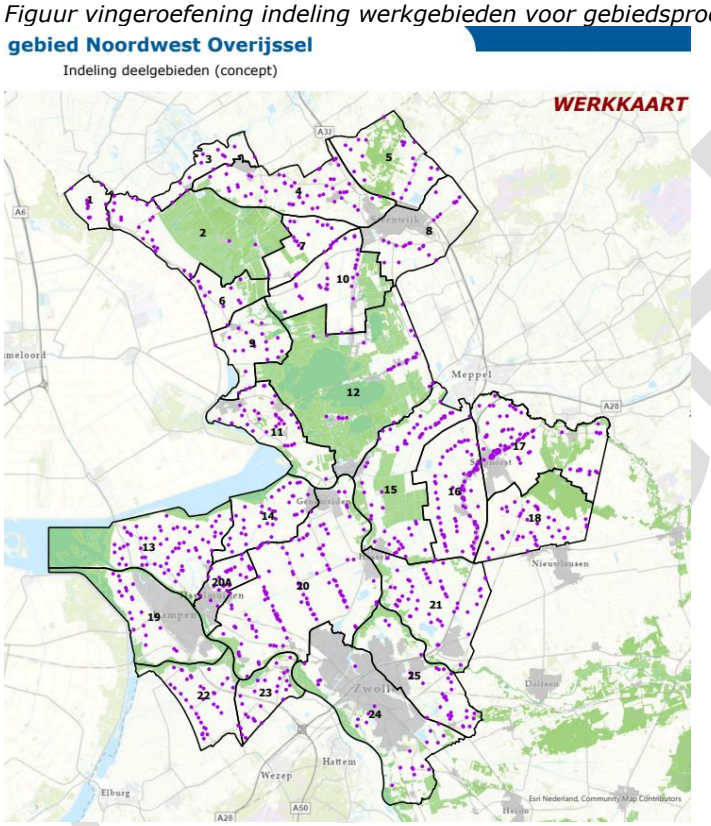
Parallel aan de gebiedsprocessen zullen we ervoor moeten zorgen dat grondeigenaren de mogelijkheid hebben om zich langjarig te laten belonen voor maatschappelijke diensten (onder

CONCEPT

meer vernatting, weidevogelbeheer, beheer van landschapselementen). Hiermee wordt bijgedragen aan het verdienmodel van de boer.

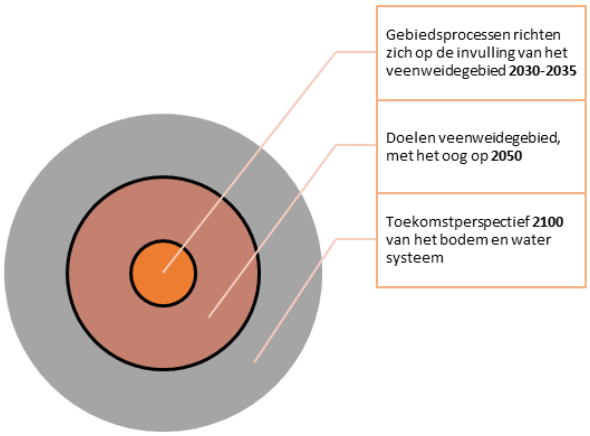
Tot 2030 stoppen in Overijssel naar verwachting ten minste 2.000 agrarische bedrijven en verliest ongeveer 3 miljoen vierkante meter bebouwing haar huidige agrarische functie. De herontwikkeling van vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) vormt daarom een belangrijke opgave in de transitie van het landelijk gebied. Gedeputeerde Staten hebben besloten gemeenten te ondersteunen bij het opstellen van een VAB-programma, waarin de noodzakelijke koppeling gelegd wordt tussen de herontwikkeling van agrarische erven, het toekomstperspectief van gebieden en de transitie-opgaven in het landelijk gebied. Daarmee gaan deze programma's bijdragen aan de juiste functies op de juiste plek. Dit biedt duidelijkheid en sociaaleconomisch perspectief voor stoppers én blijvers in de agrarische sector en voor iedereen die woont en werkt in het landelijk gebied.

Figuur vingeroefening indeling werkgebieden voor gebiedsprocessen

Langetermijnperspectief Veenweidegebieden
Het is van belang om voor de veenweidegebieden een langetermijnperspectief te ontwikkelen. Een kijk in de toekomst biedt zekerheid voor de keuzes die nu gemaakt moeten worden. We willen de uitdagingen die in het veenweidegebied liggen aanpakken met het oog op de lange termijn (2050 en verder). We willen dat de keuzes die we nu maken van duurzame aard zijn (White paper, 2020).
We streven er dan ook naar om aan de hand van een toekomst analyse van het water en bodem systeem keuzes te maken in het nu. Vernatting is nodig, maar dit geeft extra druk op het watersysteem, en zeker met klimaatverandering (meer droge zomers en meer piekbuien) kan dit tot (nieuwe) problemen leiden in de toekomst als hier geen rekening mee wordt gehouden.
Aan de hand van een dergelijke analyse van het water en bodem systeem tot aan 2100, ontstaat er een duidelijk beeld van wat waar kan en wat waar niet (meer) kan. Ook wordt er een beeld geschetst van het scenario waar er niet wordt ingegrepen. Het bodem en water systeem willen we als context gebruiken tijdens de gebiedsprocessen (zie figuur 2). Daarbij houden we zoveel mogelijk keuzemogelijkheid bij het gebied in een helder gesteld kader.

CONCEPT

Figuur Het langetermijnperspectief als leidend kader voor de gebiedsprocessen.

Eén van de voornaamste uitgangspunten voor de aanpak van de opgave in het veenweidegebied is, dat het een adaptief en lerend proces is. Dat wil zeggen dat op voorhand niet geheel te voorzien is hóe de doelstelling worden bereikt, omdat vanuit het kennisprogramma kennisleemtes ingevuld moeten worden. De nieuw opgedane kennis beïnvloedt de te maken keuzes en het te doorlopen proces. Landelijk wordt de Veenweideproblematiek besproken in IPO verband. We nemen tijd om te meten, te weten en te werken. Tot en met 2023 nemen we de tijd om te weten. We doen dit middels diverse pilots met diverse onderzoekspartijen en in verschillende gebieden van Nederland waaronder ook in Noordwest Overijssel. Na het weten volgt een fase van wat we per specifiek gebied zouden willen om daarna over te gaan tot "werken" in een uitvoeringsprogramma. Dit uitvoeringsprogramma kan parallel oplopen met het programma herziening peilbesluiten van WDODelta.

Daarnaast wordt gewerkt op basis van een gebiedsgerichte aanpak. Hierdoor wordt de lokale kennis gecombineerd met kennis van partners en kan gezamenlijk een maatregelenpakket worden gekozen dat het beste werkt voor iedereen in een gebied. Gezamenlijke verantwoordelijkheid is hiermee een basis van de werkwijze.

Rode draden Gebiedsanalyse
In 2021 is voor Noordwest Overijssel een Gebiedsanalyse uitgevoerd. Hierin zijn naast Rode draden op de inhoud ook een aantal 'Rode Draden' voor het vervolgproces benoemd.

1. Vrijkomende grond als aanjager voor het gebiedsproces. De komende jaren stoppen in het gebied diverse agrarische bedrijven. De vrijkomende grond biedt kansen bijvoorbeeld voor het extensiveren van blijvende bedrijven, voor vernatten (veenweide-aanpak) of voor andere opgaven. Kavelruil en pacht kunnen als hulpmiddel worden ingezet.
2. Samenwerking tussen betrokken partijen, herstel vertrouwen en langjarig beleid. Er is behoefte aan zekerheid in de vorm van langjarig consistent beleid. Vertrouwen kan groeien als er een integraal toekomstperspectief is waar aan vast wordt gehouden.
3. Omgaan met nieuwe informatie en (beleids-)ontwikkelingen. Het stikstofdossier is sterk in beweging binnen een ingewikkeld politiek en maatschappelijk krachtenspel in alle bestuurslagen. Onze inzet is er op gericht paniekvoetbal te voorkomen, koers te houden, het stuur in handen te nemen en zelf plannen te ontwikkelen.
4. Werken in deelgebieden maakt lokaal maatwerk mogelijk
5. Kennis en ervaring opdoen en delen en bottom-up initiatieven dragen bij aan het Toekomstperspectief voor Noordwest-Overijssel. Ondanks alle onzekerheden (zie 10) moeten we proeftuin durven te zijn en experimenteerruimte hebben.
6. Koppelkansen van de grote opgaven parallel aan de Gebiedsgerichte aanpak.

CONCEPT

7. Noordwest Overijssel zoveel mogelijk (in zijn geheel) benutten. Diverse opgaven leiden tot ruimtebeslag. Voorkomen dat we kansen mislopen, tegelijkertijd ook niet vertragen. Voorop staat het behoud van het waardevolle cultuurlandschap van Noordwest-Overijssel
8. Financieringsvraagstuk voor en na 2030

Sturingsfilosofie / monitoring en verantwoording

Sturingsfilosofie (zie ook ontwerp-PPLG Overijssel)
We willen een leefbaar, gezond en toekomstbestendig landelijk gebied voor NWO. Een leefbaar, gezond en toekomstbestendig landelijk gebied kan alleen slagen als we ons hier samen verantwoordelijk voor voelen in Overijssel. Waar mogelijk ligt het eigenaarschap voor het realiseren van de benodigde maatregelen zo laag mogelijk. Dit kan alleen met heldere kaders en passende randvoorwaarden en instrumenten. De provincie geeft deze vooraf mee met het PPLG Overijssel en de nadere uitwerking daarvan. Dat betekent werken vanuit vertrouwen. Per PPLG-gebied, dus ook voor NWO, wordt aangegeven welke doelen gerealiseerd moeten worden. Het is aan NWO om aan te geven met welke maatregelen zij deze doelen wil gaan realiseren. Werken vanuit vertrouwen betekent ook loslaten en accepteren dat doelen op een andere wijze gerealiseerd kunnen worden. Loslaten betekent niet dat de provincie geen rol heeft; er worden afspraken gemaakt op doelniveau en de daarbij behorende maatregelen en checks en balances. Dit gebeurt bij voorkeur voor NWO als geheel, maar afspraken per deelgebied of per gebiedsproces zijn ook denkbaar. Belangrijk is dat het 'vrijwillig, maar niet vrijblijvend' is. Indien nodig sturen we vanuit onze verantwoordelijkheid bij. Wanneer het voor de gebieden niet mogelijk is zelf het voortouw te nemen in de realisatie van de doelen zal de provincie de regie op het totaal op zich nemen.

Het is dus aan het gebied om de benodigde maatregelen voor de gezamenlijke PPLG-doelen te realiseren, tenzij … en niet de provincie heeft de regie, tenzij… Zo maken we optimaal gebruik van de kennis en kunde van het gebied. Voor het behoud en versterking van het landelijk gebied (sociaal-economisch en landbouw) weten gebieden en inwoners zelf het beste wat nodig is om tot een 'gebiedsoptimale' koppeling met de doelen voor natuur, water en klimaat te komen.

Bij de Overijsselse manier van werken hoort oog hebben voor 'alleen ga je sneller, maar samen kom je verder'. Dat gaat om de initiatiefnemers in de gebieden maar ook om de samenwerking met de gemeenten, waterschap, terreinbeherende organisaties, agrarische partijen en andere gebiedspartijen. De sturingsstijl, passen wij hierop aan. Deels is de provincie voor het PPLG de kader stellende (bijv. concrete doelen per gebied) of regulerende overheid (bijv. Nieuwe Omgevingsvisie) en afhankelijk van de positie die de gebieden kiezen zijn we de samenwerkende, regisserende of stimulerende overheid of de ondersteunende, faciliterende overheid. Passend bij onze mogelijke rollen, zorgt de provincie voor de juiste randvoorwaarden, een goed gevulde instrumentenkoffer, bemensing en organisatie. Bij deze sturingsstijl hoort een gefaseerde aanpak. Naast duidelijke kaders per gebied over welke doelen gerealiseerd moeten worden, wordt bij iedere fase duidelijke afspraken met het gebied gemaakt over wat nodig is voor een positief beslismoment (go/no go). In alle gevallen is de provincie verantwoordelijk voor dat er in de gebieden een adequaat proces plaatsvindt (procesregie). Alle benodigde belangen horen daarbij goed aan tafel vertegenwoordigd te zijn, waarvan het provinciaal belang er één is. De ingezette lijn gaat uit van gebiedsgericht werken en denken in partnerschap. We willen leren hoe we hier verder invulling aan geven. De koploperprojecten en de pilots in de gebieden met een meervoudig complexe opgave zijn hiervoor geschikt.

Monitoring
We gaan voor NWO niet separaat monitoren maar sluiten aan bij de monitoring en verantwoording van het PPLG Overijssel waarvoor het NPLG de kaders stelt. Monitoring vormt een belangrijke basis voor een adaptieve aanpak: het biedt de mogelijkheid om op basis van tussentijds behaalde resultaten en effecten (doelbereik en neveneffecten) waar nodig bij te sturen. Monitoring vindt plaats op de mate waarin de in het PPLG gestelde doelen worden behaald ('richten'), op de manier waarop dat via maatregelpakketten in de gebiedsprocessen invulling krijgt ('inrichten'), en op de daadwerkelijke uitvoering van de plannen ('verrichten'). De monitoring wordt gebruikt om waar nodig bij te kunnen sturen, maar ook om GS en PS te informeren over de voortgang en om richting Rijk onze inspanningen en behaalde resultaten te kunnen verantwoorden. We maken daarbij gebruik van de bestaande monitoringssystemen, zoals het registratie en monitoringssysteem broeikasgas uitstoot (zie onder) en zal de

CONCEPT

ecologische autoriteit toezien op het bereik van de instandhoudingsdoelen in de Natura-2000 gebieden.

- Registratie- en monitoringssysteem broeikasgasuitstoot

Om te kunnen bijhouden hoeveel broeikasgas per jaar er wordt uitgestoten vanuit de Nederlandse organische gronden en te bepalen hoeveel reductie per jaar is behaald door het uitvoeren van maatregelen wordt in opdracht van het ministerie van LNV het registratiesysteem Subsurface Organic Matter Emission Registration System (SOMERS) ontwikkeld. Met behulp van SOMERS kan voor verschillende soorten veengebied de emissiereductie worden bepaald bij het toepassen van maatregelen. Alle provincies in Nederland moeten gebruik maken van dit systeem, zodat er een gestandaardiseerde monitoringsmethodiek is voor alle provincies. Ook provincie Overijssel werkt met dit systeem.

Momenteel wordt in Nederland met de set rekenregels van SOMERS 1.0 gerekend, en wordt gewerkt aan een nieuwe versie van SOMERS (versie 2.0 oplevering 2023). Deze rekenregels zijn vooralsnog vooral goed toepasbaar op het veenweidegebied in west Nederland en minder goed op de situatie in Overijssel. Om deze reden worden berekende uitstootcijfers voor de deelgebieden nog niet gepresenteerd. Het is verder de verwachting dat de verschillen tussen SOMERS 1.0 en SOMERS 2.0 ook nog aanzienlijk zullen zijn, omdat in deze eerste ontwikkelfase toevoegingen nog veel gevolgen voor de uitkomsten hebben, maar SOMERS 2.0 zal ook rekening houden met de situatie in Overijssel.
In toekomstige modellen zullen de volgende punten worden ontwikkeld:

- Met de langere meetreeksen die beschikbaar zullen zijn zal er een steeds beter beeld ontstaan van de hydrologie in de veenweidegebieden.
- Meer data en informatie over de mate van methaan en lachgasuitstoot bij genomen maatregelen.

Erfcoaches
De erfcoaches nemen een belangrijke rol in als luisterend oor en sparringpartner voor de agrarische ondernemer. Ook kunnen zij de boer in verbinding brengen met de overheid, een adviseur of een andere partij die hem verder kan helpen met een gekozen ontwikkelingsrichting. De Erfcoach is onafhankelijk en de gesprekken zijn vertrouwelijk.

Leren van koploperprojecten
In Noordwest Overijssel gaan we, in de gebiedsprocessen, uit van een lerende aanpak, waarbij we de leerpunten uit eerdere gebiedsprocessen gebruiken om de aanpak continue te evalueren en waar het kan te verbeteren. Zo blijkt uit het koploperproject Baarlingerpolder en de Boeren van Blokzijl dat het van belang is om:

- Aan te sluiten bij energie in het gebied. Faciliteer partijen die een gebiedsproces willen starten. Breng deze in hun kracht en geef ruimte om 'out of the box' te denken.
- Te starten met het op gelijk kennisniveau te brengen van alle betrokkenen. Dit kan door avonden voor alle belangstellenden te organiseren en hier sprekers uit te nodigen over de meest relevant onderwerpen in het gebied.
- Helder overzicht te hebben van de doelen in het gebied.
- Vervolgens door individuele gesprekken een beeld te krijgen van de toekomst. Bijvoorbeeld door interviews af te nemen bij alle potentiële deelnemers.
- Een praatplaat te maken met mogelijke bewegingen van bedrijven. Dit kan een eerste schets zijn op basis van de uitkomsten van de interviews.
- Laat vervolgens relevante gebiedspartijen, waaronder gemeente(n) aansluiten om mee te denken. Wat speelt er verder? Waar moet (verder) rekening mee worden gehouden?
- Ten behoeve van de realisatie van het gebiedsplan maken de initiatiefnemers en gebiedspartijen afspraken over de inzet van instrumenten (ruimtelijk, vergunningen, financieel, etc.). Dit vanuit ieders rol en verantwoordelijkheden.

CONCEPT

Deze aanpak leidt via het uitwerken van scenario's tot een uitgewerkt gebiedsplan. Om de leermomenten te borgen en vertrouwen te creëren willen we boeren uit eerdere gebiedsprocessen vragen de ervaringen te delen en mogelijk een rol te spelen in de begeleiding van nieuwe gebiedsprocessen. Een uitgebreider overzicht van de lessen uit de Baarlingerpolder: zie kader.

Een greep uit de lessen uit de Baarlingerpolder geeft inspiratie voor gebiedsprocessen:

- Eigen budget geeft zelfstandigheid voor de groep.
- Onafhankelijke trekkers helpen voor het vertrouwen van de groep in de overheid en in elkaar.
- Werken met agenda, actiepunten en verslagen houdt iedereen bij de les en het proces transparant.
- Verwachtingsmanagement is cruciaal. Nieuwe opgaven en de factor tijd zijn grote uitdagingen.
- Positieve provinciale en gemeentelijke bestuurders en ambtenaren helpen de groep stappen te zetten en/of door te zetten.
- Meedenkende stakeholders is cruciaal.
- Data over de opgaven is ingewikkeld, er zijn geen kant en klare spreadsheets.
- Inzet en hulp van provinciale ambtenaren van de verschillende afdelingen en hun interne afstemming is cruciaal.
- De inzet van de werkgroep-leden bepaalt voor een groot gedeelte de snelheid en de creativiteit.
- De afspraken die er vooraf gemaakt worden zijn cruciaal voor het gebiedsproces en tijdens een "crisis".
- Tijdens de verkennings- en ontwerpfase is er gestart met uitvoering. In een gebiedsproces gaan ondernemers anticiperen op de informatie die ze krijgen. Door dit te faciliteren wordt het vertrouwen van de groep groter in een goede afloop.
- Een vrijwillig gebiedsproces en verplichtende instrumenten passen niet bij elkaar.
- De werkgroep moet tijdig de groep bijpraten. Een bijpraatsessie met de groep onder koffietijd werkt goed.
- De appgroep van de groep niet gebruiken voor een inhoudelijke discussie.
- Mijlpalen benoemen. Ondernemers vinden vaak dat het proces te langzaam gaat of dat er geen vooruitgang wordt geboekt.
- Het gebied is voor een gebiedsproces aan de kleine kant.
- Een go no go geeft de groep de regie over de volgende stap en is tegelijktijdig een check of iedereen nog verder wil. Bij grote beslissingen voor een go no go helpt om nog een keer bij de deelnemers een korte inventarisatie te doen.

Instrumentarium in gebiedsprocessen (zie ook Ontwerp PPLG)
Om tot uitvoering van maatregelen te komen moeten we over het juiste instrumentarium beschikken. Zo hebben we instrumenten nodig om grond van stoppers tegen de juiste financiële voorwaarden bij blijvers te krijgen. Ook is er instrumentarium nodig voor de herontwikkeling van vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). Hiernaast is er behoefte aan instrumenten om langjarig maatschappelijke diensten/ ecosysteemdiensten te kunnen vergoeden. Het gaat deels om nieuwe en deels om bestaande instrumenten. Hieronder volgt een nadere toelichting.

Aankoop grond stoppende ondernemers
De inschatting is dat tussen 2023 en 2030 er van de ruim 1000 agrarische ondernemers, er ca 200 zullen stoppen. Daarnaast is er een deel die zoals gezegd al wilde stoppen. De inschatting is dat dit ongeveer 50 agrarische ondernemers zijn.

De eerste inschatting is dat door het bovenstaande er ca. 250 agrarische bedrijven zullen stoppen tussen nu en 2030. Voorwaarde hierbij is dat deze ondernemers een goede regeling wordt geboden wanneer zij (eerder) stoppen. De productierechten van de stoppende ondernemers zullen voor een groot deel uit de markt worden gehaald om hiermee reductie van methaan- en ammoniakemissie te bewerkstelligen. De grond van deze stoppende bedrijven kan worden aangekocht door de provincie. Op dit moment is het anticiperend grondfonds hiervoor een mogelijkheid. De grond kan worden ingezet voor de blijvende ondernemers met een extensiveringsopgaaf en bedrijven die hun bedrijfsvoering willen aanpassen. Ook kunnen vrijkomende bedrijven worden aangeboden aan ondernemers uit andere gebieden die willen verplaatsen.

Afwaardering en vergoeding beheer
De gronden in NWO worden in belangrijke mate geëxtensiveerd vanwege de 'gestapelde opgaven'. In onze optiek blijven deze gronden in principe in eigendom en beheer bij de agrarische ondernemers. Omdat deze grond niet meer (volledig) bruikbaar is voor gangbaar agrarische gebruik, is het nodig dat deze gronden worden afgewaardeerd. Daarnaast dient er een vergoeding te komen voor gemis aan inkomsten (met verrekening van rente uit de afwaarderingsvergoeding) en een vergoeding van (extra) beheerskosten voor ecosysteemdiensten en maatschappelijke diensten. Deze vergoeding voor inkomstenderving en beheer, dient jaarlijks te worden vergoed, waarbij de afspraken voor deze jaarlijkse vergoeding voor langjarige periode vast komt te liggen om hiermee ondernemers duurzaam zekerheid te geven.

Aankopen van piekbelasters
Het rijk werkt op dit moment aan een regeling voor de uitkoop van piekbelasters. Deze regeling voorziet in het uitkopen van bedrijven waarbij sprake is van een hoge stikstof uitstoot en grote impact op de vaak nabijgelegen natuur. Hoe de regeling er exact uit komt te zien is op het moment van schrijven nog niet bekend. Ook is niet bekend hoeveel bedrijven in NWO hiervoor in aanmerking komen. Wel gaan we ervan uit dat tenminste enige bedrijven in NWO van deze regeling gebruik kunnen en zullen maken. Dit zal daarmee leiden tot een reductie van de emissies van methaan en ammoniak. De gebouwen kunnen eventueel worden aangekocht. We gaan er in onze aannames vanuit dat er 200 bedrijven stoppen, door middel van een aantrekkelijke regeling.

Toepassen herverkaveling
Doordat een groot aantal ondernemers naar verwachting zal stoppen en er opgaven liggen zal een herverkaveling in de meeste gebieden voor de hand liggen. Hiermee krijgen de blijvende agrarische ondernemers de gronden die ze nodig hebben, waar mogelijk dicht bij huis. Ook kan hiermee gestuurd worden op een efficiënte inrichting van de gebieden. Hier ligt een taak voor de overheden om zich als goede partners hierop voor te bereiden. Waar mogelijk zal dit gaan middels een vrijwillige kavelruil. In verband met de verplichting van de overheid om grond die ze wil verkopen, via een openbare verkoop van de hand te doen, kan het ook zijn dat de herverkaveling plaats vindt via een WILG-procedure.

Technische- en managementinnovaties
Bij resterende opgave worden in de gebiedsprocessen technische- en managementmaatregelen meegenomen. Op dit moment gaat dit in hoofdzaak over de reductie van de stikstofemissies en in mindere mate over methaanemissies. Mogelijkheden zijn bv de aanpassing van het voerregime (minder eiwitrijk voer), het toepassen meer weidegang, mest aanlengen met water in de stal of bij het uitrijden en toepassen van een stikstofstripper. Aandachtspunt hierbij is de juridische borging.

Norm voor grondgebondenheid
Op dit moment wordt ervan uitgegaan dat er, als onderdeel van het landbouwakkoord, een norm voor grondgebondenheid komt voor de melkveehouderij. Door deze norm is het voor een deel van de melkveehouders noodzakelijk om meer grond onder hun bedrijf te krijgen. Deze grond moet dan komen van andere ondernemers. Wil een bedrijf dit niet, dan kan ervoor

CONCEPT

gekozen worden om het aantal dieren te verminderen. Links of rechtsom neemt hierdoor het aantal dieren per hectare af en daarmee de emissie van methaan en stikstof in NWO.

Vrijkomende agrarische bebouwing
Voor de herontwikkeling van vrijkomende agrarische bebouwing vraagt de provincie de gemeenten om samenhangende programma's voor de herontwikkeling van VAB's op te stellen. Hierbij neemt de provincie het Fundament voor de nieuwe provinciale Omgevingsvisie en de volgende richtinggevende uitgangspunten als vertrekpunt. Deze zullen ook richtinggevend zijn voor de beoordeling van lopende VAB-initiatieven:
• Passend binnen het natuurlijk bodem en watersysteem.
• Landbouw is leidend, herontwikkeling is volgend.
• Het levert een bijdrage aan ruimtelijke kwaliteit/gebiedskenmerken/zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik.
• Het is passend bij de provinciale gebiedskenmerken en bij provinciale gebiedsopgaven en het PPLG: we bieden (economisch) perspectief voor individuele grondeigenaren en (dorps)gemeenschappen.
• Passend binnen het provinciaal beleid.
• Een goede ontsluiting is gewaarborgd.
• Aansluiting bij lokale identiteit en leefbaarheid.

Borging gebiedsproces
We constateren dat er een instrument nodig is voor de borging van het gebiedsproces. Het idee ontstond dat we een 'vergunningenstolp' nodig hebben zodat een bedrijf binnen een gebiedstolp verder kan ontwikkelen, mits de totale doelen niet overschreden worden. Aandachtspunt is hoe dit juridisch te borgen op individueel niveau.

3.3. Rollen en verantwoordelijkheden

Samenwerking in NWO
We werken in NWO samen aan de gebiedsgerichte aanpak voor Noordwest Overijssel gericht op een duurzaam Toekomstperspectief voor Noordwest Overijssel. Als onderdeel hiervan werken we ook aan de PPLG doelen. Dat doen we met gebiedspartners op verschillende niveaus. Enerzijds op bestuurlijk en ambtelijk niveau voor Noordwest Overijssel als geheel. Daarnaast werken we samen in drie deelgebieden. Deze indeling in deelgebieden is gemaakt omdat er op fysiek en organisatorisch gebied veel verschillen bestaan tussen Wieden Weerribben, Staphorsterveld en Polder Mastenbroek / Kamperveen. In deze gebieden waar veenweide problematiek stapelt met andere opgaven zijn Deelgebiedscommissies ingesteld.

Regiegroep Noordwest Overijssel (RNWO) (bestuurlijke gebiedstafel)
Dit is het overkoepelende bestuurlijk overleg voor Noordwest Overijssel als geheel. Het is de bestuurlijke gebiedstafel met een brede samenstelling van betrokken (vertegenwoordigende en belanghebbende) gebiedspartners. Het gremium is regisserend (van gebiedsproces), adviserend (naar betrokken overheden), afstemmend, informerend en inspirerend (partners onderling). Bestuurders van de betrokken overheden en maatschappelijke partners vormen samen de Regiegroep Noordwest Overijssel (RNWO). De provincie Overijssel coördineert en faciliteert het proces. De RNWO komt enkele keren per jaar bijeen.

Programmateam Noordwest Overijssel (ambtelijke gebiedstafel)
Aan het Programmateam (PT) nemen de ambtelijke vertegenwoordigers van de partijen uit de RNWO deel. Belangrijkste taak is het adviseren van de Regiegroep. Daarnaast zijn belangrijke taken het elkaar informeren over en afstemmen van ontwikkelingen binnen en buiten de GGA NWO (met invloed op de GGA NWO), het bewaken van de voortgang van projecten, het elkaar inspireren en het vormen van de schakel met de eigen organisatie. Het eigenaarschap van opgaven, producten en proces ligt bij alle partijen uit het PT (en de RNWO). Het PT komt regelmatig bijeen. Programmaleider en

CONCEPT

programmasecretaris worden door provincie Overijssel geleverd.

Een kernteam (proces) en gebiedsteam (inhoudelijk) ondersteunen het gebiedsproces.

Deelgebiedscommissies
Per deelgebied is er een Deelgebiedscommissie die wordt voorgezeten door een wethouder, die ook in de RNWO is vertegenwoordigd. In de Deelgebiedscommissies wordt gewerkt aan (de start van) pilotprojecten, aan het maken van voorstellen voor de Gebiedsagenda en aan het Toekomstperspectief voor dat deelgebied. Ten behoeve van uitwisseling van kennis en kruisbestuiving van ideeën wordt ook tussen de DGC's samengewerkt. De Deelgebiedscommissies bestaan uit ambtelijke vertegenwoordigers van de betrokken gemeenten en het waterschap en uit de (lokale) vertegenwoordigers uit het gebied. Er zijn Deelgebiedscommissies voor Mastenbroek / Kamperveen, Staphorsterveld en Wieden Weerribben.

Specifieke verantwoordelijkheden waterschap provincie en gemeenten
Besluitvorming over ruimtelijke en financiële aspecten vindt plaats in Provinciale Staten en gemeenteraden. De provincie heeft de verantwoordelijkheid om een PPLG aan te leveren aan het rijk voor 1 juli 2023 en o.a. beleidsuitvoering voor natuur. In het Waterbeheerprogramma neemt het waterschap de waterhuishoudkundige aspecten van de strategie op. Besluitvorming daarover vindt plaats in het AB van waterschap Drents Overijsselse Delta. Daarnaast heeft het waterschap verantwoordelijkheden voor het uitvoeren van de Europese Kaderrichtlijn Water (zie paragraaf schoon water).

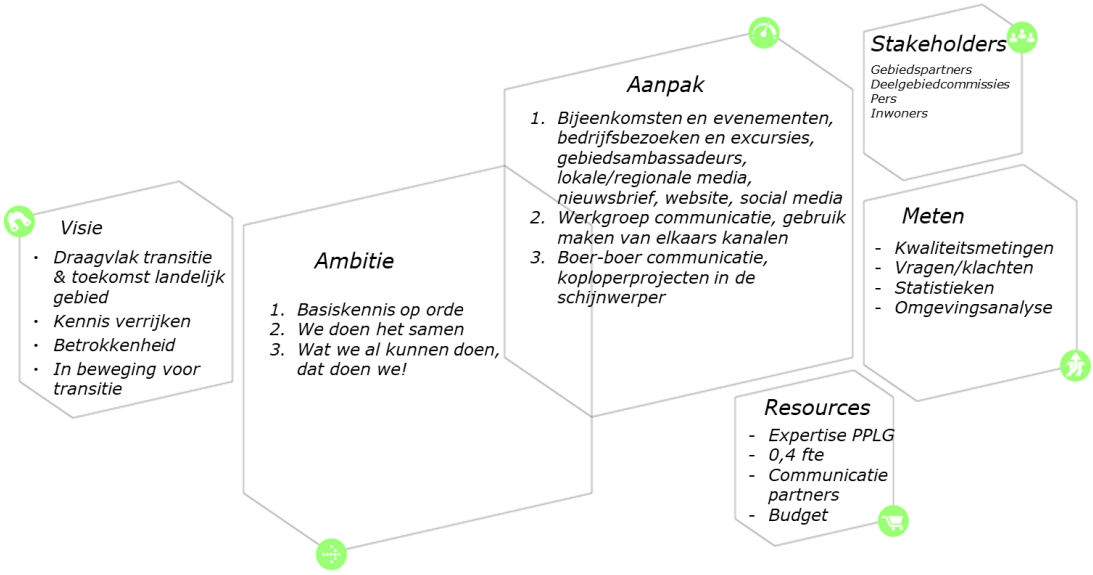
3.4. Communicatie

Voor NWO is een concept gebiedscommunicatieplan opgesteld dat in de bijlage is opgenomen. De belangrijkste communicatieopdracht is het informeren en communiceren met gebiedspartners en inwoners (en dan met agrarisch ondernemers, waarvan een groot deel nu nog onder de radar is).

Actief de boer op
De opgave van het PPLG is breed en complex. Met name veel agrarisch ondernemers, die het meest met de uitvoering van het PPLG te maken krijgen, moeten vroegtijdig worden geïnformeerd. We moeten als gebiedspartners gezamenlijk aan deze informatievoorziening te voldoen. 'Actief de boer op' draagt bij aan het vergroten van het vertrouwen en het samen en gemakkelijker realiseren van de doelen in het PPLG.

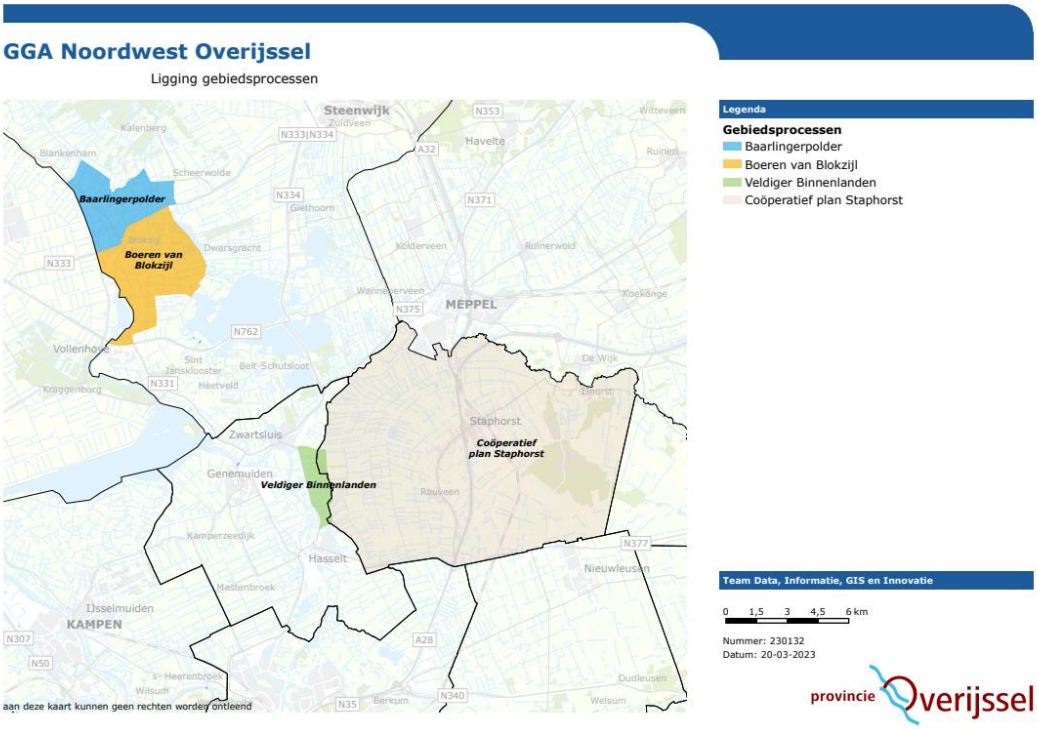
CONCEPT

De communicatiestrategie in één oogopslag:

3.5. Lopende gebiedsprocessen en initiatieven

We beschrijven in deze paragraaf de lopende gebiedsprocessen: de Baarlingerpolder, de Boeren van Blokzijl, de Veldiger Binnenlanden en het Coöperatief plan Staphorst. Daarna gaan we in op overige lopende projecten en activiteiten.

Figuur: gebiedsprocessen in NWO

3.5.1 Baarlingerpolder (koploperproject)

Negen boeren in de Baarlingerpolder, net boven Blokzijl tegen het Natura 2000-gebied de Weerribben-Wieden aan, hebben zich verenigd om een gebiedsproces te starten. Aanduwer van dit gebiedsproces is de uitwerking die het PIP (Provinciaal Inpassing Plan) Noordmanen heeft op het gebied. De vernatting van Noordmanen zorgt voor een effect op de omliggende landbouwgrond, wat weer effect heeft op de gebruikersmogelijkheden van de gronden. Nieuwe natuur met nieuwe doelen kan weer nieuwe opgaven met zich meebrengen. Maar tegelijkertijd kwam het besef dat de stikstof/ KDW-opgave direct invloed heeft op de bedrijfsvoering in het gebied.

Bijzonderheden:
De diversiteit van de negen bedrijven is groot. Biologisch, intensief, extensief, natuurinclusief, kleine, gemiddelde en grote bedrijven. Er zijn geen stoppers in het gebied en de komende 10 jaar worden er geen stoppers verwacht. Het aantal koeien is sinds 2018 toegenomen in het gebied. Dit gebiedsproces betreft een zogenoemd koploperproject.

Het kader geeft een inkijk in de stappen die zijn gezet in het gebiedsproces Baarlingerpolder.

3.5.2 Boeren Blokzijl

Aanleiding
In navolging van het koploperproject Baarlingerpolder zijn de boeren ten zuiden van Blokzijl in actie gekomen. Net bijgekomen van de ontwikkelopgave die een ruilverkaveling met zich meebracht, kwam een groepje van zes boeren tot de conclusie dat er nieuwe opgaven in het gebied aan zitten te komen. Deze ondernemers boeren al jaren in en naast een N2000 gebied. De vogelrichtlijn is IN dit gebied van toepassing. Omdat ook dit N2000 heet en de boeren erin wonen en werken, lijkt het net alsof het gebied een steeds grotere stempel krijgt als N2000 gebied op de kaarten en onderdeel wordt van de ingekleurde N2000 gebieden van de Weerribben-Wieden. De boeren vinden het belangrijk om niet langer af te wachten wat er wordt ingekleurd en pakken zelf de handschoen op. Samen met het gebiedsteam GGA is er een logisch gebied geformuleerd. De inwoners van dit gebeid zijn uitgenodigd voor een startbijeenkomst. Een deelnemer uit de werkgroep van de Baarlingerpolder heeft tijdens de startbijeenkomst aan het gebied uitgelegd hoe hun koploperproject te werk gaat en het gebied heeft besloten eenzelfde traject te gaan uitzetten. Het gebied bestaat uit 23 deelnemers en is ongeveer drie keer zo groot als de Baarlingerpolder.

Verkenningsfase
De initiatiefgroep heeft zich gevormd doordat een boer een aantal andere boeren heeft gevraagd om met het PPLG-team NWO om de tafel te gaan en de mogelijkheden voor een gebiedsproces te bespreken. De initiatiefgroepleden hebben zich vervolgens ingezet om de andere bedrijven in het gebied bij het gebiedsproces te betrekken.

Er zijn, vooraf aan de interviews, twee groepsverkenningen gedaan. Het PPLG is uitvoerig besproken, duidelijk is geworden dat de opgaven voor het gebied zijn gestapeld en er is een verkenning gedaan van het INFRAM-rapport over de veenweideopgaven.
Vervolgens is er besloten om de keukentafelgesprekken te gaan doen. Deze zijn intussen uitgevoerd en het gebied krijgt nu de terugkoppeling van de uitkomsten. Intussen is het concept plan van aanpak klaar. Na de volgende groepsbijeenkomst wordt besloten of het gebied verder wil in de ontwerpfase.

Bijzonderheden:
- Het gebied ligt in een N2000 gebied, Vogelrichtlijngebied.
- Er is lang geprotesteerd tegen het scheurverbod (dat is er nu af)
- Er is geprotesteerd tegen de ontwikkelopgave
- Er zijn melkveebedrijven uitgekocht voor de ontwikkelopgave
- Er is een melkveebedrijf opgekocht in de eerste opkoopregeling van het rijk
- Er zijn een aantal melkveebedrijven omgevormd naar vleesveehouderij
- Er wordt een recreatiepark aangelegd

CONCEPT

Kijkje in het gebiedsproces Baarlingerpolder

De volgende stappen zijn doorlopen:

Verkenningsfase

Verdiepingen
Om iedereen van de groep op hetzelfde kennisniveau te krijgen voordat de individuele keukentafelgesprekken beginnen zijn er verschillende verdiepingen gedaan:

- Stikstofopgave/KDW met de deskundige van de provincie
- Veenweideopgave met de INFRAM-deskundige en deskundige van het waterschap WDOD
- Bodem en water sturend/ KRW met de deskundige van WDOD

Later kwam daarbij het verliezen van de derogatie, de verplichting van de bufferstroken van het 7e actieprogramma nitraat en de wens van de grondgebondenheid. Tijdens de afrondende fase kwam het aanvalsplan Gruttoland er nog bij.

Individuele gesprekken of interviews
Om een beeld te krijgen van de individuele belangen en de toekomstvisie van de betrokken ondernemers en om te achterhalen hoe elke ondernemer in de wedstrijd staat en welke toekomst hij/zij voor het bedrijf ziet, zijn interviews in de vorm van keukentafelgesprekken zeer belangrijk. Het interview wordt afgenomen door een onafhankelijk adviseur die verbonden is aan de werkgroep, in dit geval een kartrekker.

Ontwerpfase
Praatplaat of schets
Aan de hand van de uitkomsten van de interviews wordt een praatplaat of schets gemaakt met mogelijkheden. Deze praatplaat geeft gespreksstof en doorbreekt het "kaarten voor de borst" houden.

Scenario's
De groep bedenkt scenario's. Twee extreme scenario's omdat zo duidelijk wordt wat helpt om de opgaven te behalen.

1. Alle agrarische bedrijven verlaten de polder en het land wordt alleen nog als hooiland gebruikt.
2. Alle agrarische bedrijven gaan met technische maatregelen op stalniveau aan de slag.
3. Een mengvorm van bovenstaand

De uitwerkingen van de scenario's geven inzicht over hoe groot de opgaven zijn en wat er met de scenario's bereikt kan worden voor de opgaven, voor zowel de stikstofopgave als de veenweide. Alle opgaven bij elkaar: Stikstof, klimaat (CO_2 en Methaan), KRW en biodiversiteit brengt de groep bij de conclusie dat er ruimte in de polder gemaakt moet worden. Er zijn te veel bedrijven, de opgaven kunnen niet door alleen maar technische oplossingen behaald worden.

Verdiepingen
Er worden allemaal mogelijke oplossingen bedacht om de opgaven te kunnen halen en het verdienvermogen van de bedrijven in de benen te houden. Om scherp te krijgen wat de consequenties van deze oplossingen kunnen zijn voor de individuele bedrijven en het gebied, waren en meer verdiepingen nodig. Voorbeeld van mogelijke verdiepingen zijn energietransitie, excursie natuurgebied, gesprek met de bank, gesprek met de gemeente etc etc.

Eerste uitkomsten
In dit gebiedsproces is geprobeerd het bed op te maken voor de volgende generatie. Innovatie om de opgaven te behalen is een aantrekkelijke oplossing. Maar in een gebied met gestapelde opgaven, die vooral ruimtelijk werken, is innovatie een deel van de oplossing. Het andere deel van de oplossing is de extensivering van het gebied. Extensivering is een manier om zowel de stikstof, de veenweide en de methaan opgave vorm te geven. Dat betekent dat er ruimte in het gebied gemaakt moet worden, door een aantal bedrijven te verplaatsen. Een melkveehouderijbedrijf heeft inmiddels een andere locatie gevonden en het bedrijf in de Baarlingerpolder is aangekocht door de provincie.

Hoe verder?
De ondernemers van de Baarlingerpolder beraden zich nu over het verdere vervolg. De verkennings- en ontwerpfase zijn klaar. De veenweideopgave zou ingevuld kunnen worden door de achterste percelen tegen het natuurgebied te vernatten, mits er ruimte gemaakt wordt door bedrijven te verplaatsen. Een zonnepark op de vernatte percelen geeft in ieder geval zicht op een verdienmodel op die gronden, zolang de overheid zelf niet met concrete keuzemogelijkheden komt. Een zonnepark brengt de verplichting mee om ook 20 ha voor de andere doelen in te richten. Deze hectares kunnen ingericht worden voor de weidevogels en het verhogen van de biodiversiteit. Een aantal van de melkveehouderijbedrijven hebben al een extensieve natuurinclusieve bedrijfsvoering en er zijn mogelijkheden om met de andere bedrijven ook stappen te maken. Stikstofstripper met of zonder mestvergisten geeft een bedrijf de mogelijkheid om aan de stikstof- en methaanopgaven te werken voor het gebied. De managementmaatregelen, mits ze juridisch geborgd worden, leveren een bijdrage aan de opgave stikstof en methaan.

3.5.3 Veldiger Binnenlanden

Aanleiding
Een van de boeren in de Veldiger Binnenlanden is lid van de deelgebiedscommissie Staphorsterveld in NWO. Daar is de afgelopen 2 jaar veel informatie gedeeld en er is veel gebiedskennis aanwezig. De betreffende boer heeft samen met het gebiedsteam besproken of er mogelijkheden zijn om ook in zijn eigen polder een gebiedsproces te starten. Samen met de andere boeren in het gebied is er een avond geweest waarop de mogelijkheden voor een gebiedsproces zijn voorgelegd en de groep heeft besloten een eerste verkenning op te starten.

Verkenningsfase
De landbouwpolder ligt naast het natuurgebied De Oldematen en is aan de andere kant ingesloten door de dijk. De veeweideopgave en de PPLG opgaven zijn besproken. Wederom een gebied met gestapelde opgaven in een randzone van een N2000 gebied. Er is veel data in het gebied aanwezig over de peilen, waterkwaliteit en bodemdaling. De volgende bijeenkomst is samen met het waterschap om te verkennen wat deze data voor de opgaven van het gebied kunnen betekenen.

3.5.4 Coöperatief plan Staphorst

Een gezonde agrarische sector en een vitaal platteland zijn speerpunten voor de gemeente Staphorst. De gemeenteraad heeft dit onderstreept door bij de bespreking van het startdocument voor de gebiedsgerichte aanpak, motie 142 aan te nemen. Met deze motie is het college opgeroepen om er voor te zorgen dat in de GGA het goede gesprek gevoerd blijft worden tussen overheid, agrariërs, TBO's (terrein beherende organisaties) en overige stakeholders in het gebiedsproces. Ook vraagt de raad om het areaal landbouwgrond in het gebied te waarborgen en het agrarisch natuurbeheer en de economische en sociale waarden van de landbouwsector in Staphorst te behouden en te versterken. Daarnaast vraagt de raad om de instandhoudingsverplichting van de bestaande natuur in de natuurgebieden als vertrekpunt te nemen, waarbij de instandhoudingsdoelen in de beheersplannen als kans worden gezien. Tot slot wordt aan het college gevraagd om de raad te blijven betrekken en informeren bij de vaststelling van de Gebiedsagenda en het Toekomstperspectief.

De voorgenoemde motie heeft primair betrekking op het deelgebied Staphorsterveld. De gemeente heeft binnen dit gebied het initiatief genomen voor een coöperatief plan Staphorst e.o. Van oudsher wordt er in het deelgebied Staphorsterveld veel samengewerkt met de natuur d.m.v. de collectieven. De gemeenschap is een hechte agrarische gemeenschap en heeft met de melk- en veevoerfabriek in het gebied een sterke lokale binding. Stakeholders in het gebied zijn gevraagd om mee te schrijven aan een plan waarin uiting wordt gegeven aan deze verbondenheid.

In het plan zijn tien kernpunten geformuleerd, waarmee een aanzet wordt gedaan over wat er belangrijk is in deze agrarische gemeenschap en op welke manier er gewerkt kan worden aan het perspectief voor de bewoners en de boeren in Staphorst. Het plan geeft de randvoorwaarden of kaders voor een gebiedsproces van de initiatiefnemers aan. Het Coöperatief Plan Staphorst is daarmee een goede opmaat om in kleinere gebieden de opgaven te verkennen en verdere stappen te nemen samen met de gebieden.

3.5.5 Overige initiatieven en activiteiten

- Uitvoeren IBP-projecten: Uitvoeringsprogramma Oldematen Zwartewaterklooster; Benutten biomassastromen Nationaal Park Weerribben-Wieden; Onderzoek randzone Koekoekspolder; Onderzoek Behoud veenweidegebied Polder Mastenbroek; Onderzoek en realisatie graven petgaten zonder CO2-uitstoot; Waterkwaliteitsonderzoek rond Wieden Weerribben (mogelijk ook biocascade); Pilotonderzoek onderwaterdrainage. In voorbereiding zijn projecten: CO2 binden in landschapselementen en Duurzaam waterbeheer Weerribben.

- Uitvoeren Impulsmiddelen Veenweide: realiseren van naar verwachting ruim 250 hectare vernatting en in combinatie met functieverandering naar natuur in de Uitwerkingsgebieden Natura 2000, in het kader van de Ontwikkelopgave N2000
- Barsbekerbinnenpolder verbeteren voor weidevogels en verminderen van veenoxidatie (en dus verminderen van bodemdaling en CO2-uitstoot op 160 ha) door Natuurmonumenten in samenwerking met een erfpachter. Dit project is tevens een pilot voor Valuta voor Veen.
- Meerdere pilots voor onderwaterdrainage, waaronder één in combinatie met een meetlocatie voor bodemdaling en CO2 uitstoot in het kader van het landelijke onderzoeksprogramma van het NOBV. Een tweede Overijsselse meetlocatie bevindt zich binnen het natuurgebied Weerribben-Wieden
- Werkgroep om één loket voor maatschappelijke diensten. De eerste stap richting 'Eén loket' is gezet. Op 12 juli 2022 heeft een bijeenkomst plaats gevonden waarvoor adviseurs van het agrarisch collectief Noordwest Overijssel (AC), Stichting Particuliere Landschapselementen IJsseldelta (SPLIJ), Gebiedscoöperatie IJsseldelta (GC), Stichting Groenblauwe Diensten Overijssel (SGBDO) en van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer waren uitgenodigd. Doel was om elkaar beter te leren kennen en om kennis uit te wisselen.
- In Noordwest Overijssel hebben we een concept menukaart ontwikkeld waarin de keuzemogelijkheden voor de ondernemer worden vertaald in een 'menukaart met technische maatregelen/ innovaties'. De menukaart is een concept dat getoetst moet worden. Dat willen we in drie jaar tijd doen met een pilot bij 5-10% van de bedrijven.
- Op dit moment worden door Novus AgroEcology emissiemetingen gedaan bij een zevental melkveebedrijven in Noordwest Overijssel naar het effect van het toepassen van Kopros, een microbiologische oplossing. Hierbij wordt een vermindering van stalemissies geclaimd met gemiddeld 75% tot 4 kg per koe per jaar terwijl de emissie van ammoniak (en stank) bij mestaanwending nagenoeg worden geëlimineerd. Ook moet de toepassing van Kopros via de verbetering van mest een waardevolle bijdrage leveren aan de bodemvruchtbaarheid en aan de productie van ruwvoer en andere gewassen.
- Bedrijven die er behoefte aan hebben worden op weg geholpen met een routekaart voor individuele stikstofadviezen. Aan bureau Boerenverstand is opdracht verleend om deze routekaart in samenwerking met de Overijsselse Erfcoaches en landbouwadviseurs uit de Gebiedsgerichte Aanpak te ontwikkelen. De routekaart helpt de boer om een eerste 'stikstofscan' te doen. Deze routekaart kunnen adviseurs, landbouwdeskundigen, ErfCoaches en eventueel andere 'erfbetreders' die bij de boer op het erf en aan de keukentafel komen, gebruiken.
- GLB-pilots door Collectief Noordwest Overijssel gericht op de vraag hoe maatregelen t.b.v. weidevogelbeheer en tegengaan veenoxidatie goed in te passen zijn in melkveehouderijbedrijven.
- Onderzoek van het watersysteem op een gedetailleerder niveau dan de Verkenning bodemdaling veenweide Overijssel (Infram) op kleiner schaalniveau.
- Aangesloten bij landelijke onderzoeksinstellingen of -samenwerkingsverbanden op het gebied van de veenproblematiek: NOBV (twee meetlocaties), VIP-NL en het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling.
- In het kader van VIP-NL is een proeftuintrekker (Stimuland) voor Noordwest Overijssel gestart. Overijssel is samen met de Friesland partner in de twee onderzoeks- en innovatieprojecten voor andere bodemmaatregelen dan (alleen) vernatting: profielkeren en overlagen. Daarnaast wordt een de onderzoeksvraag doorontwikkeld die is opgesteld door de rietsector, om die als onderzoeksvoorstel in te dienen bij VIP-NL.
- Excursies en informatiebijeenkomsten.
- Doorrekening van de bedrijfseconomische effecten van de PPLG opgaven voor een aantal landbouwbedrijven in Mastenbroek.

CONCEPT

4. Aanpak

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in de eerste paragraaf in op de gefaseerde uitvoering van het Gebiedsprogramma Noordwest Overijssel. Daarna wordt in de tweede paragraaf ingegaan op de kennisontwikkeling.

4.2. Fasering van de uitvoering

We gaan uit van een gefaseerde uitvoering van het gebiedsprogramma Noordwest Overijssel met minimaal 25 deelgebieden. In iedere fase bevindt een aantal werkgebieden zich in verschillende fasen. De verdeling zou er als volgt uit kunnen zien (indicatief):

Fase	**Aantal werkgebieden**		
	2023-2025	**2025-2030**	**2030-2035**
Verkenningsfase	**3**	**9**	
Ontwerpfase	**1**	**5**	
Realisatiefase	**1**	**10**	**14**

Korte termijn 2023-2025
In deze periode is de inzet gericht op:

- Opstellen en afronden gebiedsprogramma
- Uitvoeren communicatieplan
- Gebiedsprocessen opstarten en eerste gebiedsprocessen in uitvoering brengen. Op korte termijn starten gebiedsprocessen in circa 5 werkgebieden met gebiedsprocessen gericht op extensivering, verbreding en vernatting. Hierbij gaan we er vanuit dat we daar starten waar de energie zit. Dat zijn in ieder geval:
    - Baarlingerpolder: realisatiefase
    - Boeren Blokzijl: realisatiefase
    - Veldiger Binnenlanden: verkenning- en ontwerpfase
    - Coöperatief plan Staphorst: verkennings- en ontwerpfase
- Inventarisatie sociaaleconomische effecten – naar model brede welvaart- voor NWO, verdiepen en waar data beschikbaar is, daar ook aan te toetsen. Opstellen dynamisch factsheet voor NWO om op deze manier de komende jaren transparant te monitoren hoe de brede welvaart in het landelijk gebied zich ontwikkelt, zodat er kan worden bijgestuurd en kansen benut.
- Opstellen Toekomstperspectief NWO (indien na PPLG / omgevingsvisietraject verdiepingsslag voor NWO nog is gewenst)
- Opstellen Regionale Veenweidestrategie 2.0 en 3.0
- Afspraken met partners over de wijze van samenwerking waaronder de governancestructuur.
- Informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers
- Inrichting uitvoeringsorganisatie;
- Aankopen eerste bedrijven;
- Onderzoek t.b.v. detaillering opgaven.

CONCEPT

Middellange termijn 2025-2030

- Gebiedsprocessen in uitvoering
- Uitvoeren communicatieplan
- Opschalen uitvoeringsorganisatie
- Verkenningsfase en planuitwerkingsfase in alle werkgebieden

  In deze fase gaan we ervanuit dat in alle werkgebieden de verkenningsfase wordt opgestart. De werkgebieden bevinden zich in verschillende fasen. Vanaf 2025 zijn de eerste grotere effecten te verwachten door de realisatie van uitvoeringsplannen.
  - Blijven informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;
  - Aankopen bedrijven en inzetten t.b.v. herverkaveling/ extensiveringsopgaven;
  - Monitoring effecten maatregelen;
  - Indien nodig verfijning/ bijsturing opgaven;
  - Rapportage en verantwoording.

Lange termijn 2030-2035

In deze laatste periode is de inzet gericht op de volgende zaken

- Oplevering gebiedsprocessen;
- Uitvoeren communicatieplan;
- Monitoring effecten maatregelen;
- Afbouwen uitvoeringsorganisatie;
- Rapportage en verantwoording.

4.3. Kennisontwikkeling

Op het gebied van veenweide (bodemdaling en uitstoot broeikasgassen) wordt veel onderzoek gedaan. Daarvoor is op landelijk niveau een onderzoeksprogramma (NOBV) gestart, dat ook (juist) op lokaal niveau onderzoek doet, om zo de verschillende (veen-) situaties in beeld te brengen. Daarnaast wordt ook veel onderzoek naar stikstof en stikstof reducerende maatregelen gedaan. Geconcludeerd kan worden dat er al veel onderzoek is gedaan, maar dat er ook nog kennishiaten zijn. Om alle beschikbare informatie zoveel mogelijk te delen houden we de online gebiedsdata up to date en breiden we deze uit met data over alle PPLG-thema's (zie GGAHUB_stikstof (arcgis.com)).

Om een weloverwogen keuze te maken voor de aanpak van het veenweidegebied is de provincie aangesloten bij een aantal landelijke onderzoeksprogramma's, zijn er studies uitgevoerd naar verschillende toekomstscenario's en worden er ook praktijkproeven (pilots) gedaan om de werking van maatregelen in het landschap te testen.

Onderzoeksprogramma's

Om grip te krijgen op de veenweideopgave en informatie uit te wisselen met andere provincies, waterschappen en het rijk is provincie Overijssel aangesloten bij een aantal landelijke onderzoeksprogramma's naar de veenweideopgave: VIPNL, NOBV en BbHW. Vanuit die programma's worden ook onderzoeken en proeven in Noordwest Overijssel uitgevoerd, in samenwerking met lokale partijen.

Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIP NL)

Met het oog op de opgaven in de Nederlandse veenweidegebieden is in 2022 het Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL) van start gegaan. VIPNL is een landelijk veenweideprogramma waarbij de uitvoering in de regio plaatsvindt. VIPNL is ontstaan uit een initiatief vanuit de veenweidenregio's om gezamenlijk op te trekken en de wens vanuit LNV om een landelijk consortium voor innovaties te organiseren.

VIPNL werkt met programmapartners, die samen financieel en inhoudelijk verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van VIPNL. De programmapartners dragen zorg voor het aanvragen en

CONCEPT

verantwoorden van een of meerdere thema's. De huidige programmapartners zijn het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) en Landschap Noord-Holland (LNH).

Ook zoekt VIPNL bij de uitvoering verbinding met landelijke organisaties en programma's voor het ontwikkelen en uitwisselen van kennis. Er wordt intensief samengewerkt met het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) dat bij verschillende thema's metingen doet aan broeikasgassen en onderzoek doet om het mechanistisch begrip te vergroten.

Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV)

Voor veenweiden is in het Klimaatakkoord een reductie van de jaarlijkse emissie met 1,0 Mton in 2030 vastgelegd. Het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) is in 2019 gestart om antwoord te geven op vragen omtrent deze opgave. Wat zijn de effecten van verschillende maatregelen tegen bodemdaling op broeikasgasuitstoot? Hoe werken de maatregelen die zijn ontwikkeld, of nog ontwikkeld worden, om emissies te beperken? En welke rol spelen bijvoorbeeld bodemleven en veentype bij de veenafbraak? De conclusies volgen in 2024.

Doel van het NOBV is de effectiviteit van maatregelen te onderzoeken en de emissies beter te voorspellen. Daarbij worden tevens de effecten op bodemdaling in beeld gebracht. Het onderzoek richt zich op het zogenaamde mechanistisch begrip van veenafbraak en het ontstaan van broeikasgassen. Daarom wordt niet alleen de emissie van verschillende broeikasgassen gemeten. Ook worden metingen gedaan aan allerlei factoren die van invloed kunnen zijn op het ontstaan van broeikasgasemissies. Zo kunnen vooraf veel betere voorspellingen worden gemaakt van de effectiviteit van maatregelen onder verschillende omstandigheden. Er wordt gebruik gemaakt van onderzoek op locaties verspreid over het Nederlandse veenweidegebied.

Aan het onderzoeksprogramma nemen verschillende universiteiten en kenniscentra deel. Het onderzoek loopt tot medio 2024 en wordt uitgevoerd met subsidie van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit onder aansturing van de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA).

Onderzoeksprogramma Boeren bij Hoog Water (BbHW)

Boeren bij Hoog Water (BbHW) richt zich op de ontwikkeling van een veenweidenbedrijf met minimale klimaatimpact. Het gaat om een verkenning van een nieuw economisch haalbaar bedrijfsmodel met melkvee, bij minimaal gebruik van kunstmest en krachtvoer. Ook de reductie van stikstofemissies en het verbeteren van waterkwaliteit zijn onderdeel van dit nieuwe bedrijfssysteem. Voor de ontwikkeling van het nieuwe bedrijfsmodel volgens Boeren bij Hoog Water is het onderzoeksprogramma Boeren bij Hoog Water opgezet. Daarbij wordt ingezet op een grondwaterstand van 20 centimeter beneden maaiveld omdat deze grondwaterstand – volgens de huidige inzichten van deskundigen- zorgt voor een minimale uitstoot van emissies uit de veenbodem. Of dat ook in een rendabel bedrijfssysteem past wordt onderzocht door in de praktijk aan de slag te gaan. Dat gebeurt op de Hoogwaterboerderij van KTC Zegveld. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Wageningen University & Research, het Louis Bolk Instituut, KTC Zegveld en PPP-Agro Advies.
In de ontwikkeling van Boeren bij Hoog Water komen verschillende innovaties van het VIC (Veenweide Innovatie Centrum) samen. Productie naar letterlijke en figuurlijke draagkracht van de bodem, met als uitgangspunt minimale broeikasgasemissies, borduurt voort op Veenweiden Veerkracht. Bij het realiseren van een hoge grondwaterstand wordt gebruik gemaakt van de kennis die is opgedaan over waterinfiltratie onder druk (drukdrainage) binnen Werken met Water.

Ook zijn er initiatieven vanuit het GLB waaronder Vooruitboeren op Veen. In de 3 deelgebieden doen 18 ondernemers mee aan een proef (met onderwaterdrainage).

CONCEPT

In de Barsbekerbinnenpolder wordt een pilot Valuta voor Veen uitgevoerd. In een gebied van 165 ha worden de waterpeilen verhoogd. Met als verdienmodel CO2-reductie te bewerkstelligen om vervolgens een CO2-certificaat te ontvangen, incl. financiële middelen.

CONCEPT

5. Middelen

5.1. Inleiding

Om tot uitvoering van maatregelen te komen moeten we over het juiste instrumentarium beschikken. Vooral grondinstrumentarium (om grond van stoppers tegen de juiste financiële voorwaarden bij blijvers te krijgen) en instrumenten om langjarig maatschappelijke diensten/ ecosysteemdiensten te kunnen vergoeden. Zie ook onder 3.2.

5.2. Instrumenten

En zie hierboven onder 3.2: **Instrumentarium voor gebiedsprocessen**

5.3. Financiën en effecten

PM nader uit te werken

Voor de realisatie van de 3 doelen van het PPLG Overijssel zijn in NWO middelen nodig voor de uitvoering en het beheer. In de eerste versie van het PPLG is een eerste kostenraming voor de realisatie van de doelen tot 2030 opgenomen van circa 5 miljard. Een nadere toerekening naar de deelgebieden wordt nog uitgewerkt door de programmaorganisatie PPLG.

Bedrijfseconomische effecten
Om een beter beeld te krijgen van de bedrijfseconomische effecten van het PPLG willen de agrarische partijen in NWO een nader onderzoek (laten) doen. Er wordt gewerkt aan de een verkenning, ter bespreking in de Regiegroep, voor een van de werkgebieden.

Kosten vernattingsmaatregelen
In de bijlage is een indicatieve uitwerking kosten van vernattingsmaatregelen opgenomen.

5.4. Uitvoeringsorganisatie

In de afgelopen maanden zijn er gesprekken gevoerd over hoe we als partners invulling willen geven aan de verschillende rollen en verantwoordelijkheden. Deze gesprekken lopen op dit moment nog. Het is in dit stadium dan ook niet mogelijk nu al een beschrijving te geven van de uitvoeringsorganisatie met daarbij de taken, rollen, verantwoordelijkheden en benodigd aantal fte's. Het tweede en derde kwartaal van 2023 zal hier meer duidelijkheid over komen. Wel is nu al duidelijk dat er sprake zal zijn van een forse personele inzet om de opgaven tijdig te kunnen realiseren. Deze inzet zal ook vanuit de verschillende gebiedspartners moeten komen. Gedacht kan worden aan inhoudelijke expertise op het gebied van natuur, water, veenweide en landbouw, maar ook aan expertise op het gebied van het leiden en begeleiden van projecten en processen. Het verzoek aan de gebiedspartners is dan ook om hier nu reeds over na te denken en dit in de eigen organisatie onder de aandacht te brengen en op te nemen in de P&C cyclus. De verwachte stijging in personele inzet is op 9 maart 2023 door bestuurders van gemeenten bevestigd in een door de VNG georganiseerd bestuurlijk overleg over het landelijk gebied. In dit kader heeft de Regieorganisatie Transitie Landelijk Gebied (RTLG) in een VNG webinar van 30 maart 2023 aangekondigd dat er een artikel 2 onderzoek gaat komen naar de uitvoeringslasten. Hierbij onderkent het RTLG dat alleen geld niet dé

CONCEPT

oplossing is. Vanwege de krappe arbeidsmarkt ligt de uitvoeringscapaciteit immers niet voor het oprapen. Met name op het vlak van ruimtelijke ordening is sprake van grote schaarste.

CONCEPT

6. Jaarplan 2023-2024

PM

CONCEPT

Bijlagen

CONCEPT

Bijlage 1: Matrix transitie perspectieven

Richtinggevende kansrijke ontwikkelingen voor veehouders op basis van 9 algemene profielen, elke situatie is uniek. De agrarisch ondernemer is zelf aan zet om een ontwikkelrichting te kiezen die past bij de ondernemer en de omgeving. Ook een combinatie van ontwikkelrichtingen kan mogelijk zijn. De Rijksoverheid en provincie helpen agrariërs bij deze transitie.

Gebieden / type boer / bedrijfsmodellen	**Extensieve natuurinclusieve landbouw (veenweide, hoge zandgronden, rondom N2000)**	**Grondgebonden hoogproductieve landbouw**	**Intensieve veehouderij (varkens, kippen, kalveren, geiten)**
	A1	**A2**	A3
Boer die wil afbouwen / stoppen	verkoop fosfaatrechten, rundvee, VAB's	verkoop fosfaatrechten, rundvee, VAB's	verkoop dierrechten, varkens / kippen, VAB's
	verpachten of verkopen (landschaps) grond	verpachten of verkopen grond	
	kleine hobbyboer	kleine hobbyboer	kleine hobbyboer
	ander werk/ pensioen	ander werk/ pensioen	ander werk/ pensioen
	B1	**B2**	**B3**
Boer die zo veel mogelijk op intensieve pad door wil	bedrijfsverplaatsing naar gebied met grondgebonden hoogproductieve landbouw	grondgebondenheid + extra milieu opgaven = randvoorwaarde	
		bodemverbetering	
		weidegang melkkoeien	
		(vakmanschap en technische) innovatie	(technische) innovatie
		weidevogelbeheer	
	competenties op orde	competenties op orde	competenties op orde
	C1	**C2**	**C3**
	meer grond onder bedrijf	meer grond onder bedrijf	meer grond onder bedrijf
Boer die het bedrijf op de huidige plek extensiever wil runnen en/of verbreden (omvormen)	verkoop deel fosfaatrechten en rundvee, eventueel VAB's en grond	verkoop deel fosfaatrechten en rundvee, eventueel VAB's	verkoop deel dierrechten en varkens / kippen, eventueel VAB's
	extensievere manier van dieren houden	extensievere manier van dieren houden	extensievere manier van dieren houden
	VAB's aanpassen naar vrijloop, potstal, e.d.	VAB's aanpassen naar vrijloop, potstal, e.d.	VAB's aanpassen naar vrijloop, potstal, e.d.
	weidegang zoog- of melkkoeien	weidegang melkkoeien	
	bodemverbetering	bodemverbetering	
	bedrijfsverbreding, o.a.:		
	biologisch	biologisch	biologisch
	akkerbouw zoals eiwit (met gewasrotatie door wisselteelt) en biobased gewassen	akkerbouw zoals eiwit (met gewasrotatie door wisselteelt) en biobased gewassen	
	natuurbeheerpakket	natuurbeheerpakket	

CONCEPT

	agroforestry / bos	agroforestry	
	korte keten		
	recreatie		
	zorg		
	zonneparken	windmolens	
	woningbouw (rood voor rood)		
	competenties op orde	competenties op orde	competenties op orde

Leeswijzer:
Hiervoor is de matrix met de negen richtinggevende ontwikkelpaden, zoals beschreven in de 'Uitwerkingsnotitie (voorbeeldcasussen) ontwikkelpaden " Perspectief voor de landbouw" opgenomen en hieronder volgt een toelichting.

De letters in de matrix staan voor het type boer. A is een boer die wil stoppen of afbouwen. B is een boer die zoveel mogelijk op het intensieve pad door wil. C is een boer die het bedrijf op de huidige plek extensiever wil voortzetten en mogelijk zijn bedrijfsactiviteiten gaat verbreden.

De cijfers staan voor de verschillende gebiedstypes gebaseerd op het fundament van de omgevingsvisie waar het bedrijf gevestigd is. De boer krijgt zo een beeld wat er in het gebied waar het bedrijf nu gevestigd is, mogelijk is. In de gebiedsgerichte aanpak zal duidelijk moeten worden wat dit op erf niveau gaat betekenen. Dit hangt o.a. af van de exacte opgave voor het gebied en welke richting de buren in willen en kunnen slaan.

De 1 staat voor een extensiveringsgebied (grondgebonden). De 2 voor hoogproductieve gebieden (grondgebonden). Het 3de gebied is de uitwerking voor intensieve niet grondgebonden bedrijven (bijvoorbeeld: varkens, kippen, geiten en kalveren).

A1 De boer die wil afbouwen/stoppen in een extensiveringsgebied
Een stoppende of afbouwende boer in een extensiveringsgebied zal zijn of haar vee met bijbehorende rechten verkopen. Mogelijk ook verkoop van vrijgekomen agrarische bebouwing. Er kan voor gekozen worden om de grond bij het bedrijf te verkopen of te verpachten. Het is niet meer mogelijk om een inkomen te halen uit de veehouderij, het blijft wel mogelijk om hobbymatig een aantal dieren te houden. De boer gaat met pensioen of gaat op zoek naar andere werkzaamheden.

A2 De boer die wil afbouwen/stoppen in een hoogproductief gebied
Een stoppende of afbouwende boer in een hoogproductief gebied zal zijn of haar vee met bijbehorende rechten verkopen. Mogelijk ook verkoop van vrijgekomen agrarische bebouwing. Er kan voor gekozen worden om de grond bij het bedrijf te verkopen of te verpachten. Het is niet meer mogelijk om een inkomen te halen uit de veehouderij, het blijft wel mogelijk om hobbymatig een aantal dieren te houden. De boer gaat met pensioen of gaat op zoek naar andere werkzaamheden.

A3 De boer die wil afbouwen/stoppen met een intensief niet-grondgebonden landbouwbedrijf
Een stoppende of afbouwende boer met een intensief niet-grondgebonden landbouwbedrijf zal zijn of haar vee en bijbehorende rechten verkopen. Mogelijk ook verkoop van vrijgekomen agrarische bebouwing. Het is niet meer mogelijk om een inkomen te halen uit de veehouderij. Afhankelijk van de grootte van het erf en eventuele bijbehorende grond is het wel mogelijk om hobbymatig een aantal dieren te houden. De boer gaat met pensioen of gaat op zoek naar andere werkzaamheden.

B1 De boer die zo veel mogelijk op het intensieve pad door wil in een extensiveringsgebied

CONCEPT

Een boer die zo veel mogelijk een intensieve bedrijfsvoering wil voortzetten, zal niet in een extensiveringsgebied kunnen blijven. Het bedrijf zal dan moeten verplaatsen naar een hoogproductief gebied. Ook in het hoogproductieve gebied zal de boer moeten voldoen aan de norm voor grondgebondenheid en bepaalde competenties (vakmanschap, zoals het sturen op prestatie –indicatoren van de kringloopwijzer die doorontwikkeld wordt richting afrekenbare stoffenbalans).

B2 De boer die zo veel mogelijk op het intensieve pad door wil in een hoogproductief gebied

Ook in een hoogproductief gebied zullen boeren in de toekomst aan de actuele milieuopgaves en ene basiskwaliteit natuur moeten voldoen. Naar verwachting kan er door te werken aan bodemverbetering, door (veel meer) weidegang en vakmanschap en technische innovaties worden ingezet om emissies te beperken. Ook weidevogelbeheer en windmolens behoren op sommige plekken tot de mogelijkheden.

B3 De boer die zo veel mogelijk op het intensieve pad door wil met een intensief niet-grondgebonden landbouwbedrijf

Voor boeren met een intensief niet-grondgebonden landbouwbedrijf is het mogelijk om bij gesloten systemen door middel van technische innovaties emissies te verminderen. Ook zal er voldaan moeten worden aan de nog in ontwikkeling zijnde eisen voor een dierwaardige veehouderij, nieuwe eisen om zoönose risico' s te beperken en mogelijk ook nieuwe grondgebondenheidseisen. Ook boeren op deze bedrijven moeten voldoen aan (nieuwe) competenties.

C1 De boer die wil extensiveren/verbreden op de huidige locatie in een extensiveringsgebied

Een boer die wil extensiveren in een extensiveringsgebied zal meer grond onder zijn bedrijf moeten krijgen of zal een deel van zijn of haar vee verkopen met de daarbij behorende rechten. Het extensiever houden van vee vraagt om aanpassing van de bedrijfsvoering. Denk hierbij aan het overstappen van een ligboxenstal naar een potstal, veel weidegang, overstappen van melk- naar vleesvee en actief bezig zijn met het verbeteren van het voortbrengend vermogen van de bodem.

Doordat er meer grond nodig is voor hetzelfde vee, brengt dit meer kosten met zich mee. Als er minder vee wordt gehouden op hetzelfde areaal, dan zijn er minder inkomsten op het bedrijf. Dit kan op meerdere manieren opgevangen worden. De ondernemer kan er voor kiezen om het bedrijf te verbreden. Dit kan op het gebied van voedselproductie, zoals zelf gaan verzuivelen, agroforestry teelten en teelten van eiwit en bio-based gewassen. Ook een andere tak binnen het bedrijf behoort tot de mogelijkheden. Denk hierbij aan bijvoorbeeld een zorgboerderij, een recreatietak, de aanleg van een zonnepark, woningbouw (rood voor rood) of natuurbeheer. De overheid zal in deze gevallen (financiële) ondersteuning bieden voor deze transitie (zoals planologische ruimte, goedkopere landschapsgrond, vergoeding voor ecosysteemdiensten).

C2 De boer die wil extensiveren/verbreden op de huidige locatie in een hoogproductief gebied

Een boer die wil extensiveren in een hoog productief gebied zal een deel van zijn of haar vee verkopen met de daarbij horende rechten. Het extensiever houden van vee vraagt om aanpassing van de bedrijfsvoering. Denk hierbij aan het overstappen van een ligboxenstal naar een potstal, meer weidegang, eventueel overstappen van melk- naar vleesvee en actief bezig zijn met het verbeteren van het voortbrengend vermogen van de bodem.
Doordat er minder (intensief) vee wordt gehouden zijn er minder inkomsten op het bedrijf. Dit kan op meerdere manieren opgevangen worden. De ondernemer kan er voor kiezen om zijn of haar bedrijf te verbreden. Dit kan op het gebied van voedselproductie, zoals zelf gaan verzuivelen, agroforestry teelten, teelten van eiwit en bio-based gewassen. In een hoogproductief gebied zijn activiteiten zoals een zorgboerderij, een recreatietak of woningbouw (rood voor rood) niet wenselijk en geen optie voor deze boer.

CONCEPT

C3 De boer die wil extensiveren/verbreden op de huidige locatie met een intensief niet-grondgebonden landbouwbedrijf

Een boer met een intensief niet-grondgebonden landbouwbedrijf kan er voor kiezen om te extensiveren door een deel van zijn of haar dierenrechten te verkopen en minder dieren te gaan houden. Vrijgekomen agrarische bebouwing kan worden aangepast naar andere minder intensieve stalsystemen. Een mogelijkheid is het omschakelen naar biologisch en/of tuinbouw. Dit is mogelijk mits een bedrijf voldoende grond heeft of verwerft voor uitloop/weidegang en tuinbouw. Door bijvoorbeeld biologisch te produceren kan de ondernemer een meerprijs vragen voor zijn of haar product. Ook kan gedacht worden bijvoorbeeld verlenging van de eigen keten (bijvoorbeeld slagerij) en directe verkoop in combinatie met een recreatiefunctie.

CONCEPT

Bijlage 2 – de knoppen landbouwvisie met toelichting

Knop 1 Milieuopgaven uitwerken per deelgebied
Kunnen we de milieuopgaven uitwerken per deelgebied van Overijssel? En wat betekent die milieuopgave dan concreet voor het erf van de boer? Als dat overzicht er is, kan de boer gemakkelijker, en met meer vertrouwen voor de lange termijn, bedrijfseconomische keuzes maken.

Knop 2 Opzetten grondfonds
Grond is duur en schaars. Jaarlijks komen agrarische gronden van stoppers beschikbaar. Het Rijk wil dat deze vrijkomende gronden voedselproducerend blijven en tegelijk een bijdrage gaan leveren aan de groene opgaven. Het kabinet wil veel geld steken in een landelijke grondbank waar boeren tegen een schappelijke prijs deze gronden kunnen verwerven. Zo kunnen ze groene opgaves die minder renderen, gemakkelijker integreren in hun bedrijf. De provincies moeten de aankoop en verkoop voor de grondbank aan uitvoeren in hun gebied.

Knop 3 Bundeling vergoedingen voor ecosysteemdiensten
Boeren kunnen extra inkomen verwerven door ecosysteemdiensten te gaan uitvoeren. Maar de vergoedingen daarvoor zijn onzeker en versnipperd. Ook is de markt nog niet altijd klaar voor bepaalde ecosysteemdiensten; denk aan koolstofvastlegging. Om het boeren mogelijk te maken hun bedrijfsmodel aan te passen, moeten vergoedingen worden gebundeld en voor de lange termijn gegarandeerd. Ook moet gezorgd worden voor kennisvergroting bij de boer, zodat hij gekwalificeerd wordt voor het werk.

Knop 4 Planologische functieverruiming erf en land
De overheid kan boeren meer proactief tegemoetkomen door planologische ruimte te scheppen in gebieden waar extensivering en bedrijfsverbreding is gewenst. Denk aan zorg, wonen, recreatie en productverwerking. In andere gebieden kan zij juist meer de primaire voedselproductie handhaven met beperkte functieverruiming.

Knop 5 Vergunningsruimte voor technische innovaties
Technische innovaties zijn een belangrijk middel waarmee de boer kan voldoen aan milieuopgaven. De provincie moet ruimte geven aan pilots, zodat nieuwe technieken zich kunnen bewijzen, en moet vervolgens vergunningsruimte geven voor successen.

Knop 6 Afspraken met keten en markt
Het succes van landbouwtransities hangt voor een belangrijk deel af van de medewerking van keten en markt. Veranderingen worden geregeld tegengehouden; omdat het om niet-standaard gewassen gaat, om kleine hoeveelheden of om verwerkte producten in plaats van producten af-land. De provincie kan de regie nemen, maar daarachter zijn afspraken nodig met de keten en de markt, maar ook met terrein beherende organisaties, grootgrondeigenaren, natuurorganisaties en collega-overheden.

Knop 7 Kennisinfrastructuur en sociale ondersteuning boer
Boeren zullen meer en meer een andere rol krijgen; in de maatschappij en in het landschap. Ze worden natuur- en waterbeheerder, recreatieaanbieder, zorgverlener, productverwerker, kortom: vormgever van de landschappelijke, sociale en culturele leefomgeving van de burger. Dat vraagt kennis en een mentale verandering. Daarvoor moet een infrastructuur worden opgebouwd via welke de boer kennis, ervaring en steun kan krijgen van voorbeeldboeren, adviseurs, onderzoekers en trainers.

CONCEPT

Bijlage 3 Gebiedscommunicatieplan

CONCEPT

Bijlage 4 Coöperatief plan Staphorst

CONCEPT

Bijlage 5 indicatie kosten per hectare van vernattingsmaatregelen

Indicatie van kosten van vernattingsmaatregelen
De (nu bekende) technisch geraamde kosten van vernattingsmaatregelen zijn in de tabel hieronder samengevat (zie Haalbaarheidsstudie Betaalbaarheid van het NOBV en de factsheet over Onderwater- en drukdrainage van het NKB, 2018):

Maatregel	Kosten afhankelijk van:	Kosten (per ha)	Afschrijfperiode
PWIS	- Drainafstand - Drainlengte - Aanleg waterreservoir (put, verzameldrain of niet) - Materiaal van de drainage - Obstakels in de bodem (bijv. bomen) - Marktwerking	€ 2000 – 3000 per ha.	20 jaar
AWIS	- Pompput - Verdere ontwikkeling van techniek - Materiaal drainage - Obstakels in de bodem (bijv. bomen) - Marktwerking	€ 2500 – 6000 per ha.	Onbekend

Naast de kosten van aanleg van de vernattingsmaatregelen, brengen de vernattingsmaatregelen ook kosten met zich mee voor de bedrijfsvoering van de agrariër. Deze kosten kunnen nog moeilijk worden gekwantificeerd. De opbrengstderving voor de landbouw bij het verhogen van het grondwaterpeil verschilt per uitgangssituatie, regio, bodemtype en type bedrijf. Er moet meer ervaring worden opgedaan wat hogere waterstanden betekent voor de gewasopbrengst en de algehele bedrijfsvoering (gebruik machines, onderhoud en beheer drainage etc.).
Een onderzoek van RLI naar vernatting in het Groene Hart laat de volgende kosten zien voor de agrariër.

Kosten bedrijfsvoering agrariër bij peilopzet	
Peilopzet	Kosten per hectare
Van -1 meter naar -80 cm	Geen extra kosten
Van -80 naar -60 cm	€ 87
Van -60 naar -40 cm	€ 312
Van -40 naar -20 cm	€ 470

Daarnaast liggen er bijkomende kosten op het gebied van proceskosten, monitoringskosten (o.a. onderhoud en beheer). Dit soort kosten gelden voor alle maatregelen.
Ten slotte zijn er grote kosten ten behoeve van het waterbeheer. Dit hangt af van in welke mate er vernat zal worden en de huidige inrichting van het systeem per gebied, maar verwacht wordt dat er aanpassingen zullen moeten worden gemaakt in het watersysteem.

CONCEPT

Bijlage 6 Beeldverslagen gebiedsdagen NWO

CONCEPT

Gebiedscommunicatieplan PPLG

Noordwest Overijssel

“Toekomst voor ons platteland”

Door: Marita van Opstal
Datum: Versie april 2023

provincie Overijssel

Inleiding
Het platteland is meer dan ooit in beweging. We moeten samen stikstof en broeikasgassen verminderen en water- en bodemkwaliteit en biodiversiteit verbeteren. Stuk voor stuk complexe opgaven die met elkaar verbonden zijn en tegelijkertijd worden gerealiseerd. Daarom bundelen we onze kennis en ervaringen van het landelijk gebied. Dat doen we in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG).

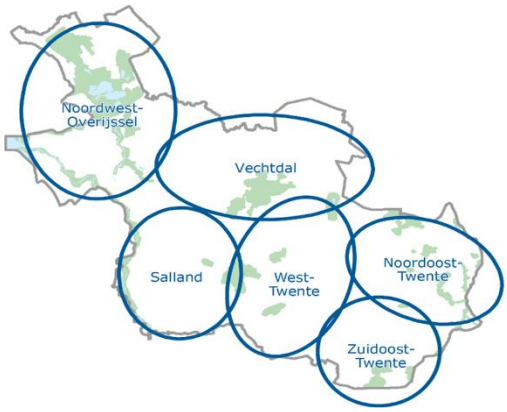
Provincie Overijssel is trots op het platteland en beschermt de kwaliteit en identiteit van het landelijk gebied. We vinden landbouw en natuur in onze provincie belangrijk. Hoe ziet de toekomst van het landelijk gebied eruit? Hoe geven we in Overijssel per gebied invulling aan de natuur-en waterkwaliteit doelen? Doelen die ook in Europees en nationaal verband zijn afgesproken. We willen een duidelijk inzicht in de toekomst van het landelijk gebied voor inwoners en (agrarische) ondernemers, waarbij een economisch sterk, leefbaar en mooi Overijssel belangrijke waarden zijn en blijven. Mét een helder perspectief voor toekomstgerichte landbouw en het beheren en behouden van onze natuurgebieden.

Dit doen we niet alleen. Het is onze taak om belangen en perspectieven van betrokken partijen goed af te wegen en te werken aan kwalitatief goede besluitvorming.
Er is behoefte aan communicatie-inzet in gezamenlijkheid. Met dit gebiedscommunicatieplan leggen we hiervoor de concrete basis.

Over het gebied

Noordwest Overijssel ligt in de IJssel-Vechtdelta. In het gebied ligt het grootste veenmoeras van West-Europa met Giethoorn als grote toeristische trekpleister. Het gebied is als het ware Nederland in het klein: een laaggelegen delta waarin veen, klei en zand, oude rivierarmen, hooggelegen stuwwallen en keileembulten het landschap en grondgebruik bepalen. Landbouw, natuur, bodem, cultuur, recreatie en infrastructuur zijn hier met elkaar verweven en zorgen voor waardevolle kwaliteiten in het gebied.

Wat zijn de kenmerken van de omgeving?
* niet één gebied, gefragmenteerd
* relatief grondgebonden / relatief extensief
* nationale parken en nationaal landschap

Wat doen we al?
In Noordwest-Overijssel zijn de ambtelijke en bestuurlijke tafels en de 3 deelgebiedcommissies al ruim twee jaar bezig om de veenweide en stikstof opgaven gezamenlijk op te pakken. Met de komst van het NPLG/PPLG zijn de doelen uitgebreid en wordt nu nog integraler te werk gegaan. De belangrijkste doelstellingen waren elkaar en elkaars belangen te leren kennen en om meningen te vormen, adviezen te geven en producten te maken rondom de opgave in het gebied. Er is gezamenlijk gewerkt aan een gebiedsanalyse en een gebiedsagenda en een veenweidestrategie 1.0.

Regiegroep Noordwest Overijssel (RNWO) (bestuurlijke gebiedstafel)
Dit is het overkoepelende bestuurlijk overleg voor Noordwest Overijssel als geheel. Het is de bestuurlijke gebiedstafel met een brede samenstelling van betrokken gebiedspartners. De Regiegroep is regisserend (van gebiedsproces), adviserend (naar betrokken overheden), afstemmend, informerend en inspirerend (partners onderling). Bestuurders van de betrokken overheden en maatschappelijke partners vormen samen de Regiegroep Noordwest Overijssel (RNWO). De provincie Overijssel coördineert en faciliteert het proces. De RNWO komt enkele keren per jaar bijeen.

Programmateam Noordwest Overijssel (ambtelijke gebiedstafel)
Aan het Programmateam (PT) nemen de ambtelijke vertegenwoordigers van de partijen uit de RNWO deel. Belangrijkste taak is het adviseren van de Regiegroep. Daarnaast zijn belangrijke taken het elkaar informeren over en afstemmen van ontwikkelingen binnen en buiten NWO, het bewaken van de voortgang van projecten, het elkaar inspireren en het vormen van de schakel met de eigen organisatie. Het eigenaarschap van opgaven, producten en proces ligt bij alle partijen uit het PT (en de RNWO). Het PT komt regelmatig bijeen. Programmaleider en programmasecretaris worden door provincie Overijssel geleverd.

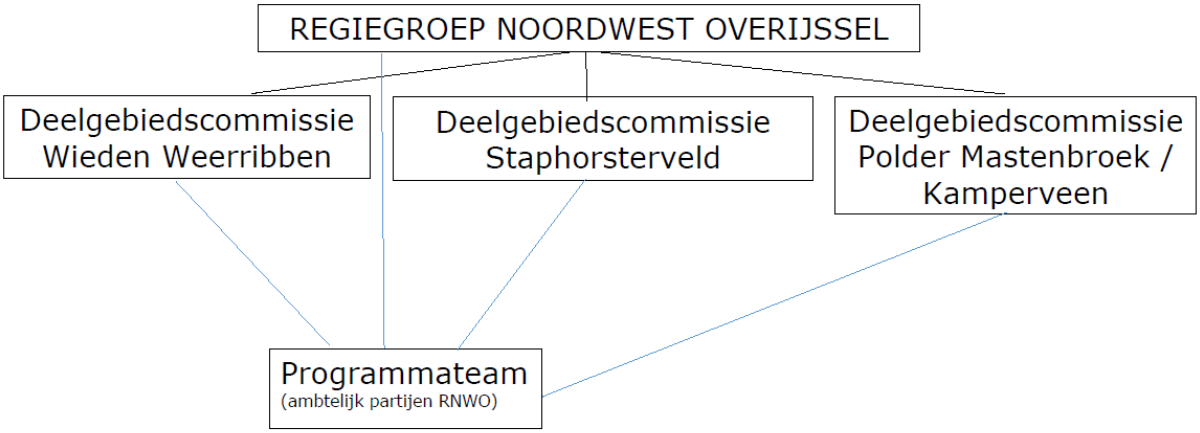
Een kernteam (proces) en gebiedsteam (inhoudelijk) ondersteunen het gebiedsproces.

Deelgebiedscommissies
Vanwege de enorme diversiteit in onder andere natuur en landbouwgebruik binnen het gebied Noordwest Overijssel en daarmee de opgaven in het gebied zijn drie deelgebiedcommissies opgericht. In de deelgebiedscommissies wordt gewerkt aan (de start van) pilotprojecten en draagvlak in het gebied. Ten behoeve van uitwisseling van kennis en kruisbestuiving van ideeën wordt ook tussen de commissies samengewerkt. De deelgebiedscommissies bestaan uit ambtelijke

vertegenwoordigers van de betrokken gemeenten en het waterschap en uit de (lokale) vertegenwoordigers uit het gebied.

De drie deelgebiedcommissies zijn:

- Staphorsterveld
- Polder Mastenbroek en Kamperveen
- Wieden en Weerribben

Tot nu toe..
Wat ging er goed en wat kan er beter?

SWOT- analyse communicatie tot zover

Sterktes
- Sterk netwerk door de deelgebiedcommissies.
- Intensief contact met de gebiedspartners, er is grote betrokkenheid.

Zwaktes
- Er komen steeds nieuwe/andere partijen bij. Hierdoor is er veel herhaling om de basisinformatie op orde te krijgen.
- Het gebied mist brede communicatie vanuit PPLG. Blijft 'te hoog' hangen.

Kansen
- Er ontstaan eigen initiatieven bij de gebiedspartners. Ze weten ons goed te vinden.

Bedreigingen
- Communicatie over PPLG laat te lang op zich wachten en voldoet niet aan de behoefte van het gebied.
- Achterbannen van de deelgebiedcommissies zijn onvoldoende aangehaakt.

Doelstellingen planfase (2023)

In 2023 hebben we twee doelstellingen:

Basiskennis op orde
De komende periode willen we de achterstand in communicatie goedmaken over alle opgaven in het landelijk gebied. Hiervoor benutten we de gebiedstafels (in NWO: programmateam) in de planfase: De basiskennis brengen we op orde, we blijven aansluiten bij activiteiten van gebiedspartners om te informeren/communiceren/consulteren en we richten ons op het delen van meer verhalen uit de praktijk. Dit vullen we aan met wat we al doen in Noordwest Overijssel, want er gebeurt al veel in het gebied. Zoals bijvoorbeeld medewerking aan informatiebijeenkomsten van gebiedspartners en activiteiten zoals pilots, onderzoeken en gebiedsprocessen.

Bouwen aan communicatienetwerk
We bouwen aan een goed communicatienetwerk in het gebied. We hebben de partners in beeld en weten van elkaars belangen. We zoeken naar gezamenlijkheid en weten waar we elkaar vinden ondanks de verschillen. Zo zetten we onze communicatie kracht bij.

In het hoofdstuk 'Aanpak' is uitgewerkt hoe we uitvoering geven aan deze doelstellingen.

Uitvoeringsfase (na 2023)

We maken meer en meer gebruik van de kracht van de deelgebiedcommissies, de directe lijnen in en met het gebied. We geven ruimte aan een aanpak van onderop. Dat creëert betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen omgeving. Daar waar de uitvoering van start gaat, komt ook de verantwoordelijkheid voor de communicatie te liggen. Tijdens de uitvoeringsfase zijn dit tenminste de volgende lopende pilots en gebiedsprocessen:

- Pilot Baarlingerpolder

Hierin werken negen agrarische ondernemers samen aan een plan voor de toekomstbestendige boerenbedrijven in het gebied. Ze hebben de richting zelf doorvertaald naar hun gebied en dus hun eigen bedrijven.

- Coöperatief plan voor landelijk gebied Staphorst

In dit plan komt de regie van onderaf. Een eigen plan voor het landelijk gebied door verschillende partijen die opkomen voor de belangen van agrarische ondernemers, natuur en bewoners van het landelijk gebied. Samen stelden zij een gebiedsplan op met tien uitgangspunten voor een omslag naar duurzame landbouw en een leefbaar platteland.

- Boeren Blokzijl

In navolging van de pilot Baarlingerpolder zijn de boeren ten zuiden van Blokzijl in actie gekomen. Net bijgekomen van de ontwikkelopgave die een ruilverkaveling met zich meebracht, kwam een groepje van zes boeren tot de conclusie dat er nieuwe opgaven in het gebied aan zitten te komen. Deze ondernemers boeren al jaren in en naast een N2000 gebied. De vogelrichtlijn is IN dit gebied van toepassing. De boeren vinden het belangrijk om niet langer af te wachten wat er wordt ingekleurd en pakken zelf de handschoen op.

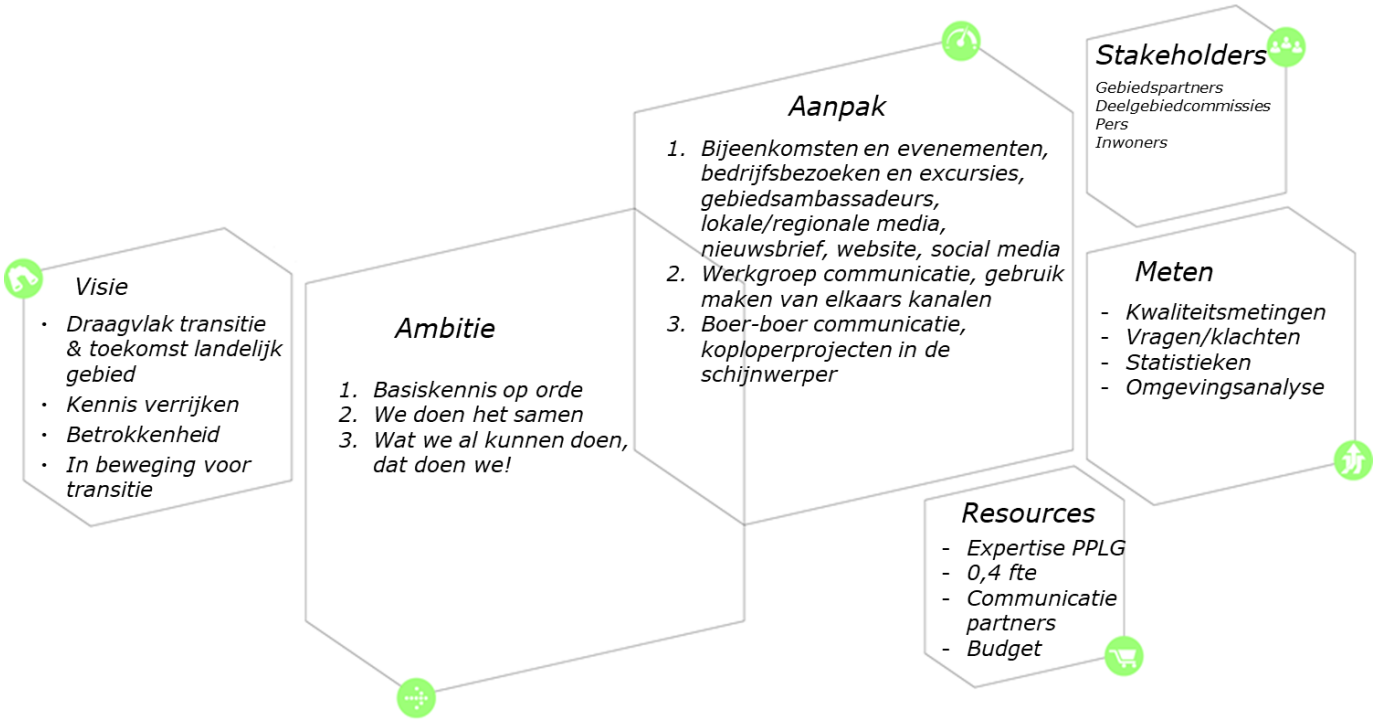
- Veldiger Binnenlanden

Een van de boeren in de Veldiger Binnenlanden is lid van de deelgebiedscommissie Staphorsterveld in NWO. De betreffende boer heeft samen met het gebiedsteam besproken of er

mogelijkheden zijn om ook in zijn eigen polder een gebiedsproces te starten. Samen met de andere boeren in het gebied is er een avond geweest waarop de mogelijkheden voor een gebiedsproces zijn voorgelegd en de groep heeft besloten een eerste verkenning op te starten.

Hoe ga je om met verandering?
Naast het informeren over de basiskennis besteden we aandacht aan het omgaan met verandering. Relativeren/spiegelen. Het “droge” verhaal van de opgaven vertellen is één, maar veel belangrijker is hoe je ermee omgaat. Hiermee leggen we een andere focus, één die helpt om verder te komen. Zo laten we meer de menselijke kant zien van het verhaal.

De communicatiestrategie in één oogopslag:

Visie

Het Programmacommunicatieplan PPLG ‘Toekomst voor ons platteland’ beschrijft vier belangrijke communicatiedoelen. Dit is de kapstok voor het gebiedscommunicatieplan NWO.

1. Creëren van draagvlak voor transitie van en toekomst voor het landelijk gebied
2. Kennis over en uit gebied verrijken en delen (tijdig en op maat)
3. Betrokkenheid van doelgroepen uit gebied vergroten (ontmoeten)
4. Mensen/groepen in beweging brengen om de transitie uit te voeren/vorm te geven

Ambitie

1. Basiskennis op orde

We informeren en betrekken de stakeholders bij de gebiedsgerichte aanpak in Noordwest-Overijssel. We zorgen dat er een gedegen basiskennis is in het gebied. Het is niet te lang stil, waar mogelijk communiceren we over het proces als er over inhoud nog veel onzeker is.

Buiten de betrokken stakeholders (die zitting hebben in regiegroep, programmateam en/of deelgebiedcommissies) loopt het kennisniveau achter bij “gewone” boeren, dat moet veranderen. We zorgen ervoor dat doelgroepen de juiste kanalen weten te vinden voor het halen van informatie of het delen van verhalen.

2. We doen het samen

Gebiedspartners nemen allemaal deel en zijn samen verantwoordelijk. We hebben elkaar echt nodig in dit complexe dossier. Als er nog geen duidelijkheid is, proberen we hier samen voor te zorgen. We zorgen voor tweerichtingsverkeer. Stakeholders moeten de kans krijgen om echt te participeren.

3. Wat we al kunnen doen, dat doen we!

Er is nog heel veel onduidelijk, maar we doen wat al wél kan.

Rollen en verantwoordelijkheden

In de fase tot 1 juli is er met de gebiedspartners sprake van een directieve coalitie, waarbij de ambitie de coalitie vormt. De provincie staat aan de lat om een ontwerp-PPLG in te dienen. Hierin omschrijft de provincie hoe ze met partners de ambities wil realiseren. Dat doet de provincie vanuit een regisserende rol en in een bestaande arena van stakeholders (Samen Werkt Beter en GGA-tafels). Het proces wordt vooraf gestructureerd met participatie- en besluitvormingsmomenten (link spoorboekje). De provincie weegt de belangen, bepaalt de koers en hakt uiteindelijk de knopen door.

Voor communicatie is in deze fase belangrijk:

- Heldere mijlpalen communiceren
- Positie provincie verduidelijken
- Transparantie in proces en kennisdeling
- Vertrouwen in elkaar bevorderen

In de fase na 1 juli streven we naar collectieve coalitie, waarin complementaire partijen elk iets halen en brengen in een gezamenlijke ambitie in gebiedsprocessen. Alle partijen voelen zich eigenaar van de coalitie. Van stakeholders naar shareholders. Men wil de krachten bundelen en niet omdat het moet. De gezamenlijke ambitie groeit gaandeweg. Waar projecten van onderop getrokken worden is gedeelde woordvoering. Vaak hebben onze gebiedspartners wel te maken met de context van hun eigen organisatie. De selectie van de partners is dan ook een belangrijk moment. Wie hebben we nodig en wie heeft ons nodig?

Voor communicatie is in deze fase belangrijk:

- Investeren in de ander en in de samenwerking
- Betekenis geven aan de samenwerking
- Communiceren gezamenlijke ambitie van gebiedsproces

Ook willen we investeren in bottum up energie via een netwerkgerichte coalitie. De ambitie komt van één of enkele personen en dat drijft en beweegt anderen zich aan te sluiten, erop voort te borduren of er een eigen invulling aan te geven. Het is een coalitie van hechtere en lossere relaties van telkens wisselende samenstellingen. In zo’n setting kunnen ideeën, ontwikkelingen en bewegingen ontstaan die nog niet eerder bedacht zijn en vooraf niet voorzien waren. Doen en zichtbaar maken van acties is belangrijk. Het doel is om te komen tot een initiatiefrijk netwerk met impact. Mensen willen energie en vrijheid ervaren om iets te kunnen toevoegen.

Stakeholders

De belangrijkste stakeholders in Noordwest-Overijssel zijn in onderstaand overzicht opgenomen. Voor PPLG provinciebreed is ook een stakeholderanalyse gemaakt, die is te vinden in het document Programmacommunicatie PPLG 'Toekomst voor ons platteland'.

Stakeholders		Klasse indeling Stakeholders	
		Veel belang	**Weinig belang**
	Veel invloed	Rood (1)	Oranje (2)
	Weinig invloed	Geel (3)	Groen (4)

Stakeholder	belang/invloed	Issue	opmerking
Gebiedspartners			
Gemeente Kampen	1		
Gemeente Staphorst	1		
Gemeente Steenwijkerland	1		
Gemeente Zwartewaterland	1		
Gemeente Zwolle	1		
Waterschap Drents Overijsselse Delta	1		
Vitens	3		
Natuurmonumenten	2		
Staatsbosbeheer	2		
Overijssels Particulier Grondbezit	1		
Natuur en Milieu Overijssel	2		
Collectief Noordwest Overijssel	1		
LTO Noord	1		
Overijssels Agrarisch Jongeren Kontakt	3		
Nederlandse Melkveehouders Vakbond	1		
VNO-NCW	4		
Gastvrij Overijssel	4		
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	1		
Provincie Overijssel	1		
Overig			
Inwoners	3		
Regionale/lokale pers	2		

Invloed		Laag	Hoog
Belang	Hoog	Tevreden houden	Nauw betrekken
	Laag	Monitoren	Informeren

Voor de belangrijkste stakeholders is hieronder de communicatie-aanpak uitgewerkt. Het gaat hierbij met name om de achterban van de gebiedspartners.

Aanpak

Hoe zorgen we ervoor dat we onze ambities en doelstellingen waarmaken? Hieronder beschrijven we per ambitie de aanpak.

1. Basiskennis op orde

- Bijeenkomsten en evenementen

We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande bijeenkomsten en evenementen in gebied om de belangrijkste doelgroepen te informeren. Deze bijeenkomsten zijn belangrijk voor interactie en het creëren van draagvlak. Dit kan gericht zijn op algemene informatie vanuit PPLG, maar ook ter verdieping of op verzoek over onderwerpen die leven onder de doelgroep. Deze

bijeenkomsten moeten een plek krijgen in de gezamenlijke communicatiekalender, die gevuld wordt door de communicatieadviseurs van de partners.

Waar kunnen we gebruik van maken in het gebied?
- Agrarische ledenbijeenkomsten (Agrarisch natuurcollectief, LTO, NMV, OAJK, FDF, Polderbelangen e.d. weidevogelgroepen etc.)
- Studiegroepen via de accountantskantoren of voorlichting hebben een grote rol in de doorvertaling van de opgaven
- Interne bijeenkomsten van het waterschap (Deltabijeenkomsten). Deze bijeenkomsten zijn bedoeld als informerend voor het eigen bestuur. Ook zijn er regelmatig technische vragenuurtjes.
- Sessies die gemeenten organiseren voor inwoners, zoals bijvoorbeeld de overlegmomenten van gemeente Zwolle over gebiedsontwikkeling: Spoorcafé (overleg spoorzone met stakeholders)

- Bedrijfsbezoeken en excursies

We organiseren regelmatig een bedrijfsbezoek of excursie. Hiermee stimuleren we kennisdeling en uitwisseling van (praktijk)ervaring over de maatschappelijke opgaven die er in het gebied zijn.

- Gebiedsambassadeurs

Ervencoaches zijn een belangrijke schakel in het gebied. We maken hier meer gebruik van door ervoor te zorgen dat ze goed geïnformeerd zijn over PPLG.
Peilbeheerders van het Waterschap komen veel boeren tegen. Ook voeden met informatie. Horen ook veel. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer werken al decennialang samen met boeren en pachters in het gebied NPWW. Hier is veel praktijkervaring en zijn dus goed om te consulteren.

- Lokale/regionale media

We betrekken lokale en regionale media. We maken gebruik van onze perscontacten die goed ingewijd zijn in de onderwerpen en niet polariseren. We trekken samen op met de communicatieadviseurs die verantwoordelijk zijn in de deelgebieden voor inhoudelijke afgestemde content.

- Nieuwsbrief

Vanuit PPLG algemeen wordt een nieuwsbrief opgesteld. Alle gebiedspartners ontvangen deze nieuwsbrief. Doel is om hem via de gebiedspartners verder te verspreiden bij hun achterban. De algemene nieuwsbrief kan mogelijk aangevuld met een gebiedsspecifiek deel, wat gevuld kan worden door de partners vanuit het gebied. Vanuit de nieuwsbrief linken we zoveel mogelijk door naar de website voor de uitgebreide informatie en laatste updates.

- Website

Alle informatie is verzameld op het PPLG-portal. Hier is alle algemene informatie rond PPLG te vinden. Mogelijk wordt er Per gebied wordt een specifiek deel ingericht wat gevuld wordt door de partners vanuit het gebied. Zo vergroten we de betrokkenheid van de partners, is de informatie altijd actueel en kan de bezoeker alle informatie op één plek vinden.

- Social media

We zorgen voor goede basisinformatie vanuit de provincie waar ook de partners gebruik van kunnen maken voor hun kanalen en vice versa.

2. We doen het samen

- Werkgroep communicatie

We richten een werkgroep communicatie in waarin de communicatiecollega's van de partners vertegenwoordigd zijn. Doel van het overleg is het gezamenlijk vullen van de communicatiekalender, waar mogelijk kunnen we over en weer bij communicatie/events aanhaken. We stemmen de communicatie voor de komende periode af, zodat de partners onderling nooit voor verrassingen komen te staan.

- We maken gebruik van elkaars kanalen

We hebben de gebiedspartners nodig om de achterban te informeren en de communicatie verder te brengen. De strategie is om de communicatie in de loop van de tijd steeds te verbreden en te intensiveren, als een olievlek. Daarom maken we slim gebruik van elkaars kanalen (website en social media). Initiatieven komen zoveel mogelijk van onderaf. De afzender is de gebiedspartner zelf of gezamenlijk. De provincie is de afzender als het gaat om de communicatie over PPLG algemeen.

Kanalen (anders dan website/social media)
- Agrarische nieuwsbrief (Waterschap)
  1 à 2 keer per jaar, doelgroep agrariërs in Drenthe en West-Overijssel
- Gemeentepagina
- Denk ook aan de kanalen van mestvergisters of de innovatieve bedrijven zoals Lely met de Lely Sphrere (stripper) of Kopros met de toevoegmiddelen
- Natura 2000-nieuwsbrieven (provincie), doelgroep agrariërs en inwoners.

3. Wat we al kunnen doen, dat doen we!

- Boer-boer communicatie

Deelnemers aan de koploperprojecten kunnen het gewone verhaal vertellen. Wat hebben zij ervaren? De provincie kan hieraan bijdragen door te laten zien hoe een gebiedsproces werkt. Wat gaat er gebeuren in de veenweidegebieden? Hoe vlieg je zoiets aan? De boeren die nu al aan de gebiedsprocessen werken zijn allemaal ambassadeurs van het gebiedsproces. De provincie communiceert over de opgaven, de boeren over hoe ze dit aanvliegen.

- Koploperprojecten in de schijnwerper

We vertellen het verhaal van de koploperprojecten. Ook om de overige te starten gebiedsprocessen te informeren en inspireren. We vertellen niet alleen de succesverhalen, maar laten ook de worsteling zien. De verantwoordelijkheid van de communicatie ligt straks bij de gebiedsprocessen zelf.

Wat hebben we nodig?

We schatten in dat we in Noordwest-Overijssel ongeveer 25 gebiedsprocessen opstarten. Wat is er nodig om de communicatie in deze gebiedsprocessen te faciliteren?

- Beschikbaarheid vanuit de provincie van 1 à 2 dagdelen per op te starten gebiedsproces. We denken hierbij aan expertise vanuit PPLG, een relatiemanager en iemand met specifieke gebiedskennis.

- Per gebiedsproces een communicatiebudget van €20.000 om o.a. informatiebijeenkomsten te organiseren, het PPLG portal te vullen, bijdrage te leveren aan de nieuwsbrief.

- Een communicatieadviseur voor het gebied voor 0,4 fte. De communicatieadviseur stelt een communicatieplan op voor de uitvoeringsfase, trekt de werkgroep communicatie en bouwt het communicatienetwerk verder uit. Daarnaast faciliteert de adviseur de gebiedsprocessen communicatief vanuit het programma.

- Organiseren van 4 bedrijfsbezoeken/excursies per jaar

Omschrijving	2023
Expertise PPLG	€ 0
Communicatiemedewerker NWO 0,4 fte	€ 88.400
Communicatiebudget per gebiedsproces	€ 80.000
Bedrijfsbezoeken/excursies (4 per jaar)	€ 10.000
Beeldmateriaal	€ 5.000
Totaal	**€ 183.400**

Monitoring

Kwaliteitsmetingen
Onder onze doelgroepen voeren we kwaliteitsmetingen uit over de communicatie. Een mooie tool hiervoor kan de Stakeholder Journey zijn, omdat je hiermee hoge respons hebt. Zo hebben we direct inzicht in wie, wanneer en waarover ontevreden of tevreden is.

Vragen/klachten/meldingen
We houden goed de vragen, klachten en meldingen bij die binnen komen. We houden trends in de gaten en spelen hier waar mogelijk op in.

Statistieken nieuwsbrief/website
We raadplegen de statistieken van de nieuwsbrief en de projectpagina op de website. Op basis hiervan kunnen we bijsturen in onze informatievoorziening.

Omgevingsanalyse
Door de Newsroom van de provincie laten we regelmatig een omgevingsanalyse uitvoeren om te peilen hoe het online humeur is in de omgeving. Hierbij worden alle media en social media kanalen gemonitord.

Bijlage: Communicatiekalender (gezamenlijk met partners maken)

7 maart: netwerkbijeenkomst communicatieadviseurs Overijssel
15 maart: gezamenlijke infoavond deelgebiedscommissies
5 april: bijeenkomst deelgebiedcommissie
12 april: bijeenkomst deelgebiedcommissie

Coöperatief plan Staphorst

Tien kernpunten voor een integraal perspectief voor bewoners en boeren in Staphorst

Vertrouw op de veerkracht van onze bewoners en het ondernemerschap
en de innovatiekracht van onze boeren en beheerders

Inleiding

Staphorst, zoals we dat nu kennen, is ontstaan door landbouw. Door de jaren heen werd het landschap vooral gevormd door de landbouw en nog steeds zijn de boeren, vooral melkveehouders, onlosmakelijk verbonden met het gebied. Wij, Agrarische Natuurvereniging (ANV) Horst en Maten, AJK Staphorst, Countus Accountants + Adviseurs, CZ Rouveen Kaasspecialiteiten, gemeente Staphorst, Harke Administratie en Fiscaal Advies, Landmans Welvaart, LTO Noord West Overijssel, Staatsbosbeheer en waterschap Drents Overijsselse Delta zijn trots op onze mensen, onze ondernemers en ons gebied.

Door de jaren heen hebben boeren, gebruikers en beheerders in Staphorst zich steeds aangepast aan veranderende omstandigheden. Ook nu zijn er grote uitdagingen en opgaven door veranderingen in de wereld en in de samenleving. Denk hierbij aan klimaatverandering, bodemdaling, achteruitgang van biodiversiteit en vraagstukken rondom voedselzekerheid en energievoorziening. In zowel Overijssel als in Staphorst speelt het allemaal en veel van deze maatschappelijke opgaven vragen om een andere integrale benadering en nieuwe oplossingen[1]. Daarbij gaan wij ervan uit dat boeren niet het probleem, maar juist een deel van de oplossing kunnen zijn. Boeren kunnen bijdragen aan maatschappelijke opgaven en wij willen helpen om dit mogelijk maken.

Dat doen we met elkaar, coöperatief. Als bewoners, boeren, overheden en marktpartijen die nauw betrokken zijn bij het gebied en de gemeenschap en hierin diepgeworteld zijn. Samen zetten we de schouders eronder voor een toekomstbestendig, veerkrachtig en leefbaar Staphorst[2]. Vanuit de opgaven formuleert de overheid beleid. Dit beleid vormt het kader waarbinnen het gebied en de gemeenschap zich kan ontwikkelen. Door middel van dit coöperatief plan, met tien kernpunten, willen we een antwoord geven op de gestelde kaders vanuit de politiek.

Citaten van betrokken partijen over het belang van het coöperatief plan Staphorst

"Uitstekend idee om van onderop met partners te komen tot een initiatief voor een leefbaar platteland, waarin de agrarische sector een belangrijke rol speelt."

"Als je niets doet, gebeurt er ook niets. Met dit initiatief kun je misschien meesturen."

"Het initiatief is erg mooi! Wij geloven er heel erg in dat je dingen van onderop moet doen."

"Deze stap is een vorm van regie pakken."

"Het zit in ons DNA om niet bij de pakken neer te zitten maar om uitdagingen aan te gaan. Daar past dit initiatief bij."

[1] Door de provincie Overijssel wordt een integraal Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) opgesteld. Vanuit het coöperatief plan Staphorst wordt gestreefd om aan te sluiten bij het PPLG.

[2] De afbakening ligt bij de gemeentegrens Staphorst, met het zwaartepunt op het veenweidegebied en Olde Maten en Veerslootslanden.

In Staphorst is de agrarische sector de basis voor de werkgelegenheid, voor het landschap en voor de gemeenschap. Tegelijkertijd staan de boeren voor enorme uitdagingen en is het belangrijk dat ze een gezond rendement kunnen behalen en een economisch en sociaal toekomstperspectief behouden. Dat kan door:

- landbouw en natuur meer te integreren;
- voldoende middelen te reserveren, ook op lange termijn, om de omslag te kunnen financieren;
- innovatie en ondernemerschap te waarderen;
- nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen;
- te werken aan herstel en verruiming van vertrouwen met samenhangend beleid en ruimte om te experimenteren;
- aanpak van onderop de ruimte te geven;
- kennisdeling en uitwisseling van praktijkervaring te stimuleren.

Alleen hiermee kan een omslag worden gemaakt naar een duurzame landbouw en leefbaar platteland. Dat is de inzet van onderstaande punten.

1. Benut en waardeer het vakmanschap van onze boeren! De agrarische sector is noodzakelijk als bron van voedsel en werkgelegenheid, als beheerder van het landschap en baken in de gemeenschap.

Het vakmanschap van de boeren is ontzettend veranderd en ze hebben zich in de afgelopen decennia enorm ontwikkeld. Van alles met de hand doen, tot het gebruik van hightech machines. Een respondent licht deze verandering toe: *"Het vakmanschap anno nu is meer een modern bedrijf managen en kennis vergaren"*. Een andere respondent trekt de vraag breder naar Staphorst: *"De houding in Staphorst is altijd proactief: mouwen opstropen bij uitdagingen*".

In alle opzichten vervult de agrarische sector een hele belangrijke rol. De agrarische sector is in economisch opzicht sterk verweven met lokaal gewortelde loonbedrijven, mechanisatiebedrijven, bouwbedrijven, veeartsen, transportbedrijven, voerbedrijven, zuivelondernemingen enzovoort. In ecologisch opzicht zijn boeren heel bepalend en zijn ze de grootste beheerder van het landschap. *"Ik was wel positief verrast om te zien hoeveel contracten er onder landschapsbeheer staan"*, aldus een respondent die onder indruk was. Een andere geïnterviewde denkt dat er nog meer mogelijk is: *"Deze kansen kunnen nog beter benut worden door ecologie nog beter te verankeren in de bedrijfsvoering."* Tevens merkt deze respondent op dat, net zoals bij de boeren, terreinbeheer ook vakmanschap vereist. In sociaal opzicht vormen de boeren een baken voor de gemeenschap. *"De agrarische sector bepaalt mede het dorp. Het dorp wordt door hen ingekleurd en ze zijn betrokken in het verenigingsleven en ze helpen waar het kan mee"*, zo benadrukt een respondent het belang van boeren voor de gemeenschap. *"Boeren zijn de dragers van de cultuur in de omgeving."*

2. Agrarische familiebedrijven moeten, zonder enige druk van schaalvergroting, een gezond rendement kunnen behalen en een goed economisch en sociaal toekomstperspectief blijven behouden, ook vanwege het belang voor de leefbaarheid van het platteland.

De geïnterviewden benoemen veelvuldig dat er sprake is van een hechte gemeenschap met een hele sterke verwevenheid van de agrarische sector. *"Het zijn families die vooruitstrevend ondernemen, juist omdat er bijna altijd een nieuwe generatie aanwezig is om het over te nemen. De bedrijven die je hier ziet, kun je up-to-date noemen. De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in de bedrijven",* aldus een jonge boer uit Staphorst. Dit beeld wordt bevestigd door een andere geïnterviewde boer. *"Het is een gebied met een daadkrachtige houding en er zijn veel jonge boeren in het gebied. Na de ruilverkaveling is er juist flink geïnvesteerd in de toekomst, in nieuwe gebouwen, nieuwe werkmethoden, nieuwe technieken."*

Als boerenfamilies geen gezond rendement meer kunnen halen *en* er is geen economisch en sociaal perspectief meer, dan heeft dit tot gevolg dat meer bedrijven zullen stoppen. Onder de respondenten zijn er enerzijds zorgen. *"Minder boeren betekent een geweldige verschraling. De economische factor kwijnt weg, dat heeft gevolgen voor verenigingen en scholen." "Er zal een hele andere leefgemeenschap komen als je hier de boeren weghaalt. Je loopt hier nog daadwerkelijk achterom omdat er bijna altijd iemand thuis is. Dat soort basiszaken wil je niet kwijt."* Anderzijds wordt ook de veerkracht benoemd. *"De ondernemerskracht en saamhorigheid is hier erg groot. Als men tegen elkaar zegt dat het anders moet, dan gaat dit ook gebeuren."* In alle gevallen is toekomstperspectief nodig, zowel voor de landbouw als voor de leefbaarheid op het platteland in Staphorst.

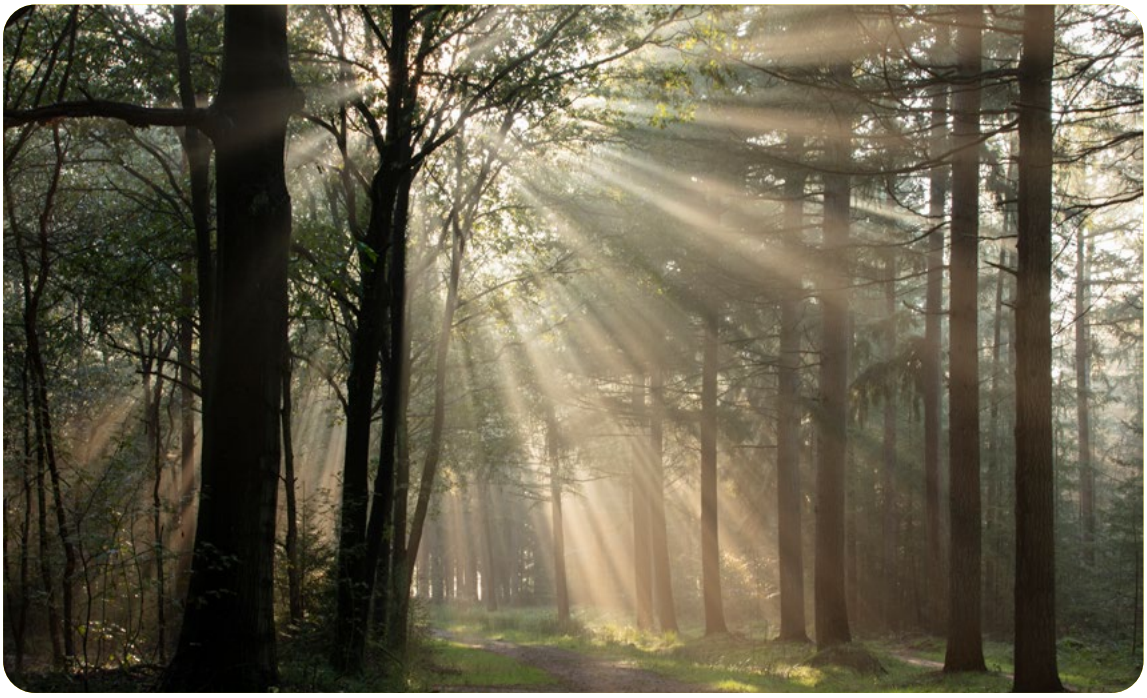
3. Landbouw en natuur gaan in Staphorst hand in hand en dat moet zo blijven. De samenwerking tussen het agrarisch natuurbeheer en de terreinbeherende organisaties (TBO's) willen we verstevigen.

In Staphorst werken boeren en natuurorganisaties samen om doelen te realiseren. Zo heeft Staatsbosbeheer bijvoorbeeld 1000 hectare natuur in Olde Maten die de ANV Horst en Maten beheert met 100 pachtende boeren. *"Met de ANV zijn de verhoudingen goed en de samenwerking verloopt ook goed"*, aldus een jonge boer. Een vertegenwoordiger van een terreinbeherende organisatie benadrukt dat er steeds meer begrip is voor elkaars standpunten. "*Het is niet meer landbouw versus natuur.*" Een geïnterviewde agrariër denkt dat er ook bij peilbeheer en waterstanden samenwerking mogelijk is. *"Bijvoorbeeld met behulp van onderwaterdrainage om het gebied aantrekkelijker te maken voor de landbouw. En in andere periodes het peil wat gunstiger voor de natuur en natuurontwikkeling."* In de gepolariseerde samenleving zijn dit mooie voorbeelden van hoe het óók kan. In de zone rondom Natura 2000-gebieden biedt samenwerking tussen natuur en landbouw, bijvoorbeeld in natuurbeheer, kansen voor boeren. Zo wordt het onderhoud van Olde Maten en Veerslootranden in samenwerking met ANV gedaan. We pleiten voor grotere zoekgebieden voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer en meer ruimte om contracten hiervoor af te sluiten, zodat meer boeren hier aanspraak op kunnen maken. Want dit zal de positie van de boer verbreden en versterken. Tevens krijgt ecologie op deze manier een plek in de bedrijfsvoering. Door een aantal respondenten wordt gepleit om een deel van de gronden die nu door terreinbeherende organisaties worden beheerd, door boeren te laten beheren tegen een marktconforme vergoeding. Ook willen we inzetten op het versterken van de weidevogelgebieden, omdat Staphorst bij uitstek het gebied is waar veel verschillende weidevogels broeden zoals de wulp, grutto, kievit, tureluur, scholekster en slobeend.

4. Reserveer, ook op de langere termijn, voldoende grond voor een omslag naar extensievere landbouw en voldoende middelen, ter compensatie van verlies aan inkomsten door deze omslag. Hiervoor willen wij actief nieuwe financieringsmodellen opzetten en zelf ook investeren.

De grond moet zoveel mogelijk worden gebruikt voor de landbouw om de omslag te kunnen maken naar een extensievere vorm van landbouw. Daarvoor is het belangrijk dat het areaal landbouwgrond behouden blijft en waar mogelijk wordt uitgebreid. Dit zal tevens moeten worden bezien in relatie tot de andere maatschappelijke opgaven. Hierbij zijn verschillende financieringsvraagstukken van belang. Zo is grond bijna in alle gevallen het onderpand van het bedrijf en dient dit zijn waarde te behouden. Maar denk ook aan belastingvoordelen en pachtconstructies. En wie gaat de grond beheren en financieren? Gedacht wordt aan een grondbank waarbij de gronduitgifte transparant is. Een geïnterviewde boer merkte nog op: *"Voorfinanciering zal zeker nodig zijn omdat veel boeren onlangs zelf al veel geïnvesteerd hebben en voor deze overgangsfase zal extra ruimte moeten komen"*. Daarnaast is de inzet van vrijwillige kavelruil een middel om extensivering te versnellen, waarbij de positie van de boer centraal moet blijven staan. Ook willen we inzicht krijgen in bestaande en nieuwe financieringsmogelijkheden. Door het ontbreken van duidelijkheid aan de voorkant en van Rijksfinanciering van stikstofmaatregelingen op de langere termijn, zijn partijen in gebiedsprocessen afwachtend. Daarnaast is de langjarige financiering voor klimaatmaatregelen nog niet geregeld en komen subsidiestromen te traag op gang. Toch liggen er ook kansen voor het generen van middelen vanuit het gebied, die we samen in beeld willen brengen. Dit zou kunnen leiden tot het instellen van een gebiedsfonds waarin diverse budgetten gebundeld kunnen worden. De geïnterviewde respondenten zijn enthousiast over dit idee, maar plaatsen een aantal kanttekeningen voor de uitwerking hiervan. *"Een gebiedsfonds zou een optie kunnen zijn, met de voorwaarde dat die zekerheid kan bieden." "De middelen uit het gebiedsfonds moet je ook daadwerkelijk in het gebied houden." "Bij de structuur van een gebiedsfonds zou een gebiedscoöperatie goed kunnen passen."*

5. Beloon innovatie en ondernemerschap.

Er moet toekomstperspectief zijn voor de landbouw. Het tegengaan van de uitstoot van stikstof en broeikasgassen zal deels door technische maatregelen bereikt moeten worden. Hierbij moet ook goed stilgestaan worden bij de maatregelen die al genomen zijn en waarvoor geen financiële compensatie bestaat. Boeren moeten bij nieuwe maatregelen (financieel) ondersteund worden door de overheid die daarvoor een deugdelijk en doordacht juridisch kader moet scheppen, waardoor boeren geen onverantwoorde risico's hoeven te nemen. Een geïnterviewde boer benadrukt het belang hiervan nogmaals: *"Zorg dat ondernemers ruimte krijgen om te ontwikkelen. Dat ze risico's durven nemen, dat hoort bij ondernemerschap, maar zorg voor een vangnet."* Een andere respondent vat het mooi samen: *"Hoe groter de vakman hoe meer innovatie!"*. Daarnaast moeten boeren ook beloond worden als er lokale bronmaatregelen worden genomen, zoals bijvoorbeeld het aanlengen van mest met water of het aanpassen van het voerrantsoen. Voor deze maatregelen bestaat nu geen vergoeding. Ook is het belangrijk dat de stikstofreductie die hiermee wordt gerealiseerd, wordt 'ingeboekt' zodat het inzichtelijk is en besloten kan worden hoe deze stikstofwinst ingezet kan worden. Met technische maatregelen en bedrijfsinnovaties/techniek op bedrijfsniveau kan ook maximaal worden ingezet op makkelijk haalbare verbeteringen. Daarnaast zijn we er voorstander van om te werken met een 'routekaart' en een 'menukaart' voor boeren, zodat ze zelf kunnen kiezen welke maatregelen ze nemen voor stikstofreductie waarbij ze ook nog beloond worden. Hierin is leidend dat er vrijwilligheid is in de keuze van maatregelen, wellicht in combinatie met monitoring. Hierbij blijven wij altijd rekening houden met al gedane innovaties. Door verschillende geïnterviewden wordt de zorg uitgesproken over de afwijzende houding van de overheid bij technische innovaties.

6. Alle sectoren moeten evenredig bijdragen aan de opgaven, zorg voor integraliteit.

De maatschappelijke opgaven hebben vergaande gevolgen voor de landbouwsector. We willen dat overheden in Noordwest-Overijssel zich niet alleen richten op de landbouw maar stikstofreductie ook bij en in andere sectoren verder stimuleren. Zo is bijvoorbeeld het aandeel stikstof vanuit verkeer en vervoer relatief hoog, namelijk 19%. Een geïnterviewde boer uit zijn gevoel op dit punt: *"Wat doet bijvoorbeeld de snelweg A28? Het steekt dat de landbouw zo gedetailleerd in kaart is gebracht maar andere sectoren niet."* De stikstofreductie in andere sectoren willen we in gezamenlijkheid oppakken. Naast stikstof zijn er ook andere opgaven, zoals klimaat, water en bodem. Opgaven kunnen niet meer enkelvoudig worden aangepakt, je moet ze integraal bezien. Een geïnterviewde boer benadrukt het belang hiervan. *"De focus ligt iets teveel op stikstof terwijl we een mooi integraal plan moeten hebben waarin we alle opgaven gaan meenemen. We hebben ook nog een klimaatakkoord of de Kaderrichtlijn Water. Je kunt beter de tijd nemen om alles in een keer goed aan te pakken."*

7. Ontwikkel nieuwe en duurzame verdienmodellen. De kosten en risico's worden gedragen door de gemeenschap (inwoners, overheden en bedrijfsleven).

Zonder een goed, duurzaam verdienmodel voor de landbouw, zal de landbouwtransitie naar duurzame landbouw niet plaatsvinden. Duurzaam staat voor toekomstbestendigheid in economisch, ecologisch en sociaal opzicht. *"Een goed verdienmodel is lastig te duiden, want welke definitie hanteer je hierbij"*, aldus een respondent. En wat is nodig om tot een duurzaam verdienmodel (die de hogere kosten en lagere of gelijkblijvende opbrengsten dekt, meervoudige waardencreatie levert en houdbaar is voor langere termijn) te komen? Meerjarige vergoedingen voor maatschappelijke diensten[3] kunnen hierin een belangrijke rol spelen, zoals de overeenkomsten in Staphorst met de Stichting Groene en blauwe diensten Overijssel. We pleiten ervoor om voor heel Noordwest-Overijssel te werken aan een verdienmodel voor maatschappelijke diensten die worden uitgevoerd door boeren en andere landeigenaren en die betaald worden door de gemeenschap (inwoners, overheden en bedrijfsleven). Een cruciaal aandachtspunt hierbij blijft de afhankelijkheid van de sector, van de wereldmarkt. Een geïnterviewde boer deelt een ervaring uit de praktijk. *"De ervaring leert dat nieuwe verdienmodellen in de vorm van nieuwe concepten vaak iets is naast de reguliere bedrijfsvoering met melk of vlees."* Een andere mogelijkheid zien we in het koppelen van de energietransitie met de landbouw(transitie) door bijvoorbeeld te investeren in monovergisters waarbij mest omgezet kan worden in energie (en minder stikstof!). Daarnaast vinden wij dat financiële winsten die in het gebied worden verkregen door windenergie (en zon) zo maximaal mogelijk, maar in ieder geval voor meer dan 60% opnieuw geïnvesteerd moeten worden in het gebied en hierdoor bijdragen aan de landbouwtransitie. Een coöperatief voorbeeld waarnaar gerefereerd wordt door verschillende geïnterviewden is de vereniging Wij Duurzaam Staphorst die drie molens in eigen beheer heeft en waarvan de opbrengst in Staphorst blijft.

[3] Voorbeelden van maatschappelijke diensten zijn: tegengaan bodemdaling, reduceren stikstofuitstoot, natuurinclusieve landbouw, sluiten kringlopen op gebiedsniveau, biodiversiteit en landschapsbouw.

8. Werk aan herstel van vertrouwen met samenhangend beleid met een integrale benadering en experimenteerruimte. Zorg voor één-loket.

Met name vanuit de landbouwsector is er een dalend vertrouwen in de overheid. Juist door samenwerking kan worden gewerkt aan het herstel van vertrouwen. *"De gemeente is de aangesproken partij om in contact te gaan bewoners en boeren"*, aldus een respondent. Er is behoefte aan zekerheid in de vorm van langjarig samenhangend beleid. Eén van de betrokkenen vindt dat dit een bredere omslag betreft. *"Het is uiteindelijk niet alleen een landbouwtransitie, maar dit raakt de hele maatschappij."* Vertrouwen kan groeien als er een integraal toekomstperspectief is waar over de bestuursperiodes heen aan vast wordt gehouden. Daarom is dit initiatief genomen en stellen we ons proactief op richting de politiek. Gelukkig beschikt de landbouwsector tevens over grote innovatie daadkracht en daarom willen we proeftuin zijn en experimenteerruimte hebben die vanuit de provincie en de Rijksoverheid gefaciliteerd wordt. Daarnaast willen we in het landelijke gebied in Noordwest-Overijssel één professioneel loket voor maatschappelijke diensten zodat boeren niet door een doolhof van organisaties en een wirwar van verschillende regelingen hoeven te gaan. Als één-loket goed functioneert dan draagt dit verder bij aan het herstel van vertrouwen van boeren in overheden en aangrenzende organisaties. Door de geïnterviewden worden een aantal randvoorwaarden uitgesproken om één-loket te laten slagen. *"Een loket moet echt functioneel zijn en niet bureaucratisch." "Helderheid is nodig over de rol, type organisatie, onafhankelijkheid, betrouwbaarheid, snelheid van reageren, etc." "Door één-loket een gezicht te geven, zou een deel van het vertrouwen hersteld kunnen worden." "Je moet als overheden vooral meer en beter samenwerken. Achter de schermen samenwerken. Dus vooral ook achter het loket afstemmen, als je dat niet doet, werkt het niet." "Eén-loket is makkelijk voor de gebruikers, maar het succes is afhankelijk van overheidsbeleid. Als dit beleid alle kanten op zwalkt, helpt dit niet." "Grote voorwaarde voor het slagen van het loket, is dat een onafhankelijke partij hierin de eerste lijn kan uitzetten. Dit moet zeer zeker GEEN overheid zijn."*

9. Geef ruimte voor een aanpak van onderop. Dat creëert betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen omgeving.

In de praktijk is nog relatief weinig aandacht voor de sociaaleconomische aspecten en spelen vooral overheden en belangenorganisaties in gebiedsprocessen de hoofdrol. Met de gebiedsgerichte aanpak Noordwest-Overijssel willen we met de provincie Overijssel en andere organisaties niet sectoraal, maar integraal werken aan een toekomstperspectief voor onder andere Staphorst. Daarvoor hebben zij een organisatie opgezet met onder meer een regiegroep en deelgebiedscommissies. Individuele bewoners en boeren zijn niet of indirect betrokken via de deelgebiedscommissie. Door de meeste respondenten wordt opgeroepen om beter te communiceren over het proces en de besluiten in deze commissies. *"De communicatie met de mensen waar het over gaat is er niet genoeg." "Er worden geen bijeenkomsten georganiseerd voor alle boeren waarin dit wordt uitgelegd." "Het zou goed zijn hier meer over te communiceren." "Ik hoor terug dat er behoefte is aan het informeren van de achterban."* Wij willen dat de gemeenschap zelf meer invloed krijgt op de ontwikkelingen en gebiedsprocessen in de eigen woon-, leef- en werkomgeving. Ook moet de creativiteit, kennis, ervaring, innovatiekracht en het ondernemerschap in het gebied optimaal benut worden. Daarom hebben we gezamenlijk het initiatief genomen om te komen tot een eigen plan. We willen initiatieven van onderop aanjagen en trots zijn op wat we zelf kunnen betekenen in onze gemeenschap. Dat creëert betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen omgeving. Zonder dat is het niet mogelijk om de maatregelen succesvol te implementeren en de leefbaarheid te behouden of vergroten.

10. Stimuleer kennisdeling en uitwisseling van (praktijk)ervaring over de maatschappelijke opgaven die er in het gebied zijn.

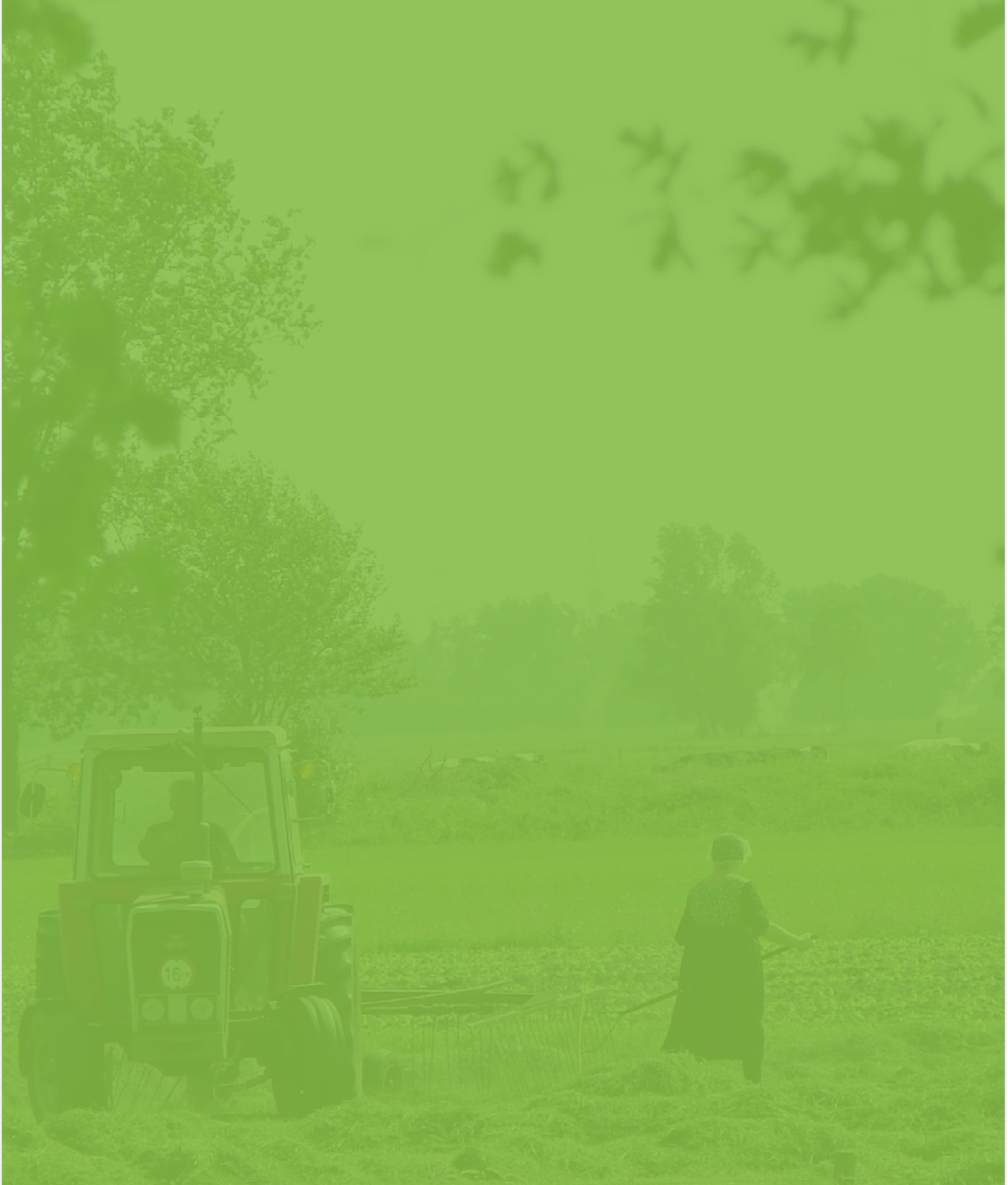
Wat betekent (bijvoorbeeld) het vernatten van landbouwpercelen, voor je bedrijfsvoering? Welke innovatieve maatregelen kun je nemen om stikstofuitstoot tegen te gaan? Hoe kunnen we als groep boeren gezamenlijk een manier vinden om te extensiveren, waarbij er *wel* een goed verdienmodel is? Welke maatregelen kun je nemen in je eigen bedrijfsvoering om meer weidevogels aan te trekken? Kan de GLB-pilot Vooruitboeren op water en veen in Staphorst weer bijdragen aan vervolg in andere gebieden? We willen effectieve praktijkvoorbeelden van binnen en buiten Staphorst in het eigen gebied benutten zoals bijvoorbeeld het Netwerk Praktijkbedrijven. Door een respondent wordt ook nog een gerefereerd aan een praktijkvoorbeeld in Krimpenerwaard. *"Daar zijn al een aantal boeren die een financiële vergoeding krijgen als ze koolstof gaan vastleggen in de bodem. Zulke dingen en ontwikkelingen gaan hier ook plaatsvinden."* Ook benutten we graag de mogelijkheden die vanuit het Rijk en de provincie worden geboden, zoals het Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL). Het uitwisselen van kennis en ervaring tussen boeren is erg belangrijk gezien de transitie van de landbouw en dit kan nog meer aangewakkerd worden.

Staphorst, 17 november 2022

Ondersteund door:

Agrarische Natuurvereniging (ANV) Horst en Maten, AJK Staphorst, Countus Accountants + Adviseurs, CZ Rouveen Kaasspecialiteiten, gemeente Staphorst, Harke Administratie en Fiscaal Advies, Landmans Welvaart, LTO Noord West Overijssel, Staatsbosbeheer en waterschap Drents Overijsselse Delta

* Manifest is gebaseerd op de gebiedsanalyse en conceptgebiedsagenda Noordwest-Overijssel en interviews met de betrokken stakeholders die bij dit plan betrokken zijn.

Coöperatief plan Staphorst

Tien kernpunten voor een integraal perspectief voor bewoners en boeren in Staphorst

Vertrouw op de veerkracht van onze bewoners en het ondernemerschap
en de innovatiekracht van onze boeren en beheerders

Gebiedsdag I

Noordwest Overijssel

Beeldverslag

31/01/2023

provincie Overijssel landID

Colofon

Organisator:
Provincie Overijssel

Verslaglegging:
Land-iD

Met dank aan alle aanwezigen namens de volgende organisaties:
Agrarisch Jongeren Kontakt (AJK)
Agrarisch Natuur Collectief Noordwest Overijssel
Agrarische Natuur Vereniging Camperland
Collectief Agrarisch Natuurbeheer
Collectief Noordwest Overijssel
Cultuurland
Gastvrij Overijssel
Gebiedscoöperatie IJsseldelta
Gebiedsgerichte Aanpak Noordwest Overijssel
Gemeente Kampen
Gemeente Staphorst
Gemeente Steenwijkerland
Gemeente Zwartewaterland
Gemeente Zwolle
LTO Noord (Steenwijkerland, West Overijssel)
MarketingOost
MBK Nederland (regio Zwolle)
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Natuurmonumenten
Nederlands Melkveehouders Vakbond
Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen
RegioImpuls
Rouveen Kaasspecialiteiten
Staatsbosbeheer
Stichting Weerribben-Wieden
Veiligheidsregio IJsselland
Vitens
Waterschap Drents Overijsselse Delta

Gebiedsdag I: Noordwest Overijssel

Beeldverslag

31/01/2023

Samenvatting

De provincie Overijssel werkt hard aan de grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld door middel van de nieuwe Omgevingsvisie. Het Fundament van de Omgevingsvisie, 'Overijssel voor elkaar', is inmiddels vastgesteld en vormt de kaders voor de verdere uitwerking naar een nieuwe Omgevingsvisie. Programma's die we tevens momenteel uitwerken binnen deze kaders zijn het Provinciaal Programma Energiestrategie en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel (PPLG Overijssel).

Gebiedsgerichte uitwerking
Het uitwerken van het Fundament naar nieuwe Omgevingsvisie wordt gebiedsgericht opgepakt, volgens de gebiedsindeling van de voorheen Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof (GGA). Het Fundament dient daarbij als kader, ook voor uitvoeringsprogramma's zoals het PPLG, met doelen op gebiedsplan-niveau. De lopende uitvoeringsprogramma's vormen op hun beurt ook weer input voor de nieuwe Omgevingsvisie.

Tijdens drie gezamenlijke gebiedsdagen in de zes deelgebieden van Overijssel, waar Noordwest Overijssel er één van is, zorgen we voor samenhang van de opgaven vanuit zowel het Fundament van de Omgevingsvisie als de uitvoeringsprogramma's richting onze gebiedspartners. Daarnaast benutten we de input van onze partners efficiënt voor de verdere uitwerking. De eerste gebiedsdag stond in het teken van het ophalen de 'schuringen en schitteringen' in de deelgebieden, om een goed beeld te krijgen van de opgaven en kansen.

Tijdens de eerste gebiedsdag werden eerst het proces, het Fundament en het PPLG toegelicht. Vervolgens werden in deelgroepen voor verschillende thema's de schuringen en schitteringen besproken en op kaart gezet. Na de groepsessies werden de schuringen en schitteringen plenair gepresenteerd en onderling bediscussieerd. Het resultaat is een overzicht van schuringen en schitteringen voor Noordwest Overijssel per thema, ondersteund door een schets als samenvatting van de schetsen gemaakt in de deelgroepen. Beide zijn weergegeven op deze pagina's.

Samenvattende schets van de opbrengsten uit de verschillende tafels.

De schuringen en schitteringen in Noordwest Overijssel per thema

Energie & Klimaat

- In het gebied tussen Zwolle, Dalfsen, Staphorst en Zwartewaterland komen veel ontwikkelingen samen. Hier worden de kansen gezien voor het opwekken van windenergie, zonne-energie en het uitbreiden van bedrijventerreinen. De laatste twee lijken hier niet passend, omdat het gebied ook een hoogproductieve zone is waar landbouw in principe voorrang heeft.
- Zorg voor duidelijke perspectieven voor de landbouw bij maatregelen zoals het verhogen van de waterstand. Wat kan nog wel?
- Het potentieel van zon op dak wordt niet voldoende benut. Wanneer je meer produceert dan je zelf verbruikt lever je terug tegen zeer lage tarieven: geen stimulans om het dak vol te leggen.
- Er liggen kansen om duurzame energieproductie te combineren met andere activiteiten zoals landbouw, bijvoorbeeld om nieuwe (aanvullende) verdienmodellen te creëren voor agrariërs.
- Energieproductie uit mestvergisting is kansrijk voor het gebied. Dit levert niet alleen energie op, maar zorgt ook voor een reductie van methaan en stikstof én creëert mogelijk een nieuw verdienmodel.

Natuur & Landbouw

- Het wantrouwen jegens de overheid blijft schuren. Agrariërs hebben te veel slechte ervaringen: het vertrouwen zal eerst moeten worden hersteld. Wat gaat de bestuurder hiervoor doen?
- Het schuurt dat het nemen van maatregelen t.b.v. natuur op boerenland kan leiden tot nieuwe natuurbescherming in de toekomst die de boer enorm beperken. Natuurbeheer wordt zo bestraft!
- Met alle opgaven die op het landelijk gebied af komen, blijft er maar een klein gebied over dat wordt aangemerkt als hoogproductieve landbouw.
- De indeling in natuurinclusieve en hoogproductieve gebieden schuurt. Zowel omdat de definities ervan onduidelijk zijn (wat betreft beperkingen, verdienmodellen, etc.), maar ook omdat dit grote impact gaat hebben op de waarde van de grond in de verschillende zones.
- De indeling in zones suggereert dat bedrijfsverplaatsing mogelijk is, nu is dat in de praktijk zeer ingewikkeld.
- Het schuurt dat er wel kaarten zijn met opgaven, maar geen kaarten waarop wordt aangegeven wat er wel goed gaat (schittert) in het gebied. Maak dit ook inzichtelijk.
- Agrariërs moeten meer inzicht krijgen in de doorrekeningen voor het PPLG, vóórdat deze wordt vastgesteld.
- Hoogproductief betekent niet dat het hier economisch het best gaat: neem ook dit mee in toekomstvisies.
- Boeren willen niet (volledig) afhankelijk worden van ecosysteemdiensten: ze willen voedsel produceren!
- Om te extensiveren is meer grond nodig, terwijl er veel andere ruimteclaims liggen in het buitengebied.
- Er liggen, mits het hoe en wat duidelijker wordt, kansen in de groen-blauwe dooradering. Dit kan bijvoorbeeld slim worden gecombineerd met de mestvrije zones langs watergangen.
- Verdere ontwikkeling van de weidevogelgebieden is kansrijk: kies hierbij wel voor grote, aaneengesloten gebieden en geen 'postzegeltjes'.
- Er ontstaan kansen als er een duidelijke, complete 'nulmeting' gedaan wordt van de staat van de natuur, niet enkel op basis van de KDW. Zo wordt duidelijk of bepaalde maatregelen wel echt nodig zijn, maar ook of toekomstige maatregelen effect hebben. Van hieruit zou dan ook beredeneerd moeten worden hoe breed overgangszones dienen te zijn.

Verstedelijking & Mobiliteit

- Er zijn te weinig goede recreatieve verbindingen van de stad, via buitengebied, naar de natuurgebieden. Dit zorgt voor veel autogebruik en grote recreatieve druk op een klein aantal gebieden.
- De invulling van het VAB beleid is een dilemma: moet er onderscheid worden gemaakt tussen stadsrand en buitengebied? Onderscheid tussen de hoogproductieve en natuurinclusieve gebieden? Welke activiteiten zijn wel/niet passend in het buitengebied? Maatwerk lijkt nodig te zijn.
- Het verminderen van automobiliteit is ingewikkelder op het platteland: de bereikbaarheid ligt hier anders.
- Water en bodem sturend heeft mogelijk grote gevolgen voor de uitbreidingsmogelijkheden van de kernen in het veengebied.
- Met betere verbindingen vanuit de stad door het buitengebied ontstaan er meer kansen voor recreatieve verdienmodellen voor agrariërs in het gebied.
- De Lelylijn biedt eventueel kansen voor de mobiliteit en daarmee mogelijk ook voor wonen en werken.
- De aanleg van fietssnelwegen biedt kansen voor de mobiliteitstransitie.
- Inbreiding boven uitbreiding voor verstedelijking wordt grotendeels omarmd.

Inhoudsopgave

Inleiding **8**

Gebiedsdag I **10**

Programma 12

Welkom en context 14

Presentaties Fundament Omgevingsvisie & PPLG 16

Toekomstdromen en beleidsrichtingen 20

Opgaven in beeld 22

Plenair gesprek: schuringen & schitteringen 32

Parallelle sessie gebiedstafel over PPLG 36

Inleiding

We staan voor grote maatschappelijke opgaven. Hoe bereiden we ons voor op een veranderend klimaat, welke perspectieven zien wij in de verschillende delen van de provincie voor de landbouw, waar gaan we duurzame energie opwekken, hoe gaan we de verslechtering van de biodiversiteit omkeren naar een verbetering, hoe versterken we onze sociaal-economische kwaliteit en waar gaan we ruimte bieden voor de toenemende vraag naar wonen, werken en mobiliteit? Stuk voor stuk al ingewikkelde vragen waarvan de antwoorden invloed op elkaar hebben.

Daarom werken wij als provincie Overijssel tegelijk aan deze onderwerpen en verbinden wij ze ook met elkaar. Zo werken we bijvoorbeeld aan een nieuwe Omgevingsvisie. Het Fundament hiervan, 'Overijssel voor elkaar' is inmiddels vastgesteld en vormt de kaders voor de verdere uitwerking naar een nieuwe Omgevingsvisie. Onderdeel hiervan is de ruimtelijke puzzel die we in opdracht van het ministerie van BZK leggen (de nationale opgaven en doelen ruimtelijk vertalen en combineren met decentrale opgaven). Andere programma's die we momenteel uitwerken binnen de kaders van de nieuwe Omgevingsvisie zijn het Provinciaal Programma Energiestrategie en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel (PPLG Overijssel). Het PPLG bestaat uit drie onlosmakelijke doelen: realiseren van een goede omgevingskwaliteit: schoon water, robuuste natuur en minder emissies van broeikasgassen, behouden en bij voorkeur versterken van de sociaal-economische kwaliteit in het landelijk gebied en realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw. Deze drie doelen werken we in een gecombineerde en gebiedsgerichte aanpak verder uit.

"Tijdens de gezamenlijke gebiedsdagen in de zes deelgebieden zorgen we voor samenhang van de opgaven richting onze gebiedspartners."

Gebiedsgerichte uitwerking
Het Fundament van de nieuwe Omgevingsvisie wordt gebiedsgericht uitgewerkt volgens de gebiedsindeling van de voorheen Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof (GGA). Het Fundament geldt als kader voor een lange termijn en toekomstbestendig omgevingsbeleid. Tevens vormt het Fundament het kader voor uitvoeringsprogramma's zoals het PPLG met doelen op gebiedsplan-niveau. De lopende uitvoeringsprogramma's vormen op hun beurt ook weer input voor de nieuwe Omgevingsvisie.

De gebiedsgerichte uitwerking gebeurt met focus op programmatische aanpak van de grote opgaven waar we voor staan per gebied:
- Klimaatadaptatie, -mitigatie en energietransitie
- Landbouw & Natuur
- Verstedelijking & Mobiliteit

Tijdens gezamenlijke gebiedsdagen in de zes deelgebieden van Overijssel (zie ook de kaart) zorgen we voor samenhang van de opgaven richting onze gebiedspartners en benutten we de input van onze partners efficiënt voor de verdere uitwerking. In die uitwerking hanteren we de volgende vier leidende principes:
- Water en bodem als basis (uitgaan van het natuurlijke systeem);
- Duurzaam omgaan met onze ruimten en voorraden (zuinig en meervoudig ruimtegebruik, het combineren van functies op één plek);
- Inzetten op krachtige DUS-regio's (dit zijn grotere en kleinere steden en dorpen waar dagelijks gewoond, gewerkt en geleefd wordt, die liggen in regio's die elkaar aanvullen en versterken);
- Voortbouwen op onze bestaande sterke netwerken.

Daarnaast nemen we vier belangrijke waarden voor het provinciale Omgevingsbeleid mee, ofwel Rode Draden: sociale kwaliteit, gezondheid, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid. Per gebied leveren we maatwerk. Pas als we keuzes maken, krijgen we ruimte om over oplossingen na te denken. Deze keuzes zijn gemaakt in het Fundament en kunnen we nu op maat uitwerken in de gebieden.

Ook bouwen we verder op de drie randvoorwaarden vanuit het PPLG: we pakken de doelen integraal op, we werken de doelen gebiedsgericht en op verschillende niveaus uit en alle sectoren dragen naar rato bij aan de uitwerking van de natuur-, water- en klimaatdoelen en ook andere programma's dragen bij aan de realisatie en aan een aanpak die lerend en adaptief is. Zo kunnen we eventuele meekoppelkansen benutten.

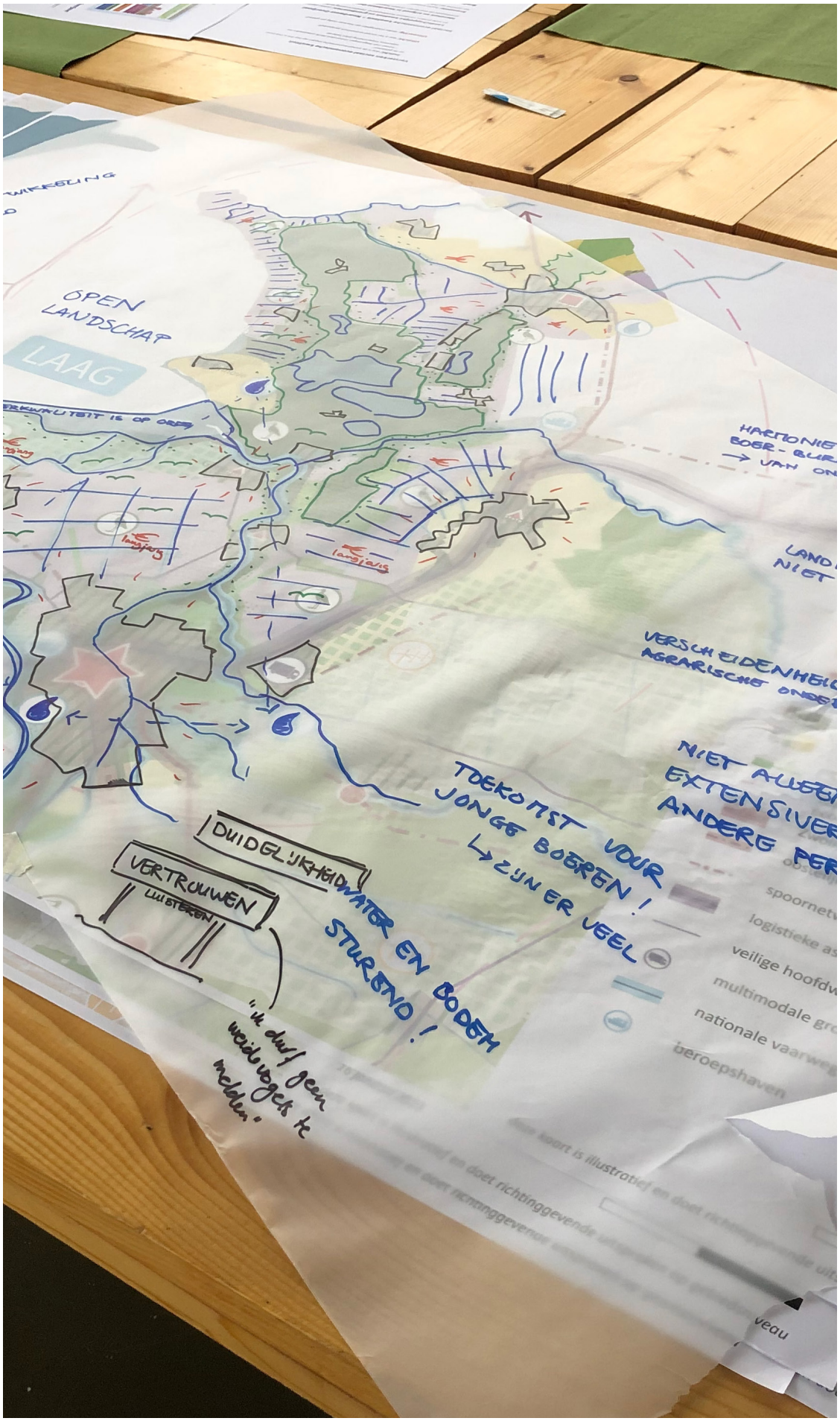
Hoe ziet het proces er komende maanden uit?
Op 1 juli moet het Provinciaal Programma Landelijk Gebied klaar zijn en willen we het eerste concept van de nieuwe Omgevingsvisie klaar hebben. Hierin worden ook de vastgestelde zoekgebieden voor wind volgens de Regionale Energiestrategie 2.0 (RES 2.0) opgenomen. De RES 2.0 is per 1 juli vastgesteld. De ruimtelijke puzzel is in oktober 2023 gelegd.

In het najaar van 2023 zal het PPLG definitief vastgesteld worden door Provinciale Staten. Volgens de planning zal in 2024 zal de definitieve Omgevingsvisie en bijbehorende instrumenten vastgesteld worden door Provinciale Staten.

Komende maanden benutten we de bestuurlijke gebiedstafels om hetgeen wat besproken is tijdens de gezamenlijke gebiedsdagen terug te koppelen. Daarvoor worden beeldverslagen gemaakt als input. Dit verslag gaat over de eerste gebiedsdag in Noordwest Overijssel. Deze dag stond in het teken van het onderzoeken van de 'schuringen en schitteringen' in het gebied.

Kaart van de deelgebieden van de gebiedsgerichte uitwerkingen met Noordwest Overijssel uitgelicht.

Sfeerimpressie van gebiedsdag I.

Gebiedsdag I

Programma

De eerste gebiedsdag stond in het teken van het onderzoeken van de ‘schuringen en schitteringen’ van de verschillende ruimtelijke opgaven in Noordwest Overijssel. Dit gebeurde in het kader van het Fundament van de Omgevingsvisie en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Door middel van presentaties werden deze processen toegelicht en de contouren van de ruimtelijke opgaven in Noordwest Overijssel geschetst. Op basis hiervan werd de deelnemers gevraagd hun ruimtelijke visie op de opgaven te delen, om te onderzoeken waar de opgaven ‘schuren en schitteren’. Dit gebeurde eerst in deelgroepen met een thematische focus: daarna werden de verschillende ruimtelijke thema’s verder bij elkaar gebracht in een plenaire sessie. Gelijktijdig vond ten slotte een parallelle sessie plaats met de gebiedstafels om verder te praten over wat nodig is voor het PPLG-gebiedsprogramma. Het programma van het eerste gebiedsdag voor Noordwest Overijssel was als volgt:

09:00 - 10:45	Welkom en context Presentaties Fundament Omgevingsvisie & PPLG
11:00 - 12:00	Toekomstdromen en beleidsrichtingen
12:45 - 14:30	Opgaven in beeld
14:30 - 14:45	Plenaire afronding en vervolg
15:00 - 16:30	Plenair gesprek: schuringen & schitteringen
15:00 - 16:30	*Parallelle sessie met Gebiedstafel over PPLG*

In dit verslag worden de opbrengsten in chronologische volgorde per programma-onderdeel behandeld.

Sfeerimpressie van gebiedsdag I.

Welkom en context

Introductie

Door Geertje Martens en Janet Visser

De dag werd geopend met een uitleg over het doel van de gebiedsdagen. Om uiteindelijk tot een gezamenlijk beeld van de toekomst te komen, wordt door middel van de gebiedsdagen een verdere gebiedsgerichte uitwerking gezocht van het Fundament van de Omgevingvisie voor de 6 Overijsselse gebieden. Ook worden de uitvoeringsprogramma's, die worden samengebracht in de uiteindelijke Omgevingvisie (verwacht in 2024), zoals het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) en de Regionale Energie Strategie (RES) verder geconcretiseerd. Dit doet de provincie met een brede vertegenwoordiging vanuit het gebied. Tijdens de eerste gebiedsdag betekende dit voor de Omgevingsvisie het ophalen van de opgaven en ambities van de verschillende gebiedspartners en met hen bepalen waar de schuur- en schitterpunten zitten in Noordwest Overijssel. Voor het PPLG was het doel de impact en ruimtelijk beeld van de opgaven en bestaande bouwstenen in beeld te krijgen. Hiervoor was een brede vertegenwoordiging uit het gebied aanwezig: vanuit gemeenten, waterschap, agrarische sector, terreinbeherende organisaties en meer. De opbrengsten van de gebiedsdagen worden met bestuurders gedeeld. Zij worden gevraagd hierop te reflecteren. Dit advies nemen we ter harte in de gebiedsgerichte uitwerking van het Fundament van de nieuwe Omgevingsvisie en het PPLG. Daarnaast vinden er in de periode van februari t/m april gesprekken met de omgeving plaats met inwoners over de identiteit van Overijssel. Daarnaast worden bewoners via diverse communicatiekanalen op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen omtrent de nieuwe Omgevingsvisie.

Presentatie context Omgevingsvisie, ruimtelijke puzzel, PPLG en RES

Door David de Jong

Tijdens deze presentatie werd dieper ingegaan op de context van de verschillende lopende processen. In een context van diverse complexe opgaven, zoals toenemende weersextremen, de oververhitte woningmarkt, de landbouwtransitie zijn diverse programma's opgestart, zoals de RES, PPLG, Bossenstrategie, NOVEX, etc. De Omgevingsvisie zal deze programma's en losse thema's integraal afwegen en samenbrengen in één overzichtelijke visie. In de afzonderlijke programma's worden de verschillende thema's verder uitgewerkt. De ambitie is om in juli 2023 op hoofdlijnen een eerste concept Omgevingsvisie klaar te hebben. Dit is nog geen formele Omgevingsvisie. In het concept worden in samenhang met andere programma's, in het bijzonder het PPLG, keuzes gemaakt. Hiervoor worden gebiedsgerichte uitwerkingen gemaakt, waarin het huidige omgevingsbeleid waar nodig wordt herijkt. Noordwest Overijssel is één van de gebiedsgerichte uitwerkingen. De uitwerkingen van alle gebieden van Overijssel worden vervolgens gebruikt om de 'ruimtelijke puzzel' in het kader van de NOVEX te leggen. Dit wordt medio oktober 2023 aangeleverd aan het Rijk. Vervolgens wordt dit uitgewerkt tot een Ontwerp Omgevingsvisie. Naar verwachting kan Provinciale Staten in 2024 de nieuwe Omgevingsvisie vaststellen.

De presentaties zijn apart meegestuurd als bijlage van dit document.

Impressie van de presentaties welkom en context

Presentaties Fundament Omgevings-visie & PPLG

In de plenaire presentatieronde werden de deelnemers meegenomen in de contouren van de opgaven in Noordwest Overijssel. Dit werd gedaan aan de hand van twee presentaties. De eerste presentatie, door David de Jong, behandelde aan de hand van themakaarten het Fundament voor de Omgevingsvisie. Tijdens de tweede presentatie, door Hero Klinker, werden de deelnemers door middel van factsheets meegenomen in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Hieronder volgt een korte samenvatting van de presentatie en de reacties uit het publiek. De presentaties zijn apart meegestuurd als bijlage van dit document.

Presentatie Fundament van de Omgevingsvisie
Door David de Jong
Tijdens de presentatie werd uitgelegd dat het Fundament van de Omgevingsvisie op dit moment bestaat uit uitgangspunten. Het is nog niet in beton gegoten, maar wel voorgenomen beleid. Het Fundament focust op 3 thema's: klimaat en energie, landbouw en natuur en verstedelijking en mobiliteit. De uitgangspunten in het Fundament zijn gebaseerd op de keuze vanuit het Rijk om water en bodem sturend te maken bij ruimtelijke keuzes en vanuit de voorkeursrichting vanuit de provincie, 'Zelfbewust Overijssel' waarin een robuuste, natuurlijke maatregelen worden genomen. Natuurlijke maatregelen gaan in principe dus boven oplossing door middel van technische ingrepen, maar sluit deze niet uit. Het Fundament geeft een eerste richting van waar we in 2050 naartoe willen, waar nog fundamentele keuzes gemaakt dienen te worden. Het Fundament geeft richting over het 'wat en waar' van ruimtelijke ingrepen, het 'hoe' bepalen we samen door middel van de gebiedsgerichte uitwerkingen (en dus de gebiedsdagen), in opmaat naar de uiteindelijke Omgevingsvisie.

Vanuit de deelnemers kwamen meerdere vragen en reacties over het Fundament van de Omgevingsvisie. Het ging hierbij om de volgende reacties:

- Er wordt gevraagd wat er bedoeld wordt met 'afstand tussen natuur en landbouw'. De provincie geeft aan dat dit betekent dat wanneer een bedrijf dicht bij een natuurgebied zit, daar meer rekening mee moet worden gehouden dan wanneer zij hier verder vanaf zitten.
- Men vraagt wat er gebeurt wanneer er een Natura2000 gebied is waarbij de grenswaarden voor stikstof niet wort overschreden. Ontstaan er dan alsnog bufferzones? De provincie geeft aan dat dit per locatie concreet moet worden gemaakt op basis van een goede analyse en de beschikbare informatie.
- Het wordt link gevonden om al te spreken over 'afstand tussen natuur en landbouw' terwijl hier nog een verdere analyse moet plaatsvinden. De provincie geeft aan deze zorgen te begrijpen, maar dat het houden van afstand een uitgangspunt is, zonder een vooraf vastgestelde maat. Op basis van onderzoek wordt bepaald wat deze 'afstand' inhoudt: het hoeft niet te betekenen dat hier niets meer mag.
- Er wordt gevraagd waarom er geen inspraakronde is geweest over het Fundament van de Omgevingsvisie. De provincie geeft aan dat hiervoor gekozen is omdat het Fundament nog niet 'af' is. De invulling ervan en het doorwerken naar een uiteindelijke Omgevingsvisie wordt gedaan samen met de omgeving: het Fundament vormt uitgangspunten en is niet in beton gegoten. Juist deze gebiedsdagen zijn bedoeld om reacties uit de gebieden op te halen.
- Er wordt gevraagd in hoeverre in het benutten van ecosysteemdiensten als nieuw verdienmodel ruimte is voor maatwerk. De provincie geeft aan dit toe te lichten in de volgende presentatie over het PPLG.
- Er wordt gevraagd dat als natuur (of bodem en water) sturend is, waarom hiervoor dan een aparte werkgroep voor wordt opgericht. Dit ligt dan toch aan de basis van alle ruimtelijke thema's? De provincie legt uit dat dit gebeurt om per deelgebied in meer detail te kunnen kijken en verder uit te werken om tot concrete maatregelen te komen. Dit gebeurt voor meerdere thema's, bijvoorbeeld ook voor landbouw.

Impressie van de presentatie over het Fundament van de Omgevingsvisie.

Presentatie Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG)

Door Hero Klinker

Tijdens de presentatie werd het PPLG nader toegelicht. De drie kerndoelen van het PPLG werden kort uitgelegd:

- Natuur versterken: aandacht voor KRW-opgave, de veenweidegebieden en de aanwezige Natura 2000 gebieden, hoe deze versterkt kunnen worden en wat de impact en gevolgen voor de (omliggende) landbouwgebieden zijn.
- Versterken van de sociaal-economische kwaliteit: inzetten op brede welvaart in het gebied door middel van inzicht (onderzoek naar de impact van het PPLG op de sociaal-economische positie van stakeholders), uitzicht (in beeld brengen van het toekomstperspectief van stakeholders) en de daaraan gekoppelde benodigde maatregelen.
- Toekomstperspectief landbouw: goed perspectief voor elke 'groep' agrariërs (hoogproductieve boeren die hun bedrijfsvoering voortzetten, boeren die hun bedrijfsvoering aanpassen op de omgeving en boeren die hun bedrijfsvoering stoppen) en uitvoering (de daaraan gekoppelde benodigde middelen).

Voor deze kerndoelen wil de provincie werken met een gebiedsgerichte aanpak, waarin wederom water en bodem sturend als basis wordt genomen. Uitgangspunt van de aanpak is om samen met de gebieden aan de slag te gaan, waarin elke sector zijn steentje bijdraagt. De gebiedsgerichte aanpak bestaat uit 4 denklijnen op verschillende schaalniveaus:

1. Naar een grondgebonden veehouderij (provinciegericht geleidelijk realiseren van een grondgebonden veehouderij)
2. Gebiedsgerichte opgaven (gebiedsgericht reageren op de opgaven vanuit KRW, stikstof en Natura 2000)
3. Bedrijfsgerichte en ketengerichte maatregelen (bedrijfsgericht uitvoeren van maatregelen t.b.v. toekomstgerichte landbouw binnen de randvoorwaarden voor milieu en met goede verdienmodellen)
4. Inzetten op een vitaal platteland met hechte gemeenschappen

Ter inventarisatie en vertrekpunt van stap 1 en 2 van het PPLG is het areaal van de verschillende gebieden van Overijssel in beeld gebracht. Het gaat hierbij om een overzicht van de huidige arealen voor landbouw (en het aandeel van melkveehouderijen hierin), natuur, water, bos, overgangsgebieden, etc., maar ook de benodigde arealen voor de verschillende toekomstige transities. Voor sommige transities is dit al in beeld gebracht, voor andere gebeurt dat momenteel. Voor de derde, bedrijfsgerichte stap van het PPLG gaat het om specifieke maatregelen om de emissies vanuit de landbouw te verminderen.

De kosten voor het PPLG worden geraamd op circa 5 miljard, een relatief groot aandeel van de 24 miljard die vanuit het Rijk beschikbaar is.

Vanuit de deelnemers kwamen meerdere vragen en reacties over het PPLG. Het ging hierbij om de volgende reacties:

- Er wordt gevraagd of de opgaven die worden genoemd voor het PPLG afkomstig zijn vanuit de Nederlandse overheid of vanuit Brussel. De provincie geeft aan dat veel van de opgaven afkomstig zijn vanuit Europese richtlijnen waaraan Nederland zich heeft verbonden. De consequenties zijn groot: het wordt een uitdaging om aan deze Europese richtlijnen te gaan voldoen.
- Er wordt gevraagd wat er gebeurt wanneer het merendeel van de boeren ervoor kiest om toch door te gaan, ook omdat de provincie heeft aangegeven niet te kiezen voor gedwongen onteigening. De provincie geeft aan dat zij dit inderdaad niet van plan zijn, maar zien dat er waarschijnlijk bedrijven als gevolg van economische omstandigheden zullen stoppen. In dat geval is het beleid om deze grond te gebruiken voor bijvoorbeeld extensivering voor andere agrariërs in het gebied om zo bij te dragen aan de doelen.
- Er wordt gevraagd hoe is gerekend aan de GVE's in de tabel 'naar een grondgebonden melkveehouderij'. De provincie geeft aan dat men middenin deze berekeningen zit. Ze zullen hier nader over terugkoppelen.
- Er wordt aangegeven dat er een grote focus lijkt op de transitie voor de (niet-)grondgebonden melkveehouderijen, en maar weinig op de akkerbouw. Dit terwijl overgang naar akkerbouw door de provincie (deels) als toekomstperspectief wordt geschetst. De provincie licht dit toe aan de hand van de tabel 'Toekomstbestendig perspectief landbouw', die laat zien dat in totaal slechts 5% afname van het grasland wordt verwacht (wel extensiever), de akkerbouw neemt (iets) toe. Akkerbouw wordt dus niet benut als 'vervanging' van de melkveehouderij.

Impressie van de presentatie over het PPLG.

Toekomstdromen en beleidsrichtingen

Als start van het plenaire programma werd de deelnemers gevraagd om hun droombeelden voor Noordwest Overijssel te delen. Hieronder wordt een greep uit deze dromen kort beschreven, in woord en/of beeld.

"Mijn droom is om het nationale landschap waar we ons in bevinden te behouden door ontwikkeling."

"Ik droom van een procesrol, waarbij ik het gebied kan ondersteunen in waar het naartoe gaat."

"Ik droom van een plek de kwaliteiten van zowe landelijk gebied als het samenkomen."

"Ik droom van kansen die op een evenwichtige manier een plekje krijgen en niet opgelegd worden."

"Mijn droom is veel natuur, levendige dorpen en mensen met interesse in het buitengebied."

"B van cohesie t en geme Grote vraags nu onder hebben nie ze geho

"Mijn droom is meer ruimte voor water, maar ook ruimte voor landbouw. Hoe de landbouw eruit precies uitziet, hangt samen met het waterpeil."

"Mijn droom is dat de kansen voor meer recreatieve voorzieningen voor zowel eigen inwoners als bezoekers worden verzilverd."

"Mi is da agrarisc vertrouwen k en natuuror in mijn o verdwenen ik mij

"Ik droom van kwaliteiten en functies combineren waar het gebied sterker van wordt."

"Mijn droom is het behouden van de landbouwgrond zoals die nu is, geen extra natuur. Landbouwgrond zou niet mogen worden afgewaardeerd, we hebben het nodig voor onze voedselproductie. Altijd 'Nee, tenzij'."

"Behoud door ontwikkeling is voor mij zeer belangrijk. Besef daarbij dat er zonder agrariërs bijvoorbeeld ook geen weidevogels zijn. Het gebied moet dus geen groot natuurgebied worden."

"Mijn droom is dat er een toekomstperspectief ontstaat voor de landbouw, vooral voor onze jongeren."

"Ik droom van afgewogen keuzes maken, waar we met iedereen samen goed over na hebben gedacht."

"Onze droom is dat er zachtere overgangen ontstaan tussen landbouw en natuur: een open gebied met hogere waterpeilen en agrarisch natuurbeheer."

"Mijn droom is van om onderaf, met het gebied, vorm te geven aan de 'kaart' voor Noordwest Overijssel."

"Mijn droom is een toekomstbestendige landbouwsector waarin voldoende voedselproductie nog steeds mogelijk is, zonder afhankelijk te moeten worden van subsidies."

"Mijn droom is dat er duidelijk wordt waar we naartoe willen en dat we op basis daarvan onderzoeken hoe we toekomstperspectieven kunnen bieden. Dat is de voorwaarde."

"Ik droom van een toekomstbestendige delta waarin we kunnen blijven wonen en werken."

"Mijn droom is harmonie tussen boer, burger en natuur."

"Onze droom is om te kunnen werken aan de opgaven betreft zowel de kwaliteit als de kwantiteit van water. Water en bodem sturend zien wij hierin als heel belangrijk."

"Mijn droom is dat het gebied zo ingericht wordt dat op termijn kunstmatige ingrepen niet meer nodig zijn. Een natuurlijk systeem waarin we minder afhankelijk worden van techniek."

"Mijn droom is dat we samen de vraagstukken via het natuurlijk systeem veerkrachtig kunnen oplossen, met behoud van ook de agrarische functies."

"Mijn droom is dat melkveehouders in de toekomst 40 uur per week kunnen werken in plaats van 80 uur."

"Mijn droom is dat er de ruimte is voor een grote verscheidenheid van boerenbedrijven die naast elkaar kunnen bestaan."

Opgaven in beeld

Na een informatieve ochtend was het tijd om samen aan de slag te gaan. De aanwezigen gingen in 3 tafels uiteen om hun visie op de ruimtelijke opgaven en de daaruit volgende schuringen en schitteringen in Noordwest Overijssel te bespreken en op kaart te zetten. Dit werd gedaan met de focus vanuit één ruimtelijk thema, maar in iedere tafel kwamen alle thema's aan bod. De thema's voor de tafels waren Natuur & Landbouw (tafel 1), Verstedelijking en Mobiliteit (tafel 2), Energie & Klimaat (tafel 3). De gesprekken vonden plaats begeleiding van een gespreksleider en een ontwerper die de ingebrachte punten op kaart zette. Op de volgende pagina's worden de resultaten van de tafels weergegeven, in tekst en inclusief de gemaakte schets.

Impressie van de tafelsessies.

Tafel 1: Natuur & Landbouw (1)

In Tafel 1 lag het hoofdaccent op de thema's Natuur & Landbouw, maar ook in relatie tot de andere ruimtelijke thema's. De door de groep benoemde schuringen en schitteringen zijn in de tabel op de pagina hiernaast kort opgesomd. Tijdens het gesprek is door een ontwerper geschetst om deze schuringen en schitteringen zoveel mogelijk te verbinden aan concrete locaties. Door een ontwerper is, ten behoeve van de leesbaarheid, voor iedere groep een samenvattende schets gemaakt. Deze schets is hieronder weergegeven. Deze schets heeft geen status, maar is enkel het resultaat van het gesprek dat aan deze tafel is gevoerd.

Samenvattende schets van de schuringen en schitteringen benoemd bij Tafel 1: Natuur & Landbouw (1).

"Er ontstaan meer kansen wanneer kennis onderling goed wordt gedeeld ."

Schuringen

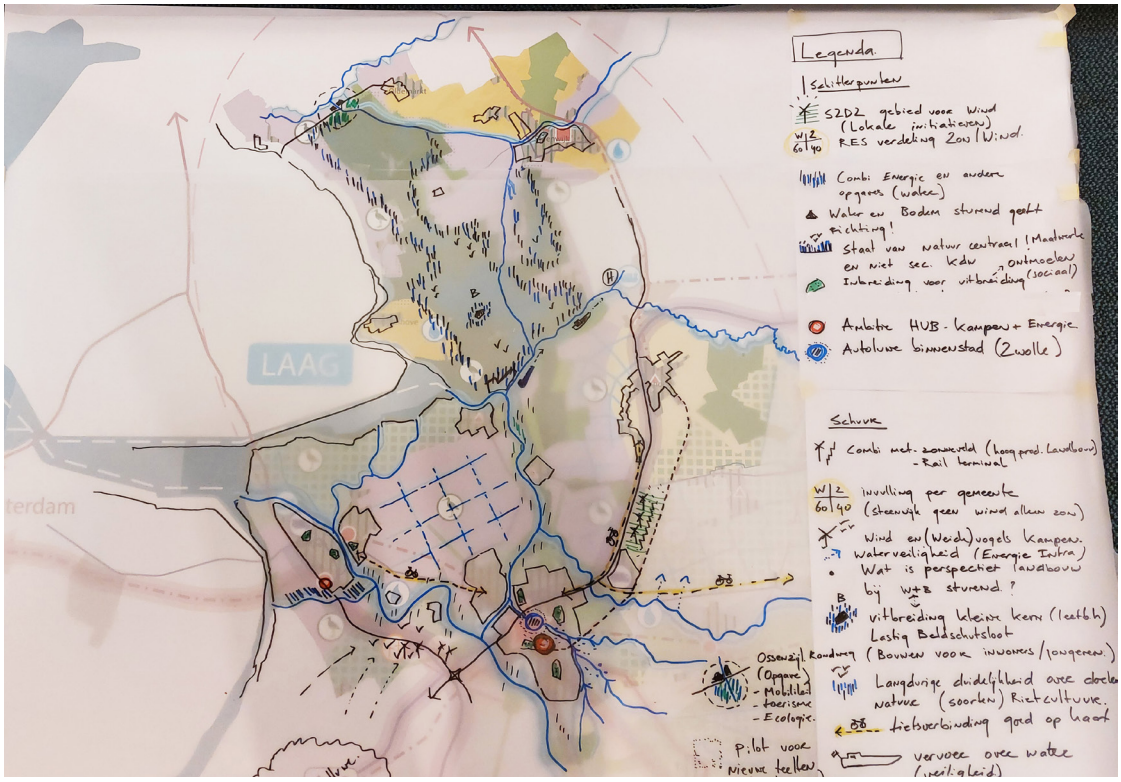
- Het vertrouwen in de overheid staat onder druk als gevolg van ervaringen uit het verleden. Dit bemoeilijkt het proces.
- De aanwezigheid van Natura2000 gebieden werkt beperkend voor de landbouw. Er heerst angst dat deze gebieden verder zullen uitbreiden wanneer in de overgangszones maatregelen worden genomen t.b.v. de natuur. Worden deze overgangszones op termijn dan ook Natura2000 met weer een nieuw schil overgangszone eromheen?
- De polders bij Scheerwolde zijn op de kaart uit het Fundament aangemerkt als veenweidegebied, maar is in werkelijkheid voor ongeveer de helft zand in de bovenste bodemlaag. Dit betekent mogelijk dat andere maatregelen nodig zijn.
- Extensiveren schuurt met de benodigde minimum productie om als sector volwaardig mee te kunnen blijven doen in de markt.
- Bij de uitwerking van het PPLG zou moeten worden aangegeven waar we nu al staan en welke opgave er dan nog overblijft: dit neemt de onzekerheid weg.
- Het schuurt dat het natuurlijke systeem voor weidevogels nog niet in balans is: zo is er nog te veel bedreiging van predatoren. Er moet veel worden geïnvesteerd om het systeem in balans te krijgen.
- Het schuurt dat niet duidelijk is wie 'betaalt voor het landschap' en de doelen die daarvoor worden gesteld. Kan dit (deels) via de toeristenbelasting? Of een andere collectieve belasting?
- Om te werken aan betere omstandigheden voor weidevogels moeten alle boeren meedoen. Wat doe je wanneer er één niet wil bijdragen?
- Er zijn zorgen over de waardedaling van de landbouwgrond die de ontwikkelingen in het gebied met zich mee kan brengen.
- Er moet worden vormgegeven aan een proces waarin boeren niet continu moeten opereren onder de dreiging van (wederom) nieuw overheidsbeleid.
- Om extensivering in gang te zetten moet hier eerst een goede bedrijfseconomische onderbouwing aan vooraf gaan.

Schitteringen

- Het schittert dat het Aanvalsplan Grutto zijn vruchten afwerpt in Noordwest Overijssel.
- Er liggen goede kansen voor grote, aaneengesloten weidevogelgebieden en deze zijn er deels ook al.
- Langs de watergangen kunnen diverse opgaven slim worden gecombineerd: groenblauwe dooradering, wateropvang, bossenstrategie, etc. Dit zou gecombineerd moeten worden met goede vergoedingen voor deze ecosysteemdiensten.
- Wanneer ecosysteemdiensten langjarig gegarandeerd kunnen worden zijn dit potentieel kansrijke verdienmodellen voor de agrariërs in het gebied.
- Bepaalde natuurfuncties in het gebied hebben het agrarisch landschap nodig, zoals de weidevogels. Er liggen dus kansen om landbouw en natuur goed samen te laten gaan.
- Door de vele landschappelijke kwaliteiten in het gebied liggen er veel kansen om recreatie en toerisme (verder) te benutten als (alternatief) verdienmodel.
- Er ontstaan meer kansen wanneer kennis onderling goed wordt gedeeld. De agrariërs in het gebied hebben zeer veel kennis uit de praktijk, combineer dit met de theoretische kennis en onderbouw deze goed.

Tafel 2: Energie & Klimaat

In Tafel 2 lag het hoofdaccent op de thema's Energie & Klimaat, maar ook in relatie tot de andere ruimtelijke thema's. De door de groep benoemde schuringen en schitteringen zijn in de tabel op de pagina hiernaast kort opgesomd. Tijdens het gesprek is door een ontwerper geschetst om deze schuringen en schitteringen zoveel mogelijk te verbinden aan concrete locaties. Door een ontwerper is, ten behoeve van de leesbaarheid, voor iedere groep een samenvattende schets gemaakt. Deze schets is hieronder weergegeven. Deze schets heeft geen status, maar is enkel het resultaat van het gesprek dat aan deze tafel is gevoerd.

Samenvattende schets van de schuringen en schitteringen benoemd bij Tafel 2: Energie & Klimaat.

"Vernatting in het gebied kan goed worden gecombineerd met nieuwe gewassen (natte teelten) en bijbehorende verdienmodellen."

Schuringen

- De invulling per gemeente voor wind- en zonne-energie is op dit moment niet in lijn met de voorgenomen verhouding 60/40 wind/zon. Er wordt op het moment vooral ingezet op zon.
- In het gebied Zwolle - Staphorst - Dalfsen - Zwartewaterland schuren de plannen voor zon op land, de uitbreiding van Hessenpoort en de railterminal met de hoogproductieve landbouwzone. Landbouw zou hier in principe voorrang moeten krijgen op basis van het Fundament, maar er liggen toch diverse andere plannen.
- De plannen voor windmolens in het gebied schuren met het voorkomen van weidevogels.
- Op dit moment ontbreken de praktische en juridische mogelijkheden om via mestvergisting groengas te produceren: er moeten dan bijvoorbeeld transportleidingen worden aangelegd door particulier terrein.
- Het schuurt dat er geen overkoepelende logica schijnt te zijn achter het natuurbeleid in het gebied. In de Weerribben Wieden worden bomen gekapt t.b.v. de natuur, terwijl in andere gebieden juist meer koolstof moet worden vastgehouden.
- Er is te weinig netcapaciteit voor meer duurzame energieproductie, dit moet echt op de korte termijn worden opgepakt.
- Het benutten van bodemenergie in het gebied schuurt mogelijk wanneer je het benadert vanuit bodem en water sturend.
- Als water en bodem sturend zijn, blijft er in weinig tot geen ruimte over voor uitbreidingen.
- Op een gegeven moment kan de woningbehoefte niet meer worden ingevuld binnen de stad d.m.v. inbreiding: in Zwolle is bijvoorbeeld een behoefte van zo'n 10.000 woningen tot 2030, de verwachting is dat hiervan maximaal zo'n 6000 binnenstedelijk kunnen worden gerealiseerd.
- Er is op dit moment geen beleid dat rekening houdt met dat andere invullingen van erven in het kader van VAB beperkend kan werken voor de boeren in het gebied.
- Bijbouwen in kleine kernen kan ten koste gaan van de sociale banden: er moet gezorgd worden dat nieuwe woningen ook beschikbaar worden voor de lokale bevolking.
- Op sommige plekken, zoals in Genemuiden, ontstaan problemen door verzakkingen als gevolg van de bodemdaling.
- De waterveiligheid van het Kampereiland is vanwege de buitendijkse ligging een risico.
- De oostkant van de Vecht is minder goed beschermd dan de westkant, hier zijn mogelijk maatregelen nodig. Dit schuurt mogelijk met de vele andere opgaven in dit gebied.
- Er is behoefte aan meer en betere snelfietsverbindingen in het gebied.

Schitteringen

- De verhouding 60/40 wind/zon wordt door de meeste partijen omarmd.
- De meeste partijen steunen water en bodem sturend als richtinggevend principe, mits de uitwerking hiervan nog duidelijker wordt.
- In het gebied Zwolle - Staphorst - Dalfsen - Zwartewaterland liggen veel kansen voor windenergie.
- Het gebied Zwolle - Staphorst - Dalfsen - Zwartewaterland is kansrijk voor energieproductie omdat hier een 'energieknooppunt' ligt: het is relatief makkelijk om nieuwe energieproductie in dit gebied aan het net te koppelen (hiervoor is wel netverzwaring nodig).
- Het schittert wanneer energieproductie in het gebied gecombineerd kan worden met andere opgaven.
- Mestvergisting biedt kansen voor zowel energieproductie als het verminderen van emissies in het gebied.
- Vernatting om de bodemdaling in het gebied tegen te gaan kan goed worden gecombineerd met nieuwe gewassen (natte teelten) en bijbehorende verdienmodellen.
- In de overgangszones van de Natura2000 gebieden kan nog steeds landbouw plaatsvinden, zolang dit wordt afgestemd op de natuurfunctie nabij.
- Uitruil van gronden in de landbouw is kansrijk wanneer dit binnen het gebied gebeurt.
- De (ambities voor) mobiliteitshubs bij Kampen en Zwolle schitteren. De huidige hubs functioneren goed en dragen bij aan het autoluwer maken van de stad en de verdichtingsopgave.
- Inbreiden voor uitbreiden als uitgangspunt wordt gedragen door de meeste gemeenten.
- Bijbouwen biedt kansen om de leefbaarheid in kleine kernen te verbeteren.

Tafel 3: Verstedelijking & Mobiliteit

In Tafel 3 lag het hoofdaccent op de thema's Verstedelijking & Mobiliteit, maar ook in relatie tot de andere ruimtelijke thema's. De door de groep benoemde schuringen en schitteringen zijn in de tabel op de pagina hiernaast kort opgesomd. Tijdens het gesprek is door een ontwerper geschetst om deze schuringen en schitteringen zoveel mogelijk te verbinden aan concrete locaties. Door een ontwerper is, ten behoeve van de leesbaarheid, voor iedere groep een samenvattende schets gemaakt. Deze schets is hieronder weergegeven. Deze schets heeft geen status, maar is enkel het resultaat van het gesprek dat aan deze tafel is gevoerd.

Samenvattende schets van de schuringen en schitteringen benoemd bij Tafel 3: Verstedelijking & Mobiliteit.

"Wat schittert voor de toerist, schuurt voor de boer."

Schuringen

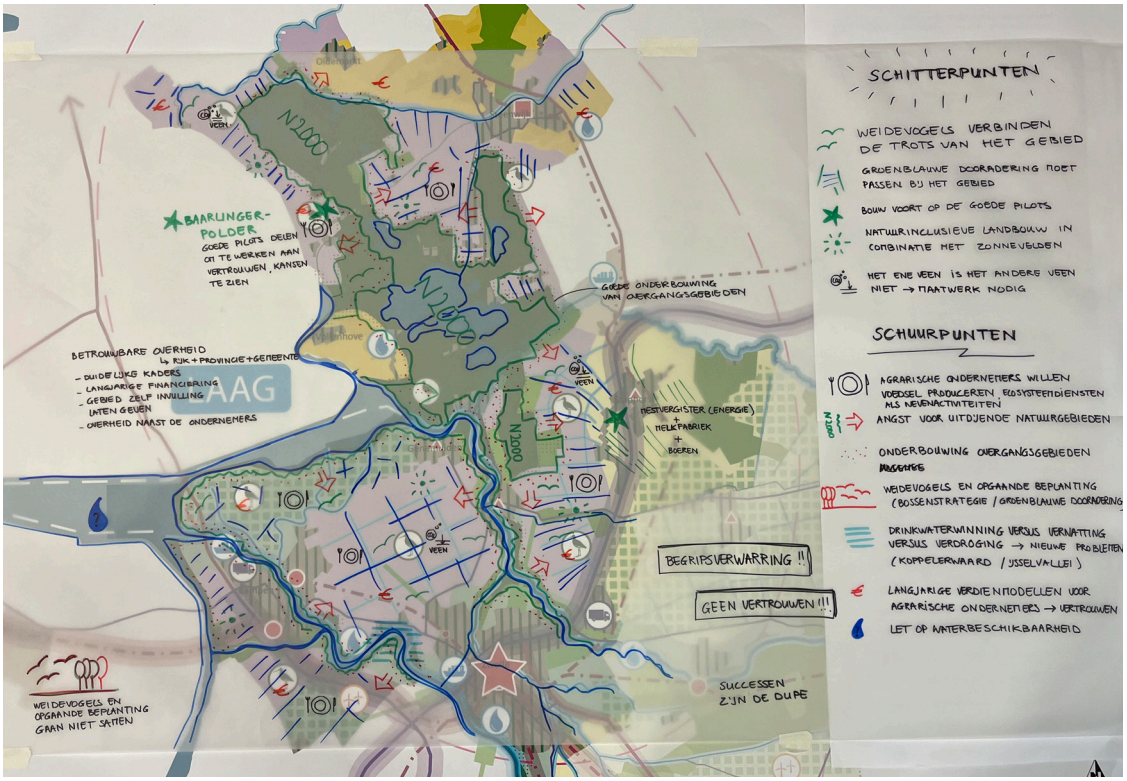
- Wat schittert voor de toerist, schuurt voor de boer.
- In het Fundament gaan wonen en werken niet hand in hand. De vele nieuwe woningen vragen om een balans met werkgelegenheid: er is ook ruimte voor werklocaties nodig.
- De stad-land relatie moet worden verbeterd, de overgang van stedelijk naar landelijk gebied moet zachter, met meer stedelijke functies in de stadsrand (uitloopgebied, recreatie). Hiervoor is maatwerk nodig.
- De uitbreiding van het Tapijtcluster in de Mastenbroekpolder schuurt met andere ruimtelijke claims in de omgeving.
- De uitbreiding van Hessenpoort en het zoekgebied voor de spoorterminal ten noorden van Zwolle schuren met de hoogproductieve landbouwzone en de zoeklocaties voor duurzame energie.
- Het realiseren van een circulaire economie met meer recycling en verwerking brengt extra watergebruik met zich mee.
- Er is in het Fundament niet genoeg aandacht voor de vrijetijdseconomie. Er is behoefte aan een duidelijkere zonering (waar wel en niet inzetten op recreatie) en het beter benutten van de stadsrandzones voor recreatieve functies en betere verbindingen naar het buitengebied.
- Er kunnen pas echt stappen worden gezet wanneer er boeren zijn die willen stoppen en worden uitgekocht. Met deze gronden in handen kunnen er pas echte keuzes worden gemaakt samen met de andere agrariërs in het gebied.
- Hoewel het STOMP-principe door de verschillende partijen wordt omarmd, is dit vooral beredeneerd vanuit mobiliteit van de stad naar het buitengebied, en niet andersom. In het buitengebied is men vaker afhankelijk van de auto.
- Er zijn betere verbindingen voor de fiets naar de recreatieve hotspots in het gebied nodig. Vooral in Giethoorn schuurt de verkeersdruk.
- De recreatieve aantrekkingskracht van het buitengebied schuurt met de verkeersveiligheid met landbouwverkeer.
- Het vervoer over water is belangrijk voor het gebied, maar staat vaak door lage waterstanden.
- Er moet duidelijker worden uitgewerkt wat water en bodem sturend betekent voor de mogelijkheden voor woon- en werklocaties.
- Water en bodem sturend gaat in het veenweidegebied waarschijnlijk grote impact hebben. Hierover moet duidelijkheid komen.
- Het toestaan van andersoortige bedrijvigheid in het landelijk gebied in het kader van VAB schuurt met de bestaande mobiliteitsnetwerken en het concentratiebeleid voor bedrijvigheid.
- Wanneer landbouwgrond in het kader van VAB een woonbestemming krijgt, komt de landbouwfunctie nooit meer terug.

Schitteringen

- Er ontstaat meer kwaliteit bij verstedelijkingslocaties wanneer wordt voortgebouwd op op de kenmerken van het aanwezige landschap: niet alleen water en bodem sturend, maar ook het landschap.
- Er liggen kansen om groenblauwe dooradering ook in de stad in te zetten: kan bijdragen aan het verbeteren van de verbindingen naar het buitengebied en de stad-land relatie.
- Betere recreatieve verbindingen door het buitengebied naar de natuurgebieden biedt mogelijk kansen voor boeren: verbreden van het verdienmodel met recreatieve activiteiten of het verkopen van streekproducten.
- Het ontwikkelen van hubs en TOP-locaties biedt veel kansen en een impuls voor de mobiliteitstransitie. De stationsomgeving van Steenwijk is hier een goed voorbeeld van.
- De stationsomgevingen in het gebied bieden veel kansen voor verdichting en functiemenging, zoals ook in het Fundament wordt benoemd.
- Het VAB-beleid biedt goede mogelijkheden mits maatwerk per geval mogelijk blijft.
- VAB inzetten voor woonfuncties kan bijdragen aan de woningbouwopgave.
- De ambities om bedrijventerreinen circulair te maken is een schittering.

Tafel 4: Natuur & Landbouw (2)

In Tafel 4 lag het hoofdaccent op de thema's Natuur & Landbouw, maar ook in relatie tot de andere ruimtelijke thema's. De door de groep benoemde schuringen en schitteringen zijn in de tabel op de pagina hiernaast kort opgesomd. Tijdens het gesprek is door een ontwerper geschetst om deze schuringen en schitteringen zoveel mogelijk te verbinden aan concrete locaties. Door een ontwerper is, ten behoeve van de leesbaarheid, voor iedere groep een samenvattende schets gemaakt. Deze schets is hieronder weergegeven. Deze schets heeft geen status, maar is enkel het resultaat van het gesprek dat aan deze tafel is gevoerd.

Samenvattende schets van de schuringen en schitteringen benoemd bij Tafel 4: Natuur & Landbouw (2).

"Er ontstaan kansen wanneer vrijkomende grond in het gebied beschikbaar blijft voor de huidige boeren in het gebied."

Schuringen

- Er is te weinig vertrouwen in de overheid: boeren hebben te veel slechte ervaringen.
- Agrarisch natuurbeheer wordt op dit moment ontmoedigd. Wanneer agrariërs het voorkomen van bepaalde soorten op hun land melden, lopen ze het risico via nieuwe beperkende maatregelen bestraft te worden voor hun goede werk.
- Hoogproductieve landbouwgebieden zijn niet per se ook de meest rendabele: hier zou ook naar moeten worden gekeken om te bepalen welke zones het meest geschikt zijn voor landbouw. In hoogproductieve zones zijn de grondprijzen vaak hoger, waardoor er minder inkomen over blijft.
- Op de kaart uit het Fundament is een groot gebied als veenweide benoemd, maar het ene veengebied is het andere niet. Voor klei op veen gelden andere condities dan op veenbodems. Dit onderscheid moet duidelijker om keuzes te maken.
- De omvorming van grasland naar akkerbouw is ongunstig voor waterkwaliteit en koolstofopslag.
- Het beoogde inkrimpen van de veestapel kan leiden tot een tekort aan mest, zowel voor de akkerbouw als voor de mestvergisting. Dit kan impact hebben op bijvoorbeeld de voedselprijzen.
- Agrariërs willen in de eerste plaats voedsel produceren, ecosysteemdiensten zijn alleen kansrijk als nevenactiviteit. Hiervoor zijn langjarige verdienmodellen een belangrijke voorwaarde.
- Het schuurt voor agrariërs dat ze geen inspraak hadden op het Fundament. Ze krijgen pas inspraak wanneer de uitgangspunten al zijn bepaald.
- De overgangszones rond Natura2000 leiden tot zorgen. Wanneer in deze zones door maatregelen natuurwaarde ontstaat, is er een risico dat ook dit wordt aangewezen als Natura2000. Ontstaat er weer een extra schil om het gebied als overgang?
- Het schuurt dat er geen duidelijkheid is voor boeren op lange termijn: er komen te vaak nieuwe ontwikkelingen op hen af. Wie garandeert hen dat na de huidige ontwikkelingen er na een aantal jaar niet weer nieuwe maatregelen worden opgelegd?
- Het instrumentarium vanuit de overheid is niet op orde. Het gebeurt vaak dat goede initiatieven van 'onderop' stranden omdat de middelen er niet zijn.
- Door de recente afschaffing van derogatie kunnen boeren hun dierlijke mest niet meer (volledig) kwijt, wat leidt tot extra kosten en kunstmest.
- De opgave voor groenblauwe dooradering schuurt met de openheid die weidevogels nodig hebben.
- Het schuurt dat de onderbouwing voor de breedte van bufferzones rond Natura2000 onduidelijk is.
- Bijdragen aan de bossenstrategie kan leiden tot het verliezen van de landbouwfunctie op de grond en daarmee tot waardevermindering.
- De waterbeschikbaarheid kan problematisch worden: er wordt nu al veel water ingelaten vanuit het IJsselmeer. Zeker in combinatie met het verhogen van het grondwaterpeil gaat dit schuren.

Schitteringen

- De waterkwaliteit in het gebied staat er relatief goed voor. De opgaven die er zijn concentreren zich vooral rond de Weerribben Wieden.
- Wanneer er meer ruimte komt voor pilots, komen we erachter 'hoe het ook kan'. Dit is nodig om een transitie in gang te kunnen zetten.
- Er ontstaan kansen wanneer vrijkomende grond beschikbaar blijft voor de huidige boeren in het gebied en kan bijdragen aan de extensiveringsopgave.
- Het inpassen van groenblauwe dooradering zou goed passen in de stadsranden en kunnen worden gekoppeld aan recreatieve verbindingen tussen stad en buitengebied.
- Groenblauwe dooradering zou (met de juiste compensatieregelingen) goed kunnen worden gekoppeld aan de mestvrije zones langs waterlopen.
- De energietransitie kan alternatieve verdienmodellen bieden aan boeren en meer mogelijkheden geven om te kunnen extensiveren en/of natuurinclusief te kunnen boeren.
- Het schittert wanneer de inpassing van groenblauwe dooradering en de bossenstrategie aansluit bij de karakteristiek van het landschap.
- De aanwezigheid van weidevogels is een grote schittering in het gebied en kan goed worden gekoppeld aan andere doelen zoals het verhogen van het grondwaterpeil.

Plenair gesprek: schuringen & schitteringen

Tijdens het plenair gesprek deelden de verschillende groepen hun belangrijkste inzichten. Wat zijn de belangrijkste schuur- en schitterpunten voor de verschillende thema's in Noordwest Overijssel? Wat waren de 'rode draden' op basis van de schuur- en schitterpunten in de verschillende tafels? In de tabel op de pagina hiernaast worden de belangrijkste schuringen en schitteringen weergegeven.

Op basis van de schetsen van de deelgroepen en de rode draden die werden benoemd tijdens het plenair gesprek is een samenvattende schets van de schuringen en schitteringen in Noordwest Overijssel gemaakt. Deze is op de volgende pagina's te vinden. Hierin worden de schuringen en schitteringen zoveel mogelijk gekoppeld aan concrete locaties, in opmaat naar de tweede gebiedsdag waarin de afwegingen, te maken keuzes en oplossingsrichtingen voor de opgaven in Noordwest Overijssel worden verkend. Deze schets heeft geen status, maar is enkel het resultaat van het gesprek van de plenaire discussie.

Sfeerimpressie programma-onderdeel Plenair gesprek

De schuringen en schitteringen in Noordwest Overijssel per thema

Energie & Klimaat

- In het gebied tussen Zwolle, Dalfsen, Staphorst en Zwartewaterland komen veel ontwikkelingen samen. Hier worden de kansen gezien voor het opwekken van windenergie, zonne-energie en het uitbreiden van bedrijventerreinen. De laatste twee lijken hier niet passend, omdat het gebied ook een hoogproductieve zone is waar landbouw in principe voorrang heeft.
- Zorg voor duidelijke perspectieven voor de landbouw bij maatregelen zoals het verhogen van de waterstand. Wat kan nog wel?
- Het potentieel van zon op dak wordt niet voldoende benut. Wanneer je meer produceert dan je zelf verbruikt lever je terug tegen zeer lage tarieven: geen stimulans om het dak vol te leggen.
- Er liggen kansen om duurzame energieproductie te combineren met andere activiteiten zoals landbouw, bijvoorbeeld om nieuwe (aanvullende) verdienmodellen te creëren voor agrariërs.
- Energieproductie uit mestvergisting is kansrijk voor het gebied. Dit levert niet alleen energie op, maar zorgt ook voor een reductie van methaan en stikstof én creëert mogelijk een nieuw verdienmodel.

Natuur & Landbouw

- Het wantrouwen jegens de overheid blijft schuren. Agrariërs hebben te veel slechte ervaringen: het vertrouwen zal eerst moeten worden hersteld. Wat gaat de bestuurder hiervoor doen?
- Het schuurt dat het nemen van maatregelen t.b.v. natuur op boerenland kan leiden tot nieuwe natuurbescherming in de toekomst die de boer enorm beperken. Natuurbeheer wordt zo bestraft!
- Met alle opgaven die op het landelijk gebied af komen, blijft er maar een klein gebied over dat wordt aangemerkt als hoogproductieve landbouw.
- De indeling in natuurinclusieve en hoogproductieve gebieden schuurt. Zowel omdat de definities ervan onduidelijk zijn (wat betreft beperkingen, verdienmodellen, etc.), maar ook omdat dit grote impact gaat hebben op de waarde van de grond in de verschillende zones.
- De indeling in zones suggereert dat bedrijfsverplaatsing mogelijk is, nu is dat in de praktijk zeer ingewikkeld.
- Het schuurt dat er wel kaarten zijn met opgaven, maar geen kaarten waarop wordt aangegeven wat er wel goed gaat (schittert) in het gebied. Maak dit ook inzichtelijk.
- Agrariërs moeten meer inzicht krijgen in de doorrekeningen voor het PPLG, vóórdat deze wordt vastgesteld.
- Hoogproductief betekent niet dat het hier economisch het best gaat: neem ook dit mee in toekomstvisies.
- Boeren willen niet (volledig) afhankelijk worden van ecosysteemdiensten: ze willen voedsel produceren!
- Om te extensiveren is meer grond nodig, terwijl er veel andere ruimteclaims liggen in het buitengebied.
- Er liggen, mits het hoe en wat duidelijker wordt, kansen in de groen-blauwe dooradering. Dit kan bijvoorbeeld slim worden gecombineerd met de mestvrije zones langs watergangen.
- Verdere ontwikkeling van de weidevogelgebieden is kansrijk: kies hierbij wel voor grote, aaneengesloten gebieden en geen ‘postzegeltjes’.
- Er ontstaan kansen als er een duidelijke, complete ‘nulmeting’ gedaan wordt van de staat van de natuur, niet enkel op basis van de KDW. Zo wordt duidelijk of bepaalde maatregelen wel echt nodig zijn, maar ook of toekomstige maatregelen effect hebben. Van hieruit zou dan ook beredeneerd moeten worden hoe breed overgangszones dienen te zijn.

Verstedelijking & Mobiliteit

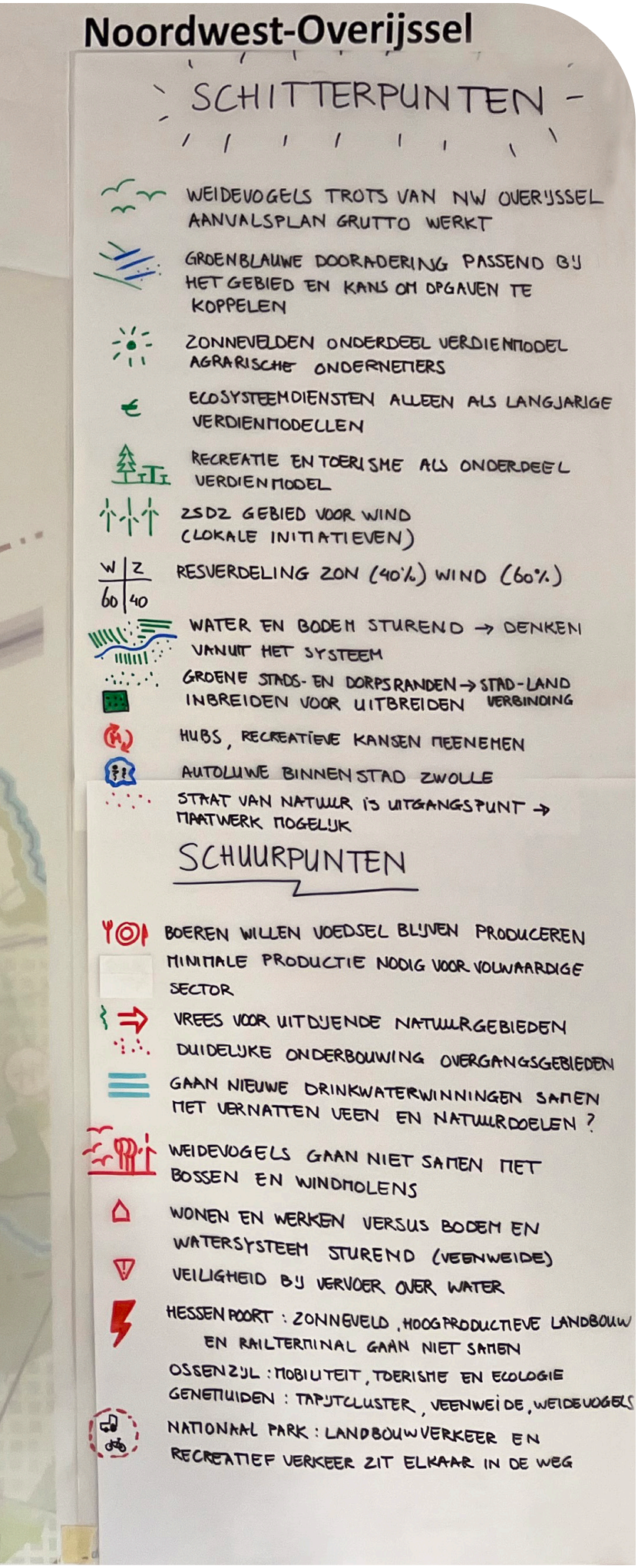
- Er zijn te weinig goede recreatieve verbindingen van de stad, via buitengebied, naar de natuurgebieden. Dit zorgt voor veel autogebruik en grote recreatieve druk op een klein aantal gebieden.
- De invulling van het VAB beleid is een dilemma: moet er onderscheid worden gemaakt tussen stadsrand en buitengebied? Onderscheid tussen de hoogproductieve en natuurinclusieve gebieden? Welke activiteiten zijn wel/niet passend in het buitengebied? Maatwerk lijkt nodig te zijn.
- Het verminderen van automobiliteit is ingewikkelder op het platteland: de bereikbaarheid ligt hier anders.
- Water en bodem sturend heeft mogelijk grote gevolgen voor de uitbreidingsmogelijkheden van de kernen in het veengebied.
- Met betere verbindingen vanuit de stad door het buitengebied ontstaan er meer kansen voor recreatieve verdienmodellen voor agrariërs in het gebied.
- De Lelylijn biedt eventueel kansen voor de mobiliteit en daarmee mogelijk ook voor wonen en werken.
- De aanleg van fietssnelwegen biedt kansen voor de mobiliteitstransitie.
- Inbreiding boven uitbreiding voor verstedelijking wordt grotendeels omarmd.

Samenvattende schets van de schuringen en schitteringen.

Samenvattende schets gebiedsdag I

Schitteringen & schuringen in Noordwest Overijssel

Parallelle sessie gebiedstafel over PPLG

Gelijktijdig met het plenaire gesprek over de schuringen en schitteringen vond een parallelle werksessie van de gebiedstafel PPLG plaats.Hierin werd besproken wat er de komende tijd nodig is om tot het gebiedsprogramma PPLG voor Noordwest Overijssel te komen. Hieronder volgt een kort verslag van dit gesprek.

Programmateam Noordwest Overijssel tijdens de Gebiedsdag in Weidevol (Zwartsluis).
Op dinsdag 31 januari 2023 vond er in Noordwest Overijssel (NWO) een grote werkbijeenkomst (eerste van drie Gebiedsdagen) in het kader van de omgevingsvisie en het PPLG plaats. Hiervoor waren ook de leden van het Programmateam uitgenodigd. Aan het einde van de Gebiedsdag werd de groep gesplitst en hadden we als Programmateam onze bijeenkomst (15.00 – 16.45 uur). Dit PT had tot doel om in te zoomen op de planning, de doelen van het PPLG voor NWO, en welke activiteiten we de komende maanden moeten uitvoeren om tot het Gebiedsprogramma voor NWO te komen.

Aanwezig: Hero Klinker (voorzitter), Arjen Vedder (Zwolle), Gidion Kok (Natuurmonumenten), Anita Heimans (Gebiedsteam), Inez Hamel (WDOD), Joachim van der Valk (Collectief NWO), Johanneke Henstra (min. LNV), Karin Jager (Zwartewaterland), Miranda van der Lei (Gebiedsteam), Geertje Martens (Gebiedsregisseur), Petra Wagenaar (Steenwijkerland), Warner Poortman (Kampen), Harke Dijksterhuis (PPLG), Vincent Klijnsma (Gebiedsteam).
Afwezig: Hille Kraak (LTO Noord), Wouter Dijk (Staphorst), Joukje Bosch (OPG), Harro Pruissen (Ontwikkelopgave), Jacqueline Reinders (secretaris), Ruben Achter De Molen (SBB).

Besloten werd te starten met een rondje ‘terugkijken’ op de Gebiedsdag.
De dag onderstreept het belang van het blijven vertellen van het verhaal (zowel Omgevingsvisie als PPLG -> denken vanuit hele systeem). Heel waardevol alle partijen zo bij elkaar te brengen en elkaar te informeren. Positief dat de landbouw weer aan tafel zat. Nog wel een uitdaging om grotere groepen (inwoners, achterbannen) te bereiken. Ook vertellen wat we niet weten, waar het ook nog anders kan worden.
Een dag als deze helpt een ieder om zich een beeld te laten vormen van de toekomst. Delen van droombeelden aan tafels goede start van deelsessies [tip: krachtige werking van droombeeld terug laten komen in aanpak/programma, bv. koppelen aan opbrengst].
We moeten het met elkaar doen. Vooral aan de tafels ‘natuur en landbouw’ kwam nog veel historie en emotie aan bod en werd het belang onderstreept van het werken aan onderling vertrouwen. Tegelijkertijd onderstreept een dag als deze de noodzaak om te komen tot visie, plannen, en niet te blijven hangen in emotie en casuïstiek.
Positief dat Overijssel al een concept PPLG heeft. Dat helpt om het gesprek aan te gaan en de ontwikkelingslijnen scherper te krijgen.
Wellicht dat aanvullend op gebiedsdagen en dergelijke een overleg tussen overheden onderling waardevol is. Hoe doe je het beleidsmatig? De RO instrumenten koffer vraagt iets anders dan dat wat op een Gebiedsdag als deze aan bod komt en uiteindelijk moeten de omgevingsvisies van de betrokken overheden wel met elkaar matchen. Opgaves stoppen niet bij de gemeentegrens.

De dag bevestigt ook het belang van het zoeken naar mogelijkheden om opgaven te combineren. Alle opgaven afzonderlijk vragen meer ruimte dan we in Overijssel hebben. De energieopgave kan daarbij helpen (mogelijkheden voor verdienmodellen, coöperaties, etc.). Ook weidevogels worden veel genoemd als kans voor NWO. Kaarten zijn nuttig voor het goede gesprek en voorzien van goede legenda en toelichting nog nuttiger en waardevoller.

Hoe werk je aan vertrouwen? Dat kost tijd en vraagt om een stuk zekerheid. De meeste mensen willen best veranderen, maar willen wel weten dat het in de goede richting is. Dat het niet ineens weer anders is. Wees ook duidelijk dat het om de lange termijn gaat (2030, 2050). Het beeld dat er steeds opgaven bijkomen helpt niet. Soms is het ook genoeg. Tegelijkertijd moeten we ook eerlijk zijn. Garanties voor lange tijd geven kan niet, en geen enkele ondernemer krijgt 20 tot 30 jaar zekerheid. Vertrouwen vraagt ook de bereidheid om verder vooruit te kijken en een zekere mate van flexibiliteit. Samen onderweg gaan en de richting bepalen kan wel. Om aan vertrouwen te werken moet je samen aan tafel zitten. Samen kunnen we het perspectief goed neerzetten, en dan ben je al een heel eind. Hier willen we met elkaar naar toe! Maatregelen, instrumenten,

contracten, etc. volgen dan. Wanneer we het perspectief goed neerzetten, de gewenste ontwikkelingen goed weergeven, kunnen we het wellicht minder in detail invullen en meer ruimte voor ondernemerschap laten. Het hoeft niet allemaal van de overheid te komen. Langjarige afspraken helpen wel (bijvoorbeeld bij maatschappelijke diensten). Ondernemers moeten met investeringen 20 tot 30 jaar vooruit kunnen. De transitieopgaven vragen veel van de agrarische sector, maar voor het eerst is er ook een pot met geld (transitiefonds). Tot slot: ook (laten) zien en bespreken wat er al wel is, goed gaat en (dat) belonen.

Belangrijk is dat we voor NWO in beeld brengen wat we al doen en wat we al hebben. Wat is daarmee al voorstelbaar en hoe verhouden we ons daarmee nu al tot de doelen uit het PPLG (veenweiden, groenblauw dooradering, etc.). En waar zijn we het al over eens?! Dan komen we er waarschijnlijk achter dat we met veel zaken al in de goede richting bewegen, waardoor ieder zich een beter beeld kan vormen van de resterende opgave. De meeste boeren willen in de eerste plaats gezien worden als ondernemer en als melkveehouder. In combinatie daarmee willen boeren vaak ook wel andere (maatschappelijke) diensten verlenen. Maar wel in die verhouding.

We moeten weten op welk niveau we het gebiedsplan moeten hebben uitgewerkt voor veenweiden. Daarnaast moeten we onze definities, kaders en randvoorwaarden scherp hebben. Wat verstaan we bijvoorbeeld onder natuurinclusief. Voorgesteld wordt om een keer een collega van LNV uit te nodigen om ons te informeren over natuurinclusieve landbouw, met name met goede voorbeelden. We moeten denken over het totaal aan omgevingsbeleid en het eens worden over de wijze van aanpak en hiervoor instrumenten en een uitvoeringsorganisatie ontwikkelen.

De opgaven vragen om maatwerk. Gebiedsprocessen zijn hierin belangrijk. Rekening houden met lokale omstandigheden: bodem, water, landbouw, landschap, natuur. In de randen van Zwolle zal bijvoorbeeld best wat gebeuren de komende jaren. Ongeveer 1/10 van de boeren in NWO zit in het buitengebied van Zwolle. Hier zullen keuzes gemaakt moeten worden ten aanzien van landbouw en andere functies. Woningbouw vindt voorlopig vooral binnenstedelijk plaats. De behoefte voor een uitleg - locatie voor na 2030 is er nu nog niet, maar daar moeten we wel over nadenken. Gaan we het anders doen? Hoe dan? Hoe geven we invulling aan ‘water en bodem sturend’. Wat vraagt mobiliteit (ontsluiting)? Etc.

Planning
Voor onze planning gaan we uit van het ‘Spoorboekje’ wat door het programmateam PPLG is opgesteld. Op 1 juli sturen we ons PPLG naar het Rijk. Hoewel essentieel, is dit ook ‘maar’ een tussendatum. Dit proces gaat jaren duren. Het concept van eind april willen we vooral laten bijdragen aan verstevigen van het eigenaarschap en versterken van de samenwerking. Hoe gaan we dat doen? In het Gebiedsteam gaan we de komende tijd verzamelen wat we al hebben (concept agenda, startdocument, gebiedsanalyse, etc.) en dit verder uitwerken:

- De veenweide pilots (wat werkt wel en wat niet)
- Baarlingerpolder (wat leren we hier van)
- Visie / perspectief landbouw (uitwerken voor NWO)
- Sociaaleconomisch (Petra; aanpak dorpsschool)
- KRW (Inez)
- Methaan, natuur, groenblauwe dooradering, bossenstrategie, etc. (nagaan wat hiervoor gebiedspecifiek nog nodig is)

Het PT van maart willen we de ‘dummy’ van het gebiedsprogramma bespreken.

Rondvraag en sluiting
Karin deelt mee dat Iris Zwartkruis haar taken voor het PT overneemt. Karin zorgt voor een goede overdracht. Arjen haakt hierop in en meldt dat het mogelijk is dat binnen Zwolle eveneens geschoven gaat worden met taken. Voor Hero is er per 1 maart een opvolger. Die persoon wordt tevens projectleider Baarlingerpolder.

Gebiedsdag II

Noordwest Overijssel

Beeldverslag

28/03/2023

Colofon

Organisator:
Provincie Overijssel

Verslaglegging:
Land-iD

Met dank aan alle aanwezigen namens de volgende organisaties:
Agrarisch Natuurcollectief Noordwest Overijssel
AJK
ANV Horst en Maten
ANV-Camperland
Erfcoach
Gebiedscoöperatie IJsseldelta
Gebiedsproces Boeren van Blokzijl
Gemeente Kampen
Gemeente Staphorst
Gemeente Steenwijkerland
Gemeente Zwartewaterland
Gemeente Zwolle
GGA gebiedsteam
Inwoner Belt-Schutsloot
LTO Noord
LTO West Overijssel
LTO Steenwijkerland
Ministerie LNV
Natuurmonumenten
NMV
OVKK
Provincie Overijssel
Staatsbosbeheer
Vereniging Dorpshuis en Dorpsbelang Blankenham
VPXDG
Waterschap Drents Overijsselse Delta

Gebiedsdag II: Noordwest Overijssel

Beeldverslag

28/03/2023

Samenvatting

De provincie Overijssel werkt hard aan de grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld door middel van de nieuwe Omgevingsvisie. Het Fundament van de Omgevingsvisie, 'Overijssel voor elkaar', is inmiddels vastgesteld en vormt de kaders voor de verdere uitwerking naar een nieuwe Omgevingsvisie. Programma's die we tevens momenteel uitwerken binnen deze kaders zijn het Provinciaal Programma Energiestrategie en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel (PPLG Overijssel).

Gebiedsgerichte uitwerking
Het uitwerken van het Fundament naar nieuwe Omgevingsvisie wordt gebiedsgericht opgepakt, volgens de gebiedsindeling van de voorheen Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof (GGA). Het Fundament dient daarbij als kader, ook voor uitvoeringsprogramma's zoals het PPLG, met doelen op gebiedsniveau. De lopende uitvoeringsprogramma's vormen op hun beurt ook weer input voor de nieuwe Omgevingsvisie.

Tijdens drie gezamenlijke gebiedsdagen in de zes deelgebieden van Overijssel, waar Noordwest Overijssel er één van is, zorgen we voor samenhang van de opgaven vanuit zowel het Fundament van de Omgevingsvisie als van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Daarnaast benutten we de input van onze partners efficiënt voor de verdere uitwerking. De eerste gebiedsdag stond in het teken van het ophalen de 'schuringen en schitteringen' in de deelgebieden, om een goed beeld te krijgen van de opgaven en kansen. De tweede gebiedsdag stond in het teken van de zoektocht naar mogelijke ruimtelijke oplossingen voor de ruimtelijke opgaven in relatie tot de leidende principes uit het Fundament en inpassing van de schuur- en schitterpunten aan de hand van de leidende principes.

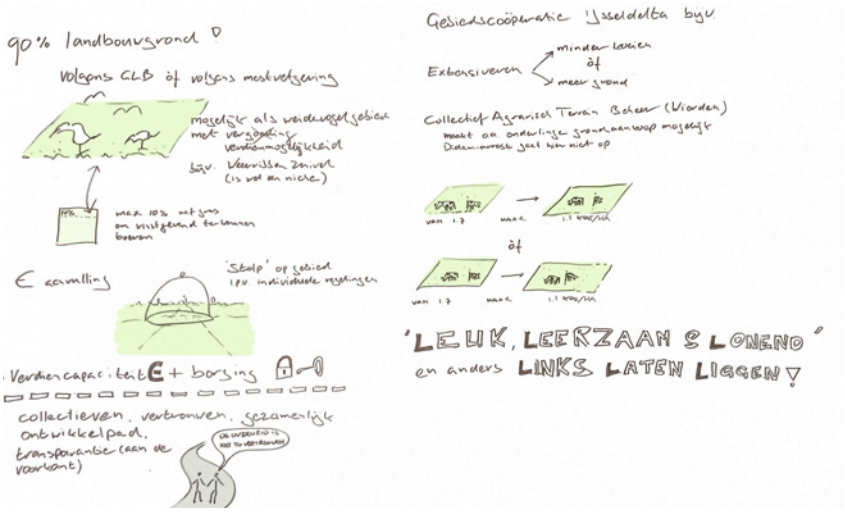
Tijdens de tweede gebiedsdag werden eerst presentaties gegeven over het proces, de toekomst voor de landbouw, het sociaaleconomisch perspectief en de leidende principes uit het Fundament van de Omgevingsvisie. Daarna werd in deelgroepen door gesproken over deze thema's. Deze gesprekken gingen in op de schuur- en schitterpunten uit de eerste gebiedsdag, de opgaven, instrumenten en oplossingsrichtingen.

Sociaaleconomische impact
De verwachting is dat Noordwest Overijssel de huidige opgaven en ontwikkelingen zullen leiden tot sociaaleconomische impact en daarmee diverse opgaven. Hierbij gaat het onder andere om het in stand houden van sociale cohesie als gevolg van een veranderende samenstelling van bewoners in het gebied, het sluiten van voorzieningen als scholen, een gebrek aan perspectief voor boeren en nieuwe invullingen van leegstand in het buitengebied. Oplossingen worden gezien in bijvoorbeeld meer ruimte voor bottom-up ideëen, meer vertrouwen geven aan burgers, beter samenwerken en in gesprek gaan met boeren en het beter verbinden van stad en platteland.

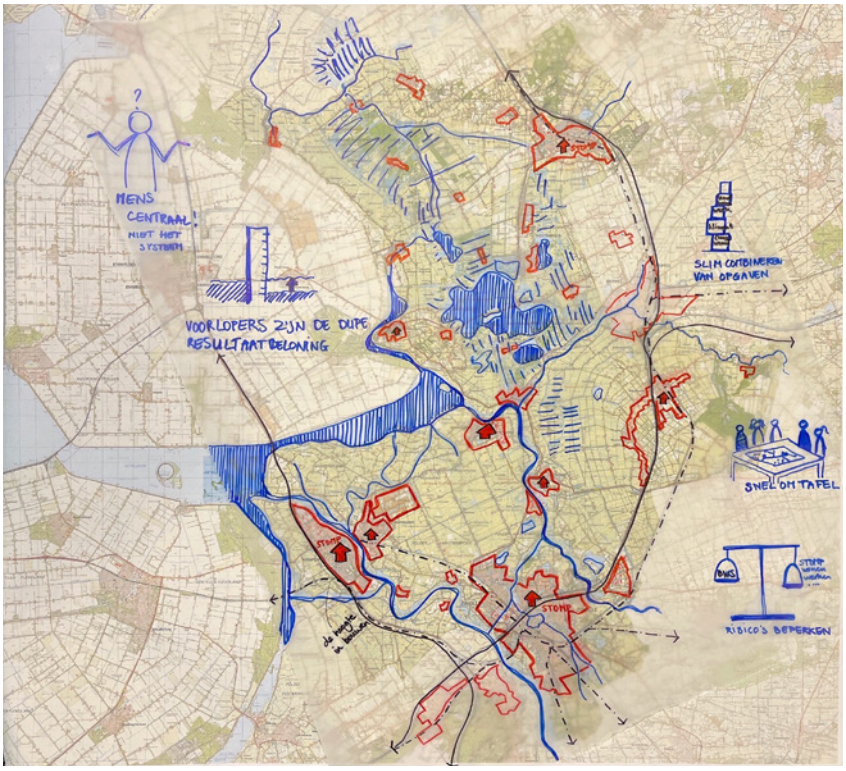
Toekomst voor de landbouw
In Noordwest Overijssel zijn veel jonge boeren en mogelijke opvolgers op zoek zijn naar een verdienmodel waardoor doorgaan mogelijk is. Tegelijkertijd zijn in het gebied veel beperkingen omdat, door de aanwezigheid van natuur- en veenweidegebied, in de zonering zeer weinig is aangewezen als hoogproductief gebied. Daardoor is bijvoorbeeld het overschakelen naar akkerbouw meestal niet mogelijk, omdat het eventueel vernatten van het gebied grote impact heeft op de mogelijkheden voor de landbouw. Om nieuwe verdienmodellen te kunnen realiseren moet worden ingezet op betere vergoedingen voor ecosysteemdiensten en natuurbeheer. Hierover moeten goede afspraken worden gemaakt om boeren zekerheid te bieden: in het verleden zijn slechte ervaringen opgedaan met de betrouwbaarheid van de overheid. Biedt daarbij ook meer ruimte voor gebiedscoöperaties die onafhankelijk worden geleid zodat de gebieden het heft meer in eigen handen kunnen nemen om de doelen te realiseren.

Leidende principes
In het gesprek over leidende principes werd benadrukt dat geen van de leidende principes belangrijker zou moeten zijn dan de ander, maar 'Water en bodem als basis' lijkt door de Rijksbrief sturender dan de rest. Er is behoefte aan een afwegingskader om op basis van de leidende principes te kunnen bepalen of een plek geschikt is voor een bepaalde stedelijke of landelijk ontwikkeling, maar dit moet wel ruimte bieden voor maatwerk. Vooral water en bodem sturend kan grote impact hebben op de mogelijkheden voor ontwikkelingen: hoe ver ga je daarin? Het mag er niet toe leiden dat een gebied 'tot stilstand' komt.

Samenvattende schets sociaaleconomisch perspectief.

Samenvattende schets toekomst voor de landbouw.

Samenvattende schets leidende principes.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inleiding	8
Programma	12
Welkom en toelichting programma	14
Presentatie ‘waar komen we vandaan?’	16
Presentatie sociaaleconomische impact	20
Presentatie contouren Landbouwvisie	22
Presentatie instrumentarium	26
Parallelle thematische werksessies: oplossingsrichtingen	28
Wrap-up plenair programma	42
PPLG gebiedstafel	44

Inleiding

We staan voor grote maatschappelijke opgaven. Hoe bereiden we ons voor op een veranderend klimaat, welke perspectieven zien wij in de verschillende delen van de provincie voor de landbouw, waar gaan we duurzame energie opwekken, hoe gaan we de verslechtering van de biodiversiteit omkeren naar een verbetering, hoe versterken we onze sociaal-economische kwaliteit en waar gaan we ruimte bieden voor de toenemende vraag naar wonen, werken en mobiliteit? Stuk voor stuk al ingewikkelde vragen waarvan de antwoorden invloed op elkaar hebben.

Daarom werken wij als provincie Overijssel tegelijk aan deze onderwerpen en verbinden wij ze ook met elkaar. Zo werken we bijvoorbeeld aan een nieuwe Omgevingsvisie. Het Fundament hiervan, 'Overijssel voor elkaar' is inmiddels vastgesteld en vormt de kaders voor de verdere uitwerking naar een nieuwe Omgevingsvisie. Onderdeel hiervan is de ruimtelijke puzzel die we in opdracht van het ministerie van BZK, in het kader van het programma NOVEX, leggen (de nationale opgaven en doelen ruimtelijk vertalen en combineren met decentrale opgaven). Andere programma's die we momenteel uitwerken binnen de kaders van de nieuwe Omgevingsvisie zijn het Provinciaal Programma Energiestrategie en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel (PPLG Overijssel). Het PPLG bestaat uit drie onlosmakelijke doelen: realiseren van een goede omgevingskwaliteit: schoon water, robuuste natuur en minder emissies van broeikasgassen, behouden en bij voorkeur versterken van de sociaal-economische kwaliteit in het landelijk gebied en realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw. Deze drie doelen werken we in een gecombineerde en gebiedsgerichte aanpak verder uit.

"Tijdens de gezamenlijke gebiedsdagen in de zes deelgebieden zorgen we voor samenhang van de opgaven richting onze gebiedspartners."

Gebiedsgerichte uitwerking

Het Fundament van de nieuwe Omgevingsvisie werken we gebiedsgericht uit volgens de gebiedsindeling van de voorheen Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof (GGA). Dit Fundament geldt als kader voor de lange termijn en toekomstbestendig omgevingsbeleid. Tevens vormt het Fundament het kader voor uitvoeringsprogramma's zoals het PPLG met doelen op gebiedsplanniveau. De lopende uitvoeringsprogramma's vormen op hun beurt ook weer input voor de nieuwe Omgevingsvisie.

De gebiedsgerichte uitwerking gebeurt met focus op programmatische aanpak van de grote opgaven waar we voor staan per gebied:

- Klimaatadaptatie, -mitigatie en energietransitie
- Landbouw & Natuur
- Verstedelijking & Mobiliteit

Tijdens gezamenlijke gebiedsdagen in de zes deelgebieden van Overijssel (zie ook de kaart) zorgen we voor samenhang van de opgaven richting onze gebiedspartners en benutten we de input van onze partners efficiënt voor de verdere uitwerking. Hierbij hanteren we de vier leidende principes uit het Fundament van de Omgevingsvisie:

- Water en bodem als basis (uitgaan van het natuurlijke systeem);
- Duurzaam omgaan met onze ruimten en voorraden (zuinig en meervoudig ruimtegebruik, het combineren van functies op één plek);
- Inzetten op krachtige DUS-regio's (dit zijn grotere en kleinere steden en dorpen waar dagelijks gewoond, gewerkt en geleefd wordt, die liggen in regio's die elkaar aanvullen en versterken);
- Voortbouwen op onze bestaande sterke netwerken.

Daarnaast nemen we vier belangrijke waarden voor het provinciale omgevingsbeleid mee, ofwel Rode Draden: sociale kwaliteit, gezondheid, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid. Per gebied leveren we maatwerk. Pas als we keuzes maken, krijgen we ruimte om over oplossingen na te denken. Deze keuzes zijn gemaakt in het Fundament

en kunnen we nu op maat uitwerken in de gebieden.
Ook bouwen we verder op de drie randvoorwaarden vanuit het PPLG: we pakken de doelen integraal op, we werken de doelen gebiedsgericht en op verschillende niveaus uit en alle sectoren dragen naar rato bij aan de uitwerking van de natuur-, water- en klimaatdoelen en ook andere programma's dragen bij aan de realisatie en aan een aanpak die lerend en adaptief is. Zo kunnen we eventuele meekoppelkansen benutten.

Hoe ziet het proces er komende maanden uit?
Op 1 juli moet het Provinciaal Programma Landelijk Gebied klaar zijn en willen we het eerste concept van de nieuwe Omgevingsvisie klaar hebben (Fundament +). Ook de RES 2.0 wordt op 1 juli vastgesteld. Als we overeenstemming hebben over andere zoekgebieden dan in het Fundament staan, dan passen wij de kaarten uit het Fundament daarop aan. De ruimtelijke puzzel wordt in oktober 2023 gelegd en als Provinciaal Ruimtelijk Voorstel aangeboden aan de minister voor VRO.

In het najaar van 2023 zal het PPLG definitief vastgesteld worden door Provinciale Staten. Volgens de planning zal in 2024 de definitieve Omgevingsvisie en bijbehorende instrumenten vastgesteld worden door Provinciale Staten.

Komende maanden benutten we de ambtelijke en bestuurlijke gebiedstafels om hetgeen wat besproken is tijdens de gezamenlijke gebiedsdagen terug te koppelen. Deze beeldverslagen zijn de input voor de bestuurlijke gebiedstafels. Dit beeldverslag gaat over de tweede gebiedsdag in Noordwest Overijssel.

Deze planning is gemaakt mede op basis van de planning vanuit het Rijk. Mochten er veranderingen vanuit het Rijk of vanuit de Provinciale Staten (vanwege de verkiezingen) komen, kan het zijn dat deze planning moet worden aangepast.

Kaart van de deelgebieden van de gebiedsgerichte uitwerkingen met Noordwest Overijssel uitgelicht.

Sfeerimpressie van gebiedsdag II.

Gebiedsdag II

Programma

De tweede gebiedsdag stond in het teken van de zoektocht naar mogelijke ruimtelijke oplossingen voor de ruimtelijke opgaven in relatie tot de leidende principes uit het Fundament. We trapten af met een presentatie die terugblikte op de eerste gebiedsdag en de bestuurlijke reacties hierop. Vervolgens was er eerst een kijk op de sociaal-economische impact van de ruimtelijke opgaven in relatie tot de identiteit van het gebied, vervolgens een een presentatie over de tussenstand van de landbouwvisie en tot slot een presentatie over de mogelijke PPLG instrumenten. Na de plenaire presentaties gingen we in deelgroepen op zoek naar welke mogelijkheden men ziet voor deze instrumenten. Na de lunch gingen we in deelgroepen thematisch aan de slag met oplossingsrichtingen en instrumentarium voor de thema's sociaaleconomische impact, toekomst voor de landbouw en leidende principes.

09:00 - 09:15	Welkom en toelichting programma
09:15 - 10:00	Presentatie 'waar komen we vandaan?'
10:15 - 10:45	Presentatie sociaaleconomische impact
10:45 - 11:15	Presentatie landbouwvisie
11:15 - 11:30	Presentatie instrumentarium
11:30 - 12:15	Parallelle thematische werksessies: oplossingsrichtingen en instrumentarium
13:15 - 14:45	Parallelle thematische werksessies: oplossingsrichtingen en instrumentarium
14:45 - 15:00	Wrap-up plenair programma
15:15 - 17:00	*PPLG Gebiedstafel*

In dit verslag worden de opbrengsten in chronologische volgorde per programma-onderdeel behandeld.

Sfeerimpressie van gebiedsdag II.

Welkom en toelichting programma

Door Brendan McCarthy

De dag opende met een uitleg over de doelen van deze tweede gebiedsdag.

Een belangrijk doel is om meer duidelijkheid te geven, overzicht te bieden, samen te verdiepen en vertrouwen opbouwen. Dit doen we door in gesprek te gaan met organisaties over gezamenlijke belangen. De provincie pakt hierin de regie, maar luistert hierbij goed naar de verschillende gebiedspartners. Het tempo in dit proces ligt hoog, vanwege de deadlines van het Rijk.

Daarnaast is het doel van deze tweede gebiedsdag om voort te borduren op de schuur- en schitterpunten uit de eerste gebiedsdag en de bestuurlijke reacties hierop. Hiervoor zoeken we samen naar mogelijke ruimtelijke oplossingen voor de ruimtelijke opgaven, zoals woningbouw, bedrijventerreinen, VAB's, landbouw, bufferzones, recreatie, etc. in relatie tot de vier leidende principes van het Fundament voor de Omgevingsvisie. Dit vormt straks input voor het afwegingskader en instrumentarium van zowel de Nieuwe Omgevingsvisie als het PPLG.

Voor het PPLG is het doel van deze tweede gebiedsdag om dieper in te gaan op de ruimtelijke oplossingen voor de PPLG-doelen, wat dit betekent voor het perspectief voor de landbouw en hoe de sociaaleconomische impact in beeld kan worden gebracht.

Impressie van de welkomstpresentatie.

Presentatie ‘waar komen we vandaan?’

Door Geertje Martens en Guido Muller

Opbrengsten gebiedsdag I

De presentatie begint met een terugblik naar opbrengsten van de eerste gebiedsdag. Tijdens de eerste gebiedsdag lag de focus bij het ophalen van schuur- en schitterpunten. Deze zijn thematisch opgehaald en vervolgens samengebracht in een plenaire sessie. Tijdens de eerste gebiedsdag viel het volgende op:

- Veel betrokkenheid uit Noordwest Overijssel
  - Gebrek aan vertrouwen tussen ondernemers en overheid, ervaringen uit het verleden. bemoeilijkt het proces
  - Boeren moeten continu opereren onder de dreiging van nieuw overheidsbeleid
  - Veel praktijkkennis aanwezig in Noordwest Overijssel
  - Duidelijk zijn over wat we nog niet weten en waar we staan in de opgave
  - Behoefte aan duidelijkheid: definities, consequenties en uitvoerbaarheid
- Overzicht bieden helpt
  - Samenhang tussen trajecten
  - Omgevingsvisie en PPLG
- Besef dat er wat nodig is
  - Opgaven raken elkaar en vragen om keuzes
  - We hebben elkaar nodig

Een greep uit de inhoudelijke opmerkingen van vorige gebiedstafel:

- Conflicten tussen water en bodem sturend, woningbouw, bedrijventerreinen, natuur en recreatie moeten nader in beeld worden gebracht. Toetsen aan afwegingskader, maar ook combineren van opgaven?
- Werk het perspectief voro de landbouw, binnen de richting in het Fundament, gebiedsspecifiek verer uit. In NWO liggen kansen voor een goed verdienmodel voor recreatie en toerisme. Wees terughouden met kaarten i.v.m. de waarde van gronden.
- Energie roept vragen op. Keuzes worden in RES verband gemaakt (1 juli 2023).
- Duidelijkheid nodig over de staat van de natuur en passende maatregelen. Zorg voor langjarige duidelijkheid. Maatregelen overgangsgebieden Natura2000 nog onbekend (angst voor uitbreiding Natura2000 op termijn met nieuwe overgangsgebieden): is lokaal amatwerk, uitwerken op basis van aanvullend onderzoek.
- Kansen voor groen-blauwe dooradering en weidevogels, mits passend en gecombineerd met andere functies en op robuuste plekken.
- Mobiliteit: zorgen over recreatieve verbindingen naar natuurgebieden. Draagvlak voor STOMP, maar positie auto blijft belangrijk.

Reactie en denklijnen GS

De beeldverslagen van de eerste gebiedsdagen zijn voorgelegd bij de bestuurlijke gebiedstafel. Op basis van de bestuurlijke reacties heeft het Concern Management Team (CMT) en Gedeputeerde Staten (GS) grondig gekeken naar de door de deelnemers ingebrachte schuur- en schitterpunten en hier een afweging over gemaakt. De reactie en denklijnen van GS waren als volgt:

- Voortbouwen op water en bodem sturend
- Maatwerk waar mogelijk met oog op doelbereik
- Trajecten inhoudelijk verbinden, maar besluitvorming op de tafel waar het thuis hoort
- Leidende principes uit fundament raken elkaar => afweging nodig

Uitwerking

De presentatie ging vervolgens in op de leidende principes uit het Fundament voor de Omgevingsvisie en in het bijzonder over het leidende principe ‘Water en bodem sturend’. Voor de verschillende ruimtelijk thema’s vragen de leidende principes om een bepaalde ‘voorrang’. Hierover zijn nog geen keuzes gemaakt, maar staat op het programma om gezamenlijk te verkennen tijdens de thematische werksessies in het middagdeel. Op de pagina hiernaast staat een korte toelichting op de leidende principes. Richtinggevende uitspraken, te zien op pagina 17, vullen de principes aan.

Bodem en water als basis

De ambitie voor dit leidend principe is om een robuust bodem- en watersysteem te realiseren dat klimaateffecten opvangt en zorgt voor een zo goed mogelijke beschikbaarheid van water voor verschillende functies. Dus:

- Water- en bodemsysteem sturend voor ruimte gebruik;
- In lijn met kabinetsbrief Water en Bodem Sturend;
- Ontwikkelingen dragen bij aan herstel van het bodem en watersysteem;
- Onderscheid in vier gebieden met specifieke aanbevelingen.

Voortbouwen op sterke netwerken

De ambitie voor dit leidend principe is om uit te gaan van onze bestaande sterke netwerken van mobiliteit, bebouwde gebieden, natuur en energie.
Laat ontwikkelingen aansluiten bij deze netwerken:

- Wonen op goed (OV-)bereikbare plekken;
- Werken in nabijheid van werknemers;
- Natuurnetwerken beschermen;
- Energie-opwek nabij energienetwerk;
- Mobiliteitstransitie.

Inzetten op krachtige Daily Urban System (DUS)-regio's

De ambitie voor dit leidend principe is om de bestaande DUS-regio's, die elkaar aanvullen, met ontwikkelingen te versterken en verbeteren. Dus:

- Drie 'Daily Urban Systems': het dagelijkse systeem van wonen, verblijven en werken, enz;
- Identiteit, eigenheid en samenspel van kernen en gebieden is de basis voor ontwikkelingen en draagt bij aan brede welvaart;
- Kernen en gebieden hebben relaties en wederzijdse afhankelijkheid met een eigen rol in het systeem: grote stad, middelgrote kern, dorp en buurtschap en landelijk gebied;
- Centrale rol voor de steden op gebied van wonen, bieden van werkgelegenheid, voorzieningen, cultuur en OV-knopen.

Duurzaam omgaan met ruimte en voorraden

De ambitie voor dit leidend principe is om duurzaam om te gaan met onze ruimte en voorraden. Dus:

- Besparen van bijvoorbeeld drinkwater en energie;
- Inbreiding voor uitbreiding;
- Slimme functiecombinaties verdienen de voorkeur;
- Niet afwentelen in ruimte en tijd;
- Transitie naar circulaire economie (vraagt ruimte);
- Ruimte bieden aan alle nodige functies, betekent soms ook bepaalde functies niet op een bepaalde plek (zonnevelden of wonen in landbouwgebied).

Vragen en reacties

Sinds de vorige gebiedsdag is er de brede oproep om een doorrekening te maken voor financiële consequenties voor het boerenbedrijf. Dit was ook opdracht vanuit de regiegroep. We zijn nu twee maanden verder sinds de vorige gebiedsdag, maar dit is nog altijd niet gebeurd. De regiegroep is gepasseerd. We zijn nu weer een hele dag bij elkaar maar we hebben de belangrijkste informatie niet. De gedeputeerden hadden toezegging gedaan de uitslag van de doorrekening er zou zijn voor vandaag. We worden hier voor de gek gehouden. De informatie is er straks te laat met de deadline van 1 juli.

Er is een vervolggesprek gepland om met provincie en landbouworganisaties de bedrijfseconomische effecten in beeld te brengen. Het gaat inderdaad niet zo snel als we hadden gehoopt. Het is wel belangrijk om te beseffen dat 1 juli geen deadline is waarbij het plan volledig klaar moet zijn. We proberen een balans te vinden tussen het werken aan de problemen van vandaag, het beschikbaar maken en goed verdelen van de middelen en de deadlines van het Rijk. We proberen nu zo goed als het gaat een doorrekening te maken met alle onzekerheden die er nog zijn. We zijn er niet op uit om jullie voor de gek te houden, maar worstelen met het maken van de doorrekening in zo'n korte tijd zonder dat alle informatie al beschikbaar is.

De doorrekening zou een externe opdracht moeten zijn, dan krijgen we geen discussie over wie het uitvoert. We hebben meermaals aangegeven dat we graag meedenken over de opdrachtomschrijving met de provincie zodat we een opdracht kunnen uitzetten waar we het over eens zijn. Het is moeilijk om vandaag door te praten zonder dat er een stap is gezet in het doorrekenen. Als we het vandaag gaan hebben over het toekomstperspectief voor de landbouw kunnen we niet verder zonder aanvullende informatie. Er zijn geen nieuwe inzichten gekomen, we zijn twee maanden verloren. Als er nog verschillende scenario's en mogelijkheden zijn, reken ze dan gewoon allemaal door. We hadden twee maanden geleden deze opdracht met elkaar kunnen formuleren.

We moeten het wel eens zijn over wat we precies gaan doorrekenen, wat de casus precies is. Er is geen onwil om het door te rekenen, maar we moeten de contouren nog wat helderder hebben om een goede opdracht te kunnen formuleren. Jullie bijdrage, zoals onder andere jullie recente brief, helpt daarbij. Het is een proces dat we stap voor stap moet worden doorlopen, helaas is tijd hierin niet onze vriend.

Vanuit het Rijk is een extra opgave opgelegd voor dit gebied, terwijl we hier voldoen aan de kritische depositiewaarde en een goede waterkwaliteit hebben, de enige echte opgave is wat methaan. De provincie heeft ook aangegeven hier niet blij mee te zijn. Overijssel wil meer focussen op emissie i.p.v. depositie. We willen hier niet een extra opgave invullen voor de rest van het land.

Jullie zeggen nog niet in staat te zijn om een financiële doorrekening te maken, maar hebben wel al gevraagd om 5 miljard bij het Rijk. Waar is dit dan op gebaseerd?

Op abstract niveau hebben we een doorrekening gemaakt, maar dit is niet tot op bedrijfsniveau berekend. Er zijn inderdaad aanzienlijke onzekerheidsmarges, maar we moesten een bod doen bij het Rijk. Hiervoor hebben we een zo goed mogelijke berekening gedaan op basis van kengetallen, maar dat is inderdaad vrij globaal. Het is een eerste richting, maar niet heilig.

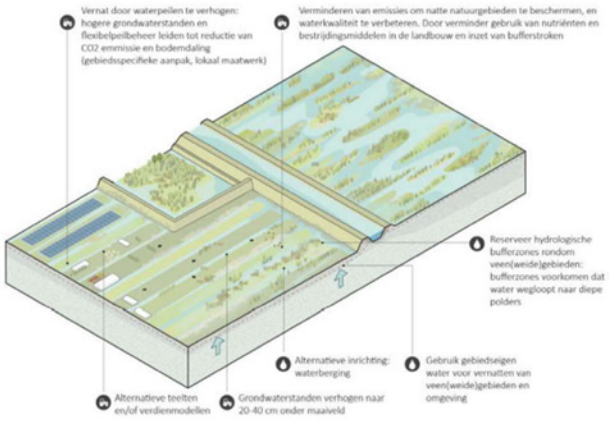
Om keuzes te kunnen maken voor de deadline van 1 juli hebben we echt voor die tijd een doorrekening nodig.

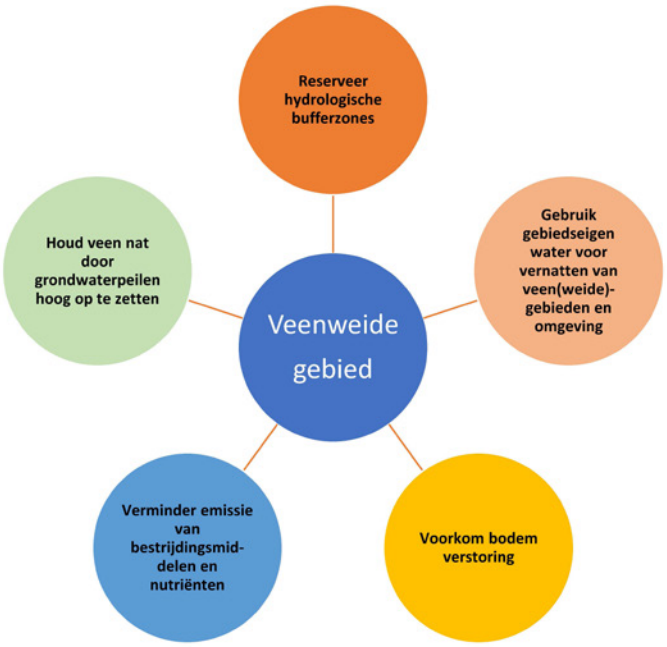
Dat lijkt ons ook cruciaal, we gaan ervoor zorgen dat zo goed mogelijk lukt.

Wat betreft water en bodem sturend is wat meer nuance passend. Als je echt zou uitgaan van water en bodem sturend staat bijvoorbeeld Zwolle onder water.

Dat klopt, maar ook voor Zwolle geldt dat in de toekomst maatregelen genomen zullen worden in het kader van water en bodem sturend. Het geldt in principe overal, maar is maatwerk op basis van de specifieke plek.

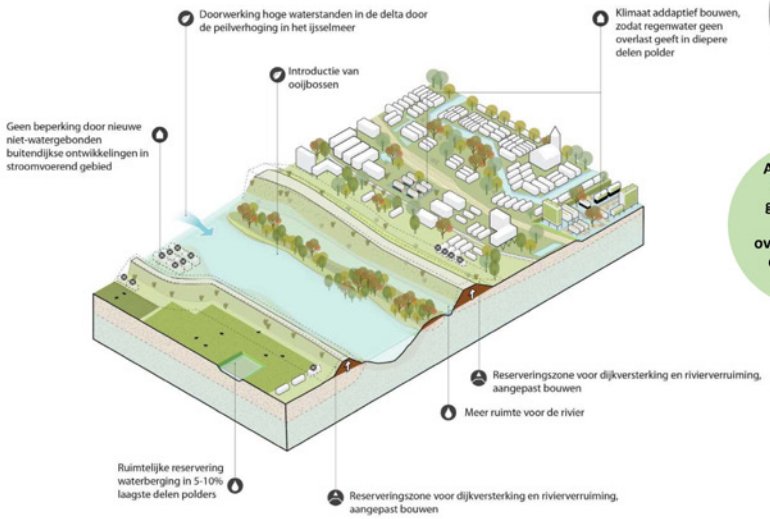
Richtinggevende uitspraken Veenweidegebied

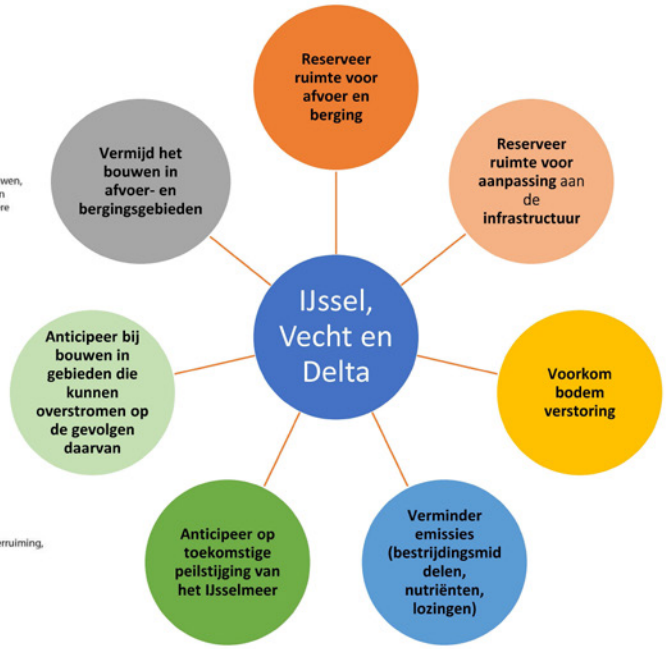

provincie overijssel

Richtinggevende uitspraken IJssel, Vecht en Delta

provincie overijssel

Richtinggevende uitspraken vanuit het leidende principe 'bodem en water als basis'.

Presentatie sociaaleconomische impact

Door Sylvana Rikkert

Cultuurhistorische context
De presentatie begint met een video waarin Marinke (SteenhuisMeurs) vertelt over de cultuurhistorische context van Overijssel. Klik hier om de video terug te kijken.

Haar kernboodschap is dat de identiteit van Overijssel bepaald is door het landschap, de bodem en het water , maar vooral door de mensen die vroeger en nu in Overijssel wonen en werken. Dit verhaal gaat o.a. over marken polders, landgoederen en noaberschap. Deze geschiedenis leeft nog steeds in de gemeenschap en dorpen. Bij het noaberschap horen rechten en plichten, maar ook heel veel plezier. De kracht van kennis en verhalen is heel wezenlijk hierin. In haar verhaal horen we ook dat verandering van alle tijden is, net als weerstand. Toch worden veranderingen soms later omarmd. De projecten en ingrepen waar eerst veel weerstand tegen was, kunnen zo de identiteitsdragers van de toekomst worden.

Toekomst voor ons platteland
Het landelijk gebied is belangrijk voor de welvaart en het welzijn in Overijssel. We willen dat het mooi, natuurrijk, economisch sterk en leefbaar blijft in de toekomst. Daarom heeft Overijssel het Sociaal-Economisch perspectief nadrukkelijk gekoppeld aan de ontwikkeling van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) Overijssel.

Het PPLG Overijssel kent een driedubbele doelstelling gericht op het herstellen van de natuur, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen in een onlosmakelijke combinatie met het behouden en versterken van de leefbaarheid en de economische kracht van het platteland en het bieden van een toekomstbestendig perspectief voor de agrarische sector.
We zijn zelfbewust aan de slag met de invulling van het PPLG Overijssel. Dit doen we samen met gebiedspartners als waterschappen en gemeenten, de agrarische sector, natuur- beheerders- en andere belangenorganisaties. Het PPLG Overijssel geeft aan hoe wij invulling geven aan de realisatie van de doelen en wat wij daarvoor nodig hebben van het Rijk. Het is de onderbouwing voor de benodigde financiële middelen, instrumenten en andere randvoorwaarden.

Door het sociaal-economische perspectief te koppelen aan de transitie van het platteland, kan de omgevingskwaliteit in onze zes Overijsselse gebieden stijgen. Door onze sterke netwerken op het platteland te consulteren brengen we in kaart in hoeverre de natuur-, water-, en klimaatdoelen uit het PPLG Overijssel impact hebben op gemeenschappen in het landelijk gebied. Ook verkennen we op basis van de impactmeting samen waar kansen liggen om de leefbaarheid en economische kracht te versterken. En welke instrumenten we daar het beste voor kunnen inzetten.

We gaan in gesprek met de hechte gemeenschappen op het platteland, bijvoorbeeld in Dorpsscholen. Aan de hand van wetenschappelijke inzichten over een vitaal platteland, maar vooral door kennis te nemen van aanwezige gebiedsvisies, opgesteld door betrokken inwoners en ondernemers uit het gebied, gaan we met elkaar in gesprek om van elkaar te leren.

Als provincie van het noaberschap koesteren wij de samenwerking met onze inwoners. De lokale kracht die wij iedere dag ervaren vanuit onze gemeenschappen zien wij als een belangrijke motor voor een breed gedragen nieuwe toekomst voor ons platteland.

Vragen en reacties
Jullie kijken naar wat het plan is en wat daarvan de sociaaleconomische impact is, zoals bij Baarlingerpolder. Kan dit ook andersom? Dat bij planvorming instrumenten worden meegegeven t.b.v. het borgen van sociaaleconomische waarden?
Dat is inderdaad de bedoeling. Het voorbeeld van de Baarlingerpolder en de ervaringen die we daar opdoen helpt ons om in toekomstige planvorming vooraf te kunnen sturen.

Hoe groot maak je een gebied wanneer je kijkt naar de sociaaleconomische impact?
Dat is inderdaad een moeilijke. We proberen bij planvormingen vanaf het niveau van Overijssel steeds verder 'in te zoomen' om te kijken waar de sociaal-economische zorgen ontstaan op kleinere schaal. Tegelijkertijd werken

we ook omgekeerd vanuit de kleine gebieden en vervolgens ‘zoomen we steeds verder uit’. Ergens tussen de zeer kleine gebieden en de grote schaal liggen de problemen: op deze manier zorgen we ervoor dat we die vinden.

Externe factoren zorgen soms ook voor negatieve sociaaleconomische impact, soms hebben deze veel doorwerking. Bijvoorbeeld door Chinees riet te subsdiëren. Dit houdt zowel inkomsten weg uit bij lokale telers en de regionale economie, en zorgt er ook nog voor dat de historische uitstraling van bijvoorbeeld de rietdaken in het gebied verandert.
Deze autonome ontwikkeling heeft inderdaad veel effect in dit gebied en hopen we graag verder in kaart te brengen in het middagdeel.

Impressie van de presentatie sociaaleconomische impact.

Presentatie contouren Landbouwvisie

Door Joost Houtkamp

Een ingewikkelde puzzel

Tijdens deze presentatie werd allereerst het dilemma waar de provincie mee worstelt toegelicht. De vraagstukken voor Overijssel zijn groot, en de ruimtelijke claims stapelen op elkaar en buitelen over elkaar heen. Daarnaast heeft iedere agrariër wensen en benodigdheden: een ingewikkelde puzzel waarin ook ruimte voor maatwerk nodig blijft. Ook ligt het tempo waarin richting moet worden gegeven aan het toekomstperspectief zeer hoog. Daardoor lijkt het alsof de provincie vooruit loopt, maar ze wil ook niet het risico nemen om te laat beslissingen te nemen. De centrale vraag in dit alles, voor de landbouwvisie, is hoe we gezamenlijk tot een duurzame landbouw kunnen komen en wat alle komende ontwikkelingen betekenen voor de landbouw. En vooral ook, welke instrumenten hiervoor nodig zijn.

Reactie Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde Staten heeft voor de landbouwvisie een aantal richtinggevende uitspraken gedaan, namelijk de volgende:

- Minimaal 90% van de huidige landbouwgrond dient gehanteerd te blijven;
- Functiemenging is belangrijk, zowel op bedrijfsniveau als gebiedsniveau;
- Voedselproductie is een belangrijke pijler in Overijssel, en Overijssel is belangrijk voor de voedselproductie;
- Er moet perspectief worden geboden aan de sector, maar het benodigde perspectief is voor iedereen anders;
- De sector moet worden ondersteund in de transitie: hieraan moeten substantiële bedragen worden gekoppeld voor zaken als ecosysteemdiensten en een agrotransitiefonds.

Landbouwperspectief

Met de landbouwvisie willen we de ambitie van de provincie voor de toekomst van de landbouw vastleggen en een richtinggevend kader geven. Hiertoe zijn de Leidende Principes uit de Omgevingsvisie vertaald in negen mogelijke ontwikkelpaden, waarmee (alternatieve) verdienmodellen gecreëerd kunnen worden. De ontwikkelpaden zijn gebaseerd op de huidige landbouw, de kansen die we daar zien in combinatie met de ontwikkelingen die op ons af komen. Door middel van de negen ontwikkelpaden kunnen we richting geven aan de landbouwvisie.

In die huidige landbouw zien we dat water en bodem niet meer in evenwicht zijn met het landgebruik. Vanuit het oogpunt van water en bodem sturend, is het wenselijk om dit evenwicht te herstellen. Hiervoor zien we, op hoofdlijnen, een aantal benodigde ontwikkelingen:

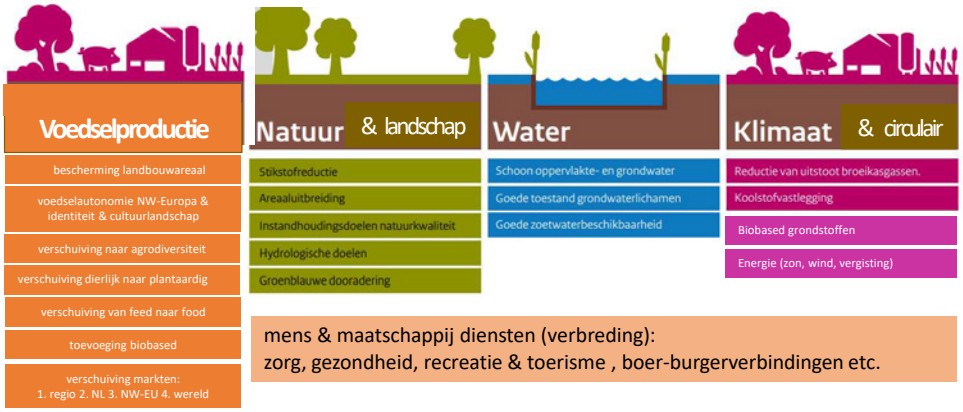
- Meer grondgebondenheid;
- Meer extensivering;
- Meer ‘food’ productie;
- Minder externe inputs (kunstmest, veevoer van ver, pesticiden, medicijnen, fossiele brandstof, etc.).

Om dit te realiseren zien we veel kansen voor voedselproductie in combinatie met bodem- en waterbeheer, biobased grondstoffen en maatschappelijke diensten van topkwaliteit. Veel bedrijven dragen hier nu al aan bij, maar hier is momenteel nog geen goede waardering voor. Dit willen we veranderen, zodat ondernemers kunnen bijdragen aan de doelen en daarvoor ook worden beloond, zoals door middel van ecosysteemdiensten en een agrotransitiefonds. Daarnaast wil men ondernemerschap ook graag een prominente functie geven en kijken hoe van daaruit kan worden bijgedragen aan de doelen, in plaats van andersom.

In de toekomst is in Overijssel nog altijd plek voor hoogproductieve landbouw, maar ook voor extensieve landbouw en tussenvormen. Hiervoor is een instrumentarium nodig dat ervoor zorgt dat de juiste landbouwvorm op de juiste plek landt. Dit doen we samen: wat precies nodig is, wordt in het middagprogramma verder besproken.

Landbouwvisie Overijssel

Onze landbouw levert voedsel & bodem- en waterbeheer,
biobased grondstoffen en maatschappelijke diensten van topkwaliteit.

mens & maatschappij diensten (verbreding):
zorg, gezondheid, recreatie & toerisme , boer-burgerverbindingen etc.

succesvol mits maatschappij meegaat in de transitie: invulling maatschappelijke randvoorwaarden

opbrengend vermogen van
HET BODEM - EN WATERSYSTEEM
is leidend

Landbouwvisie Overijssel

In Overijssel

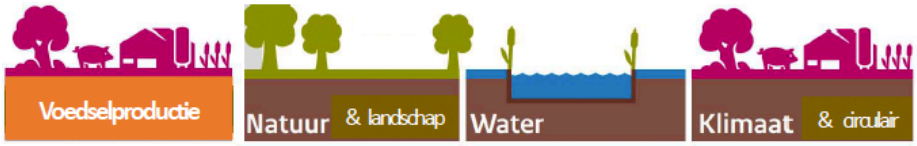
2.500 melkveehouders
1.000 intensieve veehouderij (varkens, kippen, kalveren, geiten)

	in hoogproductieve gebieden (grondgebonden)	in extensiveringsgebieden (grondgebonden)	als intensief, niet-grondgebonden bedrijf
optimaliseren en verduurzamen van hoogproductieve, intensieve bedrijfsvoering	ontwikkelpad		
omschakelen naar meer extensieve en verbrede bedrijfsvoering			
afbouwen en stoppen van het bedrijf			

Daarmee laten we de mogelijkheden en beperkingen van 9 ontwikkelpaden de revue passeren.

** Op dit moment onduidelijkheid over intensieve veehouderij. Twee ontwikkelscenario's:*

1. *dichte stallen technisch inpakken, impact te overzien*
2. *meer dierwelzijn / extra zoönose eisen / (enige mate van) grondgebondenheid: grote impact*

Impressie van de presentatie contouren Landbouwvisie

Vragen en reacties

Eind april ligt er in principe een landbouwakkoord. Hoe nemen jullie dit mee in het PPLG?

Het PPLG geeft het doelbereik aan, vertaald van landelijk niveau naar de gebieden. De essentie van het landbouwakkoord is om een perspectief te schetsen hoe we deze doelen kunnen bereiken, met tastbare instrumenten. Het landbouwakkoord moet vanuit het Rijk een plek krijgen in het PPLG, of dit in het eerste concept al lukt is nog even de vraag.

Het gaat continu over hoe moeilijk het is om de maatregelen door te rekenen. Zo werkt het voor de ondernemers ook niet, die komen zonder doorrekeningen ook nergens bij de bank. Zonder duidelijkheid kunnen wij niets.

Wij werken hard aan het verschaffen van deze duidelijkheid. Laten we hier verder over praten in het middagdeel.

Jullie hebben het onder andere over extensivering in het kader van natuurwaarden. Wij waren een van de eersten die met natuurvriendelijk grasland werkten. Hiervoor werkten we samen met Natuurmonumenten en provincie en deden alles wat de natuurorganisaties wilden. Inmiddels hebben veel van deze landbouwgronden stiekem een natuurbestemming gekregen. Dat heeft het vertrouwen geschaad, wat gaan we daaraan doen?

Wij snappen dat dit soort gebeurtenissen ervoor gezorgd hebben dat het vertrouwen tot het nulpunt is gedaald, maar daar kunnen we nu helaas niets meer aan veranderen. We kijken hiervoor ook naar langjarigere samenwerkingen, verdienmodellen en contracten om dit soort problemen te voorkomen en het vertrouwen te herstellen.

Er zijn verschillende normen voor extensivering (hoeveelheid koeien per hectare). Dit zorgt voor verdeeldheid onder boeren.

Dit is inderdaad een ingewikkeld grijs gebied. Als we gaan extensiveren ontstaan er mogelijk 'randgevallen' waarbij in de buurt van dorp A een andere norm geldt dan bij dorp B. We moeten dit dus meer op gebiedsniveau gaan benaderen. Dit werkt uiteraard alleen wanneer je als overheid samen met de boer optrekt.

Er wordt altijd geschetst dat Natura2000 geen externe werking heeft, maar ondertussen worden de overgangszones steeds verder uitgebreid.

We snappen dit wantrouwen heel goed, maar hopen toch dat jullie desondanks met ons in gesprek blijven. Als wij er niet uit komen, wordt het op termijn waarschijnlijk aan ons opgelegd en dat willen we niet. Laten we dit zien als kans om als gebied samen naar de opgaven te kijken en zelf onze keuzes te maken.

'Kans' is voor ons een modern woord voor bedreiging.

Impressie van de presentatie contouren Landbouwvisie

Presentatie instrumentarium

Door Patricia Weenink-Driessen

In deze presentatie werden de eerste denkbeelden over de mogelijke mix aan PPLG-instrumenten gepresenteerd. Deze instrumenten gaan in op hoe we de gestelde PPLG-doelen gaan realiseren. Hierbij is gekeken naar een gecombineerde aanpak van de drie doelen:

- Doel 1: natuurherstel, robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen
- Doel 2: Behouden en versterken van de sociaal-economische kwaliteit van het platteland
- Doel 3: Toekomstig perspectief van de landbouw

De gecombineerde aanpak bestaat uit mogelijke instrumenten op verschillende sporen.

Spoor 1: naar een grondgebonden melkveehouderij:

- Verkoop van grond, inzet van voorkeursrecht grond;
- Aankoop van landbouwgrond en bedrijfsgebouwen;
- Toepassing landinrichtingsinstrument (WILG);
- Vrijwillige kavelruil;
- Stimulering van bedrijfsverplaatsing/-beëindiging;
- Constructie van koop-pacht-verkoop.

Spoor 2: gebiedsgerichte opgave:

- Vergoeding vastlegging CO2 (carbon credits);
- Wijzigen bestemming;
- Inzet vertrouwenspersonen;
- Afwaardering landbouwgronden;
- Aankoop van productierechten;
- Omvorming naar landgoed (Natuurschoonwet)
- Afsluiten zelfbeheerovereenkomst;
- Vergoeding natuurbeheer;
- Vergoeding landschapselementen;
- Afsluiting gedoogovereenkomst;
- Aanpassen Wnb vergunning;
- Vergoeding agrarisch natuurbeheer.

Spoor 3: bedrijfsgerichte maatregelen

- Aanbieden cursussen;
- Stimuleren nieuwe teelten;
- Stimuleren technische aanpassingen (innovaties);
- Toeslagen op duurzame productie;
- Financiering omvorming regulier naar extensief;
- Aanbieden onafhankelijk agrarisch bedrijfsadvies.

Spoor 4: Inzet op een vitaal platteland met hechte gemeenschappen

- Inzet rood voor rood regeling;
- Planologische ruimte nieuwe verdienmodellen;
- Inzet van erfcoaches;
- Stimulering projecten leefbaar platteland;
- Steun tegen ondermijning platteland.

De opzet die vandaag is gepresenteerd is een eerste aanzet van de instrumentenkoffer en gaat in op welke maatregelen er passen bij de opgaven. Instrumenten zijn bijvoorbeeld regelingen, afspraken, convenanten, subsidies. Alles wat je klaar wilt hebben voor als we aan de slag gaan in de gebieden. Op dit moment werkt de provincie aan grondstrategie, ecosysteemdiensten, planologie en ondersteuning/adviseren van agrarische ondernemers. De presentatie sluit af met een voorbeeld van een combinatie van instrumenten die op een gebied zijn toegepast.

Vragen en reacties

90% van de huidige landbouwgrond zou beschikbaar blijven voor de landbouw. Dat is in het model dat jullie laten zien niet het geval.

90% gaat over de gehele provincie. Het betreft hier een voorbeeld, waar de verhouding niet per se representatief is. Ook moet je het lezen dat een deel van de grond wel degelijk nog in landbouwgebruik is, maar heeft daarnaast óók een natuurfunctie gekregen. Precieze oppervlaktes zijn niet aan de tekening verbonden.

Als u zegt dat 90% behoud van landbouwfunctie gaat over de hele provincie, kan het dan ook zijn dat in dit gebied 60% landbouwfunctie overblijft?

In theorie kan alles, maar dat is niet hoe wij nu kijken.

Wat het belangrijkste is, is hoe we weer in vertrouwen met elkaar gaan samenwerken om deze doelen te realiseren. Daar zijn nog steeds geen stappen gezet en is wel cruciaal.

We begrijpen dit. Dit is onder andere het doel van de derde gebiedsdag in juni. Vertrouwen komt te voet, en gaat te paard. We hopen tijdens deze gebiedsdagen de kiem te planten om jullie vertrouwen terug te winnen.

Op de sheet 'waar werken we aan' stond ook grondonteigening tussen de opties. Er lijkt nu een andere politieke realiteit te zijn. In hoeverre houden jullie daar rekening mee?

Op dit moment werken wij verder aan de opdracht die we aan de hand van het College hebben meegekregen. Mochten wij van het nieuwe College een andere opdracht meekrijgen, kunnen wij bijsturen.

Het duurt nog wel even voordat het nieuwe College is geinstalleerd. Moeten jullie daar niet op wachten?

Gezien de deadlines vanuit het Rijk erg snel naderen, kunnen we niet wachten.

Impressie van de presentatie instrumentarium.

Parallelle thematische werksessies: oplossingsrichtingen

Tijdens de thematische werksessies gingen de aanwezigen in 3 groepen uiteen. In iedere groep werd gefocust op één specifiek thema. De thema's waren 'sociaaleconomische impact', 'toekomst voor de landbouw' en 'verdieping op de leidende principes'. In de werksessies werd gezocht naar richtinggevende uitspraken en een toekomstperspectief als input voor het afwegingskader/toekomstperspectief voor de Nieuwe Omgevingsvisie. De gesprekken vonden plaats onder begeleiding van een gespreksleider en een ontwerper die de uitspraken waar mogelijk op kaart zette. Op de volgende pagina's worden de resultaten van de werksessies weergegeven, in tekst en inclusief de schets gemaakt door de ontwerper.

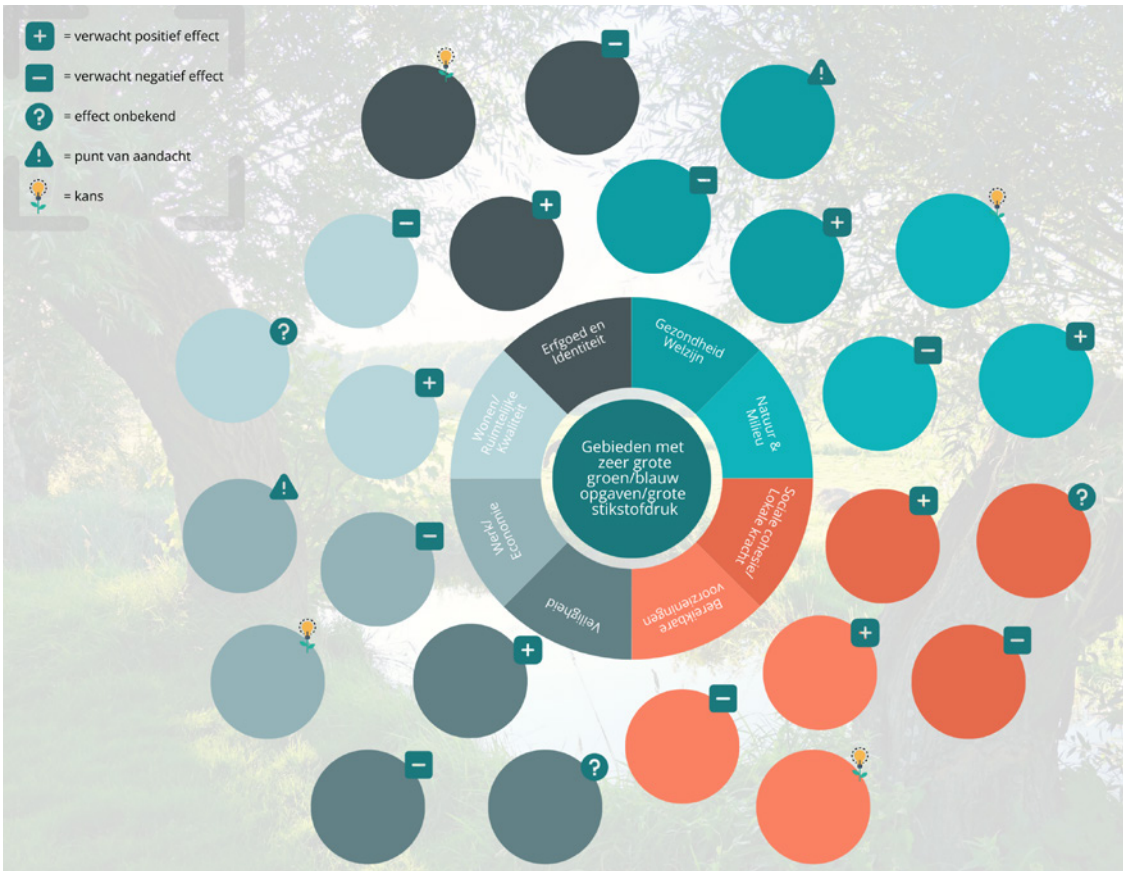

Impressie van de thematische werksessies..

Werksessie 1
Sociaaleconomische impact

Tijdens deze werksessie werd, met de presentatie over sociaaleconomische impact als vertrekpunt, vanuit de identiteit van het gebied en de cultuurhistorische kaart gekeken naar de mogelijke sociaaleconomische impact van de te nemen maatregelen in Noordwest Overijssel. Op basis van deze impact werd doorgepraat over de mogelijke oplossingsrichtingen en aanpak. In de figuur hieronder is het bollenschema weergegeven dat is gebruikt als leidraad voor het gesprek.

Samenvattend schema sociaaleconomische impact.

Wat verwachten we dat de sociaaleconomische impact van de te nemen maatregelen zal zijn? Wat zijn de aandachtspunten?
Dit is besproken aan de hand van brede welvaart. De oplossingsrichtingen, aanpak en opmerkingen zijn daarom hieronder geclusterd per onderwerp uit het 'bollenschema':

Algemeen

- Er komt veel op de landbouw af: wat zouden de autonome ontwikkelingen in het gebied zijn zonder dit gebiedsproces?

Gezondheid en welzijn

- Mantelzorg moet meer worden gefaciliteerd in het landelijk gebied/ op boerenerven. Zou de leefbaarheid bevorderen. Beleid hiervoor is in ontwikkeling.

Natuur en milieu

- Inwoners willen graag het groen in hun dorp behouden. Hoe zorgen we voor betrokkenheid om dit te bewerkstelligen?
- De bedrijfsvoering lijkt zich te moeten aanpassen aan de omgeving, loslopende honden die lammetjes pakken, etc.

Inspireer elkaar over hoe het wél kan.

Sociale cohesie/lokale kracht

- Op dit moment is er veel spanning, de inspiratie mist. We moeten elkaar inspireren over hoe het wél kan.
- Collectieve waarden, bijvoorbeeld landschapselementen. Kijk gezamenlijk naar de elementen die je mooi vindt. Bijvoorbeeld houtwallen, overheid financiert de aanschaf, onderhoud wordt gedaan door inwoners omdat men zich eigenaar voelt. Zoek naar gemeenschappelijkheid.
- Problemen van 'importgezinnen' komen later pas, de eerste generatie wil vaak participeren in het dorp, de generaties daarna mogelijk niet (meer).
- Je hebt samen meer dan je denkt, in je eentje kom je er niet. De samenleving verandert, dit houd je niet tegen. Steeds individualistischer, ook op het platteland. Hoe scherper je dit traject speelt, hoe meer je tegenover elkaar komt te staan.
- Stel gelden beschikbaar voor het realiseren van zaken door lokale omgeving. Voorbeeld van zon op land projecten, hier gaan commerciële partijen mee aan de haal. Als je dit door de lokale omgeving (inwoners en agrariërs) laat doen, dan krijg je hele andere oplossingen. Ander voorbeeld in Zalk. Hier moest de groenvoorziening verbeterd worden: de inwoners zijn hiermee aan de slag gegaan en hebben een dorpsplan gemaakt. Geef de inwoners vertrouwen en de tools die ze nodig hebben. In Nieuwleusen zijn drie coöperatieve windmolens gerealiseerd.
- Als je iets vindt wat de inwoners bindt, is men best bereid iets te doen, maar je moet dit (als overheid) wel faciliteren. Men wil wel, maar er is geen ruimte en er wordt niet geluisterd. Neem de inwoners serieus, dan kom je heel ver samen.

Het begint bij draagvlak.

- Wanneer partijen van bovenaf een plan de wereld in gooien, geeft dit alleen maar problemen. Het begint bij draagvlak, als je dat regelt sta je 1-0 voor. Als je geen draagvlak hebt, sta je direct achter.
- Het wordt steeds moeilijker om mensen te bewegen iets te doen (voor de maatschappij).

Bereikbare voorzieningen

- Sluiting scholen vanwege gebrek aan verjonging. Gevolg hiervan is leegstand, wat invloed kan hebben op de veiligheid op bijvoorbeeld Schokland, verhoging criminaliteit.
- Je hebt woningen nodig om scholen te behouden.
- In Kamperveen, Masterbroek en Schokland dreigen scholen te sluiten vanwege tekort aan leerlingen.
- Onderwijs zit in de stad, waardoor jeugd het dorp verlaat en in de stad blijft.
- Het is belangrijk dat je ook op het platteland toegang hebt tot voorzieningen. Vooral voor ouderen.

Veiligheid

- Leegstand kan voor verhoging criminaliteit zorgen (zie ook *Bereikbaarheid voorzieningen*).
- Agrariërs zijn vaak actief bij de vrijwillige brandweer. Als zij wegvallen, heeft dit mogelijk invloed op de veiligheid in het gebied.

Werk/economie

- Het aantal kinderen per gezin neemt af (autonome ontwikkeling). Hierdoor komt toekomst van scholen in het gedrang. PPLG draagt hier ook niet aan bij, omdat boeren een andere beroep kiezen en het dorp verlaten. Andersom werkt dit ook: je ziet dat gezinnen in dorpen wonen, maar nog wel naar school gaan in de stad naar school. Kinderen met een rugzakje gaan vaker naar kleinschalig scholen, de scholen in het dorp. Dit brengt zorg en kwetsbaarheid met zich mee.
- Perspectief voor bedrijfsopvolging verdwijnt. Dit geldt voor alle bedrijven, niet alleen voor agrariërs. Zorg ervoor dat de jeugd überhaupt nog boer wil worden. De tendens in de samenleving m.b.t. vlees en melk verandert. Jongeren willen in de sector werken, maar het is ingewikkeld dus zorg voor goede begeleiding en kijk uit dat je de doelgroep niet ontmoedigd.
- Systemen worden groter en worden overgenomen door bijvoorbeeld China.
- Eén boer zorgt voor werk en inkomen van soms wel 8 anderen. We moeten de uitstralingseffecten van een stoppende boer niet onderschatten.

Eén stoppende boer heeft (financiële) impact op een veel grotere groep mensen.

Wonen/ruimtelijke kwaliteit

- Het verdwijnen van één boerderij creëert ruimte voor bijvoorbeeld drie woningen. Dit kan perspectief bieden voor het dorp. Wat is reëel qua hoeveelheid woningen? Je wilt perspectief bieden, maar voorkomen dat het buitengebied een Vinexwijk wordt.
- Provincie is met gemeenten in overleg over VAB. Mogelijk kunnen bedrijven zich vestigen op de vrijgekomen gronden. Focus hierbij op kleine bedrijven terreinen i.p.v. grootschaligheid.
- Er moet 'passende' bedrijvigheid komen op de vrijgekomen gronden. De ene keer is dit wonen andere keer bedrijvigheid, afhankelijk van het gebied.
- Wonen op het platteland (Randstad verhuist naar platteland) vraagt iets van de betrokkenen: participatie, acceptatie van geuroverlast, etc.
- Opgaven, kansen en bedreigingen: hoe kunnen we dit samen vormgeven?
- Overlast van fietsers vanwege toerisme. Trekkers kunnen niet van het ene naar het andere perceel komen vanwege deze overlast. Er zijn geen fietspaden en het snelheidsverschil is te klein waardoor inhalen niet gaat. Groot probleem tussen Blokzijl en Jonen. Dit levert voor beide partijen frustratie op. Veiligheid komt hiermee ook in het gedrang.

Erfgoed/identiteit

- De lokale identiteit en trots zou meer moeten worden gestimuleerd, met meer nadruk op natuur, vrije tijd en recreatief gebruik van het buitengebied. Er valt veel te winnen in het uitdragen van de historie.

Welke mogelijke oplossingsrichtingen/aanpak zien we?

Dit is besproken aan de hand van brede welvaart. De oplossingsrichtingen, aanpak en opmerkingen zijn daarom hieronder geclusterd per onderwerp uit het 'bollenschema':

Algemeen

- Het Zone College heeft een tool ontwikkeld, GMEC, die mogelijk gebruikt kan worden.

Sociale cohesie/lokale kracht

- Wat gun je elkaar en waar heb je recht op? Het werkt waarschijnlijk beter om de inwoners een gezamenlijke opgaven te geven. Een individuele oplossing werkt niet.
- Overheden werken top-down maar we moeten over naar gebiedsgericht, ook al kost dit veel tijd. Het levert veel op. Bottom-up ideeën moeten dan ook serieus genomen worden. Als een plan niet wordt uitgevoerd vanwege bijvoorbeeld de stikstofproblematiek is het momentum en het vertrouwen weg.
- De overheid moet andere impulsen geven en de burgers moeten op hun beurt hiermee om leren gaan.
- In veel gebieden hebben we problemen, die kunnen gezamenlijk worden opgelost, hier hebben we boeren voor nodig. Het werkt niet om het van bovenaf op te leggen, het moet collectief. Je hebt een gezamenlijk doel, als je dit weet vast te houden, gaat het nog steeds niet makkelijk maar je komt er samen uit.
- Wat is er nodig om grote gebiedsprocessen te faciliteren? Er wordt veel gesproken over vertrouwen in de overheid. Andersom moet de overheid de inwoners ook vertrouwen geven.
- In Steenwijkerwold hebben ze een klusteam dat helpt isoleren, ze hebben een gezamenlijk probleem. Er zijn een aantal initiatiefnemers, wat willen ze? Past dit? Laten we ze helpen en leer daarvan.

Er moet meer vertrouwen komen in de overheid, maar de overheid moet ook de inwoner meer vertrouwen geven.

Keukentafelgesprekken geven inzicht .

- Maak de opgave duidelijk, zorg dat er financiële middel beschikbaar zijn. Faciliteer kennis en expertise. Als er verschillende belangen zijn, komt men er mogelijk niet uit. Regel dan een neutrale procesbegeleider.
- De provincie faciliteert dorpsvisies, maar niet alle gemeenten hebben de capaciteit om deze te realiseren. Dat is zonde.
- Maak gebruik van de kennis van agrariërs, zij weten veel van het gebied. Ze hebben generatie op generatie kennis overgedragen, weten waarom een huis staat waar die staat, etc.
- Keukentafelgesprekken: geeft inzicht, helpt om kennis te verzamelen, etc. Geeft de kans om uit te leggen waarom er wordt gedaan wat er wordt gedaan. Hiermee stimuleer je bottom-up ideeën. Het versterkt elkaar. Communicatie is key.
- Eigenaarsdossiers: de boeren waren verbaasd dat er naar ze geluisterd werd.
- Er is tijdens de brainstorm veel aandacht besteed aan de manier waarop de overheid invulling geeft aan dit soort vraagstukken. De derde ronde gebiedsdagen staat in het teken hiervan. De kracht zit in elkaar ontmoeten en elkaar blijven ontmoeten.

Bereikbare voorzieningen
- Familiebedrijven moeten we koesteren. Vaak komen er grote bedrijven voor terug en dat is een verkeerde beweging. Eigenaarschap is belangrijker dan grote bedrijven.

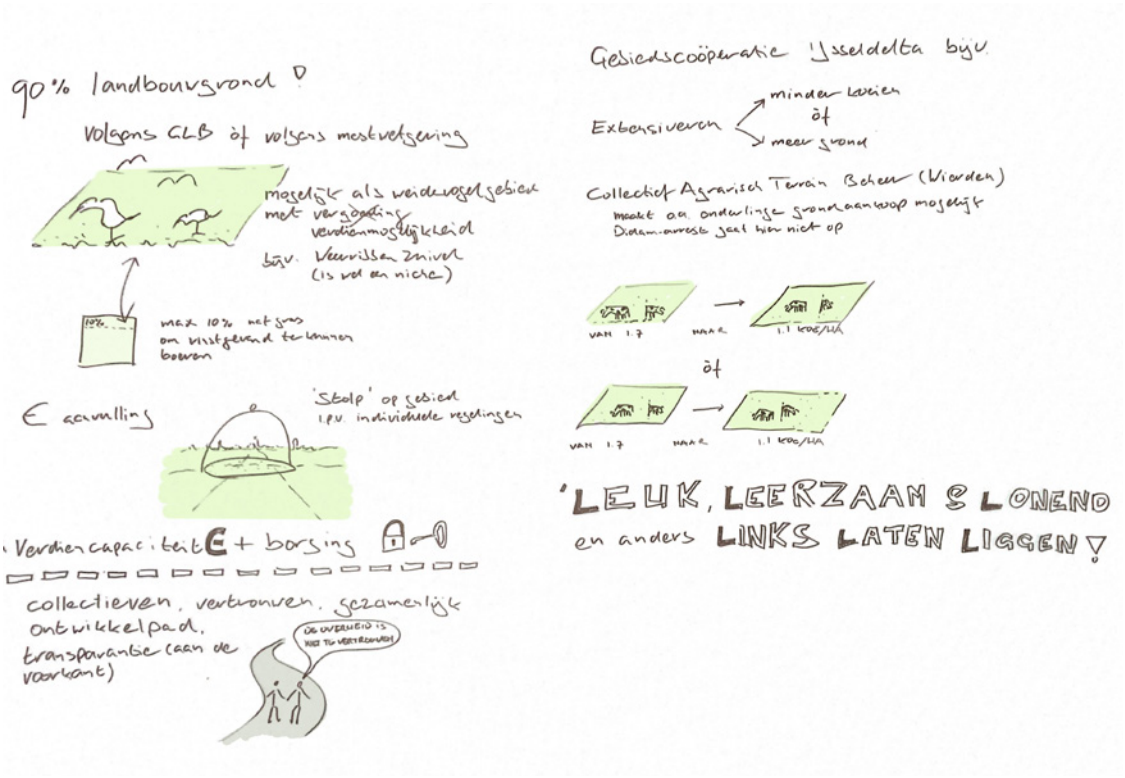
Veiligheid
- Fietsstraat om veiligheid toeristen te waarborgen.

Werk/economie
- Collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO) stimuleert kennisdeling.
- Er wordt gewerkt aan een doorrekening voor de negatieve effecten van het PPLG. Zorg dat de positieve effecten ook in kaart worden gebracht, mogelijk biedt dit perspectief. Wat levert het op als je de nieuwe functies toevoegt, zoals windmolens, koppeling met RES, plannen voor woningbouw, vrijwilligerswerk in het gebied, etc. Dus denk aan de functies die je gaat toevoegen.
- Er liggen kansen voor de lokale identiteit. De nadruk ligt nu op natuur maar als men de kansen pakt is deze uitdaging goed voor recreatie, cultuur, agrariërs en toerisme. Kan aan elkaar gekoppeld worden, bijvoorbeeld d.m.v. wandel- en fietsroutes. Bijeffect: kan de gezondheid van eigen inwoners stimuleren, levert inkomsten vanuit toerisme.
- Statistieken over bedrijfsopvolging geven aan dat bedrijven die verbreden, dus activiteiten hebben dan alleen landbouw, populairder zijn voor opvolging. Mogelijk komt dit omdat het risico gespreid wordt omdat het breder is zoals dagbesteding, etc.
- Perspectief voor de branche. Als je kijkt naar verbreding: wat kan ik doen als ik het anders wil doen? Niet alleen kijken naar het oppervlakte en het aantal koeien. Er is perspectief mits de maatschappelijk uitdagingen worden meegenomen.
- Het is tijd voor een integrale benadering, niet alleen landbouw maar ook luchtvaart, consuminderen, etc. Het moet in balans zijn, anders komt de acceptatie er niet.
- Bij voedselproductie hoort een bepaalde uitstoot, dit moeten we accepteren. Nederland is heel efficiënt qua landbouw. In de mobiliteit bijvoorbeeld zitten veel meer kansen voor reductie van de uitstoot.

Wonen/ruimtelijke kwaliteit
- Hoe kan je de verbinding tussen platteland en de stad vergroten (voorbeeld Scherenbroek en Stadshagen)?
- Behoud van leefbaarheid, korte ketens, waarom importeren we voedsel als we dit ook zelf kunnen produceren en verkopen?
- Vergrijzing in het gebied. Hoe kun je mantelzorg realiseren op het platteland? Zorg op agrarische grond bijvoorbeeld. Hiermee vergroot je de leefbaarheid op het platteland. Wellicht in combinatie met starterswoningen. Dit biedt ook kansen voor personen die al op het platteland wonen. We zoeken naar dit soort coöperatieve richtlijnen voor wonen op het platteland. Wel rekening houden met elkaar.
- Wonen op het platteland is onbetaalbaar, wellicht dat tijdelijke huisvesting zoals tiny houses een uitkomst biedt (zowel voor ouderen als jeugd). Op deze manier verlaat de jeugd het dorp niet. Dit soort initiatieven zie je ook bij overname van agrarische bedrijven. Ouders en jeugd wonen op hetzelfde erf, jeugd eerst in bijgebouw en ouders in huis. Op termijn andersom, jeugd kan wonen en op termijn realiseer je mantelzorg voor ouders. Op deze manier blijft men betrokken.

Werksessie 2: Toekomst voor de landbouw

Tijdens deze werksessie werd, met de presentatie contouren Landbouwvisie, verder gepraat over de gebiedsspecifieke kenmerken van de huidige landbouw, ontwikkelingen uit het verleden en de relevante omgevingsfactoren om rekening mee te houden. Op basis hiervan werd doorgepraat over hoe we volgende stappen gaan zetten en te komen tot een gebiedsspecifiek pakket instrumenten dat helpt ontwikkelingen te realiseren in relatie tot het PPLG, de onderliggende doelen, de ontwikkelkansen en het perspectief dat dit biedt voor de landbouw. Dit werd, waar mogelijk, op kaart geschetst door een ontwerper. Deze schets is hieronder weergegeven. In de figuur hiernaast is een overzicht weergegeven van gebiedsspecifieke kenmerken en welk pakket instrumenten helpt om de doelen in relatie tot deze kenmerken te realiseren.

Samenvattende schets toekomst voor de landbouw.

Algemene vragen en opmerkingen

- Er wordt gezegd dat 90% van de grond landbouw blijft. Valt de natuurgrond in beheer bij de boer hier ook onder?
- Het landbouwperspectief in het gebied kent twee kanten: enerzijds moet de hoeveelheid vee omlaag, maar anderzijds kan er zonder vee ook geen sprake zijn van weidevogelbeheer in het gebied.
- Focus je op het realiseren van goede inkomsten en arbeidsvreugde: daar draait het uiteindelijk om.
- Maak goed helder wat de wettelijke (Europese) opgave is.
- Telt reductie die de landbouw uitgaat (bijvoorbeeld verkocht aan Schiphol) mee aan de reductie van de landbouw?

Welke gebiedsspecifieke kenmerken zijn er te benoemen?

- In het gebied zijn veel jonge boeren en mogelijke opvolgers die op zoek zijn naar een verdienmodel waarin doorgaan wel mogelijk is.
- Voor zo'n 80% van Noordwest Overijssel is overschakelen naar akkerbouw niet mogelijk.
- In Noordwest Overijssel is zeer weinig aangegeven als hoogproductief, haalt niet de 1/3e die Overijssel breed wordt aangegeven. Dit betekent dus een grote extensiveringsopgave terwijl er in het gebied een hoge opvolgingsgraad is, schuurt met elkaar.
- Boeren in combinatie met natuur- en weidevogelbeheer is alleen mogelijk op een deel van het bedrijf,. Wanneer je een geheel gebied in één keer gaat vernatten, blijft er geen boer over.
- Doordat de grondprijs per hectare hier lager ligt dan in sommige andere gebieden, is verplaatsen d.m.v. staatssteun vaak niet mogelijk. De hectareprijs in Noordwest Overijssel ligt rond de €70.000, in Flevoland rond de €170.000.
- Agrariërs hebben in het verleden veel tijd en geld gestoken in natuurbeheercontracten, maar partners komen lang niet altijd de afspraken na. Voor de boer is het dan voor niks geweest: ze lopen inkomsten uit melk mis. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat dit in de toekomst niet meer gebeurt?
- In het gebied zijn allerlei bewegingen in gang in de richting van wat de overheid wil, maar deze bewegingen zijn altijd in het voordeel van de natuurorganisaties geweest.
- Er is een risico dat de zones die nu als natuurinclusief worden aangewezen straks ook worden bestempeld als Natura2000 of nieuwe natuur inclusief de beperkingen die hiermee gepaard gaan. Daarnaast is de begrenzing van Natura2000 al veranderd door veranderde regelgeving.
- (Natuur)beheerorganisaties doen op dit moment niet wat ze moeten doen.
- Op dit moment wordt vee van buiten het gebied aangevoerd om te grazen op de natuurgronden en moeten de bedrijven in het gebied minderen t.b.v. de natuur. Dit kan niet kloppen.

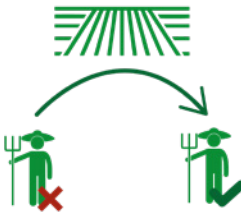
Welke instrumenten helpen mogelijk om de doelen, in relatie tot deze gebiedsspecifieke kenmerken, te realiseren?

Recreatie als verdienmodel voor de agrarische sector.

- Zorg voor lange termijnvergoedingen per hectare.
- Het is belangrijk dat er een goede definitie komt van wat landbouwgrond is, vooral in het kader van de mestwetgeving. Zo is bijvoorbeeld een dijk voor de mestwetgeving geen landbouwgrond, maar er wordt wel gewoon geweid en gemaaid.
- Mogelijk toekomstig verdienmodel voor natuur- en weidevogelbeheer. Opgave om hier om korte termijn invulling aan te geven, nu slechts voor een klein aantal weggelegd. Bijvoorbeeld door in te zetten op verzuivelen om een nichemarkt te bedienen.
- Recreatie als verdienmodel voor de agrarische sector. Op dit moment alleen opgezet door de 'grote jongens' in de sector: het geld komt niet echt in het gebied terecht. Boerenbedrijven bieden kansen voor meer recreatie zoals verblijfsrecreatie, vooral nabij Natura2000 gebieden. Door middel van een wat hogere toeristenbelasting zou kunnen worden bijgedragen aan hectarevergoedingen.
- Boetes opleggen aan de overheid wanneer zij afspraken niet nakomen, als een soort 'leergeld'. Goed juridisch borgen en nadenken over hoe dit leergeld kan worden ingezet om dit soort situaties in de toekomst te voorkomen.
- Aangaan van natuurbeheercontracten als groep boeren i.p.v. individueel: samen sta je sterker.
- Organiseer de vergunningsruimte op een andere manier: zorg bijvoorbeeld voor vergunningen per gebied waarin de bedrijven gezamenlijk binnen de vergunning blijven.
- Maak helder wat de factoren zijn die nodig zijn om een gebiedsproces te starten en te doorlopen met alle stakeholders.

- Denk goed na over de verdiencapaciteit: schets een eerlijk plaatje. Stel de borging hiervan zeker, anders zijn boeren niet bereid om plaats te nemen aan tafel.
- Er moeten instrumenten komen waarmee de provincie naar LNV kan stappen, veel is op dit moment nog niet mogelijk.
- Onderzoek of men zelf het heft in handen kan nemen of dat je afhankelijk blijft van de overheid. Men kan ook zelf coöperaties oprichten waarin bijvoorbeeld bouwbedrijven die aan natuurcompensatie willen doen kunnen onderhandelen met (een groep) boeren.
- Ruilen van groene stikstof voor grijze stikstof binnen het stikstofsysteem.
- Als je 'weet' dat de overheid niet te vertrouwen is, moeten we daar rekening mee houden en van daaruit stappen zetten.
- Er is meer duidelijkheid nodig over hoe een gebiedsproces vertaald kan worden naar het individuele niveau. Het ene bedrijf is het andere niet wat betreft financiering en verduurzaming.
- Zorg dat grond van stoppers ook daadwerkelijk beschikbaar komt voor blijvers. De stoppers gaan deze grond niet zomaar uit handen geven, zorg voor aantrekkelijke regelingen.
- Pas de WILG als instrument toe: zit juridische borging in en er is de mogelijkheid om meer te betalen. Geeft meer financiële ruimte.
- Een grondbank biedt kansen, maar dan moet er wel goed worden nagedacht over welke rechten iedereen heeft. Als er bijvoorbeeld vanuit de Postcodeloterij €5000,- meer wordt geboden, wordt het weer natuur. Timmer dit soort regelingen dus aan de voorkant goed dicht.
- Leg van tevoren een 'ruilplan' in en regel het binnen het gebiedsproces. De overheid krijgt de grond dan niet in bezit. Baken het gebied waarin het moet gebeuren goed af.
- Er is een andere houding van de overheid nodig, niet alleen een transitie van het gebied en beweging van ondernemers.
- Zorg voor een onafhankelijke partij die een gebiedsproces begeleid, zoals bij gebiedscoöperatie IJsseldelta. Hier zitten alle (circa 25) partijen aan tafel. Dit vraagt wel om ondersteuning van de provincie: IJsseldelta draait op vrijwilligers.
- Bedrijven moeten een bepaald deel grond kunnen aanhouden voor 'gewoon' boeren, eventueel met 10-30% aan natuurbeheer d.m.v. bijvoorbeeld natuurlijk grasland en weidevogelpakketten. De vraag is wel of dit genoeg is om de doelen te halen.
- Bedrijven gaan bij extensivering van (nu gemiddeld) zo'n 2,7GVE naar 1,1GVE vaak enorm achteruit in verdiensten. Dit moet worden opgevangen om ervoor te zorgen dat boeren nog kunnen rondkomen.
- Bij het verwerven van meer grond t.b.v. extensivering is mestplaatsingsruimte nodig en moet de ruimte zijn om aan verschillende teelten te kunnen doen (bijvoorbeeld tarwe, voederbieten en mais).
- Er moet eerst goed gekeken worden naar maatregelen en impact op gebiedsniveau, maar dit moet wel snel vertaald worden naar bedrijfsniveau.
- De borging van inkomsten bij het nemen van maatregelen moet zeer goed zijn: de overheid bleek in het verleden niet te vertrouwen.
- Geef gemeenten een actievere rol, binnen deze gebieden staan de verschillende partijen dichter bij elkaar.
- Momenteel delen boeren vrijwillig kennis en tijd, hiervoor is onvoldoende vergoeding. Hier moet iets aan veranderen om dit proces in gang te zetten.
- In het gebied zijn veel pachters. Op deze grond extensiveren kost geld, maar biedt kansen om (makkelijker) afspraken te maken met grote verpachtende partijen.

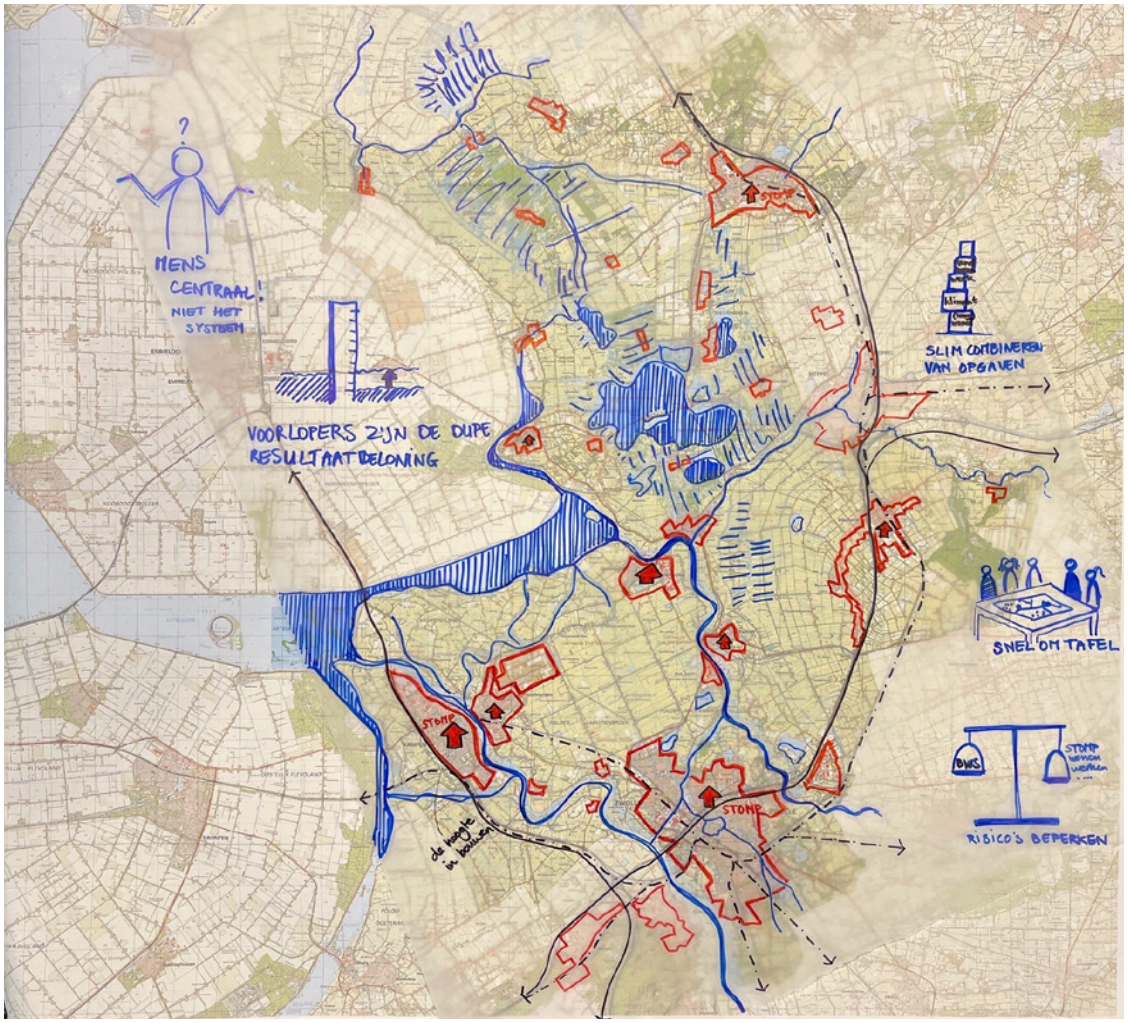
Zorg dat de grond van stoppers ook daadwerkelijk beschikbaar komt voor blijvers.

De impact op gebiedsniveau moet snel worden vertaald naar het bedrijfsniveau.

Werksessie 3: Verdieping op de leidende principes

Tijdens deze werksessie werd verder gepraat over de vier leidende principes uit het Fundament voor de Omgevingsvisie in relatie tot thema's als wonen, werken en klimaat. Gezamenlijk werd aan de hand van de leidende principes verdiept en verkend hoe richting gegeven zou kunnen worden aan deze leidende principes als input voor de afwegingskaders. Er werd behandeld wat de mogelijke consequenties van deze leidende principes zijn voor de invulling van deze thema's en wat voorrang behoeft. In de figuren op deze pagina's wordt een overzicht weergegeven van de leidende principes en hoe hier mogelijk richting aan gegeven kan worden voor de verschillende thema's.

Samenvattende schets leidende principes.

Welke mogelijkheden zien we om richting te geven aan de leidende principes in relatie tot de verschillende thema's?

Denk niet te veel vanuit het systeem: zet de mens centraal.

Algemeen

- In principe is geen van de leidende principes belangrijker dan de ander. Het lijkt echter wel alsof water en bodem als basis, ook vanwege de Rijksbrief, sturender is dan de rest.
- Er moet een afwegingskader komen om te bepalen welke plek 'geschikter' is voor een bepaalde ontwikkeling dan de ander.
- De richtinggevende uitspraken zijn best stevig, dat bevordert de acceptatie niet. Zeker wanneer dit niet wordt ondersteund door de gevraagde doorrekening.
- Alle sectoren moeten evenredig bijdragen aan de leidende principes.
- Denk niet te veel alleen vanuit het systeem: zo verliezen we de menselijke maat uit het oog. Zet de mens centraal.
- Zorg bij de keuzes voor goede argumentatie en communiceer dit goed. Voorkom onbegrip.
- De tijdhorizon voor de opgaven en ontwikkelingen is niet goed te overzien. Het PPLG richt zich op 2030, het Landbouwakkoord op 2040, de Nieuwe Omgevingsvisie op 2050 en het water en bodem sturend principe is gebaseerd op 2100. Hoe moeten we hierop maatregelen baseren voor de korte termijn?

Wanneer je gebiedsgericht gaat 'inkleuren' ontstaat de echte spanning.

Water en bodem als basis

- De redenatie achter water en bodem sturend is helder. Maar welke voorwaarden brengt dit mee? Onder welke voorwaarden kan een ontwikkeling bijvoorbeeld wel? En wanneer ben je dwingend en wanneer niet?
- Wat is precies de definitie van water en bodem sturend? In principe kunnen we allerlei ingrepen doen om te werken met water en bodem, maar dit kost geld en technische ingrepen. Zo willen we niet meer werken: het is niet toekomstbestendig en wentelt af op toekomstige generaties. Water en bodem sturend betekent bij locatieskeuzes het water- en bodemsysteem leidende laten zijn en dus ook over gemeente- en provinciegrenzen heen kijken.
- Bij elke ontwikkeling heb je te maken met water en bodem, of het nou gaat om landbouw of stadsontwikkeling. Water en bodem zouden dus altijd een eerste stap moeten zijn in een afwegingskader. Bepaal vanuit hier of en hoe een ontwikkeling mogelijk is, maar kijk ook naar de andere leidende principes.
- Wanneer stadsuitbreiding wel wordt toegestaan, ontstaat er waarschijnlijk een wateropgave. Komt deze dan weer bij de landbouw terecht?
- Aan de hand van een afwegingskader zou moeten worden gekeken wat waar kan, ook op basis van een risico-analyse i.r.t. bijvoorbeeld overstromingen. Wanneer je gebiedsgericht gaat 'inkleuren' ontstaat de echte spanning. Ga ook in gesprek en scherp het afwegingskader aan voor toekomstige gebruik.
- Een afwegingskader zou ook moeten meegeven waar we iets 'echt niet' willen. Dat gebeurt deels al, zoals bijvoorbeeld de keuze om niet te bouwen in het beekdal of in buitendijks gebied.
- Wanneer het 'functie volgt peil' principe gehanteerd gaat worden, betekent dit voor de landbouw in principe altijd verslechtering. En hoe gaan ook de andere sectoren hieraan bijdragen?
- Rond steden is er sprake van meer variabelen, kan water en bodem dan wel altijd leidend zijn? Er zou wat dit betreft niet te veel van tevoren moeten worden vastgelegd.
- Vooral vanuit de landbouw wordt de noodzaak voor goed onderzoek bevestigd. Er is een beginreferentie nodig om ongelijkheid te vermijden: alle sectoren moeten bijdragen.
- Hoeveel ruimte is er nog voor landbouw in het buitengebied na de dwingen aanwijzingen vanuit het Rijk?
- Hoe zorgen we voor echte verdienmodellen, die niet uiteindelijk onmogelijk blijken? Voorbeeld daarvan is de CO2 opslag in het gebied d.m.v. peilverhoging. Degenen die zich hier al voor inzetten kunnen niet meer verbeteren: zij zouden wel nog steeds beloond moeten worden voor hun inspanningen.
- Wat kan vanuit nog wél? Drijvend bouwen? Of op terpen?
- Op basis van water en bodem sturend zou het peil in dit gebied omhoog moeten. Hierbij wel realistisch zijn dat bodemdaling op sommige plekken niet meer te stoppen is. Wel moeten we het zoveel mogelijk remmen door het peil op te zetten, hiervoor is wel aanvullend onderzoek nodig.

Inzetten op krachtige DUS regio's

- Voor de ontwikkeling van krachtige DUS regio's moet regionaal worden gekeken, dit kun je niet bij een gemeentebestuur leggen. Op regionaal niveau moet worden gekeken naar mobiliteit in relatie tot wonen, werken, etc. In de verstedelijkingsstrategie is de basisbehoefte benoemd, maar wie kijkt er naar de 'plussen'?

Duurzaam omgaan met onze ruimte en voorraden

Functies die bepaalde omstandigheden nodig hebben zouden voorrang moeten krijgen bij locatiekeuzes.

- Functies die bepaalde omstandigheden nodig hebben zouden voorrang moeten krijgen bij locatiekeuzes. Zo is bijvoorbeeld de landbouw afhankelijk van de juiste water- en bodemcondities, maar kan bijvoorbeeld energieopwek in principe overal. Vanuit die beredenatie is het bijvoorbeeld niet goed uit te leggen dat het gebied rond Hessenpoort, wat is bestempeld als hoogproductief landbouwgebied, nu is aangewezen als locatie voor meer bedrijvigheid en energieopwek.
- Het te ontwikkelen afwegingskader zal worden gemaakt op basis van ruimtelijke afwegingen. Maar komen hier wel realistische locatiekeuzes uit voort? Bijvoorbeeld i.r.t. grondposities? Maak een afwegingskader dus niet te beperkend.
- We zullen moeten accepteren dat we meer de hoogte in moeten met woningbouw, en niet alleen in de 5 grote steden in Overijssel. Dit heeft impact en kost tijd, maar is wel belangrijk om duurzaam om te gaan met de ruimte.
- Vanuit het PPLG zou de landbouwfunctie in dit gebied worden 'afgeremd', in het Fundament wordt gesproken over vernatten van het veenweidegebied. Er is meer detaillering nodig over wat dit betekent. Afremmen betekent niet dat er gestopt hoeft te worden, maar maak duidelijk wat het wel betekent.

Sterke netwerken gaan ook over de netwerken tussen mensen.

Voortbouwen op bestaande netwerken

- Sterke netwerken gaan ook over de netwerken tussen mensen. Hoe houden we de dorpen sterk? Hoe ondersteunen we het verenigingsleven? Met andere woorden, hoe zorgen we ervoor dat mensen met plezier in de dorpen (blijven) wonen?
- Er liggen kansen om meer gebruik te maken van het water voor goederenvervoer tussen Zwolle, Zwartsluis en Meppel. Dit kan het wegennet ontlasten. Aandachtspunt hierbij is wel dat we de IJssel goed op peil weten te houden.
- Mobiliteit zou volgend moeten zijn aan de verstedelijking en niet andersom. Kies ervoor welke kernen je wilt uitbreiden, bijvoorbeeld t.b.v. het voorzieningenniveau en laat de mobiliteitsopgave daaruit volgen. Voorbeeld waarbij dit mogelijk anders zal lopen is de komst van de Lelylijn. Dit komt de mobiliteit in de regio ten goede, maar gaat ook voor meer verstedelijking zorgen in de kernen langs de Lelylijn. Dit kan dan tot verhoogde mobiliteit leiden in Noordwest Overijssel en groei van kernen waar dit mogelijk niet de voorkeur heeft.
- Zorg dat de hubs multifunctioneel zijn: voor parkeren en reizen maar ook als locaties waar gebouwd kan worden.

Welke instrumenten zijn bepalend voor succes?

- Voor het leveren van maatschappelijke diensten door agrariërs zou een inspanningsverplichting moeten gelden in plaats van een resultaatverplichting. Zo voorkom je dat boeren die zich al hebben ingespannen buiten de boot vallen. Nu geldt dat ondernemers die hun waterpeil al hadden opgezet uit welwillendheid, niet meer kunnen profiteren van regelingen omdat er bij hen niet meer 'extra' resultaat valt te behalen. Dat is onrechtvaardig.
- Bij het aankopen van gronden hoort ook het opnieuw toebedelen van deze gronden. Hiervoor is een (provinciale) grondbank nodig. Ben er daarbij van bewust dat te veel beperkingen bij de verkoop van de gronden zal leiden tot onvrede.
- Een grondbank moet zich niet alleen inzetten voor de doelen van de grondgebonden veehouderij, maar ook voor meer ruimte voor recreatie, natuur, waterberging, etc.
- Betrek bij een grondbank ook agrarisch natuurbeheer om te kijken hoe de gronden op de juiste manier kunnen worden ingezet voor extensivering.
- WILG kan gebruikt worden om individuele gronden te ruilen, ook op vrijwillige basis, en geeft rechtswaarborging. Heeft soms lange doorlooptijd, maar er zijn ook voorbeelden waarin dit in een periode van zo'n 5 jaar mogelijk bleek.
- Zorg bij gebiedsprocessen voor een gezamenlijke selectie van adviesbureaus of bemiddelaars: de overheid samen met de bewoners.
- VAB zou meer kunnen bijdragen aan de extensiveringsopgave wanneer dit ook mag worden ingezet wanneer een gedeelte van de bebouwing wordt gesloopt i.p.v. alles.

Wrap-up plenair programma

Als afronding van het plenaire programma liet troubadour Maarten zijn lied horen. In dit lied vatte hij samen wat hij deze dag hoorde in de verschillende presentaties, de vragen die mensen stelden en tijdens de diverse werksessies. Zo zong hij over het Overijsselse landschap, de velden, dorpen en het water en over de concurrentie tussen landbouw, natuur en klimaat. Ook benadrukte hij de mensen en de kracht van de gemeenschap.

“Het zijn geen tegenpolen, de burgers en de boeren: met gezamenlijk belang moeten wij gesprekken voeren. ”

Het filmpje is hier terug te zien.

Impressie van de wrap-up.

PPLG gebiedstafel

Aansluitend aan de gebiedsdag vond een werksessie van de gebiedstafel PPLG plaats. Hierin werd besproken wat er de komende tijd nodig is om tot een concept ontwerp voor het PPLG gebied Noordwest Overijssel te komen en hoe de relevante thema's voor Noordwest Overijssel verder kunnen worden verdiept.

1. Opening en mededelingen
Omdat we al wat later begonnen zijn omdat de 2e Gebiedsdag uitliep, is er geen tijd voor een voorstelronde.

2. Concept-verslag PT 14-03
Er zijn 3 tekstuele opmerkingen die worden verwerkt in het definitieve verslag.

3. Concept Gebiedsprogramma
De gespreksleider stelt voor om in groepjes van 3 uiteen te gaan en dan een gezamenlijke reactie te geven op het Gebiedsplan. We doen dit aan de hand van 2 vragen:

1. Is dit de juiste richting? Sluit de inhoud tot zover in jullie ogen aan bij de koers voor Noordwest Overijssel (sociaal economisch / perspectief landbouw / aanpak strategie)?
2. Missen we inhoudelijke aspecten die we moeten opnemen in een volgende versie die we in het programmateam van 18 april bespreken?

Tekstuele wijzigingen graag per paragraaf en via de mail aan de gespreksleider sturen **(Actie: allen)**.

Hieronder volgen een paar reacties uit de groepen:

- Sociaal economisch perspectief staat wel beschreven maar is niet geborgd. Dit vraagt om borging in de strategie.
- Weidevogels zijn wel opgenomen, maar niet als stevige opgave voor het gebied. Er wordt uitgelegd waarom dit is (opgave is niet beschreven in LNV-brieven). Opmerking: PPLG heeft aanname gedaan op basis van best beschikbare info. 1000 ha in het kader van Aanvalsplan Grutto is niet juridisch afdwingbaar.
- Rekening houden met motie Staphorst **(Actie: tekst en plaats in Gebiedsprogramma wordt aangeleverd)**.
- Aangeven wat hard is: Europees/Rijk.
- Relatie stad/platteland beter weergeven.
- Consequent taalgebruik hanteren.
- Visualiseren wat positie Gebiedsprogramma in PPLG is – in schema laten zien.
- Randzone Mastenbroek, met name Veenweidedeel **(Actie: tekst wordt aangeleverd)**.
- Door de ogen van een boer gelezen is vooral de opgave zichtbaar/geen verdienmodel.
- Compensatie moet Inkomsten zijn.
- Tweede en derde pijler zijn noodzakelijk om de eerste pijler te halen.
- Reductie dieren --> waar wil je naartoe werken?
- Natuur is mooi beschreven.
- Is er dadelijk voldoende sturing op de 25 deelgebieden? Sturingsinstrumenten missen. Waar sturen we op bij?
- Waar is het toekomstige verdienmodel voor de landbouwsector opgenomen? Liever geen compensatie toepassen maar liever inkomsten definiëren.
- In Gebiedsprogramma staat: 200 stoppers over 10 jaar, waarvan 50 met een actieve regeling, 3% elk jaar? **(Actie: er wordt uitgezocht hoe dit precies zit)**.

Op 24 april staat het Gebiedsprogramma op de agenda van de Regiegroep. Het totale PPLG inclusief de gebiedsprogramma's van de 6 deelgebieden worden door PS vastgesteld.

4. W.v.t.t.k./rondvraag
In verband met de tijd wordt hiervan geen gebruik gemaakt.

Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Gebiedsprogramma Vechtdal

Gebiedsteam Vechtdal

CONCEPT versie 3, 26 april 2023

Leeswijzer

Voorliggend document is opgesteld door het gebiedsteam Vechtdal, bestaande uit Tom Stienstra en Judith Muis (gebiedsregisseurs provincie Overijssel), Janke Kloosterman (inbreng landbouw, ZZP), Ben van Veenen (inbreng water, waterschap Vechtstromen), Ruud Pleune (inbreng natuur, NMO) en Henk Heusinkveld (inbreng gemeenten, gemeente Hardenberg). De gebiedsteamleden bekijken de PPLG opgaven voor het Vechtdal integraal en met een brede blik, en leveren inbreng op basis van kennis en netwerk.
Voor het schrijven van dit document heeft het gebiedsteam input opgehaald bij gebiedspartners via gebiedstafels, gebiedsdagen en een verdiepingsweek. Eveneens hebben gebiedspartners gelegenheid gehad om te reageren op twee eerdere conceptversies (d.d. 9 maart en 6 april 2023). Daarnaast is geput uit reeds opgeleverde documenten, te weten gebiedsanalyse Vechtdal (2021) en concept gebiedsagenda Vechtdal (2022).
Dit document heeft de status 'concept' en is op sommige onderdelen nog niet uitgewerkt omdat de benodigde informatie niet (tijdig) is aangeleverd (vanuit provincie danwel het rijk), of omdat er onvoldoende afstemming over plaatsgevonden heeft met gebiedspartners. Uitgangspunt voor datgene wat er wel in dit document is opgenomen, is dat het feitelijkheden betreft óf inhoud is waar met gebiedspartners voldoende (naar oordeel van gebiedsteam) over afgestemd is.

In het eerste hoofdstuk wordt de context van dit document geduid, als ook een beschrijving van het Vechtdal gegeven. In hoofdstuk twee zijn de drie doelen uit het Provinciaal Programma Landelijk Gebied doorvertaald naar het niveau van het Vechtdal. Het derde hoofdstuk gaat in op de realisatiestrategie; hoe zien we de uitvoering van de in het vorige hoofdstuk genoemde doelen en opgaven voor ons? Wat uitgebreider staan we stil bij de lopende gebiedsprocessen, en er is een lijst met agenderende randvoorwaarden voor de uitvoering opgenomen. We gaan slechts beknopt in op de communicatiestrategie (in concept in bijlage III opgenomen), en rollen en verantwoordelijkheden; er is nog nadere afstemming met gebiedspartners nodig voor een verdere uitwerking. Hoofdstuk 3 moet worden afgesloten met een paragraaf over middelen (instrumenten en financiën); echter is daarover in dit stadium nog te weinig concreet bekend om op te kunnen nemen in dit gebiedsprogramma.

CONCEPT

Disclaimer
De uitvoerbaarheid van dit gebiedsprogramma is afhankelijk van duidelijkheid vanuit het Rijk, beschikbare financiën en (nationale en internationale) marktwerking. Op het moment van schrijven van dit gebiedsprogramma zitten hier nog vele onzekerheden in. Daarnaast sluit de huidige wet- en regelgeving op diverse punten onvoldoende aan bij de gewenste transitie in de landbouwsector. De concrete vertaling van de kansen en mogelijkheden in dit gebiedsprogramma vindt uiteindelijk plaats in de gebiedsprocessen.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 3
1 Inleiding 4
1.1 Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel 4
1.2 Beschrijving van het Vechtdal: karakterisering en identiteit 6
1.3 Samenwerking in het Vechtdal 8
2 Uitwerking van de doelen 9
2.1 Doel 1: de natuur versterken (natuur-, stikstof-, water- en klimaatopgaven) 9
2.2 Doel 2; een sterk sociaal-economisch platteland 16
2.3 Doel 3; een toekomstbestendige agrarische sector 19
3 Realisatiestrategie 23
3.1 Visie en strategie om te komen tot realisatie 23
3.2 Communicatiestrategie incl. betrekken inwoners 26
3.3 Welke processen passen waar? 27
3.4 Rollen en verantwoordelijkheden 28
3.5 Voorbeelden van lopende gebiedsprocessen 28
Overige processen 29
3.6 Agenderende randvoorwaarden 30
3.7 Aanpak 31
3.8 Middelen 33
Bijlagen 33
I Jaarplan 2023 – 2024 PM 33
II Checklist gebiedsprocessen 33
III Concept communicatiestrategie voor het Vechtdal 33

CONCEPT

1 Inleiding

De natuur en kwaliteit van water staan onder druk en het klimaat verandert. Dat brengt schoon drinkwater, schone lucht en een gezonde bodem in gevaar. Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) bekijken onder meer provincies, ondernemers en terreinbeheerders per gebied wat nodig is.

Elk gebied is anders. De kwaliteit van natuur, water en bodem is nergens hetzelfde. Daarom verschilt wat er nodig is per gebied. De aanpak moet passen bij de eigenschappen van het gebied. En inspelen op wat water, bodem en natuur aan kunnen. Daarom werken de provincies aan oplossingen per gebied, via zogenoemde gebiedsprogramma's.

Het NPLG biedt kaders die de provincies gebruiken om de gebiedsprogramma's op te stellen. In de gebiedsprogramma's leggen provincies vast hoe ze de doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat gaan halen. En welke maatregelen nodig zijn. Provincies en lokale partners kennen de gebieden en kunnen hierdoor gericht praktijkkennis en de regionale expertise inzetten voor een aanpak op maat.

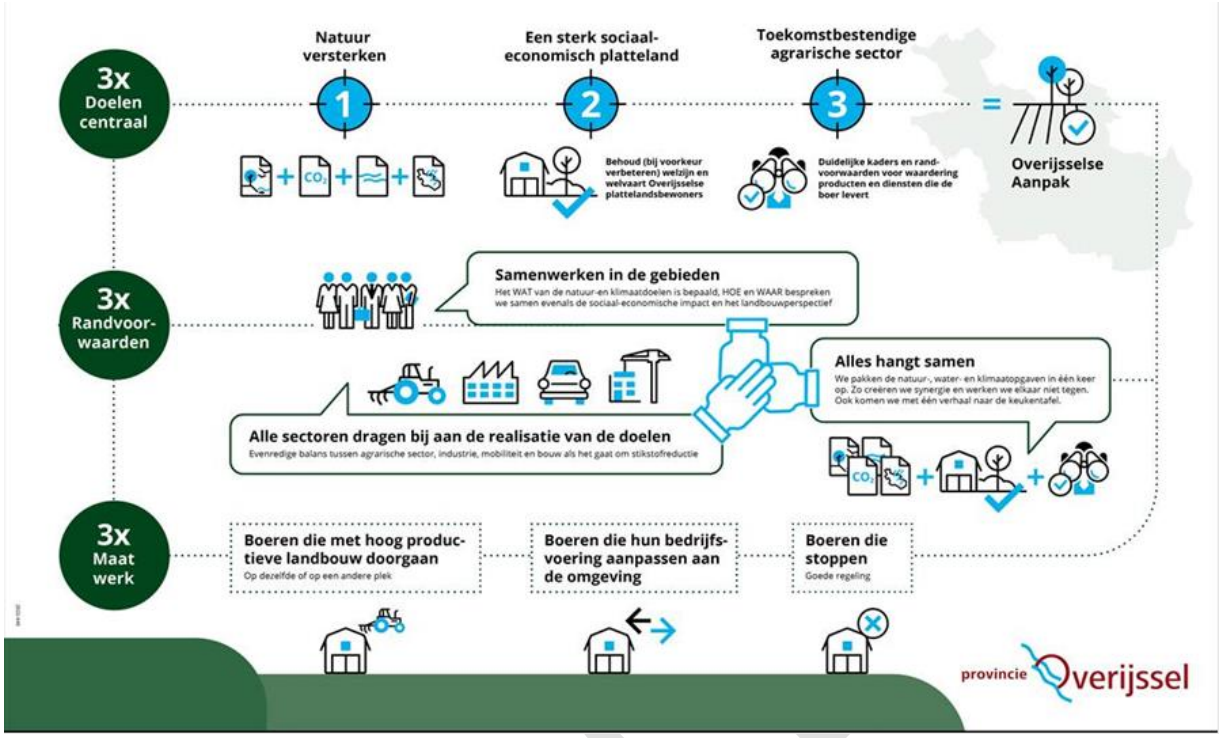
Schematische samenhang NPLG – PPLG – GGA gebiedsprogramma's

1.1 Provinciaal Programma Landelijk Gebied Overijssel

De afgelopen periode wordt gekenmerkt door grote onzekerheid en veel vragen die leven op agrarische erven. De provincie Overijssel kiest ervoor om te werken aan de landelijke doelen maar wel op een zodanige manier dat draagvlak, de leefbaarheid op het platteland en perspectief voor agrarische ondernemers centraal staan. Dat noemen we de 3 x 3 aanpak, welke schematisch staat weergegeven in onderstaande afbeelding. Hierin is te lezen dat Overijssel in haar Provinciaal Programma Landelijk Gebied drie doelen centraal stelt:

1. De natuur versterken (natuur-, stikstof-, water- en klimaatopgaven)
2. Een sterk sociaal-economisch platteland
3. Een toekomstbestendige agrarische sector

CONCEPT

Afbeelding 1: De 3x3 aanpak van het Overijsselse Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Maatregelen op alle niveaus

Onderdeel van deze 3x3 aanpak is het belang van maatregelen over de volle breedte voor een toekomstbestendig en gezond landelijk gebied. Zo worden er maatregelen genomen in onder meer de landbouw, industrie en mobiliteit. Alle sectoren dragen bij aan de doelen. Zowel op het gebied van stikstofreductie, minder uitstoot van broeikasgassen en verbetering van luchtkwaliteit. Ondanks dat de maatregelen bij de industrie en mobiliteit opgepakt worden binnen andere programma's dan het PPLG, moeten uiteindelijk alle regionale doelen bij elkaar ervoor zorgen dat de landelijke verplichtingen voor klimaat, water, stikstof en natuur worden gehaald.

Naast de maatregelen binnen Overijssel werkt het Rijk ook aan een landelijk maatregelpakket om de natuur te verbeteren. Deze maatregelen versterken elkaar en helpen bij het halen van de opgaven op het gebied van natuur, water en klimaat.

Gebiedsprogramma Vechtdal

Ook voor het Vechtdal is een aanzienlijk transitie van het landelijk gebied nodig om invulling te kunnen geven aan grote opgaven waar we voor staan. Naast de opgaven vanuit het NPLG zijn dit ook andere opgaven zoals waterwinning, waterveiligheid, woningbouw en de energietransitie. Dit grote aantal opgaven biedt kansen maar is gelijktijdig ook een risico. Immers kunnen opgaven elkaar versterken, maar ook conflicteren. Ook kan de ene opgave vertragend werken voor een andere opgave.

In dit gebiedsprogramma Vechtdal richten we ons op het landelijk gebied in het Vechtdal. In dit landelijk gebied komt een groot aantal functies samen zoals wonen, werken, recreatie, natuur en cultuurhistorie. Duidelijk is dat we elkaar in het Vechtdal nodig hebben om samen te bouwen aan dit prachtige gebied. Dit doen we vanuit de volgende visie:

CONCEPT

"We werken met elkaar aan een Vechtdal dat perspectief en kansen biedt voor iedereen. Wij geloven in een sterk en vitaal landelijk gebied dat zich kenmerkt door robuuste waardevolle natuur, toekomstbestendige agrarische bedrijven en hechte gemeenschappen. Een Vechtdal waar je prachtig en veilig woont, werkt of komt recreëren. Een Vechtdal om van te genieten!"

1.2 Beschrijving van het Vechtdal: karakterisering en identiteit

Het Vechtdal is een gebied met een gevarieerd landschap dat wordt gedomineerd door landbouw en de rivier de Overijsselse Vecht. Direct aan de Vecht liggen de plaatsen Hardenberg, Ommen en Dalfsen[1] en centraal daarbinnen een uitgestrekte zone met landgoederen en boswachterijen.

Ten noorden en zuidoostelijk van het eigenlijke 'Vechtdal' ligt een open ontginningsgebied dat hoofdzakelijk in gebruik is voor de landbouw. Ten zuiden van de Overijsselse Vecht, ter hoogte van Ommen, ligt het Natura 2000 gebied Vecht- en Beneden Regge. Ten noorden van Balkbrug en Dedemsvaart op de grens met Drenthe ligt het Reestdal, een uniek natuurgebied rond de rivier de Reest. De beek kronkelt door een afwisselend landschap met natte hooilanden, akkers, houtwallen, heidevelden en bossen.

De 167 kilometer lange Overijsselse Vecht is een regenwaterrivier met (internationaal) zestig zijtakken die met wind in de loop van de tijd oeverwallen en rivierduinen creëerde. De rivier kent haar oorsprong in Münsterland, Duitsland en mondt bij Zwolle uit in het Zwarte Water. Nu is de invloed van de rivier begrensd en is naast natte natuur ook droge natuur ontstaan. Het veelzijdige landelijke karakter van het Vechtdal met een diversiteit aan landbouwbedrijven, landgoederen en de historische steden, maakt het ook voor toeristen aantrekkelijk.

Veel mensen genieten van het landschap, mede dankzij een uitgebreid netwerk van wandel- en fietspaden. Parallel aan de Overijsselse Vecht loopt de eeuwenoude Hessenweg die Dalfsen, Ommen en Hardenberg met elkaar verbindt. In de levendige kernen kijken inwoners nog veel naar elkaar om en is grote bereidheid tot het doen van vrijwilligerswerk. Veel inwoners werken in de Regio Zwolle.

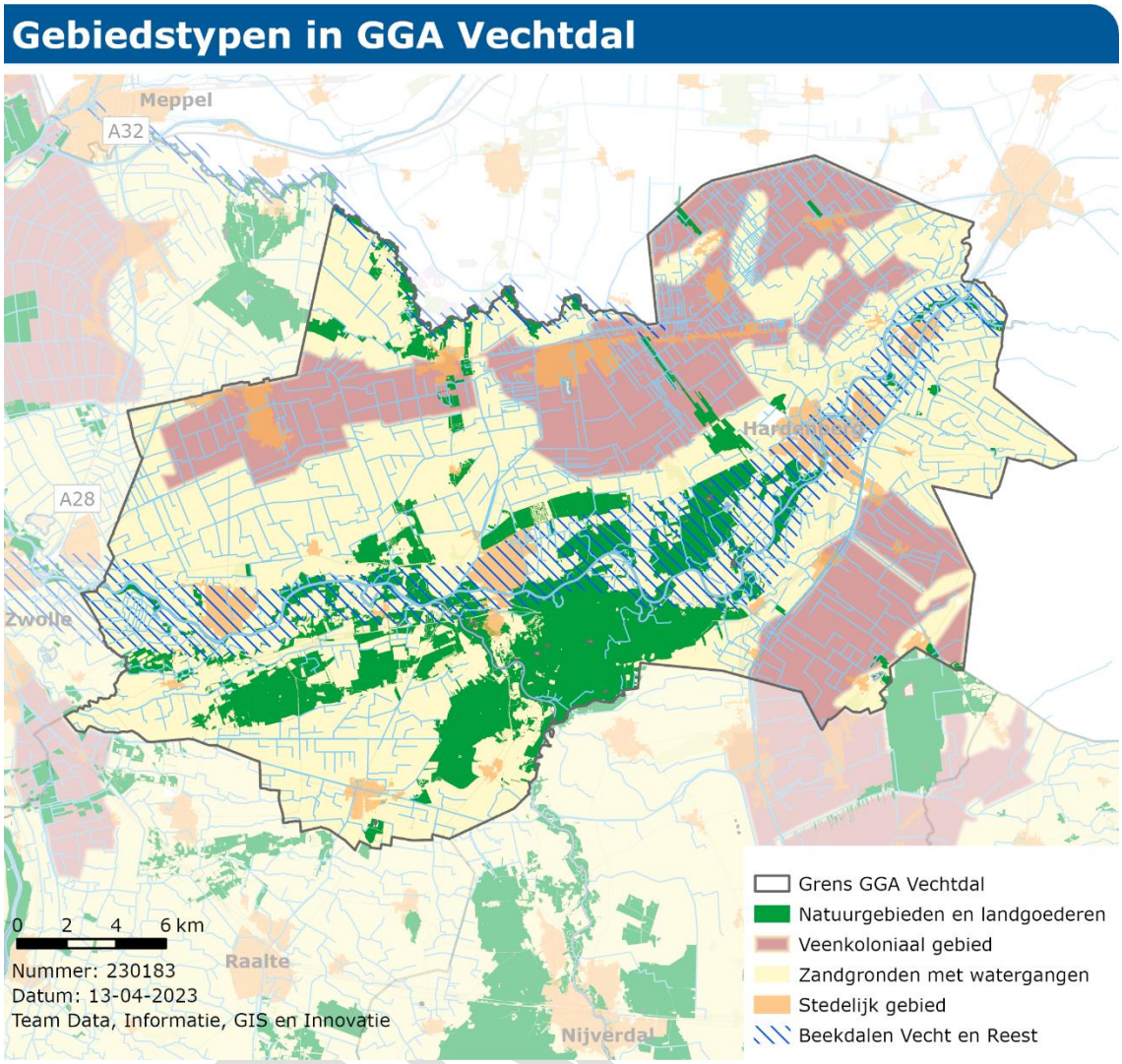
Algemene kenmerken

Het Vechtdal is bij uitstek een gebied met een landelijk karakter en veel invloed vanuit landbouw. Het is grofweg in te delen in vier gebiedstypen:

1. De beekdalen Vecht en Reest
2. Veenkoloniaal gebied met wijken (watergangen) en dekzandgebied met weteringen
3. Natuurgebieden en landgoederen
4. Stedelijk gebied

[1] en Zwolle, maar deze gemeente valt binnen het plangebied van PPLG Noordwest Overijssel.

CONCEPT

Afbeelding 2: Gebiedstypen in het Vechtdal

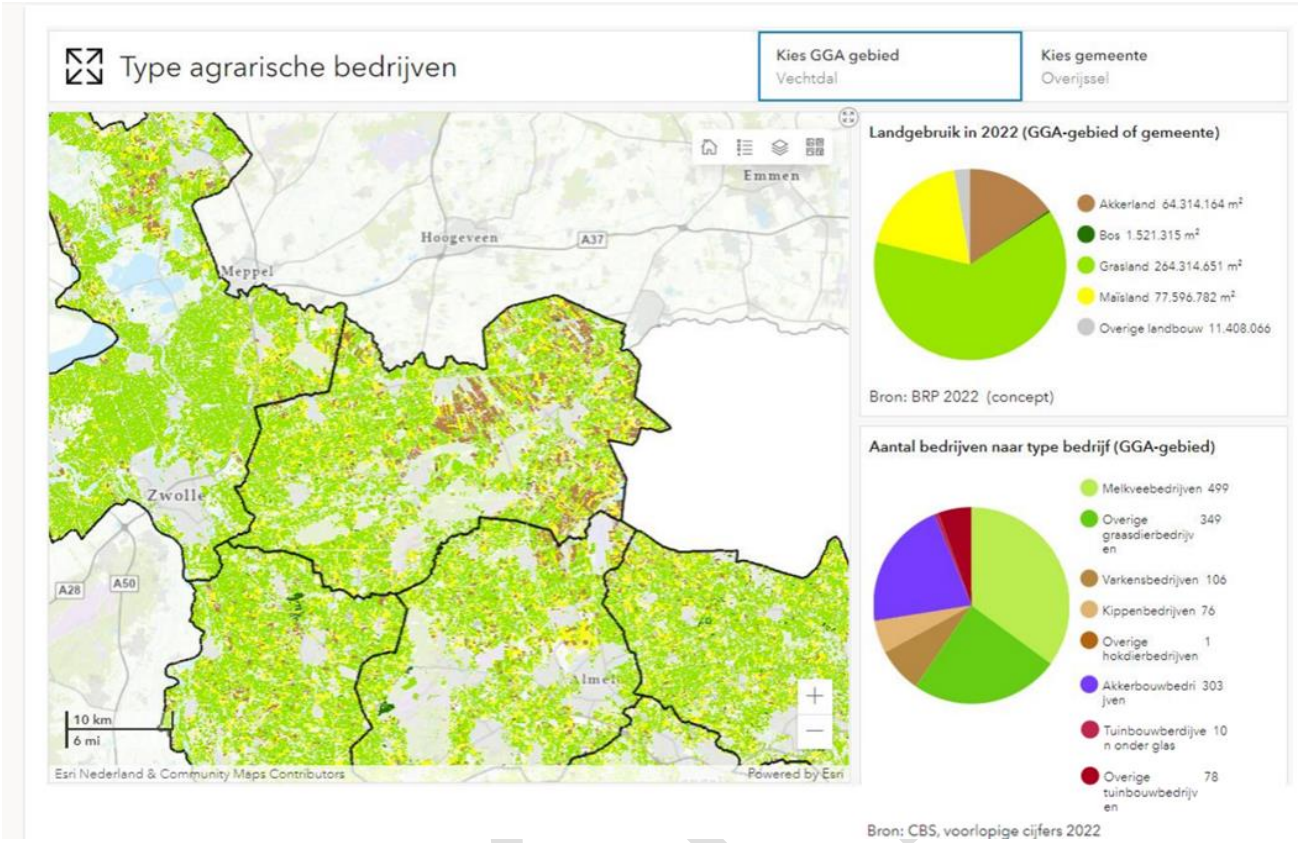
Alle gebiedstypen hebben een eigen karakter en verschillende kenmerken die leidend kunnen zijn voor het nemen van de best passende maatregelen.

Landgoederen in het Vechtdal

Kenmerkend voor het Vechtdal zijn de vele landgoederen; het grondoppervlak van het Vechtdal is voor 1/8e deel in eigendom van landgoedeigenaren. Een deel van de landgoederen ligt geheel of gedeeltelijk in Natura 2000-gebied, zoals Eerde, Junne, De Stekkenkamp, Stegeren, Beerze, Lemelerberg en Huis Archem. Een ander deel van de landgoederen ligt op verdere afstand van Natura 2000-gebied, zoals Den Aalshorst, Den Berg, De Groote Scheere, Rechteren en Vilsteren.

Landbouw in het Vechtdal

Er is, zowel in aantal (ruim 1.000 bedrijven) als in hectare (75% van het totale oppervlak) veel landbouw aanwezig in het Vechtdal. Deze liggen zowel ten noorden als ten zuiden van de Overijsselse Vecht, over het algemeen relatief ver van het Natura 2000 gebied af. Zie voor een onderverdeling in landgebruik en bedrijven binnen de agrarische sector in het Vechtdal onderstaande afbeelding.

Afbeelding 3: Type agrarische bedrijven in het Vechtdal (bron: GGAHUB_stikstof (arcgis.com))

1.3 Samenwerking in het Vechtdal

In de afgelopen twee jaar hebben we een intensief traject doorlopen in het Vechtdal. We zijn begonnen met de gebiedsgerichte aanpak stikstof en gaandeweg is de opdracht verbreed tot alle opgaven die in het PPLG staan vermeld. Het gebiedsteam heeft in die tijd in afstemming met ambtelijke en bestuurlijke gebiedstafels in 2021 een gebiedsanalyse en in 2022 een concept gebiedsagenda opgeleverd. Dit heeft in het eerste kwartaal van 2023 vervolg gekregen in een tweetal gebiedsdagen en een verdiepingsweek, wat uiteindelijk heeft geleid tot voorliggend gebiedsprogramma.

Met de vorming van een landbouwgroep en een erfcoachgroep in het Vechtdal, hebben we de afgelopen twee jaar de verbinding met de landbouw versterkt. We zijn eveneens op uitnodiging van de landbouwgroep op excursie geweest naar twee melkveehouderijbedrijven. Daarnaast heeft een groep van vijftien jonge boeren in het Vechtdal tijdens vier bijeenkomsten input gegeven aan het Landbouwperspectiefteam van de provincie. Intussen zijn ook verschillende initiatieven van onderop opgepakt, waardoor we nu meerdere processen faciliteren (zie 3.5).

Naast deze samenwerking in PPLG verband, kennen we in het Vechtdal de netwerkorganisatie Ruimte voor de Vecht. Binnen dit samenwerkingsverband van 13 maatschappelijke partners wordt gewerkt aan thema's die PPLG raken. Daarvoor hebben zij een uitvoeringsprogramma, onder andere gefinancierd vanuit Regiodeal Zwolle. Vanwege deze raakvlakken houdt het gebiedsteam nauwe contacten met Ruimte voor de Vecht met het doel om de programma's zoveel mogelijk te zwaluwstaarten.

2 Uitwerking van de doelen

Zoals in hoofdstuk 1 beschreven staat, hanteert provincie Overijssel drie doelen. In dit hoofdstuk staat voor elk doel wat deze inhoudt voor het Vechtdal.

2.1 Doel 1: de natuur versterken (natuur-, stikstof-, water- en klimaatopgaven)

Vanuit het NPLG is een vertaling gemaakt van de landelijke natuur-, stikstof- water- en klimaatopgaven (ook wel groen/blauwe opgaven genoemd) naar de opgaven voor de provincie Overijssel en vervolgens naar de opgaven voor het Vechtdal. In de Tabel 1 staan deze opgaven op Vechtdalniveau weergegeven. Het gaat hier om opgaven die een ruimtebeslag hebben en niet over de opgaven waarbij er sprake is van reductie van de emissies van stikstof, lachgas en methaan. Deze komen wel terug in de subparagrafen van dit hoofdstuk waarbinnen alle thema's worden toegelicht.

Tabel 1: Opgaven natuur-, water- en klimaat voor het Vechtdal tot 2030*

Thema	**Opgave tot 2030**	
Areaal Natura 2000	Uit de recent gepubliceerde NDA's[2] lijkt geen aanvullende opgave voor N2000 gebied Vecht en Beneden Regge.	
Zoekgebied maatregelen KRW-opgaven oppervlaktewater en grondwater	ca. 2800 ha voor Vechtdal	Overlap is ca. 850 ha, dus netto ca. 5000 ha, te definiëren als *uitwerkingsgebieden voor natuur-inclusieve landbouw in combinatie met water, natuur en klimaat*
Zoekgebied waterkwantiteit voor KRW-opgaven (droogte)	n.t.b.	
Overgangsgebieden: zoekgebied natuurinclusieve landbouw met leefgebied VHR soorten in boerenland (VHR - stimulerend) in combinatie met vermindering van stikstofemissies (Wsn)	ca. 3200 ha voor Vechtdal (relevant voor zones rond Vecht Beneden Regge en Engbertsdijksvenen)	
Uitbreiding bos (indicatieve meekoppelopgave)	ca. 300 ha voor Vechtdal	
Groenblauwe dooradering (aangekondigd in Startnotitie NPLG)	10% van de prioritaire gebieden rond Natura 2000 gebieden	Aanvullend na 2030 mogelijk opgave voor gebieden met hoogproductieve landbouw

** NB: Voor zover bekend ten tijde van dit schrijven. Bron: factsheet aangeleverd door programmateam PPLG (februari 2023)*

2.1.1 Natuur en stikstof

Het Vechtdal is een leefgebied voor bijzonder veel soorten. Daarmee is het Vechtdal een plek met unieke natuurwaarden. Het is daarom voor een groot deel opgenomen in het Natuurnetwerk Nederland. Het Natuurnetwerk Nederland is een netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Grote delen van het winterbed en de flanken waren in het verleden verbindingszones. Deze zones zijn echter in 2011 geschrapt in het kader van een herijking. Het Nationaal Natuurnetwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied.

[2] Natuurdoelanalyse, te raadplegen via: Natuurdoelanalyses - Provincie Overijssel

CONCEPT

In het Vechtdal ligt één N2000 gebied: Vecht en Beneden-Regge. Dit natuurgebied ligt in twee zeer verschillende landschappen: in het rivierengebied (uiterwaarden van de Vecht en de Beneden-Regge) en in de hogere zandgronden (Boswachterij Ommen, Beerze, het landgoed Eerde en de Archermer- en Lemelerberg). De bodem van de hogere zandgronden is van oorsprong zuur en voedselarm, langs Vecht en Regge komen voedselrijkere bodemtypes voor. Het gebied heeft zeer waardevolle natuur, waaronder 22 verschillende habitattypen en twee leefgebieden (klik hier voor de kaart van Instandhouding Natura 2000 in de gebiedsdata stikstof Overijssel). Bijzonder is de natte natuur met herstellend hoogveen, natte heide en vennen. Deze (grond)waterafhankelijke natuur gaat voornamelijk achteruit door verdroging, waardoor stikstofneerslag vervolgens een nog grotere impact heeft. Daarnaast heeft het gebied ook droge natuur, zoals zandverstuivingen en droge heide. Hierbinnen liggen de meest stikstofgevoelige habitats. Voor elk van de stikstofgevoelige habitats is een prestatie indicatie afgegeven middels de kritische depositiewaarde (KDW). In 20 van de 24 habitats is deze kritische depositiewaarde overschreden.

Opgaven

De belangrijkste opgaven voor de natuur en stikstof in het Vechtdal zijn:

- Het verlagen van de stikstofdepositie middels generieke bronmaatregelen en het verminderen van emissies uit omliggende bedrijven.
- Herstel van het hydrologische systeem buiten de N2000 gebieden om verdroging tegen te gaan.
- Herstel van het hydrologische systeem binnen de N2000 gebieden om verdroging tegen te gaan. NB: Deze laatste opgave wordt op dit moment uitgevoerd binnen de scope van de Ontwikkelopgave Natura 2000.

De recent gepubliceerde Natuurdoel analyse (NDA) voor N2000 gebied Vecht en Beneden Regge laten zien dat de geplande maatregelen voor bovengenoemde opgaven noodzakelijk blijven voor het behalen van de doelen, maar lijkt niet te leiden tot aanvullende opgaven. De NDA's liggen op dit moment bij de Ecologische Autoriteit voor een toets. Daarnaast volgt op korte termijn een gesprek tussen provincie en gebiedstafel Vechtdal over de wijze waarop de analyse is uitgevoerd en de mogelijke impact.

De stikstofopgave volgt uit de Wet stikstofreductie en natuurherstel, die doelstellingen voor de omgevingswaarde bevat voor 2025, 2030 en 2035. Bij de ruimtelijke vertaling van de stikstofreductie wordt landelijk uitgegaan van richtinggevend 39 kton NH3-reductie. Naar verwachting is 39 kton emissiereductie van NH3 nodig om ten minste de wettelijke omgevingswaarde voor 2035 te behalen. Dit houdt in dat 74% van de bestaande N2000 gebieden onder de KDW komt. Dit komt overeen met een daling van ongeveer 40% van de stikstofemissies uit de landbouw, bovenop de verwachte daling uit het basispad (circa 10 kton NH3) ten opzichte van ijkjaar 2019. Dit zijn landelijke gemiddeldes. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied is de stikstofopgave nader uitgewerkt en over de provincies verdeeld. Voor Overijssel kent het rijk een aanvullende reductieopgave van provinciale emissies NH3 van 41% toe (ca. 5,7 kiloton). In totaal, het basispad plus de toegekende provinciale opgave, is de opgave een reductie van 50% ten opzichte van ijkjaar 2019.

CONCEPT

Overgangsgebieden

> Natuurinclusieve landbouw is een vorm van duurzame landbouw die uitgaat van een veerkrachtig voedsel- èn ecosysteem. Deze maakt optimaal gebruik van de natuurlijke omgeving (het 'natuurlijk kapitaal') en integreert die in de bedrijfsvoering. Daarnaast draagt natuurinclusieve landbouw actief bij aan de kwaliteit van diezelfde natuurlijke omgeving. Natuurinclusieve landbouw produceert voedsel binnen de grenzen van natuur, milieu en leefomgeving, en heeft een positief effect op de biodiversiteit. (WUR 2017)

Voor het Vechtdal geldt een (stimulerende) opgave voor extra leefgebied voor VHR soorten in boerenland (ca. 3500 hectare). Dit zijn soorten die genoemd worden in de Vogel- en Habitatrichtlijn van de Europese Unie die samenhangen met boerenland natuur. Dit extra leefgebied kan goed ingevuld worden door natuurinclusieve landbouw. De randen rondom huidige N2000 gebieden zijn voor de hand liggende plekken om deze opgave vorm te geven. Andere geschikte locaties in het Vechtdal zien we in de beekdalen van Vecht en Reest en in de daartussen liggende (bestaande) verbindingszones om deze verder te versterken. Dit noemen we zogenaamde overgangsgebieden, waarbinnen de bovengenoemde opgaven in samenhang met overige opgaven als stikstof en methaan kunnen worden opgepakt.

Hoe deze landbouw er uit gaat zien wordt in de gebieden verder uitgewerkt in gebiedsprocessen. Mogelijk kunnen dit gronden worden, waar gedeeltelijke afwaardering plaats kan vinden. Deze afwaardering wordt dan aan de grondeigenaar uitgekeerd, dat kan eenmalig of via een langjarige uitkering. De verdiencapaciteit op deze gronden verschuift wellicht (deels) naar een ecosysteemdienst. Gelijktijdig zien we hier ook koppelkans met recreatieve ontwikkelingen.

Bossenstrategie

In de landelijke bossenstrategie hebben Rijk en provincies gezamenlijk een ambitie uitgesproken om 10% meer bos aan te leggen. Voor een deel is deze aanleg voorzien binnen het NNN en deels hierbuiten, dus in het landelijk gebied. Als er op landbouwgrond bos wordt aangelegd, wordt de grond afgewaardeerd en verandert de bestemming naar natuur waarmee er geen veldemissie meer zal zijn van stikstof. Daarnaast kunnen bomen door hun grote 'ruwheid' in het terrein ook stikstof afvangen en tevens CO2 binden. Koppelkansen liggen er wellicht met de energie en toekomstige waterbergingsopgave maar ook met de gewenste 10% groenblauwe dooradering in de vorm van streekeigen aanplant. De ruimtelijke toebedeling van de opgave wordt bepaald in gebiedsprocessen.

Groenblauwe dooradering

Landschapselementen als bomensingels, houtwallen en sloten zijn vanuit cultuurhistorisch perspectief vaak kenmerkend voor specifieke gebieden. Als dragers van het landschap zijn ze bepalend voor de landschappelijke identiteit en belevingswaarde van een gebied. Een netwerk van landschapselementen wordt ook wel groenblauwe dooradering genoemd. Naast een positieve bijdrage aan biodiverseiteit (o.a. VHR-soorten) kan groenblauwe dooradering op veel manieren positief bijdragen aan de verduurzaming en beleving van het landelijk gebied. Zo kan het voorzien in natuurlijke plaagregulatie voor de landbouw, beschaduwing langs beken om de waterkwaliteit te vergroten, koolstofvastlegging, en vormt de dooradering leefgebied voor een groot aantal plant- en diersoorten, die vervolgens weer de basis zijn voor soorten hoger in de voedselketen.

Waar mogelijk realiseren we vrijwillig en tegen vergoeding groenblauwe dooradering. Maar in de gebieden buiten de gangbare landbouwgebieden streven we in ieder geval naar 10% van de

CONCEPT

oppervlakte, om hiermee alvast invulling te kunnen geven aan nationaal coalitieakkoord en aanstaande regelgeving vanuit Europa. Aangezien in deze gebieden meerdere opgaven samenkomen is het logisch dit meteen als mogelijke opgave mee te nemen. De groenblauwe dooradering moet altijd passen bij het landschap. In de droge zandlandschappen zal het dan gaan om houtwallen en hagen, in de nattere gebieden gaat het om (verlaagde) natuurvriendelijke oevers. Hierbij maken we ook gebruik van bestaande bufferstroken. Deze kunnen in sommige situaties verbreed of slim ingericht worden met een verlaagde oever, zodat ze als dat nodig blijkt te zijn, waterpieken kunnen dempen om wateroverlast tegen te gaan en een bijdrage kunnen leveren aan de biodiversiteit. In de situaties waar nu wordt gesproken over bufferstroken van 100-250 meter zouden we met deze slim ingerichte bufferstroken waarschijnlijk met aanzienlijk smallere bufferstroken kunnen volstaan. Hierbij is een standaardbreedte niet maatgevend, maar wordt gekeken naar wat nodig is om de opgave te realiseren.

2.1.2 De wateropgaven

Voor de wateropgaven hanteren we, net als in het Fundament voor de Nieuwe Omgevingsvisie Overijssel, ‘water en bodem sturend’ als leidend principe. Dat betekent dat we voldoende ruimte reserveren voor waterveiligheid, zorgen voor voldoende zoetwater en strategische grondwatervoorraden beschermen. Voor een verdere uitleg van dit principe verwijzen we naar de kamerbrief van minister Harbers (pdf (overheid.nl).
Op basis van ‘water en bodem sturend’ hebben we het Vechtdal onderverdeeld in deelgebieden, zoals ook al in de inleiding aangeduid, namelijk:

- Beekdalen Vecht en Reest
- Veenkoloniaal gebied met wijken (watergangen) en dekzandgebied met weteringen
- Natuurgebieden en landgoederen
- Stedelijk gebied

Voor de wateropgaven maken we onderscheid in een wettelijk deel (de KRW) en wateropgaven voor het opvangen van de effecten van klimaatverandering. Vervolgens gaan we die per deelgebied in het Vechtdal beschrijven. De wateropgaven vanuit de bescherming van Natura2000 gebieden blijven hier buiten beschouwing. Deze worden meegenomen in de ontwikkelopgaven van deze gebieden.

CONCEPT

Voor het PPLG Vechtdal komen de meest dwingende wateropgaven voort uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW).

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft als doel de chemische en ecologische waterkwaliteit van het grond- en oppervlaktewater in Europa structureel te verbeteren. De KRW kent hiervoor meerdere planperioden van 6 jaar waarin maatregelen moeten worden genomen die leiden tot het behalen van de doelen. De derde planperiode eindigt eind 2027 en dat is het moment waarop de doelen bereikt moeten zijn. De KRW stopt daarna niet, en loopt dus door na 2027 (t.b.v. vasthouden van de doelen). De doelstellingen en maatregelpakketten en de daarbij behorende KRW-factsheets zijn vastgelegd in het Stroomgebiedsbeheerplan (voor ons: SGBP Rijn). Dit plan is opgebouwd uit de plannen van de rijksoverheid (Nationaal Waterprogramma en Beheerprogramma Rijkswateren), provincie (Regionaal Waterprogramma) en waterschap (Waterbeheer Programma). De uitvoering van de maatregelen en daarmee het behalen van de doelen zijn een wettelijke resultaatsverplichting. Tevens geldt er een rapportageplicht (3-jaarlijks).
De rijksoverheid is verantwoordelijk voor de coördinatie, rapportage naar Brussel en het nemen van generieke maatregelen. De provincies stellen formeel de ecologische doelen vast (chemische doelen zijn voor het grootste deel voorgeschreven op Europees en deels nationaal niveau) en zijn verantwoordelijk voor de grondwaterkwaliteit- en kwantiteitsdoelen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor inrichtingsmaatregelen in het oppervlaktewatersysteem, emissiereductie op rwzi's, vergunningverlening en handhaving van puntlozingen en de monitoring van de oppervlaktewaterkwaliteit.
Het terugdringen van diffuse lozingen zijn de verantwoordelijkheid van de sectoren waar dit speelt en/of generieke regelgeving vanuit de rijksoverheid (o.a. productenbeleid, mestbeleid en -wetgeving, gewasbeschermingbeleid– en regelgeving).

De KRW-maatregelen zijn onder te verdelen in inrichtingsopgaven (vistrappen, natuurlijke oevers e.d.) en opgaven die de chemische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater verbeteren (beperken emissies). De verplichte *inrichtings*maatregelen vanuit de KRW zijn in het Vechtdal grotendeels gereed. Wat daarvan nog resteert, betreft:

- Ontstening van Vechtoevers
- Verbeteren oude vispassages Vechterweerd en Vilsteren
- In het westelijke deel (WDOD) van het Vechtdal ligt nog een opgave in de uiterwaarden voor natuurlijke inrichting (25 ha) .
- Actualiseren peilbeheer (t.b.v. instellen natuurlijker peilbeheer)

De waterkwaliteit is echter nog niet overal op orde. Een groot deel van het Vechtdalgebied is wateraanvoergebied. Zo lang er water vanuit de IJssel kan worden aangevoerd, is de kwaliteit daar wel voldoende voor wat betreft stikstof en fosfaat. De waterkwaliteit van de Vecht is echter matig. Daarom worden de volgende maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit verder uitgewerkt:

- op waterschapsniveau: moderniseren RWZI's
- op Rijksniveau: vervallen derogatie, extensivering GVE's en brede bufferzones
- op Europees niveau: smalle bufferstroken vanuit GLB.

Het is nog onvoldoende inzichtelijk welk effect deze voorgenomen maatregelen sorteren op de waterkwaliteit. Daarbij is de waterkwaliteit van de Vecht ook afhankelijk van de wateraanvoer uit andere gebieden, waaronder Duitsland. Vooralsnog gaan we ervan uit dat alleen langs de Vecht een bredere bufferzone moet worden gerealiseerd om hiermee uitspoeling van stoffen tegen te gaan. Langs de vele weteringen lijkt dit niet nodig te zijn. De Radewijkerbeek en de Molengoot (tevens KRW-waterlichaam) worden mogelijk wel voorzien van bufferstroken (zoekgebied). Deze beken zijn namelijk KRW-waterlichamen met een hogere kwaliteitsopgave.

Opgaven voor de waterkwantiteit

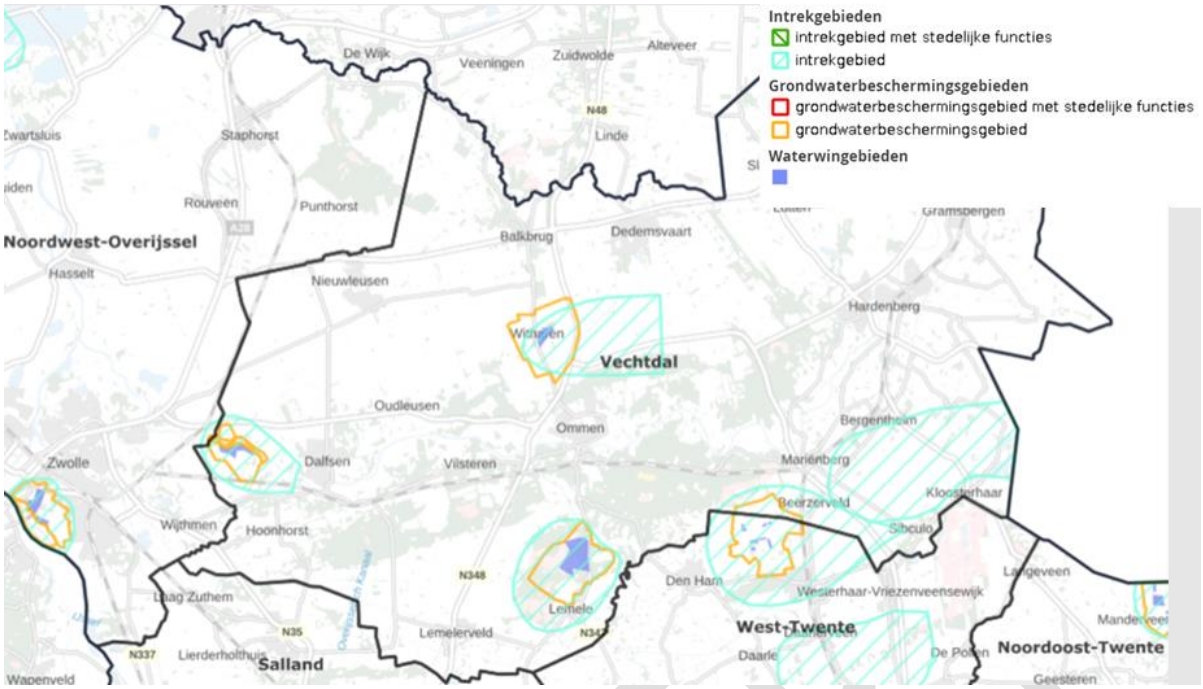
De klimaatontwikkeling (zowel extreem natter als droger) vraagt om meer ruimte in het watersysteem. Op dit moment zijn de volgende opgaven bekend:

- Hoogwaterbeschermingsproject (HWBP) Veilige Vecht: verhoging van de regionale waterkering tussen Zwolle en Dalfsen
- Vergroten van de sponswerking van het stroomgebied van de Vecht door in de haarvaten water langer vast te houden en door verhoging van het organische stofgehalte van de bodems van landbouwgebied. Een andere maatregel om water langer vast te houden is het verhogen van de drainagebasis. Meer water vasthouden zal in de toekomst extra belangrijk zijn, omdat naar verwachting de mogelijkheden voor waterinlaat vanuit de IJssel beperkt zullen worden.
  Het programma Lumbricus heeft in het Vechtdal goede resultaten bereikt met het verhogen van het organische stofgehalte. Deze belangrijke *kwantiteit*sopgave heeft tevens een positief effect op de water*kwaliteit*.
- Haarvaten op Peil (HOP): water vasthouden op hoger gelegen gebieden in de haarvaten (sponswerking). De landgoederenzone ten zuiden van de Vecht is één van de Overijsselse focusgebieden, net zoals het beekdal van de Reest en het natuurgebied Uiterwaarden Vecht.
- Het stedelijk gebied breidt zich in het Vechtdal steeds verder uit. Een stedelijke uitbreiding is nu al standaard onderworpen aan strakke eisen voor de verwerking van hemelwater. Maar er ligt nog een forse opgave om in bestaande stedelijke gebieden hemelwater af te koppelen van de riolering. Daarnaast spelen hier ook opgaven op gebied van waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid. Deze hebben hun uitwerking op het landelijk gebied, maar worden opgepakt in samenwerkingsverbanden tussen waterschappen en gemeenten.

Drinkwateropgave

Binnen het Vechtdal liggen een viertal waterwingebieden: Vechterweerd (Dalfsen), Witharen, Archemerberg en – ten dele – Hammerflier (Ommen). Voor de intrekgebieden van drinkwaterwinning liggen binnen de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn normen vast voor het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen, en zijn of worden aanvullend daarop maatregelen genomen om aan de benodigde waterkwaliteit te voldoen. Met de voorgenomen maatregelen wordt in een aantal intrekgebieden niet voldaan aan de doelen voor 2027 vanuit de KRW en Nitraatrichtlijn. Voor het Vechtdal betekent dit dat er bij Archemerberg aanvullende maatregelen nodig zijn. Binnen de Adapatieve Strategie Drinkwater wordt een verkenning opgestart voor het uitbreiden van de winning Witharen. Verder wordt onderzocht of bij Bruchterveld een extra waterwingebied kan komen. Er ligt hier momenteel al een ruimtelijke reservering voor drinkwater. Verder wordt onderzocht of de bestaande drinkwaterwinningen in Archem en Hammerflier kunnen worden uitgebreid. Inwoners en grondeigenaren hebben hun zorgen geuit over de negatieve effecten op woningen, natuur en landbouw. De provincie Overijssel is eveneens bezig met onderzoek naar nieuwe zoekgebieden voor drinkwaterwinning binnen het gebied Salland Diep. Op dit moment ligt de NRD met daarin drie deelgebieden (twee in Dalfsen, één in Ommen) ter inzage.

CONCEPT

Afbeelding 4: Drinkwaterwinningen in het Vechtdal. V.l.n.r.: Vechterweerd, Witharen, Archemerberg, Hammerflier en reservering Bruchterveld. Bron: Atlas van Overijssel

2.1.3 Klimaatopgave

De uitstoot van methaan en lachgas moet landelijk met 6,7 Mton CO2 eq. worden verminderd. Dit gebeurt deels door extensivering van de melkveehouderij, omdat dit leidt tot een lagere gemiddelde veebezetting per hectare. De doorvertaling van de landelijke opgave naar een opgave voor Overijssel is nog niet bekend op het moment van dit schrijven.

CONCEPT

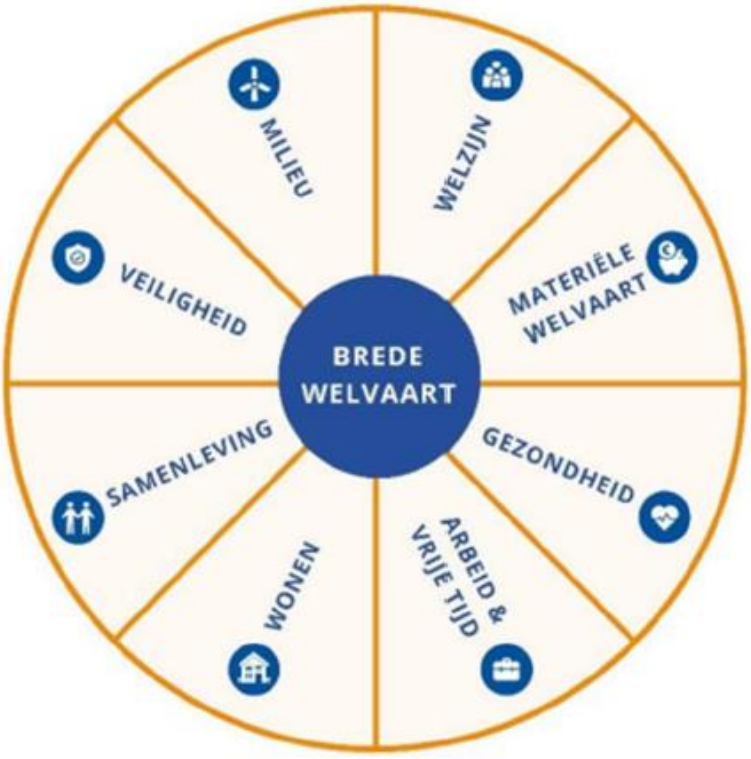
2.2 Doel 2; een sterk sociaal-economisch platteland

Binnen het PPLG Overijssel wordt op dit moment gewerkt aan het zichtbaar maken van de sociaal economische effecten die het gevolg zijn van de ingrepen op natuur, water, klimaat en landbouw. Doel is dat de maatregelen én initiatieven in gebiedsprocessen, uiteindelijk gaan bijdragen aan het sociaal economisch perspectief.

Het behouden en versterken van de sociaal economische draagkracht in het gebied benaderen we lerend en iteratief: In gebiedsprocessen gaan bottum-up initiatieven, ervaringen en effecten hand in hand met, eventueel aanvullend, beleid, onderzoek en financiële impulsen. Er zijn reeds verschillende gebiedsprocessen in uitvoering (pilots) of verkennend in gesprek en daarmee doen we leerervaringen op. De samenwerking is overigens per gebiedsproces verschillend en wordt vanuit maatwerk vormgegeven.

2.2.1 Impact in beeld

De transitie in het landelijk gebied zal van grote invloed zijn op de mensen die wonen, werken en vrije tijd besteden in het Vechtdal. Bij de transitie van het landelijk gebied is het doel het welzijn en de welvaart van de bewoners te behouden en bij voorkeur te versterken. Daarbij staan de 8 elementen van de Brede Welvaart centraal. De ambitie is om op meerdere aspecten het niveau te verhogen en op geen enkele van de aspecten het niveau te laten verslechteren.

Afbeelding 5: De 8 elementen van Brede Welvaart.

Het PPLG heeft als doel om bij te dragen aan een goede omgevingskwaliteit. Het programma kan bijdragen aan een gezonde omgeving en een aantrekkelijk landschap om in te wonen, te werken en te recreëren. Bij de uitwerking van de gebiedsprocessen zal de lokale samenleving betrokken worden om de kansen hiervoor te benutten.

Werkgelegenheid en materiële welvaart hebben een sterke relatie met ander onderdelen van de brede welvaart zoals sociale cohesie en voorzieningenniveau. Algemeen wordt verwacht dat mede als gevolg van het PPLG, de agrarische sector een grote verandering door zal maken en een aanzienlijk aantal agrarische bedrijven zal stoppen. Dit zal waarschijnlijk ook doorwerken in de werkgelegenheid binnen de gehele keten van toeleverende, afnemende en dienstverlenende bedrijven. Ten dele kan verlies aan werkgelegenheid in de veehouderij gecompenseerd worden door verbreding en andere verdienmodellen binnen de agrarische sector of vervangende werkgelegenheid in andere sectoren. Om de impact van het PPLG op dit aspect te kunnen bepalen is inzicht nodig in de huidige werkgelegenheid en economie van het Vechtdal en het belang van de landbouw daarin. De verschillen binnen het Vechtdal kunnen daarbij groot zijn. In samenwerking met de gemeenten brengen we in beeld hoe de huidige economie en werkgelegenheid in het landelijk gebied is opgebouwd, met daarbij een beeld van verschillende te onderscheiden (en nader te bepalen) “deelgebieden”.
Het stoppen van agrarische bedrijven zal ook impact hebben op andere aspecten van de brede welvaart. Als er geen goede oplossing is voor vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen (VAB) kan dit gevolgen hebben voor de veiligheid, terwijl een goede invulling juist kan bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit, de woningmarkt en lokale bedrijvigheid. De ontwikkeling en herbestemming van VAB’s gaan we met de gemeenten monitoren en zo nodig hierbij in het ruimtelijke ordeningsbeleid hierop inspelen. Gelijktijdig wordt hier aan de voorkant reeds over nagedacht.

Andere onderdelen van de brede welvaart, zoals de gevolgen voor leefbaarheid en sociale cohesie, bereikbaarheid en het voorzieningenniveau, zijn bekende aandachtspunten in veel kleine kernen. Binnen de Regio Zwolle wordt gewerkt aan het thema vitale kernen en een gezonde leefomgeving, waarbij dit nadrukkelijk een aandachtspunt is. In de overleggen tussen gemeenten en de verenigingen voor Plaatselijk belang komen sociale cohesie en voorzieningenniveau regelmatig aan de orde. Vanuit het programma Landelijk Gebied zoeken we hier verbinding mee om zowel de zorgen als de meekoppelkansen te signaleren en te onderzoeken of we hier een kwaliteitsimpuls aan kunnen geven.

2.2.2 Uitzicht op sociaal economisch perspectief

Van belang is om samen met de betrokkenen in het gebied de maatregelen voor versterking van het sociaal-economisch perspectief te verkennen. Ten eerste is van belang dat voor agrariërs die stoppen er goede mogelijkheden zijn om te blijven werken en wonen in de omgeving. Voor stoppende agrarische bedrijven kunnen nieuwe bestemmingen worden gezocht, als compensatie voor sloop van VAB's kunnen nieuwe woon- en woon-werkkavels worden ontwikkeld bij de dorpen. Voor gebieden met een ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw streven we naar de ontwikkeling van compensatiekavels bij de dorpen en niet in het agrarisch gebied. Dit om functievermenging en daarmee gepaard gaande discussies en afwegingen van belangen, in de toekomst te voorkomen. Overigens zullen we deze afweging t.a.v. nieuwe bestemmingen ook maken in de andere gebieden om zo te komen tot een goede ruimtelijke ordening. Hierbij gaat het vooral

om een passend planologisch instrumentarium, maar ook om goede advisering en begeleiding van stoppende ondernemers via bijvoorbeeld erfcoaches en gemeentelijke contactpersonen.
Een ander onderwerp is dat er geïnvesteerd moet worden in de sociale cohesie als deze onder druk komt te staan door veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van diverse relevante overheidsprogramma's, zoals Leefbaar Platteland en LEADER, en om deze in samenhang te benutten voor de brede welvaart in het Vechtdal. Afstemming tussen de diverse programma's is een aandachtspunt.
Bij de sociaal-economische structuurversterking moet gericht geïnvesteerd worden in de sterke punten van het Vechtdal, bijvoorbeeld door omscholing naar beroepen in de techniek of de vrije tijdssector. De vrije tijdseconomie maakt deel uit van het DNA van het Vechtdal. De verdere ontwikkeling van deze sector kan een goede bijdrage leveren aan het sociaal economisch perspectief. Voorwaarde daarbij is dat natuur en landschap toegankelijk zijn voor bezoekers en bewoners door voorzieningen als fiets- en wandelpaden, maar dat daarbij ook rekening wordt gehouden met een goede zonering van rust & drukte. Als meekoppelkans bij de uitvoering van gebiedsprocessen kan in ieder geval gedacht worden aan maatregelen voor recreatieve toegankelijkheid en beleefbaarheid.

Van belang is dat we bij de gebiedsprocessen kwaliteiten toevoegen aan het gebied; we streven naar brede welvaart en een aantrekkelijke omgeving om te wonen, te werken of te ondernemen. In het Vechtdal kan daarbij worden doorgebouwd op de ervaring met het programma Ruimte voor de Vecht en de Regiodeal Brede Welvaart Regio Zwolle. Hierbij zijn de groen-blauwe opgaven gekoppeld aan sociaal-economische opgaven; zoals de verduurzaming landbouw en sociaal-economische ontwikkeling, duurzaam gastheerschap en aantrekkelijke leefomgeving. Concrete voorbeelden waarbij natuur en waterdoelen in een inrichtingsproject leiden tot een aantrekkelijke omgeving voor bezoekers en bewoners zijn Vechtrijk Gramsbergen en het bewonersinitiatief de Ommermars.

2.2.3 Kernwaarden

De uitvoering van de sociaal-economische maatregelen zal maatwerk zijn en per gebiedsproces verschillen, omdat het immers te maken heeft met de kenmerken van het gebied en identiteit van de bewoners. Kernwaarden hierbij voor het Vechtdal zijn:

- In gebiedsprocessen wordt gewerkt aan meerdere en complexe opgaven, waarbij opgaven die van bovenaf worden opgelegd samen komen met soms tegengestelde belangen binnen het gebied, waardoor het ingewikkelde en kwetsbare trajecten zijn. Daarom is het nadrukkelijk gewenst om een zorgvuldig proces te doorlopen, waarbij de menselijke maat (op lokaal niveau) centraal staat.
- Maatwerk: elk gebied is weer anders, mensen voelen zich op een andere manier en vanwege verschillende culturen of geschiedenissen verbonden met elkaar. In de aan te gaan gebiedsprocessen in het Vechtdal moet daarom maatwerk mogelijk zijn, om bij het lokale karakter te passen.
- Wij geloven in bottom-up processen of schouder aan schouder staan met het gebied. Veel opgaven uit het PPLG komen vanuit het Rijksniveau en moeten landen in het landelijk gebied. Wij geloven dat deze alleen daadwerkelijk en met draagvlak kunnen landen, wanneer bewoners in het gebied ook de urgentie voelen en de 'schouders eronder' willen zetten. Niet opgave gericht, maar gebiedsgericht.
- Het landelijk gebied heeft veel kennis, wij willen hier gebruik van maken en dit serieus nemen. Daarnaast ook de zorgen horen van de bewoners in het gebied.

CONCEPT

2.3 Doel 3; een toekomstbestendige agrarische sector

Het Vechtdal staat voor een transitie, vooral in de gebieden rondom de Vecht en het N2000 gebied Vecht- en Beneden-Reggegebied. Dit betekent een grote extensiveringsopgave voor ruim 10% van het landbouwareaal. Ook zal in het gehele Vechtdal - inclusief de gangbare landbouwgebieden - voldaan moeten worden aan grondgebondenheidsnormen en milieu opgaven.

NB: waar in dit gebiedsprogramma gesproken wordt over 'gangbare landbouwgebieden', komt dit overeen met de gebieden die in het Fundament voor de Nieuwe Omgevingsvisie Overijssel aangemerkt zijn als 'hoogproductieve (kringloop)landbouwgebieden'.

2.3.1 Huidige situatie

In afbeelding 3 op pagina 6 zijn het landgebruik en het aantal en type landbouwbedrijven weergegeven. Een verdere toelichting op de huidige situatie:

Type bedrijven; Vechtdal kent met name melkvee- en overige graasdieren bedrijven. Daarnaast is er nog een aanzienlijk deel akkerbouw en zijn er 106 varkens- en 76 kippenbedrijven gevestigd in het Vechtdal. Het Vechtdal is het GGA gebied met de meeste dieren, namelijk 188.000 GVE in totaal. Van deze totale Groot Vee Eenheid vormen de varkens de grootste groep.

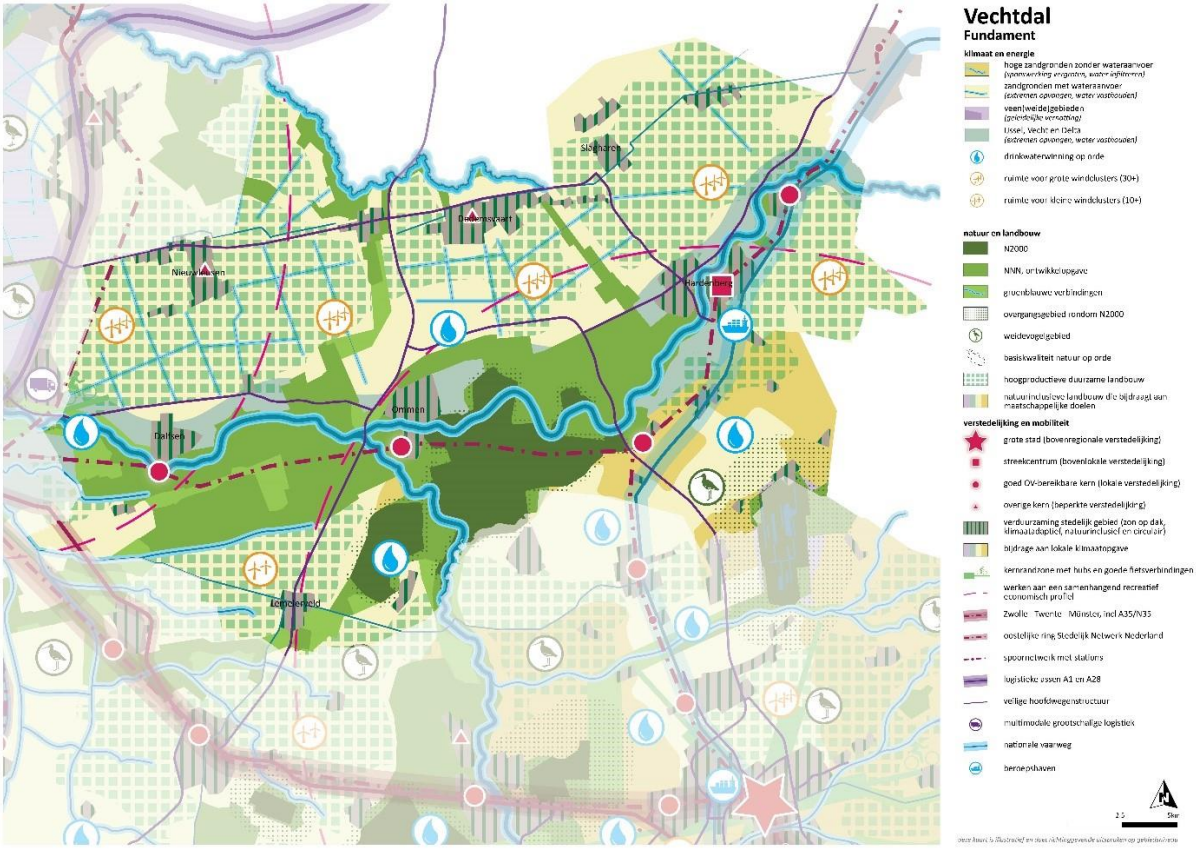
Type boeren; Het Vechtdal heeft goede landbouwgrond. Het Vechtdal is een sterke agrarische regio met veel familiebedrijven die een sterke binding hebben met het gebied. Het sluiten van kringlopen is een forse opgave, met name doordat het Vechtdal een relatief hoge veebezetting heeft.

Agrarisch landschap; Het Vechtdal is een gebied met gevarieerd landschap welke gedomineerd wordt door landbouw en de rivier de Vecht. Het gebied rondom de Vecht liggen voornamelijk steden, landgoederen en natuurgebieden. Daarbuiten ligt het ontginningsgebied (voormalige heidevelden) waar vooral agrarische bedrijven gevestigd zijn.

PPLG opgaven; In het Vechtdal is het Vecht- en Beneden- Reggegebied gelegen. In de huidige ontginningsgebieden zal ook in de toekomst ruimte blijven voor gangbare landbouw. Ook zijn er meerdere waterwingebieden, waar rekening mee moet worden gehouden.

Gebiedskenmerken; Hieronder treft u een kaart aan van het Fundament van de Omgevingsvisie, waar in grote lijnen de gebiedskenmerken worden weergegeven.

CONCEPT

Afbeelding 6: Kaart Fundament van de Nieuwe Omgevingsvisie Overijssel

2.3.2 Toekomstige situatie

Op 20 december 2022 heeft GS de Overijsselse visie op de landbouw vastgesteld. In deze visie heeft GS vier doelen centraal gesteld; Voedselproductie, Natuur, Klimaat en Water. Redenerend vanuit het principe; ‘water en bodem’ leidend vanuit het fundament van de omgevingsvisie, in combinatie met deze doelen komt er een verschuiving van ruimtegebruik van het landbouwareaal naar voren. De ‘gangbare’ landbouw zoals we dat nu in het Vechtdal kennen, zal voor een deel plaats moeten maken voor extensievere vormen van landbouw. Dit betekent dat het noodzakelijk is dat er bedrijven zijn die moeten stoppen met hun gangbare bedrijfsvoering, om de bedrijven die verder willen de ruimte en een toekomst te bieden. Daarnaast zullen bedrijven die extensiever gaan werken op zoek moeten naar verbetering van hun verdiencapaciteit. Hierbij kan o.a. gedacht worden aan:

- verbetering van de bodemkwaliteit en daarmee het opbrengend vermogen van de bodem (organische stof en bodemleven);
- verlaging van de kosten door minder externe inputs (zoals kunstmest, veevoer, adviseurs, dierenarts, ….);
- lagere grondkosten (afwaardering tot landschapsgrond);
- inkomsten uit andere teelten/diensten, zoals bio-based gewassen als olifantsgras;
- vergoedingen voor beheerdiensten voor bodem, water, natuur en landschap (bijvoorbeeld weidevogelbeheer);
- zorg, recreatie, educatie en verkoop via de korte keten;
- duurzame energie en wonen.

Kortom, een breed pallet aan mogelijkheden waar een boer uit kan kiezen, voor zover de keuzes in balans zijn en passen bij de omgeving. De overheid kan en wil de boeren helpen met ondersteuning in de transitie naar een ander type bedrijfsmodel, omdat we een sociaal sterk economisch platteland willen behouden en bij voorkeur willen versterken en er Rijksmiddelen beschikbaar komen.

2.3.3 Opgaven

Binnen de boven geschetste context betekent dit voor Vechtdal dat voor de periode van nu tot 2040 in grote lijnen de volgende opgaven aan de orde zijn:

1. Relatief groot aandeel gangbare landbouw – moet gaan voldoen aan basiskwaliteit natuur, hetgeen naar verwachting grotendeels kan worden ingevuld met managementmaatregelen (weidegang, voer, mestaanwending, e.d.). Ook vanuit het GLB is dit een opgave die eraan komt.
2. In extensievere gebieden, zoals rondom Natura 2000 en waterwingebieden, zal een basiskwaliteit natuur plus gehaald moeten worden, waarbij meer agrobiodiversiteit en ecosysteemdiensten financieel kunnen ondersteunen.
3. Ter versterking van de boer-burgerverbinding liggen er rondom de centra zoals Dalfsen, Ommen en Hardenberg kansen voor verbreding van agrarische bedrijfsmodellen (korte keten, zorg, recreatie, ed.).
4. De landschappelijke beleving kan worden verhoogd door invulling te geven aan groenblauwe dooradering.
5. Huidige veedichtheid – dit is een aandachtspunt als grondgebondenheid maatgevend wordt (om te kunnen voldoen aan de opgaven voor water, klimaat en natuur zal de veestapel krimpen)
6. In de gangbare landbouw gebieden (categorie “hoogproductieve kringlooplandbouw” in het Fundament van de Nieuwe Omgevingsvisie Overijssel) zijn we zuinig op goede geschikte landbouwgronden, dus weinig extra nieuwe functies die belemmerend kunnen werken mogelijk maken.

<u>Intensieve veehouderij</u>

Op dit moment is er nog onduidelijkheid over de toekomst van de intensieve veehouderij. Twee mogelijke ontwikkelscenario’s zijn:

- dichte stallen technisch inpakken, impact te overzien
- meer dierwelzijn / extra zoönose eisen / (enige mate van) grondgebondenheid: grote impact

<u>Akker- en tuinbouw</u>

Voor wat betreft de akker- en tuinbouw ligt er de uitdaging om in de bedrijfsvoering te streven naar minder gebruik van (kunst)meststoffen en chemische gewasbeschermingsmiddelen. Een gezonde bodem is de basis voor het telen van gezonde en weerbare gewassen met minder externe inputs.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan mechanische onkruidbestrijding, strokenteelt, precisielandbouw en het gebruik van natuurlijke vijanden tegen plagen. Door het toepassen van precisielandbouw kan de groei van de gewassen op een gezonde bodem beter geconditioneerd te worden en worden verliezen zoveel mogelijk tegengegaan.

2.3.4 Richtingen en mogelijke transitiepaden voor het gebied/de landbouw

In de landbouwvisie van de provincie staan de volgende richtingen voor perspectief voor de Overijsselse landbouw:

CONCEPT

1. Het areaalblijvend grasland blijft rond de 70%, de verdeling verschuift van hoogproductief gespecialiseerd (raaigras) naar tussenvormen en extensief divers (grassen-klavers-kruiden)
2. Toename areaal akkerbouw en een verschuiving van feed naar food.
3. Gebieden blijvend reserveren voor gangbare landbouw
4. Toename areaal biobased
5. Ruimte geven aan andere en/of extra verdienmodellen

Binnen deze landbouwvisie zijn ook mogelijke transitiepaden uitgewerkt. Voor het Vechtdal leggen we geen transitiepaden vast. Ondernemers bepalen bij voorkeur hun eigen transitiepad op basis van intrinsieke motivatie. In een gebied met gestapelde opgaven wordt van de ondernemer verwacht dat er keuzes gemaakt worden. Blijven op de bestaande plek kan een aanpassing of transitie van het bedrijf betekenen. We noemen twee voorbeelden:

- Geleidelijk: bedrijf dat geleidelijk de bedrijfsvoering gaat aanpassen. Meer extensiveren, meer natuurinclusieve landbouw en een paar percelen akkerbouw.
- Drastisch: omschakelen naar een ander bedrijfsmodel. Van melkveehouderij naar plantaardige productie of biobased.

Wel is het zo dat bij elke transitie gekeken met worden naar de lokale omstandigheden. Zo zijn niet alle vormen van grondgebruik overal mogelijk i.v.m. de soort bodem.

Ook zijn er nog een aantal aandachtspunten. Zo is er wetgeving die (nog) niet aansluit bij de transitiepaden. Ook kan een verschuiving naar minder grasland, t.b.v. akkerbouw, kan niet op alle bedrijven. Het aandeel blijvend grasland op alle landbouwgronden in Nederland mag tot en met 2027 op landelijk niveau niet meer dan 5% dalen t.o.v. 2018. Bij onderschrijding van bovenstaande landelijke norm kan het ministerie van LNV een herstelplicht of omzetverbod eisen. Ook is het de vraag of je grond welke langer als 5 jaar grasland is geweest, dus nu blijvend grasland is, mag omzetten naar akkerbouw.

Ecosysteemdiensten

In het Vechtdal bestaat de wenst om diensten die grondeigenaren leveren voor natuur en landschap, vergoed te krijgen. Dit onder de noemer van het langjarig vergoeden van ‘Ecosysteemdiensten’. Hierbij kan gedacht worden aan de volgende diensten waarbij wordt opgemerkt dat deze opsomming niet limitatief is.

- Aanleg en het beheer van houtwallen en hagen;
- Het accepteren van een hogere grondwaterstand op agrarische percelen waardoor er minder gewasopbrengst is en minder mest geplaatst kan worden;
- Beheer van agrarische natuur ten behoeve van soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR-soorten)
- Aanleg, beheer en onderhoud van ‘plas-dras’;
- Aanleg, beheer en onderhoud van poelen;
- Aanleg en beheer van natuurvriendelijke oevers;
- Aanleg en beheer van bloemenstroken / keverbanken

In het Vechtdal willen we de mogelijkheid hebben om dit regiem voor vergoeding in het hele Vechtdal toe te kunnen passen. Dus ook in gebieden die in het fundament van omgevingsvisie Overijssel zijn aangemerkt als ‘hoogproductieve landbouw'. Hierdoor brengen we de basiskwaliteit van de natuur in alle gebieden omhoog. Bovendien kan dit een goede bijdrage leveren aan de beleving en leefbaarheid van het landelijk gebied.

CONCEPT

3 Realisatiestrategie

3.1 Visie en strategie om te komen tot realisatie

De realisatie van de drie doelen vanuit het PPLG willen we via een aantal sporen realiseren. We doen dit vanuit de visie dat er in het Vechtdal voldoende ruimte en mogelijkheden zijn om in goed overleg met betrokkenen tot realisatie te komen. Hierbij geldt steeds het uitgangspunt dat water en bodem leidend is. Het daadwerkelijk effectueren van dwingend instrumentarium, is in onze optiek niet nodig. Wel kan het zijn dat de systematiek van dwingend instrumentarium kan helpen. Zo kan inzet van de Wet Inrichting Landelijk Gebied, helpen om grond 1:1 toe te delen aan een agrarisch ondernemer. Door de uitspraak van de Hoge Raad in het Didam arrest, zijn overheden namelijk verplicht om onroerend goed openbaar en transparant te verkopen. De consequentie van deze manier van verkoop kan zijn dat grond naar de hoogste bieder gaat en niet naar de eigenaar die deze grond het hardste nodig heeft voor aanpassing van de bedrijfsvoering zoals extensivering. In dit voorbeeld is de inzet van het instrumentarium dus dienstbaar aan het goede overleg om te komen tot realisatie.

De opgaven vanuit het NPLG (groen/blauwe opgaven) willen we realiseren via 6 sporen. Deze sporen zullen afhankelijk van de situatie en context ingezet kunnen worden. Vaak zal het een combinatie van sporen betreffen.

- Aankopen van piekbelasters;
- Aankopen van grond en eventueel gebouwen van stoppende agrarische ondernemers;
- Toepassen van herverkaveling;
- Bedrijfsmanagement en technische maatregelen;
- Afwaardering en jaarlijkse compensatie van kosten;
- Norm voor grondgebondenheid van de melkveehouderij.

Aankopen van piekbelasters

Het rijk werkt op dit moment aan een regeling voor de uitkoop van piekbelasters. Deze regeling voorziet in het uitkopen van bedrijven waarbij sprake is van een hoge stikstof uitstoot en grote impact op de vaak nabijgelegen natuur. Hoe de regeling er exact uit komt te zien is op het moment van schrijven nog niet bekend. Ook is niet bekend hoeveel bedrijven in het Vechtdal hiervoor in aanmerking komen. Wel gaan we ervan uit dat tenminste enige bedrijven in het Vechtdal van deze regeling gebruik kunnen en zullen maken. Dit zal daarmee leiden tot een reductie van de emissies van methaan en ammoniak. De grond en gebouwen kunnen eventueel worden aangekocht en worden ingezet ten behoeve van agrarische ondernemers in het gebied die extensiveren.

Aankoop grond stoppende ondernemers

In afgelopen jaren bleek dat het aantal agrarische bedrijven met ongeveer 2% per jaar afneemt. Deze autonome afname kent diverse redenen. Het ligt in de lijn der verwachting dat deze afname ook de komende jaren met eenzelfde percentage zal doorgaan. Daarnaast blijkt dat vanwege alle onduidelijkheden rondom het NPLG, er ondernemers zijn die al wel wilden stoppen, maar dit niet hebben gedaan. Ook zijn er diverse ondernemers die boekhoudkundig hun bedrijf nog hebben, maar in de praktijk het land verpachten en de stal geheel of gedeeltelijk leeg hebben staan.

De inschatting is dat tussen 2023 en 2030 er van de ruim 1000 actieve agrarische ondernemers in het Vechtdal, er ca 150 (15%) zullen stoppen. Daarnaast is er een deel die zoals gezegd al wilde stoppen. De inschatting is dat dit ongeveer 50 agrarische ondernemers zijn.

CONCEPT

Ten slotte is het idee om met ondernemers die in 2030 ca 60 jaar zijn en geen opvolger hebben, het gesprek aan te gaan of zij niet voor 2030 met de bedrijfsvoering willen stoppen, dan wel willen afbouwen.

De eerste inschatting is dat door het bovenstaande er ca 250 agrarische bedrijven in het Vechtdal zullen stoppen tussen nu en 2030. De grond van deze stoppende bedrijven kan, wanneer inpasbaar, dus worden gekocht en ingezet voor de blijvende ondernemers met extensiveringsopgaaf, bedrijven die hun bedrijfsvoering willen aanpassen en anderszins. Tenslotte kunnen bedrijven worden gebruikt voor ondernemers uit andere gebieden die willen verplaatsen.
Per aan te kopen bedrijf moet een afweging worden gemaakt in hoeverre aankoop nodig is om doelstelling te kunnen halen. Voorwaarde hierbij is dat deze ondernemers een goede regeling wordt geboden wanneer zij (eerder) stoppen. De productierechten van de stoppende ondernemers zullen voor een groot deel uit de markt worden gehaald om hiermee reductie van methaan- en ammoniakemissie te bewerkstelligen.

Toepassen herverkaveling

Doordat een groot aantal ondernemers naar verwachting zal stoppen en er opgaven liggen, zal een herverkaveling in de meeste gebieden voor de hand liggen. Hiermee krijgen de blijvende agrarische ondernemers de gronden die ze nodig hebben, waar mogelijk dicht bij huis. Ook kan hiermee gestuurd worden op een efficiënte inrichting van de gebieden. Waar mogelijk zal dit gaan middels een vrijwillige kavelruil. In verband met de verplichting van de overheid om grond die ze wil verkopen, via een openbare verkoop van de hand te doen, kan het ook zijn dat de herverkaveling plaats vindt via een WILG-procedure.

Bedrijfsmanagement en technische maatregelen.

Ook door bedrijfsmanagement en technische maatregelen kunnen opgaven deels worden gehaald. Op dit moment gaat dit in hoofdzaak over de reductie van de stikstofemissies en in mindere mate over methaanemissies. Ook ligt er een relatie tussen bedrijfsmanagement en de opgave voor de groenblauwe dooradering c.q. basiskwaliteit natuur.

Als we kijken naar de opgave voor reductie van stikstofemissies dan is er door bedrijfsmanagement en technische maatregelen winst te behalen door:

1) Aanpassing van het voerregime (minder eiwitrijk voer)
2) Toepassen meer weidegang
3) Mest aanlengen met water in de stal of bij het uitrijden
4) Toepassen van een stikstofstripper, al dan niet in combinatie met een mestvergisting
5) Overige technische maatregelen

Reductie opgave voor de uitstoot van methaan is minder makkelijk te realiseren doordat deze emissies in hoofdzaak vrijkomen uit de pens van de koe. Wel wordt er op dit moment onderzocht in hoeverre aanpassing in het voerregime ook hier invloed kan hebben op het terugbrengen van emissies. Ook het afvoeren van mest naar bijvoorbeeld een monovergister kan bijdragen aan reductie van de emissies.

Ten slotte ligt er een relatie tussen bedrijfsmanagement en de groenblauwe dooradering. In de bedrijfsvoering kan worden bekeken in hoeverre exensief beheerde stroken grond (de dooradering) toch kan worden gebruikt. Gedacht kan worden aan het (deels) toevoegen van maaisel van deze stroken in het voerregime. Uit onderzoek blijkt dat dit positief kan werken voor het welzijn van melkvee zonder dat dit substantieel te koste gaat van de melkproductie. In het Vechtdal willen we inzetten op bedrijfsmanagement om hiermee de doelstellingen mede te realiseren. Middelen die we hiervoor in willen zetten, worden onderdeel van paragraaf 3.8.

CONCEPT

Afwaardering en jaarlijkse compensatie

Een deel van de gronden in het Vechtdal zal in belangrijke mate worden geëxtensiveerd. Met name in de gebieden met zogenaamde ‘gestapelde opgaven'. Concreet kan worden gedacht aan het winterbed van de Vecht met aanpalende gronden, maar wellicht ook aan de overgangszones rondom N2000 gebied.

Deze gronden hoeven niet per se een natuurbestemming te krijgen. In onze optiek blijven deze gronden in principe eigendom en beheer bij de agrarische ondernemers. Omdat deze grond niet meer (volledig) bruikbaar is voor gangbaar agrarische gebruik, is het nodig dat deze gronden worden afgewaardeerd en een andere bestemming krijgen. Daarnaast dient er een vergoeding te komen voor gemis aan inkomsten (met verrekening van rente uit de afwaarderingsvergoeding) en een vergoeding van (extra) beheerskosten. Deze vergoeding voor inkomstenderving en beheer, dient jaarlijks te worden vergoed, waarbij de afspraken voor deze jaarlijkse vergoeding voor een periode van 30 jaar vastligt om hiermee ondernemers duurzaam zekerheid te geven.

Norm voor grondgebondenheid

Op dit moment wordt ervan uitgegaan dat er, als onderdeel van het landbouwakkoord, een norm voor grondgebondenheid komt voor de melkveehouderij. Door deze norm is het voor een deel van de melkveehouders noodzakelijk om meer grond onder hun bedrijf te krijgen. Deze grond moet dan komen van andere ondernemers. Wil een bedrijf dit niet, dan kan ervoor gekozen worden om het aantal dieren te verminderen. Links of rechtsom neemt hierdoor het aantal dieren per hectare af en daarmee de emissie van methaan en stikstof in het Vechtdal.

Andere lopende of kansrijke sporen

Naast bovengenoemde sporen die onderdeel zijn van de aanpak voor het Vechtdal, zijn er enkele reeds lopende of kansrijke sporen waarvan nog niet bekend is op welke manier ze een plek kunnen krijgen in de aanpak. Dit omdat ze nog in ontwikkeling zijn en/of onvoldoende breed gedragen worden. Deze vragen daarom nog om nadere verkenning, maar zijn voor de volledigheid in deze paragraaf wel beschreven.

Landgoederen en KPI-systematiek

Zoals in H1 benoemd zijn de vele landgoederen kenmerkend voor het Vechtdal. De landbouwbedrijven op deze landgoederen nemen een bijzondere positie in in het Vechtdal. Ten eerste omdat deze bedrijven van oudsher in of dichtbij natuurgebieden zitten. Ten tweede omdat zij pachters zijn van de gronden en gebouwen op deze landgoederen. Meestal kunnen deze pachters bij een uitkoop-, verplaatsing- of een piekbelastersregeling niet verplaatsen omdat hun huidige vermogenspositie vaak onvoldoende is om een vervangend bedrijf te kunnen kopen.

De verpachter speelt dus een belangrijke rol in de transitie van deze bedrijven en- het samen met de pachter vormgeven van een perspectief voor het verdienmodel van deze bedrijven. Hierbij kan gedacht worden aan aanpassing van de bestaande pachtovereenkomsten ten aanzien van pachtvoorwaarden en pachtsom. Dit brengt met zich mee dat ook de verpachter geholpen moet worden om het verdienmodel van het landgoed in de benen te houden.

Gedacht kan worden aan compensatie in geld, vervangende grond of ruimtelijke ontwikkelmogelijkheden als compensatie voor lagere pachtinkomsten. Hiermee wordt aan de verpachter in natura of in geld perspectief geboden.

Landgoed Vilsteren is samen met haar melkveehouderijbedrijven en Boerenverstand een eigen systematiek voor een aanvulling van het verdienmodel gaan testen in de praktijk. Er wordt getest

CONCEPT

met kritische prestatie-indicatoren (kpi's), waarmee boeren zelf kunnen kiezen op welke gebieden ze stappen willen zetten om tot duurzamere landbouw te komen.

De Vecht als klimaat-as

De waterschappen in het Vechtdal opperen de benadering van de Vecht als klimaat-as van het Vechtdal. De aanleiding voor deze benadering is de stapeling van functies die een plek krijgen in het beekdal van de Vecht.

Het gaat hier om ontwikkelingen op gebied van natuur (een meer natuurlijke begroeiing zoals bloemrijk grasland, bosschages e.d.) en recreatie (recreatieve voorzieningen zoals gebouwtjes, hekwerken e.d.). Deze kunnen obstakels vormen voor de waterafvoer in hoogwaterperioden. Het gevolg hiervan is te grote opstuwing van het water tijdens extreme neerslagpieken. Dit effect moet worden opgelost ten behoeve van de waterveiligheid van de aangrenzende stedelijke gebieden.

Een optie zou zijn om buiten het beekdal van de Vecht waterbergingsgebieden te realiseren, om daarmee de Vecht zelf te ontlasten. Dit in overleg met het gebied. Gelijktijdig biedt dit kansen voor het realiseren van natte (blauwe) of droge (groene) bypasses die ook bijdragen aan de basiskwaliteit natuur c.q. de groenblauwe dooradering.
Voor de waterbergingsgebieden komen de lagergelegen landbouwgebieden in aanmerking die ook al geselecteerd waren in het project 'Veilige Vecht'. Dergelijke waterbergingsgebieden hoeven alleen te inunderen op momenten dat in de Vecht zeer hoge waterstanden optreden (ca. eens per 25-100 jaar). De gebieden inunderen met water uit hun eigen stroomgebied (dus niet vanuit de Vecht), maar ontlasten de Vecht op dat moment wel.

De waterberging kan prima met gangbaar landbouwgebruik gecombineerd worden. Het zou ook een aanleiding kunnen zijn om die laaggelegen waterbergingsgebieden te combineren met andere opgaven van de PPLG, zoals CO2-vastlegging met bio-based teelten of bossenstrategie, eventueel in combinatie met windmolens ('windbossen") of zonnevelden. Hierbij geldt wel dat er logische ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden. Zo ligt aanleg van bos in het gangbare landbouwgebied niet voor de hand omdat deze belemmerend kan werken voor aangrenzende agrarische bedrijven. Als dit al aan de orde is, is dit onderwerp van gesprek in het gebiedsproces.

Groenblauwe dooradering en ecosysteemdiensten in landbouwgebied

We zien kansen om ook in het gangbare landbouwgebied groenblauwe dooradering te realiseren op het moment dat daar als onderdeel van gebiedsprocessen andere opgaven gerealiseerd worden. Op deze manier wordt het werken aan de basiskwaliteit natuur meegenomen als meekoppelkans.

3.2 Communicatiestrategie incl. betrekken inwoners

Voor het Vechtdal is de basis gelegd voor een gebiedscommunicatiestrategie in Bijlage III. In het gebied wordt door de partners constructief gewerkt aan de contouren van de transitie. De communicatie-opdracht ligt vooral in het informeren en communiceren met inwoners, en dan met name agrarisch ondernemers, die vaak nog onder de radar zijn.

De opgave van het PPLG is breed en complex. Met de gebiedspartners worden al maanden gesprekken gevoerd en tijdens gebiedsdagen zijn ook externe partijen gehoord en geraadpleegd. Met name veel agrarische ondernemers, die in deze fase het meest met de uitvoering van het PPLG te maken krijgen, moeten vroegtijdig worden geïnformeerd. Het is de opdracht van de provincie om, zo mogelijk samen met gemeenten, aan deze informatievoorziening te voldoen. Agrarisch ondernemers hebben beperkt tijd om nog zelf op de ontwikkelingen te anticiperen.

CONCEPT

In het contact met agrarisch ondernemers moet duidelijk worden gemaakt voor welke uitdagingen ze komen te staan, maar vooral tegelijk worden benadrukt welke kansen er zijn. De persoonlijke impact van de maatregelen kan groot zijn. Veel agrarisch ondernemers kunnen de transitie maken, maar er is ook een groep voor wie het PPLG een te grote stap is. Aandacht voor deze ondernemers waarvoor het PPLG ingrijpende gevolgen kan hebben, is essentieel. Een uitdaging voor de provincie Overijssel is al deze agrarisch ondernemers te bereiken; veel zijn niet georganiseerd.

De PPLG-transitie is mensenwerk en heeft een gezicht nodig. Dat betekent dat we elkaar moeten kennen, elkaar moeten weten te vinden en elkaar kunnen aanspreken. De provincie Overijssel verzorgt de communicatie van het 'algemene' PPLG-verhaal via haar communicatiekanalen. Woordvoering ligt bij de provinciale woordvoerder. Het informeren van inwoners in de breedste zin gebeurt via de gemeenten en eventueel andere partners in het gebied. Zij worden daarbij gefaciliteerd door de provincie. Het is zaak communicatie zo goed mogelijk af te stemmen. In het Vechtdal betekent dat vooral nauwe samenwerking tussen vertegenwoordigers van ondernemers en inwoners, maatschappelijke organisaties, provincie, gemeenten en waterschappen.

3.3 Welke processen passen waar?

Zoals in paragraaf 3.1 benoemd is de visie dat we de opgaven in goed overleg met betrokkenen realiseren. Gelijktijdig kan de inzet van bepaalde (wettelijke) instrumenten helpend zijn aan dit proces. In het Vechtdal kennen we, uitgaande van de groen/blauwe opgaven vanuit het PPLG, 3 soorten gebieden:

1. Gebieden waar extensivering en koppeling met functies als natuur, water en recreatie in hoofdzaak van toepassing zullen zijn. In deze gebieden komen veel groen/blauwe opgaven samen.
2. Gebieden die geschikt blijven voor (gangbare) landbouw, maar waarbij extra opgaven van toepassing kunnen zijn i.v.m. de kwaliteit van het (grond)water.
3. Gebieden die worden ingezet voor (gangbare) landbouw. De inrichtingsopgaven hier vanuit het PPLG, verhoudingsgewijs gering. Voor de agrarische ondernemers in deze gebieden gelden uiteraard wel de extensiveringsopgave en ook in deze gebieden zal een bijdrage nodig zijn aan de diverse overheidsdoelen, waaronder ook de provinciale landbouwvisie. Hiervoor is vrijkomende grond van stoppende ondernemers nodig die toegedeeld kan worden aan agrariërs.

Wanneer we dit geografisch toepassen dan leidt dit tot een eerste globale indeling in het landelijk gebied:
Ad 1) Het winterbed van de Vecht, het Natura 2000 gebied Vecht Beneden Regge incl overgangszone, het Nationaal Natuur Netwerk, de landgoederen en de daaraan grenzende percelen. Randzone Engbertsdijksvenen tussen Kloosterhaar en Sibculo en het Reestdal.
Ad 2) De waterwingebieden ten behoeve van de winning van drinkwater (Archemerberg, Witharen en de reservering Bruchterveld)
Ad 3) De overige gebieden.

Deze indeling past binnen de globale indeling zoals opgenomen in het Fundament van de Omgevingsvisie Overijssel. Wanneer we kijken naar de verschillende processen die doorlopen kunnen worden om te komen tot realisatie, is voor ons het uitgangspunt om eerst te verkennen op welke wijze de opgaven in goed overleg gerealiseerd kunnen worden. Dus uitgangspunt en vertrekpunt is minnelijke overeenstemming. Wanneer uit de verkenning blijkt dat vanwege de complexiteit het erg lastig is om in overleg te komen tot realisatie van opgaven, wordt na een periode van 1 a 2 jaar, gestart met een WILG project of omgevingsplan/projectbesluit. Op dit

CONCEPT

moment is derhalve nog geen uitsluitsel te geven over welke gebieden een bepaald proces zou moeten doorlopen of niet.

Logischerwijs lijken de gebieden met meerdere opgaven eerder in aanmerking te komen voor een proces onder de WILG dan andere gebieden, tenzij wordt aangelopen tegen het 1:1 kunnen toedelen van vrijkomende agrarische gronden.

3.4 Rollen en verantwoordelijkheden

Het werken aan een toekomstbestendig en vitaal Vechtdal doen we in samenwerking met alle betrokkenen. De manier van samenwerking zal wel verschillen per betrokkene. In de onderstaande afbeelding is de participatieladder opgenomen. Hieruit blijkt dat afhankelijk van de (gewenste) invloed van een partner (dit kunnen (grond)eigenaren zijn, maar ook gemeenten, belangenorganisaties etc.), de vorm van de participatie verschilt. Ook heeft de rol van de participant gevolgen voor de manier waarop de provincie, maar ook gemeente of waterschap, als overheid zich dient op te stellen.

Daarnaast kan het zijn dat de rol van eenzelfde partij per proces verschilt. Ten slotte hangt dit ook samen met het niveau waarop gesprekken plaatsvinden. Concreet kan hierbij worden gedacht aan gesprekken die het Vechtdal als geheel aangaan ten opzichte van gesprekken over een specifiek gebiedsproces met een meer geringe omvang.

In de afgelopen maanden zijn er gesprekken gevoerd over hoe we als partners invulling willen geven aan de verschillende rollen en verantwoordelijkheden. Deze gesprekken lopen op dit moment nog. Het is in dit stadium dan ook niet mogelijk nu al een beschrijving te geven van de uitvoeringsorganisatie met daarbij de taken, rollen, verantwoordelijkheden en benodigd aantal fte's. Het twee en derde kwartaal van 2023 zal hier meer duidelijkheid over komen.

Wel is nu al duidelijk dat er sprake zal zijn van een forse personele inzet om de opgaven tijdig te kunnen realiseren. Deze inzet zal ook vanuit de verschillende gebiedspartners moeten komen. Gedacht kan worden aan inhoudelijke expertise op het gebied van natuur, water en landbouw, maar ook aan expertise op het gebied van het leiden en begeleiden van projecten en processen. Het verzoek aan de gebiedspartners is dan ook om hier nu reeds over na te denken en dit in de eigen organisatie onder de aandacht te brengen.

3.5 Voorbeelden van lopende gebiedsprocessen

Inmiddels lopen er in het Vechtdal een zestal gebiedsprocessen die sterk variëren in fase en voortgang. Twee daarvan zijn in combinatie met een landgoed. Een deel zit in de initiatieffase terwijl anderen inmiddels in de fase van verkenning zitten. Hieronder zijn deze processen benoemd.

1) Junne

Junne is een zogenaamd koplopersproject. Er liggen gestapelde opgaven in het gebied van Junne, waarbij de stikstofopgave en de vernattingsopgave groot zijn. Een pachtbedrijf vraagt een andere maatwerkaanpak dan een eigendomsbedrijf. Samen met de landgoedeigenaar en de betreffende boeren verkennen we de mogelijkheden om invulling te kunnen geven aan de opgaven. Centraal staat de wens van de grondeigenaren. Hoe zien zij hun toekomst in dit gebied en wat is daarvoor nodig, zodat de opgaven gehaald kunnen worden.

2) Schuinesloot

In Schuinesloot is enige tijd geleden een vrijwillige kavelruil gestart met agrarische structuurversterking als doelstelling. In het kader van deze kavelruil is er een kavelruilcommissie

CONCEPT

benoemd en worden gesprekken gevoerd met alle ondernemers in het gebied. Vanuit het Gebiedsteam Vechtdal is opdracht gegeven aan de kavelruilcoördinator, om te verkennen of er kansen in het gebied liggen om deze kavelruil te combineren met realisatie van de PPLG opgaven. De kavelruilcommissie heeft aangegeven hier positief tegenover te staan, maar wil eerst de resultaten van de verkenning afwachten. Naar verwachting wordt begin mei de verkenning opgeleverd waarna besproken wordt of en zo ja, op welke wijze er een vervolg komt.

3) Stegeren boert door!

Een groep van 15 boeren in het gebied Stegeren wil niet langer afwachten en pakt zelf de regie en start een eigen gebiedsproces. Belangrijke drijfveer is dat de jonge boeren willen voorkomen dat ze achter het net vissen als er grondtransacties in het gebied plaatsvinden. Het extensiveringsvraagstuk wordt dan nog moeilijker om in te vullen. De groep is bezig met een eerste verkenning om de opgaven in het gebied zo scherp mogelijk te krijgen. Daarna starten de keukentafelgesprekken om een ruimtelijk schets te kunnen maken. Door de schets naast de opgaven te leggen, wordt er gekeken wat er nodig is om de opgaven te bereiken.

4) Dalfserveld West.

In Dalfserveld loopt een gebiedsproces met de gemeente Dalfsen als kartrekker. Dit gebiedsproces is opgestart omdat de gemeenteraad de wens heeft om het Dalfserveld als energiegebied in te gaan richten met windmolens en zonneparken. Het gebied heeft echter ook een PPLG opgave voor de komende jaren. Omdat de overheden integraal willen werken, worden tegelijkertijd met het energie-wens ook de PPLG opgaven in het gebiedsproces meegenomen.

5) Landgoed Hessum

In afstemming met het Overijssels Particulier Grondbezit (OPG), is een pilot gestart naar de manier waarop de PPLG opgaven zouden kunnen landen op een landgoed. Het Vechtdal kent een groot aantal landgoederen. Landbouw en natuur zijn, ook vanuit cultuurhistorische aspect, nauw met elkaar verbonden op een landgoed. Gelijktijdig dragen beiden ook bij aan het economisch verdienmodel van een landgoed. Doel van deze pilot is om samen met de landgoedeigenaar, het OPG en Het Oversticht, te verkennen hoe PPLG opgaven op een landgoed kunnen landen. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar realisatie van de opgaven, maar juist ook naar samenhang landbouw en natuur, cultuurhistorie, leefbaarheid en het economisch verdienmodel.

6) Proeftuin Opgewekt

De initiatiefnemers van Proeftuin Opgewekt zien een rol weggelegd voor landgoederen bij de energietransitie. Doel is om te komen tot een aanbod aan de RES (Regionale Energietransitie) West-Overijssel. Naast het aanbod wil het project ook bijdragen maatregelen voor klimaatadaptatie. Dit alles met respect voor erfgoedwaarden en landschappelijke kwaliteit. Daarnaast zijn stikstofreductie en natuur belangrijke thema’s die in de integrale gebiedsgerichte aanpak een plek krijgen. De Proeftuin Opgewekt is een project van het OPG en Oversticht en wordt gefinancierd vanuit de erfgoeddeal. Op dit moment wordt verkend of de initiatiefnemers ook realisatie van de PPLG opgaven mee kunnen nemen in Proeftuin Opgewekt.

Overige processen

Op dit moment lopen er in het Vechtdal nog gebiedsinitiatief welke relevant is voor het PPLG. Dit is een initiatief vanuit de netwerkorganisatie Ruimte voor de Vecht onder de naam ‘Panorama Vechtdal'. Met Panorama Vechtdal willen de gebiedspartners een nieuw gezamenlijk toekomstperspectief ontwikkelen voor de huidige grote en kleine opgaven die op het Vechtdal afkomen. Middels verkennend onderzoek in 3 modelgebieden ("lab-setting") wordt gezocht naar een nieuw gebiedsperspectief. Twee modelgebieden zijn volledig gelegen binnen het PPLG-gebied

CONCEPT

Vechtdal, te weten Bergentheim en Ommen. Het 3e modelgebied ligt deels in het Vechtdal en deels binnen gebied Noordwest Overijssel.

Qua inhoudt richt het proces zich op alle ruimtelijke opgaven die in deze gebieden een rol (gaan) spelen. Hierbij gaat het enerzijds om urgente opgaven zoals stikstof, biodiversiteit en KRW (NPLG). Anderzijds is er ook aandacht voor andere opgaven zoals waterveiligheid en verstedelijking. Bij het zoeken naar een goede invulling van deze opgaven, is er ook aandacht voor overkoepelende opgaven als Ruimtelijke kwaliteit en Brede welvaart (leefbaarheid).

Het is een lerend onderzoek met een theoretische aanpak, die gebaseerd is op zoveel mogelijk praktijkkennis. Dit is wezenlijk anders dan de lopende gebiedsprocessen. Om geen verwachtingen te wekken (en mogelijk negatief te beïnvloeden), is er bij de stakeholderselectie rekening gehouden met het abstractieniveau van dit proces. Dit betekent dat er in eerste instantie wordt gesproken op organisatieniveau en in mindere mate op individueel niveau.

Deze verkenning heeft als eindproduct een aantal bouwstenen/leerelementen die bruikbaar zijn in verschillende lopende processen. Zo zijn de resultaten bruikbaar voor het PPLG en zijn de resultaten ook bruikbaar voor de verdere invulling van de NOVI-status van de Regio Zwolle.

3.6 Agenderende randvoorwaarden

Om gebiedsprocessen te kunnen starten en goed te kunnen doorlopen zijn er randvoorwaarden die helder of ingevuld moeten zijn om dit succesvol te kunnen doen. Deze voorwaarden zitten enerzijds op de inhoud en anderzijds op het proces. De randvoorwaarden die het Vechtdal wil agenderen zijn:

1) De te bereiken doelen voor het Vechtdal moeten duidelijk zijn en moeten inhoudelijk goed zijn onderbouwd en uitlegbaar zijn, inclusief de mate van locatiegebondenheid;
2) Instrumenten, financiën en planning moeten duidelijk zijn en de kaders voor gebruik en inzet van instrumenten moeten werkbaar zijn. Sturing op het doel en niet op procedures is hierbij essentieel. Instrumenten en procedures moeten ondersteunend zijn aan het proces en realisatie van de opgaven en geen doel op zich zijn;
3) Bevoegdheid en mandatering van projectverantwoordelijken moet zijn geregeld waarbij deze zo laag als mogelijk moet worden belegd. Dit onder voorwaarde van verantwoording en rapportage;
4) Er moeten tijdig voldoende mensen beschikbaar zijn die over voldoende kennis en expertise beschikken;
5) Wanneer agrarische grond met eventueel bedrijfsopstallen gekocht kan worden, moet er op aangeven van de verantwoordelijke, snel en zorgvuldig worden gehandeld om te komen tot aankoop. Beschikbaarheid van grond is essentieel voor een gebiedsproces.
6) Grond in eigendom van de overheid moet 1:1 kunnen worden toebedeeld aan ondernemers conform het plan voor uitvoering;
7) Stapeling van opgaven; naast dat er duidelijkheid moet komen over aard en omvang van maatregelen, moet er duidelijkheid komen over de (on)mogelijkheden van het samenvallen van meerdere opgaven op dezelfde vierkante meters grond;
8) Transitie naar meer akkerbouw vraagt om aanpassing van de norm mbt het aandeel blijvend grasland vanuit de EU. Nu is deze norm in potentie beperkend voor een transitie;
9) Voor ondernemers die overwegen om te vormen naar (deels) andere bedrijfsvoering moeten helderheid hebben over de kaders waarbinnen omvorming kan plaatsvinden, maar ook over de vraag wat er met zekerheid gesteld kan worden over hun verdienmodel zodat de ondernemer een weloverwogen keuze kan maken. Ideeën over omvorming zijn goed, maar moeten voor een ondernemer wel realistisch zijn;

CONCEPT

10) Voor ondernemers die ervoor kiezen om grond met natuur(waarden) te beheren (ecosysteemdiensten), moet ook voor langere termijn zekerheid zijn over dekking van kosten voor beheer. Termijnen van 20 jaar of meer zijn hiervoor wenselijk
11) De PIP gebiedsprocessen vanuit de Ontwikkelopgave N2000 die klaar zijn, voldoen aan de doelstellingen. Aanvullende opgaven zijn niet nodig. De overige landelijke opgaven zoals emissiereductie van stikstof en methaan, zullen wel landen in deze gebieden.
12) Tussen verschillende deelgebieden moet een goede afstemming plaatsvinden. In het Vechtdal is mogelijk ruimte voor ondernemers uit andere gebieden. Keuzes voor verplaatsing zijn aan de ondernemer. Het aanbieden van bedrijven die door de provincie eerder gekocht zijn, is een integrale afweging tussen gebieden.
13) Wanneer het mogelijk is om in een gebied meer te doen dan strikt noodzakelijk moet hier ruimte voor zijn om zo gebieden waar realisatie van opgaven problematisch is, te ontlasten. Dit is enkel mogelijk voor de niet-locatiegebonden prioritaire opgaven (bijv. reductie broeikasgassen en stikstof). Dit geldt voor gebiedsprocessen in het Vechtdal, maar ook tussen deelgebieden in Overijssel breed.
14) Om sociaal maatschappelijk perspectief een volwaardig onderdeel van de gebiedsprocessen te laten zijn, dienen provincie en rijk hier ook prioriteit aan te geven. Enkel dan kunnen maatregelen gefinancierd en uitgevoerd worden.
15) Er liggen in het Vechtdal grote drinkwateropgaven. Deze opgave kunnen (fors) conflicteren met het belang van natuur en landbouw. Voor gestart wordt met gebiedsprocessen dient duidelijk te zijn wat de consequenties zijn van uitbreiding of een nieuw wingebied op natuur en landbouw. Ook dient duidelijk te zijn hoe wordt omgegaan met conflicterende belangen.

In Bijlage II is een checklist weergegeven die voorafgaand aan start van een gebiedsproces doorlopen moet worden. In deze checklist staan ook een aantal punten die hiervoor als randvoorwaarde zijn benoemd. Deze checklist is onderdeel van de op te leveren verkenning die per gebiedsproces wordt doorlopen.

3.7 Aanpak

Hieronder is kort weergegeven aan welke zaken op korte, middellange en lange termijn primair aandacht wordt besteed in het Vechtdal.

a. Korte termijn: 2023 – 2025

In deze periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Opstellen en afronden gebiedsprogramma;
2) Afspraken met partners over de wijze van samenwerking waaronder de governancestructuur;
3) Informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;
4) Fase van intiatief en verkenning voor een groot aantal gebiedsprocessen;
5) Toetsen van instrumenten en regelingen aan de praktijk;
6) Inrichting uitvoeringsorganisatie;
7) Aankopen eerste bedrijven;
8) Onderzoek tbv detaillering opgaven;
9) (doen) opzetten van monitoring;
10) Rapportage en verantwoording.

b. Middellange termijn: 2025 – 2027

In deze periode is de inzet gericht op de volgende zaken:

1) Gebiedsprocessen in uitvoering;
2) Opschalen uitvoeringsorganisatie;
3) Blijven informeren en betrekken inwoners, bestuurders en volksvertegenwoordigers;

CONCEPT

4) Aankopen bedrijven en inzetten tbv herverkaveling / extensiveringsopgaven;
5) Monitoring effecten maatregelen;
6) Indien nodig verfijning/bijsturing opgaven;
7) Rapportage en verantwoording.

c. Lange termijn: 2027 – 2030 (uitloop 2035)

In deze laatste periode is de inzet gericht op de volgende zaken

1) Oplevering gebiedsprocessen;
2) Monitoring effecten maatregelen;
3) Afbouwen uitvoeringsorganisatie;
4) Rapportage en verantwoording.

Monitoring

Het doel van monitoring voor het Provinciaal Programma Landelijk Gebied is tweeledig:

- Provincie moet de uitgaven verantwoorden aan het rijk
- We willen monitoren hoever we zijn in doelbereik

De verantwoordelijkheid van monitoring is te onderscheiden op 3 niveaus:

1. Maatregelen(pakketten) – monitoren op uitvoering van de met het rijk afgesproken maatregelen ter verantwoording van de uitgaven. Verantwoordelijkheid primair bij provincies.
2. Subdoelen / randvoorwaarden – omdat uit de (beleids)praktijk einddoelen en doelgat soms nog verder aangescherpt worden, én effecten van getroffen maatregelen niet goed of pas na langere tijd vast te stellen zijn, wordt vaak gemonitord op subdoelen of randvoorwaarden. Hiervoor ligt een gedeelde verantwoordelijkheid bij provincie en rijk*, en zullen zij de samenwerking moeten zoeken.
3. Einddoelen – de verantwoordelijkheid voor het monitoren op einddoelen ligt primair bij het rijk*.

* Vanwege de complexiteit en daaraan gekoppelde onzekerheden, heeft het rijk besloten een Ecologische Autoriteit en een consortium WUR/RIVM/PBL de provinciale plannen door te laten rekenen en beoordelen op doelbereik.

Monitoring binnen Overijssel is in hoofdzaak de verantwoordelijkheid van de provincie. Dit wordt opgepakt door het team Beleidsinformatie. In het Ontwerp Provinciaal Programma Landelijk Gebied van Overijssel, staat de monitoringaanpak verder uitgewerkt. Aandachtspunten die we vanuit het Vechtdal hierin meegegeven hebben zijn:

- Leer van het verleden: voor het doorrekenen van doelbereik van bepaalde maatregelen kunnen we leren van vergelijkbare maatregelen die in het kader van andere programma's (KRW, Ontwikkelopgave, Lumbricus, etc) reeds zijn uitgevoerd.
- Breng actuele situatie vroegtijdig in beeld: wat is er ten opzichte van het referentiejaar al, via autonome ontwikkeling of maatregelen, al bereikt op de doelen? Breng dit in een vroeg stadium in beeld per PPLG gebied omdat dit van invloed kan zijn op de realisatiestrategie en maatregelenpakketten.
- Benoem dat de verschillende doelen verschillende jaartallen voor doelbereik (2027, 2035, 2040) hebben (en leg uit waarom).
- Druk de sociaal economische impact ook in cijfers uit, zodat dit ook meetbaar wordt net als de andere doelen.

CONCEPT

Ook is meegegeven dat het van belang is om het veranderende verdienmodel van de boeren te monitoren. Ten slotte is van belang om aan het begin van de uitvoering, markeerpunten vast voor momenten waarop einddoelen en doelgat opnieuw tegen het licht worden gehouden. Dat geeft duidelijkheid vooraf, en voorkomt dat er continue in onzekerheid wordt gewerkt en geleefd.

3.8 Middelen

Vanuit het transitiefonds is vooralsnog enkel geld beschikbaar voor 'harde opgaven' zoals opgenomen in het NPLG. Dit houdt derhalve in dat voor doelen 'een sterk sociaal-economisch platteland' en 'een toekomst bestendige agrarische sector' nog dekking gezocht moet worden. De inzet is om ook vanuit het Rijk hiervoor een bijdrage te krijgen.

Ook voor opgaven en meekoppelkansen zoals bijvoorbeeld voor groen/blauwe dooradering in gangbare landbouwgebieden en eventuele waterberging is vanuit het transitiefonds geen budget voorzien.

[PM] Instrumentenmix: iteratief proces, samen opstellen

[PM] Financiën: inclusief kosten en effecten (relatie doelen, maatregelen en draagvlak)

Bijlagen

I Jaarplan 2023 – 2024 PM

II Checklist gebiedsprocessen

III Concept communicatiestrategie voor het Vechtdal

CONCEPT

CHECKLIST

‘SAMENWERKING GEBIEDSPROCESSEN LANDELIJK GEBIED’

De drie pijlers

Ambitie en inzet

Aspect	Toelichting
Commitment samenwerking	Heeft men een gelijke kijk op de aard en de meerwaarde van de samenwerking? Kent men daaraan ook hetzelfde belang toe? Zijn alle relevante partijen betrokken? Heeft men vertrouwen in elkaar?
Plan B	Zijn er vooraf afspraken gemaakt over het vervolg mocht het samenwerkingsproject niet slagen?
Doelen gemeenschappelijk	Zijn de te bereiken doelen duidelijk? Worden ze gedeeld?
Oog voor elkaars belangen Beïnvloedingsruimte	Kent en respecteert men elkaars belangen? Is er voldoende speelruimte in de eigen belangen om de ander tegemoet te komen? Zijn de ‘harde’ grenzen duidelijk vastgelegd?

Instrumentarium, geld en tijd	Zijn de benodigde uitvoeringsinstrumenten, de kosten en financiering de tijdsplanning in werkbare kaders vastgelegd?

Aanpak en organisatie

Aspect	Toelichting
Aanpak/proces stappen	Sluit het plan van aanpak aan op de praktijk? Is het concreet genoeg wat betreft fasering en tijdsplanning? Is er voldoende ruimte voor tussentijdse aanpassing?
Projectstructuur /aansturing Rol/taakverdeling	Is het opdrachtgeverschap/ de aansturing helder? Is er sprake van een logische organisatie van het project? Nemen de juiste partijen/personen deel? Is de rol en taakverdeling binnen het project duidelijk?
Besluitvorming /mandatering	Kunnen het project en de projectleden met voldoende bevoegdheid opereren? Is eventuele mandatering geregeld?
Communicatie/ terugkoppeling	Worden de achterbannen van de betrokken partijen bijtijds en over de juiste punten geïnformeerd/geraadpleegd?

Cultuur en vaardigheden

Aspect	Toelichting
Cultuur en toerusting organisatie	Hebben de betrokken partijen een cultuur van samenwerking? Zijn de eigen werkprocedures voldoende toegesneden om flexibel en tijdig te reageren op de wensen van buiten? Wordt 'ondernemerschap' gestimuleerd?

Persoonlijk functioneren	Beschikken de projectdeelnemers over de benodigde competenties en vaardigheden?

CONCEPT

Gebiedscommunicatiestrategie PPLG

Vechtdal

‘Toekomst voor ons platteland’

Door: Erik-Jan Berends / gebiedsteam Vechtdal

Datum: April 2023

Versie: Concept 20/04/2023

Inhoud

1. Inleiding 3
   1.1 Beschrijving van het Vechtdal: karakterisering en identiteit 4
   1.2 Algemene kenmerken 5
   1.3 Kenmerken van het gebied en haar inwoners 6
2. De communicatiestrategie 7
   2.1 Visie 7
   2.2 Ambities voor het Vechtdal 7
      Basiskennis op orde 7
      Werkgroep communicatie 7
      We doen het samen 8
      Wat we al kunnen doen, dat doen we 8
   2.3 Wat gaat er goed en wat kan beter? 8
3. Communicatie doelen 9
   3.1 Doelstellingen voor 2023 9
   3.2 Aanpak 10
      Doel 1: Basiskennis op orde 10
      Doel 2: Bouwen aan een communicatienetwerk 11
      Doel 3: Delen van lopende initiatieven 11
      Doel 4: Werken aan vertrouwen 12
4. Stakeholders/doelgroepenanalyse 12
   4.1 Kennismanagement 13
   4.2 Middelen 13

CONCEPT

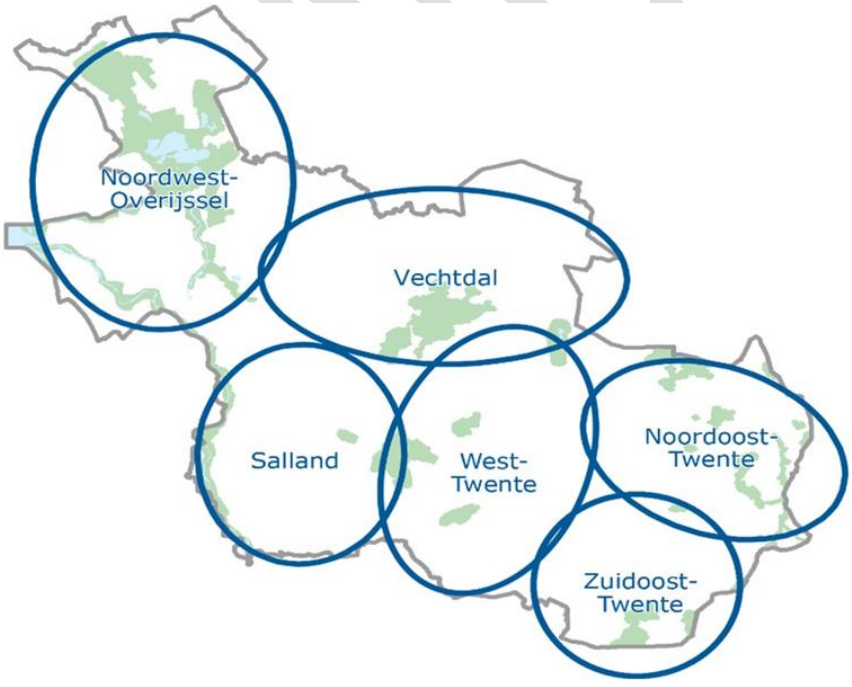
Deze concept communicatiestrategie is een bijlage bij het gebiedsprogramma Vechtdal. Het geeft inzicht in hoe gebiedspartners de communicatie rondom de realisatie van PPLG doelen in het Vechtdal kunnen vormgeven. Voorliggend document is de eerste gedachtelijn. De strategie is een groeidocument dat in samenwerking met onze gebiedspartners nog wordt verfijnd.

1. Inleiding

Het landelijk gebied gaat veranderen. We willen de natuur herstellen, het watersysteem robuuster maken, het klimaatprobleem verminderen en de landbouw ondersteunen bij uitvoering van de opgaven. Deze opgaven leiden tot een transitie van het landelijk gebied. De opgaven moeten in samenhang worden opgepakt. Onze intentie is zo te voldoen aan de (inter)nationale doelen voor natuur, water en klimaat, waarbij ruimte ontstaat voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zet het Rijk in op een integrale aanpak voor natuur, water en klimaat. Het is aan de provincies om voor de taakstellende opgaven gebiedsprogramma's op te stellen. Voor het NPLG is een Transitiefonds van circa 24 miljard euro beschikbaar voor uitvoering in de provincies.

De Overijsselse vertaling van het NPLG wordt beschreven in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Er is daarbij gekozen de provincie in zes gebieden te verdelen. Ieder kent een eigen, specifiek karakter. Als gebiedsteam Vechtdal brengen we in kaart welke maatregelen voor het vechtdal genomen kunnen worden om te voldoen aan de doelen van het PPLG.

We werken aan een natuurrijk, leefbaar en economisch sterk Overijssel, maar dat doen we niet alleen. Het is onze taak om belangen en perspectieven van betrokken partijen goed af te wegen en te werken aan kwalitatief goede oplossingen en besluitvorming. Samen met onze partners willen we

werken aan een optimale inzet van communicatie om de transitie met alle inwoners zo goed mogelijk te doorlopen. Met deze gebiedscommunicatiestrategie leggen we hiervoor de basis.

1.1 Beschrijving van het Vechtdal: karakter en identiteit

Het Vechtdal is een gebied met een gevarieerd landschap dat wordt gedomineerd door landbouw en de rivier de Overijsselse Vecht. Direct aan de Vecht liggen de plaatsen Hardenberg, Ommen en Dalfsen[1] en centraal daarbinnen een uitgestrekte zone met landgoederen en boswachterijen.

Ten noorden en zuidoostelijk van het eigenlijke 'Vechtdal' ligt een open ontginningsgebied dat hoofdzakelijk in gebruik is voor de landbouw. Ten zuiden van de Overijsselse Vecht, ter hoogte van Ommen, ligt het Natura 2000 gebied Vecht- en Beneden Regge. Ten noorden van Balkbrug en Dedemsvaart op de grens met Drenthe ligt het Reestdal, een uniek natuurgebied rond de rivier de Reest. De beek kronkelt door een afwisselend landschap met natte hooilanden, akkers, houtwallen, heidevelden en bossen.

De 167 kilometer lange Overijsselse Vecht is een regenwaterrivier met (internationaal) zestig zijtakken die met wind in de loop van de tijd oeverwallen en rivierduinen creëerde. De rivier kent haar oorsprong in Münsterland, Duitsland en mondt bij Zwolle uit in het Zwarte Water. Nu is de invloed van de rivier begrensd en is naast natte natuur ook droge natuur ontstaan. Het veelzijdige landelijke karakter van het Vechtdal met een diversiteit aan landbouwbedrijven, landgoederen en de historische steden, maakt het ook voor toeristen aantrekkelijk.

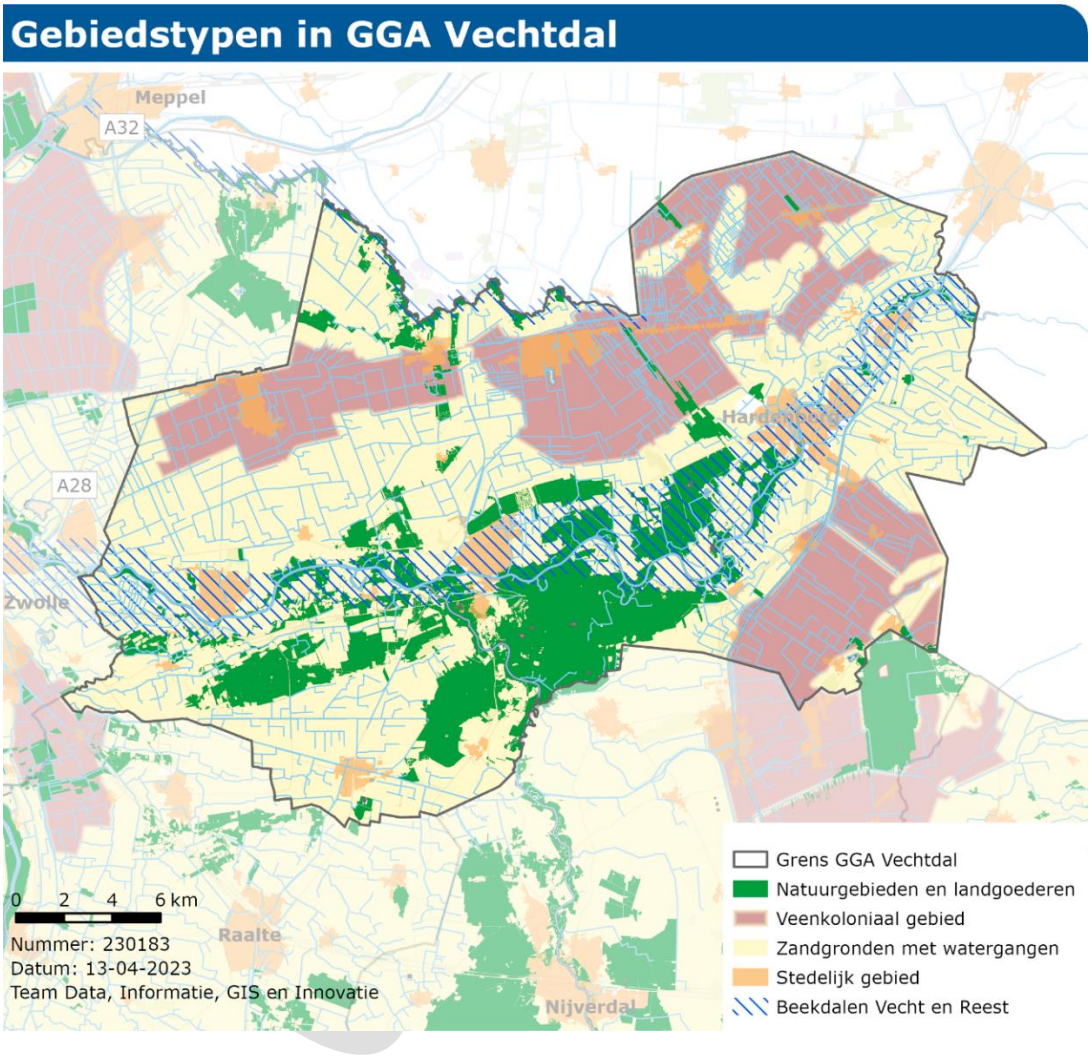
Veel mensen genieten van het landschap, mede dankzij een uitgebreid netwerk van wandel- en fietspaden. Parallel aan de Overijsselse Vecht loopt de eeuwenoude Hessenweg die Dalfsen, Ommen en Hardenberg met elkaar verbindt. In de levendige kernen kijken inwoners nog veel naar elkaar om en is grote bereidheid tot het doen van vrijwilligerswerk. Veel inwoners werken in de Regio Zwolle.

CONCEPT

1.2 Algemene kenmerken

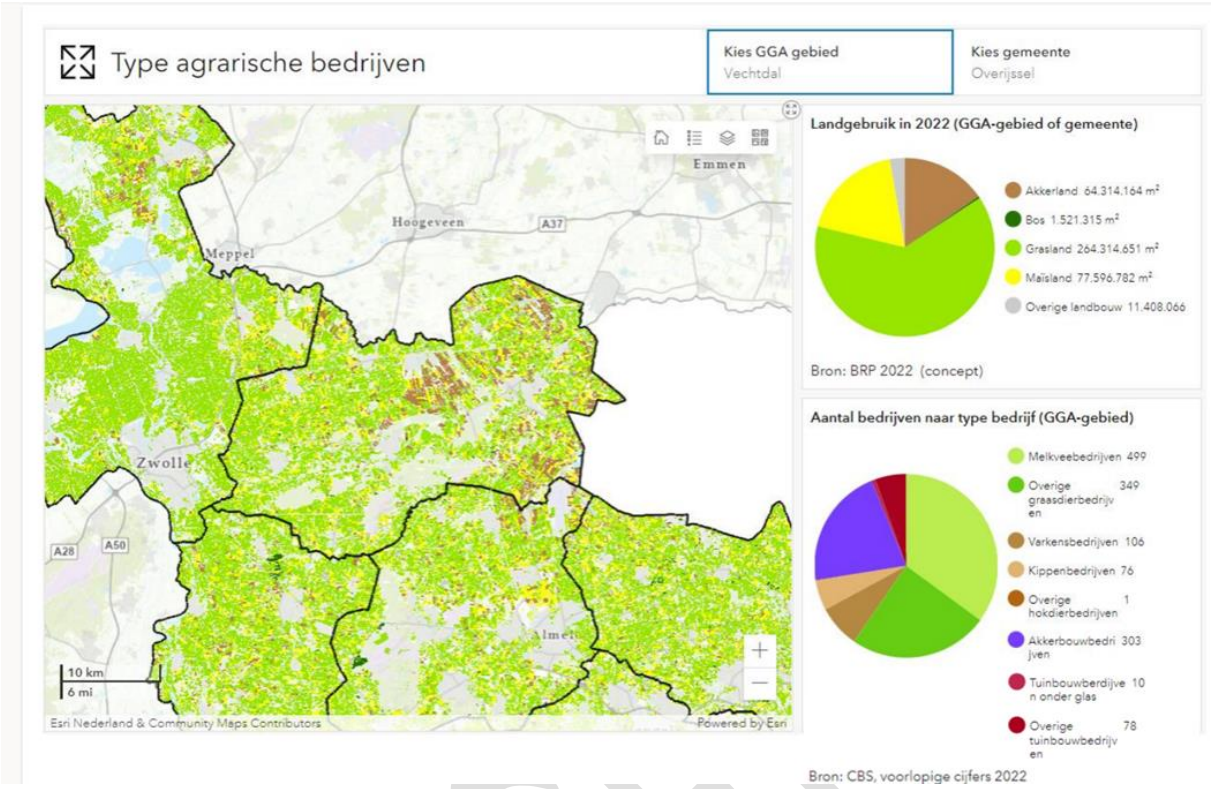
Het Vechtdal is bij uitstek een gebied met een landelijk karakter en veel invloed vanuit landbouw. Het is grofweg in te delen in vier gebiedstypen:

1. De beekdalen Vecht en Reest
2. Veenkoloniaal gebied met wijken (watergangen) en dekzandgebied met weteringen
3. Natuurgebieden en landgoederen
4. Stedelijk gebied

Afbeelding 1: gebiedstypen Vechtdal

Alle gebiedstypen hebben een eigen karakter en verschillende kenmerken die leidend kunnen zijn voor het nemen van de best passende maatregelen. Er is, zowel in aantal (ruim 1.000 bedrijven) als in hectare (75% van het totale oppervlak) veel landbouw aanwezig in het Vechtdal. Deze liggen zowel ten noorden als ten zuiden van de Overijsselse Vecht, over het algemeen relatief ver van het Natura 2000 gebied af. Zie voor een onderverdeling in landgebruik en bedrijven binnen de agrarische sector in het Vechtdal onderstaande afbeelding.

Afbeelding 2: Type agrarische bedrijven in het Vechtdal (bron: GGAHUB_stikstof (arcgis.com))

1.3 Kenmerken van het gebied en haar inwoners

Wanneer we kijken naar het Vechtdal als gebied vallen onder meer de volgende kenmerken op:

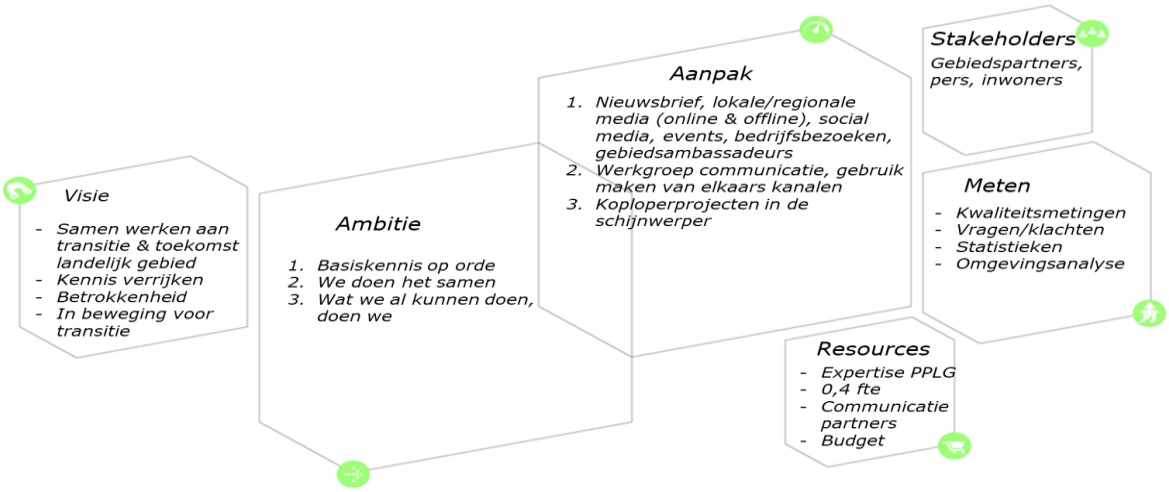
- Groen en gastvrij
- Uniek en gevarieerd landschap
    - Stroomdalgraslanden, bossen, weilanden, boerderijen en landhuizen
    - Rivierdal met daaromheen hoge zandgronden
- De Vecht als verbindend element centraal door het gebied
    - Half-natuurlijke laaglandrivier
- Rondom de Vecht veel natuur, waaronder N2000 gebied Vecht- en Beneden Regge
- Natuurgebied het Reestdal: uniek beekdallandschap op de grens met Drenthe
- Veel landgoederen in en aangrenzend aan het winterbed van de Vecht
- Buiten de landgoederenzone en de zone rondom de Overijsselse Vecht grootschalige (veen)ontginning met voornamelijk melkveehouderijen, afgewisseld met akkerbouwbedrijven en intensieve veehouderijen
- Breed aanbod voor recreatie en toerisme (pontjes, kastelen en landgoederen, historische Vechtzompen, Tuinen Mien Ruys, Koesafari, Uitkijktoren De Stokte, Ommermars, Junner Koeland, Vechtpark)
- Langjarige samenwerking tussen dertien partners via Ruimte voor de Vecht
- Coulisselandschap;
- Nuchtere bevolking;
- Bereidheid tot samenwerking;
- Hechten aan tradities;
- Grote vrijwillige inzet (noabuurschap).

2. De communicatiestrategie

Bij de inzet van communicatie vragen we de medewerking van de partners. Ook via hun kanalen kunnen we de verschillende doelgroepen gericht informeren. De provincie Overijssel kan de partners zoveel mogelijk faciliteren. Met deze communicatiestrategie als uitgangspunt wil ze de gebiedspartners voorzien van advies en middelen, maar ook komen tot een gezamenlijk gedragen aanpak.

2.1 Visie

Het Programmacommunicatieplan PPLG 'Toekomst voor ons platteland' is de kapstok voor onderliggende gebiedscommunicatiestrategie. Deze is beknopt weergegeven in onderstaande infographic. We moeten in afstemming met de gebiedspartners nog komen tot een uitwerking van een visie die past bij het Vechtdal. De visie voor het Vechtdal is deze versie van het communicatieplan dus nog niet opgenomen.

2.2 Ambities voor het Vechtdal

Basiskennis op orde

We informeren en betrekken de stakeholders bij de aanpak in het Vechtdal. We zorgen dat er een gedegen basiskennis is in het gebied. Het is niet te lang stil; waar mogelijk communiceren we over het proces als er over inhoud nog veel onzeker is. We zorgen ervoor dat doelgroepen de juiste kanalen weten te vinden voor het halen van informatie of het delen van verhalen.

Werkgroep communicatie

We richten een werkgroep communicatie in waarin de communicatiecollega's van de partners zijn vertegenwoordigd. Doel van het overleg is het gezamenlijk vullen van de communicatiekalender, waar mogelijk kunnen we over en weer bij communicatie/events aanhaken. We stemmen de communicatie voor de komende periode af, zodat we als partners van elkaar weten wat we doen.

We doen het samen

We hebben de gebiedspartners nodig om de achterban te informeren en de communicatie verder te brengen. De ambitie is om de communicatie in de loop van de tijd steeds te verbreden en te intensiveren, als een olievlek. Daarom maken we slim gebruik van elkaars kanalen (website en social media). Initiatieven komen zoveel mogelijk van onderaf. De afzender is de gebiedspartner zelf of gezamenlijk.

Kanalen (anders dan website/social media) kunnen zijn: nieuwsbrieven van de gebiedspartners, gemeentepagina's en/of Natura2000 nieuwbrieven. In samenwerking met de werkgroep communicatie maken we daarvan een inventarisatie.

Wat we al kunnen doen, dat doen we

Er is nog heel veel onduidelijk, maar we doen wat al wél kan. Zo kunnen we de successen, maar ook de worstelingen van koploperprojecten vertellen.

2.3 Wat gaat er goed en wat kan beter?

PM: SWOT aanpassen:

- Zwaktes: toevoegen "Gebied mist brede communicatie vanuit PPLG (blijft te hoog hangen" en "Onvoldoende zicht op wat er door partners wordt gecommuniceerd over PPLG aangrenzende thema's"
- Kansen: toevoegen "Eigen initiatieven bij gebiedspartners, ze weten ons goed te vinden"
- Bedreigingen: aanpassen "provinciale én landelijke regels"

3. Communicatie doelen

We vinden het als gebiedsteam belangrijk om goed om te gaan met de verschillende belangen in het Vechtdal. We zijn ervan overtuigd dat een leefbaar, gezond en toekomstbestendig landelijk gebied alleen kan slagen als we ons hiervoor samen verantwoordelijk voelen. In het Vechtdal werken we als gebiedspartners constructief samen. Dat is een goed begin.

3.1 Doelstellingen voor 2023

Voor 2023 hebben we vier doelstellingen:

1. Basiskennis op orde

De komende periode willen we de achterstand in communicatie goedmaken over alle opgaven in het landelijk gebied. Hiervoor benutten we de gebiedstafels: de basiskennis brengen we op orde, we blijven aansluiten bij activiteiten van gebiedspartners om te informeren/communiceren/consulteren en we richten ons op het delen van meer verhalen uit de praktijk. Dit vullen we aan met wat we al doen in het Vechtdal. Zoals bijvoorbeeld medewerking aan informatiebijeenkomsten van gebiedspartners en activiteiten zoals pilots, onderzoeken en gebiedsprocessen.

2. Bouwen aan communicatienetwerk

We bouwen aan een goed communicatienetwerk in het gebied. We hebben de partners in beeld en weten van elkaars belangen. We zoeken naar gezamenlijkheid en weten waar we elkaar vinden ondanks de verschillen. Zo versterken we onze communicatiekracht.

3. Delen van lopende initiatieven

Specifiek in de tweede helft van 2023 hebben we als doelstelling om breder te communiceren over de inmiddels lopende initiatieven. Dit kan zowel lerend als inspirerend werken voor alle gebiedspartners

4. Werken aan vertrouwen

Er wordt door veel inwoners een afstand ervaren naar de overheid. Wantrouwen over het handelen van de overheid speelt hierbij een rol. Door inzet van communicatie werken we aan (herstel van) vertrouwen. Voor 2023 steken we naar inwoners voor in op kennisdelen (waarom verandert het platteland? Wat komt er op ons af? Daarbij ook het moreel appel dat iedereen iets kan doen als het gaat om een natuurrijk, leefbaar en sterk platteland. Hiervoor zetten we ook het Overijssel narratief 'toekomst voor ons platteland' in.

In de volgende paragraaf is uitgewerkt hoe we uitvoering geven aan deze doelstellingen.

CONCEPT

3.2 Aanpak

Hoe zorgen we ervoor dat we onze ambities en doelstellingen waarmaken? Hieronder beschrijven we per doelstelling voorstellen voor een aanpak.

Doel 1: Basiskennis op orde

- Bijeenkomsten en evenementen

We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande bijeenkomsten en evenementen in gebied om de belangrijkste doelgroepen te informeren. Deze bijeenkomsten zijn belangrijk voor interactie en het creëren van draagvlak. Dit kan gericht zijn op algemene informatie vanuit PPLG, maar ook ter verdieping of op verzoek over onderwerpen die leven onder de doelgroep. Deze bijeenkomsten moeten een plek krijgen in de gezamenlijke communicatiekalender, die gevuld wordt door de communicatieadviseurs van de partners.

Waar kunnen we gebruik van maken in het gebied?

- Agrarische ledenbijeenkomsten (Agrarisch natuurcollectief, LTO, NMV, OAJK, FDF, Polderbelangen e.d. weidevogelgroepen etc.)
- Studiegroepen via de accountantskantoren of voorlichting hebben een grote rol in de doorvertaling van de opgaven
- Interne bijeenkomsten van het waterschap (Deltabijeenkomsten). Deze bijeenkomsten zijn bedoeld als informerend voor het eigen bestuur. Ook zijn er regelmatig technische vragenuurtjes.
- Sessies die gemeenten organiseren voor inwoners.
- Bijeenkomsten die door LTO en de gemeenten worden georganiseerd.

- Bedrijfsbezoeken en excursies

We organiseren regelmatig een bedrijfsbezoek of excursie. Hiermee stimuleren we kennisdeling en uitwisseling van (praktijk)ervaring over de maatschappelijke opgaven die er in het gebied zijn.

- Erfcoaches

Ervencoaches zijn een belangrijke schakel in het gebied. We maken hier meer gebruik van door ervoor te zorgen dat ze goed geïnformeerd zijn over PPLG. Hierdoor kunnen vanuit hun onafhankelijk rol, ondernemers adviseren en een goede gesprekpartner zijn.

- Nieuwsbrief

Vanuit PPLG algemeen wordt een nieuwsbrief opgesteld. Alle gebiedspartners ontvangen deze nieuwsbrief. Doel is om hem via de gebiedspartners verder te verspreiden bij hun achterban. De algemene nieuwsbrief kan mogelijk aangevuld met een gebiedsspecifiek deel, wat gevuld kan worden door de partners vanuit het gebied. Vanuit de nieuwsbrief linken we zoveel mogelijk door naar de website voor de uitgebreide informatie en laatste updates.

- Website

Alle informatie is verzameld op het PPLG-portal. Hier is alle algemene informatie rond PPLG te vinden. Mogelijk wordt er Per gebied wordt een specifiek deel ingericht wat gevuld wordt door de partners vanuit het gebied. Zo vergroten we de betrokkenheid van de partners, is de informatie altijd actueel en kan de bezoeker alle informatie op één plek vinden.

- Social media

CONCEPT

We zorgen voor goede basisinformatie vanuit de provincie waar ook de partners gebruik van kunnen maken voor hun kanalen en vice versa.

Doel 2: Bouwen aan een communicatienetwerk

- Werkgroep communicatie

We richten een werkgroep communicatie in waarin de communicatiecollega's van de partners vertegenwoordigd zijn. Doel van het overleg is het gezamenlijk vullen van de communicatiekalender, waar mogelijk kunnen we over en weer bij communicatie/events aanhaken. We stemmen de communicatie voor de komende periode af, zodat de partners onderling nooit voor verrassingen komen te staan. Gelijktijdig zorgen we voor een goede afstemming met het team dat vanuit de provincie Overijssel de communicatie verzorgt.

- We maken gebruik van elkaars kanalen

We hebben de gebiedspartners nodig om de achterban te informeren en de communicatie verder te brengen. De strategie is om de communicatie in de loop van de tijd steeds te verbreden en te intensiveren, als een olievlek. Daarom maken we slim gebruik van elkaars kanalen (website en social media). Initiatieven komen zoveel mogelijk van onderaf. De afzender is de gebiedspartner zelf of gezamenlijk. De provincie is de afzender als het gaat om de communicatie over PPLG algemeen.

Kanalen (anders dan website/social media)

- Agrarische nieuwsbrief (Waterschap)
  1 à 2 keer per jaar, doelgroep agrariërs in Drenthe en West-Overijssel
- Gemeentepagina
- Denk ook aan de kanalen van mestvergisters of de innovatieve bedrijven zoals Lely met de Lely Sphrere (stripper) of Kopros met de toevoegmiddelen
- Natura 2000-nieuwsbrieven (provincie), doelgroep agrariërs en inwoners.

- Lokale/regionale media

We betrekken lokale en regionale media. We maken gebruik van onze perscontacten die goed ingewijd zijn in de onderwerpen en niet polariseren. We trekken samen op met de communicatieadviseurs die verantwoordelijk zijn in de deelgebieden voor inhoudelijke afgestemde content.

Doel 3: Delen van lopende initiatieven

- Boer-boer communicatie

Deelnemers aan de koploperprojecten kunnen het gewone verhaal vertellen. Wat hebben zij ervaren? De provincie kan hieraan bijdragen door te laten zien hoe een gebiedsproces werkt. Wat gaat er gebeuren? Hoe vlieg je zoiets aan? De boeren die nu al aan de gebiedsprocessen werken zijn allemaal ambassadeurs van het gebiedsproces. De provincie communiceert over de opgaven, de boeren over hoe ze dit aanvliegen.

- Koploperprojecten in de schijnwerper

We vertellen het verhaal van de koploperprojecten. Ook om de overige te starten gebiedsprocessen te informeren en inspireren. We vertellen niet alleen de succesverhalen, maar laten ook de worsteling zien. De communicatie-aanpak is per gebiedsproces een afstemming tussen de deelnemende partners.

CONCEPT

Doel 4: Werken aan vertrouwen

- We doen wat we zeggen en zeggen wat doen

Het wantrouwen in de overheid is bij veel inwoners en ondernemers in het landelijk gebied groot. We zorgen voor actuele en pro-actieve communicatie. Hierdoor dragen we bij aan herstel van vertrouwen. Afspraken komen we na en we zijn eerlijk over wat we wel en (nog) niet weten.

Op dit moment werken we in het Vechtdal met een gebiedsteam en gebiedstafels. Daar ligt op dit moment de basis voor het horen en samenwerken met de gebiedspartners. Centraal persoon zijn de gebiedsregisseurs die het eerste aanspreekpunt zijn naar het gebied. Ook de overige leden laten zich in het gebied zien en zijn goed aanspreekbaar. De gebiedscommunicatieadviseur is het centrale aanspreekpunt voor de communicatiecollega's in het Vechtdal.

4. Stakeholders/doelgroepenanalyse

Hieronder is een voorlopig overzicht van de stakeholders in het Vechtdal. Dit overzicht kan natuurlijk altijd nog kan worden aangepast of aangevuld. Voor het Vechtdal onderscheiden we onder andere de volgende stakeholders:

Stakeholder
Gebiedspartners
Gemeente Hardenberg
Gemeente Ommen
Gemeente Dalfsen
Waterschap Vechtstromen
Waterschap Drents Overijsselse Delta
LTO Noord
Overijssels Agrarisch Jongeren Kontakt (OAJK)
Overijssels Particulier Grondbezit
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Provincie Overijssel
Natuur en Milieu Overijssel
Nederlandse Melkveehouders Vakbond
Vechtdal Marketing
VNO/NCW
Ruimte voor de Vecht
Agrarische natuurvereniging Ommer Marke
Stichting Vitaal Platteland Hardenberg
Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen OVKK
Overig
Inwoners
Regionale/lokale pers

PM: compleet maken (diverse stakeholders ontbreken zoals belangenorganisaties, TBO's, Erfbetreders etc.)
Onderdeel van de communicatiestrategie is het invullen van de mate van invloed en belangen van de verschillend e stakeholders. PM

4.1 Kennismanagement

Onder onze doelgroepen voeren we kwaliteitsmetingen uit over de communicatie. Een mooie tool hiervoor kan de Stakeholder Journey zijn, omdat je hiermee hoge respons hebt. Zo hebben we direct inzicht in wie, wanneer en waarover ontevreden of tevreden is.

Vragen/klachten/meldingen
We houden goed de vragen, klachten en meldingen bij die binnenkomen. We houden trends in de gaten en spelen hier waar mogelijk op in.

Statistieken nieuwsbrief/website
We raadplegen de statistieken van de nieuwsbrief en de projectpagina op de website. Op basis hiervan kunnen we bijsturen in onze informatievoorziening.

Omgevingsanalyse
We laten de Newsroom van de provincie regelmatig een omgevingsanalyse uitvoeren om te peilen hoe het online humeur is in de omgeving. Hierbij worden alle media en social media kanalen in beeld gebracht.

4.2 Middelen

Om optimale communicatie te kunnen bereiken, zijn mensen en middelen nodig. Gedacht wordt aan de volgende inzet/middelen (niet uitputtend):
- Expertise PPLG;
- Communicatiemedewerker Vechtdal;
- Communicatiebudget Vechtdal;
- (Bedrijfs)bezoeken/evenementen/excursies;
- Beeldmateriaal zoals placemats/infographics die bij keukentafelgesprekken kunnen gebruiken;
- Filmjes die kort aanleiding en doel van het PPLG weergeven.

De exacte inzet en middelen en daarbij behorende financiële middelen is onderdeel van gesprek tussen het gebiedsteam en de provincie.

CONCEPT